

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI**

**KIRGIZ YAZARI TÖLÖGÖN KASIMBEKOV’UN “SINGAN
KILIÇ” ROMANINDAKİ FİİLLERİN DURUM EKLİ
TAMLAYICILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Kalmamat KULAMSHAEV**

**Hazırlayan
Serkan ETİLER**

İstanbul-2014

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI**

**KIRGIZ YAZARI TÖLÖGÖN KASIMBEKOV’UN “SINGAN
KILIÇ” ROMANINDAKİ FİİLLERİN DURUM EKLİ
TAMLAYICILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Kalmamat KULAMSHAEV**

**Hazırlayan
Serkan ETİLER**

İstanbul-2014

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Serkan ETİLER
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
Tez Konusu : Kırgız Yazarı Tölögön Kasımbekov'un "Sıngan Kılıç"
 Romanındaki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları
Tez Tarihi : 07.11.2014

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

İMZA
 Prof. Dr. Cevdet NERGİZ
 Anabilim Dalı Başkanı V.

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı 511612001 numaralı öğrencisi Serkan ETİLER tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

İMZA
 Yrd. Doç. Dr. Kalmamat KULAMSAEV
 Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Kalmamat KULAMSHAEV

Doç. Dr. Nodirkhon KHASANOV

Yrd. Doç. Dr. Kerami ÜNAL

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

İMZA
 Prof. Dr. Mehmet KARAKUYU
 Müdür

KIRGIZ YAZARI TÖLÖGÖN KASIMBEKOV’UN “SINGAN KILIÇ” ROMANINDAKİ FİİLLERİN DURUM EKLİ TAMLAYICILARI

Serkan ETİLER

ÖZET

Bu çalışmada Kırgız Türkçesinde yüklem olan fiillerin hangi hâl ekleriyle ilişki içerisinde olduğu üzerinde durulmuştur.

Bu çalışma yapılırken Kırgız yazar Tölögön Kasimbekov'un "Singan Kılıç" adlı eserine bağlı kalınmıştır.

Yüksek Lisans Tezi olan bu çalışma giriş, inceleme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde tezin konusu, amacı ve önemi belirtildikten sonra hâl kavramı ve hâl ekleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra bu çalışmada izlenen yöntemler belirtilerek Kırgız Türkleri, Kırgız Türkçesi, Kırgız yazar Tölögön Kasimbekov ve "Singan Kılıç" adlı eserine değinilmiştir. İnceleme bölümünde, "Singan Kılıç" adlı eserde geçtiği tespit edilen fiiller, bu fiillerin anlamları ve hangi hâl ekleri ile ilişki içinde oldukları romanda geçen örnek cümlelerle açıklanmıştır. Türkiye Türkçesinde bulunan ve bulunmayan Kırgızca fiillerin durumları alfabetik sıra gözetilerek ele alınmıştır. Sonuç bölümünde Kırgız Türkçesinde yüklem olan fiillerin hangi hâl ekli tamlayıcıları kabul ettiğine ilişkin elde ettiğimiz tespitler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hâl ekleri, fiil, Tölögön Kasimbekov, Singan Kılıç, Kırgız Türkçesi, Türkiye Türkçesi.

USE OF CASES SUFFIXES OF THE VERBS IN THE KYRGYZ NOVELIST TÖLÖGÖN KASIMBEKOV'S NOVEL SYNGAN KYLYCH

Serkan ETİLER

ABSTRACT

In this work, it is put emphasis on that predicative verbs in Kyrgyz Turkish are in relation with which state suffixes.

When this work is done, it relied on the book "Sıngan Kılıç" by Tölögön Kasımbekov.

This master thesis consists of introduction, research and conclusion. In the introduction part, after thesis subject, purpose and importance are stated, the information is given about the term suffix and state suffixes. Then, by stating the methods followed in this work, it is mentioned about Kyrgyz Turks, Kyrgyz Turkish and Kyrgyz author Tölögön Kasımbekov and his book "Sıngan Kılıç". In the research part, the verbs determined in the book named "Sıngan Kılıç", the meanings of those verbs and their relation with which state suffixes are explained by the examples in the novel. The conditions of Kyrgyz verbs which exist or not in Turkish Spoken in Turkey are discussed in alphabetical order. In the conclusion part, the detections we made related to predicative verbs in Kyrgyz Turkish accept which complemental state suffixes exist.

Keywords: State suffixes, verb, Tölögön Kasımbekov, Sıngan Kılıç, Kyrgyz Turkish, Turkey's Turkish.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR VE İŞARETLER	vii
ÖN SÖZ	viii
1 GİRİŞ	1
1.1 TEZİN KONUSU	1
1.2 TEZİN AMACI VE ÖNEMİ	1
1.3 TÖLÖGÖN KASIMBEKOV VE “SINGAN KILIÇ” ROMANI	5
1.3.1 TÖLÖGÖN KASIMBEKOV	5
1.3.2 “SINGAN KILIÇ” ROMANI	7
1.4 KIRGIZ TÜRKLERİ VE KIRGIZ TÜRKÇESİ	12
1.4.1 KIRGIZ TÜRKLERİ	12
1.4.2 KIRGIZ TÜRKÇESİ	13
2 İNCELEME	16
2.1 /A/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	16
2.2 /B/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	48
2.3 /C/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	80
2.4 /Ç/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	123
2.5 /D/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	150
2.6 /E/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	161
2.7 /G/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	171
2.8 /İ/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	172
2.9 /I/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	180
2.10 /K/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	188
2.11 /L/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	256
2.12 /M/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	258
2.13 /N/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	273
2.14 /O/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	276
2.15 /Ö/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	286
2.16 /P/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	295
2.17 /S/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	298
2.18 /Ş/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	326
2.19 /T/ İLE BAŞLAYAN FİLLER	337
2.20 /U/ İLE BAŞLAYAN FİLLER.....	382

2.21 /Ü/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER.....	390
2.22 /Y/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER.....	396
2.23 /Z/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER	397
SONUÇ	399
KAYNAKÇA.....	405
TABLO: SÖZLÜK, FİİLLER/ HÂL EKLERİ DİZİNİ	408

KISALTMALAR VE İŞARETLER

a.g.e.	: Adı geçen eser
Alm.	: Almanca
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Fr.	: Fransızca
hakk.	: hakkında
İng.	: İngilizce
KRS	: Kırgızca-Rusça Sözlük
KTDS	: Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sözdüğü
KTS	: Kırgız Tilinin Sözdüğü
KTTS	: Kırgız Tilinin Tüşündürmö Sözdüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
mec.	: Mecaz
Osm.	: Osmanlıca
örn.	: örnek
ÖTİL	: Özbek Tiliniñ İzâxli Lûgati
s.	: Sayfa
S.K.	: Sıngan Kılıç (Kırılan Kılıç)
T.T.	: Türkiye Türkçesi
TDK	: Türk Dil Kurumu
>	: -den gelmekte (sözcük hakkında)
Ø	: Yalın hal (Eksiz)

ÖN SÖZ

Dil, bir milletin kültür öğelerini oluşturan unsurlar arasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü bir millet tarihini, kültürünü, edebiyatını, siyasi ve sosyal meselelerini dil vasıtasıyla işler, geliştirir ve tanıtır. Bu durum Türk milleti için de geçerlidir.

Türk dili deyince, sadece Türkiye’de konuşulan Türkçeyi göz önünde bulundurmak yanlış bir tutumdur. Dolayısıyla Türkiye dışında yaşayan iki yüz milyona yakın Türk’ün konuşma ve yazı dili de bizi ilgilendirir. Dilciler bu hususta Türk lehçeleri arasındaki fonetik ve morfolojik benzerlikler üzerinde durmuşlar ve bunu mukayeseli olarak incelemişlerdir.

Türk lehçeleri incelenirken üzerinde durulması gereken önemli dil unsurlarından bir diğeri de hâl kavramıdır. Bazı lehçelerde (Türkiye Türkçesi, Türkmence, Özbekçe, Uygurca) yüklem olan fiillerin hangi hâl eklerini talep ettiğine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Ancak Kırgız Türkçesinde böyle bir çalışma yapılmadığı için biz de diğer lehçelerle mukayese yapılabilmesi açısından ve Kırgız Türkçesi üzerine yapılmış dil çalışmalarına katkı sağlaması için bu tezi hazırlamaya karar verdik.

Yaptığımız bu çalışmayı uzun ve yoğun uğraşlar neticesinde hazırladık. Bu çalışma ile Kırgız Türkçesindeki fiillerin aldığı durum eklerini mükemmel denilecek şekilde incelemiş olma iddiası taşımadık. Ancak çalışmamızın yeterli ve sağlam bir yapıda olması için her türlü gayreti ve inceliği de elden bırakmamaya özen gösterdik. Bu bağlamda çalışmamızı hazırlarken ünlü Kırgız Yazar Tölögön Kasımbekov’un tarihi roman özelliği taşıyan “Sıngan Kılıç” adlı eserini esas aldık. Bu eseri seçmemizdeki asıl sebep, eserin dilinin 19. yüzyıl Kırgız Türkçesi ve Güney Kırgız ağzı ile Hokand hanlığı döneminde saray etrafında kullanılan dil özelliklerini yansıttığı olmasıdır. Buradan hareketle Kırgız Türkçesine genel bir açıdan yaklaşım romandaki yüklem olan fiillerin tespitini yaparak bu fiillerin hâl eklerini alma durumlarını ortaya koymaya çalıştık.

Kırgız Türkçesi üzerine son zamanlarda önemli çalışmalar yapılmış olsa da bu çalışmaların henüz yeterli olmadığını ve daha doldurulması gereken boşluğun çok fazla olduğunu düşünmekteyiz. Çalışmamızın bilimsel olarak bu noktada boşluk dolduracağını ve tamamlayıcı nitelikte olacağını, diğer lehçelerde yapılacak çalışmalara da örnek teşkil edeceğini düşünmekteyiz.

Bu çalışmada bana yön veren, desteğini üzerimden hiç esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Kalmamat KULAMSHAEV'e, değerli hocam Prof. Dr. Ahmet PİRVERDİOĞLU'na, bu çalışmaya zaman ayırmamda beni destekleyen Emniyet Müdürüm Oğuz DÖNMEZ'e, kıymetli hocam emekli öğretmen Bilal ŞENSOY'a teşekkür ederim.

Fiillerin tespitinde, alfabetik sıralamada ve bilgisayar programında bana yardımcı olan Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Programı öğrencisi Gulmira MOLDOSULTANOVA'ya da şükranlarımı sunarım.

Ayrıca varoluşlarıyla bana güç kaynağı olan eşim Fatma ETİLER ile oğlum Ahmet Ertan ETİLER'e de çok şey borçlu olduğumu burada belirtmek istiyorum.

Serkan ETİLER

1 GİRİŞ

1.1 TEZİN KONUSU

Türk dilinde cümle içerisinde isimlerin görevlerinin belirlenmesi açısından önemli bir yere sahip olan hâl eklerinin Kırgız Yazar Tölögön Kasımbekov'un "Sıngan Kılıç" adlı romanında yüklem olan fiillerle nasıl bir ilişki kurduğu, hangi fiilin hangi hâl ekleriyle birbirini tamamladığı tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

1.2 TEZİN AMACI VE ÖNEMİ

Türk dilinde dil bilimsel olarak lehçeler arası sağlıklı bir mukayesenin yapılabilmesi için her lehçe üzerinde ayrı ayrı çalışmalar ortaya koymak kaçınılmazdır. Bazı Türk lehçelerinde (Türkiye Türkçesi, Türkmençe, Özbekçe, Uygurca) hâl ekleri ve fiil arasındaki ilişki konusu üzerine çalışmalar yapılmıştır. Ancak Kırgız Türkçesinde şimdiye kadar böyle bir çalışma yapılmamıştır.

Biz de bu bağlamda hâl ekleri ve fiil arasındaki ilişki konusu ile ilgili olarak lehçeler arası mukayesinin yapılabilmesine katkı sağlamak ve Kırgız Türkçesindeki bu eksikliği gidermek amacıyla Kırgız Yazar Tölögön Kasımbekov'un "Sıngan Kılıç" adlı romanında yüklem olan fiillerin hangi hâl eki veya ekleriyle kullanıldığını ortaya koymaya çalıştık.

Dil bilgisinde hâl kavramı için "Casus" (Fr. "cas"; İng. "Case"; Alm. "Kasus"; Osm. "Ahval-i İsim" T. "hâl", "durum") terimi kullanılmaktadır¹. Türkiye Türkçesinde hâl kavramı dilciler tarafından şu şekillerde tanımlanmaktadır:

Neşe Atabay "hâl" kavramını "Cümlelerin dil bilgisi yönünden düzenlenmesine yarayan, özellikle cümle içindeki adların görevinin belirlenmesine yarayan dil bilgisi öbeği" şeklinde tanımlar².

¹ BURAN Ahmet: "Türkçede İsim Çekimi Ekleri", *Türk Gramerinin Sorunları Toplantıları*, C. II, s.265, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

² ATABAY Neşe: *Sözcük Türleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 39.

Zeynep Korkmaz, “İsmin cümle içinde bulunduğu dilbilgisi şekli; yalın veya eklerle aldığı geçici durum” olarak tanımlamıştır³.

Muharrem Ergin “Adların fiillerle veya adların adlarla olan çeşitli münasebetlerini bildiren bir gramer kategorisi” biçiminde tanımlar⁴.

Ahmet Buran ise “Fiile doğrudan bağlanan, fiili doğrudan ilgilendiren isimlerin, bu bağlama veya ilgi sırasında içinde bulundukları durum” olarak tanımlamıştır⁵.

Gramer kitaplarımızın bir kısmında hâl kavramının tanımı yapılırken “ismi isme ve ismi fiile bağlayan” ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak, hâl eklerinin kullanılış biçimine bakarsak bunların asıl olarak ismi fiile bağladıkları görülecektir. Dolayısıyla bu durum bizi M. Ergin’in “...dolayısıyla ismi fiile bağlamak demektir.” şeklindeki ifadesine götürecektir.

Türk dilinde hâl kategorisi tek başlık altında incelenmiştir. Fakat T. Banguoğlu hâl kavramını “iççekim hâlleri ve dışçekim hâlleri”, F. R. Zeynelov ise “mekânî ve gramatik hâller” şeklinde incelemiştir.

Bu farklılıklar hâl eklerinin sayılarında da görülmektedir. Gramer kitaplarının çoğunda hâllerin sayısı beştir:

1. Yalın hâl
2. Yükleme hâli
3. Yönelme hâli
4. Bulunma hâli
5. Çıkma hâli

Vecihe Hatiboğlu, Zeynep Kormaz, A.N. Kononov, F.R. Zeynalov gibi dilbilimciler hâllerin sayısını bu şekilde kabul etmekle birlikte bunlara ilgi hâli diye adlandırılan hâli de eklemişler ve sayıyı altıya çıkarmışlardır.

³ KORKMAZ Zeynep: *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.77.

⁴ ERGİN Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1985, s.226.

⁵ BURAN Ahmet: "Anadolu Ağzlarında İsim Hâl Ekleri", *Tuncer Gülensoy Armağanı*, Kayseri 1995, s. 164-173

Ancak bu belirtilen altı şeklin haricinde dilbilimcilerin ortak noktada bulunduğu ve kabul ettiği sayı dokuzdur.

1. Yalın hâl	6. Çıkma hâli
2. İlgi hâli	7. Vasıta hâli
3. Yükleme hâli	8. Eşitlik hâli
4. Yönelme hâli	9. Yön gösterme hâli
5. Bulunma hâli	

Biz bu çalışmamızda hâl eklerini sekiz şekliyle ele aldık:

1. Yalın hâl	5. Bulunma hâli
2. İlgi hâli	6. Çıkma hâli
3. Yükleme hâli	7. Vasıta hâli
4. Yönelme hâli	8. Eşitlik hâli

Türk lehçelerinde bu hâl kavramıyla ilgili şu terimlerin kullanıldığı görülmektedir:

Azerbaycan, Gagavuz, Türkiye Türkçesinde *hâl*, Türkmen Türkçesinde *düşüm*, Uygur Türkçesinde *keliş*, Özbek Türkçesinde *kelişik*, Tatar Türkçesinde *kiliş*, Kazak Türkçesinde *septik*, Karakalpak Türkçesinde *seplew*, Karaçay Balkar Türkçesinde *boluş*, Kırgız Türkçesinde ise *cöndömölör* vb.

Kırgız Türkçesinde hâl ekleri (*cöndömölör*) konusunu ele aldığımızda son çıkan hacimli kaynaklardan olan ve Kırgızistan Cumhuriyetinin Milli İlimler Akademisine bağlı Cengiz Aytmatov Enstitüsü tarafından hazırlanıp 2010 yılında yayınlanan *Azırkı Kırgız Adabiy Tili* adlı kaynağa başvurduk. Çünkü bu kitap daha önce Kırgızistan'da yayınlanan gramer kitaplarını da kapsayan önemli bir kaynaktır. Ancak bu kitabı incelediğimizde *cöndömö* kategorisinin şu altı kategoride incelendiğini gördük:

1. *Atooč Cöndömö*
2. *İlik Cöndömö*

3. *Barış Cöndömö*

4. *Tabış Cöndömö*

5. *Catış Cöndömö*

6. *Çığış Cöndömö*⁶

Bu kategori Sovyet Döneminde yazılan Kırgız gramer kitaplarında da aynı şekilde verilmiştir. Örneğin 1980 yılında Frunze'deki Kırgız İlimler Akademiyası Til cana Adabiyat İnstitutu tarafından yayınlanan *Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası* isimli kitapta sayfa 193-207'de hal kategorisi yukarıdaki şekliyle altı başlık altında incelenmiştir.

Biz Kırgız Türkçesinde hâl ekleri (*cöndömölör*) konusunu tezimizle uyumlu olması açısından Türkiye'de yazılan Kırgız Türkçesi gramer kitaplarından en kapsamlısı olan Hülya Kasapoğlu ÇENGEL'in *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi* adlı kitabında yer alan *cöndömölör* kategorisini esas aldık.

Hülya Kasapoğlu ÇENGEL'in *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi* adlı kitabında Kırgız Türkçesinde hâl ekleri (*cöndömölör*) şu şekildedir:

1. Yalın hâl (*atooç cöndömölör*)

2. İlgi hâli (*ilic cöndömösü*) : Ünlüyle biten isimlere kalınlık-incelik ve düzlük yuvarlaklık uyumuna göre *+nın/ +nin, +nun/ +nün*; tonlu ünsüzle biten isimlere *+dın/ +din, +dun/ +dün*; tonsuz ünsüzle biten isimlere *+tın/ +tin, +tun/ +tün* şekilleri eklenir.⁷

3. Yükleme hâli (*tabış cöndömösü*) : Ünlüyle biten isimlere damak ve dudak uyumuna göre *+nu/ +ni, +nu/ +nü*; tonlu ünsüzle biten isimlere *+dı/ +di, +du/ +dü*; tonsuz ünsüzle biten isimlere *+tı/ +ti, +tu/ +tü* şekilleri eklenir.⁸

⁶ Azırkı Kırgız Adabiy Tili: Fonetika, Leksikologiya, Leksikografiya, Frazeologiya, Morfologiya, Sintaksis, Stilistika, Tekstaanu, Lingpoetika, Bişkek 2009, s.289-301.

⁷ ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.166.

⁸ ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : a.g.e., s.167.

4. Yönelme hâli (*barış cöndömösü*) : Yönelme hâli +GA/+GO; +A/+O ekleriyle yapılır. Tonluyla biten isimlere +ga/ +ge, +go/ +gö; tonsuzla biten isimlere ise +ka/ +ke, +ko/ +kö eklenir.⁹

5. Bulunma hâli (*catış cöndömösü*) : Bulunma hâli +DA/ +DO ekiyle ifade edilir. Tonluyla biten isimlere +da/ +de, +do/ +dö; tonsuzla biten isimlere ise +ta/ +te, +to/ +tö ekleri gelir.¹⁰

6. Çıkma hâli (*çıgış cöndömösü*) : Çıkma hâli +DAn/ +DOn ekiyle ifade edilir. Tonluyla biten isimlere d'li; tonsuzla biten isimlere ise t'li şekilleri eklenmektedir.¹¹

7. Vasıta hâli (*instrumental cöndömösü*) : Kırgız Türkçesinde vasıta hâlini bildiren özel bir ek bulunmamaktadır. *menen* edatı ile değerlendirilir.

8. Eşitlik hâli (*salıştıruu cöndömösü*) : Kırgızcada +çA/ +çO ve +DAy/ +DOy ekleriyle ifade edilir. Eski Türkçe teg “gibi” edatından eklenen +DAy/ +DOy eki, tonluyla biten isimlere d'li; tonsuzla biten isimlere t'li eklenir.¹²

1.3 TÖLÖGÖN KASIMBEKOV VE “SINGAN KILIÇ” ROMANI

1.3.1 TÖLÖGÖN KASIMBEKOV

Kırgızistan tarih yazarı Tölögön Kasimbekov 1931 yılında Kırgızistan’ın Oş ili Cañıcol ilçesine bağlı Akcol köyünde dünyaya geldi. Büyükbabası İbrahim, Hokand Hanlığında bey olan Kırgız halk kahramanı Beknazar’ın küçük kardeşi idi. Lise eğitimini 1949 yılında tamamlamıştır. 1957 yılında Kırgızistan Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Kırgız Edebiyatı bölümünü bitirdi. Yüksek öğrenimini bitirdikten sonra öğretmenlik ve sekreterlik görevlerinde bulundu. 1959 yılında Kırgızistan yazarlar birliğine alınarak Ala-Too dergisinde çalıştı. Stalin döneminde fikir ve eylemleri Sovyet rejimi siyasetine ters düştüğü için

⁹ ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : a.g.e., s.171.

¹⁰ ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : a.g.e., s.172.

¹¹ ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : a.g.e., s.173.

¹² ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : a.g.e., s.177.

sürgüne gönderilmiş, daha sonra tutuklanarak hapis cezasına çarptırılmıştır. 1990 yılında milletvekili seçilerek yüksek mercilerde görev yaptı.

Tölögön Kasımbekov Kırgız edebiyatının 20. Yüzyıldaki en önemli tarihi roman yazarlarından. Onun en önemli özelliği Kırgız tarihi içinde yaşanmış gerçek olayları eserlerine sağlam bir kurgu düzeni içerisinde yansıtmış olmasıdır. Yazarın ilk hikayesi “Cılkıçının Uulu” (At Çobanının Oğlu) 1952 yılında yayımlanmıştır. Bu eser 1956 yılında kitap olarak basılmıştır. Yazar, 1958 yılında “Tuulgan Cer” (Doğduğum Yer), 1960 yılında “Adam Bolgum Kelet” (İnsan Olmak İstiyorum) adlı kitapları basılıp yayımlandıktan sonra Kırgız edebiyatında ün yapmaya başlamıştır. Çünkü bu eserler o dönemdeki okur-yazar çevresi tarafından olumlu eleştiriler almış ve değerlendirilmiştir.

Yazarın “İnsan Olmak İstiyorum” adlı hikayesinde bir Kırgız genci olan Asıl’ın başından geçenler anlatılır. Asıl, üniversiteyi kazanmak ister; bunun için köyünden ayrılır ve şehre gelir. Çalışır, fakat üniversiteyi kazanamaz. Bu nedenle tekrar köyüne döner. Köyünde muhtarlık odasında yönetim işlerinde çalışmak ister. Yaşadığı birçok zorluktan sonra hikayenin kahramanı Asıl, kişinin önce yönetici değil insan olması gerektiğini anlar.

Büyük yazar Tölögön Kasımbekov’un “Cetilgen Kurak” adlı romanı ise 1976 yılında yayımlanır. Bu romanda Esen adında fedakar bir öğretmenin öğrencilerini eğitme konusunda yaşadığı olaylar anlatılır. Romanda dönemin gerçekleri çarpıcı bir biçimde anlatılmaya çalışılmıştır.

1986 yılında kaleme alınan ve büyük Kırgız şairi Toktogül’ün hayatının anlatıldığı “Kelkel” adlı roman Tölögön Kasımbekov’un diğer önemli romanlarından biridir. Bu roman “Kırılan Kılıç”ın devamı da sayılabilen tarihi bir romandır. “Kırılan Kılıç”ın kahramanlarından olan Kurmancan Datka, yazarın bu romanında da karşımıza çıkmaktadır. Eserde Kurmancan Datka ile Toktogül’un adalet üzerine yaptıkları karşılıklı konuşma dikkatlerden kaçmaz.

Yazar , roman türündeki “Baskın” adlı eserini 2000 yılında, “Çapkın” (Kırgın) adlı eserini 2004 yılında kaleme almıştır. Tarihi deneme türündeki “Ak Kızmat” (Hak Hizmeti) adlı eserini ise 1980 yılında yazmıştır.

1.3.2 “SINGAN KILIÇ” ROMANI

Tölөгön Kasımbekov’un asıl şöhretini kazandığı, Kırgız edebiyatının ilk tarihi roman özelliği taşıyan, orijinal adı “Singan Kılıç” olan Kırılan Kılıç isimli eserinin ilk cildi 1966 yılında yayımlanmıştır. İki cilt halinde yayımlanan eserin ikinci cildi ise 1967 yılında tamamlanmıştır. Fakat bu eserler konusu ve içeriği bakımından dönemin Çarlık Rusya’sının Türkistan’ın işgali sırasında izlediği kirli siyaseti gözler önüne serdiğinden basılamamış, eserlerde sansür uygulamasına gidilmiştir.

T. Kasımbekov’un “Singan Kılıç” (Kırılan Kılıç) adlı eserinde 1842 -1876 yılları arasındaki Hokand hanlığı ile halk arasındaki siyasi, sosyal ve ekonomik fikir ayrılıkları, Rus Çarı’nın ülkeyi sinsi planlar yaparak işgal etmesi gibi tarihi olaylar anlatılmıştır. Eserde adı geçen kahramanların çoğu (Alimbek, Beknazar, Alimkul, İshak, Şirali, Kudayarhan, Abdurrahman, Çernyayev, Skobelev vb.) Kırgız tarihinde yaşamış insanlardır. Bu insanların tarihte neler yaptıkları, hangi olaylara dahil oldukları Kırgız tarihinde açıkça anlatılmaktadır.

Kırgızistan tarihinde halkın görüşlerinin birbirine zıt düştüğü, şartları ağır, çileli ve zor olan bu dönemin her yönüyle doğru bir şekilde anlatılması için yazardan sadece edebi anlamda kelime zenginliği, anlatma yeteneği ve ustalık değil, ondan büyük bir tarih bilgisi de beklenmiştir. T. Kasımbekov bunu başarmış ve bu özelliklerini ustalıkla devam ettirebilmiştir. Bu nedenle “Kırılan Kılıç” romanı genişletilerek yazılmıştır. Roman 1971 yılında yayımlandıktan yaklaşık iki yıl sonra yani 1973 yılında Rusçaya çevrilip yayımlanmıştır. Eser Rusçaya çevrildikten sonra olumlu eleştiriler almıştır. Orta Asya, Kazakistan edebiyatlarını araştıran uzman Z. Kedrina “Kırılan Kılıç” romanı için, M. Avezov’un “Abay Yolu”, V. Yan’ın “Cengizhan”, S. Borodin’in “Samarkan Yıldızları” romanlarının

arasında yer alabilecek düzeyde, demiştir (Kedrina Z. S. Bir Tuugandıktın Terendigi Tamırı // Kırgızstan Madaniyatı, 1975, 14 –Dekabr)

Eserin başlangıcında Rusya İmparatorluğunun generali Çernyayev'in beş yüz kadar askerini Hokand hanlığına karşı bir araya getirip, Taşkent sınırında savaştıklarından bahseder. Hokand Hanlığının askerlerinin başında Alımkul Atalık bulunmaktadır. Onlar yavaş yavaş Rus askerlerine yaklaşıp, Çernyayev'in askerleriyle kılıçlaşarak savaşmayı düşünmektedirler. Çünkü onlar Çernyayev'in askerlerini kılıçla savaşarak yenebilecekleri konusunda kendilerine güvenmektedirler. Fakat bu düşünceye ve amaca General Çernyayev olduğu sürece ulaşmak mümkün görünmemektedir. O, toplarıyla silahsız Hokand askerlerini vurup, top ateşinden kaçanlara dürbünü ile bakarak, "Doğuda atlılar kurşun önünde çıplak koştururlar derlerdi, gerçekmiş." diyerek gülüp geçer. Özetle söylemek gerekirse Alımkul Atalık'ın askerleri at üstünde ellerinde kılıçla Rus askerlerine yaklaşmaya çalışmakta, Rus askerleri de onları top ateşiyle vurmaktadırlar. Bu arada Alımkul Datka vurularak öldürülür. Hokand askerleri de korktukları için çekilmeye başlarlar. Çernyayev de "Ne oldu bunlara" diye dürbünü ile bakar ve olanları anlamaya çalışır.

Kısacası Rusların silahlı askerlerine yenik düşen Hokand askerleri dağılmak zorunda kalırlar ve Beknazar başta olmak üzere bütün Kırgız yiğitleri köylerine geri dönerler. Hanlığın güvenilir yöneticilerinden biri olan Abil Biy, Beknazar'ı yanına çağırır ve onu askerlerin başına komutan yapar. Bu arada Hudayar Han'ın elçisi olarak Müslümankul Bey'in oğlu Abdurrahman gelir. Halka ve orada bulunan yiğitlere Han'ın isteklerini söyler. Han halktan birlik olmalarını, Ruslarla savaşmak için çok askere ihtiyaç olduğunu, Hanlığın ve ülkenin devamı için bir an önce toplanıp asker bulunması gerektiğini ister. Onu seven ve kollayan Abil Biy halka: "Han'ın dediklerini yapalım, Hudayar Han'a asker verelim, işte bu şekilde Ruslara karşı koyarız." der. Tam bu sırada Beknazar: "Han'ın bize yapacağı iyilik bu muydu? Binlercemizi Rus askerlerinin silahlarının önüne mi atmaktı amacı? Bize silah bulun, elimizdeki silahlarla savaşılmaz." diyerek Abil Biy'in söylediklerine karşı gelir ve yiğitlerini alıp oradan uzaklaşır. Halk da

Beknazar'ı söylediklerinden dolayı destekler ve yiğitler boşu boşuna ölüme gitmek istemezler. İşte burada Abil Biy ile Beknazar birbirlerine taraf olurlar. Abil Biy dediklerini yapmadığı için Beknazar'a çok öfkelenir ve “Beknazar tarafına giden insan, karşısında beni bulur” der. İşte bu öfke ve intikam hırsı bir gün Abil Biy'in Beknazar'ı zehirlemesine neden olacaktır. Yazar burada Beknazar'ı anlatırken aslında halkın gerçek isteklerinin ne olduğunu ve halkı için gerekirse ölüme bile giden, adaletli, doğruyu söylemekten çekinmeyen, kalplerinde kötülük olmayan, kahraman Kırgız yiğitlerini anlatmak istemiştir.

Eserin birinci cildinin beşinci bölümünde Kırgızların 1842 yılındaki hayatına değinilmiştir. Bu bölümde Nüzüp'ün, Şirali'nin, Şadı'nın, Müslümankul'un, Abdurrahman'ın, Almambet'in etrafında cereyan eden olaylar anlatılır. Yazar özellikle Nüzüp ile Müslümankul'u anlatma çabasındadır. Yazar, Nüzüp'ün nasıl bir insan olduğunu “keskin bıçağın ucu gibi dik gözler” sözüyle anlatmış ve onun merhametsiz, acımasız biri olduğunu gözler önüne sermiştir. Nüzüp, sakın ve gamsız bir hayatı olan, dağlarda at çobanlığı yapan Şirali'yi getirip han ilan ederken, yaşlı dul bir kadının on beş yaşındaki oğlunu kurban etmek ister. Yaşlı kadın ağlaya ağlaya gelerek oğlunun kurban edilmemesi için yalvarır, Nüzüp kadının isteğini yerine getirir ve çocuğu bağışlar. Ancak Nüzüp'ün “keskin bıçağın ucu gibi dik gözleri” beylerin arasında oturan Abil'e bakar. Nüzüp kadar acımasız ve merhametsiz olan Abil, kendi yiğidi Aşır'ı yanına çağırır. Aşır'ı göstererek “Kurban edin!” der ve kurban olarak Aşır boğazlanır. Hem Nüzüp'ün hem de Abil'in nasıl bir insan olduğunu bu sahneyi okuyanlar daha iyi anlayacaklardır.

Zararlı bir gelenek olan “sadece han'ın oğlu han, padişahın soyu padişah olmalıdır” anlayışı asırlar boyu halkın zihnine sokulmaya çalışılmıştır. İşte bu anlayışı kullanmak için çabalayan Nüzüp zorla da olsa halkı yönetmek gayesindedir. Bundan dolayı sakın ve gamsız bir hayatı olan, dağlarda at çobanlığı yapan ve hiçbir şeyden haberdar olmayan Şirali'yi bulup, onun Babür'ün oğlu Altınbeşik'in nesli olduğunu kanıtlamış, on bin asker ile gelip hanlığı alıp Şirali'yi han ilan etmiştir. Nüzüp, geçmiş hayatını ve hanlığa geldiği günleri unutmamasın

diye Şirali'nin eski ayakkabısını tahtın tam karşısına astırır. Şirali han tahtına oturduktan sonra Nüzüp onun sağ kolu olmuştur ve Hokand hanlığını tek başına yönetmeye başlamıştır.

Han olduktan sonra Şirali ilk başlarda kendisinin han olmasında büyük etkisi olan ve hanlığın iç işlerini iyi bilen Nüzüp Atalık'ın sözünden çıkmamış, kimseye emir bile vermemiştir. Şirali'nin bu rahat ve çekingen tavırları bir müddet sonra halk tarafından eksikliğine ve hanlık vasfının olmadığına yorumlanmıştır. Saray içinde de artık Nüzüp'ü çekemeyenler artmıştır. Şadı türlü kurnazlıklarla Şirali Han'ın keyfini yerine getirip huzuruna kopuz çalan kızlar çıkarıp onu kandırmaya çalışmaktadır. Sonunda Şadı ve saraydakiler Şirali'yi örgütleyerek Nüzüp Atalık'a karşı kışkırtmayı başarmışlar ve böylece Nüzüp kendisinin Han tahtına oturttuğu Şirali'nin fermanı ile cellat tarafından başı kesilerek öldürülmüştür. Yazar burada aslında Kırgız halkının dağılmasına en büyük sebeplerden biri olan, kendi aralarındaki çekişmeleri ve düşmanlıkları anlatmaya çalışmıştır.

Bunları yapan Şirali'nin Hanlığı da fazla uzun sürmez. 1845 yılında İsfara vilayetinin Beyi Satıbalı tarafından Müslümankul han karargâhında yokken öldürülür. Müslümankul, Şirali'nin on dört yaşındaki oğlu Hudayar'ı karargâhın başına getirir. Bu defa da hanlıktaki yönetim tamamen Müslümankul'a geçer. Müslümankul'un yönetimi yaklaşık sekiz yıl sürer. Onun da yönetimle ilgili yanlışları, eksikleri halk arasında memnuniyetsizliğe sebep olunca han sarayından kaçır ve canını kurtarır. Hudayar Han Kıpçakları kırmaya başlayınca, halk boş yere öldürülmesin diye Müslümankul kendiliğinden teslim olur. Hudayar Han da, halkın önünde Müslümankul'un başını parçalatıp onu yok eder. Böylece Müslümankul'un da han karargâhındaki oyunları sona erer.

Romanda Kırgız halkının neyi istediğini bilen, onları gönülden destekleyen, onların geleceği için her şeyi yapmaya hazır olan İshak (Bolot Han) mücadelecî ruhuyla ilk zamanlarda birçok başarıya imza atar. İshak'a Beknazar, Abdurrahman gibi cesur ve yiğit kahramanlar katılırlar ve halkın yanında olurlar. Fakat İshak'ın Han soyundan gelmediğini öğrenen Abdurrahman bu durumu kabullenemez ve onu hapse attırır, İshak hapse atıldıktan sonra Hudayar Han'ın

oğlu Nasirdinbek'i han yaparlar. Abdurrahman, Nasirdin'in kötü yönetimini anlayınca İshak'a tekrar gelir, ondan özür dileyerek yine birlikte halk için hareket ederler. Tüm bu anlatılanlardan İshak'ın halkı için beslediği fikirlerin samimiliği, onun kalbinin temizliği, sağlam karakterliliği açıkça belli olmaktadır. Fakat mücadelecisi, kahraman İshak Hokand'a girip hanlığa oturduğu zaman Rus askerleri Hokand'ı köşeye sıkıştırmaya başlar. İshak ilk başlarda strateji gereği o Rus komutanlarla arasını iyi tutmaya çalışır. Fakat Rus komutanlarla anlaşmak onları ikna etmek zordur. Tüm çabalara rağmen General Skobelev ve onun silahlı askerleri İshak'ın üzerine gelerek onu bozguna uğratırlar. İshak da askerleri ile kaçmak zorunda kalır. Ne yazık ki Rus askerlerinin silahlı mücadelesine daha fazla direnemeyen İshak yakalanır, ölüm cezası alır.

Romanda bir kahraman daha vardır ki ona değinmeden, onu anlatmadan geçmek olmaz: Sarıbay.

Yazar, Sarıbay'ın başından geçenleri anlatırken Kırgız halkının durumunu işaret etmektedir. Sarıbay burada, Hanların beylerin rahat bir yaşam sürdüğü bu dönemde, sürekli ağlayan, baskı gören, ezilmiş binlerce Kırgız insanını temsil etmektedir. Kısacası Sarıbay Kırgız Halkının yaşadığı gerçekleri yansıtan bir aynadır. Fakat yazar bu gerçekleri yansıtırken bazen abartıya da kaçmayı ihmal etmemiştir. Sarıbay'ın kuş bakıcılığı yaptığı zaman kıtlık dönemi yaşanır.

Yoksulluk hat safhalara çıkar. Bu sırada Sarıbay da kartalını beslemek için gerekli olan besini, eti, bulamaz. Bunun üzerine Sarıbay da köpeğini keserek kartalına yedirir. Aradan zaman geçer ve bir gün Sarıbay kartalını alarak aç karınlarını doyurabilmek için ava çıkar, fakat yiyecek bulmak mümkün değildir. Ne bir kuş, ne de bir tavşan... Bir ara kartal sanki bir şey duymuş gibi yapar. Sarıbay da bunu fark edince kartalını boş bırakır. Kartal gökyüzüne uçar, gökyüzünde üç kere döner. Beklenmedik bir anda avcı kartal aşağıya doğru hızlı bir şekilde inerek Sarıbay'a saldırır. Öyle ki, bunlar efsanelerde ve gerçek hayatımızda karşımıza çıkabilecek olaylardır. Fakat yazar kartal ile Sarıbay'ın mücadelesini abartarak: "sert tırnaklarını birbirlerine batırdılar, nefes nefese kaldılar, sırayla birbirlerinin altında kaldılar, yukarıdan aşağıya yuvarlandılar,

acımasız bir şekilde birbirlerini tırnakladılar” gibi sözlerle anlatır, olayı kartalın Sarıbay’ın gözlerini oyması ile bitirir. Sarıbay’ın hayatı bundan sonra daha çok zulüm gibidir. Kör Sarıbay’ın on beş yaşındaki biricik kızı Kunduz, Abil Biy tarafından han sarayına zorla götürülür, Sarıbay’ın hanımı Süyümkan bu zorluğa dayanamayıp aklını yitirir. Abil Biy gerçekten de halkını seven birisi olsaydı, gariban Sarıbay’a bunu yapmazdı. Abil için önemli olan Hudayar Han’ın oğlu Nasirdin’e yaranmaktı. Bunun için güzel Kunduz’u bir eşya gibi Nasirdin’e hediye etmiştir. Abil bununla da kalmayıp kendi yaptırdığı kalleşliği örtmek için Sarıbay’ın kardeşi Madıl’ı da öldürtür. Kör Sarıbay karısını, güzel kızı Kunduz’u ve kardeşi Madıl’ı da kaybettikten sonra onu teselli eden tek şey kopuzu olmuştur. *Küü* adeta Sarıbay’ın göğsünden kopuzun göğsüne geçiyordu. Tüm bu yaşadığı kötü olaylardan sonra Sarıbay, Sen Düynö “Sen Dünya” isimli ezgiyi çalar:

Sen, sen düynö, sen düynö...
 Bir betine kün tiygen,
 Bir betine tün tiygen,
 Aldı kızık, artı ökünüç,
 Oomal – tökmöl kem düynö...
 Bödonönü kırgıyga,
 Cem caratkan, sen düynö.
 Eki egizdin biröösün,
 Kem caratkan, sen düynö.

Sen, sen dünya, sen dünya...
 Bir yüzüne gündüz değmiş,
 Bir yüzüne gece gelmiş,
 Başı iyi, sonu pişmanlık
 İlginç, üzüntülü eksik dünya...
 Kuşları kartallara,
 Yem eden, sen dünya.
 İki ikizin birini,
 Eksik yaratan, sen dünya.

(Sıngan Kılıç, 1997:

75)

diyerek hayatı sil baştan ele alıp dünyanın gerçek değerini ortaya koymaya çalışır.

1.4 KIRGIZ TÜRKLERİ VE KIRGIZ TÜRKÇESİ

1.4.1 KIRGIZ TÜRKLERİ

Kırgız Türklerinin Tarihi

Kırgız Türkleri, Türk Tarihini bilenen en eski kavimlerinden biridir. Çin kaynaklarına göre Kırgızlar ilk devletlerini M.Ö. III. Asırda kurmuşlardır. Bu ilk Kırgız devletinin adı Çin kaynaklarında “Ki-Ku, Kie-Ku” olarak geçer. M.Ö. II. Yüzyılda Kırgızlar Büyük Türk İmparatorluğu’na dahil olurlar. Hun

İmparatorluğunun dağılmasından sonra Kırgızlar IV. yüzyılda büyük bir devlet kurarlar. Bu devlet, Çin kaynaklarında “Hakas Devleti” adıyla anılır.

VI. Yüzyılda Kırgızlar, Göktürklerin hakimiyeti altına girerler. Ancak kolay kolay Göktürklerle baş eğmezler ve esaretleri boyunca pek çok kez Göktürklerle baş kaldırır. VIII. yüzyılda Kırgızlar Uygur Türkleriyle birleşerek Göktürk İmparatorluğuna son verirler. IX. asırda Kırgız Türkleri, Uygur Türklerini yenerek Kırgız Devletini kurarlar. Bu devlet X. asırda Kara Hıtaylar tarafından ortadan kaldırılır.

Kırgız Devleti ortadan kalktıktan sonra, X.-XII. yüzyıllarda Karahanlılara tabi olurlar. Bu yıllarda İslamiyeti kabul ederler. XIII. yüzyılda Kırgız ülkesi Moğol istilasına uğrar. Daha sonra Çağatay devletinin himayesine girerler. Kırgızlar, XVI. - XVII. yüzyıllarda Kalmuk- Moğollarla mücadele ederler. Manas Destanının önemli bir bölümü bu mücadeleden bahseder. XVIII. yüzyılda Türkistan’da teşekkül eden hanlıklara tabi olurlar. Kırgızlar’ın ülkesi 1860-1881’de Ruslar tarafından işgal edilir.

1916 yılında Kırgız Türkleri Çar hükümetine karşı ayaklanır. Bu ayaklanma Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılır. Bu olaydan sonra Kırgız Türklerinin büyük bir bölümü Doğu Türkistan’a göç etmek zorunda kalır. XX. yüzyılda verilen hürriyet mücadelesinin sonunda 1918’ılan edilen Türkistan özerk vilayetinin bir parçası olarak kurulan Kırgızistan, Bolşevik kuvvetlerinin Türkistan’ı işgal etmesiyle, Rusya’ya bağlanır. 1991 Sovyet Rusya’nın yıkımıyla bağımsız Kırgızistan Cumhuriyeti kurulmuştur.¹³

1.4.2 KIRGIZ TÜRKÇESİ

Kırgız Türkçesi, günümüzde büyük çoğunluğu Kırgızistan’da yaşayan Kırgız Türklerinin konuştuğu bir lehçedir. Kıpçak grubu lehçeleri içerisinde yer almaktadır. Kırgız Türkçesi kuzey, güneydoğu ve güneybatı olmak üzere üç ana ağıza ayrılır. Kırgız Türkçesi tarihi olarak üç gelişim dönemi içerisinde incelenir:

¹³ BURAN A., E. Akkaya: *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, II. Baskı, Ankara 2001, s.224.

Eski Kırgız Türkçesi (VII.-IX. yy); Konuşulduğu sınırlar içerisinde eski Uygur ve Oğuz Türkçeleri ile sürekli ilişki içerisinde bulunmuştur. Bunlarla birçok ortak noktaları vardır.

Orta Kırgız Türkçesi (X.-XV. yy); Göçebe yaşayan halkın dili olduğu için, halk arasında ve halk edebiyatında işlenmiştir. Bu döneme ait herhangi bir belge yoktur.

Yeni Kırgız Türkçesi (XV. ve sonrası); XVIII. yüzyıldan sonra Arapça ve Farsça kelimeler girmeye başlamıştır. XVIII. yüzyıl ortalarından Ekim devrimine kadar ağızlar arası ayrılıklar oluşur. Son dönemde ağızlar arasında ayrılıklar azalır. Ortak yazı dili oluşturma çabası hedeflenmiştir. Bugün Kırgızistan'ın her yanında, her alanda, Kırgızca konuşulmaktadır.

Kırgız Türkleri, 1924-1928 Arap alfabesini, 1928-1940 Latin alfabesini, 1940'tan sonra da Kiril alfabesini kullanmışlardır. Bugün hala Kiril alfabesini kullanmaktadırlar.¹⁴

Kırgız Türkçesi Ses Bilgisi

Ünlüler

Kırgız Türkçesinde sekiz ünlü (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) vardır. Kırgız Türkçesinin tipik özelliği uzun ünlüler bulundurmasıdır. Sekiz ünlüye ek olarak altı da uzun ünlü vardır: aa, ee, oo, öö, uu, üü. Uzun ünlülerin meydana gelişi şu şekildedir:

- “1. İki ünlü arasındaki ğ düşer ve karşılaşan iki ünlü, uzun bir ünlüye dönüşür; baġatur > baatır, aġrı > aaru, baġır > boor , saġlık > sooluk gibi.
2. Hece sonundaki ğ, g, v ünsüzü diftonglaşarak ünlüye dönüşür; daġ > too, saġ > soo, ev > öö, baġ > boo.
3. Alıntı kelimelerde uzun ünlüler arasında kalan v düşerek uzun ünlü meydana gelir; kavim > koom, devir > door, cevap > coop.
4. Alıntı kelimelerde ünlüler arasında h düşer ve uzun ünlü meydana gelir; şehir > şaar, baha > baa.¹⁵”

¹⁴ BURAN A., E. Akkaya: a.g.e., s. 225.

¹⁵ BURAN A., E. Akkaya: a.g.e., s. 228.

Kırgız Türkçesindeki uzun ünlüler hem Türkçe kelimelerde, hem de alıntı kelimelerde görülür. Kırgız Türkçesinin en önemli özelliği yuvarlaklaşmadır. İlk hecedeki yuvarlak ünlüler, sonraki hecedeki düz ünlüleri yuvarlaklaştırır.

Ünsüzler

Kırgız Türkçesinde 20 ünsüz vardır. Bununla beraber Rusçadan geçen 5 ses daha vardır.

Ünsüzlerle ilgili özellikler:

- “1. Kelime başındaki y’ler c olur; çaş (yaş), col (yol), cok (yok), curt (yurt).
2. Türkiye Türkçesinde g ile başlayan Türkçe kelimeler, Kırgız Türkçesinde k ile başlar; kel- (gel-), köz (göz), kün (gün).
3. Türkiye Türkçesinde d ile başlayan Türkçe kelimeler, Kırgız Türkçesinde t ile başlar; til (dil), tiz (diz), too (dağ).
4. Türkçe asıllı kelimelerde c’ler, Kırgız Türkçesinde ç olur; başkaça.
5. Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde f’ler p olur; depter (defter), pikir (fikir), payda (fayda), tarap (taraf).
6. Arapça ve Farsça alınan kelimelerdeki v’ler b olur; aba (hava), ubakıt (vakit), abal (evvel).
7. Arapça kelimelerdeki ayın sesi g veya y olur; muğalim (muallim), şariyat (şeriyat).
8. Arapça ve Farsçadan geçen h’ler k olur; kat (mektup), kabar (haber), kalk (halk), uruksat (ruhsat).
9. Alıntı kelimelerin başında bulunan h’ler düşer; aba (hava), ukuk (hukuk).
10. Türkiye Türkçesindeki varmak, vermek ve var kelimelerinde bulunan v, Kırgız Türkçesinde b olur; bar- (var-), ber- (ver-), bar (var).
11. Türkiye Türkçesindeki bazı ön ses b’leri Kırgız Türkçesinde m olur; moyun (boyun), min (bin).
12. İç sesteki bazı p’ler Kırgız Türkçesinde b olur; cibek (ipek), töbe (tepe).^{16”}

¹⁶ BURAN A., E.Akkaya: a.g.e., s. 229.

2 İNCELEME

2.1 /A/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.1.1 aarçı- (8) “temizlemek, silmek”

-**In**; “—Toktogula...—dedi ünü dirildep, köz çaşın **aarçıy**, kayra misireyip kayrat cıynadı.” (S.K.: 630)

-**In, menen**: “Sultanmurat bek **terin** ceñi **menen aarçıdı**” (S.K.: 531)
“Sultanmurat Bek terini yeni ile sildi. (TT.)” Bu cümleye “neyi sildi?”, “ne ile sildi?” diye sorarak fiilin belirtme hal ekini ve vasıta hal ekini talep ettiğini görebiliriz.

-**In**; “...Kolunda bir gana ceñil tüyünçögü bar, kök özön boyunan astelep uzap, coolugu kolunda, monçoktigon **terin** anda-sanda **aarçınıp**, demigip, celip cürüp kele cattı Ayzaada.” (S.K.: 388)

In; -DAp (ile): “Emi, korkpo, — dedi, — aga da keter kün kelgen eken ketti go, kuday aldında coop beret ko emi özü?! — dep, Kanıştın eki közünün kıcığına eki tamçı suu monçok bolup turgan köz çaşın ultañday katuu alakandap akırın aarçıp, eñilip cüzünön aste süyüp koydu — Emi korkpo...” (S.K.: 342)

Cümle içinde **alakandap "avuç ile"** anlamını taşımaktadır, bu yüzden aktarırken vasıta hâl eki olarak kabûl etmemiz yerinde olacaktır.

-**nI**: “Abdıraxman bir tilim andelektin böçögün cerge taştap, şaşılбай, cüz arçuusun alıp, koluna cukkan şireni **aarçıp**, murutun canıp, oy basıp, bu Bolot-xan atın camınıp oturgan neme oñoy coo emes ekenine ten berip, tañ kalıp, aldirtan közün cılt etkize bir tiktep aldı.” (S.K.: 455)

2.1.2 abayla- (15) “dikkat etmek, ihtiyatlı olmak”

-**NI**: “Ayzada oşol een cerde biröö alardı akmalap tıñşap turganday, eki caktı **abaylap karanıp**, boyun oolaktattı.” (S.K.385)

Ø: Abaylañ, datkam... — dep, akırın kübürögön ünü ugulup turgansıdı, — bıyaktağı bilmandarıñ emne deyt... **abaylañ**, datkam... minday işte şaşılıu — çala basuu, çalınuu...” “Ziregim ay...” dedi öz dili. (S.K.224)

-DA: Başta **abaylap**, akırın küñküldöp, Nüzüptü camandap cürçü Şadı ınak uşerde açık çıktı. (S.K.: 108)

-Dan, Ø: Birine biri şek sanap, birinen **biri abaylap**, kandaydır bir keskin sözgö, keskin kadamga barbay miñbaşılar nesteydi, pansattar nesteydi. (S.K.: 24)

2.1.3 abalap-(1) “havlayarak atılmak”

- DA;-DAy: “Ayıl çetinde çıy-çıy ündör çıgıp, bir coykondı sezgendey itter **abalap** tura çurkap, ağığa eki karaan cakındap kele berişti.” (S.K.: 366)

2.1.4 abcal- (1) “güzelliği ortaya çıkmak, görkemli olmak”

-DAn: “Kızıl güldör aldında catkan şeyittin kanınan **abcalgan** sıyaktuu.” (S.K.: 403)

2.1.5 agar– (12) “beyazlaşmak”

-In: “—O, cakşılar, — dep ulutuna oturup baştağı, — ne desek da, öz eken, Kudayar-xan başın iyip, aldıbızga tüşüp, kuru kol emes, tigi ele Bukardın uvaziri kiybegen altın ton coldop, niyetin **agartıp**, dubay salam ciberip oturat.” (S.K.409)

-In; -DAy: “Caş cubandın suluu cüzün sagınıç kagazday **agartkan**, kabagın suz kılğan.” (S.K.38)

-DAy: “Sakalı karday **agarıp** müñküröp karıgan bir adam eşiginen sırtka başın çıkarıp...”

-nA; çeyin: “Kazınabaşı kirpikterine **çeyin agarıp**, ak küp cöcödöy bücüröp karıgan adam, al caltıragan kaşka başın bir cagina kınır alıp, kolundagı şamın cogoru kötörö berip dünüyönün tarıxın, kaysınısı cortuuldan tüşköñün, kaysı cılkı elden cıygan zeketten çoğultkanın ce kaysı bekten tartuu bolup kelgenin becirep süylöp kelet.” (S.K.149)

2.1.6 ak- (49) “akmak”

-**NI**: “Too dayrası kirgen kezinde kaçıragan pil, aldına turba, ce agımına karay çabak ur, ar kaday tosmonu **agızıp**, ar kaday,tuktu cırıp, burkan-şarkan tüşüp özünün cüz cıldap akkan lugu buzat da, cañı bagıtka, cañı nukka tüşüp kete beret.” (S.K.: 496)

-**GA; karay**: “Eregişken el ceñdi! Köçödögü otologon el duuldap ordogo **karay agıldı.**” (S.K.: 464)

Ø: “— Meyli, kırk cılı bala dep, zar kagıp, köp köz çaşımız **agıp**, balapan başımız kuurap baratkan cokpu, sadagam baatırım?!” (S.K.: 397)

2.1.7 agıt- (2) “bırakmak, koyuvermek (bağlı hayvanları)”

-**NI**: “İtti **agıtıp** küçügün koroocu kılalı?” dep küdüktöndü köbü.” (S.K.: 465)

Ø: “A bolboso, mından körökçö **it agıtıp**, kapkan salıp, kuş taptap añçılık kılıştı ce kıldan kıykım çıkarıp koñşu uruunu barımtalap talagandı oñoy körüşöt, munu ata zamanınan bolo cürgön iş dep bilişet.” (S.K.: 28)

2.1.8 adaşuu- (13) “yolu şaşırma, hata yapma, yanlış iş görme”

-**DAn**: “Cılkı tuyagınan cer tütöp, çañ tuman bolup kündün közün tostı, enesinen **adaşkan** kulundar narı-beri cırıldap çurkap, aygırlar añıldaşıp, karool taştıuu biyiktin aldı tapıradı.” (S.K.: 370)

-**DA**: “Eptep köp içinde **adaşıp** esen cürsün...” (S.K.: 563)

2.1.9 adırañda- (2) “1. cesaret taslamak; 2. şen, neşeli, heyecanlı olmak”

-**DAn**: “Artınan dağı eki atçan **adırañdatıp** çaap kelişip, a-bu degenge kelişpey, ırasa tepkileşip, atka böktörüp cürüp berişet.” (S.K.: 349)

2.1.10 acılda – (1) “1. hiddetle homurdanmak; 2. söverek üzerine atılmak”

-**DAn beter**: “Kerbenbaşı **andan beter acıldadı**: —Ye, ölgön biröö eken!”
(S.K.: 556)

2.1.11 acıra – (52) “1. ayrılmak, ayrı düşmek; 2. mahrum olmak”

-**DAn**: “Men ölgön okşoymun, beyişte cürgön okşoymun, bolboso men közdön **acırabadım bele**, caratkan tigil calgan düynödö körgön kordugubuzdu, tartkan azabıbizdi eselep, bul çın düinödö bizdi beyişke çıgarıp koygon turbaybı... Gm... beyiş uşul turbaybı...” (S.K.: 426)

-**DA**: “Kantip **acıraym** tirüümdö!” (S.K.: 373)

-**NI**: ““Carımpaşa!”, “Carımpaşa!” degen sözdördü **acıratı** Danil.”
(S.K.: 536)

-**In**: “Kamçılaşuuga cetkirbey, el ortogo tüşö kalıştı, attarın tizgindep **acıratıp** tartıp ketiştı.” (S.K.: 87)

2.1.12 azay- (5) “azalmak, eksilmek”

-**In**: “Koñşuları menen dostoşup duşmanın **azayttı**.” (S.K.: 60)

Ø: “Uksañ, taş takıldap kaldı, cemi **azayıp ketti** okşoyt.” (S.K.: 335)

2.1.13 az- (1) “1. zayıflamak, kurumak; 2. fakir düşmek”

-**DAn**: “Ne elden **azgan** bala kaygısı, ne beykünöö kırılğan el kaygısı, öz köñülünön, öz dilinen köbürgön arman öz kulagina kıl kıyaktın öksögöñ muñkangan, küvü bolup ugula baştı.” (S.K.: 665)

Ø: “Köñülü **azdı**.” (S.K.: 22)

-**In**: “-Koy, koy, bala... Özüñ üşüböysüñbü? — dedi Ayzaada, antken menen, al kamzoldu narı türtö albay koydu, eskirgen kamzoldon erkektin cıtı burkurap, kelindin köñülün **azdırıp** cibergendey.” (S.K.: 337)

2.1.14 azgır – (9) “baştan çıkarmak, kandırmak, kışkırtmak”

-**NI**: “Kimdi **azgırbayt** uşunça mal, uşunça mülk?!” (S.K.: 646)

Ø: “Miñbaşının katuulugun, xan atı ele bolboso özünün erksizdigin esine salıp, **azgırğan** kişiğe eerçip ar kanday colgo oňoy tüşö bere turganday.” (S.K.: 139)

-**nA**: “Ömör xandın közü ötköndönkiyin şariyat urgan Madali suluuluguna **azgırılıp**, colop koygon imiş!” (S.K.: 60)

2.1.15 azda – (8) “yavaş yavaş (hareket etmek)”

-**Dan**: “Akboz argımakçan askerbaşı öz tegeregindegi tandalgan sıpaylardı okton çettep **azdap** ketençiktey berüügö buyruk kıldı da, özü bir top udayçı menen general Çernyaevdin aldınkı küçtörünün colunda kaldı.” (S.K.: 18)

-**GA**: “Soldattar, atçan kozak cüzdörü attarınan tüşüşüp, cerge sulap catışıp, çabuuldan ok menen kalkalanışıp, tigi capan atçandardın aldına katuu bülğün tüşürüp, birok, kantse da kısılıp, **azdap** artka çeginip turuuga macbur bolup catıştı.” (S.K.: 21)

Ø: “Küü Sarıbaydın kökürögünön komuzdun kökürögünö ötüp, **azdap** capız küñgürönüp, tereñden öksüp, akırın baştaldı.” (S.K.: 21)

2.1.16 aybansınt- (1) “hayvan gibi görmek”

-**In**: “Emi kelip özülörünön başkanın baarın **aybansıntıp**, “koşun cıyna, din musulman cerin tazalaybız kaapırdan” dep, dağı curtçuluk barızıbizga takap turganın kantesiz?!” (S.K.: 193)

2.1.17 aybık- (4) “sıkılmak, utanmak”

-**DAn:** “Tizgin cıybay keldi Kanış, baatır bir öñçöy boz kart bugularday karı kişilerdin ortosunda turgan eken, kuturup ketkensip culuna barıştan **aybıgıp**, boyun corgonun daldasına tarta, birok közün ala albay toktolo kaldı.” (S.K.: 317)

2.1.18 ayda- (39) “sürmek, kovmak, takip etmek”

-**GA:** “Cıl sayın Camgır bazarga tüşkündö mal **aydabay** ele barıp, oşol kudalarınan kızılcahar bazarlığın kılıp kelet deyt.” (S.K.: 282)

Ø: “İç ara karmaşuunun maydanı bolup, ulam taloongo kabılıp, ölkönün oturuktaşkan katmarı, çek araga cakın şaarlar köp capa körüp, egin **aydalbay**, sooda cürböy, calpı cakırlanuu baştalğan ele.” (S.K.: 106)

2.1.19 aykır – (5) “haykırmak, bağırarak”

-**GA:** “Cayında cım tur! — dedi celdet aga, anan tigige **aykırdı:** — Tez!” (S.K.: 178)

-**DAn: Ø:** “Ya, alla, özün koldo!”, “ya ata arbağı özün car bol!” dep, eki caktan teñ baatırlar **aykırap** kaçırışat.” (S.K.: 516)

Ø: “Kernaylar **aykırap cattı.**” (S.K.: 70)

2.1.20 ayla- (53) “1. dönmek, deveran etmek, dolaşmak, etrafta uçmak; 2. dönmek (değişmek); 3. keffaret olmak”

Ø: “-O, **aylanayın**, karaldım!.. — dep bakırıp ciberdi.” (S.K.: 290)

-**DA:** “Te biyikte bulardın ar bir kadamın eseptep köz salıp akmalap cürgön sıyaktuu kaalgıp, alabarçın **aylanat.**” (S.K.: 385)

-**DAn:** “Köñülüñüz**dön aylansın** bir mıntık!” (S.K.: 332)

-**NI:** “Kalender bazardı bir **aylanıp çıgıp**, anan çoñ darbazanı közdöy cönödü.” (S.K.: 570)

2.1.21 aymala- (1) “ağızla kapmak”

menen: “Eşim ceñe dep, aptığıp kelip, kapşıra kuçaktap calını bar oozu **menen aymalap** öpkülödü.” (S.K.: 340)

2.1.22 aynı- (7) “1. sözünden vazgeçmek, caymak; 2. değişmek, münasebetini değiştirmek”

Ø: “Xan dağı **aynıdı**.” (S.K.: 403)

2.1.23 ayır- (37) “1. ikiye ayırmak, ayrı düşürmek, parçalamak; 2. ayırt etmek; 3. zorla almak, çekip almak; 4. kırmak”

-DA;-In: “Bir kezde, ordonun çapanın **ayrıgan** kerekulaç alp dalı şüyügön, çaçı, karday ak, eki közü kızarıp könçögü salañdap, kösö emespi karıgan arstan kebetelenip, zambilde oturat.” (S.K.: 637)

Ø: “Eç **ayrıla albayt**, eç alaksıy albayt.” (S.K.: 590)

-DAn: “—Men Temirimden ölüp **ayrıldım**, emi kelinimden tiri ayrılarga alım çok! — dedi.” (S.K.: 287)

2.1.24 ayt- (607) “demek, söylemek, tekrar söylemek”

-NI: “—Oşonu **ayt** a, münüşkerim! Ayt.” (S.K.: 29)

Ø: “Ayt degenin **ayttım** da!..—dep kaltırap, bük tüştü.” (S.K.: 530)

-GA;- DAn: “— Me, kök özön boyuna tüşüp, uşunu aldına taştap, Teñirberdi **avama menden** salam **ayt**.” (S.K.: 287)

2.1.25 ayık- (7) “iyileşmek”

Ø: -NI: “A körökçö, **ayığa elek** cara bolgon kündö da, **anı** camığa taandık iştin kadırı üçün köptöp darılap, kaluusuz kılıp **ayıktırıp koyso bolobu?**” (S.K.: 47)

Ø: “Bürküt tıtkan cerleri kara dırık bolup **ayığıp**, öñü ötü sert körünüp kalgan.” (S.K.: 296)

2.1.26 ayıpta- (4) “suçlamak”

-**In**: “Oşol künü ele Abil biy elettin bilermendarın şaşılış çogultup, Beknazardın ceñ içinen cürgüzüp catkan araketin çiyinden çıkkandık dep **ayıptadı.**” (S.K.: 359)

-**NI**: “Keleri zamat anı “satkın” dep **ayıptap**, kalkka carıyalap, moynunan baylatıp alıp köçömö-köçö kıldırıp, anan başın aldırıp taştasa kanday bolmokçu?” (S.K.: 209)

-**DA**: “Közü tirüü turganında ele “satkın”, “ökümdarlıkka cutungan kara niyet” dep **ayıptap**, el közünö oozgo batışınça karalap, koldon kelse elden çıkarıp salış abzel öñdöngön.” (S.K.: 218)

2.1.27 akakta- (15) “1. dilini çıkararak sık sık solumak”(köpek hakkında, insana da söylenir); 2. takatten düşmek, bitkin bir halde bulunmak”

Ø: “Canında catkan **ittin akaktağanı**, murdunan çıkkın celi sezilet.” (S.K.: 438) Romandaki bu cümlede “**akakta**” fiili sıfat-fiil olarak geçmektedir. Belirtili isim tamlaması.

2.1.28 akmala- (19) “gözetlemek, göz kulak olmak, takip etmek”

-**In**: “Bul bir cagınan sırtınan biylikti bölüşüp alğan ıntımağı bolup, bir cagınan abalkı ötkööl mezgıl, birin-biri **akmalagan**, ar kimisi öz kubatın tımızın çamalaşkan ubakıt gana boluçu.” (S.K.: 228)

-**DAn**: “Al ker taygandın artınan **akmaladı.**” (S.K.: 260)

-**NI**: “—Va-a, — dep, çiyindi tegerene **akmalap** bastı, — mına emi biz toorup köröbüz.” (S.K.: 135)

2.1.29 aksa- (12) “aksamak, topallamak”

Ø: “Cügürö kelip cancigit ger corgonu sagaktap, Musulmankul corgodon akırın tüşüp, kamçısın süyröy aksap-aksap basıp, kaalgaga bet aldı, eki cagınan

börüdöy culungan calañ kılıççan, caager, miltesi tütögön kara barañduu mergen koştóp, ireñi kupkuu, kıcırluu, unçukpay kaalgaga barganda onbaşı.” (S.K.: 129)

-DAn: “Cıgılğanı ce katardan **aksap** kalıp kalganı közünö çalınan cok.” (S.K.: 18)

-çA; “Musulmankul dubalga süyönüp, üñküyüp, tigi közünö çaş alıp turgan Carkın ayımdı da, Şeralini da tiktebey, baarın unutkan sıyaktuu üñküyüp, özünçö **aksap** imerile basıp, oozun çormoytup oygo battı.” (S.K.: 130)

2.1.30 aktan- (16) “beraat etmek”

-NI: “Nasirdin ümüttü **aktabadı.**” (S.K.: 480)

-NIn;-In: “Eesinin ümütün **aktadı.**” (S.K.: 84)

2.1.31 akşıy –(1) “1. kararmak (gözleri hakkında); 2. hiddetten dönmek”

Ø: “Açuu söz, **akşıygan** köz küñümdük ençim bolup, küñdün küñün ötkörüp kızığı kaysı düynönün?! — dep, ünü buulup, ordunan turdu.” (S.K.: 387)

2.1.32 akılaş- (1) “haklaşmak, hesaplaşmak”

-NIn: “Narmambet datkanın **akılaşıp turganı** beybaşıktay sezilip, ötköndö körgön cakşılığın estemek turgay, cini kele baştı.” (S.K.: 181)

2.1.33 akılda- (1) “1. pek fazla susamak; 2. şiddetle arzu etmek; 3. acele etmek, ivmek”

Ø: “Margalanga bek bol deseñ **akıldap** cügürdü.” (S.K.: 543)

2.1.34 akıldeş- (3) “1. müşavir, akılca birbirine denk olan; 2. fikirdeş, hemfikir olmak, akıl danışmak”

-menen: “Al eç kim **menen akıldeşpayt.**” (S.K.: 589)

2.1.35 akırında- (20) “yürüyüşü yavaşlatmak”

-GA: “Tigi korgondoy aylanada bir tegiz bülbüldöp turgan ak karлуу çokulardı, surgupt buputtardı, oşol tarap**ka akırındap** süzüp baratkan kün çarasın çargıp öttü.” (S.K.: 26)

Ø: “Mında tigil ottordun demi bar! Açuuusu **akırındap** tarap, cüzünö kıynaluu, noyuu kayra keldi.” (S.K.: 79)

-DA: “Kiyinki uçur**da** kutumdar **akırındap** Kudayardın daldasında çogula baştağı.” (S.K.: 140)

-GA; **deyre**: Uşintip, başıguu köp da darşan kılınbay, üzülüp da kalbay erte cazdan keç küzdün boyu kıroo ubagına **deyre akırındap** cürgüzölö berilet. (S.K.: 347)

-nA: “Şekçil amirdin köñülünö **akırındap**: “İya, bul ne kılğandarı, mal izdegen biröögö cata konok berişken sıyaktuu kembagaldın cakır üyünö kirgizip koyuşkanıbu bu?..” degen kinee ketti, bu bulardın ınga kelişpestiginin belgisibi dep oy coorudu.” (S.K.: 241)

2.1.36 al- (1190) “almak”

-In;-DAn: “Nauman pansat ketkenden kiyin bozgon el kayra kelip, baatırdın söögün kazıktan **alıp**, coldun üstündögü döñgö çıkarıp, gör kazıp, çaşırap koyuşkan ele.” (S.K.: 404)

-NI: “Baytuugan, — dedi İsxak, — me, bul attı da **al**, atañ aman kelip kalsa “Bir kıyamattık dosuñ taştap ketti ⁴saga” dep berip koy.” (S.K.: 565)

Ø: “**Ala goy** emi, atañ özü berip atkan soñ...” (S.K.: 564)

DAn;-In: “Ala buluttardı tepçip ülbürögön kök zakımga cele tartıp kirip ketip baratkan akkuulardın ötkünün karap turgansıp, meltirep köç kıyrı**nan közün alalbadı**.” (S.K.: 280)

-NI;-nA: “Kümüş tabaktı general koluna **aları zamat** Kurmancan kınııragın kümüş tabakka sekin koydu da, çaç uçtugunan bir bayloo açkıçtardı **alıp**, kümüş tabakka şıldırt dedire akırın taştadı.” (S.K.: 673)

-DA; -GA: “Kişinin közüñçö erkeletkensip, urmat kılğansıp koyup, calgız oturganda katuu cemege **alat**.” (S.K.: 140)

-In: “A bilesizbi, urmattuu datka, şariyattın erecesin çiytkegen pende bul düynödö ökümdardın katuu cazasın **alat**, tigi düynödö kudaydın dozoguna küyöt?” (S.K.: 181)

-DA: “Mınday tapta ozungan ele **alat**, kenebey catkan **aldırat**, datka.” (S.K.: 233)

-DAn; Ø: “Murda ele ata meerin salbagan Esenbay biydey mürtöz atası menen uşunçaga cetişip kalgan soñ, bul elde mından narı batışı bolbosun tüşünüp, Nüzüp oşol keçten kalbay, erçigen cigitterin erçitip, erçibegenine coop berip, enesin kırk baytalga kelgen kökkaşka bıştıga mingizip attandı da, üy içinen bir uçuk **cip albay** ört koyup ciberip, büt küyüp bütönçö atçan karap turup, küyüp bütörü menen teminip cürüp kete berdi.” (S.K.: 84)

-nA: “Datka tanazarıña **alçu emes**.” (S.K.: 215)

-DA: “Mınday tapta ozungan ele **alat**, kenebey catkan **aldırat**, datka.” (S.K.: 233)

-In: “A es bolboso, attiñ ay, ketketiñdin kelgeni oşo — başıñdagı bağıñ, aldıñdagı tağıñ tügül... —kan ordosun, kayran ölkösün **aldırat**...” dep, şırp etken sözdü, cılt etken közdü cazdım ketirbey, bık etpey katıp turdu.” (S.K.: 501)

-DAn: “Caş xan baya küñü şıyraktan **alğan** “tagasın” eç tiktebeyt, sırt salıp, cüz üyrüp ters aylanıp basıp cüröt.” (S.K.: 149)

Ø: —**Alıñ, alıñ**, taga!..— dedi Kudayar-xan. (S.K.: 151)

-In; -nA: “İkıbalduu törölör,—dedi ünü dirildegeni sezile, — bu Buxara, Xiyva ordoları coyulbay etpey ele orustun ıgına **alındı** deyt ko?” (S.K.: 681)

-NIn; -NI; menen: “Ey, közüñö kara, özüm barıp esepteym, biri kem çıksa, özüñdün başıñdı öz kolum **menen alıp koşom**.” (S.K.: 422)

-DAn-NI;-nA: “Şaardın bir cagınan general Troitskiy, bir cagınan general Kuropatkin, bir cagınan baron Vitgenşteyndi, baron Miller-Zakomel’skiydi canına alıp, general Skobelev özü kaptadı.” (S.K.: 579)

-NIn;- In: “Kündö bir ubak atayılap kıykırıp kırdap çabışıp, atçan dabla atkılaşıp eldin sesin, alışat.” (S.K.: 358)

-NIn; -In; -GA: “Kulkişinin kaada sözdörün eki kuda pursatka alışpadı.” (S.K.: 286)

2.1.37 alımsın - (1) “tatmin edilmek”

-GA: “Dayım cıluu kan çokup köngön bürküt çığı ketken ölüü cemge alımsınabı?” (S.K.: 256)

2.1.38 alısta- (7) “uzaklaşmak”

-DAn: “Küü etegi akırın muñkanıp toktop, birok bu eki adamdın dilinen ali kete koyboy, çögüp ne alıstap baratkanday te tereñden cañırıktap, eki başka taasir ar birin öz aldınça sanaaga karmap turup kaldı.” (S.K.: 252)

2.1.39 alasal- (3) “çevrilerek düşmek”

Ø: “Uçkayak argımkatar aralaşa tiygen yadradan çakçañdap elirip kaçıp, ölüktördün üstünön, cıgılğan attardın üstünön tak tüyülüp, ok cañılğanı çıñıra kişenep alasalıp, kay bir attar üzöngügö butu ilinip kalğan çala can kişilerdi süyröp, kara seldin sürdönündö ürküp çurkap kelattı.” (S.K.: 20)

2.1.40 alakanda – (1) “avuçlamak”

-In: “Emi, korkpo, — dedi, — aga da keter kün kelgen eken ketti go, kuday aldında coop beret ko emi özü?! — dep, Kaniştın eki közünün kıcıgına eki tamçı suu monçok bolup turgan köz caşım ultañday katuu alakandap akırın aarçıp, eñilip cüzünön aste süyüp koydu — Emi korkpo...” (S.K.: 342)

2.1.41 alakası – (26) “oyalanmak”

-DAn: “Abdilla bek köpkö basıp, ısırgan başın sergitip baş cargan oydon birtke alakısığan soñ, kayra çatırğa kelip cattı.” (S.K.: 618)

-In: “Mına emi... kara sel kaptap kele catırı...” dedi kupuya, bürküt kabagı salıñkı, outtun canına kelip toktodu, emnege toktogonun sezgen cok, kara kanat kızıl balıktardın oynu da, töbödö tañşıgan bulbul mukamı da, anın oy tüyşügün **alaksıta albadı.**” (S.K.: 451)

2.1.42 alakta –(6) “bakınmak, korkarak etrafa bakınmak, gözlerini geniş açmak”

Ø : “Ey-ey,—dedi ele, **alaktap** kayra toktoştı.” (S.K.: 384)

-NI: “Kudayar-xan özünön özü akaktap, terdep, çaşıldanıp, eki caktı **alaktap** karanıp, muraskor uulu Ormon bekti koltuguna çaşırat, öñü öçkön.” (S.K.: 463)

2.1.43 alañda– (9) “korktuğunda ya da sinirlendiğinde gözlerini geniş açıp bakmak, gözleri faltaşı gibi açmak”

Ø: “Bayatan cardap, eşiginde turgan üç-tört karı adamdar uurt cıybay, **alañdap kalıştı.**” (S.K.: 306)

-In: Şerali eki cagın karanıp, eki tarapka camırap tizilip avaz kılıp turgan cookerlerge al dagı avaz kılıp, baë közdörün **alañdatıp**, ılcayıp dagı ele uurtun cıyalbay kelattı. (S.K.: 65)

2.1.44 akta– (13) “aklamak, boyamak”

Ø; -NI: “Nasirdin ümüttü **aktabadı.**” (S.K.: 480)

-NIn;-In: “Bul töböşünö kötörgön bul curttun ümütün, işeniçin kantkende **aktamakçı?**” (S.K.: 498)

Ø: “Çın dilinen aytkan bayandamasınan cana da başka anın **aktanuusun** taktagan kabarlardan ulam kokonduktardın bizdin kol aldıbızdagı cerge basıp kirişine anın kert başının eç baylanışı cektuguna işenüügö bolot.” (S.K.: 492)

2.1.45 alay- (12) “1. korka korka bakınmak; 2. feri kaçmak, cansızlaşmak”

-In: Suroonu tüşüñböy kalganday mañıroo tartıp, közdörün **alayttı.** (S.K.: 178)

2.1.46 albır- (3) “kızarmak, nur saçmak, parlamak, heyecana gelmek”

-**DAn**: Uşul uçurda divanxana küöldöp, cüzü bakıttan **albırgan** Nasirdinge Abdırax-man öz kolu menen taacı kiygizip, özü şayx-ul’-İslamdan bata alıp, kazıydan miñbaşılık daracaga col alıp cattı.” (S.K.: 465)

Ø: “Dütarçı cüzü **albırıp** süyünüp: -İrakmat, ökümdar... Dağı martabañız aşsın... —dep, asteydil irazılık aytıp, butunun uçu menen ketençiktep cönöldü.” (S.K.: 522)

2.1.47 albuutta- (1) “çabuk kızmak, sinirlenmek”

Ø: “Böltürüktörü catkan küpkösünö mergençi kirgen börü sıyaktuu eç tütö albay, eç taştap kete bere albay, kayradan kayra kayrılıp, **albuuttanıp kirip cattı.**” (S.K.: 580)

2.1.48 alcay- (1) “geniş açılmak (insan ve hayvan ağzı hakkında)”

In: “Kulkişi oozun **alcaytıp**, deni ölüp turdu.” (S.K.: 288)

2.1.49 alcı- (2) “1. yanılmak, yönelmekte hata etmek; 2. bunamak; 3. saçma sapan şeyler söylemek”

-**NI**;-**çA**: “Abil biy karap oturup, “E, caratkan, pendeñdi uşunça **alcıtasıñbı?!’** dep, mıyığınan küldü.” (S.K.: 640)

Ø: “Beknazar! **Alcıgan** avañdın kebine erinbey coop kılıp koy.” (S.K.: 640)

2.1.50 alçakta- “azamet taslamak”

Ø: “Beknazar **alçaktağan** kara kaşka argımaqtı tizginin cıya temingilep tak tüyülüp, kayra kamçılıp etin açıntıp, kolundagı calañ kılıçtı ırgıtıp, tosup, öröpküp, alda kanday çıdamı ketkendey albuuttanıp turdu.” (S.K.: 309)

2.1.51 alda- (16) “aldatmak, dolandırmak”

-**DA**: “—Biz bolcogon cerge süylöşüügö bargan kezde “**aldadık**” **dep**, meni abakka kriptir kıla turgan boluşpasın — bul bir süylöşkön uçurda bizdin elge da, menin kert başıma da mazak söz ötpösün bul eki; süylöşüü bir taraptın

üstömdüğün aşkere bekemdöo emes “bagıntuu” emes, eki taraptın teñ paydasına, ımgı kelişüü bolsun bul üç.” (S.K.: 669)

-GA: “Kör ookat**ka** baş salsa—aldayt eken, **aldanat eken.**” (S.K.: 640)

Ø: “**Aldanıp** cürögü ıgıp ketken İbragim Xayal artına karabay kaçıp, cıyırma ıaktı atı külük kişisi menen arañ kutulup ketti.” (S.K.: 91)

-GA: “Uşul tapta da tigiler tıyakta, siler bıyakta “biy”, “bek” dep koyso, “taga”, “aga” dep koyso korston bolup, oşogo **aldanıp**, ordonun birde törünö ötüp, birde ulagasında ulaktay muuzdalıp kalıp, can etin cep kün körösünör.” (S.K.: 213)

-NI: “Ümütü **aldap**, dağı kütüp, unçukpay turdu.” (S.K.: 537)

Ø: “Cakşı ele, **aldaşpay** alaka kılıp “cürgön cer ele.” (S.K.: 258)

2.1.52 aldasta- (23) “1. kıvrınmak (ağır hastalık esnasında ateşten); 2. şiddetli sıkıntı içinde bulunmak”

Ø: “Kan biyliği özünön özü bir az kötörülüp, ar kanday bütüm al arkaluu, anın makuldugu boyunça cürgüzölö baştağan, Şadı da **aldastadı**, birok caattardı iygerüü, ıataktarın tıyuu alardın kolunan kelbey koydu.” (S.K.: 128)

-Nin;-DA: “Cılandın kuyrugun baskan eken, kayran curtta kurutup almak bolgon eken, kayran ölkönü tügötmök bolgon eken... —dep, İsxak örttönüp teskeri bastı, zındandın karañgı túbündö **aldastadı.**” (S.K.: 475)

-DAy: “Amir Nasrulla kapıstan tuyukka kamalgan cırtkıçtay **aldastap**, büt küçün biriktirip, Kokondun tomsorgon boz dubalı menen Nüzüptün tünergön atçandarının ortosunan tüyülgön temir muştum bolup carıp ıgıp ketem dep, bir bagıttı karay kara seldey ıamınıp katuu ıabuulga öttü.” (S.K.: 104)

-DAn;-DA: “Anın aktanganın öñünön, ününön ele sezip:—Çın sözüm, mırza, men ıraazımın, — dedi Şabdanga, — barmak basışa turgan başka biröönü tapkılaçı, kuday calgagırlar, kutkargılaçı meni bul korduktan, maskaralıktan... eki ortodo **aldastatpay...**” (S.K.: 668)

2.1.53 aldeyle- (1)“ninni demek, ninni söylemek”

-NI;-NIn;menen;-DAy: “Eç nerseni özünö koşo sıydırbagan, köñüldü anı sayın ıkşoo kılğan cıluu sezim anı kuştun kanatı **menen** celpigendey **aldeylep**, magdıratıp cattı.” (S.K.: 385)

2.1.54 alka- (8) “1. iyi dileklerini, isteklerini bildirmek, 2. alkışlamak”

-NI; menen: “Zayıp tügötö içip, cigitterdi çın diti **menen** **alkadı** da ak kaymaldın buylasın çoyup, beesin temindi: —Çoñ ırakmat.” (S.K.: 276)

Ø: “ —Niyetiñe caraşa bol, caranım, niyetiñe caraşa bol!..—**dep** **alkadı** da, közdörü balbıldagan boz ulandarga karap, alakan cayıp: — O, aylanayın şumkarlarım, caman atanın artınan eerçibegile, cakşı atanın izinen cañılbagıla, allau akbar!..” (S.K.: 561)

NI: “Tegerektegi el caş kelindi **alkap** duuldap ketiştı.” (S.K.: 283)

2.1.55 alkın- (1) “nefesi tutulmak, ateşlenmek, kızmak, ileri atılmak, saldırmak”

-DAn; Ø: “Co, —dep söz kayrıdı sürötçü, — çındı “çın”deş kerek, men aralaşıp körbögön kezimde soguş degendi kandaydır bir şañduu parad katarı baam daçumun — oynolgon muzıka, sultanda “selkildegen baatırlar, kılkıldagan tuu, bir caktan zambirek kürsüldöp, bir caktan argımahtar **alkınıp** birtke gana elteñdetken koobu bar erdemsüü... bir az nabıt bolgon kişileri da cok emes...” (S.K.: 677)

2.1.56 almaş- (17) “nöbetleşmek, değişmek, başka bir şekle girmek”

Ø: “Mına, bir ubaktağı kaçkın pendenin bücürögön keypi, azırkı cıgalı taacı kiygen badöölöttün söölöttü öz abalı tarıp oturgan Kurmancan datkanın köz aldınan ulam biri öçköndöy, biri canganday,ulam **almaşılp**, kaytalanıp ötüp turgansıdı.” (S.K.: 663)

-GA; Ø: “... Biy, al uuluñuz kırk baytalga bir çobur **almaşıp**... oşentip bezerilik kılıp... el menen da işi çok, tuugan menen da işi çok, oşonun ubarasınan çıgalbay kaldı.” (S.K.: 83)

nA: “Oylonboyun degenine bolboy, birine biri **almaşıp**, kubulup, köñülünö ar türkün oylor tüşüp, özü aralaşıp, közünö körünö baştayt.” (S.K.: 477)

-NI;-DAy: “Tooluktar birigip ketişse, xandardı baş kiyimdey **almaştırıp**, köp uçurda ordonun özün tıptıypıl kılıp talagan kanduu cañcaldardı çıkarışçu.” (S.K.: 401)

2.1.57 aloolon- (2) “alevlenmek”

Ø: “Mööröy alğanınabı, aman ele kalğanınabı, anın özünö da, saktagan teñirge da, öz ırısına da calınıp, sarı ulak sadaka bolup çabılıp, aldındagı zıpıldagan corgonun arışın sezdirbey anı zayıptın **aloolongon** ak köñülü alıp uçup barattı...” (S.K.: 315)

2.1.58 alpeçte- (1) “uğraşmak, meşgul olmak”

Ø: “...kayran baatır, kayran bek, asıldan kütkön düynöm dep, ayaluu canım birgem dep, **alpeçtep**, canga ölçöp alıp cürgön, koynundagı ak cılandın kesirinen duşmanga sıрын aldırıp, köy tuugan mookun kañdırıp, uzun boyu pas bolgon, kızıl öñü boz bolgon, özü izdep ölümünö kez bolgon...” (S.K.: 252)

2.1.59 alpıǵ- (2) “telaşlanarak nefes nefese kalmak”

Ø: “Ayzaada entigip, **alpıǵıp** kelip, eñkeye koybogon Eşimdin tizesin kuçaktay, eç söz ayta albay, öpkösü tolup, öksüp-öksüp ıylap ciberdi.” (S.K.: 390)

2.1.60 alsıra- (6) “gücünü kaybetmek, dermansız kalmak”

Ø: “Küügüm kire köz baylanganda Beknazar **alsıragan** kolunun başın-ayagın cıynap, karşılıktı toktotup, 20 miñ kişisi nabıt bolup, kanga bölöngön, tütüñgöuukkan Anciyandan çıǵıp Asakege çekindi.” (S.K.: 582)

2.1.61 ańda- (3) “anlamak”

Ø: “Cakşıláp meymañıláp, tınıktırıp, özü altısaar Kaşkar bağıtının oşol kezdegi akıbalın **ańdap turgan** kereet ayım kıtay akimderinin ar şaarga az-azdan koygon asker turuktarınan başka eçtemesicok, tüzügürök kısım bolguday bolso turuštuk kılarga çaması çak ekenin aytıp, kaçkın bek oşol caktan baktısın izdep körsö, bir kuday özü colun açsa, bir üzürü bolup kalışı ıktımaldıgın akırın kulagına salgan deyt.” (S.K.: 662)

-NI;- çA: “Kep tarayt emespi, ar kim ar kepti öz alınça **ańdayt emespi**, oşon üçünbiz dağı orus törönü koşo alğan cokpuz, apay.” (S.K.: 659)

2.1.62 ańdı- (12) “gözetlemek”

-In; DAy: “—Maga karaganda sizge köbürök belgilüü, avake, azreti Kudayar öz elin **coodoy ańdıdı**, kek kuuşup, ölkönün tarkin ketirdi, eñ akırı emne kıldı, akpaşaga aldatıp ciberdi.” (S.K.: 530)

Ø: “Başattan cılıcıp akkan tunuk suu kalıñ calbızdı aralap agıp, mayda kök köpölöktör kılaktaşıp nımga konuşup, kalkıldap kayra uçuşup, çırkey **ańdıgan** iynelikter cılıcıgan suunun betine cakın oysońdop çabıt kılıp cürüştü.” (S.K.: 38)

2.1.63 anet- (1)“(anı et; telaffuzda “t” incedir) :öyle hareket etmek, öyle yapmak”

Ø: “Co, co, — dep başın çaykadı abıška, — **anetse da**, erece şariyat col berbeyt, coop öz oozunan çığış lazim...” (S.K.: 394)

2.1.64 ańgekte- (1) “tepe takla gitmek”

Ø: “Beknazar cankeçtinin taşı kozgolup kalgansıdı, ce oydo togolonor, ce **ańgektep** say ıylدی keter... ıya, anda ubakit utulup kalar beken, kiyin keç bolup kalar beken?...” (S.K.: 42)

2.1.65 aňıra- (6) “1. anırmak (eşek hakkında) nâhoş sesler çıkarmak; 2. (hayvan hakkında) ağzını geniş açmak, açık kalmak, gayri meskûn olmak”

Ø: “Madıl **aňırap**:—Tokto-o!.. Oy kimsiň, tokto-o! — dep, ünü too çaňırtıp, at ketken cakka karay dalbaktap çurkadı.” (S.K.: 302)

2.1.66 anıkta- (3) “tespit etmek”

Ø: “Mınday uçurda, baatır, özüñdön ötürü cok, saruu urugunun koluna özüñ baş bol, — dedi al kep ıgarıp,—munu elge barıp, karı-caşın büt çogultup aldına aysak bolot ele, birok cigitter çarçadı, üy-üyünö tarap ketken soň kayta üyrülüp birigiş uzagına tartar, oşon üçün artıkbaş cıyını cok, attan degende tüp kötörö attana bere turgan kılıp, tartıpti mukumdaş zarıl, cigitter kimdin ünün tıñşaşın, kay tuunun tübünö toptoluşun azır ele **anıkta** bilip taraşı zarıl.” (S.K.: 34)

-**NI**: “Uşul kaygını, uşul çarasız abaldı anı sayın **anıkta**, baarı tuncuradı.” (S.K.: 611)

2.1.67 aňıl-da-(2) “1. ulumak, bağırp çağırmaq, yüksek ses ile ağlamak; 2. açık konuşmak, içi dışı bir olmak”

-**DAn**;-**NIn**: “Te adırdan üyür talaşıp alışkan aygırlardın **aňıldaganı** cel kanatı menen beykut abaga kalkıp, kayta oşol zamat kaydadır alıstap dım boluuda.” (S.K.: 366)

Ø: “Cılkı tuyagınan "cer tütöp, çañ tuman bolup kündün közün tostu, enesinen adaşkan kulundar narı-beri çırıldap çurkap, aygırlar **aňıl-daşıp**, karool taştuu biyiktin aldı tapıradı.” (S.K.: 370)

2.1.68 aňkay- (7) “bakakalmak, şaşırmak”

Ø: “Almambet **aňkayıp**, tegerene kara-nıp, tigi kazınabaşının sözün eñkeye kalıp, berilip tıñşayt, tañırkayt, baş iykegileyt.” (S.K.: 149)

2.1.69 ańkılǵa-(1) “1. sesini yüksek çıkarmak, 2. *mec.* anırmak”

Ø: “Bu końşulaş kırıgız kazak törölörünün **ańkılǵaşıp** aytışkan açık karmaşı, birin-biri taamay sözgö, doogo cıgıskanı, kezi kelse açık ele kök soyulga kirip karsılata sabaşıp alıp ınganı — degisi elet adamının bayırkı kezden kası menen da, dosu menen da tike betme-bet kelgen er kökürök cosunu biydin dilinde cogoru.” (S.K.: 192)

2.1.70 ańkıy- (1) “bomboş olmak”

-NIn: “Köktün cıtı **ańkıyt.**” (S.K.: 25)

2.1.71 ańtar- (12) “1. tersine çevirmek; 2. birisinin üzerini veya evini araştırmak”

-NIn;- In: “Uşul tabında da tigi avaz kılıp tüyşölüp turgan el**din** arasın **ańtarganday.**” (S.K.: 174)

Ø: “İt birdeme ümüt kılıp, lep cügürüp kelip, Sarıbaydın boyu menen teñ sekirip, kolun cıluu tumşuğu menen **ańtarıp** calap ciberdi.” (S.K.: 436)

menen;- NIn; In: “Nüzüp kumsarıp, közün albay, közü **menen** kara kişinin için **ańtarıp**, birpas toktolo kaldı.” (S.K.: 86)

2.1.72 ant- (8)> anı it- "onu et-"

Ø: “**Antpesek**, pańsat ake, ansız da uçunup turgan bizdin başbaane caman samankana Ordo küyüp ketkidey.” (S.K.: 51)

2.1.73 apala- (1) “anne diye tekrarlamak”

Ø: “Kokuylap, **apalap** ökürgön ün ugulat.” (S.K.: 484)

2.1.74 apçı- (1) “kapmak, tırmalamak”

-In: “Eñ aldıñkı sıpay kökürögün **apçıp**, atının calına artılıp tüştü.” (S.K.: 401)

2.1.75 apkaarı- (17) “mahçup olmak, afallamak”

Ø: “Al **apkaarıgan**, calıgan, üröyü uçkan keyipterdi körüp çıday albadı, ündördü ugup da çıday albadı.” (S.K.: 180)

-NI: “Kapıstan betme-bet çıga tüşkön ölüm kızıl cüzdüü cigitti **apkaarıtıp taştadı.**” (S.K.: 69)

2.1.76 aptık- (18) “(heyecendan, şiddetli nefes darlığından) sözü kesilmek”

Ø: “Bir koçuştap betin çayıp, “bism illa raxman raxim...” dep kupuya kübürönüp, negedir aptığıp.” (S.K.: 122)

2.1.77 aptıt- (1) “telaş ve üzüntü içinde olmak; nefes nefese kalmak”

Ø: “—Kele yatırı... — dep, döñgö koyulgan karool **aptıtıp** çaap keldi.” (S.K.: 635)

2.1.78 araçala- (7) “kavgayı ayırmak”

-NIn; In: “Böödö ölümdön cigitter**din** başın **araçaladım.**” (S.K.: 50)

-DAn: “Kızılday kırgın maydanı bolup cer tepselip, eregişken eki döödön kim **araçalayt,** talamaygakiripter bolup... kimisi ceñerin kim bilet, kimisikaların kim bilet, ar birinin közdögön öz mudatı cok emes, andan kalsa, kimisi kaçan küyüşör tuugan bolgon ele bulardın?!” (S.K.: 664)

2.1.79 araketten- (1) “hareket etmek, çalışmak”

-GA: “Ekinçi taraptan, orus çinovnikteri menen alaka kıluga **arakettenip,** “Tamır bololu, cardam bergile, kölököñörgö algıla” dep, köp tartuu menen Tokmok uez-dine elçi ciberdi.” (S.K.: 402)

2.1.80 arala- (43) “arasında, içinde bulunmak, dolaşmak”

-GA: “Erte cazda kayradan akboz attardın kuyrugun kanga boëp, kayradan elge carçı **araladı.**” (S.K.: 403)

-**NI**: “Kimdin, kimdin zamanı? — dep carçılar saltanat kılıp, ünün biyik taştap, zoñkuldap, dürbögön eldi **araladı**.” (S.K.: 465)

Ø: “Cigitter ondon bolup top karmap, kılka tartıp, too **aralap** sapar aldı.” (S.K.: 36)

menen; -**NI**: “Corgo kökülün serpip, küçtüü, taramıştuu buttarı **menen** çöptördü şatırata **aralap**, eesinin kolun karıştırıp elirip barattı.” (S.K.: 278)

-**NI**: “Tüş anı bir kezderde ötkön közdüü, barktuu, mırza ömürünö kayra alparat, köñülü süygön cakşı adamdar menen uçuraştırıp, bir kezde özü бүркүт salıp, at bastırğan caşıl kaduu cerlerdi **aralatat**.” (S.K.: 425)

2.1.81 aralaş- (66) “birbirine karışmak, birleşmek”

-**DA**;-**GA**: “Askerbaşının ünü birde ökümdönüp buiruk bolup, birde kaar tögülüp, birde baş keñgiretken kımkuut kañırtka **aralaşıp**, tönüp, kandaydır alsızdanıp, calınıp turganday, kalanderdin ırınday muñduu bolup, çañduu abada, kan cıttangan kızıl abada, darı cıt tütündüü kök abada kalkıp cürdü.” (S.K.: 21)

-**nA**: “Al oozun carım açkan boydon, kalppı çınbı degendey Nüzüptün cüzünö añkayıp tiktedi, nursuz közdörünön çıkkın caş, can terine **aralaşıp**, salaalanıp sarıgıp, kökmök aza köynögünün cakasınan koynuna kirip turdu, kempir esine kele albadı.” (S.K.: 68)

Ø: “Kanduu kılıç calañdap, kapkara kiyingen celdetter arttan түшүп, aldın tosıp iyrip, “Bu emne?” degen kıcıngan kıykırık, candalbas ün **aralaşıp**, çuu ulam bir cagına oktorulup turdu.” (S.K.: 180)

-**GA**: “—Ayrök, kokuy! — dep çırt etip, Karakaş ayım sözgö **aralaştı**.” (S.K.: 430)

-**NI**: “Biröönün maga calaa capkısı kelip catkan bolso, anı oşondoy dep ele açığın aytsın, Kulkişini **aralaştırbasın**, kolunan kelebi, mına menin özümdü karmasın! Közüñüz cetip turat, biy, Dombunu öçöşkön biröo öltürdü, a bizdin öçöştügübüz bar bele?” (S.K.: 353)

2.1.82 arba- (6) “büyülemek, sihirlemek”

-NIn;-In: “Tigişin cımılata karmap, kabıgın kalkıtpay çeber iştelgen çapandar anın közün **arbadı**.” (S.K.: 151)

-nA: “Bu suroonun artı kataal birdeme ekenin tuşmaldap, birok tiginin cüzü cıluu bolup turganına **arbalıp**, Musulmankul kabagı üyrölö oyluu tarttı: - Başkarabız...” (S.K.: 162)

2.1.83 arbay- (11) “ürpermiş halde olmak”

-In: “— Kara oşol бүк түşkөн boydon baş kötörbөй bezgektey kalçıldap, arık koldorun **arbaytıp**, betin basıp, ozondop ciberdi: —O-o, kayran malım!..” (S.K.: 265)

2.1.84 ardakta- (1) “ihtiram etmek, saymak”

-In: “Keç köçtön kabar kelgende, sıy kiyimin kiygizip katının beesine, kızın **ardaktap** aygırına mingizip alıp, üyün artıp, çıy ışkırıp on candıgın aldına salıp, köç katarına түşө bermey.” (S.K.: 274)

2.1.85 ardan- (2) “1. utanmak, arlanmak, küsmek, hırslanmak”

Ø: “Al! — dedi Şerali katuu **ardanıp ketip**.” (S.K.: 117)

2.1.86 arğala- (1) “çaresini bulmak”

Ø: “... Mına... apası Zeyneptin... biröö menen kar-maşkanbı, kolu kan... dal-dalı çıkkın üstündөгү köynөktün... “Zeynep, Zeynep...” dedi kübürөp, tula boyu titirep... öz deni menen daldalap, tam aylantıp **argalap...** alıp kaçtı bir cakka... calgız kудay oozunda, caltañ karap... tacaalıbı can algıçtın, özü obdulat attan murun... kara kuştay kaçat urgan, arttan çıktı bir karaan... emi kantip saktanat, emi kantip aman kalat kayran can... kekilik bolup ene baykuş, çaşırdı calgız kızın cal kamışka... can algıçtı alaksıtıp, körünүp, özü kaçtı başka cakka...” (S.K.: 341)

2.1.87 arğısta- (1) “yel gibi hızlı olmak”

Ø: “Şam kulagın tikçiytip, **argıştap** seltildap ketti.” (S.K.: 591)

2.1.88 arı- (11) “yorulmak, bitap düşmek”

Ø: “Kurmancan cesir: —**Arıbagıla**... Kelgile, azireti... — dep, munayım, cumşak salam ayttı.” (S.K.: 242)

2.1.89 arıkta- (4) “zayıflamak”

Ø: “Mına, küz ele caz boldu, çöp kaynatıp berip tabıp kanın toktotkon, birok ireñi kara nüykölönüp, kündön küngö **arıktap**, ileñ-salañ, öydö bolo albay cürgön ubağı.” (S.K.: 342)

-**NI**; -**DA**: “İreñi kersarı tartıp, eki közü kızarıp, bir kündün içinde **arıktap**, katırgan balıktay misireyip ketti.” (S.K.: 699)

2.1.90 arıl- (3) “1. temizlemek, yakayı kurtarmak; 2. uzaklaşmak”

Ø: “Eç **arılbage**n, eç kutulbage şoru etegine ileşip, dağı kalbay, dağı kutkarbay kuup kele catkanday, başın katarga, çaşınarga cer tappay, aalam al üçün alakanday tar bolup, Ayzaada çımırkanıp, dem tartpay, cer boortoktop, közün cumdu.” (S.K.: 389)

2.1.91 arıt- (9) “baştan başa dolaşmak, her yandan tetkik etmek, araştırmak”

-**NI**: “Bat-bat toktop, eki caktı **arıtıp**, eç kim cektuguna kez cetken soñ, akırındap narılayt.” (S.K.: 400)

-**NI**: “Tultemir: —Co, uşul ele attı, uşul ele attı, mıntık tars dey tüşkündö biz Dombu akem menen bolup kalıp, anan narı-beri çaap, tuş-taraptı **arıtsak**, uşul Kulkişi gana... Kaçıp baratıptır... kemiş aralap...” (S.K.: 350)

2.1.92 arkıra- (2) “gürlemek, gürüldemek, çağlayarak akmak”

-**In**; -**DAy**: “Tigi azoo attarın şamalday **arkıratıp**, kıykırık, çuu kötörüp kelatkandardın içinen eki karaan alga ozdu.” (S.K.: 305)

2.1.93 arna- (6) “tahsis etmek, ithaf eylemek”

-GA: “Kalender akılman oşol kezdegi adabiy türki menen İsxak**ka arnap** kasıyda ayttı:

Kulak tutkul, curt egesi, o ökümdar,
beybapadur cırgalıñ, kütkön baktıñ,
körgön küñüñ tınımsız akkan dariya,
dariya köbükdur mingen taktıñ...” (S.K.: 568)

2.1.94 arsakta- (1) “ağzını açarak, dişlerini gösterip sırtarak gülmek”

Ø: “Karatel’ **arsaktap**, ce kubanganı, ce zaarıbı, katuu külüp, kekirtegin culmakçı boldu ele, bala candalbas kılıp tıpırap, anın kolun tiştep aldı.” (S.K.: 601)

2.1.95 art- (18) “yükletmek”

-GA: “İsxak eki miñdey koşun menen, üç cüz kızıl**narga** koş **artıp**, kıtayçaların cüktötüp, Karateginbagıtına karay col tarttı.” (S.K.: 587)

-In: “Keç-köçtön kabar kelgende, sıy kiyimin kiygizip katının beesine, kızın ardaktap aygırına mingizip alıp, üy**ün artıp**, çıy ıskırıp on candığın aldına salıp, köç katarına tüşö bermey.” (S.K.: 274)

2.1.96 art- (10) “fazla olmak, artmak”

-DAn;-GA: “Ceekterin cañı çöptör baskan bir taman uzun col cülgölönüp alakandın otundagı çiyinderdey tuştuşka ayrılıp, uçu tügönböy ciptey çubalıp, adırdan adırlar**ga artılıp**, kolottordo iyirilip catat.” (S.K.: 280)

-NIn;- In: “Oşol adam bir kezdegi selsayak cigitti unutpay, anın azırkı akıbalın iliktep, izdep kelip oturganı İsxak**tın** cürögündögü urmat**ın** anısayın **arttırdı**” (S.K.: 566)

-GA: “Ne **arttı** maga?!” (S.K.: 694)

2.1.97 arzı- (9) “1.değmek (paha ve kıymeti değerli olmak); 2. tatmin edilmek; 3. arzu etmek”

Ø: “O-o...—dep ciberiştı turgandar **arzıbasa da**, amir kiçinekey sarı közün süzüp:- Iraxmat, uglum... iraxmat...—dep, saal başıykegen boldu da, tagına kayra oturdu.” (S.K.: 624)

-GA: “Aga arzıbasañ arzıbadı debeyin, al kızmatıma da surabayın, mından narı kılar kızmatıma surayın, toktot kırgındı...” (S.K.: 181)

-DA;-GA: “Kulak sal, bul cortuulda tuubaşı boluuga **arzıdın.**” (S.K.: 73)

2.1.98 as- (21) “asmak, sallandırmak”

-GA: “Bürküt közgö **asılat.**” (S.K.: 269)

-nA: “Kulkişi atırılıp etegine **asıldı.**” (S.K.: 349)

DAn: “İsxak çirenip, saal candalbas kılıp, anan butunun uçu da kibirabay, murdunan **asıp koygon** kök colborstun terisindey çubalıp, uzununu çıgıp, akırın çaypalıp turup kaldı.” (S.K.: 617)

2.1.99 asıra- (7) “terbiye etmek, beslemek, yedirmek”

-NIn;-nA: “Xandardın közünön alıs, kulagınan alıs, karalamanga tegiñdi çaşırp, kanatımdın astına **asıradım**, carıgım.” (S.K.: 59)

Ø: “Abışkanın ali kızılı öçö elek eki betinin otunan ıldıy sarıgıp, köz çaşı kögala sakalına tüşüp ketken eken: —**Asıradım**, balam, **asıradım**, **asıradım**...— dedi kargıl.” (S.K.: 398)

2.1.100 astala- (3) “bir işi yavaş, ihtiyatlıca yapmak”

-DAn: “Dagı narkı-berki mudaa, sanaa eki caktan **astelep** ortogo salıngan soñ cıyıntıktoogo ötmök boldu general Skoblev: —Emi, urmattuu datka ayım, uşul pikir almaşuulardın maanisine ılayık üç tüyüñdön turgan bir şartnama dayardalıptır, tilmeç orusça cana silerçe okusun, ugalı, makulsuzbu?” (S.K.: 680)

2.1.101 aş- (59) “1. bir şeyin üzerinden geçmek; 2. üstün gelmek; 3. gerçekleşmek; 4. uzaklaşmak, geçmek; 5. zaman, yaş geçmek”

Ø: “Te, ilgeri Karkıra **aşıp**, Tektestin kalmagı üç kaptadı — anda kalka bolgon cok ordobuz. Kiyin orus menen kagışıp, argası tügöngön soñ “kırgız kıpçaktı elin toodon sürüp, cer boşotup alam” dep, Kenensarı bir kaptadı — mında kömök bolgon cok ordobuz” (S.K.: 193)

-DAn: “Uşunu menen, canagı beypildik tügöndü. Korkkon, cini kelgen, tabalagan sözdör **çeginen aşip**, kamişka tiygen ört bolup çatırap ketti.” (S.K.: 311)

Ø: “Ulam maani eçkelip, munun tamırı kayda uçu kaysı, çın ele kara başka küç kelip, çın ele eköbünün biri, caman aytpay cakşı cok, tagdırdın ökümünö çarasız könmöy çak bolup kalsa da attiñ ay, aytpay kaldım debey turganday bolsun üçünbü, eçteme caşırlıbay, korkunuç **aşırlıbay** da, kemitilbey ortogo koyuldu.” (S.K.: 212)

-GA; Ø: “Biyler andan narı Talaska mal **aşırp**, Oulia-Ataga orustan soodagerler kattap turgan imiş, oşo Talas arkıluu mal aşırıp satabız deyt.” (S.K.: 275)

-NI: “Tigi Talastı **aşırp**, kazakka ötkörüp ciberbese, çıgat bir künü.” (S.K.: 302)

-NIn;- In: “E-e-ey...

kuş kelipsiz toyuna baktuu kızdın,

kötörölsün köñülü, körkü açılsın,

colukkandın aldına corgo tartkan

coomartın colun teñir **aşırsın...**” (S.K.: 644)

-NIn;-DA;Ø: “Çildenin künündö aşuu **aşıp**, Daraut-Korgongo tüşüştü.” (S.K.: 594)

-GA: arkıluu edatı ile: At ayabay kündöp, tündöp col cürüp, Kara-Buura aşuusu **arkıluu** Aksıga aştı. (S.K.: 90)

2.1.102 aşık- (5) “acele etmek”

Ø: “Koş, — dep, emi özü **aşıgıp**, bardık oy-sanaası ordo karmaşına oop, özü tutalanıp, koş aytıştı.” (S.K.: 234) (*Diğerleri hiç hal eki almadan geçer.*)

2.1.103 at- (140) “fırlatmak, atmak, ateş etmek”

Ø: “Birak, Ordo başılar akıl tapsın, Çırnay paşanıkınday tüz, alıs **atar**, **bat atar miltık** tapsın!” (S.K.: 49)

-GA; Ø: “Tarsıldap asmanga miltık **atıldı.**” (S.K.: 65)

-DAn: “Zambirek kaydandır alıstan dağı **atıldı.**” (S.K.: 474)

menen: “Anın açuu ünü **menen** koşo düñgür etip cıyırma miltık bir **atıldı.**” (S.K.: 538)

DAn;-DA: “Üstömdüktü alış üçünbü, kün batış taraptan general Çernyaevdin ayırım bölüktörü birinçi bolup kol salıp, tınımsız baraban dabırap, art cagınan anda-sanda düñgüröp zambirek **atılıp**, cürök üşütkön sür menen kokon koşununun sol kanatın türö çıktı.” (S.K.: 16)

-DA; -NIn; -GA: “Zamatta koş arıktın suusu asmanga **atılıp**, köpürö kıyrap tüştü.” (S.K.: 580)

-NI: “Seni **attı** dep catışat go.” (S.K.: 349)

-NI: “Al tünü Ak-Çakmaktın-Döñündögü artilleriya Anciyandı tünü boyu tındırbay **attı.**” (S.K.: 581)

2.1.104 ata- (32) “1. adlandırmak; 2. bağışlamak”

-In; -ÇA: “Aco — bayırkı kırgız başçısın uşundayça **atagan.**” (S.K.: 632)

-NI: “Karaçapan—türkçö süylöp ketken, oturuktaşkan eldi **ataganı.**” (S.K.: 160)

-DAn; “— Oşol kündön Kokon ordo **ataldı.**” (S.K.: 58)

-**NI**: “Ok**tu** bir merte **atat**.” (S.K.: 548)

2.1.105 ataandaş- (2) “birbiriyle rekabet etmek”

menen: “Çöldün kum uyulgutkan şamalı **menen ataandaşa çurkagan** külük at minişken karakçılar eki cerden kol salıp, anda on coldoş nabıtboldu.” (S.K.: 630)

Ø: “Kökçimbıl ansayın **atandaşıp**, kıstap barattı.” (S.K.: 37)

2.1.106 ataş- (2) “antlaşmak, sözleşmek”

Ø: “Karasakal:- Uşul el büt bilet, taanıyt, “kara sakal” dep **ataşat!**” (S.K.: 657)

-**çA**:Tuzemçi — tuzemtsı, otorçular cergilik eldi uşundayça **ataşkan**.” (S.K.: 648)

2.1.107 atayıla- (9) “mahsus yapmak”

-**DAn**: “Anı Musulmankul da tüşünüp, Abil da tüşünüp, **andan atayıláp** eköbü teñ kaçkanday bolup oturuştı.” (S.K.: 158)

-**DA**: “Kündö bir ubak **atayıláp** kıykırıp kırdap çabışıp, atçan dabla atkı-laşıp eldin sesin, alışat.” (S.K.: 358)

2.1.108 atık- (16) “1. bir ünvan almak, lakaplanmak; 2. meşhur olmak, şöhret kazanmak”

-**DA**: ““Gazi” atanıp süyüngön koco Mekkege acıga ketkeninen kelbey kalat da, bayagı kaçkın Cakıp-bek бүткүл altı şaarda eç kim menen biylik bölüşpgön ceke ökümdarı bolup, kiyinçerek el oozunda “Badöölöt” **atıgıp** bağı açılğan.” (S.K.: 663)

Ø: “Mına oşentip, Eşim kurama Sultanmaamıt degen cay adamdın tutungan uulu bolup, Er Eşim **atıgıp**, kalıp kalgan ele.” (S.K.: 400)

2.1.109 atırıl- (14) “1. fıskırarak akmak; 2. ileriye atılmak, hücum etmek”

-**DAy**: “Nüzüp da ilbirstey **atırıldı**.” (S.K.: 87)

Ø: “Kılıç şiltep, emne üçün mert kıla albaganına ıza bolgon Momun kayra **atırıldı**.” (S.K.: 517)

-**GA**: “Nasirdin-xan **aga atırıldı**: - Cap oozuñdu, şümşük! — dep atma orus pistoluna kol sermey. — Kaydagı xan?! Selsayak debeysiñbi? Uuru debeysiñbi?” (S.K.: 527)

-**GA**: “Tizgini koldon ketip, kökçimbıldı caldan tartkılap, sögülüp, at ketken cakka ketip cürgön Karaçalga Beknazar kayra **atırılğan çok**, tiktegen da çok, kütkön da çok, bayagı kalıbında colu menen kete berdi.” (S.K.: 38)

2.1.110 atkar-(20) “ 1. ata bindirmek, göndermek; 2. iş başarmak, yerine getirmek”

-**NI**: “Beknazar:- Kulake, bir surarım, uşunu **atkar**, Kulake,eñ akırkı surarım...” (S.K.: 699)

-**In**: “Munusu az kelgensip, kara niyet Alımbek biz orus menen birçıldeşip turgan uçuru-buzda “artınan kaptamak” vaziyfasın **atkarbay**, bir da kişisin kömökkö ciberbey, kırdın başınan tüşpöy turup alıp, bizdi kırğinga atayı kabılttı — bul bir sebep.” (S.K.: 208)

-**GA**: “Uşunçasında, mümkünçülüğü barında andan oozunup ketmekçi bolup, “toñ moyun bektin başın apkeliş” cönündö çaşırın carlık berip, Şarixanga çaşırın celdet **atkardı**, birok celdet Musulmankuldu ordunan tappay kaytat, şıbış ugup kalğan Musulmankul Eki-Suu-Arasına öz urusuna kalkalanıp ketken eken.” (S.K.: 128)

Ø: “Tişişügö şıltoo gana kütüp turgan Taşkendegi general-gubernator fon Kaufman emi kozgolup, general Golovaçevdun komandası astında bat atar mılıtk, zambirek menen toluk cabdılgan 1500 kişiden turgan asker **atkardı**.” (S.K.: 481)

-**DAy**: “Buyruk buyruktay **atkarılat**.” (S.K.: 632)

2.1.111 atkıla- (6) “durmaksızın ateş etmek”

-**NI**: “Ceelikken cigitter ayıl çuuldatıp çaap, ürüp çıkkın itti **atkılaşıp**, eldin malın çetinen surabay karmap soyuştu.” (S.K.: 360)

Ø: “Anın oyu baykoo, eger köptükkö salıp capırıp kirişse, **atkıloo** menen daroo artka çeginip, alardı zambirekterdin oguna kaptaltuu, kayra çabuulga ötüü, a daay alışpasa, kuup atıp, ulam cañı öñüttördü kolgo ala berü.” (S.K.: 17)

2.1.112 atta- (24) “1. adım atmak; 2. bir şeyin üstünden atlayarak geçmek, sıçramak”

-**NI**: Ø: “Sılık Şabdan birtke şaşıla: - Co-o, apay, Siz... Sizin coluñuz uluk, apay...” “Irakmat” degenin saal baş iyköö menen tuydurganday boldu da, allanın atın kupuya özünçö ayıp, bosogonu **attadı** datka ayım.” (S.K.: 651)

-**NI**; **In**: “Boz kıroo tüşkön keç küzdö Ayzaada danbagarlardın bosogosun **attadı**.” (S.K.: 282)

-**DAn**: “Eşikke kelgende Atakul baatırbaşı muunu titirep, muzdak ter ketip, birok kirbeske aylası çok, bosogodon arañ **attadı**.” (S.K.: 532)

2.1.113 attan- (91) “1. ata binmek; 2. yola çıkmak”

-**GA**; **DA**: “Bugün el orunga oturganda **attanabız**.” (S.K.: 74)

Ø: “Bayagı kolgo barıp cürgön cigitter büt **attanat!**” (S.K.: 49)

NI: “—Oy, **attandırbaysıñar**bı kızdı? — dedi Kara- çal tüşöörü menen.” (S.K.: 374)

menen: “Nauman pansat türkçö süylöp ketken farstardan dağı beşti col baştatıp, emi “Cindi cüzbaşı” atangan cüzbaşını tandalma cüz sıpay **menen** tez **attandırdı**.” (S.K.: 400)

-**GA**: “El içinen “öz” kılıp alışkan kişileri arkaluu öçtüü Abdıraxman İsxaktardın ar bir kadamın, maksatın cazdım kılbaş bilip, İsxaktın koşunu emi betme-betten kaçıp too tarapka ıktap, koldonçığıp baratkanın körgön soñ, general Skobelev daroo Miller-Zakomel’skiydi başçı kılıp atçan kozak polkun,

Nasirdindin, Abdıraxmandın askerlerin col körsötüügö, kömökkö berip **attandırdı.**” (S.K.: 593)

Ø: “Abil biy da, Karaçal da, Beknazar da **attanıştı.**” (S.K.: 34)

2.1.114 aya- (29) “merhamet etmek, acımak”

Ø: “— Çap, **ayaba!**” (S.K.: 345)

NI: “Kişinin bir merte köñülün oorutup algan soñ, andan narı **anı ayaba,** birotolo tübünö cet, birotolo ceksen kıl, antpeseñ al senin tübüñö cetet, al seni ceksen kılát.” (S.K.: 118)

-NIñ; -In: “Tolo ayak aşın, argımak atının terin, azamat uuldarının **kanın ayabay,** bizdi tuu kılıp kötörgön karalay köz elge emne cırgal bere alabız?” (S.K.: 530)

2.1.115 ayarla- (2) “1. ihtiyatlı davranmak; 2. yavaşlamak, beklemek, durmak”

Ø: “Kiyinki çıkkın palban bir-eki silkişken soñ **ayarlanıp** boyun kaçırıp kaldı.” (S.K.: 144)

2.1.116 ayırmala- (1) “ayırt edebilmek, farkına varmak”

-DAn: “Kün menen tündü töbödö asılıp turgan bir uçuk ak ciptey ülbürögön carıktın birde öçüp, birde payda bolgonunan gana **ayırmalayt.**” (S.K.: 473)

2.1.117 aykır –(5) “bağırarak, haykırmak”

-GA: “Senden kim suradı! Cayıñda cım tur! — dedi celdet aga, anan tigige **aykırdı:** — Tez! Bul emne?” (S.K.: 178)

Ø: “Kernaylar kayradan **aykırışıp,** dabıldar kayradan düñküldöp kulak tundurdu.” (S.K.: 69)

2.2 /B/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.2.1 baala – (14) “kıymet biçmek, takdir etmek, değerini tayin eylemek”

-**NI**: “İrakmatı atabız “mezgildi taanı, mezgildi **baala**, mezgil seni kötöröt, mezgil seni ceksen kılât” deçü ele. (S.K.: 453)

2.2.2 baamda – (14) “dikkat etmek, anlamak”

-**NIn;-In**: “Uşunun baarın **baamdap**, sılık körüngön cüzün cımıytıp turgan Niyaz kuşbegi kolundagı bir baş buodaydı Kasım miñbaşının aldına karmadı.” (S.K.: 175)

Yukarıda bahsedildiği gibi “baamda-” fiili roman içindeki cümlelerde çoğunlukla belirtme hal eki almaktadır. Bazı durumlarda ise hiç hal eki istemeden geçmektedir.

2.2.3 babıra- (3) “çok konuşmak”

Ø: “Canagı kızığa tüşkön kebetesi özgörüp, sözgökaydiger bolup, a tügül “**babıray** beret turbaybıbu” degendey, kıcırı kele baştaganday üñüröygön kabak körsötö baştadı tilmeç.” (S.K.: 655)

2.2.4 bacıray- (1) “büyük fal taşı gibi açılmış olmak (gözler hakkında)”

-**DAY**: “Kuşbegi süyünüp ketkendey **bacıraya cılmayıp**: -A... a... özüñüz... özüñüz... —dep başın iykegilep, boyun artka tarta berdi.” (S.K.: 136)

2.2.5 baçikilen- (1) “tilki yavrusu gibi olmak”

Ø: “Senin ıyık kanıñ buzulup uruguñ **baçikilenip** ketpesin dep, tektüü cer tandap, tubay urugunun biyi Toktonazardın kızın alıp berdim.” (S.K.: 61)

2.2.6 badıray-(2) “1.faltaşı gibi açılmak, büyümüş gözükmek; 2. (büyüklükçe) göze batacak surette temayüz gözükmek”

Ø: “Dan bagar karının cüzü külüñdöp, közdörünön tirüü uçkundar cıltıldap, arpadan bir baş üzüp uşalap danın çıgardı da, alakanına togolonup tüşkön

badıraygan kök dandı tırmaktap körüp, kubanıp başın iykedi: — O! Baya künü süt ele.” (S.K.: 26)

2.2.7 bak- (47) “1. bakmak, görmek; 2. beslemek”

Ø: “Andan kiyin dağı toluk bir ay çıdap **bagasıñ.**” (S.K.: 301)

-DA: “Köz tiyet dep körsötpöy catka, özgö, ülpüldötüp kölöñködö **bagıp cürgön** erke ayım bir colu boz corgonu minem dese... köñüp koygon bek sözünön kete albay, köñülünön ötö albay boz corgonu özü tartıp mingizgen...” (S.K.: 252)

-N: “Birok xanzaada bu sapar kabagın tüyüp, eç kimdi **bet bagıp** tiktebey, çeçilip süylöböy, salamga kелgenderge aldirtan serp taştap, tünörüp oturdu.” (S.K.: 355)

-GA: Ø; “Koydum, koydum, kaynim... — dep, oşentse da erööl cak**ka** cüz **bakpay**, imerile bastırıp kaldı.” (S.K.: 309)

-In: “Mal arığın baksañ ooz maylayt, adam arığın **baksañ** töbö kandayt!” (S.K.: 227)

2.2.8 bağın-(5) “düşmanına boyun eğmek”

Ø: “Men **bagındım...**” (S.K.: 181)

-nA: “Elettin beygam tiriligi kanına siñip, oşogo caraşa baëo öskön Şerali ordonun şaani-şökötünün, sılık zıyapatının arasına özün cogotup, akıret cönündö ıylap kep urgan kişilerdin üröyünö, şirin tiline **bagınıp**, altın buyumdardı balaça karmalap tañırkap, cooş momun xan çıktı.” (S.K.: 98)

2.2.9 bağıšta- (11) “armağan etmek, ithaf etmek”

Ø: “E-e, **bağıştabasa** mintip ene-atasınan bezip bu balanın etegin karmap kaçıp cüröbü?!” (S.K.: 394)

-GA; -NI: “— Eşim Kudayberdi balası, eki düynö Camgır kızı Ayzaadaga deniñdi **bağıştadıñbı?**” (S.K.: 394)

-**In; -GA:** “Aksakal al caktı tiktebey, birok kebin **aga bağıştap**, tüzük uksun dedibi, kirki ünün kötörüp söz başadı.” (S.K.: 289)

-**nA:** “—Omin’!..—dep alakan caydı İsxak, içinen kübüröp, eli üçün can kıygan baatırdın arbagına **bağıştap**, betine bata tarttı.” (S.K.: 404)

2.2.10 bağıtta- (1) “bir yana gitmek, yol göstermek”

-**GA:** “Cönötüp catıp, özü “tuugandarıñız menen kepke kelişin, datka” dep özü oşol colgo **bagıttagan**.” (S.K.: 212)

2.2.11 bakıla- (2) “müşahede etmek, gizlice gözlemek”

-**In:** “Soodagerlerin **bakılayt imiş deyt**.” (S.K.: 276)

2.2.12 bakılđa- (8) “yaygara etmek”

-**DA:** “Zamatta kerney **bakıldap**, toolor koş cañırıktap, bekerçilikke ıktap cay catkan sıpaylar dürböp, cöösü cöö, attuusu attuu çurkap çogula başadı.” (S.K.: 423)

Ø: “Ne kural kezep, ne kerney **bakıldatıp**, aldınan çıkkın el bolgon cok.” (S.K.: 240)

-**DAY:** “Bayagıday **bakıldoo**, culunup süylöö cok, eç kimisi oozunup süylöböy, ar kimisin ar başka oy basıp, çayga karaşalagan boluşup, sarkerler dımıp oturuştı.” (S.K.: 380)

2.2.13 bakır- (33) “bağırmaq, nara atmaq”

Ø: “Oy, aylanayın! Tuuganım... Bir tuuganım...— dep **bakırdı**.” (S.K.: 485)

-**DA; -GA:** “-Oşondo kurbaka köpkö **bakırıp**, şıldıñdap: “Ua-a! Calgançı! Aldamçı! Ua-a...” (S.K.: 568)

2.2.14 balasınt – (1) “çocuksamak, çocuk saymak”

-**NIn:** “Atasının **balasınbay koygonuna**, künubatça bir tuugandarının ıktatkanına basınbay, kayta küçöp eregişip, kaşköy çıktı.” (S.K.: 81)

2.2.15 balbakta- (12) “sarkmak”

Ø: “Cüröğü örttöngöndöy alıp uçup, eki emçegi **balbaktap**, anısın özü bilbey, soluktap ıylap cönödü.” (S.K.: 390)

-DAn: “Süyüngöndön **balbalaktap**, ıylap, azandı arañ aytıp, uuluna İsxak dep at koydu.” (S.K.: 419)

2.2.16 balbılda- (5) “alevlenmek, yalınlamak”

-DAy: “Kögala çokço- sakalduu, mañdayı carık, eki közü caştıkınday **balbıldagan**, cüzü kızılduu adam eken.” (S.K.: 392)

-DA: “Birde alıstan bülbül etip, birde küçögönsüp **balbıldap**, birinin şoolası birine ulanışıp, asmanga kötörölüp turdu.” (S.K.: 75)

-In: “— Al uzun boyun alga kiçine eñilte, başın bir cagına birtike kınırayta, közün **balbıldatıp**, cagımduu koñur ün salıp, mal teligendey muñayım süylöp cattı.” (S.K.: 47)

2.2.17 balbıra- (1) “1. yumuşamak; 2. gevşemek”

Ø: “Cer buurul tartıp, adırlar conun sala **balbırıp** uykuda.” (S.K.: 366)

2.2.18 balkı- (5) “1. erimek, yumuşamak; 2. donakalmak”

Ø: “İsxak ireñi kubarıp, aytkanı celdey taraganakılmandınoozunan emne çıgıp keter eken dep, sabırsızdanıp, tuncurap, bet aldın bık etpeykaragan boydon, cüröğü **balkıldap**, oygo battı.” (S.K.: 568)

-DAn: “Sırtınan sır berbey, kebelbey, içinen **balkıp**, camıragan köp közüñçö arbagı kötörölüp, terisine batpay barattı.” (S.K.: 326)

2.2.19 bapılda- (3) “1. çolpa olmak; 2. kirli, pis olmak; 3. pepelemek; 4. homurdanarak şikayet etmek”

Ø: “Kernaylar üzölböy **bapıldap**, köpçülüktün köñülün kolbaşçının kırmızı tuuluu çatırı cakka ulam kadalayıp tarttı, öküm ün salıp çakırıp cattı.” (S.K.: 64)

2.2.20 bapıra- (5) “1. kalabalık olmak, çok gözükmek; çoğalmak; dağılmak; genişlemek; dağınık bir şekilde yayılmak 2. sevinmek”

Ø: “A köp kurama **bapırap**, keñ kökürök, bürküt kabak, söölöttüü cigitti booruna tartıp catıştı.” (S.K.: 400)

2.2.21 bapta- (1) “iyi şekilde yetiştirmek”

menen: “Al kadimden kalgan aitım söz menen, kuyuluşkan ılapap **menen baptop**, kebin alıstan baştap, zaman türünö, el türünö baa bere eñ akırında: “E-e... zaman uşul, ükem...!” (S.K.: 452)

2.2.22 bar- (418) “gitmek, olmak”

Ø;-GA: “Sarıbay:

—Madıl, — dedi ergiy, — taptaşın maga koy, eñ obolu cemge bayla toru kaşkanı, cakşılup semirt, küzgö çeyin dalay kün **bar**, Camankuldun aşına **bar** tobokel dep bir çaap köröbüz, kудaydan tileybiz, toru kaşkam çıga cürgön map!..” (S.K.: 300)

-DA: “Eki cakta teñ çooçunuu **bar**, eki cak teñ etiyat.” (S.K.: 450)

Ø: “— Bar, bilgeniñdi kılıp al!..” (S.K.: 361)

-DA: “Kolunda emne **bar**, emne cakşılıgı bar?” (S.K.: 498)

-DA; Ø: “Musulmankul kölöködöy tünörüp anın oñ kol cagında, sol cagında Almambet **barat**.” (S.K.: 149)

-NIn;-nA: “Tañ tunköygöndö Abil biy **din** aldına **bardı**.” (S.K.: 303)

-DA;-nA: “Oşo Narboto biy ölgöndö ariyetine **barıp**, anan oşol boydon ordodo kala bergen boluçu.” (S.K.: 59)

2.2.23 bas- (470) “1. tazyik etmek, basmak; 2. ayak basmak”

-NI: “-Elçi Abu-satar Kalpa söz kayırmakçı boldu ele, Nüzüp çañırıp ciberdi:

-Bas oozuñdu! Tügöndü söz!” (S.K.: 103)

Ø: “Baarı bir, dagı ele mansap talaşuu **basılbadı**.” (S.K.: 131)

-**NI**; -**IN**: “Al oşol 899-cılı² atasının ordun **basıp** sultan bolup kötörülöt.” (S.K.: 54)

-**IN**; -**NA**: “Bilek buunu acırap ketken kolun kökürögünö **basıp**, artın karanbay kektüü ketti Taş-Palban.” (S.K.: 147)

-**NA**: “Katuu çeñgeldeşip, biri kışıldap, biri kuşıldöp, ulam biri aldına **basıp**, cumgalaktaşıp, keriden ıldıy togolonuştu, birin-biri ırayımsız tıttı” (S.K.: 269)

menen: “Al ıylaganın sezdirbeske tırışıp, közün ceñi **menen basıp**, demin içine alıp oturup küünü tıñşadı.” (S.K.: 297)

-**DAn**: “Çürçüt carımpaşa kündön küngö etegibizden **basıp**, moynubuzga salıp algan sıyırtmagın küñügö sıgıp tartıp kele catkan çakta özgöçö.” (S.K.: 479)

-**NI karay (edatıyla)**: “IKudayar-xan mıskıl kılğansıp kırt külüp, darçeni közdöy **bastı**: —Şart?—dedi al.— Kanday şartka makul bolup?” (S.K.: 421)

-**GA**: “Al sol kanat cakka **bastırdı**...” (S.K.: 17)

2.2.24 başbak- (6) “kafayı hafifçe çıkararak bakmak”

Ø: “Salam orduna baş iykep, atınan tüştü da, tüz ele üñkürgö barıp, içkeri **başbaktı** Almambet.” (S.K.: 154)

-**NI**: “Söz uçurgan ar kanday ayıñdan kakas boluş üçün bötön biröönü **başbaktırbayt**.” (S.K.: 186)

Ø: “Biröö **başık**sa da bışık bolsun, deyt Beknazar.” (S.K.: 346)

2.2.25 başıla- (1) “1. yukarıdaki tarafıyla, üst tarafıyla; 2. (Koyunlar için) otların yalnız baş kısımlarını otlamak; bir şeyin tepesinden geçmek¹⁷”

Ø: “Toru kaşka aygır señselgen kara kuyrugun cayılta şıypanıp koyup, bışkıırınıp, oozdugun şıldırttıp çöp **başılap** ottop turgan.” (S.K.: 276)

¹⁷ Tüşündürmө sözdük. Kırgızça-Türkçö. 188 -b

2.2.26 başkar- (16) “1. idare etmek, başa geçmek; 2. değişmek”

-**NI**: “Kuttagı tuugandardın “ordonu özüñ **başkar**, takka özüñ çık” degen keñeşi Kurmancandı bir cagınan “oşondoy ele bolmokçu ele” degen kıyazda köñülünö caktı.” (S.K.: 212)

-**NI**;-**DA**: “— Siz eköbüz, biy, sarıbağıştın içinde “el **başkardık**, kök bolduk, eldin cügün kötörgön buk etpegen lök bolduk” dep cürgön ekenbiz.” (S.K.: 658)

-**GA**;-**In**: “ Alımbekke Ancıyan, Alımkulga Margalan vilayattarın tüzdön-tüz **başkartıp**, calpı ölkönün ötü maanilüü maselelerin özü baştap, özü bütürgön soñ gana aytıp, alarga “akıldeşkan” gana öñdönüp koët.” (S.K.: 184)

2.2.27 başta- (211) “başlamak”

Ø: “A öltürgüñör kelbese, tuugandarım, bayagı arañardan suu ötpögön kezibizdey bolup kayra birikkile, biriñ col **başta**, biriñ kol başta, eptep kıpçaqtı saktap kalgıday bolgula, men col talaşpayın, ketmen barbı, ketmendi körükkö abdan kızartkıla, men közümdü cumbay tiktep bereyin, ketmendi mañdayıma eki eeli cakın tutkula, közüm agıp tüşsün.” (S.K.: 167)

-**NI**: “Al unçukpay oturup, o kaçan bir, bir kezderde bir ötkön baatırlardıñ ömürün aytkan bir küünü küñgüröntüp, oyluu, salmaktuu, cay **baştadı**.” (S.K.: 434)

-**NI**: “Kötörülüşçülör çabuuldu birinçi **baştadı**.” (S.K.: 514)

-**NI karay**: “Ştabs-kapitan toktotpoy kabinetti **karay baştadı**:

—Cürüñüz. Biyik daracaluu carıktık sizdi kütüp oturat...” (S.K.: 542)

Ø: “Kamılga bütüp, bir küñü dabıl sogulup, surnay tartılıp, cortuul **baştalat**.” (S.K.: 633)

-**DAn**: “Etekten **baştalıp**, tördögü şayx-ul’-İslam Sagi-zada, molla Ziya kol cuuştu.” (S.K.: 236)

-GA: “Oyubuz uşul ki, akırı Kokon tagı atamurası eken, munu dağı ters ketse oñgo **baştap**, kınırığın tuzöp, cakşı işi bolso cakşı dep kötörmölöp—mınday coo cakadan alıp turgan çakta ıyık ıntımakka baş koyup, kayra ordoñorgo ogoco kılıp alğanıñar ep go...” (S.K.: 246)

-DAn: “Uşundan **baştap**, asker ıdırıp, Beknazardın canınan el suyula baştıdı.” (S.K.: 293)

2.2.28 batın- (20) “cesaret etmek, cüret etmek”

Ø: “Kayran biy! Taş tiştetti xan balasın! Kana, kay pende **batınat** xan tukumuna! — dep maktanış, sıymık bolup taradı.” (S.K.: 357)

Ø: “Eç kim **batınbadı**, eç kim aldıga çıkpadı.” (S.K.: 50)

2.2.29 bat- (56) “batmak, sığmak, sokulmak, geçmek”

-GA: “Beknazar oygo **batıp**, tuncurap, bet aldın bık etpey tiktep, maldaşın cazbay katıp oturdu.” (S.K.: 291)

-NI;-GA: “Ayzaadanın ünü Eşimdi oygo **batırdı**.” (S.K.: 339)

-nA: “Tigil saz kamıştın tübünön tartıp, törböcöldün çiyinindey cöök salıngan koon-palek, ar türkün koonu saydın taşınday, karala, kögala darbızdarı alıstan böğüp catkan ilbirske okşop, palegine **batpayt**.” (S.K.: 509)

2.2.30 bayka- (72) “takip etmek, gözetlemek, dikkat etmek”

-DA: “Aga eç kim serpsalbadı, can kulaktın uçunda baratkan ızı-çuuda eç kim **baykabadı**.” (S.K.: 21)

-In: “İsxak baarın **baykadı**.” (S.K.: 454)

-NIn;-In: “Al Abil biydin casalma keypin eşikten kirkende ele **baykagan**.” (S.K.: 291)

-DAn: “A Kurmancan ayım ordunan ıkşalbay:

— İya, datka, cüröksüp kalgan okşoysuz?.. — dedi akırın, ındını öçkönü, mınday cüröksünüşünö makul emestigi deminen **baykalıp**.” (S.K.: 231)

-DAn;-In: “Çetten baarın **baykap**, baarın ugup turgan Beknazardan da, akırı Abil biyge Eşim salam cetkirdi.” (S.K.: 358)

-NI;-nA: “Mırzapayas ulagada küymönüp oturgan kırkma kara sakalı bar sıpaa cüz orustu tımızın çoñ enesine **baykattı**.” Onogu orus köçürüp alıp atat...” (S.K.: 687)

Ø: “Anın oyu **baykoo**, eger köptükkö salıp capırıp kirişse, atkıloo menen daroo artka çeginip, alardı zambirekterdin oguna kaptaltuu, kayra çabuulga ötüü, a daay alışpasa, kuup atıp, ulam cañı öñüttördü kolgo ala berüü.” (S.K.: 17)

2.2.31 bayla- (86) “bağlamak”

-NI: “Kılıçtı ar kim **baylanat**, çabarına kelgende azamat cigit şaylanat!” (S.K.: 314)

-GA: “Şoorduu balam köñülünö oturbagan biröögö **baylanıp**, kor bolup kalabı...” (S.K.: 287)

-nA: “Munun baarın Abil biy beçara ayılga can tartıp iştep oturat dep tüşünüp, Madıl baykuş köñülünö kanat **baylanıp**, töbösü kökkö cetip ketti. Bar bolgonu ele uşul bele?” (S.K.: 333)

-NI: “Şerali akırkı kulundu **baylap**, anan şılıkıyp oylonup, cigitke koşulup bastı.” (S.K.: 52)

-NIn;-In;-nA: —E, Ak Erkem, — dedi kempirine, — kuday koşkon kurbal eken bu baldar, emnege karap oturabız, bulardın başın biri-birine **baylap**, alaldap koëlu. (S.K.: 393)

-In: “Oşol cerden özülörü öltürüp ciberiştän korkuştu okşoyt, köpkö kacıldeşkan soñ, kolu-butun **baylap**, özünün arabasına salıl Margalanga apkelip beriştı.” (S.K.: 536)

-nA;-Dan; Ø: “Ar örgöögö meyman küzötö turgan ekiden karal koyup, eşigine ekiden süt emdi tay sogum **baylattı**.” (S.K.: 407)

-nA;Ø: “Cer taza bolsun deyt, üylördün caka-beline beyçeki mal colotturbayt, at **baylatturbayt.**” (S.K.: 186)

-DA;NI: “Mınday uçurda eenbaştık ırktı ketiret, koldu **baylayt.**” (S.K.: 35)

2.2.32 baypasta- (2) “temkinli olmak”

Ø: “Eki kol betme-bet kelgende, tuz urgur, keçki küügümdö **baypastatıp** Narmambet cakka öto kaçıp ketiptir...” (S.K.: 159)

2.2.33 becire- (1) “önemsemeden konuşmak”

Ø: “Kazınabaşı kirpikterine çeyin agarıp, ak küp cöcödöy bücüröp karıgan adam, al caltırgan kaşka başın bir cagina kınır alıp, kolundagı şamın cogoru kötörö berip dünüyönün tarıxın, kaysınısı cortuuldan tüşkönün, kaysı cılkı elden cıygan zeketten çogultkanın ce kaysı bekten tartuu bolup kelgenin **becirep** süylöp kelet.” (S.K.: 149)

2.2.34 bekemde- (16) “sağlamak, sağlamlaştırmak”

-NI: “Amir Nasurullanın Kokongo koyup ketken begi İbragim Xayal sıpayıların tik turguzup darbazalardı **bekemdedi**, samsalagan kalanderlerdi kuudurup, kolgo tiygenin zındanga taştattırdı, eldi tınçtandırıp, topołoñdu basmakçı boldı.” (S.K.: 74)

-In;-DAn: “Uşintip, agası Alim-xan adamdın kanına cuurup caratkan mamleketin içten **bekemdedi.**” (S.K.: 60)

menen: “Bul eldi keñkoynuna imere tartuu menen Rossiya özünö paydataap, canagı siz aytıp oturgan keleşegin uşul el **menen** birdikte **bekemdeyt.**” (S.K.: 605)

2.2.35 bekin- (18) “gizlenmek, saklanmak”

-GA: “Narı da, datka, dağı bir işti eske almak zarıl — molla Alımkul Malaga kutum işti özü baştarın baştap, a cüzögö aşırar künü Margalanga üyünö **bekinip**, kaçan kabar ukkanda kadimkidey ökürüp keliptir...” (S.K.: 226)

-**In**: “Şadı ınak, baştagıday ele, ürpöygön kögala kaştarının narı cagına üldürötüp közün **bekitip**, cılmakay tumşugun körsötüp, muñayım kep urganı menen anın ününön Nüzüpkö kiçine kayaşa uguldu.” (S.K.: 110)

menen;-In: “Çuru-çuu tüşüp, sıpaylar biri birine çaşnıp, koldoru **menen** baştarın **bekitişip**, üyülö kalıştı.” (S.K.: 383)

-**NI; menen**: “Teñirberdi ölüktü cayına koyup bütüp, kazanaktan narı bir adam soylop batkıday cerdi çım **menen** bekem **bekitti** da, alakanın kağıp kazanaktan çıktı: —Kana, topurak tartkıla...” (S.K.: 441)

2.2.36 beksin- (2) “kendisini bey sanmak”

Ø: “Körüngön **beksingendin** közün kızartıp, köptön beri talaş-tartıştın sebebi bolup kele catkan “atalık”, “miñbaşı” degen orun daracalardı özü taacı kiygen kündön baştap ele oozgo albay coydu da, iş cüzündö xan ökümdarlığın orduna koydu.” (S.K.: 184)

2.2.37 belgile- (3) “belirlemek, işaretlemek”

-**DA;-NIn;-In**: “Gubernator tak uşunu sezgendey, aç köz kuşka kızargan birdemeni körsötüp dalpıntkanday sözdü dağı cılımdatıp urdu: —Kuday buyrusa, kelerki cıldın başında uluu daracaluu ak paşanın tuulgan künün **belgilep**, bütkül Rossiyadan, koloniyalardan, dos elderden, kas elderden meyman, avazgöy çakırılıp, öto saltanattuu çoñ toy ötkörülöt.” (S.K.: 545)

-**NIn;-In**: “Kıpçaktın köküröktüü bekteri özülörünün öydölügün uşintip **belgileşçü**.” (S.K.: 165)

2.2.38 ber- (577) “vermek”

-**GA;-nI**: —Bayım, tartuuga anı **ber**, munu ber deş saltta cok iş ele... (S.K.: 264)

-**GA;Ø**: “Beçaraga sakavat **ber**, coomart bolgul,ırayım çaç kalkıña kündöy carkın, bul düynödö üzülböğön kalk ömürü,kalk oozunda dañaza atıñ

kalsın.Köktö kuygön cıldız tariz şam çırak,köl tübünön bermet bolup cıltırap...” (S.K.: 568)

Ø: “Ülpünçöktün içinde Ayzaada çok sıyaktuu, al bık etpedi, ün da **berbedi.**” (S.K.: 289)

-NIn;-nA: Sırttan söögün kordoboyt, ittin balasının koluna **berbegile**, bir suraganım uşul. (S.K.: 167)

-GA; Ø: “—O, köp kurama! Körüp algıla, kудay maga uul **berdi.**” (S.K.: 398)

-GA;-NI: “Danil tilmeçti kagıp saldı:—Saga **berdim** alardı!” (S.K.: 537)

-NI: “Keç küügümdö artınan cete bargan cük tartkan kaşkarlıktın salt eşegine minip, kiresine çöntögünün tübündö kalgan calgız altın teñgeni **berip**, kalender akılman too bağıtına karay cürüp ketti...” (S.K.: 570)

2.2.39 bette - (24) “yüz yüze gelmek, karşı karşıya gelmek”

-GA: “Kudayar-xan ketüügö **bettendi.**” (S.K.: 181)

-In: “Oşol ele künü cigit-celeñi dürböp, eli-cerin sagıngan, eç toktono alışpay, ali möñgüsü buzula elek Bıçan aşuusun **bettep**, colgo çıktı Alimbek datka.” (S.K.: 225)

-DA: “... Bir ookumda: —İ? Kaydan kelatasıñ, baatır? Mintip, keç küzdö **bettep**...—dep, suroo taştadı.” (S.K.: 393)

menen: “Eki coo dabıl, kernay, at dübürtü cer teñseltip, eki too biri birine karap urap cönögön sıyaktuu tacaal aybat, sür **menen betteşti.**” (S.K.: 515)

menen; Ø: “Alar **menen** atayın polkovnik Maşın betteşti.” (S.K.: 579)

2.2.40 beycaylan- (2) “uygunsuz olmak, yersiz olmak”

Ø: “Bербeym! Meni öltürüp salıp ber! — dep ıyladı **beycaylanıp.**” (S.K.: 373)

2.2.41 beyle- (3) “dikkatle dinlemek”

-**NIn;-In:** “Tışta “özü kelip tiygen” delgen kelindin öz atın eç kim **beylebey**, a kelin özü da “co, menin atım başka” debey “Kanış” atıgıp kala bergen.” (S.K.: 343)

2.2.42 bezilde- (2) “şiddetli rahatsızlık, telaş göstermek”

Ø: “Oyu birgeleri şadı inaktın tegeregine çogula kalışıp, şeralinin közünö emi açık körünüştü, alar asteıdil küyörmandarı bolup körünüştü, **bezildep** işendirişti.” (S.K.: 108)

2.2.43 bez- (3) “inkâr etmek, tanımamak”

-**DAn:** “Uşul amir Muzafar menen Kudayardıñ kişileri menen ceñ içinen kol alışkan soñ aga sıy emes anı celdet izdep cürgönün ugup, canındagı cigitteri **andan bezip**, oşondo keñirsigen kara cer alakanday tarıp, özü calgız Noukent üstünö too tayanıp ketüügö argasız bolgon.” (S.K.: 243)

2.2.44 bıcıra- (1) “cıvıldamak”

-**DA:** “Suu üstündö çimirilgen kümüş taza küböktör **bıcırıp**, kündün kızgılt nuruna kubulup, cıltıldap ketip cattı.” (S.K.: 335)

2.2.45 bıcıra- (2) “parçalanmak”

Ø: “Söök **bıcıradı.**” (S.K.: 173)

2.2.46 bıkılda- (1) “ 1. kaynamak; 2. sessizce kaynamak”

Ø: “Kulak tiyişip, baş **bıkıldayt**, tırışı köp kolo tüspöl karatoru çekeler küngö cıltırıp, birine biri koşulgansıp kölküldögönsüp turdu.” (S.K.: 168)

2.2.47 bıkıra- (7) “sıra sıra dizili durmak”

Ø: “şaardın on segiz darbazaluu çebinin kırına korgonuuçular **bıkırıp** tolup, duşmandın çabuuldarın töştörü menen tosup catıştı.” (S.K.: 99)

DAy: “Tayangan keltegi mort singanday, meder tutkan ümütü taşka çapkan kum kesedey **bırkıranıp**, İsxaktın öz cakşılarının köz aldındabedeli tüştü.” (S.K.: 572)

2.2.48 bıksı- (1) “fena koku çıkarmak”

Ø: “Capkan kırçını, ustundarı, üstündöğü malga cıygan çöbü aralaşıp küyüp, bir ubakta küü ete urap tüşköndö ıy, çñırık, ıkşıgan cötöl, ontoo tıp basıldı da, **bıksıgan** açuu tütün, adamdın kuykalangan,öz mayına şırıldap küygön eti koñursup, terebelde,ovodo kalkıp kaldı.” (S.K.: 606)

2.2.49 bılıra- (1) “pek fazla yumuşamak, sölpümek”

Ø: “Şerali tuş-tuştan kısıp kelip kuttuk aytıp turuşkan ak sakalduulardı, biylerdi ılcayıp tiktep, **bılıraap turdu.**” (S.K.: 70)

2.2.50 bılıra- (1) “civıklanmak, ezilmek”

Ø: “Koluna **bılırağan** birdeme urundu.” (S.K.: 269)

2.2.51 bılğıt- (1) “1. bozularak fena kokmaya başlamak, çürümek; 2. intizamsız, sürünceme, bir işin kötü tarafa dönmesi”

-DAn: “Gubernatorgo ordonu talaşuuga ukuk bolup bere albasa da, kötörülüştü öz içinen ıdıratıp, öz içinen **bılğıtıp**, ıntımanın ketirüügö bular carap berişet.” (S.K.: 543)

2.2.52 bılkılda- (1) “silkinmek, titremek”

Ø: “Añgıça baltırkan başı **bılkıldap**, kobur ün cetti.” (S.K.: 153)

2.2.53 bırçala- (1) “parçalamak”

-nI; menen: “Eç kimdi bet aldırbay, büt kalçıldap, balasına kim kol sunsa **anı** tişi **menen bırçalap**, tırmağı menen tıtıp, alı cetpese koluna ölüp bere turgan bolup, bir burkurap ıylap ciberip, bir keñgirey tüşö köz caşın tamşanıp, can keçip oturdu.” (S.K.: 373)

2.2.54 bırçılda- (5) “civıklanmak”

Ø: “Eki coo ulam biri moysop, cirep, ulam biri artka çeginip, ulam biri bir kanattan tolgoy çaap, eç bölünüspöy, eç ayanışpay **bırçıldıaştı**.” (S.K.: 516)

2.2.55 bırıksı – (1) “çok tozlanmak, tozu göklere savurmak”

Ø: “Kara cerden bırıksıp buu kötörüldü...” (S.K.: 519)

2.2.56 bırılda- (2) “burun çekmek”

Ø: “Er kökürök baldar, ıras, süyünüp kelişet, birok kataal mamile, katıran talap, çıday albagan dem-zardesi cektor **bırıldap** ıylap cüdöp ketişet, kök melteyler bışığıp, öz çaşınan murda er cetip, eçtemeden caltanbagan, eç kimden tartınbagan tik köz caran katarına koşulat.” (S.K.: 346)

2.2.57 bırıpra- (2) “1. titremek; 2. pır diye uçmak; 3. fışıldamak, ışıldamak”

Ø: “Madıl **bırıpirap** beenin ar cagina bir çıgıp, akaktap süyünüp, biyge emne dep alkış aytarın bilbey, kaldastap kaldı.” (S.K.: 430)

2.2.58 bışakta- (6) “1.sık sık burundan solumak; 2.hıçkırmak”

Ø: “Bala titirep apasının booruna cabıştı: -Apa... Apa... — dep **bışaktadı**, başın kattı.” (S.K.: 67)

2.2.59 bış- (29) “1. sık sık burundan soluk alma; 2. olmak (olgulaşmak), meyve pişmek, aş pişmek, kavrulmak; 3. (kırmızı) bışşek ile çalmak, karıştırmak”

-DAY: “Sarı ancid kızıl anar, uuzday ak şabdalı **bışkan**, a col boyundagı, egin caylardın marzelerindeki örüktör kübüp alar kişi cok, çaçıp taştagan altınday bolup, tübündö caynap tögülüp cattı.” (S.K.: 509)

2.2.60 bışılta- (2) “sık sık burundan solumak, sürekli burnunu çekmek”

Ø: “Bala terlüü murdun **bışıldatıp** kırmızı aptığıp cattı.” (S.K.: 276)

2.2.61 bıtıra- (3) “saçılmak, darma dağınık olmak, parçalanmak”

Ø: “Muraska alıp, ar şaarda, ar elde biylik cürgüzüp turgan baldarı biri-birine baş koyboy, ar kimisi ar cakka çoyup, eñ akırında ölkö **bıtırıp** bölünüp ketti.” (S.K.: 54)

-**NIn;-In;-DAy**: “Koco atpaydın kalkası saxıbkıran amir Temirdin ölkösün uşunday **bıtıratkan**, tıştan coodoy çapkan, içten kurttay cegen uşu tokson booluu özübekteler dep tüşündürgön.” (S.K.: 417)

2.2.62 bil- (390) “1. bilmek, anlamak; 2. gücü yetmek; 3. idare etmek”

Ø: “Sıypalap, tereñ üşkürüp oturup, bir küü kayırmakçı boldu, emne küü ekenin özü da **bilbedi**, sıypalap tappay koydu, tepkesi cok.” (S.K.: 438)

-**NIn;-In**: “İsxak akim menen dıykandın, uuru menen momundun ayırmasın **bildi**.” (S.K.: 419)

Ø: -**DA**: “İt oşondo **bildibi**, aldığa tüştü.” (S.K.: 436)

GA: “Birinçi uvazir Kalnazar parvanaçı kötörülüş çıgarıp catkan tooluktardan belgilüü Şer datka baştap, kırk uvakil kelip, xan aldına kirüünü talap kılıp catkanın Kudayar-xanga **bildirdi**.” (S.K.: 420)

Ø: “Abdıllabek anın közün karmap: -Tınç bolso uşintip tentip cürör belek, xazrati?! — dedi ökünüç **bildirip**.” (S.K.: 624)

-**NI**: “—Siz er cürök adamsız,—dep maktadı gubernator, — sizdin bizge bolgon ak niyetiñizdi biz cakşı **bilebiz**, eger mından narı da can üröp kızmat körsötsöñüz, men go sizdin öto cakın tamırınıñızın, uluu daracaluu ak paşa köñüldön cazdım kaltırbasına toluk işenip koyuñuz, bir şaardın begi emes, bütkül Kokongo taasirdüü, kadırluu adam bolup kalışıñızga eç şek bolboyt...” (S.K.: 545)

Ø: -**DAn**: “Men kaydan **bilem**, oturam go sen oturgan cerde?!—dep özünö özü kırs coop berdi.” (S.K.: 472)

Ø: “—Erteñki kün emne bolorun kудayga koëlu, kудay **bilsin**, bugün koşup al, baatır, birigeli!...” (S.K.: 456)

2.2.63 birgeleş- (5) “birleşmek, karışmak”

Ø: “Badöölöt körgön cakşılığın unuta elektir, musulman balası, **birgeleşip** koşun cıynaşı mümkün.” (S.K.: 663)

2.2.64 birik- (39) “birleşmek”

Ø: “—Erteñki kün emne bolorun kудayga koëlu, kудay bilsin, bugün koşup al, baatır, **birigeli!**..” (S.K.: 456)

2.2.65 bittet- (1) “iğdiş etmek, eneme”

Ø: “Kirdetpey, **bittetpey** bağıptur, bul düynödö kaytpasa, tigil çın düynödö akıbeti kaytıp keter...” (S.K.: 429)

2.2.66 biyikte- (4) “yükselmek”

Ø: “Musulmankul caş xandı çıkanagınan aste ala koştıp, salıngan kilemderdin eñ törküsünö alıp ötüp, saal **biyiktetilgen** orunga oturguzdu da, canındagı döo adamdı öto urmat kılğanın baariga sezdire: —Bul adam bizdin bir tuugan agabız...” (S.K.: 133)

2.2.67 biyle- (9) “idare etmek, tasarruf etmek, emretmek”

-NI: “Oşol zamat alardı tükşümöl oylor **biylep**, birin biri aldirtan tikteşip, biri birinen korkuşup, şektenişip, tomsorup, kumsarıp turup kalıştı.” (S.K.: 23)

-GA;-NI: “Biriñe Margalandı **biylettim**, biriñe Taşkendi biylettim.” (S.K.: 160)

2.2.68 bol (2794) “1. olmak, olmaya başlamak; 2. maksada uygun; 3. şu veya bu kılıkta, şekilde gözükmek; 4. bitirmek, sonuna kadar ermek; 5. muvaffakiyet olmak; 6. sebep olmak”

-DAY: “Kara özgöy adamdın ireñi cılaanday **bolot**, içindegi kirinin bardığı küdüröyüp betinen çıgıp turat, dili taza adamdın cüzünön gül körünüp, közdörünön cıldız canıp turat.” (S.K.: 281)

-**DAn**: “Xanzaadanın oyunda kandaydır bir ıyık maksat, eldin müdöösü degen kay**dan bolsun**?!” (S.K.: 457)

-**DA**: “Cüyo uladı Kurmancan: - Meyli, bu ıntımak ıray’ıştın kep-keñeşinde gana kalbay, bir kудay özü car bolgon baktiyar ökümdar, baş**ında boluñ**!” (S.K.: 247)

-**DA**: “Uşu silerdey iş bilgi azamattar canı**nda az bolup**, emi mintip... kapkanga çaptırgan butunun başın özü kemirip cep çıkkın bürödöy caltaptap...” (S.K.: 161)

Ø: “Anın ertesi oşol celikken boydon burkan şarkan sel **bolup**, korgoosuz kalğan kıpçak kıştaktarın kaptadı.” (S.K.: 167)

2.2.69 bolco- (56) “tahmin etmek”

-**In**: “Al azır aldında kalanderdin kabagın moynuna ilip turgan adam cön cürgön neme emes eken**in bolcodu**.” (S.K.: 76)

-**çA**: “Te takır döñdö turgan Kanaat-şa da bet aldında cayılıp catkan cayıktığı birtke otrıyadı kandayça küm-cam kılıştı özün**çö bolcop**, orustardın “süylöşöbüz” dep aldaşpay açık salgılaşuuga kelip turuşkanına alarga ırız bolup, közdön ötkörüp turdu.” (S.K.: 202)

-**In**: “Alar beginin beli döñ kırdaç murdun, kirpigi az kiçinekey közün, koyuu bıçıgır kıska kara sakalın, beş kündön berki abaldın oorçulugu ezgen sabırı suz, çarasız oy baskan cüzün **bolcop**, içki sezim menen körüp turuştu.” (S.K.: 75)

2.2.70 boolgo- (5) “1. farz etmek, tahmin etmek; 2. tam bilmemek, hayal meyal hatırlamak”

Ø: “Canday bergende **boolgodu** belem, “E, bu carıktık kaydan curöt?!” dep, zambildi karay cütkünö bastırdı.” (S.K.: 637)

Ø: “İsxak bir elteyip tiktep, **boolgop**, ordunan tura kaldı da:—E-e... azireti kapızbı?..—dep, közü caynap, kuçak caya bastı.” (S.K.: 551)

Türkiye Türkçesinde bazı fiiller geçişli olduğu halde cümle içinde nesne kullanılmayabilir. Örneğin "Ben şimdi gördüm." cümlesinde gör- fiili belirtme hal ekli bir nesne talep ettiği halde cümle içinde kullanılmamıştır. Aynı durum yukarıdaki boolğö- fiilinde de görülmektedir. Bu fiilin kullanıldığı cümlede de nesne kullanılmamıştır; fakat fiilin geçişlilik özelliği vardır. Kırgız Türkçesinde de buna benzer durumlara rastlanılmaktadır.

2.2.71 boortokto- (2) “yüz üstü, yüzü koyun yatar hâlde olmak, karın ve göğüs üzerine yatarak hareket etmek”

Ø: “Eç arılbagan, eç kutulbagan şoru etegine ileşip, dağı kalbay, dağı kutkarbay kuup kele catkanday, başın katarga, çaşınarga cer tappay, aalam al üçün alakanday tar bolup, Ayzaada çımırkanıp, dem tartpay, cer **boortoktop**, közün cumdu.” (S.K.: 389)

2.2.72 bordo- (1) “beslemek”

Ø: “Aktaylaktın cününön taza kıldap, **bordop**, erişin,arkagın oñ-tetiri taldıra özünön ülbürögön çiyin,tür çıkarıp sogulgan.” (S.K.: 697)

2.2.73 boroktop- (2) “fokur fokur kaynamak”

Ø: “Oçokto arça otun çırt-çırt küyüp, kazanda boroktop birdemenin, eti kaynap catat.” (S.K.: 393)

2.2.74 boroylo- (2) “kasırğa yapmak, tipi yapmak”

Ø: “Kar **boroylop** caap keldi.” (S.K.: 588)

2.2.75 boşo- (38) “1. serbest bırakılmak, işinden ayrılıp açıkta bırakılmak, görevinden alınmak; 2. kapkacağı ya da başka bir şeyleri boşaltmak. 3. hürriyetine kavuşmak, azat edilmek, esaretten kurtulmak, serbest bırakılmak; 4. yumuşak, gevşek olmak”

-NI: “Buunu **boşodu**.” (S.K.: 530)

-**DAn**: “Alar kayberen atıp kelişip, birpas da bolso kum sanaadan **boşonup**, uunun kızığın kep kılışat, otko bışıp catkankanduu boorgo cilbileri tüşüp, küymönüp oturuşat.” (S.K.: 607)

-**NI**: “Kişilerdin biri balbalaktap, buunu **boşop**, atınan oonap tüşö baştadı.” (S.K.: 316)

- **In**: “Temir kolun akırın **boşottu**.” (S.K.: 277)

2.2.76 boylo- (15) “1. bir şeyin derinliğini, derinlik ölçüsünü öğrenmek için başka bir şeylerin uzunluğu ile ölçmek; 2. yolun, suyun vb. kenarında gezmek, yerleşmek; 3. herhangi bir zaman ölçüsünü, uzaklığını ifade etmek”

Ø: “Kanıştın birtke köñülü çögüñkü bolo kalğanın körüp turup Beknazar; — Kana, kiyinçi, — dedi, — ıya, bugün bir at casalgalap minip, sıy kiyim kiyip, suu **boylop**, tokoyluu tör kıldırıp, seyildep kelsek bolboybu?!” (S.K.: 253)

-**NI**: “Kök özöndü **boylop**, kaşka suunu ar cerinen kırkıp keçip, iyirilip too tarapka ötkön ak coldun uçunan karaan köründü.” (S.K.: 272)

Ø: “Biri buurul corgo, biri sur corgo minişip, akırın ilkiy bastırışıp, kök özön **boyloşup**, seyildep ketişti.” (S.K.: 256)

2.2.77 boyo- (14) “boyamak”

-**GA**: “Şer datkanın señselgen appak sakalı kızıl-ala bolup kanga **boëlup**, eki közü cumulbay kalğan ele.” (S.K.: 423)

-**nA**:...Ertesi künü Madıl bir sayda öz kanına **boëlup**, içi kööp catkan cerinen tabıldı. (S.K.: 439)

-**DA**;-**NI**;-**In**;-**GA**: “Erte cazda kayradan akboz attardın kuyrugun kanga **boëp**, kayradan elge carçı araladı.” (S.K.: 403)

2.2.78 bozdo- (8) “1. yoklayıp, arayıp kederlenerek ses çıkarmak (deve hakkında); 2. acı acı ağlamak”

-**DAn**: “Köç aldınan töö **bozdop**, ün alıstap barattı.” (S.K.: 275)

-**NI**: “Kılbasa bular**dı bozdotup**, turup kete bere alambı?!.” (S.K.: 290)

Ø: “Uşul kıyınçılık caman kündü sezgendey buuldap töö **bozdoyt**.”
(S.K.: 589)

2.2.79 **boz –(6) “kaçmak”**

Ø: “Kayda ketip baratasıñ, o azamat,
bir kılçaybay, tagdırıña baş baylap?
kılçaktaybı kızıl ümüt aldından,
ce çıktıñbı köz karaylap, şor aydap,
coldoşuñ kim üzöñgüsü kağışkan,
taanıysıñbı, kaydan **bozgon** selsayak?..” (S.K.: 415)

2.2.80 **bozor– (8) “1. solmak, sararmak, rengi solmak; 2. donuklaşmak; 3. içi kararmak, pişman olmak”**

Ø: “Eki közü kıpkızıl, erdi **bozorup**, tımızın kegi kaynap köründü.”
(S.K.: 429)

2.2.81 **böcöñdö- (5) “yaltaklanmak, tabasbus etmek, yaltaklık etmek”**

Ø: “Abil **böcöñdöp**, bir kolun booruna alıp, birkolu menen dastorkondu cañsap, aldında cikildep ketençiktep keldi: — Kana, uluk törölör... dastorkongo...daamga...” (S.K.: 704)

2.2.82 **bögö- (6) “1. yolu kapatmak, engel olmak; 2. *mec.* engel çıkmak, mümanaat göstermek, mâni olmak, önlemek”**

-**nA**: “Eñ ele kuru kaldık degende, bul ölkö orus askerinin Buxara, Xiyva tarapka cılışına col **bögögön**, kol baylagan orçun coltoo bolor dep ümüt kılát.”
(S.K.: 250)

2.2.83 böksör- (2) “tam olmamak, azalmak, bir şeyin dolu hâlimden azalması”

Ø: “Tiyse kursak **böñsörgöndö** tiyer keregi... — dep, kazdı kümüş tabağı menen daroo dastorkongo orop, polkovniktin kayış can baştığına salıp, toru kaşka attın ancıgasına özü **böktördü.**” (S.K.: 707)

2.2.84 böktör- (4) “1. bir şeyi eğerin arkasına sıkı bağlamak, iki tarafını eğerin terkisi ile bağlamak; 2. mec. bükme, bükerek tutup gitmek”

-NIn;-nA: “Tiyse kursak **böñsörgöndö** tiyer keregi... — dep, kazdı kümüş tabağı menen daroo dastorkongo orop, polkovniktin kayış can baştığına salıp, toru kaşka attın ancıgasına özü **böktördü.**” (S.K.: 707)

Ø: “Çoñ şaşke çende bir cigitke kımız cüktötüp, bışkan kozu **böktörüntüp**, Beknazardı eerçitip, Almambetti aldına tüşürüp alıp, Abil Oynok-Taştın kaykısında boldu.” (S.K.: 156)

2.2.85 böl- (88) “1. parçalara ayırmak, parça yapmak; 2. payını vermek, üleştirmek; 3. kendi başına aile olarak ayırıp çıkarmak; 4. darma dağınık etmek, saçmak; 5. ayırarak tanımak, biri birinden farklılıklarını ayıra bilme; 6. kesmek, incelemek, devam etmesine engel olmak; 7. toplamak, her hangi bir şeyi toplama, ayrıca bölmek, yönlendirmek”

Ø: “Zambirek kay cerden atılsa başkaga karabay zambirekçi sarbazdardı közdöysünör dep, sayluu kara mılıkçı cüz mergen **böldü.**” (S.K.: 513)

-GA; Ø: “Abdulaziz yasaulbaşı zambirekçilerge oşol zamat bir cüz **sıpay böldü**” (S.K.: 516)

Yukarıdaki cümlede “sıpay böldü” yükleme hal ekinin gizlenmiş şekli kullanılmıştır.

Ø: “Kol **bölündü.**” (S.K.: 584)

-GA: “Eñ akırı akıl üçkö **bölündü.**” (S.K.: 584)

-**DAn**: “Öz elimden **bölünüp**, kindik kanım tamgan cerimden bozup, ıya, kayda baram?! Bir katındı eerçip...” (S.K.: 386)

-**DAn**: “Cangaraç biy kötörtkön on boz üydün segizine datkanın öñköy asker sarkerleri beşten **bölünüştü**.” (S.K.: 188)

-**NI**; -**GA**: “Uşubu “başkarganımız?!” “Karaçapan”, “içkilik”, “tooluk” kılıp, bir eldi üçkö **bölüp**, birine birin kökütüp, bek aga, bul eldin duşmanı gana kıla turgan camandıktı özübüz baştap algan cokpuzbu? (S.K.: 162)

2.2.86 bölö- (8) “bebeği beşiğe yatırıp sararak bağlamak, belemek”

-**GA**: “Küügüm kire köz baylanganda Beknazar alsıragan kolunun başın-ayagın cıynap, karşılıktı toktotup, 20 miñ kişisi nabıt bolup, kanga **bölöngön**, tütüngö uukkan Anciyandan çıgıp Asakege çekindi.” (S.K.: 582)

-**NI**; -**GA**: “Uşul karoodo orudiyesinin kubattuu yadrası döbönü ak çañga **bölöp**, kaday kımkuut tüşürörün, akboz argımak kızuu kanduu eesin kötörüp kaday ızıldap kaçıp baratkanın tamaşa kılıp turgusu keldi. ” (S.K.: 19)

-**In**; -**GA**: “Siz Nauman pansat, askerden kança kerek bolso alıñ, tigil düynödö kудay aldında, bul düynödö bizdin aldıbizda keçirilgis күnөөгө kiripdar bolgon karabağış, katay, kutluk-seyit, nayman, kurama uruktarın kanga **bölöp**, kayradan bizdin ıyık taktın aldına çögölötüp kelgeysiz! ” (S.K.: 378)

2.2.87 bööstünüp- (1) “bilmezden gelmek, bozgunluk etmek”

Ø: “Kañçalık kuulanıp, kañçalık **bööstünüp**, kañçalık “ake” “üke” deşse da, akırı bu anın ökümdarlık ceke biyligine köldölöñ turup catkan kubattuu datka menen açık betme-bet çığışarın çığışmak Mala-xan.” (S.K.: 217)

2.2.88 böypöñdö- (1) “1. yumuşak davranmak; 2. mec. yaltaklanmak”

Ø: “Ak taylak dağı ele enesinen kalbay, **böypöñdöp** loglop, basıp, köç arasında kabatka kire kalıp, ak kanat sñarı kılaktap kayra körünüp barattı.” (S.K.: 280)

2.2.89 budala- (2) “1. karmaşık hâle getirmek, perişan bir hâle komak, ileri geri oynatmak, 2. mec. yok etmek.”

Ø: “Bu etekke çok tüşköndöy mezigil, kol küysö da **budalap** öçürüp kalbasañ, büt örttönüp ketişñ mümkün.” (S.K.: 363)

2.2.90 buk – (3) “yatmak, saklanmak, dalmak”

Ø: “İ, anday bolso, bul turgan beş miñ çıkpayt, tandalgan miñ sıpay tetigi cal kamıştın artında **bugup** turgan eken anda. Zambiregi kayda eken bulardın?” (S.K.: 513)

2.2.91 bulakta- (1) “süzülen tavus gibi hareket etmek, çevik ve hızlı hareket etmek”

-DAY: “Bir udurguy tüşüp, aldı çoyulup, akboz argımak ak koëndoy **bulaktap**, anı başın tartkanga bolboy kulançaar argımak canday salıp, Beknazar baatır İsxakka karalap, koltugunan süyöy, artta cigitter türmögün buzbay, at tuyagı kara buurul tündü carıp, şamal menen, kuyun menen carışıp, alar uçukıyrına kuş cetpegen keñ Fargana tüzünö siñip cönöştü.” (S.K.: 487)

2.2.92 bulañda- (2) “1. deprenmek, fırlamak, ansızın gözükmek; 2. mec. hileye başvurmak, dolandırıcılık yapmak”

Ø: “Suunun şarı küü-şau, küü-şau, ceekke cakın öskön kızıl tabılgı, bir şalayı suuga tiyip kalgan,tınımsız **bulañdayt.**” (S.K.: 667)

2.2.93 bulasta- (3) “endamlı, yakışıklı görünmek, süzülerek hareket etmek”

-In: “Kelişken kulan çaar argımak kuyrugun **bulastatıp**, mañdayındagı tumarça kaşkasın carkıldatıp, eldin aldınan narı- beri cetelenip öttü.” (S.K.: 324)

2.2.94 bula- (1) “1. şerit gibi yükselmek, sürüklenerek yükselmek; 2. büyük olarak açmak, sürükleyerek çıkan biçime gelmek.”

-NIn, -DA: “Esenbay biy anın enesin salındı kılıp taştap, enesi eköbü ayıldın çetinde boz töböl üydö eptep tütün **bulatıp**, karıptın ookatı menen can saktaşçu.” (S.K.: 81)

2.2.95 bulay- (3) “çıkık biçimde olmak, azıcık ucu görünmek”

Ø: “Suuluktap ak köbük **bulayıp**, omuroo cakka serpile sampar karday üzölüp tüşöt.” (S.K.: 37)

2.2.96 buldura- (1) “dinleyene anlaşılmayan bir dille konuşmak, açık muayyen olmayan bir ses çıkarmak”

Ø: “Te narı cakta kiçinekey kol arıkta tınımsız **buldurap** taza suu agıp catat.” (S.K.: 451)

2.2.97 bulgala- (7) “sağa sola sallamak, birkaç defa sallamak”

-In; “Askerbaşı kılıçın **bulgalap**, tizgindi cıya tutup teminip, akboz argımaaktı ansayın elirtip, kıykırıp uraan taştap karaşalay berdi.” (S.K.: 18)

Ø: “Alistan kıykırışıp, calañ kılıç **bulgalaşıp**, birin-ekin ok çıkışıştı” (S.K.: 595)

2.2.98 bulk– (8) “1. keskin bir hareket yaparak silkmek; 2. yan. sert ve keskin bir hareketi ifade etmede kullanılır”

-NI: “İsxak töönü çöktürmökçü bolup buylanı tez-tez **bulktu.**” (S.K.: 554)

2.2.99 bultuñda- (1) “1. deprenmek, oynamak; 2. küsmek, hırslanarak küskün hâlde bulunmak”

-NIn; -DA: “Taramış moyun, beli niçke ilbirstey, kıymıldagan sayın bulçuñdarı terinin içinde **bultuñdap...**” (S.K.: 253)

2.2.100 bultuy- (1) “1. kabarmak, şişmek; 2. surat asmak”

Ø: “Taaringan baladay **bultuyup** oturat.” (S.K.: 110)

2.2.101 buranda- (4) “1. yorulmuş gibi hareket etmek, yıllankavi yürümek; 2. *mec. nazlanmak.*”

Ø: “Üç kız **burañdaşıp**, kılık körsötö kıltıldaşıp, oyun kızuu.” (S.K.: 112)

-In: “Sarıbay sestene tüştü ele, birok it koñk dep bir ürüp işaretin kıldı da, kulaktarın şalpayta başın cerge salıp, kuyrugun süyröp arık denesin **burañdatıp**, üydön cuxundu alıp çıkkın kişi degen okşoyt, şağı sınıf kayra üydü tegerenip ketti.” (S.K.: 263)

2.2.102 burda- (2) “1. şiddetle çekmek, sıkı tutmak”

-DAn: “Kastar ulam öçügö kılıç tireşip, alka cakadan **burdaşıp**, şart acırap ketip tacaaldana kayra betteşip catıştı.” (S.K.: 314)

2.2.103 bur- (37) “1. asıl ya da önceden yöneldiği yönden başka tarafa çevirmek, burmak; 2. değiştirmek, farklıca yapmak; 3. ayırmak, her hangi birşeye ayrıca dikkat etmek; 4. bükülmüş, sıkışmış hâle getirmek, kıvrırmak, çevirmek”

-DA;Ø: “Kel, menin nurday carkın köñülüm, kel, menin kerör künüm, gül ömürüm...

caraşıp keşte-keşte kızıl belbak, carkıldap baymanalı kerben baştap...

el aldında tuu **burap** at oynotup, döölöt konup başına taacı bolup...

kel, sır bilgim, sıykır tunüm, cakınım, kelseñ menin alp kökürök baatırım...” (S.K.: 113)

Ø: “At tuyagı kara coldu ezip, çañ **burap**, cel ıkkın cakka kayra sebilip kalıp cattı.” (S.K.: 510)

-NIn;-In;NI; karay: “Mayli... —dedk! da, Sultanmurat bek attın başın kölökönü **karay burdu.**” (S.K.: 510)

-GA; In: “Beknazar baatır unçukpay oylonup, köpkö turup, oñ iyni cakka başın burdu.” (S.K.: 513)

-nA: “Sarıbay artına **burulup**—Kalıyma! — dedi katuu, Madıldın zayıbı kelip kaldı beken dep oylodu.” (S.K.: 433)

2.2.104 burduk- (1) “büyük büyük lokmalar alarak yemek, çiğnemenen yutmak.”

Ø: “Cana cemdi köböytköndö **burdugup** coşuy tüşkön taş kayra takıldap, tıyakka ırıp ketçüdöy katuulap çimirilip, tacal ün saldı.” (S.K.: 336)

2.2.105 burkulda- (1) “fıskırmak, buram buram yükselmek”

Ø: “İsxak te ak tütün ulam **burkuldap**, ogu Anciyandı cündöy sabap catkan Ak-Çakmaktın-Döñündögü artilleriyanı tigile tiktep, ontop ciberdi:

— Attiñ ay! Uşul döñdü sıypap tüşör belek?! —dep çıyralıp buyruk kıldı. — Baarıñ! Baarıñ!Döñgö! Döñgö...” (S.K.: 581)

2.2.106 burkura- (8) “1. kıvrım kıvrım yükselmek; 2. hoş kokmak, çok kokmak; 3. mec. yüksek sesle ve hıçkırarak ağlamak”

Ø: “Koy, koy, bala... Özün üşüböysünbü? — dedi Ayzaada, antken menen, al kamzoldu narı türtö albay koydu, eskirgen kamzoldon erkektin cıtı **burkurap**, kelindin köñülün azdırıp cibergendey.” (S.K.: 337)

2.2.107 burkuy- (1) “küsmek, surat asmak”

Ø: “ General aytışıp oturbayt, oylonup **burkuyat**, oylonup kalganı — iyikkeni, a kim bilet,ou kors kıyal general uşintip turup ele artınan kese aytıp taştası da ıktımal.” (S.K.: 683)

2.2.108 burtuy- (1) “1. küçücük, küçük olarak görünmek; 2. surat asmak, yüzünü ekşitmek”

Ø: “Emi “uktuñarbi” degençelik kabak körsötüp, öz kişilerin akırın sızdırıp, **burtuyup** tiktep aldı Kudayar-xan.” (S.K.: 329)

2.2.109 buruksu- (1) “güzel koku yaymak, güzel kokmak”

Ø: “Kök terekter celge şauldap, tuş-tuş caktangüldün, baldın cıtı **buruksup** kelip cattı.” (S.K.: 701)

2.2.110 burulda- (4) “1. buram buram yükselmek; 2. güzel koku yaymak, güzel kokmak.”

Ø: “Tınoodon çıkkan cel tütün bolup **buruldayt.**” (S.K.: 609)

2.2.111 buu- (7) “1. çuval ve torbaların ağzını bağlamak; 2. yolu kapatmak, geçirmemek”

-NIn;-In: “Eki közü kıpkızıl bolup, caş tegerenip, alkımın ıza **buudu** Madıldın.” (S.K.: 299)

Ø: “Şaar eli köçömö-köçö col **buup**, tar köçönün eki tarabına şıkalıp:— Xa-a! Kuyrugun kıpçıgan eken! Xa-a...—dep, tabalap kıykırışıp, kay biröö şıldıñ kılıp, kay biröö uyat sözdördü şıbatıp sögüp, duu-duu bolup uzatıp catıştı.” (S.K.: 463)

2.2.112 buula- (2) “1. buğulamak, buğuya tutmak; 2. madenin buğusuna tutmak, eritilmiş madeni yalatmak.”

Ø: “Eñ başı bulardı da bir beçara işterman kanınan kırıp, terinen **buulap** tapkandır, meniki dep, aç közdüktön közdörün çakıraytıp erteli-keç tiktep da oturgan çıgar.” (S.K.: 148)

2.2.113 buulda- (4) “ses taklidi, ağlarken boğuk ses çıkarmak; hıçkırmak; uğuldamak”

Öz küyütü öz içinde cürgön belem, Carkın ayım **buuldap** ıylap ciberdi. (S.K.: 130)

2.2.114 buuluk- (4) “1. keskin ve anî hareketler yapmak; 2. kuvvet hamlesi hissetmek”

Ø: “Nüzüptün tişteri şakıldap titirep, közünön kan tütöp, cini bastabay, **buuluktu**, bakırıp ıylap ciberçüdöy **buuluktu**, aldastadı.” (S.K.: 83)

2.2.115 buydalt- (2) “1. bir iş yüzünden geciktirmek; 2. duraklatmak, kekeletmek”

-NI: “Bir kişi kökkaşkanı tosüp, **buydaltıp...** anısı az kalgensip, munu karañızçı, buldursun menen tasmañdayga tartıp ciberiptir.” (S.K.: 85)

2.2.116 buyğala- (2) “tepeli tümsekli yeri kendine siper edinerek, saklanarak hareket etmek; *mec.* saklanmak; çekinmek”

-NIn;-DAn: “Kuralı naçarlıgınan, aylanasındagı elinin birimdigi cektugunan ceñilgen beqxandın kaarınan **buygalap**, özünün ölümdön kaçkan birtke kişileri menen too cımınıp kelip, Kurmancandın ayılına tuş bolgon.” (S.K.: 662)

2.2.117 buylat- (1) “1. deveye ip geçirmek, bağlamak; 2. *mec.* ram etmek, boyun eğdirmek, dizginden tutmak, yedeğe almak”

Ø: “İya, tuuganın kıya albay, öñün körüp ıraydan kaytıp, ıya, tuuganına barlık sırdı **bulaytıp** çubap taştaganı oturabı bu makoo?..” dep, ölüm menen ömür aralığı al üçün bir nükum bolup, zamanası kuuruldu.” (S.K.: 236)

2.2.118 buyru- (23) “1. bir işi yapmağı buyurmak, emretmek, yapılmasını talep eden sözü söylemek; 2. kısmetine, hakkına gelmek, tahsis etmek”

-GA; “Söölöttüü adam tilmeçke birdeme **buyrudu**.” (S.K.: 538)

Ø: “Mına, kудay **buyrusa**, ak paşaga cetiş kıyın, carımpaşasına bolso da cüz körüşüp, ortodogu kıcı-kucuga sebep bolup catkan cer-suu, el tuurasında açığın süylöşüp, kудay özü oñdoy berdi kılsa, tınççılık menen, buradarlık menen berdi-aldı kılıp, kayırıp almak.” (S.K.: 327)

2.2.119 buyta- (9) “1. keskin bir sürette hareket ederek dönmek, yakalanmamaya, sıvışmaya, çalışmak; 2. *mec.* doğru, dürüst söylemekten çekinmek, kaçmak”

-**DAn**: “Al ereğişken el çoğuu cürgön cerlerden **buytap**, atayılap bet kelişpey, Sır boylop, Kızıl car bağıtına saldı.” (S.K.: 406)

2.2.120 buz- (70) “1. herhangi bir binayı, evi, inşayı vb. parçalamak, bozmak, yıkık, dökük hâle getirmek; 2. engel olmak, bozmak, bölmek, kesmek; 3. farklı kokuya, renge dönüştürmek, eski biçimini, hâlini değiştirmek; 4. *mec.* baştan çıkarmak, doğru yoldan çıkarmak”

-**NI**: “Kir, caman oy, kek özüñdü **buzat**, diniñdi karaytat.” (S.K.: 557)

-**NI**; **Ø**: “Ölüktöy tınımdı Abil biy **buzdu**.” (S.K.: 360)

2.2.121 bücüñdö- (1) “1. hareketlerinde kıvrılmışa kanburlaşmışa benzemek (kocakarı ve ihtiyar hakkında); 2. *mec.* yaranarak bükülmek, eğilmek”

Ø: “Sına tüşkön Madıl öydö karay albadı, başın eki kolu menen bekitip, **bücüñdöp** ara korundu.” (S.K.: 325)

2.2.122 bücürö- (21) “1. kamburlaşmak, bükülmek, 2. *mec.* yaltaklanmak, yaranmak”

Ø: “Kudayar-xan **bücüröp**, öz sanaasına özü ezilip, başın iykedi: —Çarabız kaysı, bek? Bu da bolso, kudrettin başka salganı! — dedi bir tuuganın cubatıp.” (S.K.: 457)

2.2.123 bük- (21) “bükmek, kıvrırmak, diz eğmek”

Ø: “Şerali tez **bügölüp**, çaldın sööktüü, arık koldorun koş koldop, urmattap, akırın karmadı: — Keldim, tayake... Çakırtkan ekensiz... — dep cüünü boş süylödü.” (S.K.: 53)

2.2.124 büktö- (13) “sarıp bağlamak, bükmek”

-In: “Sasıgan çulgoolorun arañ çıdap **büktöşüp**, çokoydun konçuna tıkkın boluştu.” (S.K.: 96)

2.2.125 bülbüldö- (10) “azcık yıldırım (ışık hakkında), pek az gözükmek”

Ø: “Baldın mumunan casalğan şam arañ **bülbüldöp**, ücürönün için koñursutup, carık kılıp turat.” (S.K.: 75)

-Dan: “Alıstan **bülbüldöp**, ak cooluk salınıp tosüp turgan ene sıyaktuu, taanış too kırkaları körünö baştap, dağı katuu degdetip sagınıç sürödü.” (S.K.: 30)

2.2.126 büldür- (3) “bozmak, berbat etmek”

-NI: “Ye... özüñün şoruña mançırkaysıñ, taksı-rım... —dedi kupuya bir ubaktağı abtabaçası betme-bet turganday, — bütön işti obu cok mançırkap özüñ **büldürgönsüñ**.” (S.K.: 452)

2.2.127 bülküldö- (2) “silkinmek, çırpınmak”

Ø: “Kelin kınırılıp üygö kirip, köşögösün **bülküldötüp** akırın açıp kirip, töşögünö ötköndö... ” (S.K.: 39)

2.2.128 bülün- (4) “1. kargaşalık husule gelmek; 2. perişan olmak”

-DA: “Oşol mezgil Kokon ordosunun bilermandarın açık koşomat cooşutup, dilin may bastırıp, iç ara kek uukturup, katındardın töşöğü buunun alıp, bir cıldan narkını bolcoor akılga mukurap, kirdi-çıktı esi barı koldoy turganı cok calgızdap, ıdırap, eki ortodo el talanıp, el **bülünüp**, köz cetkenge kol cetpey, kol cetkenge köz cetpey turgan tataal mezgil boluçı.” (S.K.: 419)

2.2.129 bürkö- (20) “bir şeyin üzerini örtmek, kapatmak, her yandan kuşatmak”

Ø: “—Beknazar ake, sizdi pansat kütüp olturat...— dedi bir cigit otko cakın kelip, Beknazardın kabagı dağı **bürkölöp**, unçukpadı.” (S.K.: 31)

-In: “Muzafar-şaa kabagın **bürköp**, kızına tacikçe birdeme dedi.” (S.K.: 594)

2.2.130 **bürk-** (4) “suyu püskürtmek, suyu sıkıca tutarak püskürterek saçmak”

-**DAn**: “Tört taraptan teñ miltık ok **bürküp turdu.**” (S.K.: 592)

2.2.131 **bürüş-** (26) “büzülmek, buruşmak”

-**GA**: “—Bar-baym!.. Adam cegiçter...—dedi duvana burçka **bürüşö.**” (S.K.: 417)

-**DAY**: “Nökörlör cörgömuştoy **bürüştü.**” (S.K.: 78)

Ø: “Ayzaada eki kolu menen başın bekitip **bürüştü.**” (S.K.: 389)

2.2.132 **büşürkö-** (3) “tam hatırlayamama, hatırlar gibi olmak”

Ø: “Kay biröö **büşürködü.**” (S.K.: 294)

2.2.133 **büt-** (130) “1. bitirmek; 2. bitmek, bitmek üzere bulunmak; 3. bitmek (nâbit olmak) başladığı işi sonuna kadar çıkarmak, bitirmek, sonuna çıkarmak”

menen; -**Ø**: “Anday bolso,—dedi Kurmancan mayorgo karap, — anday bolso, törö, açığın aytış abzel,siz **menen** iş **bütpöyt**, bizge kapa bolo körböñ,körüp turabız niyetiñiz caman emes okşoyt bizge,birak siz bütürgön iş kalpıs bolup kalışı mümkün, sebebi uşul ki, sizden çini da, biyligi da çoñ akimderiñiz bar, al akimder ne caratat, ne caratpay koë alat.” (S.K.: 669)

-**NI**: “İşti **bütüp...**” (S.K.: 554)

-**NIn** : “Ordonun işi **bütüptür!**” (S.K.: 519)

2.2.134 **bütö-** (6) “düzeltmek, tamir etmek”

-**DA**; **Ø**: “—Divanda emne iş **bütödünör...**” (S.K.: 120)

2.3 /C/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.3.1 caaktaş- (2) “birine sövmek, münakaşa etmek”

Ø: “Tilmeç kotordu, mayor İonov **caaktaşa turgan** öñdönüp kelip, oşol zamat köñülünö “a kokus, süylöşüü ters aylanıp kalgıday bolso, bu orus ofitserinin kebin kiygen dımaktuu aborijen urmatı uluk gubernatordun özünö çağımdap koyuşu mümkün” degen çooçuloo kelip, aste toktottu özün.” (S.K.: 653)

Bu cümle içinde “**caaktaşa turgan**” olarak “**tur-**” tasviri fiil ile gelerek cümle içinde hal eki almadan geçmektedir.

Diğer “**caaktaşışka**” şekli cümle içinde isim olarak geçtiği için incelemeye almadık.

2.3.2 caaldan- (1) “kızmak, öfkelenmek”

Ø: “Sarıbay бүркүттүн başın karmoogo, moynunan burap basuuga araket kılıp, бүркүт başın alakaçıp karmatpay, közgö asılıp, celke cünün tüktöytüp **caaldanıp** çokup, Sarıbaydın бүт denesinen kan çoşulup бүркүттүн kanattarı karsıldap sınıp, kuyrugı culunup, cündörü sapırıldı.” (S.K.: 269)

2.3.3 cap-/caap- (41) “1. kapamak; 2. giydirmek”

-**menen**: “Kanış özünçö cüyö aytmakçıbı, oozun casay baştaganda, Beknazar bala erkeletkendey külümsüröp, anın oozun alakan **menen caap kaldı**.” (S.K.: 343)

-**nA: Ø**: “Enesinin uuzu menen oozantıp, altın sırluu beşikke salıp, üstünö ak şayı oromol **caap**, cup attanarda tütpöy Sultan Babır naristenin mañdayına kolunun uçun tiygizip ööp, bir üşkürüp, anan belindegi kauxar kemerin çeçip beşıktin üstünö arta taştayt.” (S.K.: 55)

-**In**: “Oşol zamat cıltıldagan kümüş tabakka salıngan birdemeni üstün ülbürögön kara şayı **caap**, nökör alıp kirip kelip, sıñar tizeley taazim kıla Kurmancan cesirdin aldına toso karmadı.” (S.K.: 243)

-In; -Dan: “Udayçılar ordonun darbazasın içinen bekem dembelelep **caap**, kılıç menen, mılık menen, nayza menen köpçülüktü tosup turuşat.” (S.K.: 524)

-DAn: “Akbalban koltuguna kolun salıp, birtke gana cılıuluk turgan eken, cürök bülk etpeyt, abaylap çalkasınan oodardı da, eki kolun sundurup, çepkenin aykarasınan **caap**, ordunan turup: ” (S.K.: 630)

-NIn: “Korgondun bardık darbazası **cabılıp**, sırtında da, içinde da kılıççan sarbazdar tosup kalgan boluçı.” (S.K.: 174)

2.3.4 caa- (3) “yağmak”

-nA; Ø: “Çaar ireñi ogo beter karasur tartıp, küdüröyüp, kabagına kar **caap keldi.**” (S.K.: 539)

Ø: “Eki küñü köz açırbay kar boroylop **caap**, cañı gana basılğan ele.” (S.K.: 597)

Ø: “Kar boroylop **caap keldi.**” (S.K.: 588)

2.3.5 cabıl- (24) “1. örtölmek; 2. toptan, kütle halinde üzerine atılmak”

Ø: “**Cabıla** tigi akboz kelgen caktı közdöy çabıştı.” (S.K.: 23)

-GA: “Anın oyu duşmanın zambirekterinen bölüp, alaksıtıp, celiktirip ortonu közdöy köp takat kılbay koë berip, anan eki kaptalınan şap orop, okko karabay **cabıla** at koyup kirip, birme-bir salgılaşuuga tartuu.” (S.K.: 17)

-DAn: “Nüzüp, Musulmankul baş bolgon bilermendar tegerektep turuşkan aksakaldar kanduu kiyizdi tuş-tuşunan **cabıla** karmaşıp, öydö kötörö baştaştı.” (S.K.: 71)

-DAy;-GA; “Bir tegiz ak kiyingen soldattar ok cete turgan aralıktan ança ötüşpöy, leklekter**dey** cele tartıp eki cak**ka** cayılıp, **cabıla** ok çıgarışıp, kögörüüp kaptap kirişti.” (S.K.: 16)

-NI; közdöy: “Kayra dürgüp, tıgılıp, bir kaptaldı **közdöy cabıldı.**” (S.K.: 401)

-**DAn**: “Uşul zarıl... Uşundan başka col cok...— deşip tuştuştan **cabılıştı**.” (S.K.: 117)

-**DAy**: “Nasrulla darbazalardın bosogolorunan eç kırıgın üzültöpöy, çıpçañ kırk künü tınım berbey, toguz colu büt küçün kumurskaday **cabılıp**, dubalga tırmıştırıp, katuu kısım casadı.” (S.K.: 99)

2.3.6 cabdı- (3) “1. lâzım olan eşyayı ve erzakı temin etme, her çeşit önlemi olan aletler ve aygıtlar, yapılan şeyler vb. ile yetiştirmek; 2. tezyin etmek, süslemek”

Ø: “Sanı cagınan otryad emes oşol kezdegi koldo bar kuraldar menen toluk **cabdılgan** bütündöy bir asker bölüğü boluçu.” (S.K.: 597)

2.3.7 cabırka- (1) “ıstırap çekmek, rezalet görmek”

Ø: “Anın arık betinin otu dirt-dirt etip, uykudan **cabırkagan** közdörü Beknazardı bat-bat çalıp turdu.” (S.K.: 33)

2.3.8 cabış- (19) “1. birbiriyle yüz yüze gelmek, yapışmak, iki nesnenin birbirine yapışması; 2. takılmak, her hangi bir şeyi sıkı tutmak; 3. öt cinayet işlemek, yerme, kötülük düşünmek, karşılaşmak vb. maksatlarla birisine takılmak”

Ø: “Ene menen bala çıñırıp kayra **cabışıştı**.” (S.K.: 67)

-**NIn**; -**nA**: “Kuralduu cigitter kalanderdin eki koluna **cabıştı**.” (S.K.: 79)

2.3.9 cada- (11) “1. çok tekrarlanmaktan, devam etmekten vb. herhangi bir şeyi görmekten bıkmak; 2. inkâr etmek; 3. hayali kırılmak; 4. geri çekilmek”

-**DAn**: “Mayor İonov et cey bergenden **cadagan**, anı içine albay özülörünçö süylöşüp catkan eki “tuzemçi” caktan şıbış ugulbayt, işengen “voyskovaya starşına” künügö beş colu namazga turup kudayına sıyınat da tımpıyat, demek bir cañsıl pikir ali bulardın özülöründö cok — uşundan ulam da içküptü bolup.köñülü çögö baştağan.” (S.K.: 661)

In: “Alar tigi baylanuu turgan adam ölsö ele köptön beri baarın **cadatkan**, cüröktörünün sarı suusun algan topoloñ bütüp keterine işenip, ümüt kılıp kıykırıp catıştı.” (S.K.: 171)

2.3.10 cadıra- (15) “1. kaşlarını çatmayan, gönlü açık olmak, gülen, sevinçli yüz göstermek; 2. güler yüzlü olmak, hoş, sevimli görünmek”

Ø: “Tışka çıksa, aldına kürsü koyunup, üygö süyönüp, **cadırap** çıkkan kündü karayt, kудayga şügürçülük keltirip, küñgö keçikpey çıkkan küngö ıraazı bolup, kele caktan camıga cakşılık tileyt.” (S.K.: 689)

2.3.11 cak- (22) “1. tutuşturmak, yakmak, kundaklamak, yanmağa sebep olmak; 2. ışıklandırmak”

-Nİ;-GA: “Kempirdin kıcıktarı kızarıp eti ösüp ketken zaarduu közdörü tirmeyip tosüp aldı anı: -Iya?! Keçinde şıyragıbizdı **cagabızbı** otko?!” (S.K.: 270)

-DAn; Ø: “Künügö birtke arçadan ot **cagıp**, tüñkü sıdırım ayazdın tumşugu sındırılıp, adamzat bayırlaşka ılımta kılınan.” (S.K.: 186)

-DA: “Bir küñü Kalıgul biy tigi erte menen erte, tüştö, keçte dayıma ot **cagıp**, daaratka suu cılıtıp, kolgo suu kuyup, a söz baştalğanda karalay közü caldırap söz tıñşap, dayıma ot boyunda oturgan balanı kunt koyup tiktep kalat: — Biy, uşu bala kimdin balası? — dep surayt.” (S.K.: 658)

-Nİn; -nA: “Enesi Nüzüptün kebetesinen çooçudu, atası eköösünün ortosuna ot **cakpayın**, caman sözgö ötüşüp ketpesin dep, taysaldap, korsunup oturganın başkaga cootkottu.” (S.K.: 83)

2.3.12 cak- (27) “1. hoşla gitmek, beğenilmek, sevimli etkilemek, iyi görüntü bırakmak, güzel, dürüst sayılmak; 2. hazmedilmek, yararlı olmak (örn. yemek, ilâç, hava vb.)”

-DA;-nA: “Kurmancandın muñayım ünü aga, tagdırın öz oozunan uguzup catkan tarizde cantenine **cagıp**, cubatıp, köñülün tıncıtıp cattı.” (S.K.: 212)

-GA: “Bergen kудayga cакkan!” (S.K.: 249)

-NI: “Abil biy munu caktırчу.” (S.K.: 36)

2.3.13 cакında- (53) “yaklaşmak, yakın gelmek”

Ø: “Atçandar ulam cакındadı.” (S.K.: 40)

-DA;-GA: “Oşol uçurda örgöögö cакındap, kök döböt kültüldöp erkelep tosup kalgan ele.” (S.K.: 230)

Ø: “Münöt cакındap, saltanatka katışçular korgondun eşigi cакka ulam serp salışa, oşol ele uçurda urmatı uluk generaldın da içkeriden şaңdanaçıga kelişin kütüşö köñüldörü bölüştü bolo baştaştı.” (S.K.: 672)

2.3.14 cакşıla- (9) “1. övmek, onamak; 2. iyileştirmek, ıslah etmek”

Ø: “Siz canağı bizge çooçun ekzotika bolup körüngön ayımdı cакşılap baykagan bolsoñuz, anın õñ tüspölünün teginen, albette, ulam bir mezigil katmarın sıyrıpalıp, kiçine özgörö, buzula tüşkönün öz-öz orduna koyup, oñdop otursa, bir ubakta bizdin calpı enekemiz caratılış özgöçö körköm caratkan bayırkı nakta originalı çıga kelet.” (S.K.: 676)

2.3.15 cакşırt- (4) “iyileştirmek”

-NI: “Mına, çıdap uruşkubuz kelse, emi camanıbizdı cакşırtıp, kemibizdi toluktap, baştasak emi çındap uruştu baştaybız, a caray albasak ne keregi bar böödö topołoñ kılıp, eldin tınçın alıp?!” (S.K.: 380)

2.3.16 cакta- (2) “birisinin tarafını tutmak, taraflı olmak”

Ø: “Eki cакtap, üç cакtap cürgüzülsün” (S.K.: 507)

2.3.17 cala- (6) “yalamak”

-In: “Tilin uzun çıgarıp, uurtun kuru calanıp, közün caşıldantıp cata ketti.” (S.K.: 261)

2.3.18 calañaçtan-(1) “giyimini çıkarmak, soyunmak”

Ø: “Xe, aytpadım bele, bularda **calañaçtanıp** oktun aldına çapmay ali bar dep!” (S.K.: 20)

2.3.19 calañda- (2) “1. kanlı canlı, çevik, hareketlerinde çabuk olmak; 2. çabuk ve aç gözlülükle yalanmak”

Ø: “Kıykırıp sögünüp, ak şamşarın **calañdatıp** oñdu-soldu tap berip, eç kimdi bet aldırday atasının örgöösünö demitip at salıp barıp, çiy eşigin bosogo başınan tüşürö çaap ciberdi: —Çık beri! Oy, Esenbay, çık beri! — dep çıñırdı at tuylatıp.” (S.K.: 83)

2.3.20 calbar- (8) “yalvarmak, rica etmek”

Ø: “Biröo **calbarıp**, biröo çañırıp cattı.” (S.K.: 526)

2.3.21 calbırtta – (3) “tutuşmak, alevlenmek, alev alev yanmak”

Ø: “Molla Ziya Alımbek datkanın ölügün ulagaga aldırıp, üstünö cana ele celbegey iynine salıp oturgan kımkap tonun aykarasınan captırıp, başın canına koydurup koydu da, esi çıga kalçıldagan dastorkonçuğa dastorkon caydırıp, **calbırttap** çaçılğan, koñursup cıttangan adam kanının ortosunda atayın ırım üçün cayma-cay daam sıza berişti.” (S.K.: 237)

2.3.22 calcay- (1) “1. ağzın çok açık olması; 2. kapatılmadan, açık durmak (özellikle giysiler için söylenir)”

Ø: “Cañı közdün kindigin kesip, et köynögün kiygizip, orop-çulgap bütüp, anan oozu **calcayıp** süyünüp tışka çıktı.” (S.K.: 563)

2.3.23 calcıl-da- (6) “acıyarak ya da rica ederek, isteyerek bakmak, gözü parlayarak rica ile bakmak, gözü parlamak”

Ø: “Çamgarak eesi közü **calcıldap**, akırın: -Kol bergile atañarga!..—dedi.” (S.K.: 560)

2.3.24 caldıra- (9) “1. herhangi bir şeye hile karıştırmadan, yardım bekleyerek kımıldamadan bir şeye bakakalmak, yorulmuş gibi hedefsiz bakarak oturmak; 2. gözleri parlamak”

Ø: “Aylanayın... aylanayın... el agası... — dep entikti, Madıl **caldıradı.**” (S.K.: 332)

2.3.25 calğa- (20) “1. biriktirmek, birleştirmek, bağlamak, katmak. 2. mec. desteklemek, iyilik yapmak, yardım etmek”

Ø: “İraazı boldu belem, öröpkügön cigitke başın iykegilep koydu da İsxak söz **calgadı:** —Kup cakşı! Çatkalga çeginebiz, usta cıyıp kural casatabız, ok kuydurabız, darı iyletebiz.” (S.K.: 381)

-NIn; -In: “İrakmattı kudayga ayt, uglm... — dedi da İsa-ouliya canağı söz**dün** uçun **calgadı:** — Oylonup bak, uglm, uşunday kılsañ ölkönö da, öz canıña da aralcı kılasıñ...” (S.K.: 483)

2.3.26 calğan- (6) “1. eklenmek, eklenilmek; 2. bitişmek”

-nA: “Etegi Taşken, başı Suusamırğa, andan narı Toguz-Toro bağıtına **calganıp**, Özgön, Alaykuu, Alay tooloru çirkelişip, İsxaktın oñ kol tarabına imerilip cattı.” (S.K.: 608)

2.3.27 calğızda- (4) “yalnız olmak, yalnız hareket etmek”

Ø: “Kaçañga deyre biriñ toodo, biriñ oydo, ne ölüktön, ne tirikten kabar alıspay, **calğızdap** kor bolup cürösüñör?!” (S.K.: 213)

2.3.28 calğızsıra- (3) “kendini yalnız hissetmek, yalnız olduğunu anlamak, yalnız olmak, yalnızlıktan bıkmak, yalnızlıktan yorulmak”

Ø: “Özünön özü **calğızsıradı**” (S.K.: 416)

2.3.29 calında- (1) “1. alev, alev yanmak; 2. *mec.* heyecanlık, debige; 3. *mec.* gayretlik, çeviklik; 4. *mec.* kaygı, üzüntü, çok zorluk çekmek; 5. *mec.* bedende ateşi var, hasta olmak”

Ø: “Amir cuka erdin bek kımtıp, Abdilla bekti aftarıp tiktep, anın **calındap** turganın kördü.” (S.K.: 625)

2.3.30 calın- (9) “1. yalvarmak, hoşlanarak şımartıcı sözleri söylemek; 2. yalvarmak, bir şeyi sormak rica etmek”

Ø: “Men **calındım...**” (S.K.: 181)

menen; -GA: “Camgır oozu menen aytpasa da, kebetesi menen, mamilesi **menen** Teñirberdige **calınıp**, şor baskan Ayzaadanın ömürün, tagdırın oşondon tilenip, delbirep cürdü.” (S.K.: 284)

2.3.31 calmala- (2) “ağızla ve dille kapmak”

-NIn;-In: “Sarı calın soymoñdop, tündün kapkara köşögösünün öñürün **calmalap**, kızıl uçkundar cıltıldap, karañgılıktın kuçagına kirip cok bolup cattı.” (S.K.: 80)

2.3.32 calmañda- (1) “yiyecek görünce sabırsızlık göstermek, aç gözlülük etmek”

Ø: “Mına, öz örgöösü, ölön töşögü demekçi, kızıl calını **calmañdap** küygön arça ottun kızılın tiktep öz töründö oturup da, Özgöndön beri colmo-col köñüldü ezgen tuñguyuk küdük oy bastabay, kayra tigi birde sönö, birde tutana kök calındagan ot sıñarı kayradan kayra cañırıp, anı sayın tınç aldırbadı datkanı da.” (S.K.: 210)

2.3.33 calma- (3) “1. ağızla kapmak; 2. çiğnemek; 3. hırsıyla yemek”

-NI: “Bir cagı kızıl çap adır, bir cagı biylik kızıl kur, kurdu **calmap** bir kununda çarçañkı cay şauldap özön suu agıp, ne te adır caktan nım tüşöbü, ne canaşa özön suudan sarıgıp tolobu, öyüz-büyüzü tegiz körüngön kök möltür köl catat.” (S.K.: 344)

2.3.34 calooru- (1) “rica ve intizar ile bakmak”

GA: “Süyümkan uyasına cılan soylop kelatkanın körgön boz çımçıktay çırıldadı, aralcı tüşsöñörçü degendey ar kimge **caloorup** tiktep ıyladı.” (S.K.: 372)

2.3.35 caltakta- (2) “doğru önüne bakamayan, korkak, çekingen, söylemeye çekinmek, utanmak”

Ø: “Üydün içindegi közdör anı künöölüü **caltaktap**, korkup tiktedi.” (S.K.: 373)

2.3.36 caltan- (10) “1. sakınmadan başı eymek, ürkmek, korkmak, dik bakamamak; 2. çekinmek, korkudan titremek, utanmak”

-DAn: “Er kökürök baldar, ıras, süyünüp kelişet, birook kataal mamile, katıran talap, çıday albagan demzardesi cektor bırıldap ıylap cüdöp ketişet, kök melteyler bışıgıp, öz caşınan murda er cetip, eçtemeden **caltanbagan**, eç kimden tartınbagan tik köz caran katarına koşulat.” (S.K.: 346)

Ø: “Nökörlör **caltanıp**, eç kimisi daap öydö karay alışpay, camandık özünön oolak ketişin kудaydan tilep,süküt tartıp üñküyüşüp kalıştı.” (S.K.: 590)

2.3.37 caltılda- (4) “parlamak, yıldırımak”

Ø: “Türdüü çımçıktar sayrap, kılaktap uçuşup, Sarıbaydın başına öto cakin uçuşup, alardın taza ak kanattarı **caltıldap**, anı kaydadır mından da sonun bir cakka köñülün oodurdu.” (S.K.: 425)

2.3.38 caltır- (8) “yıldırımak, parlamak”

Ø sıyaktuu: “Bir caktan baldardın közdörün kızartıp kaptaldardan kızıl çiyeder möltüröyt, emi sarala bolup bışıp kelatkan örüktör altın **sıyaktuu caltırayt**.” (S.K.: 279)

2.3.39 camakta- (1) “1. yama koyarak yamamak, yamamak; 2. kelimeleri birisinin arkasından ahenkli söylemek”

Ø: “Canagı **camaktap** car aytıp cürgön ırçı kulan çaar argımaaktı maktap kaldı... (S.K.: 325)

2.3.40 camanda- (6) “kötü tarafını, kötü sıfatlarını belli etmek, birisinin iyi tarafını itibara almadan yalnız kötü, eksizlik tarafını esassız çekiştirmek, saygısız sözler söylemek, kınamak”

-In: “Datkasın **camandayt.**” (S.K.: 655)

2.3.41 cama- (1) “1. giyimlere, yırtılan yere yama koymak; 2. kelimeyi ve şiirleri ahenkle söylemek; 3. mec. yapıştırmak, takmak yerine koymak”

-DA; -In: “Üy içinde Ayzaada köynögün **camap oturgan ele.**” (S.K.: 270)

2.3.42 camıra- (16) “çabucak yığın hâlinde toplanmak”

Ø: “Gördü köömp, tabıttın eki cığaçın boz mödönün üstünö koşo taştap, el biri kalbay cerge **camırap** oturuştu.” (S.K.: 441)

2.3.43 canaş- (8) “1. yan yana bulunmak; 2. yaklaşmak, yanaşmak”

-GA: “Eşimdin karabıştısalpıldap celip, cargogo bir **canaşıp**, bir başın tartıp koyso sopoktop artta kalıp, kayra tekireñdep kuyrukulaş.” (S.K.: 278)

2.3.44 candalbas- (4) “var gücüyle, can havliyle hareket etmek”

Ø: “Eesi üzöñgügö tırımıştı, **candalbastap**, çımırkanıp, kaltıldap, turuuga araket kıldı.” (S.K.: 22)

2.3.45 candan- (3) “canlanmak”

Ø: “Eegine muzdak suu tiygende, Kulkişi birtke **candanıp**, birok dağı ele közün açışka carabay, üzülüp tüşö üç-tört cutup ciberdi.” (S.K.: 351)

2.3.46 canda- (17) “1. yanında bulunmak, yan yana durmak, yan yana yürümek; 2. birlikte olmak, yakın iyi muamelede bulunmak”

-GA: “Köç katarı menen cigitter kızıl beşik öñörgön kelini bar topko candaştı.” (S.K.: 279)

2.3.47 can- (6) “1. dönmek, sözden caymak, sözünden dönmek; 2. yanmak, tutuşmak”

-DAn: “Köp koşun keçe küñü ele keleri menen koş cayuuga datkadan buyruk boloru zamat ar bir pañsat özüörünçö üyrülö tömön tüzgö tarta camırata ceñit çatırların tigip, attarın kaşekke koyup, kuuray, tezekten ot candırıp, cılım ookatına kam körüp, örgüp kalıştı.” (S.K.: 188)

2.3.48 canı- (5) “1. ilişmek, dokunmak, yandan yanaşmak, yanından geçmek; 2. çene çalmak, dırlanmak”

-In: “Abdıraxman bir tilim andelektin böçögün cerge taştap, şaşılbaş, cüz arçuusun alıp, koluna cukkan şireni aarçıp, murutun canıp, oy basıp, bu Bolot-xan atın camınıp oturgan neme oñoy coo emes ekenine ten berip, tañ kalıp, aldirtan közün cılt etkize bir tiktep aldı: Kaysı perişte aydap kelgeni xanzaadaga maalumdur.” (S.K.: 455)

2.3.49 cañıla- (3) “yenilemek”

Ø: “Tün bir ubak, birok birtkelep cañılap, içkeriştirip, Kurmancan ottu öçürböyt.” (S.K.: 216)

2.3.50 cañıl- (4) “yanılmak”

-NIn;-DAn: “Al cakşı adamdın köñülün oorutpayın degen oy menen gana başın iykedi:—Niyetiñe caraşa bol, caranım, niyetiñe caraşa bol!...—dep alkadı da, közdörü balbıldagan boz ulandarga karap, alakan cayıp: — O, aylanayın şumkarlarım, caman atanın artınan eerçibegile, cakşı atanın izinen cañılbagıla, allau akbar!..” (S.K.: 561)

Ø: “Ce çın ele başka atpı, kurugan Madıl cañılıp catabı?” (S.K.: 324)

2.3.51 cañır- (22) “çınılamak, yankılamak”

-nA;-DAn: “Dagı ele kulagına muñkangan sagınıç ır te alıstan **cañırıkta**p, dagı ele güldöy tolukşugan carkın kızdın kaşkabagı, tize bügö taazim kılğan elesi köz aldına tartılıp, ınagının suroosuna ne baş çaykagan cok, ne baş iykegen cok.” (S.K.: 114)

Ø: “Zamatta kerney bakıldap, toolor koş **cañırıkta**p, bekerçilikke ıktap cay catkan sıpaylar dürböp, cöösü cöö, attuusu attuu çurkap çogula baştağı.” (S.K.: 423)

-GA; deyre; -NIn; -DA: “Kök taramıştuu kolu komuzdun kerilgen kıldarın bir canıp, kıldardan “zıñ-ñ” degen ün çıgıp, köpkö deyre Sarıbaydın sezgiç kulagında **cañırıp**, Sarıbay kökürögün kere oor demin aldı. (S.K.: 434)

-NI: “Oozun çoñ açıp, kış dubalduu zındandı **cañırıp**, karsıldap küldü. (S.K.: 472)

2.3.52 cañsa – (9) “herhangi bir şeyi göstermek için eliyle hareket etmek”

-GA; Ø: “Otur degendey Sultanmurat bekke kol **cañsadı**.” (S.K.: 520)

menen; -NI: Abil böcöñdöp, bir kolun booruna alıp, bir kolu **menen** dastorkondu **cañsap**, aldında cikildep ketençiktep keldi:- Kana, uluk törölör... dastorkongo... daamga...”(S.K.: 704)

2.3.53 capır- (3) “1. yere doğru eğilmek, yıkılmak, yapıştırmak (çoğunlukla bitkilere vb. kullanılır); 2. kıvırmak (çoğunlukla kınılı olan nesnelere kullanılır); 3. mec. tekrar kıvırmak, tekrar geri döndürmek, kaçırmak”

-In: “Eñ aldında, eşik tördöy aldıda kulançaar argımak elirip, kamış kulagın bir **capırıp**, bir tikçiytip, tıbray cortot.” (S.K.: 515)

2.3.54 cara – (80) “ 1. talebe uygun gelmek, beğenmek; 2. herhangi bir şeyi gönüle almak, nazar salmak”

-GA: “Ooz açışka **carabadı**.” (S.K.: 565)

-DA; -GA: “Altın beşıktin baldarı oşondo işke **carayt**, oşolor col baştap, oşolor kol baştap, kalmaktardin selin toktotup, üşün taydırıp, başka tarapka oodurup ciberip, oşondo barktarı katuu kötörülöt.” (S.K.: 58)

2.3.55 carat- (17) “yaratmak, meydana getirmek, oluşturmak, yapmak”

-NI: “Sınbastı usta **caratpaptır**, ölböstü kuday **caratpaptır**.” (S.K.: 126)

-nA: “Suluu kız, ıraazılıgı, akırın başın iye süzülüp, cüzünö azem cumşak cılmayuu **carattı**, anan akırın tizgin kaktı.” (S.K.: 277)

2.3.56 caraş- (6) “kavga etmeden, ortada olan kavgadan sonra birliğe gelmek, barışmak”

-NI; menen: “—Te bayagı “kan kötörüş” bolgondo közdöy cigitimi berdim — kan kötörülüp kalsın dedim; ırıldagan it Dombunun kuñun bütördüm — elge tinççılık bolsun dedim; kayran Şer-datkanı **caraştırdım** — tıyakta Taşken alınıp turgan ubakta ordonun ıntımağı bütünürök bolup tursun dedim; eldin eregişi küç alganda eregiş cakka Abdıraxmandı ötkördüm — küç biriksin, bircagina oosun dedim; al köy mansapka tez cetmeçki bolup, tili şirin carımpaşanın azgırığına kirip,akırı azgırgan azgırık anıtalaaga taştap ketkende, kança bolso da artınan eerçigen koşunu bar eleanın, kayra İsxak **menen caraştırdım** — biylik bir bekem kolgo ötsün, ordo saktalıp kalsın, mamleket buzulbasın dedim...” (S.K.: 695)

2.3.57 caraş- (8) “1. yakışıklı, iyi görüntüde olmak; 2. uygun gelmek, yakışmak, tam gelmek”

-GA: “Eşim sözgö takalıp, unçuga albay kaldı, birok eptep ele söz baştalıp kalğanına içinen kubandı: -Külüp cürüü, ceñe, saga abdan **caraşat**.” (S.K.: 335)

2.3.58 cardamdaş- (3) “yardım etmek”

Ø: “Can taslim kılıp catkan adamdın ımanı tüzdölgön soñ İsxak unçukpay barıp, narı cerde titilip catkan eski çapandı apkeldi da, malay **cardamdaşıp**, bir pasta anın başın bek orop saldı.” (S.K.: 556)

2.3.59 carda- (11) “1. kuşak, yar yaparak su eşen yer, su almak; 2. halka ilân etmek, duyuru yapmak”

Ø: “El **cardap**, çuuldap, tar köçönü anı sayın tarıtıp, eki tarabına şikalıp turup alışkan.” (S.K.: 464)

2.3.60 car- (61) “1. ağacı, herhangi bir nesneyi bölmek, yarmak, parçalamak; 2. ayrık olan, dilik duruma getirmek; 3. ufaklamak, parçalamak, yardımcı şeyleri kullanarak bozmak; 4. tam ortasından bölmek, tam ortasından kesmek; 5. şöhret kazanmak (çoğunlukla şöhret hakkında kullanılır)”

-NI; **menen**: “Dem tartpay kalıştı Abdilla bek: —Can çıkkan soñ, kökürögümdü coo kancar **menen cargıla** da curögümdü algıla...” (S.K.: 629)

Ø: “Tımtırtık tars **carıldı**.” (S.K.: 173)

-NIn; -In: “Kernaylardın, dabıldardın düñgürün çart **carıp**, tarsıldap asmanga mılık atıldı.” (S.K.: 71)

2.3.61 carış- (16) “yarişmak”

menen: “Cañı üyrötülgön azoo at minip, şamal **menen carışıp**, baatırlık, adamkerçilik, eldin işi, er cigittin mildeti sıyaktuu kırıgız kuralgandan beri dañazalanıp kelatkan uluu sözdü uktu.” (S.K.: 419)

Ø: “Beknazar közü cumuluu, kökürök oygoo.

“... küü-şau dayra şookumu, birde küçöyt, birde kaydadır alistayt... ticine düpürötö **carışkan**,üzöñgüsü kağışkan kayran cigitter...” (S.K.: 595)

2.3.62 carıyala- (10) “1. ilân etmek, bildirmek; 2. gazete, dergi vs. ile yayımlamak”

-GA: “Keleri zamat anı “satkın” dep ayıptap, kalkka **carıyalap**, moynunan baylatıp alıp köçömö-köçö kıldırıp, anan başın aldırıp taştasa kaday bolmokçu?”(S.K.: 209)

Ø: “Beknazar eki datkanı daroo karmatıp, “Çıkkınçı!Satkın!” dep **carıyalap**, askaday tirelgen eki askerdin ortosunda İsxaktın carlığın okutup, andan soñ narı-beri ceteletip, eç kimdin köñülündö küdük kalbasınüçün camıga körsöttü.” (S.K.: 578)

2.3.63 carkı- (25) “1. aydınlatmak, nur vermek, parlamak; 2. neşeli olmak, sevinçli olmak; 3. pırıl-pırıl olmak, parlayan, parlaktır; 4. neşeli olmak, gönlü şad olmak”

Ø: “Abil biy **carkıradı.**” (S.K.: 48)

-NIn; -In; -DA: “Ülbüröp öçüp baratkan ottun alsız carıgı baatırdın karasur cüzün birde **carkıtıp**, birde küñürttöntüp turat.” (S.K.: 31)

2.3.64 carmaş- (3) “1. bir nesneye sarılmak, bir nesneye tutunup tırmanarak çıkmak için hareket etmek; 2. tekrar tekrar yüz çevirmek; 3. yan yana gelmek; 4. kaplamak; 5. birisinin arkasından gelmek, asılmak; 6. herhangi bir nesneye takılmak”

-GA: “Köynöktörü etke **carmaşıp**, takım tırışıp, attarı suuga tüşkön torgoydoy şömtüröp arıp, Taşkenden çıkkını cetinçi tañ sürgöndö adır etektep cazdoo konuştarga kez kelişti.” (S.K.: 30)

2.3.65 casa- (34) “1. herhangi bir işi yapmak, bitirmek, bir şeyi ya da bir eşyayı yapmak, hazırlamak; 2. pişirmek, içmek ve yemek için bir şeyleri hazırlamak 3. yaratmak, ortaya çıkarmak, yapmak; 4. tezyin etmek, süslemek”

-In: “Abil biy munu bilip, aldıñkı cigit başıldadı bir imere tiktep, tamagın **casadı.**” (S.K.: 34)

Ø: “Nasrulla darbazalardıñ bosogolorunan eç kırıñ üzültöp, çıpçañ kırk küñü tınıñ berbey, toguz colu büt küçün kumurskaday cabılıp, dubalga tırımıştırıp, katuu kısım **casadı.**” (S.K.: 99)

2.3.66 çaşa- (30) “yaşamak”

Ø: “Miñ **çaşa...** Kudayım eki düynöñdü bersin...” (S.K.: 68)

menen: “Cakşı ümüt menen, cakşı niyet **menen çaşağıla.** ” (S.K.: 565)

2.3.67 çaşı- (13) “1. ağlayası gelmek, yüreğe kan savrulduğu ya da heyecanlandığında gözleri yaşarmak 2. hastalıktan, zayıflıktan, çok acı çekmekten vs. dolayı eti gevşemek, yumuşamak, pek fazla yumuşamak 3. ateşte kızdığından dolayı sert durumdan daha yumuşak, iğnek hâle gelmek (çoğu zaman madenler için kullanılır)”

Ø: “Şerali **çaşıldı:** —Tayake... Men calgız kayda baram...” (S.K.: 61)

2.3.68 çaşıldan- (16) “1. yeşillenmek, yeşermek yapraklar açmağa başlamak, ot, yeşil bitkilerin yetişmeğe başlaması; 2. ağlayacak olup gözleri yaşarmak”

-**Day:** “Özüñçö küñgürönüp, özü menen özü süylöşüp, ıylay turganday eki közü tunarıñkı **çaşıldanıp**, aldınan cüdöö biröö körünsö çöntögündögü İsxaktın ismi bar altın teñgelerden birden ırgıtıp berip koyup, alardın kubanganına da, tañırkaganına da,alkaganına da kayrılбай, köñül bölböy, bir baskan cerin üç basıp, çoñ bazardı aralap cürdü.” (S.K.: 570)

-**In:** “İt közün **çaşıldantıp**, eçteme menen işi cok ürgölöp tınç cattı.” (S.K.: 435)

2.3.69 çaşın- (4) “birisine görünmemek için saklanmak, gizlenmek, görünmemek”

-**nA:** “Çuru-çuu tüşüp, sıpaylar biri birine **çaşınıp**, koldoru menen baştarın bekitişip, üyülö kalıştı.” (S.K.: 383)

2.3.70 caşır- (37) “1. gizlemek, saklamak, göstermemeye çalışmak; 2. gerçeği söylememek, kendi içinde saklamak, açığa çıkarmamak, bildirmemeye çalışmak”

-In: “Közünö caş kelip, caşın **caşırbay**, cüzün kaçırbay, arman göyün bildirgen deyt.” (S.K.: 645)

menen: “Xan ordogo, çoñ mansaptuu ordo kişilerine elbegiler elden suluu kız, suluu cuban tartuulaganda “xan kilemin tokuşka barat” dep tergep süylöşüp, uşunday sıpaa tüşünük **menen caşırışçu.**” (S.K.: 372)

-NIn; -In; -GA: “Too tayanıp, kılbat cerge bir kök arçanın túbünö Abdilla bektin cürögün túbölökkö **caşırıştı.**” (S.K.: 630)

2.3.71 cat- (324) “1. yatay biçimde olmak yüz üstü ya da yıkılan biçimde yatmak (insan ya da öbür hayvanlar hakkında); 2. belli bir yerde olmak, yerinde olmak, var olduğu belli olmak; 3. herhangi bir yerde, mekanda olmak, var olduğu bilinmek, belli bir durumda olmak; 4. devrilmek, yere doğru eğilmek, yıkılmak; 5. geceleme, gece için bir yerde kalmak; 6. ait olmak, ilişkili olmak”

-In; -NIn; -nA: “Bayagı atasın bekitip kalganbala da, atasın çoñ sır sandıktın túbünö **catkırıp**, kızıl narga dünüyö katarı artıp alıp, kol içinde koşo cönöyt.” (S.K.: 633)

-DA: “Kişinin içegisi iyirilip çubalıp, kardı narı cerde tompoyup **catat.**” (S.K.: 554)

-nA: “Akırın cılıp kelip töşögünö **cattı.**” (S.K.: 431)

“cat-” fiili roman içinde çoğu zamanlarda tasviri fiil olarak geçmektedir.

2.3.72 catta- (1) “ezberlemek”

-In: “Bermet tespedey cıltıldagan rubailerin, beytlerin, sanattarın, taalim tamsilderin **cattadı.**” (S.K.: 566)

2.3.73 cay- (75) “1. herhangi bir şeyi açmak, bükülmeyen, toplanmayan duruma getirmek, döşemek; 2. dağıtarak göndermek, kapsamak, göndermek; 3. otlatmak, gütmek, yayıltmak; 4. dağıtmak, cemiye belirtmek”

-NIn; -nA: “Nüzüp caynamaz aldırğan çok, baktı aralap barıp, özünün ak botokurun cazıp, kök çöptün üstünö caydı.” (S.K.: 126)

Ø: “Karalaşkan kindik ene dastorkon caydı.” (S.K.: 564)

-GA: Ø: “Ar darbazanın tuşuna küçtü arbin koyup, şaarga tuştaraptan kelgen coldordu kesip, suulardı buudurdu da, korgondun kırına atılagan kıtayçanın ogu cetpey turganday aralıkka çatır caydırıp, ses körsötüp, aybat körsötüp, köp koldu cer caynatıp oyun kurdurup catıp kaldı.” (S.K.: 74)

2.3.74 cayapta- (1) “patavatsızca laf etmek”

Ø: “—E-e, keçip kayda barmakpız?! — dep, cayaptay kep urdu Alimbek datka.” (S.K.: 195)

2.3.75 cayğaş- (3) “1. düzeltilmek, düzgün hâle getirilmek; 2. işe girmek, oturmak, yerleşmek¹⁸”

-nI: “Abil biy cayıkka tezinen on-çaktı örgöö kötörüp, sıpaylardı cayğastırıp, Nasir-din bekti öz üyünö tüşürüp kadırluu, sıyluu meyman katırı kütündü.” (S.K.: 355)

2.3.76 cayğar- (10) “1. yerine getirmek, hizmet etmek, disipline çağırmak, halletmek, yerleştirmek; 2. iyi sözle teselli etmek, memnun kılmak, inandırmak, gönül eylemek, teskin etmek”

Ø: “Abil biy alardı daroo colukturbay, açuu arasında oñolgus köñül kaldı kep aytılp ketpesin dep, bölök-bölök caygarıp, ar caatka özü gana barıp, özü gana aralaşıp, özü gana süylöşüp, eki küñü cumşartıp üyralıştırdı.” (S.K.: 407)

¹⁸ Tüşündürmө sözdük. Kırgızça-Türkçö. 404-b

2.3.77 caykal- (3) “1. sağa sola sallanmak, kımıldamak, çalkalanmak; 2. sallanarak uyuklayan hâlde olmak, süzülme, oynamak”

Ø: “Cakın kele bergende bir keñ kökürök, kaşı çimirilgen bürküt kabak, nıl kara sakal, sargıl temgil tay sülöösün börkçön adamzaada daana köründü, al cay kozgolup, alagar tik közü saal cumşargansıp, **caykala** koşun başını toso bastı.” (S.K.: 187)

2.3.78 cayla- (8) “1. yazı bir yerde geçirmek, yazın bir yerde oturmak, herhangi bir yaylada olmak; 2. bitirmek, yerine getirmek, sıralamak, düzeltmek, hizmet etmek, hazırlamak; 3. teskin etmek, memnun kılmak; 4. mec. öldürmek, yok etmek, damağını kesmek”

-nA: “Kayra öz orundarına **caylanışıp**, köñüldörü açılıp kalıştı.” (S.K.: 686)

2.3.79 cayna- (44) “1. pek çok olmak, dağılarak saçılan hâlde olmak; 2. bakınmak, güzel görünmek, gözleri gülmek”

-GA; Ø: “Añgıça kapkara ıñdı kuldar butunun uçu menen cügürüp, kızmat kılışıp, dastorkongo düyüm daam **caynadı**.” (S.K.: 624)

-DAY: “Nüzüptün köp kolu köptüğünö salıp, suuday **caynap**, tuş keldi dırkırata kuup soktu.” (S.K.: 91)

-DA: “İri aldı koş kanat bolup cayıla kelip, Kanaat-şanın ar tobu, ar cerde **caynap**, tomurayıp catışkan askerine cete berbey toktodu.” (S.K.: 199)

2.3.80 caypa- (2) “1. bir şeyin üzerini kapatmak, üzerini kapatarak örtmek, (özellikle su için); 2. pek çok görünmek, çok olarak kuşatmak, birlikte girmek”

-NI: “Cakından atılğan okko karabay, cıgilğanı col-coldo kalıp, birook suu sıyaktuu agıp, zambirek ornotulğan döñdü bir **caypap** ötüştü.” (S.K.: 516)

2.3.81 cazala- (6) “cezalandırmak, ceza kullanmak, çaresini görmek, cezasını vermek”

-**NI**: “Cay, ünün kötörböy ayta ayta baştağı Kurmancan: — Cergilik eldin caşoo türünö, tutkan dinine ısım bolbosun, kötörülüşkö murda katnaşı bolgondugu üçün eldi **cazaloo**, örttöo tezinen toktotulsun, kuugun cep bozup ketken eldin öz cerlerine kaytıp kelişine toskool bolbosun, tınç tirilikke ötüşünö şart berilsin!” (S.K.: 682)

2.3.82 caz- (75) “1. kâğıdın ya da başka nesnenin üzerine grafik işaret, yazı, harf ya da rakamları yazmak; 2. musikî eserlerini, söylenen sözü vb. teknik masraflarla plağa, kurdelâya vb. yazmak; 3. herhangi bir katlanan, bükülen nesneyi çıkarmak, açmak, bükülmeyen, buruşmayan, sarılmayan vb. biçime getirmek; 4. çok açmak, bükülen, örülen, sıkıştırılan vb. biçimden açmak, serilen, geniş açılan, serbest hâle geçmek; 5. dağıtmak, yok etmek”

-**nA**; -**DAn**: “ “...özü-büzdün kuralduu küçübüzdü Kokondun karamagındagı curtun oozduktalbagan tentek, kaşköy elementine karşı koyuşubuz zarıl” dep fon Kaufman tüzdön tüz kiyligişüü üçün uruksat surap, soğuş ministrine kayradan otçet **cazdı**.” (S.K.: 496)

-**GA**; **Ø**: “Eger sizge çın ele asker cardamı kerek bolup tursa, anda siz oşondoy cardamdı bere ala turgan mamleketke kat **cazıp**, etegine möör basıp, suraşka akıñız toluk bar.” (S.K.: 461)

-**NIn**; -**In**: “Nüzüp caynamaz aldırğan cok, baktı aralap barıp, özünün ak botokurun **cazıp**, kök çöptün üstünö caydı.” (S.K.: 126)

2.3.83 cazda- (5) “ başa, alta yastık ya da başka bir şey koymak, döşemek”

-**In**: “Nüzüp eerin **cazdanıp**, bık etpey, ün katpay, ottun kızılın tiktep, oyluu.” (S.K.: 80)

-**NIn**; -**nA**: “Karı keñeşçi çarçagan öñdönöt, tördö kuş cazdıktarga kıñkayıp, alakanın caagina **cazdap**, bürüşüp catkan.” (S.K.: 364)

2.3.84 ceekte- (7) “boyunca gitmek, kenarı boyunca yürümek”

Ø: “Kuyruğu kesik karala it col **ceektep**, köç boylop, tilin salın akaktap cürüp kelet, ulam çöptün tübünö cata kalıp, köç uzay berse kayra turup çoltoñdop codtup, nımdalışkan kara tumşugun kıymıldatıp çüçkürüp, katuulap celip köçtön kalbadı.” (S.K.: 275)

-In: “İsfayram suusun **ceektep**, ulambir betine ötüp, kırkıp keçip, üstü cılma muz sekirtmek korumdan kıyalap, kee cerde attan tüşüşüp, cöö sandalıp çubap, tınımsız cürüp oturuştı.” (S.K.: 594)

-DA: “Ar cerde, özön **ceektep**, kögörgön acırık çöp körünöt.” (S.K.: 618)

2.3.85 ce- (52) “yemek, tadını almak, ihtilas”

Ø: “Uuru akılı bolso soyup **cebeyt**.” (S.K.: 302)

-DAn: “Ordo kişileri tarabınan Nüzüp birinçi colu kayaşa **cedi**, birinçi colu Şerali anın ıgınan çıgıp turganın kördü.” (S.K.: 111)

-NIn; -In: “Canının etin **cep**, koldo bar askerin berip, baatır Abdulaziz yasaulbaşını koşup, “Galavaçı paşaga kara bol, kömök bol, selsayak İsxaktı köptöp karmap baylap kel” dep attandırbadı bele?! ” (S.K.: 520)

2.3.86 cekir- (3) “sövmek, azarlamak, küfretmek, kaba davranmak”

-In: “Zoñkoygon Karaçal kamçısın süyröp turup ayban cigitterin **cekirdi**:— Turasıñarbí?! Alıp çıkkıla kızdı! — dedi.” (S.K.: 374)

2.3.87 celbire- (1) “yelde dalgalanmak, celp celp ederek kımıldamak”

Ø: “Tuu **celbirep** kiyiz cayılğan caşıl maydanga kelip toktodu.” (S.K.: 66)

2.3.88 cel- (9) “yelmek, koşmak”

-DA: “Eesinen adaşkan bir it köçödö calgız selpeñdep **celip**, dubaldın kırında oturgan mışıkka tap koyup, cetpegen soñ, kayra selpeñdep cönöp, kañıldap ulup koyup, tentirep cüröt. ” (S.K.: 509)

-In: “Udayçı ün bere albadı, kaltırıp, muunu şaldırıp, atına emgektep arañ mindi da, kulagın capırıp, atın bat-bat **celdirip**, kaçkan uurunun kölökösündöy kubañdap, karañdap cönöp berdi...” (S.K.: 22)

2.3.89 celik- (5) “taşkınlık etmek, kendini zapt edemez hâle gelmek, bir yerde duramamak, heyecanlanmış, sevinçli keyifte olmak”

Ø: “Ökümdarınan maktoo, sıy apgan Nauman pansat ansayın **celikti**.” (S.K.: 382)

2.3.90 celpi- (5) “1. sağa sola sallandırarak havalandırmak. 2. savurarak elemek, eleyip kepeklerini, ufak tozlarını uçurmak”

Ø: “Eç nerseni özünö koşo sıydırbagan, köñüldü anı sayın ıkşoo kılğan cıluu sezim anı kuştun kanatı menen **celpigendey** aldeylep, magdıratıp cattı.” (S.K.: 385)

2.3.91 cemele- (3) “tehdit etmek, sövmek, tektir etmek, paylamak”

-NIn; -NI: “Sarıbay özü tigintip catkanda... — dedi da, anan Madıldın özün **cemeledi**.” (S.K.: 303)

2.3.92 cemir- (3) “kırmak, yıkmak, bozmak”

-NI: “Beknazar kulançaar argımağın calına öböktöp, kılıç bulgalap, “Okton kaç! Okton kaç!” dep kıykırıp, andan narı koldu sıpaylardın bir kanatın közdöy, oşol caktı **cemirtip** kirmekçi boldu.” (S.K.: 516)

2.3.93 ceñ- (22) “savaşta, vuruşta zafere ulaşmak, üstün gelmek, düşmana boyun eğdirmek; yenmek”

-menen; -NI; -nA: “Al munusu **menen** ordonu el közünö **ceñiltet**.” (S.K.: 333)

Ø: “Kayra tagdırı **ceñip**, akılı **ceñip**, üşürüp oturup kalat.” (S.K.: 297)

-**In**: “Mayor İonov başın çaykap oturup: —...Koburaşkanınız çeki bolup kalgan eken... dep, kalıs oyu özün **ceñip**, bir az buşayman boldu.” (S.K.: 653)

2.3.94 ceñilde- (7) “1. ağırlığı azalmak, hafiflemek; 2. hafiflemek, serinlemek, herhangi bir zor durumdan kurtulmuş gibi hissetmek; 3. düzelmek, zor durumdan çıkmağa başlamak, iyileşmeye başlamak; 4. kolaylaşmak, sadeleşmeye başlamak, yavaşlamak”

-**DAn; -DAy**: “— Turgandar duu-duu bolup, aksakaldar biyik aşuudan ötköndöy **ceñildenip**, cötölüp, birin-biri tiktep, emki bütümgö kam urgansışıp koburaşa baştaştı.” (S.K.: 289)

-**DAn**: “—A bolsun!..—dep, asteydil alkadı Beknazar, kapilet kelgen sanaadan özü da **ceñildenip**.” (S.K.: 449)

2.3.95 ceri- (3) “yadırgamak, uzaklaşmak, bıkmak, görmek istememek”

Ø: O, kagılayın curt, menin uulum senin uuluñ! “Bölöksüñ” dep **ceribegile**, teñ ata, teñ tuugan kılıp algıla... (S.K.: 398)

2.3.96 çeşil- (1) “sürülmekten dolayı incelmek”

Ø: “Eski tompoy, taası kaşkayıp, ar cerinen sürülüp, sırası **çeşilip** kalgan.” (S.K.: 622)

2.3.97 cetil- (8) “1. yeterli olmak, bir şeye erişmek, gelişmek; 2. belli bir seviyeye erişerek büyümek, gelişmek, olgunlaşmak, yetişmek”

Ø: “Cetim eleñ **cetildiñ**, karıp eleñ oñolduñ. ” (S.K.: 60)

2.3.98 cetele- (41) “1. elinden tutarak ya da yedeğe alarak ardından götürmek; 2. fikir vermek, yol göstermek, yönetmek, götürmek”

-**DAn**: “Suroo dagı cañırdı: -Siz özüñüz, xanzaada, kolunan **cetelep**, elge körgözüp cürdüñüz go?” (S.K.: 530)

-**DA; In**: “Karañgıda biri-birin **cetelep**, kara tutup, tırp^ tırp basışıp, terdep-kurgap köpkö col cürüştü.” (S.K.: 558)

-NIn; -In: ““Ene, kayda barasız, toktoñ?!” dep ayta alışpay, eseygen eki uulu teñ eerçip, biri kañtarıluu attardın birin **cetelep**: “Ene, buga minip alıñız” degen sözgö cetişe albay karama-karama loglop çurkadı.” (S.K.: 229)

-GA: “Eltüzör kete elek ele, keçke cuuk casalgalap tokulgan ceerde kaşka baytal koştóp, anı bir zayıpka **ceteletip**, canına beş zöökür alıp, Abil biyden Karaçal kelip tüştü.” (S.K.: 373)

2.3.99 cet- (235) “1. belli bir yere, mekâna ulaşmak; 2. yeterli miktarda olmak, az olmamak, tam olmak; 3. belli bir yaşa gelmek; 4. bir şeyi uçurmak, zamanı gelmek”

-GA: “Paydası uşul ki, koopsuz kıştap, kol cıynap, kuday al kulum dese, kelerki at kara til bolgon mezigilge aman **cetebiz**, al mezigilge cetken soñ, cazgı kirgen suu, menen koşo küöldöp, tüzgö kayra agıp kirip kelbeybizbi?!” (S.K.: 584)

-nA: “**Ceteli** anıgına.” (S.K.: 350)

-DA: “Polkovnik baron Miller-Zakomel’skiy Anciyandan çıkkın boydon eç cerge toktoboy, künü-tünü tınbay polkun aydap oturup, tañ taştığında **cetip**, İsxaktın koşun kurçoogo alıp, kapıstan kaptap çabuul koyup kirgenboluçu.” (S.K.: 593)

-NI; -GA: “Eki cigiti Madıldı atka **cetkirbey**, bakırtıp dırıldatıp çetke süyröştü.” (S.K.: 322)

2.3.100 cetin- (2) “yeterli olmak, tamamıyla kâfi gelmek, bir şeye erişmek”

-GA: “Tük amalga **cetinbey**, ce Nüzüptün atalığıtnın köralbay, açık karşı çığışka daap batınbay, içten sızıp cürüşkön ayırım bekter, uruu başçıları Murad bek cakındaarı zamat aga calt ötüp ketişi ıktımal boluçu.” (S.K.: 107)

2.3.101 cetiş- (17) “1. yeterli olmak, eksilmemek, uygun, miktarda, tatmin ederlik durumunda olmak; 2. yetişebilmek, benimseyebilmek”

-DA; -GA: “—Erkek on ekisinde, kız bala toguzunda balakatka **cetişet.**” (S.K.: 287)

-NIn; -DAn; -GA: “Biz, urmattuu İvan Vasil’evič, siz ekööbüz Türkstandı kolgo alıp bütüp, Angliyanın aldın Afganistandın narı cagınan tosuuga **cetişsek**, cok degende Pamirge çıksak, anda bul cagı dakamsız bolup, Rossiyanın taasiri bütkül düynödö bir neçe cüz cıldarga bekemdelişine işenip koyuñuz.” (S.K.:605)

2.3.102 cıbıra- (1) “1. fıkır fıkır kaynama, hızlı hareket etme durumu; 2. çok sayıda olmak, kaynaşmak, kaynamak”

-Nın;- DAy: “Cel bolso bolboso da, başına mayda tolkun cürüp, balığı ürkkön köldün betindey **cıbirap**, köykölüp, dayıma akırın şıbırlap turar ele.” (S.K.: 25)

2.3.103 cıdı- (4) “1. yün, saç ya da tüyün dökülmesi, komple dökülmeye başlamak, yalnızca derisi kalmak; 2. Ordo, aşık oyunlarında oyuncuların birisi kurallara uymadığı için oyundan ayrılması, devam etme hakkını kaybetmesi, diskalifiye olmak”

Ø: “A Almambet özünçö korston; —Men anısın kaydan bildim?! — dedi küröktöy keñ alakanın şiltep, — Bala kıram toorup atpaybı, oyun **cıdıyt da**, oşon üçün...” (S.K.: 138)

2.3.104 cık- (75) “1. çok dolu olmak, kaynamak; 2. yıkmak; 3. yenmek, boyun eğdirmek; 4. para cezasına çarptırmak, ceza vermek; 5. suya set yapmak”

-GA: “Tomayak bolso da toguz ayıpka **cığılat!** — dep şar kesti.” (S.K.: 324)

-NI;-GA: “Bütkül eletti kunga **cıktı.**” (S.K.: 360)

-NI: “Anı uyku **cıktı.**” (S.K.: 471)

2.3.105 cıl- (45) “1. yol bulup yavaşça hareket etmek, kaymak; 2. yerinden oynamak, kaymak; 3. ilerlemek, yavaş yavaş yükselme, değişme olduğu ortaya çıkmak”

-DAn: “Biri da ordunan **cılbay**, korunbay, biri da kınk etip ün çıgarbay nesteyip gana turuştu.” (S.K.: 599)

-NI; -DAn: “Söz sagınıp kalgan Teñirberdi kün ıldıylaganga deyre Sarıbaydı canınan **cıldırbadı**.” (S.K.: 28)

-DAn; -GA; karay: “Polkovnik birinçi Tokmok, Bişkek çebin katuu kırıgındap basıp aldı da, **andan** batışka **karay cılıştap**, 1864-cılda Niyazbek, Ouliya-Ata, Türkstan, Çımken, Sayram kalaların birinin artınan birin zambirektep kıyratıp oturup, general Çernyaev 1865-cılı Taşken bosogosuna cetti.” (S.K.: 240)

2.3.106 cılcı- (4) “1. yavaşça sızarak akmak; 2. yavaş hareket etmek, sallana sallana yürümek”

DAn: “Başattan **cılcıp** akkan tunuk suu kalıñ calbızdı aralap agıp, mayda kök köpölöktör kılaktaşıp nımga konuşup, kalkıldap kayra uçuşup, çirkey ańdıgan iynelikter cılcıgan suunun betine cakın oysońdop çabıt kılıp cürüştü.” (S.K.: 38)

2.3.107 cılı- (37) “ılımak, ısınmak”

-GA; Ø: “Bir künü Kalıgul biy tigi erte menen erte, tüştö, keçte dayıma ot cagıp, daaratka suu **cılıtıp**, kolgo suu kuyup, a söz baştalganda karalay közü caldırıp söz tıñşap, dayıma ot boyunda oturgan balanı kunt koyup tiktep kalat:—Biy, uşu bala kimdin balası? — dep surayt.” (S.K.: 658)

-NI: “Ata bolup kaçan çekemi **cılıttıñ**...—dep kıykırdı.” (S.K.: 84)

2.3.108 cılmańda- (4) “1. gülümsemek; 2. canlı, çekinmeden hareket etmek”

-In: “Inağı aldın **cımıldatıp** süylöp, akırında negizgi aytarı maani kebin “birak” dep baştaçu emespi.” (S.K.: 114)

2.3.109 cılmay- (32) “gülümsemek, tebessüm etmek”

-**Dan**: “Kiyinki cüz körüşüdü amir Muzafar köpkö toktolup, üy içindegilerdi bir sıyra sızıra tiktep oturup, köñülüñdö ala kelgen öz buşaymanın akırın alıstan baştağı: —O, arman ay... — dep aldı, özünçö kürsünö özünçö baş iykey mıyığınan kasiretli **cılmayıp**.” (S.K.: 244)

-**NI**: “Ak çölmök talaşıp, katkıp külüp, kanı betine çıgıp küyügüp çurkap, çaştığın cerge batıra ulandar menen karmaşıp, memiregen baktıluu **tündü cılmayıp** anı cürögünün alabına cılıtıp kaynap cürgön suluu kız...” (S.K.: 339)

2.3.110 cıltılda- (27) “parlamak, yanıp sönmek”

-**DAy**: “Ümüt dağı ele üzölö albadı, ülpüldöp öçüp baratkan otton tız dep bölünüp köödöy tündün tüpsüz koynunda calgız cürgön uçkunday **cıltıladı**.” (S.K.: 70)

-**DA**: “Köptün işi köp, xandın kolunun artı dağı ele üzölböy, bir ubakta kıpçaktardın kıpkızıl katarları ulam suyulup, ulam azayıp, birindep, kölgö tuş kelgen örttün kaldığı sıyaktanıp ar cerde bir kızañdap, calp dep öçüp, ar cerde bir **cıltıldap**, ülp dep öçüp, ulam ındını kurup barattı...” (S.K.: 166)

-**DAn**: “Biydin ayar közdörü kılıyp, tereñden **cıltıldap**, anın içi da oşondoy aldastap cattı.” (S.K.: 331)

-**GA**: “Çaçındagı şuruları küngö **cıltıldap**...” (S.K.: 280)

2.3.111 cıltıra- (21) “ pırıl pırıl parlamak, ışıldamak”

-**NIn**: “Abil biy^ñdin közdörü sır tartıp **cıltırap**, uurtu cımıyp turgan ele.” (S.K.: 331)

-**NIn**;-**DAy**: “Uyup catkan cılandın közüñdöy **cıltırap**, karı keñeşçinin nursuz közdörü cazdıktardın arasınan eköbünö kadalıp turgan ele.” (S.K.: 359)

-**DA**: “Bir aptanın sanaluu küñündö eki közü **cıltırap**, nur kirip, ireñine çırımtal kızıl cügürüp, taramışına kubat tolup, köz-körünö oñoldu İsxak.” (S.K.: 489)

-DAn: “Köktö kuygön cıldız tariz şam çırak, köl tübünön bermet bolup **cıltrap...**” (S.K.: 569)

-DA; -In: “Tiginde örkoo cırtkış eki közün **cıltratıp**, dağı ele soksoyup köşörüp oturat.” (S.K.: 555)

2.3.112 cımlıda- (2) “1. düzgün, pürüzsüz hâle gelmek; 2. temiz, duru”

Ø: “Kün **cımlıdap** turgan boluu kerek.” (S.K.: 438)

2.3.113 cımıra- (16) “sakin ve rahat bir görünümde olmak”

Ø: “Anı sayın cal-cal serp sala köñülü **cımırıp**, kubançı, ıraazılığı artılıp oturdu datkası.” (S.K.: 216)

-DAn; -GA: “İsxak oylonup, bir cagınan şarapka denesi **cımırıp**, köpkö coop berbey oturdu.” (S.K.: 483)

2.3.114 cımır- (2) “çalmak”

Ø: “Kay biröö **cımırılıp** İsxaktı tiktey berdi.” (S.K.: 567)

2.3.115 cımıy- (53) “1. uygun duruma getirmek; 2. gülümsemek”

-DAn: “Şabdan:- Emi karışkır bolup kaldıñız, mayor! — dep murutunan **cımıydı.**” (S.K.: 671)

-In: “Anı tüşünüp, tigi Abdıraxman akırın başın iykep, uurtun **cımıyttı.**” (S.K.: 175)

2.3.116 cımsalda -(1) “1. yontmak; 2. sözü farklı söyleyiş biçimiyle uygun duruma getirmek”

Ø: “İreñi dağı **cımsaldana** alagar közü tolup, köp kündön berki at üstündö kelgen col azabınan birtke tınığa kalgan eken.” (S.K.: 189)

2.3.117 cır- (14) “1. yırtmak, delmek; 2. bir kenarını bozmak, yıkmak; 3. söz kesmek, söze karışmak”

-**NI**: Too dayrası kirgen kezinde kaçırğan pıl, aldına turba, ce agımına karay çabak ur, ar kanday tosmonu agızıp, ar kanday, tukt**u cırıp**, burkan-şarkan tüşüp özünün cüz cıldap akkan luguts_ buzat da, cañı bagıtka, cañı nukka tüşüp kete beret. (S.K.: 496)

-**DA**: “İsxak keç küzdö kiyimi **cırtılıp**, tamanı tuurulup, birok ar kanday işke akıl biyiginen karap, akıl keñdiginen sınap, kanı koyulup, oy toktotup, münöz toktotup, karıp Taşkenge keldi.” (S.K.: 566)

2.3.118 cırğa- (3) “neşelenmek, huzurlu yaşamak, sevinmek”

Ø: “Özü araktı açırkanbay **cırğap** içti.” (S.K.: 705)

2.3.119 cırtay- (3) “gözleri kızarıp yuvasından çıkmak, dolmak”

-**In**: “Karı közdörün parlap, kışkıtarın **cırtaytıp** kadala tiktep, attuunun tüşüp catkanın körüp, aşıkpay bayagısınday ele ileñ-salañ but şiltep, şaatıtka köptö arañ keldi.” (S.K.: 26)

2.3.120 cıtta- (24) “koklamak”

-**NI**; -**In**: “Degi emne kılayın?.. —dedi, özün taza tutkan caş cubandın kökürögün **cıttad**.” (S.K.: 385)

Ø: “Aba buruldap cıluu kan **cıttanıp**, koyuulanıp ketti.” (S.K.: 70)

-**NI**: “Men mına bu azgın erdi kökürögümdü **cıttatıp**, uul kılıp kalsambı dep turam, Ak Erkem... — dedi abışka, ünü kargıl çıgıp, dirildep ketti akırında.” (S.K.:397)

2.3.121 cıy- (78) “1. bir yere toplamak, yığmak; 2. evin içini düzeltmek, yorgan döşeği, bulaşığı vb. düzene getirmek, yerli yerine koymak; 3. toplu, yığın durumuna getirmek, etrafı toplamak; 4. birer birer dağınık şeyleri toplamak; 5. çoğaltıp toplamak, biriktirmek; 6. güç,

gayret vb. toplamak, artırmak; 7. eski hâle dönmek, önceki biçime dönmek; 8. gerilmiş, çekilmiş hâle getirmek”

-**DA; Ø:** “Kişi taanırılık aralıkka cetkende Beknazar saal tizgin **cıydı**, kızığan kulan çaar oydoloy imerile berdi.” (S.K.: 450)

-**DAn:** “Kazınanın koşununun başka da, kural karmoogo caragan er bülödön sansız karakelte **cıynaldı**.” (S.K.: 98)

-**In:** “Anan: —Ordo kişilerin **cıynañ**.” (S.K.: 524)

2.3.122 cıyrı- (8) “buruşuk, büzülmüş, kırıxık duruma gelmek, gerilmek”

-**GA:** “Ortodon ulam col berip, tizelep artka **cıyrılıp**, cerde camırap çatışkan eldi aralap cay bastırıp kele beriştı.” (S.K.: 170)

-**In:** “Köynöğü etine cılanday muzdak tiyip, denesin **cıyrılttı**.” (S.K.: 266)

2.3.123 ciber- (142) “1. birini ya da bir şeyi bir yere göndermek, birine bir şeyi yollamak; 2. herhangi bir şeyle ya da bir şeyin yordamıyla bırakmak, yürütmek 3. bir hareketin, hâdiselerin olmasına ya da çabuk bitmesine göre yardımcı fiil olarak kullanılır”

-**nA:** “Eşim öydörök bolo, cüröğü ısıp, erksizden kolun anın koynuna **ciberdi**, kolu koluna urundu.” (S.K.: 340)

-**In:** “Sözüm işeniçtüü bolsun, iş ketençiktebey bat bütsün dep biy kolundagı kamçısın **ciberdi go**.” (S.K.: 372)

-**DA; -GA; Ø:** “Sultan Babır bütkül İndstanga padişax bolup turgan çağında bıyakka elçi **ciberip**, balasına suroo saldırgan deyt.” (S.K.: 56)

-**DAn:** ““Kadırluu bek ayım, dozoku bolgon kutumdardın kolunan mert bolup, kayran begibizden ayrılıp kaldık. Kelip, özünü başında turup, bektin ariyetin kıpıp ketiñiz...” degen “kuş tilindey kabar” alıp, ordodon atayın çabarman keldi, birok ayar Kurmancan özü “baskan-turganı çektelüü ayal” ekenine şıltaıp, özü barbay, “el aksakaldarınan” **ciberip**, bektin sööğü alınıp kelingen soñ kokon ordosuna ıkrarlıktan açık baş tarttı.” (S.K.: 239)

2.3.124 cibi- (9) “1. sert olan herhangi bir şeyin donmuş durumdan sulanıp ve nemlenip yumuşayan, eriyen, titreyen yumuşak duruma gelmesi; 2. mec. bir şeye gönül bağlamak, heveslenmek, arzusu uyanmak”

Ø: “Kıyla çooçulap oturgan amir Muzafardın köñülün öykögön toñu akırındap **cibidi.**” (S.K.: 245)

-DA; -NIn: “Oşondo atamdın köñülü **cibir...**” (S.K.: 290)

-nA; “Mintip mizdüü kılıçka түşüp, acal menen betme-bet karmaşıp, ölböy kelip oturgan uuluna köñülü **cibidi.**” (S.K.: 317)

2.3.125 cikilde- (2) “titremek (birinin ya da birilerinin haşmetinden)”¹⁹

-DA: “Abil böcöñdöp, bir kolun booruna alıp, birkolu menen dastorkondu cañsap, aldında **cikildep** ketençiktep keldi: —Kana, uluk törölör... dastorkongo... daamga...” (S.K.: 704)

2.3.126 cikte- (2) “1. izini bulmak; 2. ayırmak, bazı parçalara bölmek, sınırını ayırmak”

Ø: “Kün ötkön sayın ara **ciktelip**, kimdin canında kim bar ekeni eki tarapka aykın bolup, ayığışuu ayabay kurçup, kıyraşa turgan bir katuu kagılış üröy uçura cakındap kele catkansıdı.” (S.K.: 228)

2.3.127 cinden- (5) “1. deli olmak, aklını kaybetmek; 2. çok kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek; 3. Şiddetlenmeye başlamak kuvvetlenmek (çoğu zaman doğa güçlerine göre)”

Ø: “Camgır **cindep** bakırıp tura kaççuday kızı caktı karap katıp kaldı.” (S.K.: 289)

¹⁹ MUKAMBAYEV, Ceembay ; KTDS, Bişkek 2009, s.396.

2.3.128 cire- (8) “1. boylu boyunca soymak, dilim dilim kesmek (ör. kesilen hayvanların derisini) ileriye doğru, öne doğru yararlanarak yürümek; 2. birinin sözünü devam ederek tasvip etmek, kuvvetlendirmek, fazlasından iltimas etmek”

-GA: “A Nauman sıpayların eç solk ettirbey, bir **alga cirep**, bir artka cıyrılıp, ereğişçilerdin aldın bölö-bölö imere çaptırıp, sokturup turdu.” (S.K.: 379)

2.3.129 cit- (4) “1. bir şeyin arasına girmek, çok derine dalıp gitmek, kaybolup görünmemek; 2. kayboluverme, görünmeme, hiç habersiz kaybolma”

-GA: “Darbazanın tübündöğü cüz-başıga: — Kalanderdi darbazadan çıkarıp ciber! — dep kıykırdı da, ak cal atka şart minip, kalgan nökörlörü menen çapkan boydon dubaldı tüptöp, karañgılıkka **citip ketti...**” (S.K.: 80)

2.3.130 ciyirken- (5) “1. iğrenmek, iğrenerek titremek; 2. nefret etmek, görmek istememek, sevmemek”

-DAn: “Oşon üçün dañazaluu Buxara-i-Şariftin kelbersigen dımaktuu, şaani-şököttüü ökümdarı eç kimdi çiytebey, eç kimden **ciyirkenbey**, cüz üyrüböy Madıda oturbaybı?!” (S.K.: 250)

2.3.131 cobura- (1) “mırıldanmak, dırlanmak”

-NIn; -In; -çA: “Kız cagina sen kübö, Ak Erkem, uul cagina özüm kübö bolom! Bism alla raxman raxim... Bism alla raxman raxim...—dep baştap, abışka şariyattın nike cobosun arabça cay **coburadı** da, Eşimge cüz burup suradı. ” (S.K.: 394)

2.3.132 coğol- (20) “görünen, bilinen, hissedilen herhangi bir şey kayboluvermek, görünmemek, yitmek, bulunmamak”

-DA ; -NI: “Oşol ubakta at dübürtü taptakır **cogolup**, kañşılup ürüp eerçiğen iti kayrılıp kelatkan ele.” (S.K.: 302)

-**DAn; Ø**: “Emi, taap kelet elem dep, artınan sen **cogolsoñ**, men kantem, menin körgön künüm emne bolot?..—dedi.” (S.K.: 427)

-**GA**: “Kempir: —Keterman öñdönüp ele, tirilikke köñülü kelbey ele, közü agıp ele... bir cakka **cogolup ele...** —dep nıktap, keyip turdu.” (S.K.: 388)

2.3.133 coldo- (3) “1. yöneltmek; yollamak; 2. yola devam etmek, birisinin izinden yürümek”

-**DA; -NI**. “Sen, Camgır kuda, çeki süylögön coksuñ, kızınıñ aldında atalık karızınıñ **coldoduñ**.” (S.K.: 286)

Ø: “Bukardın uvaziri kiybegen altın ton **coldop**, niyetin agartıp, dubaysalam ciberip oturat.” (S.K.: 409)

2.3.134 colo- (5) “yakın gelmek, yaklaşmak, irtibat halinde, ilişkide olmak, o çevrede bulunmak”

-**DAn**: “Cantay biy akılgöy agası ekövü köp künü, köp tünü özülörü calgız, söz kadırın bilbegen adabarmandan can **colotpoy**, özülörünçö şirin aňgame dükön kuruşkan deyt.” (S.K.: 658)

-**NI; -nA; -Ø**: “Cer taza bolsun deyt, üylördün caka-beline beyçeki mal **colotturbayt**, at baylattırbayt.” (S.K.: 186)

2.3.135 coluk- (18) “1. karşılaşmak, rastlamak, görmek; 2. rast gelmek, karşılaşmak, çatmak, karışmak”

-**DA; menen**: “Murdatan baylanışıp cürgön belem, köp ötpöy, Anciyandan segiz çakırım aralıktığı İndi-kışlakta Abdıraxman general Skobelev **menen colugup**, karabaşının amandığın közdöp, öz tuugandarının erteñki tınçılığın közdöp, bağınıp berdi.” (S.K.: 582)

-**NI**: “Abil biy alardı daroo **colukturbay**, açuu arasında oňolgus köñül kaldı kep ayılıp ketpesin dep, bölök-bölök caygarıp, ar caatka özü gana barıp, özü gana aralaşıp, özü gana süylöşüp, eki künü cumşartıp üyralıstırdı. ” (S.K.: 407)

-In; -GA: “Maani uşul ki, mindan keldi, sizdin aziret xanıbızda eskiden kalgan söök öçüñüz barga okşoyt, keçegi cer caynagan köp kolun içötkökkö **colukturup** bir kırıp, orustun zambiregine böödö aydap kabılıp bir kırıp — túbünö cetmek maksatıñız barga okşoyt?!” (S.K.: 206)

2.3.136 cooptoş- (3) “kendi aralarında konuşarak birbirine fikrini, düşüncesini söylemek, konulan meseleler hakkında birbiriyle cevaplaşmak, haberleşmek”

menen: “Al dağı “kaapır menen karmaşuu” degendi betine tuta Mala-xan **menen cooptoşup**, öz koşunun baştap, coldon Kurtka, KetmeinTöbö çepterindegi sıpaylardı koşo alıp kırgız kıpçakka karata bolgon aram oygo atayı böğöt bolom degen caşırın eregiş menen kelgen.” (S.K.: 194)

2.3.137 cooru- (11) “1. eyerin sırtına vurulmasından, sürülmesinden yara olmak; 2. tabir etmek (yormak)”

Ø: “Şekçil amirdin köñülünö akırındap: “Iya, bul ne kılğandarı, mal izdegen biröögö cata konok berişken sıyaktuu kembagaldın cakır üyünö kirgizip koyuşkanıbı bu?..” degen kinee ketti, bu bulardın ımgı kelişpestiginin belgisibi dep oy **coorudu.**” (S.K.: 241)

-DA; -çA; Ø: “Küzöttü körüşüp, ali tımtırs turgan örgöö cakka asta serp salışıp, birok ar kim adebi menen adam emespi, unçukpay, akırın kıbıraşıp, öz konok üylörünün eşiginde özülörünçö oy **cooruşat.**” (S.K.: 189)

-çA: Nökörlör ar kimisi ar kandayça oy **corup**, ar kimisi ar kandayça sunuş aytıp, oy talaşıp, koburaşıp catıştı. (S.K.: 584)

-NI: “Mına oşonu **corutaym** dep toptodum ele... —dedi.” (S.K.: 81)

2.3.138 cooşu- (8) “1. harınlanmadan, ürkmeden ya da irkildiği hâlden sakin hâle gelmek, sükûnet kesbetmek; 2. yaramazlığı, muzipliği kaybolmak ya da sükûnet kesbetmek, sakin, mütevazi davranmaya başlamak; 3. siniri yatışmak, heyecanı, safaretliği vb. yavaşlamak”

-NIn; -In: “Oşol mezigil Kokon ordosunun bilermendarın açık koşomat **cooşutup**, dilin may bastırıp, iç ara kek uukturup, katındardın tüşögü buunun alıp, bir cıldan narkını bolcoor akılga mukurap, kirdi-çıktı esi barı koldoy turganı cok calgızdap, ıdırıp, eki ortodo el talanıp, el bülünüp, köz cetkenge kol cetpey, kol cetkenge köz cetpey turgan tataal mezigil boluçı.” (S.K.: 419)

2.3.139 cootkot- (2) “gönlünü başkaya vurmak, oyalamak, avutmak, teskin etmek”

-GA: “Enesi Nüzüptün kebetesinen çoöçüdu, atası eköösünün ortosuna ot cakpayın, caman sözgö ötüşüp ketpesin dep, taysaldap, korsunup oturganın başkaga **cootkottu.**” (S.K.: 83)

2.3.140 corğolo- (2) “1. iki sağ ve sol ayaklarını birlikte sürükleyerek çalkalanıp koşmak, yürümek, yorga yürüyüş (çoğunlukla ata ilgili); 2. mec. çabuk ve işveli hareketlerde bulunma, dalgalanarak geçen, akan vb. durumda olmak; 3. mec. yaranmak, mürayilik etmek, yaltaklanmak”

Ø: “Sokur çıçkan da **corgolop** ötüp koyboptur.” (S.K.: 257)

2.3.141 cort- (14) “yelerek yürüyüşte olmak, yelmek, koşmak”

-DAy: “Ce kıykırganı cok, ce obdulup at oynoto çapkanı cok, baarı bir**dey cortturup**, at tuyagınan cer dübür- dübür etip, kandaydır bir tacaal sür koştop, ulam cakındap kele cattı.” (S.K.: 514)

2.3.142 coşul- (3) “1. kan, sıvı sızıp çıkmak, aşırıya ıslandığı gibi yayılmak, akmak; 2. yeşil, taze otlarla örtülmek”

-GA: “Calgız tiş kanga **coşulup**, Sarıbaydın alakanına tüşö kaldı.” (S.K.: 432)

2.3.143 coy- (15) “1. yok etmek, tasfiye etmek, tarumar etmek, paramparça etmek, ufalamak; 2. herhangi bir aksi görüntüden, eksiklikten vb. kurtulmak, uzaklaşmak”

-NI: “Körüngön beksingendin közün kızartıp, köptön beri talaş-tartıştın sebebi bolup kele catkan “atalık”, “miñbaşı” degen orun daracalardı özü taacı kiygen kündön baştap ele oozgo albay **coydu** da, iş cüzündö xan ökümdarlığın orduna koydu.” (S.K.: 184)

-NIn; -In: “Saaldan kiyin, Narboto biydin közü ötköndön kiyin, al kokustan takka muraskor bolup çıgıp kalatko dep kiçine ele şektengen alıs-cakın tuugandarının közün **coydu**.” (S.K.: 59)

Ø: “Ordo buzulup, mamleket **coyulbaybı?**” (S.K.: 660)

2.3.144 cölö- (6) “desteklemek, bir şeye yaslanmak, yardım etmek, tutmak”

-GA: “Teñirberdi üygö **cölönüp**, kızılanı karap nes bolup, nuru ketken kızıl közdörünön caş da körünböy, tek ireñi cığaçtay kubarıp, sakalı serbeyip, koldoru kaltırap oturdu.” (S.K.: 40)

-NI: “Kişiler Teñirberdini **cölöşüp**, kayrat aytıp kalıştı.” (S.K.: 288)

2.3.145 cöndö- (2) “işini yoluna koymak, istikamet vermek”

Ø: “Artı emne bolorun oylonup oturuşuñuz özüñörgö kastık, artı emne bolso oşol bolsun, bir kудay özü, içi keñ, **cöndöyt...** — dedi.” (S.K.: 233)

2.3.146 cönö- (71) “1. herhangi bir yana doğru yönelip çıkmak, sefere çıkmak, yola çıkmak, yürüp gitmek; 2. harekete gelerek gitmek, belli bir yöne göre yerinden hareket ederek gitmek (çoğunlukla taşıtlara

ilgili); 3. işi ileri gitmek, işi yürümek, işi iyi tarafa başlamak; 4. esas fiillerle birlikte yardımcı fiil olarak kullanılır”

-GA: “Celigip, likildep, Çoton tışka **cönödü.**” (S.K.: 237)

menen: “Irakmat, ökümdar... Dagı martabañız aşsın... —dep, asteydil ıraazılık aytıp, butunun uçu **menen** ketençiktep **cönöldü.**” (S.K.: 522)

-DAn: “Anı körmökçü sarkerler, bekter attarınan kübülüp tüşüp, artınan şaşılıp **cönöştü.**” (S.K.: 497)

-DA: “Bayagı atasın bekitip kalganbala da, atasın çoñ sır sandıktın tübünö catkırıp, kızıl narga dünüyö katarı artıp alıp, kol içinde koşo **cönöyt.**” (S.K.: 633)

2.3.147 cöölö- (5) “1. birine ya da bir şeye yanıyla ya da göğsü ile dokunarak göğsüyle dürtmek, sürtünmek, yığını arasından sıkılıp geçmek; 2. mec. aşağılamak, itmek, mahirlenmek, küçümseyen ya da birden fırlayan davranış göstermek”

-In: “Abil biydin cüyö sözün **cöölöp** öto alışpay moynunan baylanıp oturup beriştı.” (S.K.: 415)

2.3.148 cörgölö- (4) “hızlı koşmak, ufak adımlarla yürümek (fare ve kuş hakkında), sürünmek (böcekler hakkında), gizlenerek yürümek, kâh bir ayakla, kâh öteki ayakla basıp durmak”

-NIn; -DA: “Sıpaylar ortodo uyulgup, ak köbük bürkkön suunun üstündö şatırap, biri birine ıktap aldastap, attar ürküp, çırıldap kişinep, kokuylagan kıykırık, çuu, kay biröö attın üzöñgüsünö süyrölüp, kay biröö **attın** dört ayagında **cörmölöp kaldı.**” (S.K.: 401)

2.3.149 cötkür-/cötöl- (14) “öksürmek”

Ø: “Şer datka tolgonup, mukaktanıp: —Tiliñ şirin, Abil...—dedy akırın kır-kır **cötölüp.**” (S.K.: 409)

2.3.150 cubat- (28) “gönlü avutan davranışta olmak, sükûnet buldurmak”

menen: “Erteli-keç ısıgın, cılıgın berişıp, carık kaş-kabagı menen, meerim **menen cubatıştı.**” (S.K.: 393)

-NI: ““Cakşı ele okşoyt...” degen ümüt Kanaat-şanı **cubattı.**” (S.K.:199)

-In: “Özün özü **cubattı.**” (S.K.: 126)

2.3.151 cuk- (10) “1. bir şeye yapışmak, takılıp ya da sarılmak, kalıntısı kalmak, sürünen izi kalmak; 2. hastalığın başkalara bulaşması, birinden birine geçmesi”

Ø: “İrıs ooşot, akıl **cuguşat...**” (S.K.: 641)

-GA: “Külüktün közü süzülüp, ürgülögönsüp ketip, kayra kuş sıyaktuu akırın selt etip oygonup, cerge **cukpay** cepceñil basıp turdu.” (S.K.: 321)

2.3.152 cukar- (2) “1. incelmek, ince hâle gelmek; 2. koyu, kararmış şeyin dağılması, seyrekleşmesi; 3. arıklamak, zayıflamak”

-NIn: “Eldin conu **cukarıp**, arız aytuular, narı karap küñküldöp sögünüülör kündön küngö köböyüp baratat.” (S.K.: 334)

2.3.153 cul- (25) “yolmak, koparmak”

-DA; -GA: “Tekireñ urgan at üstündö **alga culunup**, kudu kanat kakkan tacaal kara c’rtkış kuş sımal maydanga tüşkön kişini körüp, açılğan erini cabılbay nesteye kaldı Kaniş.” (S.K.: 311)

-DAy: “Koluna kesekalıp, taş alıp, a cön ele eki çeñgelin arbaytıp, es-akılınan acıraganday bakırıp **culunup**, mılıtının nayzası arpanın kılkanınday şirelip kelatkan karatel’ askerge kelip urunup catkandar boldu.” (S.K.: 581)

2.3.154 culk- (11) “1. ileriye doğru atılmaya ya da bölünüp çıkmaya gayret ederek birden hareket etmek; 2. şiddetle ileri atılmak, çok sinirlenmek; 3. atılarak zıplayan cesur yürüyüşte olmak, atılarak dolu dizgin yürüyüşte olmak”

-DA: “Bir ubakta şarpıldap **culkunup**, çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcıga karmap, kurç tumşugu menen karsıldata çokup, canı karayıp moynun alga sozgulap, şırp etken dabışka, colbun celdin şuu-şuu etkenine cata kalıp kulak salıp, talpınıp açuu şaň-şıp, bürküttün tınçı kete baştıdı.” (S.K.: 266)

Ø: “**Culkundu**, eki iyni gana dirtildeşke araň ülgürdü.” (S.K.: 70)

2.3.155 cum- (35) “1. gözün kirpiklerini birbirine değdirip gözü göremeyecek hâle getirmek; 2. elin parmaklarını bükmek, biriktirmek, yummak”

-In: “Közün **cumbadı**.” (S.K.: 174)

-DA; -In: “Emi Kanaat-şa tirile, kırkma kara sakal eegin kötörö, birde eki közüñ çilk **cumup**, birde çakırayta çoñ açıp, küyö-bışa süylöp kirdi.” (S.K.: 207)

2.3.156 cumşa- (18) “1. bir işi yapmaya ya da herhangi bir göreve birisini göndermek; 2. birini kendisi çalıştırmak, çalışmasından kullanmak, iş yaptırtmak; 3. harcamak, sarf etmek”

-NI: “Meymandardın attarının belin tarttır cigitterge dep, Karakaş ayımdı **cumşadı**.” (S.K.: 697)

-GA: “İsxak, —dedi Atakul şaldıray, — önbös doogo **cumşadıñ...**” (S.K.:535)

Ø: “Bul müdöo Rossiya imperiyasının uşunçalık köp karacat **cumşalıp**, atayı “Ekspeditsiya” dep atalgan asker attandırılıp, kan tögülüp, bir cagı Aral fortunean, bir cagı Kapal krepostunan beri cüzögö aşırılıp kele catkan otorçuluk kızıkçılıgına tüzdön-tüz karama-karşı bolorun te akpaşanın sarayınan taalıim körüp kelgen general-ad’yutant kantip köz cazdımgı kaltırsın?!” (S.K.: 493)

2.3.157 cumşar- (24) “1. sert ya da sert gibi olan, nesnelerin, suyun, nemin, ılıklığın vb. etkisinden dolayı ıslanmak, yumuşak duruma gelmek, yumuşamak; 2. gönlü yumuşamak, siniri kaybolmak, söze kanaat hasıl etmek”

Ø: “Irakmat, aziretim, — dedi Kurmancan cesir, cıluu söz **cumşartat**, cakşı söz can eritet, al asteydil baş iykep, köñülü iyige tüştü.” (S.K.: 242)

-In: “Közünün töbözü menen melteyip suz tiktep, bosogodo töbözü menen tik sayılıp baş urup turgan Atakul baatır-başını kördü da, kalamın stolgo taştap, ireñin saal **cumşarttı**.” (S.K.: 543)

2.3.158 cut- (24) “1. ağızda bulunan yemeği, sıvıyı, yemliği vb. gırtlak adalelerinin hareketiyle yemek borusundan yutağa geçirmek, içmek; 2. sindirmek, yutmak; 3. yok etmek, öldürmek, tahrip etmek”

-GA; -DAn: “Karaça argımakka meyiz koşkon kürüçtön cem ilip, Alımbek datkaga argımak üstünön köökörlöp kımız **cutkurup**: " — Tez" degenim bul, datka, sizdin tün katıp ordodon çıgıp ketkeniñiz “maslaxatka ketti” emes, “kaçtı” bolup tarayt.” (S.K.: 233)

-DAn: “Acıbay datka kımızdan birtike **cutup**, tamagın nımdadı da, ırakattanıp tamşanıp alıp, kayra sözün uladı:— O kiyin... Şaybani-xandın tukumunan Buxaranın ökümdarı Abdulmomun degen bu Fargananı surap turgan özünün bir ata ötüşkön tuuganı Özübek-xandı çaap, anın biyligin cok kılıp, Fargananı özünö karatıp, kayra Buxaraga kaytıp baratkan coldo içaradan tımızın uyuşkan kutumdarının kolunan özü da ölüp tınat.” (S.K.: 57)

-NI: “Beknazar kımızdı bir şimirip **cutup**, negedirtamşanıp toktop, oşol zamat başın ketörüp, Abildioktolup tiktey berdi.” (S.K.: 698)

2.3.159 cuu- (30) “yıkamak, temizlemek”

-In: “Eşim köölüdön ağıp çıkkın suunun narı betine kelip, muzdak suuga kolun saldı da, şapşış oynop, kolun **cuudu**, köñülü oop, közünün kıyığın ciberip,

anan: -Ceñe, emne oylonup oturasıñ? — dep, tişterin kaşkayta açıp, külgön bolo suu çaçıp koydu.” (S.K.: 335)

Ø: “Söök **cuuldu.**” (S.K.: 440)

-GA: “Karakaş ayım bayın bir çargıp tiktep aldı da:—Tigi beçara kanga **cuulup** kaydan cüröt?” (S.K.: 334)

-NI: “İçtegi kirdi **cuup**, töştü töşkö tiygizip tabışkıla...” (S.K.: 503)

menen: ““Kara tagımdı kızıya kanım **menen cuuym go?**” degen oy cürögün sızırıp öttü.” (S.K.: 534)

2.3.160 cuur- (4) “yuğurmak, karıştırmak”

-GA: “Düyüm mömö, koon, darbız at tuyagına ezilip, ceksen bolup ılayga aralaşıp, kanga aralaşıp **cuuruldu.**” (S.K.: 519)

2.3.161 cüdö- (4) “1. belli sebepten dolayı rengi solmak, kuvvetten düşmek, dermansız kalmak, zayıf düşmek; 2. bocalamak”

-DAn: “Közdörü kantalap, ireñi kubarıp, bırışı köböyüp, uykudan **cüdögön.**” (S.K.: 16)

2.3.162 cügün- (1) “1. yeni gelen gelin güveyin yaşça büyük akrabalarını ilk kez gördüğünde iki elini yanlarına alıp, belini bükerek ve başını eğerek saygı ifadesi göstermesi, selâmlamak, yükünmek; 2. yalakalık yapmak, kendini beğendirmeye çalışmak, yaranmak, özür dilemek, boyun eğerek hizmet etmek; 3. ağaçların, bitkilerin eğilerek sallanması”

Ø: “Atakul baatırbaşı şaşıp ketip, baş urup **cügündü.** —Men... Urmattuu Törö... Baatırbaşı Atakulmun...” (S.K.: 542)

2.3.163 cügür- (45) “koşmak”

-NIn; -Dan: “Bala da, emeleki kursaktın keyişi esinen cıgıp, cıttuu çöptördün başın karmalap, buluttarga tañırkap, keede kötörmönü taştap ciberip sarala

köpölöktördün artınan **cügüröt**, kanattuu köpölök ovodo deldektep biyik kötörülüp, kögültür zakınga tönüp ketse, artınan köpkö karap eerçiyt.” (S.K.: 272)

-GA: “Kün ene sıyaktuu meer tögüp, çildenin çeri baskan dalılardı cılıtıp, kan tamırlarga kubat **cügürtüp**, camıga birdey ırakım çaçıp cadırap turdu.” (S.K.: 270)

-DAY: “Karı adam caş cigittey **cügürüp**, Karabekke barıp anın da kıykırıgın bastı” (S.K.: 88)

-nA: “İreñine kızıl **cügürüp**, Camgırdın çekesinen ter çıktı.” (S.K.: 288)

2.3.164 cüktö- (18) “1. iş hayvanlarına yük yüklemek, taşıta yük koyma; 2. mec. herhangi bir işi yapmaya görevlendirme, sorumluluğu yükleme; 3. bir şeyi birisine yükleyip çevirmek”

Ø: “-Kazına **cüktöldübü?**” (S.K.: 527)

-DA; -GA: “Çoñ şaşke çende bir cigitke kımız **cüktötüp**, bışkan kozu böktörüntüp, Beknazardı eerçitip, Almambetti aldına tüşürüp alıp, Abil Oynok-Taştın kaykısında boldu.” (S.K.: 156)

-In: “İsxak eki miñdey koşun menen, üç cüz kızılınarga koş artıp, kıtayçaların **cüktötüp**, Karategin bağıtına karay col tarttı. (S.K.: 587)

2.3.165 cür- (406) “1. hareket etmek, harekette bulunmak, vasıta ile gitmek; 2. niyet etmek, ...ye yakın olmak; 3. hizmet etmek, ücretle çalışmak”

-DA: “A kokus uşul ele ayaldaTamerlandın ruxu **cürbösün?**” (S.K.: 676)

-NIn; -DAn: “Öz köñülüñö ceñil, öz canıña ceñil... —dedi da, tigi kör düynönün artınan **cürgön**, adamga cardam kılayın dep oylobogon, soop iştebegen kör pendege taba kılğanday, çubalgan kerbendin artınan külö karap, küñgürönüp eki tizim ır ayttı.” (S.K.: 557)

-nA; karay: “—Kocon darbazasına **karay cüröbüz.**” (S.K.: 524)

-DAn: “Karakaş ayım bayın bir çargıp tiktep aldı da:—Tigi beçara kanga cuulup kaydan cüröt?” (S.K.: 334)

menen: “ — Bar, bürküttün kızığı **menen cürüp**, Sarı akem mıntığın köp urungan emes.” (S.K.: 332)

“cür” fiiline roman içinde çok sayıda rastlansa bile çoğu durumlarda tasviri fiil olarak geçmektedir.

2.3.166 cüröksü- (3) “korkmak, endişelenmek”

Ø: “Eç cüröksübö.” (S.K.: 61)

2.3.167 cütkün- (7) “1. bir şeye yaklaşmak, yetişmek için ileriye doğru hareket etmek (hafif yerinden kalkmak), keskin, kararlı bir vaziyette ileriye doğru hareket; 2. belirlenen maksada, murada, amaca ulaşma ümidinde olmak, ümitle ileriye doğru gitmek”

-GA: “Körktüü kız karlıgaç kanat kaştarın kerip, ülbüröp, birtike kılıksına cigitke asta serp taştap alıp, kesege ança da **cütkünböy**, özün sıpaa tutup, akırın kolun uzattı.” (S.K.: 276)

2.3.168 cüzdöş- (2) “görüşmek, karşılaşmak”

menen: “Tez ele, ordo cakşıları **menen cüzdöşüü** bapır-tapırı bütkün soñ, eki bek canına başka köz, başka kulak koşuşpay özülörü een-elkin oturuşup, biylik eesi kim bolot, kaday bolot, asta oy almaşıştı.” (S.K.: 227)

2.4 /Ç/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.4.1 çaalık- (6) “yorulmak”

Ø: “Col azabı belgilüü, atka urunup, **çaalıgıp**, çañkap kalgandırısıñar, attan kongula, mına maydan, mına sayaban, es algıla, aziz meymandar...—dep koş koldop köykölgön şiberdi, kölökönü körsötö berdi.” (S.K.: 703)

2.4.2 çap- > çaap- (110) “çabıp-”ın kısaltılmış şeklidir.

2.4.3 “1. hızlı koşmak; at çap-; at yarışları; 2. kesmek; balta çap-: balta ile kesmek; ketmen çap-: bel ile çalışmak (toprak kazmak); çöp çap-: ot biçmek; 3. atılmak”

-**DAn**: “Bulardı bağıp oturuunun kacatı cok, tütüngö atçan, tütüngö kuralduu elet eli kereginde cer tütötüp tood**on** kuyugup **çaap** tüşüp kele beret dep bolcodu al.” (S.K.: 107)

Ø: “Generalın köz aldında emeleki suuday birdiktüü koşun mayda-mayda top bolup, bölünüp **çaap**, maydandı taştap, tuulardı karay samsıp taradı.” (S.K.: 23)

-**GA**: “Közünö büt cer beti ört kaptap kelatkanday kıpkızıl bolup köründü, erbeygen çöptör da, taştar da, özünün kara tüktüü sööktüü koldoru da kıpkızıl bolup örttöndü, okko **çaap baratışkan** atçandar kıpkızıl ottun içinde kutulup çıgar colu cok çñırıp tuylap, eç argasız calbırtap küyüp cürüşköndöy köründü.” (S.K.: 23)

-**NI**; -**GA**: “Ar kimibiz**di** ar cerge toroyto **çaap ketet ko** bu!” (S.K.: 38)

-**NI**; -**GA**: “Bu karakçı Karabek bugün aldığa çıgıp baratkan kökkaşka attı başka **çaap** çıktı!” (S.K.: 88)

-**DA**; Ø: “Bilbeym, kımız köp, et köp, uşunday çakta kim sorondop at **çaap** cürör eken...” (S.K.: 140)

Romandaki cümlede “çaap-” fiili bulunma hal eki almaktadır ve aynı zamanda da “at çaap” olarak hal eksiz yani yalın geçtiği görülmektedir;

fakat “at çaap”→ “attı çaap” olarak da kabul edebiliriz. Bu gibi durumlara *biz yükleme hal ekinin gizlenilmiş şekli diyebiliriz.*

nA: —Madıl, — dedi ergiy, — taptaşın maga koy, eñ obolu cemge bayla toru kaşkanı, cakşılup semirt, küzgö çeyin dalay kün bar, Camankuldun aşına bar tobokel dep bir **çaap köröbüz**, kudaydan tileybiz, toru kaşkam çıga cürgön map!.. (S.K.: 300)

-GA: “Oşol zamat sıpaylar teñ carıla aldın aç aerişti, tuu başı oozunup **alga çaap cönödü.**” (S.K.: 305)

Ø: “—İrakmat, taksır! — dep attın tizginin bir kagıp dir koyup **çaap ketti.**” (S.K.: 305)

-GA: “Añğıça bular turgan döñgö bir cigit **çaap cetti.**” (S.K.: 309)

-NI: “Mına, keldik aldına, cakşı tilek, el eerçigen azamatka süyök, kömök kılalı dep, eski ordonu türö **çaap** tınalı dep, curtkı tutka, elge ege cañı ordo kuralı dep...” (S.K.: 451)

-DA: “Oşondo, carıgım, kündüz dese kündüz, tündö dese tündö attanıp **çaap berdik** biz dagı.” (S.K.: 58)

-NI;- GA: “Bu karakçı Karabek bugün aldığa çıgıp baratkan kökkaşka attı başka **çaap** çıktı!” (S.K.: 88)

-DAn;- menen; GA: “Kıynooçu kolun karmabastan kütpögön cerden kılıçtın sırtı **menen** tize söökö şak **çaap ciberdi.**” (S.K.: 174)

Ø: “Kökkaşkanı koştıp, çavandesti uçkaştırıp çaap keldi.” (S.K.: 85)

-GA: “Eşikke düpürtö **çaap kelip** biröo tüştü.” (S.K.: 700)

-In közdöy: “Cüzbaş zambirekçilerin **közdöy** düpürötö **çaap ketti.**” (S.K.: 511)

Yukarıda görüldüğü gibi “çaap” fiili “ket” tasviri fiili ile beraber “-In közdöy” yani “közdöy” edatı ile birlikte yükleme hal eki almaktadır. Fakat bu cümleyi Türkiye Türkçesine aktaracak olursak “- a doğru” olarak

yükleme hal eki yönelme hal ekine dönüşecektir: “Yüzbaşı topçulara doğru at koşturup gitti.”

-NI: “Özü dele köröyün degen közü çok datka agasın, bu kazattığı atayın kılğan böğötün bilip ele turup, birok al kubattuu duşmanı menen ubaktısıñça bolso da, köñülün bürküt kö çırga süyrötköndöy çargıta alaksıtıp turuş üçün da bolso, anın başına calgız ayak kızıl baştı sadaga **çaap** koyuşu toluk ıktımal boluçu.” (S.K.: 208)

-DA; -DA; Ø “Aştarda, toylordo at **çaap**, cigitteri menen türö kelip kökbörü tartıp, mööröy talaşıp, üyürlü böre sıyaktuu cürdü.” (S.K.: 84)

Yukarıda görüldüğü gibi “**çaap**” fiili cümle içinde iki kere bulunma hal eki aldığını görmekteyiz.

-IN: “Şiltedi Beknazar, bala dağı kult dep ketti da, baatırlığı üyündö comok bolgon avasın **çaba albay**, cıgaç kılıçın taptagan boydon toktolo kaldı.” (S.K.: 345)

Ø: “**Çababız** biz dağı!” (S.K.: 350)

-In; -GA: “-O sen, kimdin atın başka **çabasıñ!** — dep, iştin cayın Karaçalga tuydurup kaldı.” (S.K.: 37)

-DAY; -GA: “— Bayağıday bulkuntup baygege **çabat** beleñer, eptep bir mingiç bolup tursa boldu da.” (S.K.: 300)

-DAY: “Mubaa tiygendey tıypıl bolup **çabılıptır** kayran curt!” (S.K.: 611)

-GA: “Tübü “böödö” emes ko, — dedi Beknazar saal kabagı üyrölö, oyluu tarta, — bizdin biyler ordo başı kim ekenine karabay oşoyakka **çabışat**, biyler “kara alaman” degen el ordo başılardan ölö cadap bütön.” (S.K.: 292)

Ø: “Suu öydö tatırata **çabışıp**, beti açık cayıkka çığıştı.” (S.K.: 400)

-menen: “Oşo kıylı zamandardın birinde oguz curtı bir coo **menen çabışıp**, coo da kırılıp, özülörü da kırılıp, uruş maydanınan kırk atçan gana çıgıp ketken deyt.” (S.K.: 631)

2.4.4 çaç- (50)“ 1. saçmak (püskürmek): şuraya buraya atmak; 2. serpmek 3. mec. israf etmek.”

-GA: “Emi, aytıp koëyun, ak kiyiz**ge** cumuru baştın kanı **çaçılbasın**, alla taala kurmandıkka özü buyrugan ıyık mal ötöt ırım üçün, esiñerden çıkpasın.” (S.K.: 491)

-NA; -NIN; -DAy: “Ak kardın üstünö adam kanı çımindıktın gülündöy caynap **çaçıldı...**” (S.K.: 599)

Ø: “Orustun kanı tögülüp, kazınası **çaçılıp** uşunçalık iygilikke cetken soñ bul iygilikti Rossiya üçün mayda birdemelerge kıcıraşıp oturabay bulardın suraganınan aşıkça berip bekemdep kalış kerek!” dedi oriyentalist, al duşmanga tögül “öz” degenderge da ayta berbey turgan eñ akırkı sırdı ayttı.” (S.K.: 684)

-DAy: “Ulam diline suroo tuulup, biri coop alıp, biri tötök kılar bir cüyö tabuuga kıyın bolup, eñ akırı akılga da, küçkö da başkarıla koyboy turganday kumday **çaçılıp cattu.**” (S.K.: 212)

menen: “—Cakşı atanın kaşık menen cıynagan mülkün caman uul çömüç **menen çaçıp** tögötöt degen ıras.” (S.K.: 53)

-GA: “Kün ene sıyaktuu meer tögüp, çildenin çeri baskan dalılardı cılıtıp, kan tamırlarga kubat cügürtüp, camıga birdey ırakım **çaçıp** cadırap turdu.” (S.K.: 270)

-IN: “—Ey! — dep, kümüş eerdin kaşın büktölgön kamçı menen bir saldı, üyrölö dürdögö tüşkön cigitterge kaarın **çaçıp ciberdi.**” (S.K.: 309)

-GA: “Ottun alsız carıgı tuncuratıp baskan karañgılıktı kuup, tıttın tartaygan şaktarına cabışıp, ovogo akçıl şoola **çaçıp** ülpöldöp...” (S.K.: 335)

Ø: “Üyünö kapıstan cılan kirip kelse ak çaçıp çıgarasıñ.” (S.K.: 360)

-DAn; Ø: “Sarıbay esin cıyışka ülgürö albadı, bürküt temir çeñgelderin arbaytıp, kurç tumşugun açıp, çekireygen kızıl tegerek közdörünön zaar **çaçıp**, oşol zamat kayra şuuldap kirip keldi.” (S.K.: 268)

-NI: “Soodanı **çaçtım**, Sayak cürgön biröö bolup baydın üyünö barıp, akı surabay bir cıl cılıksın kaydardım.” (S.K.: 395)

2.4.5 çak- (6) “sokmak, ısırarak”

-**DAy**: “Kayran buudaydı carıp-carıp ele basa beriptir dep, eneñ meni cılanday **çagat** kokuy!” (S.K.: 335)

Ø: “-Özüñüz birdeme debeseñiz... — dep akırın cıldırıp **çagıp koydu.**” (S.K.: 83)

-**NI**: “Anı uşul sözdör cılan bolup **çaktı.**” (S.K.: 89)

-**GA**: “Oşonun özün xanına da, kalkına da kalıstay süylöp, eki caktan teñ öktösün, taarınıçın esepke alıp, eki caktı teñ ıkka, elçilikke **çaktırıp**, akırı mindan başka bıçım boluşu mümükün emestey kılıp, cumurulantıp ortogo taştap ketkenine ıraazı boldu.” (S.K.: 369)

2.4.6 çağılış-(7) “ 1. göz kamaştıran ışık (gayet açık ve parlak nesne hakkında) saçmak; 2. aksetmek, parlamak”

-**GA**: “Eki kolundagı koş bilerikleri şıñgıraşıp, dilde sabaktarı küngö **çağılışa** özünön cuka sarı nur çaçıp çelegindegi taza suu üstündö cılıldap oynop kelattı.” (S.K.: 372)

Ø: “Oşol cerde bir gana Şadı ınaktın közü tımızın **çağılışa kalıp**, cıluu uçurap turdu.” (S.K.: 101)

-**GA**: “Kıpkızıl kan dirildep attı, keñ cayılıp catkan ak kiyizge, karday meñsiz ak kiyizge kızıl kan sapırıldı, küngö **çağılışıp** nur bolup çaçıradı.” (S.K.: 70)

-**NA**: **Ø**: “Keçkisin da namazın okup algan soñ dağı bayagı, kızarıp batkan kündü karap, kün kızılma közü **çağılışıp**, ıylagan közdöy çaşıldanıp, çarçañkı ımdalap koyup, bık etpey, küñk etpey şaldırıp oturat.” (S.K.: 689)

2.4.7 çağımda- (1) “iftira etmek, kışkırtmak”

-**NA**: “Tılmeç kotordu, mayor İonov caaktaşa turgan öñdönüp kelip, oşol zamat köñülünö “a kokus, süylöşüü ters aylanıp kalgıday bolso, bu orus ofitserinin kebin kiygen dımaktuu aborigen urmatı uluk gubernatordun özünö

çağımdap koyuşu mümkün” degen çooçuloo kelip, aste toktottu özün.” (S.K.: 653)

2.4.8 çaka- (1) “**kakap çakap**” ikileme olarak çok kullanılır. **kaka- “tıkanmak, boğazında kalmak, boğulmak”**

-GA: “Uurtunan cılcıp akkan kan kökürögünö kulanıp, **kanga çakap**, kolu üzöngüdön üzölüp, cer kuçaktap cıgıldı.” (S.K.: 22)

2.4.9 çakçay- (12) “**kabarmak, gözleri büyük açılmak**”

Ø: “Musulmankuldun kıyık közdörü **çakçaya tüştü**, al közü mınday çakçayganda “Celdet!” dep çañırıp ciberçü azır ante alğan cok, tek erdin kese tiştep: ” (S.K.: 155)

Ø: “Bir kempirdi toktotuşka çamañar bolbodubu? —dep nıktap suradı al, közdörü **çakçaydı**.” (S.K.: 72)

Ø: “Atakuldun eki közü **çakçaydı**.” (S.K.: 545)

2.4.10 çakçañda- (1) “**azmetmek**”

-DAn: “Uçkayak argımdar aralaşa tiygen yadradan **çakçañdap** elirip kaçıp, ölüktördün üstünön, cıgılğan attardın üstünön tak tüyölüp, ok cañılğanı çıñıra kişenep alasalıp, kay bir attar üzöngügö butu ilinip kalğan çala can kişilerdi süyröp, kara seldin sürdönündö ürküp çurkap kelattı.” (S.K.: 20)

2.4.11 çakçarıl- (3) “**hiddetlenmek, ayrıntı kabarmak**”

Ø: “A Tultemir! — dedi Kulkişi **çakçarıla**.” (S.K.: 443)

2.4.12 çakır- (96) “**davet etmek, çağırma**”

-NI: “ —Kokuy, baatırım, şaşpa, koñşılardı **çakırayım**, kübö bolo turgan el kerek go, ıya?..” (S.K.: 394)

-NI;-DAn: “Uurtuna kan çıga tüşkön ele, al kirkirep alsız ün salıp, udayçıını atınan **çakırdı**, anı cardamga çakırdı.” (S.K.: 22)

-NI;-nA: “—Kelçi beri, azamat,—dep uul balanı özünö **çakırdı**, bala kıyılıp keldi ele beşenesinen sılap, erkeletip, kamçını koluna karmattı.” (S.K.: 564)

-DAn; Ø: “—Kuday buyrusa, kelerki cıldın başında uluu daracaluu ak paşanın tuulgan künün belgilep, бүткүл Rossiyadan, koloniyalardan, dos elderden, kas elderden meyman, avazgöy **çakırılıp**, öto saltanattuu çoñ toy ötkörülöt.” (S.K.: 545)

2.4.13 çakırañda- (1) “gözleri faltaşı gibi açılmak”

Ø: “—Canagı, ölügüñö otura kalayın kara takıya cok! —dep, alakanın şak koyup, közü **çakırañdap**, aldastap, öz açuusuna özü uukkan sıyaktuu akaktap turat.” (S.K.: 387)

2.4.14 çakıray- (7) “gözleri faltaşı gibi açılmak”

-DAn: “—Ya, aylanayın, — dep ciberdi kara neme çoñkara körpö börk aldınan eki közü **çakırayıp**, —cankebiñdi ısıtam, ayıp koëyun, uşul işke carapber, ayt aziret törögö...” (S.K.: 655)

-In: “—Barsın, — dedi Dombu çalır közün **çakıraytıp** artınan tiktep, — oşolor sikisin kesip berer beken?!” (S.K.: 322)

2.4.15 çakta- (2) “takdir etmek, denemek”

-NI: “Bul betteşüü alıbizdı **çaktadı**.” (S.K.: 380)

-nA: “Tartuu apkelüü, aga ılayık kiyit kayruu elette sıylaşuunun belgisi, birok, tartuu zarılın tilep birdemege kolko salıp kelet, oşo cagına karaganda bul түbү кішілердин ортосундагы alış-berіш alakası, іç-ara cүrgүзгөн соодası өңдүү, Теңірберди tartuunun kiyitine bir uloo dan **çaktap**, münüşkör oşogo ıraazı bolor dep içinen oylondu.” (S.K.: 30)

2.4.16 çal- (56) “1. şiddetli ve keskin vuruşla vurmak, çalmak (güreş sırasında) ayak çalmak; 2. kamçı ile vurmak, terkiye bağlamak; 3. (hayvanı) kesmek; 4. bakmak, yolu yoklamak; 5. duymak, işitmek; 6. kopuzla beste çalmak”

Ø: “Almambet üñkürdön eñkee basıp çıga cönödü, artınan: “İşengen kocom sen bolsoñ, kaldaygan seldeñdi urayın...” dep, Musulmankuldun küñküldöp sögünüp kalğanın kulagı **çalbay** tınç attanıp ketti.” (S.K.: 155)

-NI: “Kanaat-şa çoçup, “orus kaydan çıga kaldı?” degen oy zamatta kökülünö kelip, ordunan tura kaldı da, el karagan kün cürüş caktı karap, kaptan cürüp kele catkan köp koşundu közü **çaldı.**” (S.K.:199)

-DAn: “İsxak Abdıraxmandı kızığıp tiktep, başın akırın iykegilep, bir uurtun tartıp mıyığınan cımıydı: Capalak ükü maktansa cardan çıkan aldım der, caman tuugan maktansa cakşısın buttan **çaldım** der...” (S.K.: 502)

-nA: “—Taktın betmañdayında ilinip turçu çokoy **çalınbadı** közüñö?” (S.K.: 124)

-DAn;-GA: “Eköbü buzulgan dubaldardı aralap, ar cerden ölükkö **çalınıp**, temteñdep oturuşup, sepildin kırına çıkçu tepkiçtin tübünö cetiştı.” (S.K.: 486)

-NI; -menen: “Bul tarapka cañı kelatkanı belem, eki caktı köz kıyığı **menen çalıp**, tee alıstan sırdıuu tiktegen too baştarına köz kadap kelet.” (S.K.: 304)

2.4.17 çalırayt- (1) “eğri etmek”

-In: “Tapkan bolso süyünöt, taanıgan alat... Dombu közün **çalıraytıp**, ireñi buzulup, uşulardın baarın ugup kelip: ” (S.K.: 322)

2.4.18 çaldık- (1) “1. çarpmak, çarpışmak; 2. yarı yanmak, bir parça yanmak”

-GA: “İldırgan cuka çatırlarınan toktolboy camgır elenip, köçük basar kurgak orun kalbay, ötmö katarınan ötüp, suuga tüşkön çıkanday şümüröyüşüp, ak caandan soñku çıkıroongo kök tumşuk bolup toñuşup, tınımsız bir betkey

ırıldap cürüp turgan şamalga öpkölörün kaktırıp, aldı köz körünöo iç ooruuğa **çaldıgıp**, sasıgan tokulga camına bük tüşüp cıgıla baştaştı.” (S.K.: 197)

2.4.19 çalışta- (2) “dolanmak”

Ø : Al sendirektep, **çalıştap** bürküttün karayıp catkan kanattarının canına sulap cıgıldı... (S.K.: 269)

2.4.20 çalkala- (3) “göğsü ve karnı öne çıkarmak”

Ø: “İsxak tak aldına basıp kelip, **çalkalap** tiktep, te biyikte turgan sarbazdın sakal baskan baş’ş kördü.” (S.K.: 476)

2.4.21 çalkeşte- (2) “karışmak; karmakarışık olmak; arap saçına dönmek; *mec.* çok zor durumda olmak”

Ø: “Zaman **çalkeštenip** kelatat okşoyt, “Er cigit el çetinde, coo betinde” degen, koñulga bekine albassıñ, me, menin ak köñülüm, argımak saga kanat bolsun... coldoş bolsun.” (S.K.: 444)

-DA: “Uşul kez bütkül düynödö abal **çalkeštenip**, cer bölüştürüp alıp kaluu kızıkcılığı çoñ ölkölördü tike mañdaylaştırıp salgan kez.” (S.K.: 679)

2.4.22 çamala- (4) “1. takriben tahmin etmek; 2. takdir etmek”

-GA: “Abil bayagı şıñga cigittikten ötüp, caşı kırkka **çamalap**, münözü da toktoo tartıp, denesi tolup, kapkara murut, sakal kütüp, kişi bolup kalgan.” (S.K.: 155)

-In: “Balapan bürküttün cetilgenin, kündö bir maal koş kanatın duuldatıp küçün **çamalap**, küçkö tolgonun bilgen soñ ergip kök tiktep şaşıp kalgan ubagın kim körgön?” (S.K.: 489)

2.4.23 çamın- (1) “atılmak, saldırmak”

-DAY: “Amir Nasrulla kapıstan tuyukka kamalgan cırtkıçtay aldastap, büt küçün biriktirip, Kokondun tomsorgon boz dubalı menen Nüzüptün tünergön

atçandarının ortosunan tüyülgön temir muştum bolup carıp çıgıp ketem dep, bir bağıttı karay kara sel**dey çamınıp** katuu çabuulga öttü.” (S.K.: 104)

2.4.24 çañda- (1) “tozlanmak”

Ø: “Künügö keçkurun korbaşısı beş cigit koştóp çıgıp, dübürötö col **çañdatıp** çaap: —O tagamdın kunu büttübü? — dep kıykırıp, mırzasının kaarın tuydurup ötöt.” (S.K.: 360)

2.4.25 çañır- (32) “bağırmaq”

Ø: “Abil biy **çañırıp** koşumçaladı: —O! Aytıp koy!.. Teñirberdige aytıp koy!..” (S.K.: 359)

2.4.26 çap- (63) “1. hızlı koşmak; 2. kesmek; 3. atılmak”

Ø: “Türkün oyuu, sızuu tüşürüp çañgaktan idiş kırçu, kayıñdan koykoytup eer **çapçu**, kıpkızıl kılıp kerege, uuk casaçu.” (S.K.: 429)

-DAn;- DAy: “Koco atpaydın kalkası saxıbkıran amir Temirdin ölkösün uşunday bıtıratkan, tıştan coodoy **çapkan**, içten kurttay cegen uşu tokson booluu özübekter dep tüşündürgön.” (S.K.: 417)

-GA: “Kantkeni menen, biylerdin ordo kişisi menen uruk başçıların til tabışıp ketişi arttan kelip töböğö **çapkanday**, kütülbögön sokku boldu.” (S.K.: 415)

-NI: “Attı **çapmay**, tizege kakmay cok boldu. Er çabıştın şartı uşul.” (S.K.: 312)

-NI;-GA: “Bir uurtun tartıp cımıyıp gana koydu: “Meyli, kayratı cetse Beknazardı başka eki **çapsınçı**, menin eşigimde!” — degen oy ketti.” (S.K.: 350)

-In;-DAy: “Öz kalkın coodoy **çaptı**, öz şaarın karakçıday taladı.” (S.K.: 403)

menen: “Men künöö kıla bilgen baş, esine kelse, künöösün suray ala da bilet dep, esine keltirip koëyun dep, kamçı **menen çaptım ele!**” (S.K.: 88)

2.4.27 çapçı- (6) “ön ayağıyla, tırnağıyla yere vurmak (at, yabani hayvan hakkında)”

menen: “Tars etken ün cañırdı, zor kök çimbıl buudan çıñırıp, eki aldıñkı butu **menen** cer **çapçıp**, koş ayaktap tik tura kaldı da, alasalıp ketti...” (S.K.: 37)

Ø: “Corgosu selt ete tüştü da, cer **çapçıp**, kuyrugun kötörüp, torpoktu koşkura tiktedi. Kökbörüçü büktöy karmagan kamçısın kökürögünö ala berip taazim kıldı.” (S.K.: 305)

2.4.28 çarça- (24) “yorulmak”

Ø: “Köl-şal terdep, **çarçadı** Sarıbay.” (S.K.: 266)

-NIn;-DAn: “—Bul düynönün köyünön **çarçadıñızbı?**...” (S.K.: 531)

2.4.29 çarda- (3) “1. kurbağa bağırması; 2. kuğu kuşu ötmesi; 3. malûmat almak.”

-DAn; Ø: “Kölmö cerler bütündöy şalpaya, şalı da bışa baştagan, tübünön baka **çardap**, başı iyilip, cay ırgalıp, sarala şayıday ülbüröyt.” (S.K.: 508)

2.4.30 çargı- (8) “samimi olmamak, iğfal, doğru cevaptan kaçınmak”

nA: “Karı keñeşçi tomsorup, aylaker közdörü dırtıldep cooparasına tegerene **çargıdı**.” (S.K.: 363)

-NI: “Kantalagan cüdö közdörü çekçeyip, tigi kımkuut tüşürüp ötkün sıyaktuu ulam kısıp şatırap cakındap kelatkan caktı dırtıldep **çargıp**, tıncı kete baştı.” (S.K.: 17)

2.4.31 çarılda- (5) “cıvıldamak, yaygara koparmak”

Ø: “Er öltürüş kaday ekenin körsötöbüz biz dağı! — dep **çarıldap** cattı.” (S.K.: 350)

2.4.32 çarpıl- (1) “çarpmak”

-GA: “Közünö señselgen kök tokoy, köbüktönüp бүркүлүп агып catkan kaška suu, üstünö salañdap şarga **çarpılıp**, celsiz tünü termelip turgan kızıl calbırak sambı tal elestedi.” (S.K.: 486)

2.4.33 çartıl- (2) “gümbürdemek, gürlemek”

Ø: Ana! — dep **çartıldap** kıykırdı. (S.K.: 89)

2.4.34 çataş- (1) “1. karışmak, karmakarışık olmak, intizamsız bir hale gelmek; 2. sayıklamak”

-Day: “Bulardın ortosu uşunday **çataşkan ki**, bir cagı kıyramayınça tınççılık bolboyt.” (S.K.: 169)

2.4.35 çatın- (2) “sıkıca sarınmak , bağlanmak”

menen: “Narı cakınkı kıştakka tabıp izdep barıp, andan belinen ıldıy gana ak mata **menen çatınıp algan**, başın da ak mata menen orogon karı industu eerçitip keldi.” (S.K.: 627)

2.4.36 çatıra- (6) “ çatırdamak, takırtı yapmak”

-Day: “Tobokelçi candar örttöy **çatırap**, acal kanatına carmaşıp, kılıçtarın bulgalap, attan murda alga obdulup, iri aldıda dürdügüp baratıştı.” (S.K.: 20)

2.4.37 çayka- (41) “1. çalkamak, sallamak; 2. çalkamak, yıkamak”

Ø: “Ayzaada uyalıp, ce baş **çaykabay**, ce sezim eerçitip baş iykey albay, kan tolkup beti ısıdı.” (S.K.: 282)

-In: “— Co, co, — dep başın **çaykadı** abışka, — anetse da, erece şariyat col berbeyt, coop öz oozunan çığış lazim...” (S.K.: 394)

2.4.38 çayla- (6) “körleşmek”

Ø: “Saz, say ceektey arasına tobu menen töö kirip ketse tabılbaganday şıkala öskön kara kamış, miñ türlüü çöp **çaylagan**, kalıñ çiy te alıstan ak kaymaldın çuudasınday ülpöldöyt.” (S.K.: 185)

2.4.39 çayna- (7) “çiğnemek”

-In: “Aga bolboy kökçambıl buudan kızıy-kızıy, oozdugun **çaynap**, oor tuyaktarın türsüldötüp, Abil-biydin corgosun cöölöp ötö berdi.” (S.K.: 37)

2.4.40 çaypal- (11) “çalkalanmak, sallanmak, dalgalanmak”

Ø: “Mingeni buurul corgo, ırgaktuu **çaypalıp**, üstündöğü mirzanı bir kılıt etkizbeyt, oyun buzbayt.” (S.K.: 304)

2.4.41 çebelen- (1) “çabalamak”

Ø: “İt **çebelenip**, eesin tegerenip, korgogonsup ürdü.” (S.K.: 438)

2.4.42 çeç- (51) “çözmek, çıkartmak, halletmek”

-NI: “—Çeç belbaktı beri! — dedi Nüzüp aga.” (S.K.: 96)

-In;-DAn: “Kanış üygö kirgende Beknazar ali törgö ötö elek eken, kamçısın keregenin başına ilip, kılıçın belinen **çeçip**, cay kıbırıp, narı karap turgan.” (S.K.: 318)

-In;-GA: “Kepiçin ulagaga **çeçip**, túbündö birdeme tompoygon kölböörünkeregeninbaşına ilip, anantöşölgön kilemdi basıp kelip, törkü kilemdinüstünö cayılıp catkan şayı töşöktünçetine koomay köçük bastı.” (S.K.: 692)

2.4.43 çegin- (12) “gerisin geri gitmek, çekilmek”

Ø: “Musulmankul too tayanıp **çegindi**.” (S.K.: 167)

-GA: “Küügüm kire köz baylanganda Beknazar alsıragan kolunun başın-ayagın cıynap, karşılıktı toktotup, 20 miñ kişisi nabıt bolup, kanga bölöngön, tütüngö uukkan Anciyandan çıgıp Asakege **çegindi.**” (S.K.: 582)

2.4.44 çekçey- (22) “1. ehemiyetli ve müstakil gözükme. 2. hayretten fırlamak (gözler hakkında)”

Ø: “Şer datka **çekçeydi.**” (S.K.: 412)

-NIn;-In: “Kokondun çarpayasında çay içip oturganday anın eçtemeden kamsanabay, kamırabay oturuşu **eldin** eki közün ogo beter **çekçeytti,** kandaıdır kataal küçtü sezdirip üşün aldı.” (S.K.: 364)

2.4.45 çekirey- (18) “gözünün gölgesiyle bakmak”

-NIn;- DAy: “Enesin tegerekteşip, çöönün baldarınday **çekireyişip,** kelgen kişilerdi çooçurkap tiktep oturuşat.” (S.K.: 564)

-In;-DAn: “Biyler küdüñdöşüp, biri birinin etegin tartıp, kıcığı kızarıp et baskan aç közdörün **aldırtan çekireytişip,** “Menikinen munuku cakşıbı, ıya?” deşip, körüp kalıştı.” (S.K.: 408)

2.4.46 çel- (6) “çelmek, boynuzunu takarak bir yana çekmek(başlıca öküz hakkında)”

Ø: “Kiçinekeyi aldına çuuldap kar **çelip** ok tüşköndöanı sayın esi çıgıp, kayra ıldıy çurkap, ańgıça bet aldına kelip kalgan karateldi körüp, kayra bakırıp kaçtı.” (S.K.: 601)

-DAn: “Küröş başı beldeştirişke ulgürböy, tebelendide kalbas üçün özü ortodon çıga kaçtı Cañı palban boşoñ emestei, eki caktan cer **çelişip,** maraşıp, birin biri tooruy tegerene ba-sışıp, bir ubakta tikeleşe biri birin silkip ırgıtıp, eköbü eki cakka cumalanıp, teñ tura kalıştı kayra.” (S.K.: 145)

2.4.47 çene- (3) “ölçmek”

-**NI**: “Soo çakta a-bu deşet, kaçan canga cabır tüşüp, kara başka küç kelgende, alıs menen cakındın ortosu **çenelip**, kastın, dostun kadırı bilinet eken, Teñirberdi ake.” (S.K.: 291)

2.4.48 çert- (29) “çalmak, fiske vurmak”

-**DA**: “Keede calgız kızın, bürkütün erkeletkisi kelip, can termeltken acayıp mukamduu ündör menen alardın köñülün kötörgüsü kelgende **çertilüçü**.” (S.K.: 259)

-**DAn**;- **NI**: “Tübünön kök kumdardı **çertip**, bürtüp kaynap turgan tunuk başat kelindin sürötün özünö tarttı.” (S.K.: 38)

2.4.49 çette- (8) “bir kenardan gitmek, bir yana çekilmek, sapmak, uzaklaşmak”

-**NI**;-**DAn**: “Akboz argımakçan askerbaşı öz tegeregindegi tandalgan sıpaylardı okton **çettep** azdap ketençiktey berüügö buyruk kıldı da, özü bir top udayçı menen general Çernyaevdin aldınkı küçtörünün colunda kaldı.” (S.K.: 18)

2.4.50 çıçala- (1) “adamakıllı kızmak, kendinden geçmek”

Ø: “—A Beknazar, **çıçalaba** sen dagı, — dep Abil biy Beknazardı karadı.” (S.K.: 353)

2.4.51 çıda- (32) “tahammül etmek, katlanmak, dayanmak”

Ø: “Kayda cüröt, ne küngö tuş boldı— köñülübüz **çıdabayt...**” (S.K.: 255)

-**GA**: “Kim çıdayt buga?” (S.K.: 359)

2.4.52 çık- (780) “çıkmaq (dışarıya yahut yukarıya hareketi ifade eden fiildir), içeriden dışarıya varmak, arkadan öne doğru hareket etmek, yerinden oynayıp görünecek duruma gelmek, yukarıya tırmanmak yükselmek, yayılmak (ses hakkında)”

-GA: “Emi akırın cetelep tışka **çigar.**” (S.K.: 301)

-DA: “Oşondo Musulmankul beykünö tuugandarının ömürün surap söz **çigarat**, topurakka çekesin tiygizip, calınıp, şömtüröp aldım cıgılat degen ele.” (S.K.: 172)

-DAn; Ø: “—Andan kalsa, Abil, — dep kep uzattı Şer datka, — kiçine birdeme bolo elekte ordodon asker **çigarat**, askeri kelip cigitterdi kazıkka oturguzat, booz kelinderdin için carıp, balasın bakırtıp cerge tüşüröt.” (S.K.: 410)

-In: “Karaçapan — türkçö süylöp ketken, oturuktaşkan eldi ataganı dep tütünün **çigardı**, eç kaçan noyubagan, eç kaçan muunu boşobogon katuu baş adamdın közünün içi cılırap kızarıp kelip toktodu.” (S.K.: 161)

-In;-DAn: “Akılsız Madali ataları uluu emgek menen kuragan ordonun tarkin ketirdi, baarın kolunan **çigardı.**” (S.K.: 60)

menen: “Kempir “camandık kül **menen** koşo **çık**, kün menen koşo batıp ket” dep, batıştı közdöy alıs ırgıttı...” (S.K.: 317)

2.4.53 çıkanakta- (7) “dirseklerle dayanmak”

-GA: “Tigi eki cagina teñ taştalğan kuş cazdıkka **çıkanaktabay**, tize bükköndön beri mandaş buzbay, tuurdağı kuştan beter çukçuyup, erdin bek kımtıgan boydon dit koyup, eegin saal kötörö ormoyup tiktep, Alımbek datka bir da colu sözün buzbadı, ce kubattoo, ce caratpoo sezdirbey bir kununda melteyip, söz akırın kütkönsüp tiş açpadı.” (S.K.: 191)

-DA: “Sol kulagının üstünö sayıngan cüzbaşılık cıgası bar baatır bir oor top cigitterdin ortosunda körpöçö üstündö **çıkanaktap**, oygo batıp, bık etpey catkan.” (S.K.: 31)

2.4.54 çılan- (3) “ıslanmak, adamakıllı ıslanmak, nemlenmek”

-nA: “Köbü kök asman tiktep, közü açık, köbü cüztömön tüşö cer kuçaktap sulagan, köbü öz boorun özü koş koldop baskan boydon bürüşüp cıgılğan — biri kararıp, biri agarıp, biri kızarıp, ar cerde tomurayıp, ar cerde biri birinin üstünö arta salına karşı-terşi catıp kalışkan — baarı öz kanına **çılengan**, aralarga, ayak koërgo çolo az.” (S.K.: 182)

2.4.55 çımcı- (3) “çimdiklemek”

-NI: “Kurmancan cesir kara şayını **çımcıp**, akırın açıp, çooçup kayra taştap ciberdi.” (S.K.: 243)

2.4.56 çımıra- (7) “1. derinin üzerinde karıncalar yürüyormuş gibi bir kaşıntı, gicişme hiss olunmak; 2. unutmak, mahcup olmak”

Ø: “Közdörü **çımırıp**, arkaygan toolor teñselip, arçalar karaluu zayıp bolup köründü” (S.K.: 40)

2.4.57 çımırkan- (14) “1. gergin ve heyecanlı olmak, enerji toplamak; 2. şiddetle dayamak, ıkmak”

Ø: ““Menin künööm emne?!” “Kıpçak!” “Kıpçak!” Narmambet datka **çımırkandı**.” (S.K.: 180)

2.4.58 çında- (17) “lâyıkı ile, ciddiyetle, cidden yapmak”

-NI: “Anan, kудay kalasa, toru kaşkanı **çındap**, suutup, çoñ maarege taptay baştaybız!” (S.K.: 301)

2.4.59 çıñır- (17) “can tırmalayan bir şekilde bağırarak, acı acı bağırarak”

Ø: “Tars etken ün cañırdı, zor kök çimbıl buudan **çıñırıp**, eki aldıñkı butu menen cer çapçıp, koş ayaktap tik tura kaldı da, alasalıp ketti... Karaçal daldayıp uçup tüştü...” (S.K.: 37)

2.4.60 çırıl-da- (16) “cılıdamak, yaygara etmek”

-DAy: “Cüzünö aynek kılıp kündö cüz iret calbarıp tiktep oturgan calgız kızığa kaday ukuruk taştalıp turganın bilip, Süyümkan uyasına cılan soylop kelatkanın körgön boz çımçıktay **çırıldadı**, aralcı tüşsöñörçü degendey ar kimge caloorup tiktep ıyladı.” (S.K.: 372)

2.4.61 çırma- (9) “yumak şeklinde koymak, bükmek, sarmak”

menen: “Ordonun keçegi aybattuu bilermanı Kokon baza-rının ortosundayı atayın kurulgan biyik cığaç sekide kara temir cıncır **menen** bek **çırma**lıp, üstündö iştanınan başka eçtemesi cok, calañaç turdu.” (S.K.: 168)

-NIn;-nA: “Cığaçtardın baştarına **çırma**lıp, alıstan tarmal bolup körünüp, ulam cakındaganda ali kök mömölörün samsaalatıp şağın iyet.” (S.K.: 279)

2.4.62 çırpı- (2) “ince tabakaya ilişmek ve onu çıkarmak, bir nesneyi ince tabaka şeklinde kesip almak”

-NIn;-In: “Üstünö iyilgen sambı taldın uçun ulam **çırpı**p, köbük çertip, bir kunun-da şıldırıttap Çanaç suusu agıp catat.” (S.K.: 382)

2.4.63 cıtı- (14) “kaş çatmak, surat asmak”

-NIn: “Abıl biydin kabagı **cıtıldı**.” (S.K.: 333)

-In: “Kudayar-xan kabagın **cıtıp**, özünçö murdun çıyrıdı “Kişinin közünçö da çimkirebi?!” (S.K.: 461)

2.4.64 çıyral- (16) “1. kıvrılmak, bükülmek (ince iplik hakkında); 2. pişmek, 3. kuvvetlenmek; 4. katılaşmak”

-DAn: “A Atakul içten **çıyralıp**, akılına kelip eşikke türtüp çıgaruunu gana küttü.” (S.K.:534)

Ø: “Bir sındırım nan menen özök calgap, suu içip, al bir az **çıyralıp**, kubat algansıp kaldı.” (S.K.: 473)

2.4.65 cızılda- (1) “sıcaktan cız cız olmak; *mec.* kavrulmak, pişmek (kavurucu sıcakla ilgili)”

Ø: “Cer een, kıştak een, saratan **cızıldap**, ülp-ülp etip ısıq kerimsel gana cortup turdu” (S.K.: 509)

2.4.66 çirdelen- (1) “kayışla bağlanmak”

menen: “Eki kolu, eki butukara temir cıncır **menen çiderlenip**, al azdık kılıp, kenep arkan menen eki karısınan, butunan, moynunan baylap tört atçan tört cakka kerip alışkan.” (S.K.: 614)

2.4.67 çimiril- (17) “1. şiddetlice dönmek; 2. alabildiğine koşmak”

-DAy: “Kösöö çalış kıl murutu tüktöygön, kabagı biyik, kaşı caaday **çimirilgen**, eç kaçan tap kılğandan irmelbegen kök sargıç börü köz.” (S.K.: 253)

-NIn; menen: “Candap turgan nökörlör, udayçılar közünün ağı **menen çimirilişip**, al eç kim menen süylöşpöy, eç kim menen makuldaşpay, tuştarabın kolun serelep karap, akırın ooz kıbratuu menen kerektüü buyruktarın oñ kanatka, sol kanatka berip turdu.” (S.K.: 16)

-In: “Karakaş ayım kaşın **çimirip**, dağı açuu birdeme demekçi bolup kele catkanda, Abil biy başın çaykap toktotup, anan Madılga karap, canagıday ele cay, koñur süylödü.” (S.K.: 430)

2.4.68 çiren- (3) “1. gerinmek, gerginleşmek; 2. *mec.* kurulmak, övünmek”

Ø: “İsxak **çirenip**, saal candalbas kılıp, anan butunun uçu da kıbrabay, murdunan asıp koygon kök colborstunterisindey çubalıp, uzununu çıgıp, akırın çaypalıpturup kaldı.” (S.K.: 617)

2.4.69 çiri- (6) “çürümek”

-GA; Ø: Ne tışka çıgıp cer körböppüz, ne öskön bir elden taalı alalı debepiz — öz teribizge özübüz **çirip**, öz şorpobuzga boroku bolup, dımıp, sasıp kalgan ekenbiz... (S.K.: 244)

2.4.70 çirke- (3) “takmak, birini ötekisine bağlamak”

Ø: “EtegiTaşken, başı Suusamırğa, andan narı Toguz-Toro bağıtına calganıp, Özgön, Alaykuu, Alay tooloru **çirkelişip**, İsxaktın oñ kol tarabına imerilip cattı.” (S.K.: 608)

-DAy: “Üç katar boy tumarları aga çirkelgen üç katar küböktörü cılık kümüş baarın öz-özünö biriktirgen sarı kumurskalar**day çirkelişken** nipniçke cıncır-ları nukura altın okşoyt.” (S.K.: 254)

2.4.71 çiy- (3) “1. çizgi, hat çekmek, tersim eylemek; 2. kaydetmek (listeye geçirmek)”

-GA;-NIn;-In: “Tille teñgelerge alardın, ısmın **çiydirip**, a tilde teñgelerdi özü cumşagan!” (S.K.: 93)

menen;-NIn;-nA: “Oşol kezde Kokondun özünön çıkçu nastalik degen sargıç kagazdı oymo-çiyemelüü sır taktaga caydırdı da, İsxak bir az oylonup, üñülüp turdu da, kuş kanat kalam **menen** nastalik**tin** bir çetine üç tegerek **çiydi**, andan soñ caa sızdı da, cebesine okşotup ortosuna bir sızık tüşürdü.” (S.K.: 504)

2.4.72 çiytk- (3) “korkmak, rahatsız olmak”

-DAn: “Birinen da **çiytkbey**, zerikpey alardın küñküldöşö uzakka aytkan sözdörün öto intaa koyup ugup, özü da sözgö aralaşa birdemeni taktaşıp, köpkö maekteşçü ele.” (S.K.: 215)

-NI: “Oşon üçün dañazaluu Buxara-i-Şariftin kelbersigen dımaqtuu, şaani-şököttüü ökümdarı eç kim**di çiytkbey**, eç kimden ciyirkenbey, cüz üyrüböy Madıda oturbaybı?!” (S.K.: 250)

2.4.73 çoçu- (45) “ürkmek, korkmak”

-DA: ““İ-i, bul öydö-süngönü emespi?!” dep, tuuganına öktö da oylop, taarınıp, akırında **çoçulap**, söz maanisinen çalıştap, andan narı köñül tüpkürünön catirkoo sezim oygongoysuyt.” (S.K.: 191)

Ø: “Kanaat-şa **çoçup**, “orus kaydan çıga kaldı?” degen oy zamatta kökülünö kelip, ordunan tura kaldı da, el karagan kün cürüş caktı karap, kaptan cürüp kele catkan köp koşundu közü çaldı.” (S.K.:199)

-nA;-DAn: “Bul çölkömdö ayıl tabılbasına közü cetken soñ, narı too arasına tereñdep kete beriş**ten çoçup**, al künkü cürüştü büttü dep, Cindi cüzbaşı kayra tarttı.” (S.K.: 400)

2.4.74 çoğul- (64) “toplanmak, yığılmak”

-GA: “Bügünkü türü bölök, tili bölök, dini bölök, tıştan kelgen coo ubağı bir başka — uşul azır estüü el bir döböğö **çogulat**, estüü curtbaşı biröönü özüm debey, biröönü catım debey, koşup alat...” (S.K.: 501)

Ø: “Oşol 1876-cıldın 1-martı künü Margalan ordosunun keñ maydanına cık toltura el **çoguldu**.” (S.K.: 612)

-DAn: “Bul cerde tuulup öskön adamga bul könümüş nerse ava ırayının ar kaday kubuluşuna kamduu boluşat, a cıluu Taşken aylanası**nan çogulgan**, narı da cay mezigilki ceñil kiyimin almaştıra elek koşunga kütülbögön katuu capa bolup kaldı.” (S.K.: 197)

-NI: “Kündördün birinde Nüzüp tañga cuuk oşol şumduktuu tüşün kördü da, ordunan çooçup turup, erte menen ayıldagı aksakaldardı, köptü körgön ulamalardı **çogulttu**.” (S.K.: 81)

-In;-DA: “Özgöçö işengen kişilerin, sarkerler**in** bir kündö **çogultup**, keñeşke oturdu.” (S.K.: 572)

2.4.75 çoku- (6) “çöplenmek, galamak”

menen: “Bir ubakta şarpıldap culkunup, çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcıga karmap, kurç tumşugu **menen** karsıldata **çokup**, canı karayıp moynun alga sozgulap, şırp etken dabışka, colbun celdin şuu-şuu etkenine cata kalıp kulak salıp, talpınıp açuu şań-şıp, bürküttün tıncı kete baştı.” (S.K.: 266)

-GA: “Eñ akırı, Abdıraxmandın tuugandarına küygönü, ıkkanı, mindan narı da tuugandarın kanattuuga kaktırbay, tumşuktuuga **çokutpay**, öz kalkasına alğanı bolup esepteldi.” (S.K.: 413)

2.4.76 çoñoy- (9) “büyüme, artmak”

-DA: “Oşol boydon Musulmankul elette **çoñoyup**, tuugandarına kiyn erezege cetkenden kiyn ketiptir.” (S.K.: 139)

Ø: “Bir... eki... üç... Karaandardın kuyruğu üzölö koyboy, kumurska bolup sap tartıp, akırın cılıp, birde böksögö kire körünböy ketip, kayra çubalıp çıgıp, iyirilip, ulam berilep, karaandar çoñoyup, ulam cakındap kele berdi.” (S.K.: 272)

2.4.77 çooçula- (8) “kuşkulanmak”

-DAY: “Munu general baamdap koë turganday ce biröo cetkirip sala turganday cürögü **çooçulap**, içi bir kımıldap, bir sıyrılıp, başına kan dürgüp, canı tütöp, bargan sayın çıdamı bütüp barattı.” (S.K.: 17)

Ø: “Cana eldin dürdügüp atka çurkaganda kozgolbogon kıydı kişi azır tiginin ırayın baykap, **çooçulap**, demin içine tarttı.” (S.K.: 364)

-DAn: “Çın ele Abdilla bek caktan **çooçulap**, “süylöşüünün” bir tüyünü kılıp aldıga koyup oturuşkan Kurmancan sezbey koë alğan cok, közün süzö muñayıpoturup coobun ayttı.” (S.K.: 680)

2.4.78 çooçun- (5) “yabancı gelmek”

-DAn: “Uşundan **çooçundu**.” (S.K.: 319)

2.4.79 çooçurka- (3) “yadırgamak, kaçınmak”

Ø: “Karı **çooçurkap** tiktep oozu boş salam ayttı.” (S.K.: 27)

2.4.80 çormoy- (2) “kalın dudaklı ve sükûfî olmak, dudaklarını şişirmek ve ciddi görünmek”

-**In**: “Musulmankul dubalga süyönüp, üñküyüp, tigi közünö çaş alıp turgan Carkın ayımdı da, Şeralini da tiktebey, baarın unutkan sıyaktuu üñküyüp, özünçö aksap imerile basıp, oozun **çormoytup** oygo battı.” (S.K.: 130)

2.4.81 çoy- (24) “çekmek, uzatmak”

-**In**: “Eñ aldıda bölünö bastırgan top atçan kayguul, andan soñ tuu başı, andan kiyin kara calduu suluu sarı corgoçon koşun başı, kuyruk ulaş can cigitteri, artı körünböğön köp koşun Töö-Aşuu tübünö tayanıp, cüktüü at-kölük baş boolorun **çoydurup**, ilkip-kalkıp kaldı.” (S.K.: 186)

Ø: ““O! O! dep çarçañkı töögö dem bergen uykuluu ün, calpak taman canıbarlar buyla **çoydurup**, közdörün çaşıldantıp, cügü ooru öydö-ıldıyda “bu-uk...” etip, muñkanıp koyup, baarı bir tegiz, tolkun sıyaktuu ulanışıp, cay mañuuda.” (S.K.: 552)

-**GA**: “Mına, tört cakka **çoygon** tört caattı birleşişke köndürüp kör — makul deyt, kılbayt — tiliñ teşilet, kaniñ kurgayt! Baş iykep koydu, ınandı Abil biy: — Başka arga izdep körböppüz da, attiñ ay?! (S.K.: 163)

Ø: “ Köç cay **çoyulup**, kılkıldap çubay berdi.” (S.K.: 272)

-**NIn; In**: “Zayıp tügötö içip, cigitterdi çın diti menen alkadı da ak kaymaldın buylasın **çoyup**, beesin temindi: —Çoñ ırakmat.” (S.K.: 276)

2.4.82 çök- (35) “1. çökmek, dizler üzerine düşmek (deve hakkında); 2. dalmak; 3. kocayıp kuvetten düşmek, düşmek, çökmek”

-**GA**: “Bul eldi kimisi gana bolbosun, kötöröm deseñ, alına, akılına karabay kötörülöm dey beret, an üçün baarına kayıl an üçün baarına közün cumat, ot keç deseñ ot keçet, suuga çök deseñ suuga **çögöt**.” (S.K.: 543)

-**DA**: ““Iya? Bul ne degen zaman bolup ketti?..” deyt ontoo arasında anı sayın köñülü **çögüp**.” (S.K.: 590)

Ø: “Ubayım sıyaktuu köñül **çöktürüp**, cer, büt aylana sarı.” (S.K.: 548)

2.4.83 çögölö- (4) “diz çökmek”

-DA: “ Oşo zamat atçan kozak karatelder orop, üröylörü uça karda **çögölöp** oturgan öküldör çuu etip, tura kalıştı.” (S.K.: 599)

Ø: “Ayzaada akırın çögölöp, moynun uzarta sozup, kılıçka tostı.” (S.K.: 391)

-nA: “Siz Nauman pansat, askerden kaçan kerek bolso alıñ, tigil düynödö kудay aldında, bul düynödö bizdin aldımızda keçirilgis künöögö kiripdar bolgon karabağış, katay, kutluk-seyit, nayman, kurama uruktarın kanga bölöp, kayradan bizdin ıyık taktın aldına **çögölötüp** kelgeysiz!” (S.K.: 378)

2.4.84 çögör- (4) “1. diz üstüne düşürmek, çökertmek; 2. batırmak”

menen; Ø: “Caş mırza altın **menen** sayma **çögörgön** kızıl kımkap kiygen, butunda kök bulgaarı ötük, başında carlığı çok kök çalma.” (S.K.: 304)

2.4.85 çömül- (3) “dalmak, yıkanmak, banyo almak”

-GA: “Eç kaçan körböğön ele, Atakul bir çarxıp tiktep, andan tömön stolgo üñülüp oturgan fon kaufmandın ıstagan cargaktay kaşka başın, oygo **çömülgön** suz cüzün körüp kaldı” (S.K.: 543)

-GA: “Özgöçö Sibir cakta xristian keçilderi öto çaap “yazıçnikterdi” kıştın künü ırañ suuga **çömültüşüp**, karı debey caş debey tegiz çokuntuşkan kezde öpködön kagınıp el boo tüşüp kırılıp ketken.” (S.K.: 679)

2.4.86 çubakta- (2) “sürüklenmek”

-nA: “Çubagan kumurskaday köp asker şamapdan buyga añ-saylarga örüp öñüp kirişip, kök cılgından kıyratıp kırkıp ot cagışıp, suuk küzdün alsız **nuruna çubaktaşıp** kalıştı” (S.K.: 198)

2.4.87 çuba- (50) “katar halinde gitmek, biribiri ardınca gitmek”

-Nİn;-nA: “Anın üstünö, eki iyninen ceñsiz karala kımkap akboz argıma**tın** düñküygön soorusuna **çubalıp**, kölbüp basıp dağı körümsüz kılıp salgan. ” (S.K.: 16)

Ø: “Köp koşun **çubalıp**, kara seldin şarınday türmök-türmök bolup, eñ katuu tezdik menen, boroondoy küüldöp, general Çernyaevdin sol flangasın cemirip kirdi” (S.K.: 20)

-DAy: “Ceekterin cañı çöptör baskan bir taman uzun col cülgölönüp alakandin otundagı çiyinderdey tuştuşka ayrılıp, uçu tügönböy ciptey **çubalıp**, adırdan adırlarga artılıp, kolottordo iyirilip catat.” (S.K.: 280)

-DAn;-GA; çeyin: “Seldesi tördön bosogogo **çeyin** iyirilip **çubalıp**, Abdımomun bek kabagın tüyüp turgan Beknazar baatırğa barıp takaldı.” (S.K.: 540)

2.4.88 çukçuy- (9) “şişkin gözükmek (yanak hakkında)”

-Nİn;-DAy: “Kızıl kımkap ton kiygen, başına çımkıy kök selde orongon, bödönönün kuyrugunday **çukçuygan**, ak sakalduu kişinin aldına alıp kelişti.” (S.K.:535)

Ø: “Tigi eki cagina teñ taştalğan kuş cazdıkkı çıkanaktabay, tize bükköndön beri mandaş buzbay, tuurdağı kuştan beter **çukçuyup**, erdin bek kımtıgan boydon dit koyup, eegin saal kötörö ormoyup tiktep, Alımbek datka bir da colu sözün buzbadı, ce kubattoo, ce caratpoo sezdirbey bir kununda melteyip, söz akırın kütkönsüp tiş açpadı.” (S.K.: 191)

2.4.89 çuku- (4) “kazımak, kazıyıp çıkarmak, oymak”

Ø: “İsxak atayın **çukuladı:** Narı karap kettiñbi oşondo? Dalıñdı ele bir körüp kaldım ele!” (S.K.: 533)

-Nİ;-In: “Oşondo cok kılsam bolot ele, oşondo taktan tüşürüp, tigi Buxarada tentirep cürgön Mala bekti çakırıp alıp takka koyup, bu ant urgur**du** köz**ün**

çukutup taştap, musapır kılıp bir meçittin içine oturguzup salsam kolumdan kelet ele... Xa bışpagan baş!” (S.K.: 159)

Bir önceki cümle içinde “**çuku-**” fiili cümle içinde “**taşt-**” yardımcı fiili ile birlikte gelerek yüklem hizmeti görmektedir ve daha önce rastlamadığımız bir durumu ortaya çıkartmaktadır: şöyle ki yükleme hal eklerinin yan yana gelerek kullanılması yani “*bu ant urğurdu közün çukutup taştap*” yan cümlecikte de görüldüğü gibi yükleme hal eki **-NI**; ve 3. tekil şahıs iyelik eki **-In**; iki farklı kelimedede aynı anda kullanılmıştır.

2.4.90 çukulda- (1) “1. çınlayan, madeni sesler çıkarmak; 2. ötmek”

-GA: “Caş xan çiyindi butunun üzöngülügün çiyinge taamay koyboy ele, içkeri çükögö **çukuldap**, sol kolun artına kayrıbay ele sol butun togonok kılabay ele toorumakçı bolo baştağı.” (S.K.: 137)

2.4.91 çulgu- (1) “yürümek arzusuyla başını sallamak (at hakkında)”

-In: “Ak taylak oydoloy bere balaga kiçine aybat kıla “bu-u” dep, tegerek kapkara közdörün caynatıp, başın **çulgup**, al dağı, bala da, oyunga özü şerik, señselip mañgan sayın moynundadı cılaacın şıñgırlap barat.” (S.K.: 274)

2.4.92 çurka- (54) “koşmak”

Ø: **-GA**: “Sıpaylar büt atka **çurkadı**!” (S.K.: 311)

-GA; karay: “—Tokto-o!.. Oy kimsiñ, tokto-o! — dep, ünü too cañırtıp, at ketken cakka **karay** dalbaktap çurkadı.” (S.K.: 302)

-DAn: “—Kel, öltürt! — dep, artınan taşkalıp **çurkadı**.” (S.K.: 557)

-DAy; Ø: “Ayıl çetinde çiy-çiy ündör çıgıp, bir coykondı sezgendey itter abalap tura **çurkap**, ağıgıça eki karaan cakındap kele beriştı.” (S.K.: 366)

2.4.93 çuulda- (11) “uğuldamak”

-DAn; -NIn: “Tıştan baldardın **çuuldap**, ce alısırakta go, oynop cürüşköñü bilinet.” (S.K.: 296)

Ø: “Özüñüz bilesiz, orus askeri sizdin ölköñüzdün içine kirse, Rossiyanı körälbagan çet mamleketter “Rossiya basıp alıp catat” dep **çuuldap**, uşak kılışı mümkün.” (S.K.: 460)

2.4.94 çuuru- (2) “dizi halinde yürüyüp gitmek, hareket etmek”

-DAy: “—Koydoy **çuurutup** ele ölümgö aydap bara berebi?! (S.K.: 50)

2.4.95 çüčkür- (1) “aksırmak”

Ø: “Kuyrugı kesik karala it col ceektep, köç boylop, tilin salın akaktap cürüp kelet, ulam çöptün tübünö cata kalıp, köç uzay berse kayra turup çoltoñdop codtup, nımdalışkan kara tumşugın kıymıldatıp **çüčkürüp**, katuulap celip köçtön kalbadı.” (S.K.: 275)

2.4.96 çümkö- (11) “örtmek, baştan başa kapamak”

-nA: “Başına kayra kara tün **çümköldü.**” (S.K.: 473)

Ø: “Ak şalpar cooluk **çümköngönsüp**, daraktarı ülbüröp, kar basıp turgan Ancıyan kımkuut tüştü.” (S.K.: 579)

2.4.97 çürgö- (4) “itinasız, üstün körü yapmak”

Ø: “Saal buşayman bolgonsugan ayar kebet körsötüp, aste baş iykegilep, ımälaga ıktatıp, maani **çürgödü.**” (S.K.: 292)

-nA: “Oyuna eç arga **çürgölbödü.**” (S.K.: 520)

2.4.98 çürüş- (10) “buruşmak, kıvrılmak, büzülmek”

-DAy;- In: “Catkan ordunan öydö bolup, başına kara makmal topusun oñdop kiyip, kıynoo tartkan kişidey kabagın **çürüştürüp**, közün alsız üldürötüp, ayanıçtuu. (S.K.: 291)

-DAn: “Eki cagında dağı börödöy culungan kaşköy cigitter, al dağı eki etegi dalbaktap, aksap basıp, kıcırdan dağı kabagı **çürüşüp**, culuna basıp keldi.” (S.K.: 131)

2.5 /D/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.5.1 daa- (7) “çekinmemek; cüret etmek, atılmak”

-GA: “Anı karmoogo eç kim **daabadı**, eç kimdin kolu barbadı.” (S.K.: 67)

Ø: “Top karakçı, calgızdap öñüp baskan uuru merçem kılğan, ceke-carım kişi **daap** öto albagan kooptuu cer.” (S.K.: 553)

2.5.2 daamsız- (3) “yemek yemek”

-DA;-GA: “Uşundayda birge **daamsızbasak** bolobu?” (S.K.: 263)

-DAn: “Bir dastorkondon **daamsızdırış kerek.**” (S.K.: 295)

2.5.3 daanala- (1) “1.nüşa; 2. maruf tanınmış; 3. bilen, hakim (akıllı); 4. okunaklı, açık”

Ø: “Ulam berilip, **daanalana berdi.**” (S.K.: 304)

2.5.4 dabıra- (2) “gürültü çıkarmak”

Ø: “Maga kaday buyruk kılğaysız, ökümdar?..—dep **dabdırap turdu.**” (S.K.: 523)

-DAn; Ø: “Üstömdüktü alış üçünbü, kün batış taraptan general Çernyaevdin ayırım bölüktörü birinçi bolup kol salıp, tınımsız baraban **dabırıp**, art cagınan anda-sanda düñgüröp zambirek atılıp, cürök üşütön sür menen kokon koşununun sol kanatın türö çıktı.” (S.K.: 16)

2.5.5 dalbakta- (6) “biçimsizcesine ve ağır ağır yürümek”

-GA;karay: “—Tokto-o!.. Oy kimsiñ, tokto-o! — dep, ünü too cañırtıp, at ketken cakka **karay dalbaktap** çurkadı.” (S.K.: 302)

-DAn: “Tokto! — dedi Madıl artınan **dalbaktap** çurkap.” (S.K.: 321)

Ø: “Eki cagında dagı börödöy culungan kaşköy cigitter, al dagı eki etegi **dalbaktap**, aksap basıp, kıcırdan dagı kabagı çürüşüp, culuna basıp keldi.” (S.K.: 131)

-In: “Tultemir eki etegin **dalbaktatıp**, Abil biydin örgöösün tegerene kaçtı.” (S.K.: 352)

2.5.6 daldakta- (5) “biçimsiz ve hantalca hareketler yapmak”

-DA: “Oşol uçurda eşik kars açılıp, **daldaktap** çurkap eşik aga kirip keldi: — Taksı-ır!..” (S.K.: 523)

-NI karay: “... Bala körsötkön caktı **karay** Madıl **daldaktap** cügürüp cönödü.” (S.K.: 320)

Ø: “Kızıl kiyingen sarbazdar **daldaktaşıp**, şaşıp cürüşkön boluu kerek, kıtayça dep atalgan kiçinekey cez zambirekterin döñdörgö ornotup çatışat.” (S.K.: 17)

-In: “Sarıbay uşunday kişiden birdeme ümüt kılıp kelgenine özü uyalıp, şıldıñ bolup, eki etegin **daldaktatıp** eski beyittey korkunuçtuu tuncuragan üylördön alıstap ketkiçe şaştı...” (S.K.: 265)

2.5.7 daldala- (8) “göstermemek için gizlemek, örtmek, perdelemek, himaye etmek”

-nA: “Kep balada emes ele, kep balanın artına **daldalanıp**, meni menen erez talaşkısı kele baştağan kişiler bar ele oşerde.” (S.K.: 138)

menen; DAn: “Lep etip, cigitinin söögün tepselip catkan törbölcün **menen** közdön **daldalap** caba koydu Abil.” (S.K.: 70)

-nI; -GA: “Miñ çaşa... —dep kübüröp, titiregen erinderi menen kübüröp, calt — calt karap ketençiktedi kempir, koldoru kaltırap, carım can balanı kök köynökkö **daldalap**, conunan sılap, koltuguna caşırap ketençiktedi, şaşıldı, topton tezireek çıgıp ketüügö şaşıldı.” (S.K.: 68)

menen: “Zeynep, Zeynep...” dedi kübüröp, tula boyu titirep... öz deni **menen daldalap**, tam aylantıp argalap... alıp kaçtı bir cakka... calgız kuday oozunda, caltañ karap... tacaalıbı can algıçtın, özü obdulat attan murun... kara kuştay kaçat urgan, arttan çıktı bir karaan... emi kantip saktanat, emi kantip aman

kalat kayran can... kekilik bolup ene baykuş, çaşırdı calgız kızın cal kamışka... can algıçtı alaksıtıp, körünüp, özü kaçtı başka cakka... (S.K.: 341)

2.5.8 dalday- (2) “1. yatıp uzanmak, serilmek (kocaman ve biçimsiz birisi, veya bir şey hakkında); 2. biçimsiz, hantal ve şaşkın bir görünüşte olmak”

-In: “Keñ üydün oñ kapşıtında moynun kayrıp, tumşugun cogdor cündörünün arasına katıp, tuurunda ürgülöp oturgan bürküt münüşkerinin dabışın sezip, zor kanattarın **daldayta** sarı ooz balapanday cem tilep kıykıldap ün saldı.” (S.K.: 257)

2.5.9 daldıra- (3) “1. gevşemek kuvveti düşmek; 2. şaşırmak, afallamak”

Ø: “Şerali **daldıradı.**” (S.K.: 100)

2.5.10 dalilde- (3) “delil getirmek, tespit etmek, kanıtlamak”

-In: “Bul betteşüü eki cakka teñ sinoo bolup, orus otryadının bayagı turuktuu ruxun kayra **dalildep**, kayra bekemdep, mından narkı bolor karmaşuularga dayardığı mıgımdığın körsötüp, a kokonduktardın cinin kagıp, arası beyırk ekenin açık baykattı.” (S.K.: 210)

2.5.11 dañazala- (1) “şöhret, ün kazandırmak, sansasyon uyandırmak”

-DAn; beri: “Cañı üyrötülgön azoo at minip, şamal menen carışıp, baatırılık, adamkerçilik, eldin işi, er cigittin mildeti sıyaktuu kırgız kuralgandan **beri dañazalanıp** kelatkan uluu sözdü uktı.” (S.K.: 419)

2.5.12 darbı- (2) “kızışmak, şiddetli heyecana kapılmak”

Ø: “Aldıñkı tolkundardı kılıçtın mizine tosup, artın bat atar mılıktın oguna şirep, eregişçilerdin kuralı tüzük cagınan atayılap buytap, narkı **darbıp** çapkandarın köbüröök bettep, uruş cürgüzdü.” (S.K.: 379)

2.5.13 darday- (1) “kocaman ve şişman görünüşte bulunmak”

-In;-NIn;-nA: “Beker ookat, doosuz mülk degende közdörü kıp-kızıl bolup çekelerine çıgıp ketken taloonçular adam kanı saz kılğan eröl maydandı kanattuu çegirtkelerdey samsıp basıp, eki caktın teñ ölüktörün coo caragın gana emes kiyimine çeyin sıyrıp özülörün kök asmandın aldına **dardaytup** calañaç kaltırıp, culkuldaşıp talap çığıştı. (S.K.: 167)

2.5.14 dardańda- (2) “biçimsiz, hantalca yürümek”

Ø: “Sarıbay toktono albay köynögün unutup, cılañaç **dardańdap** çurkadı.” (S.K.: 267)

2.5.15 darıla- (1) “tedavi etmek”

-nI: “A körökçö, ayıga elek cara bolgon kündö da, **anı** camıga taandık iştin kadırı üçün köptöp **darılap**, kaluusuz kılıp ayıktırıp koyso bolobu?” (S.K.: 47)

2.5.16 dayarda- (14) “hazırlamak”

-In;-GA: “Özün özü ölümgö **dayardadı**.” (S.K.: 126)

-NIn;-nA;-DAn: “Dagı narkı-berki mudaa, sanaa eki caktan astelep ortogo salıngan soñ cıyıntıktoogo ötmök boldu general Skoblev:—Emi, urmattuu datka ayım, uşul pikir almaşuulardın maanisine ılayık üç tüyüñdön turgan bir şartnama **dayardalıptır**, tilmeç orusça cana silerçe okusun, ugalı, makulsuzbu? (S.K.: 681)

-DAn: “İsxak kün muruntan **dayardatıp koyulgan** bektin cıluu tamına tüştü.” (S.K.: 589)

2.5.17 dayında- (2) “1. meydana çıkarmak, tarif etmek, tayin etmek; 2. hazırlamak”

Ø: ““Türkstan general-gubernatorluğu” dep ataldı, general-gubernatoru bolup general-ad’yu-tant fon Kaufman **dayındaldı**, a aga özü başkargan çölkömdö tınışam dese tınışa turgan, soğuşam dese kimge gana bolbosun soğuş açā bere turgan, demek padişa ukugu berildi.” (S.K.: 327)

2.5.18 de- (3320) “demek, söylemek”

Ø: ““Koy! Anday **debe**! Oozuña karap süylö! Oşondoy da tamaşa bolçu bele!” dedi.” (S.K.: 40)

-NI: “Bügünkü türü bölök, tili bölök, dini bölök, tıştan kelgen coo ubağı bir başka — uşul azır estüü el bir döböğö çogulat, estüü curtbaşı biröönü özüm **debey**, biröönü catım **debey**, koşup alat...” (S.K.: 501)

-DAn: “Bu eki “emçekteştin” ker-mur aytışkanına asteydil kıt-kıt külüp aldı Abil, alma-telme tiktep oturdu, “...ar kimisinin oyu özünö tuura...” **dedi** içinen, külküsün daroo tıyınıp, anan erdin kımtıp oylongonsuy kalıp, Musulmankulga atayı cadırap tiktep;—Makul, bek aga, bek agabız kayra aldı deyli ordonu, emne cakşılık iş bütörmökçü bek agabız? — dedi muñayım, cumşaktap, çın köñüldön keñeşken tarizde.” (S.K.: 162)

-GA: “General-gubernator uurtunan cılmayıp: — Keliñiz, xanzaada! — **dedi** duvanaga.” (S.K.: 473)

-DA: “Ketsin, toogo barıp künün körö bersin...—**dedi** akırında.” (S.K.: 118)

2.5.19 dıbıra- (1) “1. takırtı yapmak; 2. çisemek, sepelemek”

Ø: “Baraban tınımsız **dıbırap**, sürgö sür koşup cattı.” (S.K.: 614)

2.5.20 dımı- (9) “rahat, hareketsiz durumda olmak, sukünet, sessizlikte olmak”

Ø: “Demek, elge köp kılımdar boyu öz çıgına özü kaynap **dımıgan**.” (S.K.:605)

-GA: “Ne tışka çıgıp cer körböppüz, ne öskön bir elden taalim alalı debeppez — öz teribizge özübüz çirip, öz şorpobuzga boroku bolup, **dımıp**, sasıp kalgan ekenbiz...” (S.K.: 244)

2.5.21 dırkıra- (3) “1. titreyen ses çıkarmak, titremek; 2. hızlı yürümek, tiz ses çıkarmak, gürlemek, hızlı kaçırmak ya da koşmak”

-DAy: “Köptüğünö salmakçı bolgon atçandar ölüm çaçkan möndürgö kayradan kayra kabılıp, kayradan taruuday **dırkırap** tögülüp kalıp cattı.” (S.K.: 202)

2.5.22 dırılde- (5) “titreyen ses çıkarmak”

-NI: “Köz iliner zamat eki karatel’ anı **dırıldatıp** süyröp,sayma kınduu bıçagın belbagınan suurup alıştı.” (S.K.: 602)

2.5.23 dikilde- (7) “1. çarpmak (korkudan kalp hakkında); 2. emreder gibi bir eda ile konuşmak”

-GA: “Şaşıp başın kızıl cooluk menen tañgan, kızıl cüzdüü, cıldızduu, şaptay cigit cügürüp keldi: — Lappay, Abiş...—dedi aptığıp, cigit Abiş kayda şiltese oşol cakka **dikildep** kızmataın kıluga uçup —küyüp, közdörü caynap turdu.” (S.K.: 69)

Ø: “Al anı sayın eki etegin türüp, **dikildep** cügüröt.” (S.K.: 389)

menen: “Otoo eesi butunun uçu **menen dikildep**, özü eşik açıp, keñ örgöönün törünö özü töşök cazıp, kuş cazdık taştap, cetine albay kaldı.” (S.K.: 559)

2.5.24 dildire- (5) “dalgalanmak, sallanmak, sık sık sallanarak titremek”

-DAy: “Ene baykuş uyasına cılaan kirip bara catkan boz çımçıktay can düynösü **dildirep**, aga etek ulaş cönödü.” (S.K.: 131)

2.5.25 dirilde- (13) “1. titremek; 2. ince, kuvvetli ve titrecek cereyan halinde almak”

Ø: “Assalomu aleykum, uluu törö... carımpaşa... —dep ünü **dirildep** salam ayttı Atakul baatırbaşı.” (S.K.: 543)

-**NIn;-In**: “Colbun cel cañı bürtö baştagan şıbaktın baştarın **dirildetip**, özgöçö bir kaygıluu üşkürük çıgaruuda.” (S.K.: 266)

2.5.26 dertilde- (16) “sinirlerin etkisi ile titremek”

Ø: “**Dertildep** kelip, tigindeyrekte but serppey iyrilip catkan ker tayganga kelip tüştü.” (S.K.: 261)

2.5.27 ditte- (1) “arzu etmek, istemek, gönül vermek”

-**GA**: “Eşim ketüügö **dittenip**, kayta kıyılıp toktop, tigi catkan kişi caktı tiktep kaldı. Abil biy sezip:-Ayta ber.” (S.K.: 358)

2.5.28 doldoy- (1) “biçimsiz, büyük, görünmek”

Ø: “Al cöölügöndöy, erinderi birdemeni kıbırap, **doldoyup** uurttarınan şüüşün sarıgıp, için urup akırın ontoyt.” (S.K.: 348)

2.5.29 domdo- (3) “el değdirip dövmek, dövmüş gibi yapmak, biraz korkutmak”

menen;-GA: “Kempir üñküyüp oturup bergen Beknazarga tegerene basıp, kolundagı kanduu ısık öpkö **menen** çokuga, iyinge, kolgo tizege **domdodu**: —O, kuduret... nazari açtan sakta... tili suuktan,dili suktan sakta... eline attay arka, toodoy meder bolup cürsün... o, kuduret... — dep kübüröp domdodu, ırım ayttı” (S.K.: 317)

2.5.30 dostoş- (2) “dost olmak, dostluk bağı kurmak”

menen: “Koñşuları **menen dostoşup** duşmanın azayttı” (S.K.: 60)

menen: “Ekinçi uçunan karmasa — ordo **menen dostoşuu**, martabasın elet içinde kötörüü.” (S.K.: 119)

2.5.31 döörü- (1) “yersiz, alakasız sözler söylemek, boş konuşmak”

Ø: “Karoool booru açıp: —Koy, **döörübö**, musulman, — dedi, — süylöşüügö bolboyt, açuuma tiyseñ, kapkaktı caap koëm.” (S.K.: 475)

2.5.32 dübürö- (30) “ayak patırtısı, araba gürültüsü çıkarmak”

-**DAn:** “Sırttan **dübüröp** kuralduu evnux kirip keldi:—Lapbay, xanike ayım...—dedi kolun booruna alıp bosogogo toktoy kaldı.” (S.K.: 122)

-**In:** “Beknazar cigitterin **dübürötüp**, artın karabay cürüp ketti.” (S.K.: 50)

menen: “Nüzüp cigitteri **menen düpüröp** Esenbay biydin aylına kirip keldi.” (S.K.: 83)

-**GA:** “Kara col caktan tars dep mılık atlat da, kimdir biröölör çur-r etip, kıykırık çıgıp, eki cakka **düpürötö** at çaap çañıp kalğanın köröt” (S.K.: 948)

2.5.33 dulduy- (5) “darılan, üzülen ya da beğenmeyen hâlde suratını asarak sessiz olmak, ters bakıp konuşmamak.”

-**NIn:** “Kocolor Şeralinin uurttarı **dulduygan**, çañ, attın teri katkan çokoyun içterinen kor boluşup catıp çeçtirişti.” (S.K.: 96)

2.5.34 dumuk- (2) “havasızlıktan, nefes darlığından muztarip olmak”

-**DA:** “Cıl oop, 1862-cıldın 24-fevralının tünündö Şatman koco, Kıdırbek datka, Kudaynazar türk çala uikuda tolgonup catkan xanın oygonguça basışıp, oz ordosunda, öz töşögündö **dumukturup** öltürüp koyuşat.” (S.K.: 223)

2.5.35 duulda-/düüldö- (50) “patırtı yapmak, uğuldamak”

Ø: “El **duuldadı:**—Bolsun! Bolsun! Uul kut bolsun, Sultanmaamıt!” (S.K.: 398)

-**DA:** “Ar bir meçitte, ar künü “kaapırğa satılıp ketken şaytanga “ **duuldap** naalat aytıluuga ötüldü.” (S.K.: 218)

-**DAy:** “Sıpaylar cabıla uçkan tarançıday **duuldap** attarına çurkay berişkende, Er Eşim: -Ey-ey,—dedi ele, alaktap kayra toktoştı.” (S.K.: 384)

-**NIn;-DAy:** “Oşol 1874-cıldın cay aldında, at kökkö kara til bolup küçtöngön kezde, orun kotorup cönögön bal aarının uyugunday **duuldap**, dağı uraan

kıykırıp, at tuyagınan cer düñgüröp, mıktı kuraldangan üç miñ aşuun eregişçi dağı Çatkaldan kara seldey kaptap tüştü.” (S.K.: 403)

2.5.36 düküldö- (11) “şiddetli çarpmak, güm güm etmek”

-NIn;-DAy: “Cürögü oşol cügürgön attın tört tuyagınday **düküldöp cattu**” (S.K.: 398)

-NIn;-In: “Anın cürögün **düküldötüp**, capan atçandar orolup barattı...” (S.K.: 21)

2.5.37 düñgürö- (32) “1. uguldamak; 2. hesapsız çok olmak”

Ø: “Coop bolgondoy köz aldına acayıp carıktık düynö carkırıp cayılıp, dabıdar **düñgüröp**, at dübürtünön cer solkuldap, özü kuragan, özü taptagan köp kol aldınan tosup kelatkanday boldu.” (S.K.: 472)

-DA;-NIn;-DA;-DAy: “Te narı döñdö ayçıktuu tuunun tübündö on eki karış tay kazanday dabıl tınımsız **düñgüröp**, baatırlardı koştóp, demine dem, sürünö sür koşup, tınımsız düñgüröp cattu.” (S.K.: 515)

-DAn: “Zamatta kımkuut tüşüp, at tuyagınan cer **düñgüröp**:- Gı-u-u! Gı-u-u... —dep, mee kañgıtkan çuu kötörö eregişçiler kaptap kirdi.” (S.K.: 379)

2.5.38 düñküy- (8) “kocaman, şişman görünüşte bulunmak”

-In: “Oy basıp, zor dalısın **düñküytüp** eki butunun ortosun tiktep salbırıp köpkö oturdu.” (S.K.: 155)

2.5.39 düñküldö- (6) “1. pat pat etmek; 2. mec. şöhret haberi geniş dağılmak, ünü çok yayılmak”

Ø: “Dabıdar tınımsız **düñküldödü.**” (S.K.: 70)

-DAy: “Birok, al kıtayçaların birdemege carayt dep ümüt kılğan cok, kıtayçalar orus zambirekterine karaganda kösöo ele, antse da, sarbazdar kuturganday **düñküldötüştü**, melcegen cerge cetpey oktoru ara coldo çañga aralaşa togolonup kalıp cattu.” (S.K.: 18)

2.5.40 düpüy- (1) “kalın olup kocaman görünüşte olmak”

-**DA**: “Ayrı beleske cetkende, naritan te etegi munarıkka tönüp, iyirilip akkan xuusu küngö cıltıldap, ar cerinde top darak **düpüyüp**, meltildep kök özön közgö tartıldı.” (S.K.: 698)

2.5.41 dürbö- (11) “şaşkınlığa kapılmak, şaşkın, telâş eden hâlde olmak”

-**In**;-**nA**: “Alardın artına cigitteri **dürbödü**.” (S.K.: 157)

-**NIn**;-**DAn**: “Aytar cañılığın uguuga, cüzbaşılardın artınan, elüübaşılardın, onbaşılardın artınan **dürböp**, pansattın otun tegerenişip, tirelip ooz karap kalıştı.” (S.K.: 34)

-**NI**: “Emne kılasiñ eldi böödö **dürbötüp?!**” (S.K.: 162)

2.5.42 dürgü- (11) “şaşkınlığa kapılmak, toptan gitmek”

-**nA**: “Munu general baamdap koë turganday ce biröö cetkirip sala turganday cürögü çooçulap, içi bir kımıldap, bir sıyrılıp, başına kan **dürgüp**, canı tütöp, bargan sayın çıdamı bütüp barattı.” (S.K.: 17)

2.5.43 dürdük- (8) “toptan gitmek, kütle karışıklığa uğramak, şaşkınlığa kapılmak”

-**GA**: “Bul cañı kabar col aluuga **dürdügüp** turgan beş cüz koldun kıyrına tolkun tüşürdü.” (S.K.: 35)

2.5.44 dürkürö- (27) Bazen “dürüldö-” olarak geçer. “1. gürlemek, gürültü yapmak, titremek; 2. bedenin gidişmesi, kuduran duyguda olmak; 3. çok çabuk tempoda bulunmak, toptan çabuk gelişmek”

-**NIn**: “Sıpaylardın eti **dürkürödü**.” (S.K.: 400)

-**GA**: “Cıyın Abil-biydin sözün buzgan biyik ün çıkkın cakka **dürküröp** buruldu.” (S.K.: 49)

-**DAn**: “Tördö karala kımkap camınıp oturgan Acıbay-datkadan başkası orundarınan **dürüldöp** tura kalışıp, Şeralinin salamına alık alıştı.” (S.K.: 53)

2.5.45 düülük- (12) “her tür tesir karşısında bedeni acıtan, yakan vb. duyguların oluşması, kasınmak, gidişmek”

Ø: “El düülüktü.” (S.K.: 34)

-GA: “Mına, el mına uşuga umtulup düülüktü” (S.K.: 414)

2.6 /E/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.6.1 eçkir- (3) “hıçkırmak, acı acı hıçkırmak”

Ø: “—O, sadagam... Sadagam... ay... —dep **eçkirip** bozdop kelattı biröö.” (S.K.: 67)

2.6.2 eele- (21) “sahip olmak, işgal etmek, benimsemek”

-In: “İsxak uruşsuz Ancıyan şaarın **eeledi**.” (S.K.: 451)

Ø: “Al eç kim menen süylöşpöy, canındagı cakşılarn sıdırıp tiktep, cürögü karayıp, emi eç kimisine işengisi kelbey, oyundagı cakşı menen caman aralaşıp, köz aldı tuman, köñülün korkunuçtuu şek, birinin kılğan künööüsü üçün miñin kanga bölösö kıbası kanbay turgan açuu kek **eeledi**.” (S.K.: 583)

-DA:-In; Ø: “—Endi, bek ayım, — dedi al cay, salabattuu, koñur cumşak, — kayran datka kara niyet kutumdarın kolunan böödö mert bolgon eken, ılayım cannati bolsun, biz ukpay kaldık dey albaybız, cerdin ıraaktığına karabay kelip topurak saluu musulmandık karızıbız edi, çünkü oşol mezgilde Kokon ordosun oşol kara sanatay adamdar **eelep kalıp**, ortobuzda karamança kastık bolup, mına emi kelip turganıbız, bek ayım.” (S.K.: 242)

-GA: “Oşol kezde orustar Üç-Almatıga “Vernıy” dep at koyup, tübölükkö dep **eelep**, küçtüü" asker turugu kılıp alışkan.” (S.K.: 239)

2.6.3 eendet- (2) “tek başına bırakmak”

Ø: “Anın da aylası kurugan, katay sarker tokoy camıngan eregişçilerge barıp koşulup şek bildirbey bir-neçe kün aralaşıp cürgön soñ **eendetip**, bir beypil kündö kapıstan bastırıp, baylatıp apkelip berip kutulgan deyt.” (S.K.: 404)

2.6.4 eerçi-/ erçi- (110) “birinin peşinden gitmek, takip eylemek”

-DAn: “— O, aylanayın şumkarlarım, caman atanın artınan **eerçibegile**, cakşı atanın izinen cañılbağıla, allau akbar!...” (S.K.: 561)

-**NI**: “Kudayga şügür, sizdin tamırıñız elette Nüzüptön kem emes, xanike ayım Carkındın atası Toktonazar biydin baldarı menen datka tagañız Acıbaydın baldarı bar, ana, alar emi sizdi **eerçibey** kimdi **eerçiyt!**” (S.K.: 118)

Ø: “Kalgan cigitter da attuu, cöö boluşup **eerçidi.**” (S.K.: 31)

-**GA deyre**: “İsxak uşul abışkanın uölböörün kötörüp, el kıldırıp, sözün ugup, ısıq kündö, suuk tündö birge bolup, kokustan tagdır colun koşkonuna ıraazı, kün artınan kün ötkönün bilbey abışkanın özündöy bolup, aç kalsa açmın dep keyibey, toyunsa toyundum dep süyünböy, oşol boydon keç küzgö **deyre eerçidi.**” (S.K.: 565)

-**NI**: “Mına, tuugandarım, men kek alsam bolor ele, kek da kıldım, Alımkul menen Alımbek-datkanı **eerçip cürdüm**, emne taptım, ırk ketkeninen başka emneni kördüm, uşu bugün silerdi camınıp kubat surasam bir köñüldü sındırat beleñer, sındırbayt eleñer...” (S.K.: 48)

2.6.5 egeş- (3) “1. (başlıca demir hakkında) sürtülmek; 2. kavga etmek, münazaa etmek”

menen: “Kana, kalıstığıñdı körsöt emi! — dep, azırkı xan tukumuna taga, aga süyönüp aldirtan Abil biy **menen egeşip**, tizgin talaşıp kelatkan Dombu idirkenektep, bir çeti matap, atayın çatak ırbatkısı kelip süylödü.” (S.K.: 323)

2.6.6 ek- (4) “1. ekmek, dikmek; 2. işlemek (sürmek)”

-**In**: “Oşon üçün, oşogo çıdap cürgöndügübüz üçün köp cıldan beri diykan tınç eginin **ekpey**, çarbadar tınç malın bakpay, soodager tınç soodasın kılбай, tuugan tuugandın mülkünö kol sunup, tuugan tuugandın kanına zabın kılıp, bayırkı erecebizden, paygambardın şariyatınan tayıp, özübüzdön özübüz tarıdık.” (S.K.: 480)

-**GA**: “Eldi tegerete tiktep turup: —Köp cıldan beri silerge egin **ektirbey**, malbaktırbay, sooda kıldırbay, silerdi azgırıp cürgön, silerdi öz xanıñarga cek körsötüp cürgön buzuku,uuru İsxak karmaldı... — dedi carımpaşa.” (S.K.: 613)

2.6.7 ekçe- (10) “çırpmak, elemek, seçmek”

-**In**: ““Ordodo kördüm ele sizdi...” dep koydu akırında. “İ, kelipsiñ?” degendi sezdirip, eegin akırın **ekçedi** “avası”” (S.K.: 153)

-**nA**: “Abdilla tompoydu alıp, koluna bir **ekçep**, o biyik sekide beyiş kuşunun kuyrugunan kılğan celpüür menen celpitip Kudayar-xan özü oyun karap oturgan ele, taazim kılıp “O,allayar!.. Öz atıbizdı minip çapsak bolor beken?..” dep, öz tompoyu menen oynooogo uruksat suradı.” (S.K.: 621)

-**DAn**: “Tımızın biröönü ciberip öltürtüp koymokçu bolgon niyetinen narı **ekçep**, beri ekçep oturup baş tartkan boluçı.” (S.K.: 217)

-**In**: “İsa-ouliya tegerek, kıska kıldırıp çerttirgen kögala sakalın **ekçey**, koyunga kire muñayım süylödü: —Uglum, estüü cansıñ, oylonçu...” (S.K.: 482)

2.6.8 ekilen- (1) “1. nazlanmak; 2. çıtkırıldım olmak”

Ø: “Küyüt **ekilentip** turganda kolu tiyip kalıptır Tultemirdin, makul, keçirimdüü atayı kılbage soñ. Tuuganımdın uruşu torkonun cırtışı.” (S.K.: 353)

2.6.9 eleñde- (1) “bakınmak, korkarak bakınmak”

-**NI**: “Nasirdin öröpküp, eki caktı **eleñdep** karanıp, el düñgüröp kuttuk aytatdep turdu.” (S.K.: 614)

2.6.10 elen- (1) “elekten geçirmek, elenmek”

-**DAn**: “İldırgan cuka çatırlarınan toktolboy camgır **elenip**, köçük basar kurgak orun kalbay, ötmö katarınan ötüp, suuga tüşkön çıckanday şümüröyüşüp, ak caandan soñku çıkıroongo kök tumşuk bolup toñuşup, tınımsız bir betkey ırıldap cürüp turgan şamalga öpkölörün kaktırıp, aldı köz körünöo iç ooruga çaldığıp, sasıgan tokulga camına bük tüşüp cığıla baştaştı.” (S.K.: 197)

2.6.11 eleste- (3) “hayal meyal görünmek, göz önüne getirmek”

-**nA**: “Cazı-cayı kök şiberi köykölgön, küzü nan, koon cıttangan Fargana tüzü közünö **elestep**, cürögü mıkçıldı.” (S.K.: 618)

2.6.12 eley- (2) “gözlerini faltaşı gibi açarak sürekli bakmak”

-**DAy**: “Birok, oozuna söz kirbey, tigi ordodogu eköbünün biri aygak bolgon şartı sak kılğan adam köñülü balkıldap ketkenin sırtına çığara albay ireñi gana tamılcıp, bir esi çıkkanday **eleyip**, oturup kaldı.” (S.K.: 195)

2.6.13 elir- (11) “1.kuvvet, enerji toplamak; 2. şiddetli temayüle malik olmak; 3. heyecana gelmek”

-**DAy**;-**DA**: “Eñ aldında, eşik tördöy aldıda kulançaar argımak **elirip**, kamış kulagın bir capırıp, bir tikçiytip, tıbray cortot.” (S.K.: 515)

-**NI**: “Askerbaş kılıçın bulgalap, tizgindi cıya tutup teminip, akboz argımaaktı ansayın **elirtip**, kıykırıp uraan taştap karaşalay berdi.” (S.K.: 18)

2.6.14 elteñde- (6) “başını döndürerek, korka korka bakınmak”

-**DAy**: “Kap ortosunda Beknazar, canında bir karaganga ak kuva karakaş çaş mırza cigit, başında kunduz börk, iyninde çaşıl saymaluu kızıl kamzol, ayagında çukçuıygan oodarma sarı ötük, al baatırbaşısınan da aybıgarday emes, ulam üzöñgügö tura kala kamçılıu kolun mañdayına sere-lep, “kim çıgar eken” degendey, **elteñdep turat**.” (S.K.: 308)

Ø: “Biyik böktörüñçöktüü kapkara argımak **elteñdep** çetke celip cönödü.” (S.K.: 314)

2.6.15 eltey- (27) “tahassürle bakmak”

-**In**: “Zayıbın **elteyip** tiktedi Beknazar, “emneni suradıñ” degen kıyazı, özünçö bir oy-kıyal tolkununan ali çıga albay.” (S.K.: 643)

Ø: “Xandin kirpigi gana kıymıldayt, söz tügül **elteyip** oozu kurgap oturgan ele” (S.K.: 101)

-**DA**: “Sıpaylar betaldın, öñütün bat-bat özgörtüp, tuşkeldi bastırışıp, birde dır koyup, at oynotup, birde **elteyip** toktoy kalışıp cattı.” (S.K.: 16)

Ø: “Tıştığı katındar kız eşiktin aldına kelgençe **elteyip tiktep turuştu**.” (S.K.: 372)

2.6.16 em- (7) “emmek (emziği, memeyi)”

-DAn: “Eşim tartınbay, kıyılбай, Ak Erke kempirdin eç kaçan bala sorboy bezi oşol boydon saktalğan ak emçegin cıttap, ürpünön calmalap emdi”(S.K.: 398)

-NIn;-In: “Oşentip al tooluktun sütün emgen, tutungan balası bolup esepelinip kalğan eken.” (S.K.: 139)

Ø: “Te ilgerten calpı kırgız kıpçak elinde miñ tukumu, alardın içindegi Altınbeşıktin baldarı tooluk uruular menen kız alışıp tamır-söök bolup kelişse, tegi bir içkilik kıpçak bekteri kız alışuudan başka da, ce süt emip, ce süt berip tuugandaşkan.” (S.K.: 139)

2.6.17 emgekte- (4) “emeklemek (çocuk hakkında), dört ayak yürümek”

-nA: “Udayçı ün bere albadı, kaltırıp, muunu şaldırıp, atına emgektep arañ mindi da, kulagın capırıp, atın bat-bat celdirip, kaçkan uurunun kölökösündöy kubañdap, karañdap cönöp berdi...”(S.K.: 22)

2.6.18 eñgire- (3) “acı acı ağlamak, bağırmak, hıçkırmak”

Ø: “Ukkan kulagina işenbey, andan narkı sözdü ulay, esi eñgiredi.” (S.K.: 540)

2.6.19 eñil- (27) “eğilmek”

-DAn: “İsxak süyünçüsü üçün attan eñilip cigitti kuçaktap öptü.” (S.K.: 519)

-GA: “Sarıbay oor üşkürdü, cerge eñildi, alsız nemenin eki tizesi kaltırıp, kolu arañ cerge cetti.” (S.K.: 437)

2.6.20 eñkey- (34) “bükülmek, eğilmek”

-GA: “-Cüzü caynap süyünüp baştıkkā eñkeydi.” (S.K.: 262)

-DAn: “Kün kıkıldap toodon narı eñkeyip, kök özöngö cımıragan salkın keç kirip kelattı.” (S.K.: 30)

Ø: “Ayzaada **eñkeyip**, unga kolun tosup kolu agara tüşköndö, karmalap kördü:- Kiçine tarta tüş, bala” (S.K.: 335)

2.6.21 eñse (4) “şiddetle arzu etmek”

-NI: “Nasirdin bek da uşunu sezip, uşunu **eñsey turganday.**” (S.K.: 335)

2.6.22 entik- (33) “ağır ağır solumak”

Ø: “Al **entigip**, uçu titiregt turgañ kolun ukalap, kırs-kırs ettirip, cini kaytıp, emi emne kıların bilbey, “Emne ayttı özübüz caygarbaybız dep?...” (S.K.: 377)

2.6.23 epeñde- (1) “çevik ve seri hareketler yapmak (kısa boylu çevik adam hakkında)”

-In: “Kalnazar başın **epeñdetip** iykey, közün kıbıñdatıp kaldı.” (S.K.: 421)

2.6.24 epte- (39) “1. kolayını bulmak, bir işi ustalıklı, usulü ile yapmak; 2. tutkalla yapıştırmak”

-GA: “Bulardın argasız türün körüp booru açdı belem, biydin eltüzörü biyge **eptep** bir coop aytarmın dep attanmakçı boldu.” (S.K.: 373)

Ø: “Can dalbas kılıp, biz bıyakta, carımpaşa menen epte süylöşö albay, **eptep** alakaga kele albay catsak, munun kılğan işin kara?!” (S.K.: 549)

-DA: “Köp içinde **eptep** ele kün körüp, adaşıp ele cürbösün.” (S.K.: 563)

2.6.25 erbey- (4) “göze görünür olmak (herhangi bir küçük nesne hakkında)”

Ø: “Çokço sakalı **erbeyip**, anı sayın seldeydi Almambet.” (S.K.: 151)

2.6.26 erdems- (11) “1. erkeklik, cesaret taslamak; 2. cesaretlenmeye çalışmak”

-DAy: “Beknazar suz, murdagıday **erdemsiy albayt.**” (S.K.: 639)

Ø: “Süröön **erdemsitip**, Taş-Palban kaçıra karmap, belbaktan ala tak kötörüp, kudum buuraça bakırgan boydon bir-neçe colu tegeterip, anan başınan

aşıra aldın karay urup ciberdi, a tigi mışıktaı butunan tüşö cıgılıp barıp oñolup, kayra tacaaldana kaçırıp keldi da, kileygen Taş-Palbandı belbaktan ala özü boyun kaçıra tegetetip ırıtıp saldı.” (S.K.: 145)

2.6.27 eregiş- (20) “münazara etmek, çekişmek, rekabet etmek”

Ø: “Aytalı, el **eregişet**, kan tögülöt, belçesinen kan keçip turup Bolot degendi xan kötöröt, meyli Bolot elge karamduu çıksın.” (S.K.: 414)

menen: “İsxak ölüm **menen eregişkendey**, köñülü açık, kapaska tüşkön bürküt okşoş, ormoñdop eki caktı karanıp, “Assalomu aleykum!Assalomu aleykum!” dep, alik apganga da, ali kalbaganga da birdey carkıldap uçuraşıp öto berdi” (S.K.: 615)

2.6.28 ererke- (10) “1. hoşlanarak, zevk alarak bakmak; 2. aşırı gücenme hissetmek”

-GA: “Bul cumşak ün kulagina kelme bolup uguldu, **aga ererkep**, canı tınçtanıp kañırığı tütödü.” (S.K.: 69)

-DAY: “Kulkişi Abil biydi körüp, adildikti körgöndöy **ererkep**, bir çeti aktığına küyüp:- Enesin urdum oşo Dombunun!” (S.K.: 349)

2.6.29 ergi- (10) “sıçramak, atlamak, zıplamak”

-NIN: “Nasirdin-xan küügö eridibi, ce özünün içki sanaası **ergittibi**, ce şarap menen çılımdıñ küçübü, közün süzüp, cüzü muñayım tartıp açılıp, akırın teñselip oturdu.” (S.K.: 521)

2.6.30 eri- (16) “1. erimek, izabe edilmek; 2. ağlamaktan tıkanmak (çocuk hakkında)”

-GA: “Nasirdin-xan küügö **eridibi**, ce özünün içki sanaası ergittibi, ce şarap menen çılımdıñ küçübü, közün süzüp, cüzü muñayım tartıp açılıp, akırın teñselip oturdu.” (S.K.: 521)

Ø: “İrakmat, aziretim, — dedi Kurmancan cesir, cıluu söz cumşartat, cakşı söz can **eritet**, al asteydil baş iykep, köñülü iyige tüştü.” (S.K.: 242)

2.6.31 erin- (2) “tembellik etmek, üşenmek”

-nA: “Almambet: —Beknazar! Alcıgan avañdın kebine **erimbey** coop kılıp koy.” (S.K.: 640)

-DAn: “İçkilik bara-bara köñülün cumşatıp, anı bardık oydon alaksıtıp, bardık nersedən **erintip**, akırın nıksıratı.” (S.K.: 520)

2.6.32 erkele- (33)“okşamak, nazlandırmak, şımartmak.”

-GA: “Akırı çıday albay Sarıbayga çurkap kelip, anın boyu menen teñ sekirip, **erkelep**, kolun şımşılep ciberdi.” (S.K.: 434)

Ø; -NI: “Sarıbay anı bala sıyaktuu **erkeletip**, akırın türtüp üygö kirdi da, özü köpkö kaysalanıp, ubara tartıp, kışa eşikti cip menen bosogogo tañıp bayladı.” (S.K.: 433)

-In: “A birin **erkeletip** alıp cürgön zayıptın oşondoy küyümdüü erine kılğan kıyanatına asteidil ökünüü, “a ölügüñdü köröyün, erine tuuru bolbogon katın zatı ilgeren mintip caman ılap bolup cürsö, azırkı bizge kaysı erkek ele çındap işene koysun a...” dep, oşonu özü kılıp koygonsul, öz arının aldında özü calgız kadırese nikergen sezimi basmırlap oturdu.” (S.K.: 252)

-DAn: “Abışka “O, kağılayın, ürgölöyün!..” dep, kolunan silkip-silkip **erkeletip koydu.**” (S.K.: 448)

menen: “Margalandagı askerlerdi teskep, bir sıyra közdön ötkörüp, kay bir cigitter **menen erkeletip** süylöşkön bolup, sırdaşıp, askerlerdin zardesin, demin tekşerdi.” (S.K.: 122)

2.6.33 ermekte- (2) “eğlendirmek, avutmak”

-In: “Ömür kamınan sanaası tıñ münüşkör kursağı tok baladay kolundagı kümüş kamçısının büldürgösün **ermektep** oynop oturdu.” (S.K.: 28)

2.6.34 ertele- (3) “erken davranmak, çabuk olmak”

Ø: “**Ertelep** birdeme kılbasañız...” (S.K.: 521)

2.6.35 esep-te- (28) “saymak, hesap etmek”

-In: “Kılğan cakşılığın, camandığın **esep-tedi.**” (S.K.: 436)

2.6.36 esir- (6) “1. sarhoş olmak; 2. kudurmak, taşkınlık etmek”

Ø: “Nüzüp:—Nasrulla köp **esirbesin**, töşü tüktüügö colugat.” (S.K.: 103)

-NIn: “Azır birinçi betteşkende ele, elettin **esirgen** bozbaş emes, tereñinen ot küygön zaarduu közdü kördü, oñoy mayışkıs katuu kolgo urunganıp sezdi.” (S.K.: 313)

-NIn;-In: “Te biyikte bulardın ar bir kadamın **esep-tep** köz salıp akmalap cürgön sıyaktuu kaalgıp, alabarçın aylanat.” (S.K.: 385)

Ø: “A kör tiriliginde cürgön beçara kişilerdi oopat kılloo da erdik bolup **esep-telbeyt.**” (S.K.: 605)

2.6.37 eskert- (11) “hatırlatmak”

-GA: “Eñ akırı, koñşulaş mamleketter menen kandaydır bir deñgeelde alaka kılışa turgan zarıldık bolso anday işter keñeşilip cürgüzülüşü eki cakka teñ **eskertilgen.**” (S.K.: 329)

2.6.38 eskir- (4) “eskimek”

Ø: “Mına, emi mintip kabagının tırışı köböyüp, eti oorlop candın tınçın közdöp kalğan çağında, şumduktuu tüş **eskirip**, esinen çıgıp baratkan kezde, kütpögön cerden ordodo oodarılış bolup ketti da, tınçı cok sezimin kayra oygottu.” (S.K.: 90)

2.6.39 este- (25) “hatırlamak”

-NI: “Ayzaada oşonu **estedi.**” (S.K.: 281)

-NIn;-In: “ — Al tüp atası Xacı biydi, çoñ atası Şerali-xandın, öz atası Kudayar-xandın colun **estedi.**” (S.K.: 525)

-DA: “Oşol zamat “Tün eken go? Emne üçün tündö **estep kalıştı?**” (S.K.: 478)

2.6.40 etekte- (9) “1. eteğini tutmak; 2. takılmak, sırnaşıklık etmek, ısrarla rica etmek”

Ø: “Too **etektep**, üç-tört tütün kiçinekey bir kıştoogokez keldi karatel’ asker.” (S.K.: 602)

-NI: “Büt kol attarınan tegiz camırap tüşüp, döñdü **etektey tartıp**, cer caynap oturup kalıştı.” (S.K.: 404)

2.6.41 ez- (20) “1. ezmek, sıkmak; 2. zulüm etmek”

-NI: Bular Nüzüptü **ezdi**. (S.K.: 127)

-DAy: “Uşul baş carganoygo basınıp turgan çağında tayanıçı bolot ele go?!”Ne kündü körüp, kimdin közün karap, kaylarda kañgıpcüröt boldu eken ay?..” dedi Kurmancan, ene cüröğü biröönün kuu çeñgeli mıcıkkanday **ezildi**, cürök kanı kuu çeñgelden sıgılıp tamçılaganday boldu.” (S.K.: 665)

-GA;-DAn: “Keçe sarı sanaaga içten **ezilip**, ümütün, tagdırın kудay kay tarapka aydarına kümön bolup, özünön özü müñküröp catkan kişini bugün taanuu kıyın.” (S.K.: 224)

2.7 /G/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.7.1 güldö- (4) “çiçek açmak”

Ø: “— Eşim ordunan tura kaldı, kün kızılın ümüttüü tiktedi, caştık **güldöp** turgan ireñi suz tarttı.” (S.K.: 335)

In: “Kızdı, küyöönü alkap, köñül ırların, naz ırların sızıltıp, kız **oyun güldöp**, küöldöp cattı.” (S.K.: 280)

2.8 /İ/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.8.1 iç- (63) “1. içmek; 2. yemek”

Ø: “Ey, munu sen özüñ **iç**, — dedi Musulmankul, — kuy çoñuna!”
(S.K.: 136)

-In: “O, suusun **içelibi?**..—dep, kumuranı cumuşkerdin kolunan aldı.”
(S.K.: 482)

Ø: “Taza bışkan cüzümdön açıtıp, üstünö birtike süt tamgızıp koyuşat da “musallas” deşip, atın burup alışıp, ordonun öto takıba adamdarı da **içe berişet.**”
(S.K.: 482)

-DAn: ““Kegile, baatır uul, kımızdan **içe oturgula...**” dep, ünün cılacın kılıp kımız sunat.” (S.K.: 695)

-In: “Suusun bolso **içerbiz...**” (S.K.: 273)

menen: “O, at başına kün tüşsö oozduk **menen** suu **içet**, er başına kün tüşsö ötüğü **menen** suu keçet, el başına kün tüşsö kıştın künü üy çeçet...”
(S.K.: 502)

menen: “Nu-s, kadırluu biy,—dedi polkovnik Maşın sınay tiktep, araktı kötörö, — emi siz biz **menen içñiz...**” (S.K.: 705)

-DA; Ø: “Başatta bir top cılkı suu **içip** bolup, emi kayda tartardı bilbegendey, topurap, nıksıraşıp turuşkan ele.” (S.K.: 38)

-NIn;-DA; Ø: “Kokondun çarpayasında çay **içip** oturganday anın eçtemeden kamsanabay, kamırabay oturuşu eldin eki közün ogo beter çekçeytti, kandaydır kataal küçtü sezdirip üşün aldı.” (S.K.: 364)

-GA: “Bek **menen** cooptoşup, üyünö ketti, keç kurun kayra keldi da, can baştıgına tompoyup kelgen birdemeni kımırılıp eç biröögö körsötpöy, İsxakka da baykatpay cez çaydoosko salıp, özü suu kuyup, özü ot cagıp, canınan ketpey oturup, abdan araşan kılıp kaynatıp alıp, pıyalaga boor köpmö kılıp, İsxak**ka içirdi**” (S.K.: 489)

-DAn: “İçteyi açılıp, küçtüü kımız**dan** ayanbay içti.” (S.K.: 429)

-NI: “Özü araktı açırkanbay cırgap içti.” (S.K.: 705)

2.8.2 içirkenip- (1) “ürpermek; ihtiyarsız irkilmek”

Ø: “Ayzaada **içirkenip**, kolun kalkalana berdi: -İy... oy, bala... Köynögümü suu kılasıñ!” (S.K.: 335)

2.8.3 içkeriştir- (3) “ot içkereştir: Henüz yanıp bitmemiş olan odunların ortaya atmak sureti ile ocaktaki ateşi düzeltmek”

Ø: “Tün bir ubak, birok birtkelep cañılap, **içkeriştirip**, Kurmancan ottu öçürböyt.” (S.K.: 216)

2.8.4 idirkenekte- (2) “mahmuzlanmak (üzengiye tepinerek)”

Ø: “İsxak **idirkenektep** koş artın tiktey berdi.” (S.K.: 587)

2.8.5 il- (43) “takmak, iliştmek, asmak”

-NI;-GA: “Teñirberdi beesinin belin boşotup, oozdugun çıgarıp, capayı bedege koë berdi da, kancıgasına baylana kelgen kiçinekey kol çanaçtağı kımızdı çeçip alıp, eç şaşılbaş basıp, şaatıttın tübünö kirdi, **anı** butak**ka ildi.**” (S.K.: 25)

-NIn;-nA: “Musulmankul koş mizdüü oor kılıçtı kanga bölöp aldı da, oşol kınsız boydon, uçunan möltüldöp kan sarıkkın boydon Şeralinin beline **ildi.**” (S.K.: 71)

-nA;-DAn: “Oşol çölkömdü üç aylanıp çabıt kılıp, közünö tiri canduud**an** eçteme **ilinbey**, döñdö kıbırap cürgön calgız karaan özünö tartıp, aç bürküt al karaanga taştap cibergen ele.” (S.K.: 268)

-GA;-DAn: “Karaça argımak**ka** meyiz koşkon kürüç**tön** cem **ilip**, Alımbek datkaga argımak üstünön köökörlöp kımız cutkurup: — Tez degenim bul, datka, sizdin tün katıp ordodon çıgıp ketkeniñiz “maslaxatka ketti” emes, “kaçtı” bolup tarayt.” (S.K.: 233)

-In;-NIn;-nA: “Kanış üygö kirgende Beknazar ali törgö ötö elek eken, kamçısın keregenin başına **ilip**, kılıçın belinen çeçip, cay kıbırap, narı karap turgan.” (S.K.: 318)

2.8.6 imer- (61)“çevirmek dönmek, çevirip, döndürüp, bir yere toplamak”

-nI: “Sarıbaydın közdörü korkunuçtuu çekireyip, dirtildep, ulam çoñoyup çekireyip, ker taygandı **imerdi**.” (S.K.: 261)

nA: Bul eldi keñ koynuna **imere tartuu** menen Rossiya özünö payda taap, canağı siz aytıp oturgan keleşegin uşul el menen birdikte bekemdeyt. (S.K.:605)

-NI: “Erdin kımtıp, balanı **imere tiktedi**” (S.K.: 448)

-çA: “Musulmankul dubalga süyönüp, üñküyüp, tigi közünö çaş alıp turgan Carkın ayımdı da, Şeralini da tiktebey, baarın unutkan sıyaktuu üñküyüp, özünçö aksap **imerile basıp**, oozun çormoytup oygo battı.” (S.K.: 130)

-sıyaktuu (gibi): “Capayı atçandar ıdırıp cayıla berip, kuyun **sıyaktuu imerile** çaap artka ketiştı.” (S.K.: 579)

-GA: “Eki közü külüñdögön, dayıma eki uurtu cımıyıp turgan mırza Şabdan, üstü-başındaki orus asker törösünün kiyimi baarının közün ala çakmak kılğanday, közdör **aga** ulamdan-ulam **imerilet**.” (S.K.: 651)

-DAn: “Abdulaziz yasaulbaş kolun serelep karap, eki atçan bir döbödön **narı imerilip** ketkenge çeyin tiktedi da: —Gm, — dedi başın iykey, akırın, — coonun kayguulu... cakındap kalışkan eken...” (S.K.: 512)

DA: “—Türkstan küñçığış elderinin eñ bayırkı tsi-vilizatsiyasının bir beşigi bolup esepetelet, Azır uşul tapta diniy, tarıxıy şarttardın ters münozünön ulam ölkö, adamlarının oy cügürtüü arımı bir ordunda **imerilip** toktop kalgan.” (S.K.:605)

Roman içinde en işlek olan fiillerden biri de “iç-” fiilidir. Görüldüğü gibi bu fiil en çok yükleme hal eki, yönelme hal eki ve çıkma hal ekini talep

etmektedir. Bulunma hal eki ve eşitlik hal ekini istediği olmuştur. Hiç istem almayan durumlarını da örneklerle göstermeye çalıştık.

2.8.7 irenci- (3) “nefret etmek, iğrenmek”

-NI: “Birok, öz ölkömö, öz elime bapası cok mansap, biylik meni **irencitti**.” (S.K.: 455)

2.8.8 irge- (17) “bir şeyin içinden irilerini, büyüklerin vb. seçip bölmek, seçim yapmak”

Ø: “Bir cagı bul elge tuugan, bir cagı ordonun atalığı bolup eseptelgen kadırluu da, oozunda emi, kabagında sürü bar datka meymandı canday turgan cergilik biyler, kidirbey kızmatına cürö turgan sıyda, elpek adamdar **irgelip** coguluşkan.” (S.K.: 186)

2.8.9 iri- (2) “ekşimek kesilmek (süt hakkında); 2. çürümek”

-In: “Mına, körüp algılaçı, uşunday kişiler uşu kebetesi menen bizdin işti belge gana tebet, koşun için **iritet go...**—dedi dağı ele cumşak.” (S.K.: 381)

2.8.10 irme- (19) “1. göz kıpmak, göz yummak; 2. çekmek (tüfeğin tetiğini); 3. nişan almak”

-In: “Tigi kiçinekey sarı közün **irmebey**, birtke suyu ceerde sakal baskan erdin bek kımtıgankalıbında “keldim” degendi bilgizip, başın birtkeiykegen boldu da, törgö ötpöy, ulaga çenge otura baştı.” (S.K.: 619)

Ø: “Birok, köz irmelbeyt.” (S.K.: 210)

2.8.11 işen- (92) “birisinin söylediğine, duyduğuna, gördüğüne inanma, belli bir inançta bulunma”

-NA: “—Sakalıma **işen**, batır... uşul caşımda kalıs sözüm bolboso, körümdö bolobu!..” (S.K.: 88)

-nA: “Al emes degender ortodogu kutumdar okşoyt go?..” dep, başı keñgirep, keçe künkü özünö azır **işenbey**, ce bu sözdün cüyösünö işenbey koë albay, oyu eki ancı boldu.” (S.K.: 531)

Ø: “—İşenbey turasıñbı?!” (S.K.: 477)

-In: “Özü erdemsip, özü azireti xandın köñülün **işendirip**, özü baştağan kazat uşintip ele şańsız, dańksız bütüp kalabı?!” (S.K.: 206)

-nA; -çA: “Nüzüp köp duşman arttırıp alğanın özü bilip ele cürdü, birok öz kubatına, ukuguna aşıkça **işenip**, eç çooçunup koybodu.” (S.K.: 107)

-NIn; -In; -GA: “Eger uşunday çalkeş zamanda sarıtaman atıñardın küçün, başıñardın baasın maga **işenip**, meni eerçip, maga col koyguñar kelse, anda asker işindegi men oylogon oygo, men baştağan, men bütörgön bütümgö, kim gana bolbosun, kişi kirişpesin!” (S.K.: 35)

2.8.12 işte- (13) “çalışmak, yapmak”

Ø: “Oşonun baarın adilet tartip üçün dep, ordonun birimdigi üçün dep iştebedim bele! dedi al, közünün aldındagı köpçüñkü terisi dirtildep, buunu kalçıldadı.” (S.K.: 177)

-NI: “Biz bilgenibizdi **işteybiz**.” (S.K.: 413)

2.8.13 iter- (2) “itmek”

Ø: “Küçtüü koldor kayda **iterse**, kayda türtsö, oşol cakka mayıştı, çök tüşüp barattı.” (S.K.: 69)

2.8.14 itirey- (2) “sıska, çelimsiz olmak”

-Da: “Te narı cakta zıkım soodager **itireyip** karap: “Dagı bizdisoodadan kakmayboldu a bu duvana?!” dep, kıcırır kelip, küñküldöpoturdu.” (S.K.: 570)

2.8.15 iyger- (9) “eğdirmek”

-In; -nA: “Molla Alımkul murda ele ordo askerın öz kol aldına **iygerip** alğan soñ askerbaşı katarı oşol boydon kozgolboy kaldı” (S.K.: 228)

-**NI;-GA:** “Iya, a men bölünsöm meni **aga** kim **iygerip**, kim kayra koşup bere almakçı?!” deyt dımahtuu Alimbek datka, aziret xanın köz körünöö tootpoyt.” (S.K.: 327)

-**NI:** “Kan biyligi özünön özü biraz kötörülüp, ar kaday bütüm al arkaluu, anın makuldugu boyunça cürgüzülö baştagan, Şadı da aldastadı, birok caattardı **iygerüü**, çataktarın tıyuu alardın kolunan kelbey koydu.” (S.K.: 128)

2.8.16 iyik- (5) “gönlü yumuşamak, neşelenmek”

Ø: “İçi **iyigip**, este başın iykep.” (S.K.: 450)

2.8.17 iy- (55) “eğmek, bükme”

-**NIIn:** “Birok Musulmankul**dun** kögala başı ali **iyilbedi**, dağı ele zaarduu, erini bek kımtılıp, dağı ele bir bilgeni barday surdangan arık beti bılık debedi, mayışpadı.” (S.K.: 172)

Ø: “Söök **iyildi**.” (S.K.: 173)

-**DA;-GA:** “Beknazar cüzbaşı dayıma birge bolup, ısıktı, suuktu birge körüp, cigitterdin köbünö alınıp ketip, kiyinki kündördö pansatka ança **iyilbey** toñmoyun bolup baratkan ele.” (S.K.: 33)

menen;-nA: “Cüzü carık da emes, cabık da emes, camırap tiktegen çooçun elden sürdögöndöy saal akçıl tartıp, birok adebi menen, sıyı **menen** uluusuna **iyilip**, kiçüüsünö tigilip, kol berip körüştü.” (S.K.: 399)

-**nA:** “Niyetiñe baş **iydim**, baatır! — dep ciberdi.” (S.K.: 456)

-**In:** “Mömölüü bak, türkün cemiş şagın **iyet**.” (S.K.: 451)

2.8.18 iyke- (156) “inandığını, desteklediğini, doğru olduğunu belirtmek ve başı sallamak”

-**In:** “Abışka dinden çıkarıp ketebi degendey, melteyip kooptonup, başın da **iykebedi**.” (S.K.: 550)

-çA: “İsxak salbıragan Atakuldu imerip tiktey oturup, özünçö kaygırıp, özünçö **iykegiledi.**” (S.K.: 533)

-DAy: “Bir ubakta kara kişi tilmeç menen külüp süylöşkögö cetişip, bir nerse cönündö makuldaşkanday baş **iykeşip**, anan cıla basıp kımırılıp ketipkaldı.” (S.K.: 654)

2.8.19 iyle- (3) “sepilemek, debagat etmek”

Ø: “Çatkalga çeginebiz, usta cıyıp kural casatabız, ok kuydurabız, darı **iyletebiz.**” (S.K.: 381)

2.8.20 iymen- (3) “sıkılmak, utanmak”

-DA;-DAn: “O, anda biröödön **iymeniş**, bardık ubakta abaylaş, bardık ubakta tartınış, eñ akırı kelip, köz karandı bolup, özüñdö özüñ kor tutuş çok ele.” (S.K.: 80)

2.8.21 iyreñde- (3) “kıvrıla kıvrıla gitmek”

-NIn;-DA: “Küü-küü... şau-şau... para bir kununda aylanıp, suu bışılıp ak köbük çertip, tömöndöy köbüğü taragan kara suunun betinde togolok baştuu ak cılan bolup iyreñdep, kaltıldap ay cattı.” (S.K.: 338)

2.8.22 iyri- (33) “1.eğirmek, bükme; 2. sürerek küme haline getirmek, çevirmek”

-NI; “Emi kelip, ordonu öz canıma **iyridim**, ökümdarlık biylikti öz koluma aldım degen künündö, Alımbekke capsı camı curt kulak kagar orçun künö kудay berip özü tabılğan çağında kayra uşunun baarınan caltañdap baş tartıp, keçip, dağı bayagı künkör köyünö tüşmөkpü? Dağı kimisi çölüntüktөp ceteleyt anı, bulardın?!” (S.K.: 221)

-DAy: “Ayzaada tiktep oturup, bul baladan Temirdin üröyün körgөnsüp, oşondonbu, bir tuuganday içi **iyirilip**, tündöy kara, uzun köynөгün süyrөltüp, coolugun buubay boş taştap, oygo çөгүp kele berdi.” (S.K.: 15)

-nA; Ø: “A bir kültüygön kara kız eç köñül burbaganday, sanına kıcırlana canıp iyik **iyrip**, kıygaç oturganı boydon otura beriptir deyt.” (S.K.: 256)

2.8.23 izde- (69) “aramak”

-NI: “Ordodogu özgörüştörgö baylanıştuu eldin koobun , düülügüüsün , eñ akırı demin körüp turup, Nüzüp ordonu talaşuuga ukuk bolup bere turgan birdemeni **izdedi.**” (S.K.: 90)

-In;-DAn: “Mına uşu, kaydagı bir sanda cektun artınan **izdepbiz**, uşintip ubara bolup.” (S.K.: 417)

2.9 /I/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.9.1 ıdıra- (9) “dağılmak; saçılmak”

-**NI; -DAn:** “Gubernatorgo ordonu talaşuuga ukuk bolup bere albasa da, kötörülüş**tü** öz içinen **ıdıratıp**, öz içinen bılğıtıp, ıntımağın ketirüügö bular carap berişet.” (S.K.: 543)

Ø: “Buudaydın orulğanı orulup, kırman çetine çarkap bolup cıyılıp, orulbaganı kıpkızıl bolup celge kölbüp, danı **ıdırap** tögülüp turat.” (S.K.: 508)

2.9.2 ıkşal- (6) “1.tıka basa doldurulmak; 2. dolgunlaşmak (hububat hakkında)”

-**DAn:** “A Kurmancan ayım ordunan **ıkşalbay:**— İya, datka, cüröksüp kalğan okşoysuz?.. — dedi akırın, ındını öçkönü, minday cüröksünüşünö makul emestigi deminen baykalıp.” (S.K.: 231)

Ø: “Gm... Uşintip aylıñızga kelip kaldık, ake! — Musulmankul birtike **ıkşalıp**, cılmayuuga araket kılıp.” (S.K.: 154)

2.9.3 ıkta- (26) “1.rüzgardan sığınacak bir kuytu yer aramak; 2. fena hayvandan saklanmak; 3. sığınacak yer arayıp birbirine sımsıkı yanaşmak; 4. şaşalamak; 5. başkasının kendisinden üstünlüğünü kabul etmek; 6. -nıkta; basıp ıktap koy: onu iyice ez, sıkıştır (seyirciler güreş esnasında yenmek üzere bulunan pehlivana böyle söyler)

-**GA karay:** “Miñbaşı özünçö ele muluñdap, tuuganın kaldaytıp canına canaşa bastırıp, te gülbakka **karay ıktadı.**” (S.K.: 138)

-**nA:** “Bul köksöo Taşkenge bek bolup kalğan Şatman koconun talamına töp kelbey, al astırtan molla Alımkul caatına **ıktadı.**” (S.K.: 228)

Ø: “Uluulata, barktuulata **ıktaşıp** törlöşkön soñ Şabdan mandaş tokungan tizelerin tayana kıraatın keltire kuran okuy baştıdı.” (S.K.: 651)

2.9.4 ık- (2) “1. (hayvanlar hakkında) rüzgardan kaçınmak için onun estiği tarafa gitmek, fena havadan barınmak; 2. (ot hakkında) yatmak, iğilmek; 3. mec. ödü kopmak, korktu”

-GA: “El dür ete coop ün çıkkın cakka ıktı.” (S.K.: 173)

2.9.5 ılayıkta- (3) “uydurmak, yoluna koymak”

-nA: “Birok, ordo ökümdarları ar dayım oşol kol aldına birikken üç taypa curtan emes, “ata murası” eske alınıp, bul eski cobo şariyat erecesine da ılayıktalıp, kaçankı bir kezde çok bolup ketken “xan tukumunan” tabılıp, kötörülgön. (S.K.: 196)

2.9.6 ılcay- (5) “sırıtmak, sırtarak gülmek”

Taanışka da, çooçunga da, uluuga da, kiçüügö da ılcayıp külüp uçuraşıp cürgön, dayıma şaa müyüz ögüz minip, bada! bakkandan başkanı bilbegen, çınında çöptön başkaga zıyanı çok, bir beçara, momun bolucu. (S.K.: 295)

2.9.7 ıldıyla- (4) “aşağıya inmek, yayladan dağ kenarlarına göç etmek”

-DA: “Cay ayagında ıldıylaşat.” (S.K.: 701)

2.9.8 ılğa- (9) “seçmek (iyisini), ayırmak, tafrik etmek”

-In: “Eregişke katışı barın, cogun ılgabay erteñkige cürök titiretken taallim bolsun dep, colmo-col kıştaktardı, ayıldardı bir tegiz kıyratıp cürüp olturdu.” (S.K.: 382)

Ø: “Kapkara kiyim celdetter ılgabay gana çetinen birden alıp, şaşılбай, çooçunбай, biri birine külüp tiktep, küñümdük kör tiriligin kılıp catkan kişidey akırın çök tüşürüp muuzdap kirişti.” (S.K.: 171)

-In; -nA; caraşa “Öz canına da, ordo işine da içkeriden cana eletten teñşep, a vilayat akimderin, şaar bekterin, asker sarkerlerin işkerligine caraşa ılgap alışka dalalat kıldı.” (S.K.: 184)

2.9.9 ımda- (9) “işaret etmek”

-In: “Emi taamay uktu okşoyt, karı kızıl eegin caba albay, kıcıgına şoro toktogon kızıl közün alsız ımdalap, carçı ketken caktı kolun serelep tiktep: — E-e...—dep, içinen kübüröp, oy basıp turup kaldı.” (S.K.: 465)

2.9.10 ınala- (1) “ağlamak (bebek hakkında)”

-DAn;-NIn: “Sultan Babır balasın taştap ketken cerden köçkö cayıt çalıp ötüp baratıp, ali el kono elek too arasınan caş balanın ınalap ıylagan ünün ugup, ulap barıp, badaldın tübündö turgan cabuuluu altın beşikti taap alat bir adam...” (S.K.: 56)

2.9.11 inan- (4) “inanmak”

-GA: “Bardığı maanige inanıp, moyun salıp oturup kalıştı.” (S.K.: 72)

2.9.12 ınğıran- (3) “yavaşça inlemek”

Ø: “Cüğü zıñgırap üstünö kalduu kilem, teke müyüz tür salgan kızıl şırdak capkan, kerilgen kaymal töölör moynundagı koñguroolorun şıñgıratıp, ak eleçek kempirlerdin ceteginde cez buylaların çoydurup kaalgıp, köç aydagan kişilerdin bakıldagan ündörü, ıkşoo ögüzdör ınğıranıp, enesinen adaşkan kulundar çırıldap kişenep, biröölördün uykuluu ışkırıktarı cüzdögön tuyaktardın dübürtü birigip, sürdöönü buzulbay köç agıldı” (S.K.: 273)

2.9.13 ınkı- (2) “pek çok olmak”

Ø: “Tigi suuktan öñü ketip, katkan bıştaktay sargarıp turgan tilmeç tüşünüp, ooz açpay ınkıyıp turdu.” (S.K.: 600)

2.9.14 ıntıl-(7) “yeltenmek, ileriye atılmak, hücum etmek”

-GA: “Çoñ iyri tumşugun açıp, şaışıp, şabırt çıkkın cakka ıntılıp, ormoñdop tınçı ketti.” (S.K.: 259)

2.9.15 ırakattan-(3) “rahatlanmak”

Ø: “Nüzüp kımızdı dem albay şimirip içti da, **ırakattanıp**, kubattanıp, cüzü tamılcıp, cooşup oturup kaldı...” (S.K.: 72)

2.9.16 ırba- (10) “büyüme (yara hakkında)”

-**NI**: “Cön boluñuz emi, — dedi aga Şabdan, — keçirim surasañız köñül ooruganga sebep bolgon etiyatsızdıktı kayra esine salat, oorugan caranı kayra **ırbatat**, bilmeksen bolup, kabagıbzıdı carıgırak tutunup cürölü emi, mayor! ” (S.K.: 653)

2.9.17 ırda- (21) “şarkı söylemek”

-**DAn**: “Al akırın ulutundu da, akırın sızıltıp, muñduu kınıldap içinen **ırdadı**.” (S.K.: 39)

-**NI**; -**In**: “Emi dütarçı kız dütar menen koştıp, alıska ketken süygön kişisin kütön, kütö-kütö zarıkkın kelindin sagınıç ırın **ırdadı**.” (S.K.: 143)

Ø: “Caştık kumarı cık tolgon ukkuluktuu ünü menen kız oyundu terbeltip köp **ırdadı**.” (S.K.: 281)

-**menen**; -**NI**: “Caştık kumarı cık tolgon ukkuluktuu ünü **menen** kız oyundu terbeltip köp ırdadı.” (S.K.: 281)

-**GA**: “Köñüldö emne bolso, açık aytıp, tişterin kaşkayta külüp, cürögünün köksöösün tartınbay ortogo salıp **ırdap** keñ peyil cigitter bolor ele.” (S.K.: 80)

-**NI**: “Dombu ergip, el aldında marttıgın kersötküsü kelip: — Mına, ırçım, — dep, özü minip turgan atınan tüşüp, attın çılbrın ırçıga karay ırgıtıp taştap, kamçısın süyrögön boydon basıp ketti, — al, attı **ırdap** at **alğanmın** dep, ayta cürgönüñö cakşı!” (S.K.: 326)

Ø: “Nüzüptün ireñine kan cügürö tüştü. Karabek kalıñ toptun ortosunda turgan eken. ırçısı caagın canıp maktap **ırdap catıptır**.” (S.K.: 86)

-**ÇA**: “Tentirep, adatınça kınıldap **ırdap**, andan narı ıylap, bir kömüskodö cürgöndür, taap, urup, atka ömgöktötüp aydap kel.” (S.K.: 388)

-**NIn; - In; menen:** Ak kiyimdi kiygen carç'şar attarın lokuldata celdirişip, tuş-tarapka erööldün şartın mayışkan muñduu ün **menen** zoñkuldap **ırdaşıp**, carıya kılıp cürüşti. (S.K.: 312)

-**DAn:** “Buga Beknazar öñdöü azamattar baş boluşup, ar topko birden camakçı, sözmör koşup, eldin başına tüşüp turgan kıyınçılıktı caşırbay ayttırıp, uşul arzıbagan buyumdar can argası dedirtip töö üstünön **ırdattı.**” (S.K.: 369)

2.9.18 ırğal- (8) “sallanmak, kımıldamak”

-**GA;-NIn:** “Biliner-bilinbes kölbügönsüp turgan avaga şamdın ülbürögön calını akırın **ırgalıp**, İbragim Xayal menen kalanderdin ortosun küñgürt carık kılıp turdu.” (S.K.: 76)

-**NI:** “ Kayıñdardı, suuga salbırıp tiyip turgan sambı taldardı akırın **ırgaltıp**, calbıraktarın cıbratıp tolkutup serüün cel cortmolop turdu.” (S.K.: 279)

2.9.19 ırğı- (45) “sıçramak, atlamak”

Ø: -GA: “Oşol uçurda ekinçi baatırdın kolundagı kanduu kılıç kökkö **ırgıdı.**” (S.K.: 314)

-**DAn:** “Al atınan lep **ırgıp tüşö kaldı.**” (S.K.: 21)

-**GA:** “Cana cemdi köböytköndö burdugup cooşuy tüşkön taş kayra takıldap, tıyakka **ırgıp ketçüdöy** katuulap çimirilip, tacal ün saldı.” (S.K.: 336)

-**In:** “ — Beknazar kılıçın öydö **ırgıtıp** kayra sabınan tosup aldı.” (S.K.: 49)

-**GA; karay:** “Dombu ergip, el aldında marttıgın kersötküsü kelip: — Mına, ırçım, — dep, özü minip turgan atınan tüşüp, attın çılbırın ırçıga **karay ırgıtıp taştap**, kamçısın süyrögön boydon basıp ketti, — al, attı ırdap at alğanmın dep, ayta cürgönüñö cakşı!” (S.K.: 326)

-**DAy; Ø:** “Kölmögö oynoo bala Mırzapayas çüködöy taş **ırgıtıp ciberdi**, taş çalp etip tüşköndö kölmönün beti tegerektene, oynogon balıktar dım bolup kaldı.” (S.K.: 667)

-**DA**: “A bağılğan palban kudum bukaça düpürötö sürüp, mayıştırap, bir ubakta tegetetip-tegetetip, **ırgıtıp taştadı.**” (S.K.: 144)

2.9.20 ırıl-da- (7) “hırlamak, gömürdemek”

-**DAy**: “İttey **ırıl-daşıp**, mışıkta y kıyıl-daşıp talaşıp catkandarga aralaşıp kalgım kelgen cok.” (S.K.: 695)

2.9.21 ırım-da- (1) “1. alâmetlere ve fallara inanmak; 2. herhangi bir nesneyi talih denemek için almak”

Ø: “Salt bilgi solto kadırluu datka tuuganının urmatın anı sayın kötörüp, te Kokondun özünö ugulsun, içi cakşı tuuganga süyünüç, içi aram duşmanga küyünüç bolsun kılıp, **ırım-dap**, tigi ele ökümdarlardan özünö kılınçu urmat belgisi akboz bee çaldırıp, kolunda emne bar bolso oşonun baarın tögüp, caynatıp, aga koşumça asteydil cadırıp kubanıp, cürögün açıp, ölçömsüz ıklas menen tostı.” (S.K.: 188)

2.9.22 ırkır-a-(2) “gömürdemek, hırlamak”

Ø: “...ar taypañda birden bek,
at üstündö cürgön kep,
kep cuguşpay **ırkır-ap**,
kelişe albay tınçırak.” (S.K.: 180)

2.9.23 ırsay-/ ırcay- (9) “sırıtmak”

Ø: “Dirt dep zamatta anın da kıcırı oygonup: “Özüñüz? A özüñüz kayda cürösüz!” dep, betten almakçı bolup, birok kayra dağı ruxu tatakaylaşpay, kayra böödö çataktı ırbatıp albayın degen ayar oygo çalınıp cıgılıp, narı da aziret xan kazat tagdırın aga cüktögön, biyerde arzıbagan sözgö kıcıñdaşıp oturup işti buzup alsa özünö ele küç keleri böğöt bolup, argasız **ırsaydı.**” (S.K.: 200)

-**DAy**: “Kalander tañ kalganday **ırsayıp** tiktep toktoy kaldı.” (S.K.: 179)

-**In**: “Tilmeç tişin **ırsayıp**, kupuya külgön bolup koydu.” (S.K.: 655)

2.9.24 ısı- (14) “ısınmak”

-**NI**: “Ya, aylanayın, — dep ciberdi kara neme çoñkara körpö börk aldınan eki közü çakırayıp, —can kebiñdi **ısıtam**, aytıp koëyun, uşul işke carapber, ayt aziret törögö...”(S.K.: 655)

2.9.25 ıskır- (7) “ıslık çalmak”

Ø: “Oşol uçurda birdeme şuldap, kulaktı cep **ıskırıp**, düñgüröp ötüp, cerdin üstünö, cakın ele tüşköndöy boldu.” (S.K.: 484)

2.9.26 ıyğar- (4) “göstermek (namzeti) evvelden tahsis etmek”

-**NI**;-**DAn**;-**GA**: “Canada, mından tışkarı azireti ak paşanın kazınasınan sizge cılına üç cüz som ölçömündö kömökçü karacat **ıygarılat**.” (S.K.: 686)

2.9.27 ıyla- (94) “ağlamak”

-**DAn**: “Kudayar-xan içten **ıylagısı kelip**, özün arañ toktotup, darçege barıp, şaldırap süyönüp, tun uul.”(S.K.: 457)

Ø: “Katındar çuruldap, ozondop, baldar enelerinin etegine başın katıp çıırıldap **ıylap**, kıştak çuuga toldu.” (S.K.: 599)

2.9.28 ızala- (2) “kışkırtmak, kızdırmak”

-**In**: “ Keçegi añkoolugu üçün anı ömürünö bir arman bolguday kılıp, oygo bastırıp koymokçu ele, biroq, Almambettin asteydil coobu kayra özün **ızaladı**, cinin keltirdi.” (S.K.: 152)

2.9.29 ızıl- (5) “acı acı sesler çıkarmak”

-**DA**;-**DAn**: “Oşondo tuştuştan **ızıldap** kıykırışıp, ok tiygenine, ölgönünö karabay cabılıp, akırı anı arabadan süyröp tüşürüştü.” (S.K.: 536)

2.9.30 ızırın- (9) “hiddetle üzerine atılmak, yumruklarla saldırmak, dövüşe hazır bulunmak”

-DAn; Ø: “Üydön Esenbay biy ızırındı: —Karma! Karma kuturgan kaldı!”
(S.K.: 83)

2.10 /K/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.10.1 kaala- (13) “istemek”

Ø: “Kuda kaalasa, silerdin da sazayıñardbı koluñarga berebiz, xan tügül! — dep kalçıldap cattı bir abışka.” (S.K.: 464)

-In: “Al korkkon cok, kaygırgan da cok, süyüngön da cok, kandaydır uşul kıynoodon çıkarıp ketçü küç sıyaktuu meder tutup, emnesi bolso da tezi boluşun ele **kaaladı.**” (S.K.: 437)

-NI: “Küç karanı ak dediret, aktı **kaalasa** kara dediret.” (S.K.: 573)

2.10.2 kaalgı- (8) “1. uyuklamak, yarı uyumuş durumda bulunmak, *mec.* pineklemek; 2. tembelce ve gayet ağır hareket etmek”

-DA: “Beknazar çımırkana tiştenip, közün süzüp, at üstündö **kaalgıdı...**” (S.K.: 699)

-DAn: “Cer ulam biyiktegen sayınbı, aba salkındap, taza ak buluttar cakından ele **kaalgıp**, büyrö şaşırđın çayırının kışkıl kurç cıtı buruldap tostı.” (S.K.: 280)

Ø: “Te biyikte bulardın ar bir kadamın esepetp köz salıp akmalap cürgön sıyaktuu kaalgıp, alabarçın aylanat.” (S.K.: 385)

2.10.3 kaarı- (1) “kızgın demir ile yakmak, kızgın demirle damga basmak, yakmak, kavurmak”

Ø: “-Oy, Dombu! — dedi karı, söömöylöp saya körsötüp **kaarıdı:** — Dombu! Bul cer cıyın, ordodon kişi kelip olturat!” (S.K.: 46)

2.10.4 kabarçıkta- (2) “öfkelenme, kızma, hırslanma”

-DAy: “Dütar! — dedi katuu Nasirdin-xan, eşik aga eşikke atıp çıgıp ketken soñ, al ıylagısı kelgendey **kabarçıkta**p, buulup özün arañ toktotup: —Mına, oturasız, minda, Miñ tukumunan, asılzaada asker-başı Sultanmurat bek! Teksiz

selsayak İsxaktın atının dübürtü çıksa katınıñızdı taştap, kuyrugıñızdu kıpçıp ordonu közdöy kaçasız.” (S.K.: 523)

2.10.5 kabatta- (3) “tabaka tabaka yapmak”

-DAn: “—Ux!..—dep, artınan üç **kabattap** sögünüp, özaçuusunan kök közü bopboz bolup: — Tiş salganın kara, bu kiçinekey cırtkıçtın?! — dedi da, çırıldagan balanı karga basa kuu çeñgel menen muuntup, kıkıldatıp, kökürögünön tizelep nıgırıp, beykünöö naristenin ooz-murdunan kanı tögülüp, ayak serppey kalganda gana ciyirkene iterip taştap, öçü kana kübürönüp, kan bolgon kolun karga cuugan bolup, atına mindi.” (S.K.: 601)

Ø: “Köçtün aldı kapkaçan cayıktan ötüp, andan narı **kabattalıp** körüngön caşıl adırlardıñ içine kirip ketip catıptır.” (S.K.: 280)

2.10.6 kabarla- (8) “haber vermek”

Ø: “Ökümdar... azireti Sultanmurat bek...—dep **kabarladı.**” (S.K.: 519)

-In: “Tıyagı Alaydan, Özgöndön tartıp, Anciyan, Margalan aymagın **kabarlap**, biyagı Aksı bağıtındağı attuu, tşnduu, eldi müldö cıyalı.” (S.K.: 294)

menen: “Kurmancandın öz aldınan üç çıyır körüngönsüyt, biri — oşol kaçkın bekterdin izi menen ketiş, badöölöt tagdır aldınan çıkpasa da, kara baştıkkalaş; biri — Badöölöt **menen kabarlaşıp**, cakşılıkka cakşılık, birgeleşiş, andan narı özü ilgerten bu caktın taberiginen tartuu ciberip birtke baylanış kılıp kele catkan uluk kıtay kanikesi Sısı caktan kömök suranı; biri — baskınçının amirligine kırıñ debey kulluk kılış.” (S.K.: 663)

2.10.7 kabış- (1) “sövüşmek, küfretmek, dövüşmek”

-In: “Bir iyninen bir iynine ötköröt, bürküttün küçtüü tırmaktarı akırekterin **kabıştır.**” (S.K.: 266)

2.10.8 kabil- (29) “1. rast gelmek, karşılaşmak, birleşmek; 2. düşmek, kapılmak”

-GA: “Köp kol tuştuşunan kök dayra şarkırap akkan biracayıp ölkögö **kabilat**. (S.K.: 633)

-In; -GA: “Ulam cumşagan sıpayların ulam bukturmanga **kabılıp**, kırdırıp alıp, aylası ketken Nauman pansat bayagı Kambar sarkerdi: “Ey, katay, — deptir deyt — üzöngülöşüñ, karmap kelip beresiñbi, ce, büt katay urugu kırılısnı, booz katındarı carılısnı?” (S.K.: 403)

2.10.9 kaç- (161) “kaçmak”

-NI/ közdöy: “Teksiz selsayak İsxaktın atının dübürtü çıksa katınıñızdı taştap, kuyrugıñızdu kıpçıp ordonu **közdöy kaçasız**.” (S.K.: 523)

Ø: “Anın aylası tügönüp turganinkörüp oturbaybı Beknazar?! “.. işi kaçat, kişi **kaçat**...degen uşubu...” dep, arman küü keldi diline.” (S.K.: 586)

-DAn: “Uçkayak argımkatar aralaşa tiygen yadradan çakçañdap elirip **kaçıp**, ölüktördün üstünön, cıgılğan attardın üstünön tak tüyülüp, ok cañılğanı çıñıra kişenep alasalıp, kay bir attar üzöngügö butu ilinip kalgan çala can kişilerdi süyröp, kara seldin sürdönündö ürküp çurkap kelattı.” (S.K.: 20)

-GA/ çeyin: “Kaysı ubakka **çeyin** kaçıp oturasıñ?..”(S.K.: 20)

-In: “Közünö caş kelip, caşın caşırbay, cüzün **kaçırbay**, arman göyün bildirgen deyt.” (S.K.: 645)

-DAy: “Kol taruuday bıkırıp **kaçtı**.” (S.K.: 516)

2.10.10 kadal- (30) “saplanmak, çakılmak”

-GA;-NIn;-DAy: “Beknazardın eki közü Teñirberdige şibegenin uçunday **kadaldı**.” (S.K.: 287)

-nA: ““O, caratkan, özü go?!” degen oy köñülünö **kadaldı**.” (S.K.: 448)

2.10.11 kadırla- (5) “hürmet etmek, saymak, takdir etmek”

-NIn;-In: “Biz couñgerdin erligin **kadırlaybız**, bizge duşman bolgonuna karabay.” (S.K.: 692)

Ø: “— Teñirberdi kapıstan kelgen meymanına butakta ilinip turgan karala ečki talpaktı salıp **kadırlap** oturguzup, özü kak cerge çök tüştü, kıygaç tiygen kündün közü çalıp ötkön cerdin tabına karının tizesi cılıp canı süyüp ketti.” (S.K.: 27)

2.10.12 kaduula- (1) “dağ yamacından yürüme”

Ø: “Sarıbay **kaduulap** köp kıldırdı.” (S.K.: 266)

2.10.13 kak- (93) “1. vurmak, çarpmak, çırmak, kakmak, çakmak; 2. korku vermek için bağırarak; 3. es.(bu manayla daha doğrusu öpkö kak); 4. bağıp kak- lâlâlık etmek, üzerine titremek, itina ile terbiye etmek; 5. ısrarla rica etmek”

Ø: “Abışka “O, **kagılaym**, ürgülöyün!..” dep, kolunan silkip-silkip erkeletip koydu.” (S.K.: 448)

-In: “Munu körüp: “E-e, talaşsañar eç kimiñe berilbeyt dep, etegin **kagıp**, turup kete turgan boldu go bu?..” dep oylop, Carkımbay: —Biz ıraazıbız, — dep ciberdi, — biz ıraazıbız, azireti, baybiçe öz akılı, öz peyli menen datkanın közü barında ele bul elge alınıp ketken, curtkâ ene da, ege da bolup kalgan, biz baybiçege col koyduk...” (S.K.: 249)

menen: “Kiyin orus **menen kagışıp**, argası tügöngön soñ “kırgız kıpçaktı elin toodon sürüp, cer boşotup alam” dep, Kenensarı bir kaptadı — mında kömök bolgon çok ordobuz.” (S.K.: 193)

-NIn;-In: “Beknazardın cinin **kakkan**, başına çalma tüşürüp, cooşutup koygon mına uşul boluçı.” (S.K.: 294)

-NI;-GA: “Mırza, mına bu şamşardı tetigi cerge **kakçı**...” (S.K.: 95)

2.10.14 kakal- (1) “tıkanmak, bir şey yerken boğazına tıkanmak”

Ø: “Sultanmurat bek **kakalıp** akırın salam ayttı.” (S.K.: 529)

2.10.15 kakay- (1) “1. arkaya doğru bükülmek, eğilmek; 2. mec. mağrur bir tavırla başını kaldırmak”

-GA: “Kakayganga **kakaygın** maşayıktın uulu emes, eñkeygenge eñkeygin atañdan kalgan kul emes.” (S.K.: 45)

2.10.16 kakşa- (3) “1. hıçkırarak, acı acı ağlamak; 2. sancı yapmak; 3. çok konuşmak”

Ø: “Te bozomtuk tartıp sürdüü tiktegen toodo çaşagan köçmön tuugandarının başına tüşüp turgan cabırdı tüşünüşüp, curtçuluk, tuugançılık aytıp kakşagan ırçılardın ırının ırgagina sözmörlördün sözünün cüyösünö ten berişip, top-tobu menen kaptap, kerektegeni da kerektebegeni da, soodalaşpay buyumdardı çetinen birden alışıp, şalkı kurçalgan cooluktarının kattoolorunan birden kızıl dilde ırgıtıp ötü berişti.” (S.K.: 370)

-NI: “Bu baykuştı zar **kakşatıp**, sevgili kayda tentirep cüröt boldu eken?...” (S.K.: 114)

2.10.17 kakşı- (2) “kurumak”

Ø: “Te tüzöñdö baş cagı ulam soolup tügönüp kelatkansıgan, kirgil tartıp ileñ-salañkıldırıp agıp, **kakşıgan** saydın ortosunda birtkesuu cattı.” (S.K.: 618)

2.10.18 kakta- (2) “1.kurutmak, kavurmak, kızartmak (kap içinde değil şişte); 2. hayvanın sütünü son damlaya kadar sağmak”

-DA;-NI;-GA: “Siz mintip, ak taş menen kara taştı kağıştırıp koyup, döñdö dalıñızdı küngö **kaktap** oturgan çakta , ıya, tıyakta orustar kamılgasın katıra körüp algan cok deysizbi?!” (S.K.: 200)

- GA;-In: “General eerge köçük basıp, otko kolun **kaktay baştı.**” (S.K.: 603)

2.10.19 kal- (990) “1. kalmak, geri kalmak; 2. “kal-” fiili yardımcı fiil rolünde işin beklenilmemiş olduğunu gösterir”

Ø: “Başka sır **kalbadı.**” (SK.:158)

-DA: “Cürögüm cat cerde **kalbasın,** cürögümüz Mekemde catsın...” (SK.:629)

-DAn: “Ak taylak dağı ele enesinen **kalbay,** böypöndöp loglop, basıp, köç arasında kabatka kire kalıp, ak kanat sığarı kılaktap kayra körünüp barattı. (SK.: 280)

-NIn; -In: “Kimdin köñülün kaltırdı?..” (SK.:126)

-NIn;-GA: “Nasirdin bek Abil biy**din** üyünö **kalbay** cigitterinin üstünö attanıp ketti, cön ketpedi: “Künökördü tabasıñar, bolboso...” dep katuu zil menen ketti.” (SK.:357)

-NI;-nA;-GA: “Andan soñ, uruşka cayлуу öñüt eelep, cüz sıpaydı ceñ içine buygaga **kaltırıp,** cüz sıpaydı börütil nayzanın uçunday kılıp aldığa koyup, cüz sıpaydı oñ cagina, cüz sıpaydı sol cagina temir cıncır kılıp tizip, çañ ızgıta kaptap çıkkan eregişçilerdi açık betme-betke tarttı.” (SK.:235)

-GA;-NI;-In: “Kapkara udayçı oşol ele künü keçinde ordonun tübündöğü eski abak**ka** kırk uvakild**i** birin **kaltırbay** celdetterge kırdırıp, baştarın bir cerge üydürüp, eñ üstünö Şer datkanın başın koydurup koydu.” (SK589)

-In;-DA: “Ötö kıydılar da, ordo saltın ötö ıyık kütköndör da, abtabaçının kamçı süyröp kirgen adepsizdig**in** köz cazdımda **kaltırışpay,** birok azır baatır üçün keçirimdüü dep, öz salmagın bilgendin erkeligi dep esep, köpçülüktün şarına ketip turuştu” (SK.: 44)

2.10.20 kalçılda**- (31) “1. (soğuktan) titremek; 2. homurdanmak, mırıldanmak”**

menen: “Bir kubarıp, bir kızarıp, kudu carga kamalgan mal sıyaktuu бүткөн boyu **menen kalçıldadı.**” (S.K.: 178)

-**DAn**: “Nüzüp içinen **kalçıldap**, kataal ün menen, akırın süylödü: —Ana! Eñ işengen kişibiz.” (S.K.: 109)

Ø: “-Curt buzar! — dedi Abil-biy **kalçıldap**, anın kiçinekey kızıl közdörü zaarduu cıltılday baştadı.” (S.K.: 50)

-**In**: “Nasirdindin türü bir başka — öz cini özün **kalçıldatıp**, tigi müñkürögön kişilerdi tabalap, çıdamı ketip, içinen: “Bu orus emne maalkatat?!” (S.K.: 598)

-**Day**: “— Kara oşol bük tüşkön boydon baş kötörböy bezgektey **kalçıldap**, arık koldorun arbaytıp, betin basıp, ozondop ciberdi: —O-o, kayran malım!..” (S.K.: 514)

2.10.21 kaldasta-/kaldalasta- (9) “telaş etmek, bir işi acele, telaşlıca, şaşkın bir halde yapmak”

Ø: “Öz ünün özü taanıbay bakırıp, **kaldastap**, boz üygö barıp bir urunup, şaldıray tüştü.” (S.K.: 433)

2.10.22 kalday- (9) “öne doğru çıkık olmak, kabarmak, biçimsiz şekilde bulunmak”

-**Day**: “Oboço döñdögü kara buluttay **kaldaygan** bilermamdardın tobu kıymılsız, ünsüz kaldı.” (S.K.: 315)

Ø: “Almambet sözgö aralaşa albay **kaldayıp**, alar kök şiberge otura berişkende, unçukpay kelip, tööçö kolcoyup tize büktü.” (S.K.: 157)

2.10.23 kala- (2) “1. daire şekli vererek, biri biri üzerine dizmek; 2. örmek, yükseltmek (duvarı); 3. tutuşturmak”

Ø: “Örgöö cılçıksız kalı kilem **kalanıp**, kiyiz, şırdak töşölüp, törünö ayuu talpak, oşol cıldağı erte kelgen küzdün ırayına caraşa cıluulangan.” (S.K.: 186)

2.10.24 kama- (22) “1. çevirmek, sarmak, kuşatmak”

-**NI**: “On miñ aşık kol menen barıp, Nüzüp Kokondu **kamadı**.” (S.K.: 74)

-GA: “—Iya?.. — dep coobun suradı oyu da, özü da biyik too başındagı taş kepege **kamalıp** oturgan İsxak.” (S.K.: 596)

Ø: “Kalkalamak tursun, iynine kamalgan börüdöy kılıp, **kamap**, karmap beret eken.” (S.K.: 583)

2.10.25 kamçıla- (7) “kamçı ile vurmak, kamçılamak”

-NI: “Töölördü şakıldata **kamçılanıp**, teminip baratışat.” (S.K.: 553)

-NI;-GA: “Kanış sur corgonu moyunga **kamçılap**, corgo tuylap, köz çaşın körgözböyün dedibi, imerele bastıra berdi.” (S.K.: 309)

2.10.26 kamda-(17) “hazırlamak”

-GA: “Ordogo elçi **kamdadı**.” (S.K.: 99)

-nA: “Kıçı süylögöndü koyup, ariyetine **kamdan**..” (S.K.: 354)

-NI: “Kana, uglum, apaña barçı, attardı **kamdaşsın**, tömönkü ayılga түшүп ketebiz...” dep, kulagina şıbradı.” (S.K.: 448)

2.10.27 kamın- (7) “itina etmek, tedbirler almak”

Ø: “Toso çıgıp, dayıma **kamıntpay**, dayıma kütpögön cerde topoloñ түшүрүп sokmoy adatın kılıp, Musulmankul çabuuldu birinçi baştadı.” (S.K.: 165)

-GA: “Eki coloçu bir az çırm etip alışkan soñ colgo **kamınıştı**.” (S.K.: 561)

2.10.28 kamıra- (8) “merak etmek”

Ø: “Al oyлонup, kayra-kayra İsxaktın cüzünö kunt koyup tiktep oturup, cay, **kamırabay** oturup söz uladı.” (S.K.: 482)

2.10.29 kampay- (1) “1. kabarmak, şişmek; 2. mec. kibirlenmek, fodul olmak”

Ø: “Eñ murun meyman kelatkanday, **kampayıp** eşikterine çıgışıp, ürgön itterin “O, ket!” deşip tıyıp,beri basıp, tosup kalıştı ele, aldınan ürüp çıkkan

itterdi togoloto atıp, kaptap kirgen türün körüşkөн soñ üröylөрү uçup, koldon emne kelmek, daldırap turup kalıştı.” (S.K.: 602)

2.10.30 kamsana- (3) “merak etmek”

-**DAy;- DAn:** “Kokondun çarpayasında çay içip oturganday anın eçtemeden **kamsanabay**, kamırabay oturuşu eldin eki közün ogo beter çekçeytti, kandaydır kataal küçtü sezdirip üşün aldı.” (S.K.: 364)

Ø: “— Emi **kamsanabañız**, öz-öz ordunda bolot iştin baarı... (S.K.: 686)

2.10.31 kamtı- (1) “1. birleştirmek; 2. mec. bir iki lokma yemek (bir parça yemek)”

-**NI:** “Mına Sarıbay azır bu bayırkı küünü cüröktü alpıktırgan keñdik **kamtıy**, sezimdi dürkürötkön kubattuu sür menen, ubakıttı tık toktotup, cay açtı.” (S.K.: 259)

2.10.32 kana- (4) “1. kanamak, kan akıtmak; 2. kan dökmek, kesmek, kırmak”

-**NI:** “Elikke çıgıp ali kelin sının buzbayt, atañdın arbayı, kazak katınının sogonçogu da **kanabadı...**” (S.K.: 399)

2.10.33 kan- (23) “tatmin edilmek, kanmak”

Ø: “Birok, tüzük mookum **kanbadı...**” (S.K.: 81)

-**NI:** “Suusunu **kanbay** kalğanın sezip, İsa-ouliya dagı bir çöyçök kuyup sundu.” (S.K.: 482)

-**DA:** “Attiñ oşondo tüzük mookum **kanbay** kaldı ele, bat oygonup kettim ele...” (S.K.: 127)

2.10.34 kañğı-/kañğı- (2) “aklımı kaybetmek”

Ø: “Çuu tüştü kıştak eli, baldar ıylap... baş **kañgıp**, köz karaylap... cıgıldı köbü ömgögünön attardın, kıyıldı köbü kılıçınan çapçañdın ...” (S.K.: 341)

2.10.35 kañğıra- (9) “1. çınlamak (kof madenî nesne hakkında), büsbütün boş olmak; 2. afallamak, şaşırmaq”

-**NIn**: “Erinderi titiredi, emnegedir eki közü Abilden öttü, Abil anı tiktebedi, oozuna eçteme kirbey cigittin başı **kañğıradı**.” (S.K.: 69)

-**NIn;-DAn**: “Eldin çuusunan toolor **kañğırıp**, koşo ökürgöndöy koş cañırıktap, bardık canduu dem tartpay avaz kılğanday, çöp başı ırgalbay, bulak toktop, çımçık ürküp, cer menen asmanga ıy tolup ketti.” (S.K.: 706)

2.10.36 kañırsı- (1) “fena kokmak”

Ø: “Koyço muuzdalıp, ısık kanı **kañırsıp**, tepselenip çaçırıp, gül sayma tüşürüp, ak karga ırañday siñip catat Madamin ınak!” (S.K.: 588)

2.10.37 kañşıla- (2) “inilti sesler çıkarmak (köpek yavrusu hakkında), çığlık koparmak”

Ø: “Oşol ubakta at dübürtü taptakır cogolup, **kañşılap** ürup eerçiğen iti kayrılıp kelatkan ele.” (S.K.: 302)

2.10.38 kantala- (10) “kızarmak, morarma (örn. kamçı ile vurmaktan vücudun kızarması)”

Ø: “Közdörü **kantalap**, ireñi kubarıp, bırışı köböyüp, uykudan cüdögön” (S.K.: 16)

2.10.39 kant- (55) “kanet (t sesi yumuşak telaffuz edilir) nasıl hareket etmek, ne yapmak”

Ø: “**Kantebiz**, başka argabız çok go, kaşköylük kılsak, bekzaada tuura aytat, koşundun uyutkusun çok kılıpalğanı turabız go?...” (S.K.: 586)

2.10.40 kapşır- (6) “bitiştirmek, kavuşturmak, iki ucu birleştirmek (üst giyim parçalarını) kavuşturup dikmek”

-**In**: “Katuu cumuşun **kapşırıp**, cumşagın cuuruy karmap, ak kızmatın kılayın” (S.K.: 290)

2.10.41 kapta- (67) “1. çuvallara dökmek; 2. her yandan kuşatmak, doldurmak, büyük halinde yürümek”

-In: “Anın ertesi oşol celikken boydon burkan şarkan sel bolup, korgoosuz kalgan kıpçak kışaktarın **kaptadı.**” (S.K.: 167)

menen: “Te bozomtuk tartıp sürdüü tiktegen toodo çaşagan köçmön tuugandarının başına tüşüp turgan cabırdı tüşünüşüp, curtçuluk, tuugançılık aytıp kakşagan ırçılardın ırının ırgagina sözmörlördün sözünün cüyösünö ten berişıp, top-tobu **menen kaptap**, kerektegeni da kerektebegeni da, soodalaşpay buyumdardı çetinen birden alışıp, şalkı kurçalğan cooluktarının kattoolorunan birden kızıl dilde ırgıtıp ötü beriştı.” (S.K.: 518)

Ø: “Tütün **kaptadı.**” (S.K.: 538)

-nA: “Coon kamçıdan sestense Süyümkindin azaptuu közdörünö **kaptaldı.**” (S.K.: 371)

-DAn: “Munusu az kalgensip, kara niyet Alımbek biz orus menen bırçıldaşıp turgan uçurubuzda “artınan **kaptamak**” vaziyfasın atkarbay, bir da kişisin kömökkö ciberbey, kırdın başınan tüşpöy turup alıp, bizdi kırğinga atayı kabılttı — bul bir sebep” (S.K.: 208)

-NI;-DA: “Bir caktan Kudayar menen Nasirdindin kurama kolu çet kışaktardı tündö **kaptap**, börüdöy talap kaçıp, çuu çıkarat.” (S.K.: 571)

-NIn;-In: “Küçtüü kanattarının küüsü celdin şookumun **kaptap**, nayzanın uçunday ışkırıp tik sayılıp özünö kelattı.” (S.K.: 268)

-DAy: “Bir ubaktarttan kudu şamaldın ışkırıgınday kıykırık salıp, atka öböktöp çabışıp, capayı atçandar seldey **kaptadı.**” (S.K.: 268)

2.10.42 kara- (514) “1. bakmak, her yandan bakmak, dikkat etmek, birisine bakmak, beklemek, gözlemek; 2.aşağıya bakmak, başını eğmek; 3.mahcup olmak, kepaze olmak; 4. yönelmek; 5. ait olmak, bağlı bulunmak; 6. (aygır hakkında) kızgın bir durumda bulunmak”

-GA: “Ey, közüñö **kara**, özüm barıp esepmeym, biri kem çıksa, özünñdün başıñdı öz kolum menen alıp koşom.” (S.K.: 422)

-In: “Kız artın bir kılçayıp karabadı.” (S.K.: 280)

-NI: “Elçi baya künkü Abil-biydin örgösünö kirgendegidey cupunu ele, andagıday közdörü kooptonup çimirilip kıbır etken kıymıldı **karabay**, köñülü cay sıyaktuu.” (S.K.: 47)

-DA;- çA: “Keleri kelip, keteri ketip, el ayagı tıngan ubakta erli-katın emi özülörünçö cüz **karaşıp**, birinin demin, cıtın biri sezişip, içkerige ot cagardı da baş baktırbay birtkelep elkin kuru çay uurttaşkan bolup, tigi arañ ülpüldöp cangan ottun küñgürtündö akırın küñküldöşüp, küñümdük tiriliginen baştap, mezgildin öto çalkeş öto kalpıs abalın neçen bir iret ökçöy salmaktap,özülörü sobol koyup, özülörü cüyölüü coop izdep körüp oy termeşti.” (S.K.: 225)

2.10.43 karay- (12) “kararmak, kara olmak, bulanmak, karanlık olmak”

-DAY: “Ayzaada közünün caşın tazalap, eki çelegine suu iyindep ordunan turganda kıştoo caktan kelgen iyri coldon buluttan üzülüp tüşö kalganday **karayıp**, bir oor top atçan çıga berdi.” (S.K.: 39)

Ø: “Al ireñi bir uuç bolup **karayıp**, erinderi kebersip, közün kıbıñdatıp, emneni oylonorun bilbey, başı keñgirep, toktolo kaldı.” (S.K.: 456)

-NI: “Kir, caman oy, kek özünñdü buzat, diniñdi **karaytat**.” (S.K.: 557)

2.10.44 karbalasta- (13) “telaş etmek, kıvrانmak, acele etmek”

Ø: “Birpas **karbalastap**, emne kılar aylasın tappay, Akbalban çettep bastı.” (S.K.: 627)

2.10.45 karğıldan- (10) “hırıltılı ses çıkarmak”

Ø: “Ökümdar...—dep, ünü **kargıldanıp**, aktanıp süylöy başadı.” (S.K.: 520)

2.10.46 karğı- (2) “sıçramak, atlamak.” (S.K.: 342)

-**DAn**: “Kulan çaar argımak tak tüyülüp, birdemeden ürküp, birdemeden **kargıp** ötüp,uçup kelattı.” (S.K.: 592)

2.10.47 karı- (13) “kocamak, yaşlanmak”

-**DAy**: “Cöcödöy kiçinerip, cöcödöy ak küp bolup **karıgan** Narmambet datka, artınan dağı ele söölötünön canbagan, bürküt kabak Abdıraxman köründü.” (S.K.: 500)

2.10.48 karış- (10) “1. takallusa uğramak; 2. gevşemek, kuvetten düşmek; 3. mec. inat etmek, direnmek”

Ø: “Caak taramış **karışıp**, misireyip otura berdi.” (S.K.: 174)

-**GA**: “Kulagı çñırıp, özünün kayda turganın sezbey keñgirep, kolu tapançaga **karışkan** boydon, kupkuu bolup, Nasirdin bek seleyip turdu...” (S.K.: 315)

-**nA**: “Kökürögünün tereñinde kandaydır bir öcör küç anı bek karmap, cımıratıp kelatkan uykuday şaldıroodon türtüp oygotup cattı, çımırkanttı, akboz argımaqtın kümüştöy cıltıragan ak calına kolu **karıştı**.” (S.K.: 22)

2.10.49 karma- (250) “tutmak”

-**NI**: “**Karma** kuturgan kaldı!” (S.K.: 83)

-**nA**: “Ökümdar! — dep şañduu ün salıp, ceñinin içinen bir orom kagaz alıp, obolu özü daroo toop kıldı da, koş koldop, бүгүлүп aldına **karmadı** Buxara-i-Şarifdin bekaybat amiranı seyid Nasurul-la-batırxandın kuunap catkan Fargana curtunun sizdey baktiyar egesine , xazratı Amir Temir Körögöndün sizdey anık tukumuna kündön nurluu, kündön cıluu, ıyık duba-i-salam apkeldim!” (S.K.: 100)

-DAn: “Ömör-xandın közü ötköndön kiyn şariyat urgan Madali suluuluguna azgırılıp, colop koygon imiş! Nasurulla-batır-xan mına uşul cerden **karmaptır.**” (S.K.: 19)

-DA;-In: “Bosogosunda kılıçtarın calañ **karmap**, bılk etpey katıp, eki cooker.” (S.K.: 63)

menen: “Öz tuugandarının ırkı cektuguna çıdası da, babasının Samarkandagı ıyık tagın atası bölök biröö kelip eeleşine Sultan Babır çıday albay, Şaybani-xan **menen** katuu **karmaşıp**, üç colu Samarkandan Şaybani-xandı sürüp çıgıp, birok, birotolo köçük basıp kalışka artı alsızdık kıldı, anın ditin tüşünüp kömök körsötüşkö ırkı cektugandarının biri da carabadı go, öz agasın agalay albagan cattın ulagasın sagalayt, kömök körsötmök tügül, kayta Şaybani-xandı camınışıp Sultan Babırdan Fargananın özün talaştı go, akırı kelip kayran baatır baktısın başka caktan izdep Ougan tarapka cer kotorup ketişke argasız boldu...” (S.K.: 54)

-NIn;-In: “Sarıbay bürküttün başın **karmoogo**, moynunan burap basuuga araket kılıp, bürküt başın alakaçıp karmatpay, közgö asılıp, celke cünün tüktöytüp caaldanıp çokup, Sarıbaydın büt denesinen kan çoşulup bürküttün kanattarı karsıldap sınıp, kuyruğu culunup, cündörü sapırıldı.” (S.K.: 269)

Ø: “Korgooçular köçömö-köçö **karmaştı.**” (S.K.: 581)

2.10.50 karsılda- (6) “1. çatırdamak; 2. vurmak, patlamak, dövmek”

Ø: “Sarıbay bürküttün başın karmoogo, moynunan burap basuuga araket kılıp, bürküt başın alakaçıp karmatpay, közgö asılıp, celke cünün tüktöytüp caaldanıp çokup, Sarıbaydın büt denesinen kan çoşulup bürküttün kanattarı **karsıldap** sınıp, kuyruğu culunup, cündörü sapırıldı.” (S.K.: 269)

menen: “Bir ubakta şarpıldap culkunup, çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcıga karmap, kurç tumşuğu **menen karsıldata çokup**, canı karayıp moynun alga sozgulap, şırp etken dabışka, colbun celdin şuu-şuu etkenine cata kalıp kulak salıp, talpınıp açuu şaşıp, bürküttün tınçı kete baştağı.” (S.K.: 266)

2.10.51 karşı- (6) “karşı durmak, karşı çıkmak, karşı koymak, kindarlıkla direnmek”

-GA: “Bütün kırgız kıpçak **karşıgat** bizge.” (S.K.: 209)

2.10.52 kaşay- (6) “akmak (gözleri hakkında), bir göz kör olmak”

Ø: “Entigip, küyügüp: —Kokuy, közüm **kaşaydı.**” (S.K.: 302)

2.10.53 kaşkay- (12) “1. ağarmak, ak olmak; 2. görülmek, göze çarpmak”

-In: “Sanaa kesel bektin keseli,—dedi appak tişterin **kaşkayta.**” (S.K.: 628)

2.10.54 kaşköylön- (4) “ahlaksız olmak”

Ø: “— Emneni oylonoyun, — dedi Danil ireñi kubarıp, eregişe **kaşköylönüp,** — enem tuup, kaysı dinge çokundurgan bolso, men oşol dinimde ölöm!” (S.K.: 537)

2.10.55 kat- (83) “1. sertleşmek, katılaşmak, kabalaşmak; 2 .gizlemek; 3. ilave etmek, ilhak etmek, katmak”

-NI;-nA: “Tigi közün açtı da, oozun çoñ açıp estenip, carlıktı koynuna **katıp,** akırın baş iykey koştoşup,çıgıp ketti.” (S.K.: 575)

-In: “Cañı kelgen cat közünö bu keñ ölkö iñgırap boş kalganday körünöt da, te kök tiregen uluu too başı ak kar kök muz, berki buluñgur adırmak ötögü boz çañgıl tuman özgögö tuñguyuk sırın, ezelki dımagın, kubatın tımızın **katıp,** özgöçö bir sür, aybat sezdiret.” (S.K.: 185)

Ø: “Cigitterimdi eerçitip, karındaşımdı koştıp, seni öñörüp alıp, tün **katıp** ordodon çıgıp kettim...” (S.K.: 59)

-DA: “Ar kimisi ar cerde **katıp** camırap karap kalgan el kübür-şıbrı bolup tüyşölüp ketti.” (S.K.: 283)

2.10.56 katkı- (5) “kahkaha atmak, yükses ile gülmek”

-**NIn;-DAn:** “Taşkalle Kokondun, Margalandın cebinde bekerlikten uruşarga kişi tappay, çatak izdep, çaykana kıdırıp nadaa tartıp mas bolup, ar kimge kılıç tap kılıpu ızıldap kaçkan kişinin artınan **katkı** külp basıp cürçü.” (S.K.: 313)

Ø: “Ak çölmök talaşıp, **katkı** külp, kanı betine çıgıp küyügüp çurkap, çaştığın cerge batıra ulandar menen karmaşıp, memiregen baktıluu tündü cılmaytıp anı cürögünün alabına cılıtıp kaynap cürgön suluu kız...” (S.K.: 339)

2.10.57 katta- (8) “1. kaydetmek, deftere geçirmek, listeye geçirmek, tescil etmek; 2. katlamak, kat kat yaparak koymak tabaka tabak dizmek; 3. ileri geri yürümek, 4. ziyaret etmek ”

-**DAn:** “— Tigi... Sarı-Özön-Çüy taraptan **kattagan** Kişi cokpu? — dep çegip suradı.” (S.K.: 52)

menen: “Eñ akırı özünün danbagarlarınan özgö bir da kişi aga tüz köñül **menen kattaşpay** kaldı.” (S.K.: 293)

-**DAn;-GA:** “Ayıldan ayılga kişi **kattatpay**, toptontup at bastırtpay, colcoldun toomdoruña kuralduu kol koydu.” (S.K.: 359)

2.10.58 katuula- (10) “sertleşmek, hızlanmak”

Ø: “— Bargan sayın ünü **katuulap**, ireñi sur tarttı.” (S.K.: 522)

2.10.59 kayak-(5) “donmak, baygın bir hale gelmek”

-**DA:** “Kökbörünü alıp çaap kelatkan aldıñkı karaan zamatta **kaygı** sıpaylardı bir tegerenip öttü da, kayra dal Nasirdin bektin aldına kelip, atının başın çort tarttı, atı koş ayaktap tura bergende, aldındagı torpoktu başınan öydö kötörö berip, buurul corgonun butu aldına ırgıttı.” (S.K.: 305)

2.10.60 kaygır- (12) “kederlenmek, tasalanmak”

-**GA;-çA:** “Sarıbay aga ança **kaygırbadı**.” (S.K.: 260)

Ø: “Bek aga özüñüz balalıktı ötkörgön cer, özüñüz öskön el, barın ayabayt, cok bolso cok ele dep **kaygırbayt**, kудay buyrugan ıriskısın cep, endekey cürüşöt.” (S.K.: 157)

2.10.61 kayırlaş- (5) “vedalaşmak”

Ø: “Madıl kayırlaşıp üydön çıgıp ketti.” (S.K.: 258)

menen: “Ümüt baylap, zayıbı **menen** da **kayırlaşpay**, ker taygandı eerçitip miltelüü kara mıltığın bir iynine salıp töşkö çıgıp ketti.” (S.K.: 260)

2.10.62 kayna- (28) “kaynamak”

Ø: “Taanıysıñbı? — dep akırın suradı, ünü içindegi **kaynagan** cinden titirep, muzdak çıktı.” (S.K.: 85)

-In: “Kula argımaqtı tuura tartıp, eesinin arbagına atap çalıp, başın bükülü **kaynatıp**, etin şılıp taştap, kuu söögün kök arçanın açasına kıstarıştı.” (S.K.: 630)

-GA: “Cakşı ele...Suuga **kaynattuñbı** ayabay şakıldatıp?” (S.K.: 428)

2.10.63 kayra- (5) “bilemek. 2. mec. birisine karşı kızdırmak, ona karşı olmaya, kavga etmeğe kışkırtmak rekabet etmek (çekişmek)”

Ø: “—Abil ake! **Kayraba!** Er ölüp ketet...” (S.K.: 38)

-GA: “Kantse da emçekteş go, kaygırıp, kara çapan sarttarga tiş **kayrap:**” (S.K.: 154)

2.10.64 kayrattan- (3) “gayretlenmek, cesaretlenmek”

Ø: “Co, sen tur orduñdan , **kayrattan**, seni da ene tuugan.” (S.K.: 346)

2.10.65 kayrı-/kayır- (28) “çevirmek, bükmek, kayıra yahut kayra, geri, geriye”

-NI;-nA: “Atanın önörünön birtke kalgan eken sende, Madılım, —dedi da, kımızınan bir cutup, keseni kayra baybiçesine **kayrıdı**. (S.K.: 429)

-DAn;-NIn;-In;-GA: “Cakşı kep!.. Makul...—dep, oşol cerden ele attın başın artka kayrıldı Sultanmurat bek.” (S.K.: 429)

-DAn: “Özön suu boyundagı tüzöñçölördü eelikteşip, ıñgayluu cerinen arık kayrışıp, birtkeden dıykançılık baştap alışkan.” (S.K.: 270)

2.10.66 kayrıl- (57) “kıvrılmak, dönmek, yüz çevirmek”

-GA: “Eç kimge kayrılбай, eç cerge tüşpöy Beknazar da kümbözügö bardı.” (S.K.: 447)

-DA: “Emi, aldıñda atıñ bar, mına bu turgan bazıralar bışkan çende bir kayrıl.” (S.K.: 29)

menen;- GA: “Uşuga bata berip koyuñuz, ata... —dep, nariste ün menen kalenderge kayrıldı.” (S.K.: 560)

2.10.67 kaysala- (8) “1. saşalamak, afallamak; 2. kuşkulanmak, yavaşça gürültüsüz yürümek”

-GA: “Sarıbay anı bala sıyaktuu erkeletip, akırın türtüp üygö kirdi da, özü köpkö kaysalanıp, ubara tartıp, kışa eşikti cip menen bosogogo tañıp bayladı.” (S.K.: 434)

menen: “Añgıça Beknazar kolu menen kaysalap kelip kaldı.” (S.K.: 593)

2.10.68 kaysakta-/ kaysañda- (2) “ertrafa bakınmak”

Ø: “Düpürötüp katuu kelişken boydon, cardap kalgan köpçülüktü aralay, salam da aytışpay, ayılğan salamga alık da alışpay, kaysaktap karanıp el içinen Kulkişini izdep kelişti.” (S.K.: 351)

2.10.69 kayt- (68) “geri dönmek, geri almak, mec. ölmek”

-DAn: “—Kuday calgasın...—dedi İsxak asteydil,— menden kaytaar, menden kaytpasa kudaydan kaytaar, ava...” (S.K.: 490)

Ø: “Emi, biz kaytalı, baralı”(S.K.: 164)

-**NIn; In:** “Curttun çetin **kaytarsın!**.. Duşmandın mizin maytarsın!..”(S.K.: 71)

2.10.70 kaytar- (23) “1. geri döndürmek, geriye göndermek, yollamak; 2. bir iş mükerreren yapmak; 3. beklemek, korumak”

Ø: “Kuru kol **kaytarbayt.**” (S.K.: 258)

-**In:** “Tezinen ak kagazga kat kılıp, elçisin **kaytarıp**, xandin köñülün tındırış kerek!” (S.K.: 45)

-**NIn;-In:** “Curttun çetin **kaytarsın!**..” (S.K.: 45)

2.10.71 kaytala- (15) “tekrarlamak, bir işi tekrar yapmak”

-**In:** “Dagı ele bek söölötün koë berbey, saal başın iygen bolup, oñ kolun kökürögünö algan bolup, karı datkanın aytkan salamın gana kübüröp **kaytaladı** Musulmankuldun balası.” (S.K.: 500)

-**NIn;- DAn:** “Bügün biröo eelik kılşa, erteñ kocoyunu başka... adamdardın terinen **kaytalanıp**, tabılıp, kanına sugarılıp, kızgılı tūs algan dünüyö...” (S.K.: 148)

-**NI:** “Mayor içiktin içi-tışın karanıp, cakasın sılap, “spasibo” degen sözdü ulam-ulam kaytalap, balaça kubanıp oturganda kiyitçi kolundagı karışkır kulakçındı karmagan boydon, ce “törönün “ askerlik baş kiyimin apa koë albay, ce üstünö basa kiygize albay, kıypılıktap kaldı.” (S.K.: 670)

-**DAn:** “Mından da abışka üç kaytalap, taktap **suradı.**” (S.K.: 221)

2.10.72 kaz- (11) “kazmak”

Ø: “Nauman pansat ketkenden kiyin bozgon el kayra kelip, baatırdın söögün kazıktan alıp, coldun üstündögü döñgö çıkarıp, gör **kazıp**, caşırap koyuşkan ele.” (S.K.: 404)

menen: “Anı öz boyum **menen** teñ oro **kazıp...** kırman başına köömp...” (S.K.: 554)

-**NI**: “Oydu kazışat,saydı **kazışat**.” (S.K.: 633)

2.10.73 kebel- (1) “hareket etmek, kımıldamak”

-**DAn**: “Sırtınan sır berbey, **kebelbey**, içinen balkıp, camıragan köp közüñçö arbagı kötörülüp, terisine batpay barattı.” (S.K.: 326)

2.10.74 kebersi- (7) “kurumak, çatlamak (dudaklar hakkında)”

Ø: “Oozu kurgap turgan taanday eerdı **kebersip**, xan ükesinin kaarınan cürögü üşüp, salbırap taazim kılıp, ünü kaltırap salam ayttı.” (S.K.: 520)

2.10.75 keç- (70) “1. bir nehri(Acc) geçit yerinden geçmek; 2.(Abl. ile) imtina etmek, vazgeçmek; 3. (Acc. İle) affetmek”

menen: “—Al entigip, kırkır cötölüp, örük nogologo kayra köçük bastı:

O, at başına kün tüşsö

oozduk menen suu içet,

er başına kün tüşsö

ötügü **menen** suu **keçet**,

el başına kün tüşsö

kıştın künü üy **çeçet**...” (S.K.: 503)

-**DAn**: “Sarbazdar, sıpaylar, karalaman karakeltel el “Ya,alla!”, “İa, alla!” dep, bir kılka, bir tegiz, muñduu,öçtüü zikir çalışıp, **candan keçip** karmaşıp catıştı.” (S.K.: 582)

-**DA**: “Tıyakta Abdulaziz yasaulbaş kömöktön ali ümüt üzböy, ulam alañdap artın karanıp, kan **keçip**, kan kusup karmaşıp cattı.” (S.K.: 518)

-**NI**: “Elçilik üçün, özü tuu bolup turgan birimdiktin kadırı, keregi üçün ötkön ayıptı **keçirip**, körgön kordugun unutup, koynun açıp kabıl alabı?” (S.K.: 499)

2.10.76 keket- (6) “azarlamak, sövmek, sözle incitmek”

Ø: “Silkip büttüñbü, küstalak?! — dep **keketip**, cini kıçap, küçürkөнө köçüğün bir kötөрө kala bir silkip, eñgezerdey balbandın başı aldına kire tüşkөндө celkesine kapşıra karmap, eki colu cer süzdürüp, çekesin kancalatıp saldı.” (S.K.: 147)

menen: “—Oşondoybu? — Nasirdin bek zaarduu köz **menen** ata tiktep **keketti**.” (S.K.: 355)

2.10.77 kekey- (3) “1. başı yüksek kaldırmak; 2. kibirlenmek, kurulmak”

Ø: “Öy! — dep ün salıp, kök kaçırđı **kekeyte** tartıp, arttagılardı şaşırtđı kerbenbaşı.” (S.K.: 553)

2.10.78 kel- (1492) “1. beriye, söyleyene doğru hareket etmek; 2. ermek, ulaşmak; 3. koldon kel- elden gelmek (güç yetmek); 4. mütenasip, uygun olmak; 5. yerine getirilmek, tahakkuk etmek. yardımcı fiil sıfatı ile “kel-” işin arasız, kesilmeden, vukua geldiğini yahut gelmekte olduğunu gösterir.”

Ø: “Ey, bala, beri **kel**! — dep çakırdı çabendesti.” (S.K.: 321)

-DAn: “—Iya? Kayran toru kaşkanın önörün dağı bir sinap körölübü, ake? — dedi al, kıyal degen külük nerse go, bir kezde toru kaşka baygeden çıgıp kelgeni, suusar tebetey kiygen mırza sayapker Sarıbay cımıyıp “toru kaşkanın ter akısın alıp, arttan **kel**” dep koyup, özü köp kişiler menen attanıp ketkeni, baygeden tiygen kulunduu beeni cetelep, kubanıp üygö keç kelgeni köz aldınan çubap ötüp, küzdögü maarekede da toru kaşka tak oşondoguday çıgıp kelseçi degen köñülünö alıstan ümüt kelip bir urunup ketti.” (S.K.: 300)

-NIn;-nA;-GA: ““O-e!.. Taksır amirdin özünö meymanga **kelatabız** deyt go?..” dedi canağı kargıl ün.” (S.K.: 619)

-GA/ karay: “Alar oynogon balıktın kanatınday calt-calt etip serpilip, tüz özöndö kıltıldap ağıp, küngö caltırıp catkan suu boyundagı ak, sarı, kızıl güldör ırgalıp turgan çaşıl maydanga **karay** cay **kelatıştı**.” (S.K.: 65)

menen: “Abil aninkolunkoë berbey turup: — Tuuganım *azş*, — dep tilmeçke karadı, — aytçı, aylanayın, törögö, birdeme dep kübönama cazıp taştap ketsin, antpese bizdin el, özüñdünkabarıñ bardır, tentek el, ar kanday söz çıgışı ıktımal, men alarga körsötö turgan boloyun, narıda artıñardan dağı başka törölör kelip kalışı mümkün, caman aytpay cakşı cok, alar kanday kabak **menen kelişet**, alarga körsötköndöy boloyun!”(S.K.: 708)

-DAn;-In: “Sultanmurat bektin öñü öçüp, içinen kelmesin **keltirip**, “E, kuday, dargöyüñdö saktay gör!...” dep kübüröp, açık ele kaltaardı.” (S.K.: 512)

2.10.79 kemir- (4) “kemirmek”

-NIn;- In: “Uşu silerdey iş bilgi azamattar canımda az bolup, emi mintip... kapkanga çaptırgan butunun başın özü **kemirip** cep çıkkın bürödöy caltaptap...” (S.K.: 161)

-In: “Kurç buudan selt etip, ergip, oozdugun **kemirip**, karakaşka argımaqtı canday saldı...” (S.K.: 37)

2.10.80 kemit- (4) “1. eksiltmek; 2. alçaltılmak, itibardan düşürmek”

-NI: “Sizdin bir kuday süyüp bak bergen xan başıñızdı pas kılğanı... uluk daracañızdı **kemitkeni**, tepsegeni...” (S.K.: 116)

2.10.81 keñeş- (10) “danışmak, müşavere etmek”

Ø: “Tamşanıp turup, señselgen murutun maaşırlana sılap, oşol köz irmemde ele “suraganınan aşıkça berip bolso da” degen söz köñülünö kelip, içinen kübürönüp, anan kileygen general çaypala Kurmancanga karay bastı: —Biz abdan tereñ **keñeştik**, datka ayım, aytkan talabıñızdı orunduu dep taptık, makul bolduk!”(S.K.: 685)

2.10.82 keñgire- (16) “şaşalamak, ne yapacağını bilmemek”

Ø: “Şeralinin akılına eçteme kapbay başı **keñgiredi**.” (S.K.: 122)

2.10.83 keñirsi- (3) “kendini rahat, serbest hissetmek, geniş yayılmak”

Ø: “Uşul amir Muzafar menen Kudayardın kişileri menen ceñ içinen kol alışkan soñ aga sıy emes anı celdet izdep cürgönün ugup, canındagı cigitteri andan bezip, oşondo **keñirsigen** kara cer alakanday tarıp, özü calgız Noukent üstünö too tayanıp ketüügö argasız bolgon.” (S.K.: 243)

2.10.84 kerekte- (3) “istihlâk etmek”

-GA;-DA: “Şap kılıç gana te este kalbagan köönö zamandan beri todşa.kelgen zayıpka kılıç öböktötüp törötmöy saltın ötüögö uşul ubakta da ayıl içinde kerektelet.” (S.K.: 251)

2.10.85 ker- (26) “1. germek; 2. çekmek, uzatmak”

Ø: “Datka uzun boyluu, arık çıray, ireñi kara sur kaşı **kerilgen**, kişini melteyip tik karaşınan öz baasın bilgeni, öz dımağı sezilgen, sıyda çertilgen çokço sakal-murutu emi gana birin-serin buurul kıl aralagan, mırza söölöt adam eken.” (S.K.: 187)

-DA: “Beknazar ulagaga sınar tizelep otura kalıp:—Biy, — dep akırın baştağı, — bu menin koy oozunan çöp albagan beçera tuuganım eşigiñiz**de kerilip** kalıptır, künöösü bolso künöösün moynuma alıp, künöösüz bolso, momundu mınça korduk kılğandardın atı kim ekenin anıktap keteyin dep keldim...” (S.K.: 352)

-NI;-GA: “Çeki deşke tigintip Dombu ölüp olturat, atkan cerinen karmap keldik deşip, mintip Kulkişini dört kazık**ka kerip** koyup oturuşat.” (S.K.: 350)

-In: “Musulmankul kaşın **kerip:-** Baştatan ayılğanda kamdap kelet elek...— dedi” (S.K.: 72)

2.10.86 kes- (46) “1.kesmek; 2. tayin etmek”

-NIn;-In: “Aştın kaçan, kayda ötürün, kaysıl top kança üy kötörüp, kança soyuş menen konok aların, cana da attın baygesi, eröölgö çıkçu baatırdın, küröşkö

tüşçü balbandın akısın **kesip**, бүгүндөн баштап камылга көрө берүүнү билермандарга катuu buyrup кеңешти бүтөрдү.”(S.K.: 296)

-**DA**: “Carım paşaga karşılıktı küçaltıp, musulmandardın musulmandık ımanın küytkülöp, calın tutantıp, tezinen gazavat kötörüp paygambardın kök tuusun alıp çıksa, karalaman curt ıyık tuuñu eerçip küüldöp atka minse, oşondo gana ordogo karşıkkan caattın küçü bölündü bolot, oşondo gana beybaş sarkerlerdin demi **kesilet** da, kuday berip carım paşanı Taşkenden kuup çıkkıday bolso, anda selsayagı esterinen çıgıp, curtun bardık taypası aga ıraazı bolup, mildetker bolup tınıшат.” (S.K.: 390)

Ø: “Col **kesilgen**.” (S.K.: 78)

2.10.87 ket- (542) “gitmek”

-**DAn**: “Kara kişi eki caktı elteñdep karap, öñdön **ketip**, tili sözgö kelbey apkaarıy tüştü: —Men çapkan emesmin...” (S.K.: 85)

-**NIn**;-**nA**: “Saltanattın şarına **ketip**, köpçülük duuldap koş-top turdu.”(S.K.: 98)

-**GA**: “Okko uçkan kurdaştarıbizdı, tuugandarına uguzup, ariyetin kılıp, anan üy-üyübüzgö tarap **ketebiz**.” (S.K.: 36)

-**NIn**;-**DAn**: “Eşim bir koluna özünün atın, bir koluna karakaşka argımaqtı cetelep, loglop çurkap, Beknazardın artınan **ketti**.” (S.K.: 31)

2.10.88 ketençikte- (39) “gerisin geri gitmek, gerilemek, ricat etmek, geride kalmak”

-**nA**: “Kişinin erinderi kıbıradı, birok ün çıkpay kaltırak basıp artına **ketençiktedi**:

-Bi... Bi...” (S.K.: 520)

menen: “Dütarçi cüzü albırıp süyünüp:

Irakmat, ökümdar... Dagı martabañız aşsın... —dep, asteydil ıraazılık aytıp, butunun uçu **menen ketençiktep** cönöldü.” (S.K.: 522)

-DAy;-NIn;- DAn: “Nökörlör, sarkerler koldorun booruna alıp, cibi üzölüp çuurugan tespedey birinin artınan biri **ketençiktep**, bölmödön çıgıp kete baştaştı.” (S.K.: 591)

Ø: “Maydalap örgön kara çaçı celkeden eki bölünö birden kulanıp, kökürögün çaşırıp, tögülö cer çiyip toktolup, ülpöt başının “a yakşı” degenin ukkan soñ kız akırın **ketençiktedi.**” (S.K.: 114)

2.10.89 keyi- (36) “kederlenmek, muğber olmak”

-DAy: “Cakşılık aldıñdan tosüp çıksa kokustan kelgendey süyünbö, camandık aldıñan böğösö kokustan böğögöndöy **keyibe.**” (S.K.: 558)

-GA: “Sendey azamattın artınaneerçigen künümö, birge cürüp kan tökkönümö, cerörttögönümö **keyibeym**, ökünböym eki düynö!” (S.K.: 597)

-DAn: ““E-e, uşunday dilgir adamdar menen ımala tabışa albagan soñ...” dep, bul ordonun bilermandarına içten **keyip** da,tabalap da oylonup, tigi oşol tapta kep-keñeştin cıyıntığın ele kütö ıñkıyıp oturgan Kudayardı anı sayın kırtışı süyböy, tiktegisi kelbey kaldı.” (S.K.: 245)

2.10.90 kezdeş- (7) “karşılaşmak, rastgelmek”

-GA;- DA: “Bu Abdilla bekterge kokustan coldo **kezdeşti.**” (S.K.: 619)

-GA: “Polkovnik Maşintoktolup turgan cok, kagaz alıp, kalamın tez-tezşiltep: “Biz too aralap kelatıp, kara kırgızga **kezdeştik.**” (S.K.: 708)

2.10.91 keze- (6) “nişan almak”

-In: “Nüzüp büktöy karmagan kamçısın **kezep**, zaar küldü:- Karabek! Şılkıyıp kalat boluçu estüü kişi senin orduñda.” (S.K.: 88)

Ø: “Ne kural kezep, ne kerney bakıldatıp, aldınan çıkkın el bolgon cok.” (S.K.: 240)

2.10.92 kezekteş- (1) “nöbetleşmek”

-**NIn;-DAn:** “Ookatına üç tütün tuugandın üyünön üç maal kezekteşip bir keseden cıluu birdeme çıkarıp bergen boluşat.” (S.K.: 425)

2.10.93 kez- (7) “dolaşmak, gezmek”

-**DAn:** “Başında körpö tebetey, üstündö eskilöö bıyazı çepken, kandaydır cupunu tartıp, alıstan cer **kezip**, sooda kılıp cürgön kızıl kulak mırza öñdüü” (S.K.: 154)

2.10.94 kezik- (4) “karşılaşmak”

-**DAn:** ““Kup cakşı! — deşti baarı. — Corgo go coldon **kezikmek**, ülpöt kaydan tabılmak?!” Balban küröştön başaldı oyun.” (S.K.: 143)

-**GA:** “Eki colu sarı curtka **kezikti.**” (S.K.: 400)

2.10.95 kıbında- (6) “1. çabuk ve telaşla hareket etmek; 2. sık sık göz kırpma; 3. gözleri gülmek”

Ø: “Kudayar-xan ıldıy tiktep turgan kalıbında nesteydi, közü **kıbındap**:— Gm... —dep kınırıldı.” (S.K.: 462)

-**In:** “Al sarı gülgö konup şire sorup cürgön aarını tiktep, saal eñkeyip, al köñülünön tez ele çıgıp, közün **kıbındatıp**, cürök öyügön oyuna kayra argasız tüşüp, andan narı bastı.” (S.K.: 452)

2.10.96 kıbıra- (32) “ağır hareket etmek, gayet yavaş, ağır davranmak”

-**In:** “İsxak eç caktı, eç kimdi karabay, erdin **kıbiratıp** “Bism illa raxman raxim...” dep kupuya kübüröp, darbazadan cöö kirdi da, kak cerge çök tüşüp, bayırkı Ancıyan şaarının topuragın ööp toop kıldı.” (S.K.: 497)

Ø: “Foyenin casalgasın karap, alañdap kelatıp, divanda oturgan kişilerdi ança beylebey kelip, kaydiger kişiğe sıpaalık üçün aytar salamdı ayttı, saal baş iykep, ooz **kıbiratıp.**” (S.K.: 542)

2.10.97 kıcıl-da- (3) “1.fışnamak. 2. kaynaşmak, pek çok olmak”

Ø: “Kempir gana **kıcıldayt**: —Oy?! Emne seldeyesineer baarıñ?!” (S.K.: 388)

2.10.98 kıcırlan-/kıcırdan- (8) “tehevvüre gelmek”

Ø: “Mala-xan üstüñkü bir uurtun tarta **kıcırlana** üñüröyüp tiktep kaldı.” (S.K.: 221)

2.10.99 kıça- (7) “ısrarla istemek”

Ø: “Beknazar keçikken sayın Tultemir **kıçayt**.” (S.K.: 349)

2.10.100 kıçıra- (8) “kıtırdamak, gıcırdamak”

-GA: “Düynö Ligası kayra kurçutup Rossiyagakarşı masele kötöröt. Orustun kanı tögülüp, kazınası çaçılıp uşunçalık iygilikke cetken soñ buliygilikti Rossiya üçün mayda birdemelerge **kıçıraşıp** oturabay bulardın suraganınan aşıkça berip bekem dep kalış kerek!” dedi oriyentalist, al duşmangatügül “öz” degenderge da ayta berbey turgan eñakırkı sırdı ayttı.” (S.K.: 684)

-In: “Erkek sagingan kelindin denesi çımırap, az kıñkıstap kööşügönsüp, erkektin salmağı dalısın **kıçıratıp**, erkektin sıykır kuçağı can cırgalın sezdirtip erkektin ter cıtı anı mas kılıp ciberdi...” (S.K.: 340)

2.10.101 kıçıştır- (2) “gidiştirmek, gidişmeyi mucip olmak”

-NIn;- In: “Keçki ookat üzüründö Abil biyden bir cigit kelip: —Bek ake, “bulardın közün **kıçıştır**bay kete tursun too cakka” dedi biy, “aş tınç ötsün” dep surandı... — dep, biröö ugup koe turganday akırın kübüröp ketti” (S.K.: 318)

2.10.102 kıdır- (38) “dolaşmak, avare gezmek”

-NIn;-nA: “Abdulaziz çımkıy kara argımaqtı oynoto çaap, köp askerdin başı-ayağına **kıdırıp**, teskep çıktı da, cüzbaşılardı çoğultup, soguşuuga oñtoyluu oñütkö bölüp, ar kimisinin ubağın, kezegin tüşündürüp, kaysı cüzdon kiyin kaysı cüz at koyuş kerektigin, sıgılbay, topurabay, kuru çuu kötörböy, akıl menen, köz menen uruş kılıunu katuu körsöttü.” (S.K.: 511)

Ø: “Akırı anı da taştap, el **kıdırıp**, şaar kıdırıp çıgıp ketti.” (S.K.: 419)

-In: “Bir colu zayıbı eköbü, biri közdön, biri akıldan acırap kalışkanı esterinde cok, bürdöp turgan çaş tokoylordu **kıdırıp** cürüşkөн eken.” (S.K.: 425)

-NI: ““O, buluttardan narı çıktım, keñ aalamdı **kıdırdım**, küngө cакın bardım, aydı bir aylanıp keldim!” dep şaňşıyt бүркүт.” (S.K.: 568)

2.10.103 kıl- (1143) “yapmak, kılmak”

-GA;-In: “Ulam biri almaşıp, ulam biri talaşıp, tabıttı köptöp kötörüşüp, baatır**ga** eñ akırkı kızmataın **kılışıp**, eñ akırkı pendelik karızın ötөşüp, karı, çaş mögdöp, biri birinin etegin karmagan sıyaktuu, uyuktuu kumurskanın köçü sıyaktuu sendelip, el mögdöp, cay çubap kök çaşıl too etektep ötüpbarattı.” (S.K.: 706)

-NI;-In: “Karı oşolordu tiktep, tilin tıñşap, kanattarının caltıldaganına tañırkap, bir pas turdu da, anan özü kuraktuu karı adamdardın adatın **kılıp**, içinen tirүүлüğünө şүgүrlүk keltirip, küñgүrönүp tigi arpa cayga karay bet aldı.” (S.K.: 25)

-NI;-GA: “Cok, elge emes...—dep küldü Musulmankul tabalap.—Özüñüz**dü** öz başıñız**ga** biy kıldım!..”(S.K.: 152)

-In;- DAn: “Başka kepke ötüşө elekte amir Muzafar özü kıraatın sozo şauldata kuran okup: —Omiyin, — dep, betke bata tarttı, — bir allam özü al-kulum desin kayran datkanı, cayın cannattan **kılsın**...” (S.K.: 242)

-DAy: “Ordonun askeri börü til nayzaday **kılımp**, üç kabat kılıp tizilgen, te top kişi turgan kaşatçanı kırkalay dağı üç katar koyulgan.” (S.K.: 324)

DA: “— A kokus, xan tagası köz körünөө kara özgöylük kılıp, kaşayıp oturgan bolso... andan caman, toguz ayıptı al tartat, xan tagası ekendigine karabay tüptüü curt aldında şermende **kılmat**.” (S.K.: 324)

menen: ““Eger, oşondoy ele bul ölkönün mamleketçiligin saktay turuu zarıldığı bolso, biz dağı ele bayagı ce Kudayar **menen**, ce Nasirdin **menen** söz

kılışabız, a Türkstandın Pugaçı öñdöngön nemenin bütkül Rossiyanın baktıлуу egesine eç keregi çok!” dedi.” (S.K.: 324)

Ø: “Canı közünö körüngön ercigitter ot Bürkkön, acal Bürkkön raketa stankaga, çaçma Bürkkön zambirekke kılıç menen, soyul menen kaçırıp, kadam sayın atına koşo başmaldak atıp cıgılıp, cüzdön biri cetip, miñden biri cetip mert **kılıp**, özü da mert bolup cattı.” (S.K.: 580)

2.10.104 kılakta- (10) “hızlı, çevik hareketler yapmak”

-DAy: “Kalander egeşip turbay, dağı başın kaygıлуу iykep-iykep, dağı özünçö birdemeni küñküldöp, anan takır unutup basıp ketti.

...ar taypañda birden bek,

at üstündö cürgön kep,

kep cuguşpay ırkırıp,

kelişe albay tınçırak

ıntımağıñ kettibi,

ıyık çekten öttübü...

uçkan kuştay **kılaktap**,

ulamdan ulam ıraaktap

baarıñan kaçır ırıs, bak...” (S.K.: 180)

-NIn;-DA;-DAy;-NI: “Askerbaşı cer tütögön çuunun içinde buluttay akboz argımaqtı kılaktatıp, kılıçın bulgalap, kar köçküdüy düñgüröp agıp ötüp catkan koşundu karap: —Xayt de! Xayt de! —dep, kıykırıp uraan taştap toktolo kaldı.” (S.K.: 21)

2.10.105 kılçıñda- (2) “nazlanmak”

Ø: “Koconun taasiri menen, Bolot bek özünün xan tukumunan ekeninen, ata murasınan tüñülüp, sakı bolup, tün termetip, uktabay **kılçıñdap** zikir çalıp, birotolo duvana bolup ketken boluçu.” (S.K.: 416)

2.10.106 kılçakta-/kılçañda-/kılçay- (13) “başı çevirmek, geriye bakınmak”

Ø: “—Tez, **kılçaktabay** azır kaytñız, datka.” (S.K.: 232)

2.10.107 kılıy- (7) “yan bakmak; şaşu bakmak”

Ø: “Biydin ayar közdörü **kılıyıp**, tereñden cıltıldap, anın içi da oşondoy aldastap cattı.” (S.K.: 330)

-In: “Bek tabalap tiktep közün **kılıyıp**:- Bul carlık akırı bir künü kelişi kerek ede. Mına, biz dağı kудay degen kul ekenbiz, zarıgıp kütön kün keldi! — dedi ünün kötörö.” (S.K.: 123)

2.10.108 kılkılda- (23) “1. (mayi hakkında) bık bık etmek; 2. Süzülerek yürümek, süzülerek dalgalanmak”

Ø: “Küngö küygön kara çekeler oygo bata çürüşüp, kıl baskan erinder bekem kımtılıp, sandagan çoñ tebeteyler ünsüz **kılkıldadı**.” (S.K.: 311)

-DAy: “Üç katardan tizilgen köp koşun — nayzakerler, caagerler, calañ kılıççandar, şıyraktuu kara baran. öñörgön mergender — baarı kızıl kiyingen, aldındağı caynagan kızıl güldöy **kılkıldayt**.” (S.K.: 127)

-DA: “İri aldında kırmızı tuu **kılkıldayt**.” (S.K.:199)

2.10.109 kılılda- (10) “1. oynak olmak, işveli hareketlerde bulunmak, soğuktan büzölmek; 3. süzölmek yürümek”

Ø: “Caak terileri şılıbırap, başu **kılıldap**, eti cok tizeleri eki iynine cetip, çökkön arık buuraday pas bolup müñküröp oturgan Acıbay-datka başın kötördü: —Şeralisiñbi? Keldiñbi? — dedi, anın boz çalgan nursuz közdörü cansız tiktep turdu.” (S.K.: 53)

2.10.110 kımırıl- (14) “1. kırıtarak kendine çekidüzen vermek; 2. büzölmek, kısılmak”

Ø: “Cañcaldın ayagın dağı erteñki ıktuu küngö taştap, dağı **kımırılıp**, özünö karaştuu kıpçak koşundarın tışka alıp çıgıp ketken ele Musul-mankul.” (S.K.: 160)

2.10.111 kımtı- (63) “sıkmak, tıkmak”

-In: “Tigi erdin **kımtıp** karap turdu.” (S.K.: 77)

menen: “Şerali kıpkızıl bolup, buttarının başın şölbürögön çepkenden öñürlörü **menen kımtınıp**, oturup kaldı.” (S.K.: 96)

-GA: “Ayzaada çapanga **kımtınıp**, oylongonsup unçukpay kalıp, anan çapandın arasınan sagınıç, ökünüç tolgon ün menen akırın süylödü.” (S.K.: 338)

2.10.112 kınıcıl- (8) “büzülmek, buruşmak”

-DAn: “Musulmankul bir uurtun tarta külgön bolup koydu. “Atanı, taş kötörgönün erdik körgön türküyüm ay..!” dedi içten **kınıcıla**.” (S.K.: 140)

Ø: “Bala bir az **kınıcılıp**, işene albaganday cal-cal tiktep, ündöböy başın iykedi.” (S.K.: 565)

2.10.113 kınığıra- (3) “çınlamak, tınlamak”

-In: “Dütarçı sınıar tizelep oturup, dütarın **kınığıratıp** küügö keltire baştağı.” (S.K.: 523)

Ø: “Kıl etegine tagılğan tepkesin orduna turguzup koyup, bir **kınığıratıp**, oşol zamat öpkö köptürö oy tolkunı eelep, oturup akırın küülöy baştağı.” (S.K.: 251)

2.10.114 kınılda- (8) “1. hazin ve zayıf bir sesle inlemek (mes. enik hakk.)”

Ø: “İe, barbaym kuurayıña-a... — dep tartınıp, bir basıp **kınıldadı**.” (S.K.: 271)

-çA: “Ümüt üzülgöndö, baykuş çaş balaça **kınıldap**, kanatın tüşürüp şaldırıp kalat...” (S.K.: 257)

2.10.115 kınıray- (6) “bir yana eğrilmek”

-In: “Sarıbay te alıstan şıbırt ukkan kuş sınıarı başın **kınıraytıp**, kulagın töşöp:- Ye, Süyümkan... — dedi akırın, bir uurtu kaygıluu tartıla.” (S.K.: 298)

2.10.116 kınırıl- (15) “1. büzülmek, kısılmak; 2. direnmek, inat etmek”

Ø: Ce baş iykerin, ce baş çaykarın bilbey, kirpigi arañ irmelip **kınırıldı**.
(S.K.: 531)

2.10.117 kınkay- (6) “otururken bir yana eğilmek”

-DA;-GA: “Karı keñeşçi çarçagan öñdönöt, tördö kuş cazdıktarga **kınkayıp**, alakanın caagina cazdap, bürüşüp catkan.” (S.K.: 364)

2.10.118 kınkısta- (7) “1. bir şey isterken ağlamsamak, kırılıp büzülmek; 2. yavaşça inlemek”

Ø: “Cay suraşkan soñ: —E-e... Canıñ soo çakta, tuugan mınday tursun, bir kудaydın özü da eske kelbeyt tura, — dedi **kınkıstay**, tamşana, — sooçuluk döölöt eken, köpkönçülük eken...” (S.K.: 291)

2.10.119 kınşıla-/ kınşı- (3) “acı acı bağırmak, sırtmak”

-DA: “Bir ubakta ak töş it **kınşılap**, kudu Sarıbay catkan tuşka keregenin tübün tırmalap ciberdi.” (S.K.: 431)

Ø: “İt çıdamı ketip dağı **kınşıladı**.” (S.K.: 431)

2.10.120 kıpçı- (6) “çimdiklemek, sıkıştırmak”

-In: “Nasirdin: —Emne?! — dep kıykırıp alıp, kayra kılçañdap, generaldın kozgolboy turganınan aybıgıp, kayra kuyrugun **kıpçıp**, birok közü küyüp, közü kantalap, közündö ogu bolso bir atıp abışkanı tırp cıkkısıgana kelip, aylasız toktoldu.” (S.K.: 40)

Ø: “Musulmankuldun tanooloru **kıpçılap**, zaarı betine çıga tüştü, al özün özü toktoto albay ketti: —Oşondoy! Öz kert başıñızga gana eesiz!”
(S.K.: 152)

2.10.121 kırçılда- (5) “gıcırdamak”

Ø: “Attın kıymılı sayın söögü **kırçıldap**, katuu oorup, canı közünö köründü.”
(S.K.: 581)

2.10.122 kır- (58) “1. kazmak; 2. yok etmek, kökünü kurutmak”

-GA: ““E, sizge biz cüda zor işenim kılsak, işenimdi baalay da albay, atkara da albay, kızıl dilde çaçıp kuragan koşundu böödö içötkökkö **kırdırıp**, ıya, anan kayra kelip öz kadırman datka agabızga calaa kılasız a?!” dep ciberişi da mümkün. ” (S.K.: 208)

-NI: “Molla Alımkuldun adamın kişi koşup uzattırıp, oşol ele künü kalgan zındandagı elçilerdi büt **kırdırıp**, Narın dayraga taştattırıp ciberdi.”(S.K.: 223)

-DAY: “Üç merte kızıl tıttay kübülüp **kırılıştı**.” (S.K.: 581)

-DA: “ tiktegen boydon meltirey kaldı Kurmancan. “...eki narcöölöşsö ortodo kara çımın **kırilat**...” dedi oyu.”(S.K.: 664)

2.10.123 kırk- (11) “kırpmak”

-NI;-DAN: “Kök özöndü boylop, kaşka suunu ar cerinen **kırkıp** keçip, iyirilip too tarapka ötkön ak coldun uçunan karaan köründü.” (S.K.: 272)

2.10.124 kıs- (38) “sıkmaq, sıkıştırmak, basmaq, kısmak”

Ø: “Üy tolgon közdör çaçırıp avaz kılıp karap, Şerali ansayın **kısılp**, öz denesi özünö artıkbaş bolup ketti.” (S.K.: 53)

-In: “Şadı ınak kiçine iynin **kısıp**, sılık cılmaydı: —Keçirgeysiz, atalık.” (S.K.: 110)

-DAN: “—Üç caktan **kısıp** cañ kılabiliriz biz, a siz mına uşul cañ uçurunda, datka, too taraptan aylanıp kün çığış caktan artınan payda boluñ — orustu alakanday kiçinekey beketine taş oçokko kamaganday cılçıksız kılıp ortogo alabiliriz!” (S.K.: 201)

2.10.125 kısta- (18) “icbar etmek, zorlamak”

Ø: “Al **kıstap**, ıktatıp sürüp, öktömdük kılıp barattı” (S.K.: 313)

-NI: “Abil biydin el tüzör çalı Madıldı **kıstadı**: —Bir kızdı ayaybız dep baarıñ bülünüp ketseñer cakşı emes” (S.K.: 371)

2.10.126 kıstar-/kıştır- (8) “sıkıştırmak, sokmak”

-nA: “İçkeri kirip, catkan orduna ötüp, baş cagında dayınduu turgan komuzun aldı, beline **kıstardı**, kayta keregenin başın ulap tışka çıktı: —Eçteme emes, Ak töş, eçteme emes..” (S.K.: 436)

-In;-nA: “Cay attan tüşüp, kamçısın beline **kıstarıp**, cay çaypalıp, “el eerçigen adamdı” közdöy bastı.” (S.K.: 450)

-In;-NIn;-nA: “Kula argıymaktı tuura tartıp, eesinin arbagına atap çalıp, başın бүкүлү kaynatıp, etin şılıp taştap, kuu söögün kök arçanın açasına **kıstarıştı**.” (S.K.: 630)

2.10.127 kışıl- (3) “sık sık solumak, sık sık burundan solumak”

Ø: “Katuu çeңgeldeşip, biri **kışıldap**, biri kuşıldöp, ulam biri aldına basıp, cumgalaktaşıp, keriden ıldıy togolonuştu, birin-biri ırayımsız tıttı.” (S.K.: 269)

2.10.128 kıy- (66) “1. kesmek (ufak ağaçlar hakk.); 2. çarpık kesmek; 3. acımamak, bir şeyi kurban etmek, tehlikeyi göze almak, cesaret etmek”

-GA: “Eç kim unçukkan cok, turgandar tördögü terdiktin üstündögü kişi**ge kıyılıp**, aldirtan tiktep kalışkanday boldu, bir ookumda dağı ele öydö karabay:- Taanılbay kalıptırminbı? — dedi.” (S.K.: 154)

Ø: “Bir az kündön soñ, kutluk-seyit, nayman, çerik, katay, karabagış, munduz uruktarının bilermendarı köp **kıyılıp**, köp tolgonup, akırı calpı saruuga salmagı bar belgilüü biyi cakşı Abildin sazesin gana sındırbas üçün, “bara körölü” deşip, kutluk-seyit Şer datka baş bolgon elüüdöy atçan kelip tüştü.” (S.K.: 407)

-NI: ““E-e... ımgı bat kelgen, tuzga kara sanabagan, içi keñ, bir karasañ dardañküü, bir karasañ teñiz, tegiz el eken go...” dep Abil **kıydı** iyikti.” (S.K.: 706)

2.10.129 kıyıktan- (3) “1. inat etmek, direnmek; 2. hiçbir şeyi anlamayacak yahut hiçbir nasihat ve öğütlere kulak asmayacak hale gelmek sureti ile şuur ve aklını kaybetmek”

Ø: “Narı barıp, oynop catkan baldardın arasınan Bolottu çakırıp aldı: —Cür, kiçine bala, — dedi al, — kuuray terip kelebiz, cür, kagılayın... bolot **kıyıktanıp** kıyşañdap:- İ-i... Ceñe, kardım açtı-ı.” (S.K.: 271)

2.10.130 kıykılda- (3) “boğuk ses çıkarmak, zor ve boğuk bir surette solumak”

Ø: “**Kıykıldap**, kızganıp, ürpöñdöp, Sarıbaydın kolunan cemdi tartıp alıp, kara kanattarı menen daldalap alıp üzgülöp cey başadı.” (S.K.: 262)

2.10.131 kıykır- (85) “haykırmak, bağırmak”

-**DAn**: “Caman çoburuna mine çaap, artınan **kıykırıp**, o bir ubakta koñşu Madıldı kayırıp keldi. Entigip, küyügüp: —Kokuy, közüm kaşaydı.” (S.K.: 302)

Ø: “Alıp koydu selsayak Bolot Namangendi!.. —dep, Kudayar-xan **kıykırıp**, kalçıldap, narı-beri bastı.” (S.K.: 377)

-**DA**;-**DAn**: “Oşondo tuştıştan ızıldap **kıykırışıp**, ok tiygenine, ölgönünö karabay cabılıp, akırı anı arabadan süyröp tüşürüştü.” (S.K.: 536)

-**GA**: “Camgır at üstünön turup kımızdı bir tarttı da: —Oy, katın! Bir az tizgin tarta turup, oy suusun içirip al baldarga! — dep **kıykırdı** köçkö.” (S.K.: 275)

2.10.132 kıymılda- (13) “kıpırdamak”

-**In**: “Al şek berbey böödö kaygıga duuşar bolup, argasızdan kirpigin **kıymıldatıp** araga tüşüp oturgansıp:—O tagdır-ay, kanday kün tuulup ketti!” (S.K.: 360)

-**DAn**: “Birok eç kim ordunan **kıymıldagan** cok, kanatın kırkkan kuştukunday közdördön gana ot uçtu.” (S.K.: 370)

2.10.133 kıyna- (27) “tazip etmek, eziyet etmek”

Ø: “İsxak **kıynaldı.**” (S.K.: 558)

-NI: “Almambet kolun şiltep saldı: —Koy, meni **kıynaba.**” (S.K.: 152)

menen: “Çarasız bir abalga kabılıp, özünçö kürsünö ontop, bul niyetin açıkka çığara albay xan başı **menen kıynalıp,** şaldırap oturup kaldı Mala-xan.” (S.K.: 257)

2.10.134 kıyra- (26) “yıkılmak, kırılmak, parça parça olmak”

-NIn;-NI: “Attiñ ay, siler**din** baarıñardı **kıyratıp,** anan iştibaştasak bolmok eken!” (S.K.: 620)

-In: “Bu kabarlarga Gök-Tepedegi türkmön taypaların kıruu, Samarkan, Ancıyan şaarların **kıyratuu,** Nayman, Ması kıştaktarın tıptıypıl örttöo negiz bolgon.” (S.K.: 486)

-DA;-NIn;-In: “Oşol ele betteşüü**dö** Musulmankul ordonun asker**in** toluk **kıyratıp,** Şadının başın kestirip kancıgaga baylatıp alıp, eç toskoolsuz Kokongo kele catkan ubağı ele.” (S.K.: 128) Kıyşañdap. (S.K.: 598)

2.10.135 kıyşay- (3) “eğrilmek, eğilmek”

-nA: “Oozu bir cagina **kıyşayıp,** eki közü çakırayıp ketti.” (S.K.: 542)

2.10.136 kızañda- (2) “1. kızarmak, kızmak, hırslanmak, darılmak; 2. gözükmek (giyimi ve ayakkabının yırtığından gözüken ten hakk.)”

-DA: “Köptün işi köp, xandın kolunun artı dağı ele üzülböy, bir ubakta kıpçaktardın kıpkızıl katarları ulam suyulup, ulam azayıp, birindep, kölgö tuş kelgen örttün kaldığı sıyaktanıp ar cerde bir **kızañdap,** calp dep öçüp, ar cerde bir cılıtdap, ülp dep öçüp, ulam ındını kurup barattı...” (S.K.: 166)

-çA: “Kara kişi akırın kımırılıp, tilmeçke aylançıktap, andan bu orus törölördün bıyakka kelgendegi maksatın tilmeçten çekmelep surap, çetin ukkan soñ özünçö ele **kızañdap,** narı basıp üñküyö,oşondon narı kete bere albay

kayrılıp, tilmeçtin közü közünö çalına tüşkündö “bıyakka çıksak” degendi tımızın baş iykey işara kıldı.”(S.K.: 654)

2.10.137 kızar- (49) “kızarmak, bir parça kızarmak”

-NI;-GA: “A öltürgüñör kelbese, tuugandarım, bayagı arañardan suu ötpögön kezibizdey bolup kayra birikkile, biriñ col başta, biriñ kol başta, eptep kıpçaktı saktap kalgıday bolgula, men col talaşpayın, ketmen barbı, ketmendi körükkö abdan **kızartkıla**, men közümdü cumbay tiktep bereyin, ketmendi mañdayıma eki eeli cakın tutkula, közüm agıp tüşsün.” (S.K.: 167)

Ø: “Bir kubarıp, bir **kızarıp**, kudu carga kamalgan mal sıyaktuu бүtkön boyu menen kalçıldadı.” (S.K.: 178)

-NIn;-In: “Körüngön beksingendin közün **kızartıp**, köptön beri talaş-tartıştın sebebi bolup kele catkan “atalık”, “miñbaşı” degen orun daracalardı özü taacı kiygen kündön baştap ele oozgo albay coydu da, iş cüzündö xan ökümdarlığın orduna koydu.” (S.K.: 184)

-nA; çeyin: “Küyöo kulagina **çeyin kızarıp**, elge koşulup argasız külgön boldu.” (S.K.: 281)

-DAy: “Tigi ak közü çoktoy **kızarıp**, oozun çoñ açıp kıcırlanıp kelip, Sarıbaydın tişin bir sermep suurup saldı.” (S.K.: 432)

2.10.138 kızğan- (4) “kıskanmak”

Ø: “Eköbü eki cakka burulup, sendelip, kokus biri ketse birin kabıl alıp cürbösün dep, **kızganıp**, içteri tarıp, kayra divandın eki burçuna dağı ters karap oturup kalıştı.” (S.K.: 542)

-DAn: “İsxak dargaga asılğan soñ Kudayar menen Nasirdinar biri “Emi meni oturguzat ordogo...” deşip, arkimisi öz aldınça kamilga körüp, “Menden murun süylöşüp ketpesin...” dep, birinen biri **kızganıp**, eski adat boyunça “xan kötörülöturgan” ak kiyizderin töögö artına kelişip, Margalan beginin idarasına toktogon carımpaşanın eşigin sagalaşkan boluçu.” (S.K.: 647)

2.10.139 kızık- (25) “ilgilenmek, alaka göstermek, heveslenmek, kızırmak”

Ø: “Kay biröö **kızıgıp**, kay biröö tañırkap tiktep iç ara şıbıraşıp uzatıp turuştu.” (S.K.: 43)

-ÇA: “Almambet eñilip tiktep, tañırkap:- Kişinin kebi eken a?..— dedi, koluna alıp, balaça **kızıgıp** imerip körüp, anan öydö ekçep, kayra ekçep.” (S.K.: 150)

-DAn;-GA: “Caş kezinen biylikke **kızıkpadı**.” (S.K.: 155)

-GA: “Tutkun ireñi kupkuu, tagdırına köngön, çarçañkı kadam şilteyt, eki caktı karabayt, eçtemege **kızıkpayt**.” (S.K.: 535)

2.10.140 kızı- (8) “adamakıllı kızmak, hiddetlenmek, heyecana gelmek, ilgilenmek”

-NIn: “Uşundan soñ İsxaktın kanı **kızıp**, uşu azır Atakuldu tiriley ceçüdüy ızırınıp, özün toktoto albay, kalçıldap obduldu: —Çıkkıñçı! Kañça tölödü Abdıraxman saga? Satkın! —dep çañırdı, ordunan tura kalıp, Atakuldun artına ötüp torrup bastı.” (S.K.: 533)

Ø: “A meymandın köñülü eçtemege kuş bolboyt, taza suuday sapırılğan küü da, toluşugan kızdardın kaş kakkanıda alaksıtpadı, küçtüü musallas **kızıtpadı**.” (S.K.: 625)

2.10.141 kiçiner-/kiçirey- (6) “küçülmek”

Ø: “Üşkürgön sayın dağı birtke kiçinerbeybi, dağı birtke şaldırabaybı.” (S.K.: 297)

-DAy: “Cöcödöy **kiçinerip**, cöcödöy ak küp bolup karıgan Narmambet datka, artınan dağı ele söölötünön canbagan, bürküt kabak Abdıraxman kö-ründü.” (S.K.: 500)

2.10.142 kir- (388) “1. içeriye doğru hareket etmek, girmek; 2. (muayyen bir yaşa) ermek; 3. su kabarmak 4. ;kızışmak (deve aygırı hakkında); 5. çekilmek (kumaş hakkında); 6. muharebeye tutuşmak”

-NIn;-nA: “Uşul cerden ele, eç toskoolsuz ele koş kepterlerdey kılaktap kete bere turganday... cürögüm şordu alıp-uçup kalıp...Eşimdin oozuna eçteme **kirbeyt**. (S.K.: 386)

-nA: ““Ölöt degen uşubu? Ölöt degen uşubu?..” dep, başına da, tiline da eçteme **kirbey**, kar-kar teri ketti.”(S.K.: 530)

-DAn: “Şerali tomsorup, şağı sınıp otura kaldı. Işı burkuragan kara çanaçka kımız alıp, tıştan Kedeybay **kirdi**.” (S.K.: 71)

menen;-NIn;-DAn: “Nüzüp akboz argımak minip, oñ böyrögün tayanıp, kernaylardin aykırığı astında cürök üşütkön şaň, sür **menen Kokondun** çoñ darbazasınan **kirdi**.” (S.K.: 91)

-GA; menen: “Nüzüp ordogo dağı saltanat **menen kirdi**.” (S.K.: 104)

-GA: “-Şümşük Mırzattı karmap alıp, Kokondun çoñ darbazasının başına astırıp taştap, ordogo kayra **kirdim**...” (S.K.: 158)

-nA;-NI: “Süyümkan içkeri aşkanasına Kunduzdu **kirgizip**, özü eşiginin közünö oturup aldı.” (C.K.:373)

-NI;-NIn;-nA: “Uşul süylöşüüdön soñ Sultanmurat bekti İsxak-tın aldına türtüp kirgizişti.” (S.K.: 529)

2.10.143 kirkire-/kirilde- (4) “hırıltı sesi çıkarmak”

Ø: “ —Kana! Allau akbar! Allau akbar! — dedi ulama kirkirep.” (S.K.: 66)

2.10.144 kirde- (4) “kirlenmek bulaşmak”

Ø: “**Kirdetpey**, bittetpey bağıptur, bul düynödö kaytpasa, tigil çın düynödö akıbeti kaytıp keter...”(S.K.: 429)

2.10.145 kişene- (16) “kişnemek”

-DAn: “Alıstan at **kişeneyt**.” (S.K.: 15)

Ø: “Üzöngügö butu ilinip kalgan ölüktördü süyröp, çıñırıp **kişenep**, kergiçtep kaçıp cürgön attar da kutulgan cok, ırayımsız korgoşun ok kubalap, izdep tiydi.” (S.K.: 24)

-DA: “Eeri boş kalgan attar böktörünçöğü düñküyüp, tizginge çalınıp, temir menen adam bir akkan kara seldin arasında çıga albay cırıldap **kişineyt**.” (S.K.: 515)

2.10.146 kiy- (116) “giymek”

Ø: “Alim-xan tacı **kiygen emes**, koykoyup takka oturgan emes, at üstünön ookat cep, at üstündö uktap, ömürün cookerçilikte ötkörgön.” (S.K.: 59)

-DAn: “Ak şayı köynök, üstünön karala kımkap kamzol **kiygen**, başında altın sayma kerene, eki bilektey koş örüm çaçı tolorsugunan ıldıy tüşüp, kümüş çaçbak sogonçoguna tögülüp keldi.” (S.K.: 525)

-NIn;-In;-nA: “Kedeybay aga coop berip otura albay:-Cür... İş büttü... — dep kübüröp, Şeralinin eski tebeteyin başına **kiygizdi**, öñürlörü şölbürögön köönö çepkenin kiygizdi, şaşkandan kaltıragan koldoru menen belin kurçanttı. (S.K.: 64)

-NI: “Ayzaadanı üç cıl boyu tündöy tumçukturup baskan kapkara aza kiymın otko taştastı, törkündörü apkelgen ak köynöktü **kiygizişti**, başına ak cooluk salıştı.” (S.K.: 284)

-GA; menen: “Uşul uçurda divanxana küüldöp, cüzü bakıttan albırgan Nasirdinge Abdırax-man öz kolu **menen** taacı **kiygizip**, özü şayx-ul’-İslamdan bata alıp, kazıydan miñbaşılık daracaga col alıp cattı.” (S.K.: 465)

2.10.147 kobura- (26) “mırıldanmak, abuk sabuk söylenmek”

çA: “Mayli, mayli, baarı bir emespi kayda otursa...” dep özünçö **koburap**, kalender çal törgö çıktı.” (S.K.: 551)

-DA: “Tilmeçke batıl keyidi Şabdan: —Saga emne boldu, kuran okulup catkanda **koburaşıp?!**” (S.K.: 63)

Ø: “Cayma-cay **koburaşıp**, birinen biri aşıra Alimbek datkanın künöösün köböytüp, koldorun ulagada catkan ölügünö kezey-kezey kep uruşup, baş iykeşe birin-biri kubattaşıp, birok baarının kulaktarı tışta, daam sızgan bolup oturuştı.” (S.K.: 238)

-NIn;-DAn: “Şariyattın cobosunan dağı **koburap**, abışka: —Ayzaada Camgır kızı, — dep Ayzaada cakka cüz burdu, — Kudayberdi balası Eşimge eki düynö..” (S.K.: 394)

2.10.148 koldo- (43) “rehberlik etmek, talimat vermek, himaye etmek, birisine arka olmak, ”

Ø: “Nasirdin bek alakan caydı: -Cigit piri Şaymardan koldosun, Taşmat batır...” (S.K.: 310)

-NIn;- In: “Divan xandın erkin **koldop**, tandamal 500 sıpay berip Nauman pansattı too tarapka atkaruu menen büttü.” (S.K.: 378)

2.10.149 koltukta- (11) “koluna girmek, koltuk altında taşımak”

Ø: “Teñirberdi tişi cok eegin kızartıp uurtun cıyışka çaması kelbey külö bagıp: —Meyli emi, Sarım... — dep meymanın **koltuktap** atkazdı.” (S.K.: 29)

2.10.150 kon- (27) “1. konmak, inmek, yere yahut ağaca oturmak; 2. durmak, yaşamak için yerleşmek; 3. geceleme için tevakkuf etmek; 4. al. oturmak, kurulup oturmak”

-GA: “Colborsko çapsalğan baatır kuşak çalgayın carkıldatıp, imerilip cay sızıp, tigicapa calgız taşın başında oturgan adamzaadanı kördü okşoyt, eki aylanıp kelip, tuura caktağı askaga **kondı.**” (S.K.: 609)

-NIn;-nA: “...Başta topuratıp közdööçü alıp, candooçu alıp, özü culkungan çoñ toru at minip, taygan eerçitip, şaň menen uuga attançu münüşker bugün

bürkütün iynine kondurup, eç caktı karabay, karıp bolup sendelip, özü calgız töškö cönödü.” (S.K.: 265)

2.10.151 koñursu- (3) “fena koku dağıtmak”

Ø: “Capkan kırçını, ustundarı, üstündöğü malga cıygan çöbü aralaşıp küyüp, bir ubakta küü ete urap tüşköndö ıy, çıñırık, ıksıgan cötöl, ontoo tıp basıldı da, bıksıgan açuu tütün, adamdın kuykalangan,öz mayına şırıldap küygön eti **koñursup**, terebelde,ovodo kalkıp kaldı.” (S.K.: 606)

-NIn;-In: “Baldın mumunan casalgan şam arañ bülbüldöp, üçürönün için **koñursutup**, carık kılıp turat.” (S.K.: 479)

2.10.152 koopton- (5) “korkmak, kuşkulanmak”

Ø: “Abdıraxman erdin bek kımtıp, birtke kooptonup, koroonun içine, toso baskan kişilerge bir sızırıp serp salıp, söölötün cazbay özün toktoo tutup, ilgeri bastı” (S.K.: 454)

2.10.153 kopşol- (7) “rendelemek, kazımak, tıraş etmek”

Ø: “Abil biy başın iykey, saal tınçı kete **kopşolup**, ünsüz alık aldı.” (S.K.: 352)

2.10.154 kordo- (5) “hor görmek”

-DAn;-In: “Sırttan söögün **kordoboyt**, ittin balasının koluna berbegile, bir suraganım uşul.” (S.K.: 167)

2.10.155 korğo-/koru- (34)“korunmak, müdafaa etmek”

Ø: “General Çernyaev tegerene **korgondu**.” (S.K.: 21)

-NI: “-Co, ketpeybiz biz, —dep ciberdi Er Eşim, — bek, özünü ket berseñiz da, biz kete albaybız, elibizdi **korgoybuz**, bek.” (S.K.: 381)

-DAn: “Apa!.. — dedi Kunduz, közdördön **korunup**, tuş-tarabınan ırayımsızdar apası eköbün karmay turgan öñdönup kız apkaaradı, apasına ıktadı.” (S.K.: 381)

menen: “Keltek **menen korundum.**” (S.K.: 555)

-NIn;-DAn: “Kelin kınırılıp üygö kirip, köşögösün bülküldötüp akırın açıp kirip, töşögünö ötköndö:-Iya? Mal ürktübü? — dep kınıkıtıp surap, çın oyun narı katıp, oşonusu menen, kelin emne üçün tünküsün tışka bat-bat çıga bererin çekkensicü, kandaydır cat köz**dün** azgırığınan **korugansıcu.**”(S.K.: 39)

2.10.156 korğolo- (7) “kurtulmaya çabalamak, himaye aramak”

-In: “Cügürö kelip cancigit ger corgonu sagaktap, Musulmankul corgodon akırın tüşüp, kamçısın süyröy aksap-aksap basıp, kaalgaga bet aldı, eki cagınan börüdöy culungan calañ kılıççan, caager, miltesi tütögön kara barañduu mergen koştıp, ireñi kupkuu, kıcırluu, unçukpay kaalgaga barganda onbaşı: —Bek! Sizdi “kirsin” degen buyruk bizde cok ele, bek...—dep ooz cıygança Musulmankul bir uurtu tartıla anı kamçı menen baştan narı tartıp ciberdi da, onbaşı başın **korgolop** cıgılğanda andan narı aksap ötü berdi.” (S.K.: 129)

-DAn: “Abışka anın imere tiktegenin baykap, kızganıp, “biröönün közünön, biröönün sözünön!” dep, bir kelçü camandıktan **korgolop**, balanın cüzün kökürögünö basıp, narı karata berdi.” (S.K.: 448)

2.10.157 kork- (78) “korkmak”

menen: “Birak, musulman bolmok klas menen, aste-aste,ölüm **menen korkutup**, kan tögüp, eki cakka eki düynö künöökör bolmok bir pasta go?!” (S.K.: 550)

-DAn: “Bir cagı öz düynösünön **korkup**, bir cagı açuusuna özü tuttuğup, kök kaçırdın üstündö tuylap turgan kerben başı, İsxak cetkende ele aldın tosıp söktü: —Oy! Oy, enesi talak! Emne toktoysuñ sen?!” (S.K.: 102)

Ø: “Bala kıstalat, çının aytayın korkot, kalp aytayın deyt dağı **korkot.**” (S.K.: 634)

2.10.158 korsun- (4) “hakarete duçar olmak, hor görülmek”

Ø: “İçine buk tolup, **korsunup**, artın bir kılçayıp karabay, üydün eşiginde seldeyip karap turgan zayıbın körgüsü kelbey, temteñdep şaşıp too aralap ketti.” (S.K.: 265)

2.10.159 koş- (93) “1. katmak, birleştirmek, ilave etmek, çift yapmak; 2. es. hediye etmek; 3. emretmek”

-NIn;-In: “Küügö öz sezimin, öz köñülünün tolkunun **koşçu**.” (S.K.: 259)

Ø: “Caş kez emespi, köz tüşüp köñül caraşıp, akırı Beknazar kadimkidey kız toyun ötkörüp, baş **koşkon**.” (S.K.: 343)

menen: “Ey, közüñö kara, özüm barıp esepteym, biri kem çıksa, özüñdün başıñdı öz kolum **menen** alıp **koşom**.” (S.K.: 422)

2.10.160 koşkur- (7) “hırlamak (ürkmüş at hakkında)”

Ø: “Akırın seltildip koşkurup, kulaktarın tikçiytip, tigi ulam cakındap kelatkan çoçun kañırttı tiktep, oozdugun şıldırt çaynap akboz argımak tıbradı” (S.K.: 18)

-NIn;-nA: “Dan bagarlar Teñirberdi baştap şaatıttın tübünö **koşkuruşup**, bılırtkıdan kalgan karakçılardı taruulardı arasına kayra oñdop koyuşup, bapır-tapır boluşup, kelgen tarançılarga birinçi sapkan urup kalgan kün ele.” (S.K.: 170)

2.10.161 koştı- (86) “1. onamak, tasvip etmek; 2. (atı) yedek olarak almak; 3. çift çift olarak almak”

Ø: “Döñdün tübün cakalay kelip camırap orun algan el duuldap **koştodu**.” (S.K.: 43)

-NI: “Cigitterimdi eerçitip, karındaşımdı **koştıp**, seni öñörüp alıp, tün katıp ordodon çıgıp kettim...” (S.K.: 59)

menen: “Emi dütarçı kız dütar **menen koştıp**, alıska ketken süygön kişisin kütön, kütö-kütö zarıkkın kelindin sagınıç ırın ırdadı.” (S.K.: 143)

-DA;-DAn: “Bir ubakta eki kişi eki cagınan **koştop**, cayma-cay kaalgıy basıp balban çıktı.” (S.K.: 144)

2.10.162 koštoş- (25) “1. veda etmek, vedalaşmak; 2. iyilik dinlemek”

menen: “Bu beybapa, bu can etin cedirgen tar düynö **menen koštoşuu...** arman küü çalıñ...” (S.K.: 523)

2.10.163 kotolo-(4)“yığılmak, kalabalık halinde toplanmak, pek çok olmak”

Ø: “Keçeten beri ar ayıldan aksakaldar kelip **kotolop** catışkan boluçı.” (S.K.: 52)

2.10.164 kotor- (55) “çevirmek, yerini değiştirmek, çevirmek (bir dilden ikinci dile)”

-GA: “Öz tuugandarının ırkı cektuguna çıdasa da, babasının Samarkandagı ıyık tagın atası bölök biröö kelip eeleşine Sultan Babır çıday albay, Şaybani-xan menen katuu karmaşıp, üç colu Samarkandan Şaybani-xandı sürüp çıgıp, birok, birotolo köçük basıp kalışka artı alsızdık kıldı, anın ditin tüşünüp kömök kör-sötüşkö ırkı cektugandarının biri da carabadı go, öz agasın agalay albagan cattın ulagasın sagalayt, kömök körsötmök tügül, kayta Şaybani-xandı camı-nışıp Sultan Babırdan Fargananın özün talaştı go, akırı kelip kayran baatır baktısın başka caktan izdep Ougan tarapka cer **kotorup** ketişke argasız boldı...” (S.K.: 54)

Ø: “Skobelev, sözü **kotoruldu**, al datka ayımdın ekiçikanagınan aste süyöy karmadı, anın tula boyubiliner bilinbes titirep turganın sezdi.” (S.K.: 686)

-nA: “Bul buyruk türki tiline **kotorulup**, köçömö-köçö, maaleden maalege tarkatıldı.” (S.K.: 496)

-NIn;-In: “Suuktan öñü ketip, bıştaktay katıp turgan tilmeç karının sözün **kotordu**.” (S.K.: 598)

menen: “Tatar tilmeç aralaşma türki **menen kotordu**.” (S.K.: 614)

2.10.165 koy- (523) “1. koymak, yatırıp koymak, bırakmak; 2. bırakmak, mücadele etmek; 3. çarpmak, vurmak; 4. defnetmek”

-GA: “Kudayar-xan al-buuttana süylödü: —Çiyinden cıgıp ketkenderge mına biz şart **koëbuz.**” (S.K.: 421)

-In: “—Kana, emi, aylanayındar, atın birdeme dep **koëlu,** —dedi tuuguzgan zayıp.” (S.K.: 563)

-In;-GA: “Musulmankuldu cıgıp, cılañaç şıyragın kalpıs cerge **koydurup,** biri üstünö çıktı.” (S.K.: 173)

-GA;-DAn;- In: “Eç şaşışpay, Musulmankuldu cıgıp taktaga caagınan başın **koyduruştu.**” (S.K.: 174)

-In;-nA: “Körüngön beksingendin közün kızartıp, köptön beri talaş-tartıştın sebebi bolup kele catkan “atalık”, “miñbaşı” degen orun daracalardı özü taacı kiygen kündön baştap ele oozgo albay coydu da, iş cüzündö xan ökümdarlığın orduna **koydu.**” (S.K.: 184)

2.10.166 kozgo- (43) “1. harekete getirmek, kımıldamak, sallamak; 2. galeyana getirmek, rahatını kaçırmak”

-DAn: Kürsö-kürsö dabıl koştodu. Nasirdin bek ordunan **kozgoldu,** koştöp cürgöndör koopko tüşüp dürdüktü. (S.K.: 32)

Ø: “Kudayar-xan ötkön öçü, eski kegi **kozglup,** eregişçilerdi katuu cazaloogo buyrup, “kozgoloñçuların malı, mülkü silerdiki” dep, kızıtıp, kaalaşınça ukuk berip, eerçitişinçe sıpay berip, pansattardı attandırıp cattı.” (S.K.: 402)

-NI: “Kanaat-şa kernay tarttırıp kürsüldötö dabıl sokturup, büt koşundu şaşılış **kozgop,** özü aldına tüşö: “İa, alla !” dep, at calına öböktöy çaap, oşonusu menen dem kayrat berip, colgo çıktı.” (S.K.: 198)

-DA: “Oşol uçurda Ayzaada **kozgoldu,** al kiçine cötölümüş bolup, süylöögö kaminganday boldu.” (S.K.: 639)

-In;-DAn: “Şatman koco eki caktı teñ caykay, eki caktı teñ oşol tapta bölünüp-carılışın el közünö tereñdetpey, ıntımak-ırayış cagına ık bere kep urup, eñ akırı: — İşi kılıp, orus asker**in** ordunan **kozgoş**, artına ketişke macburlaş caman cumuş bolgonu cok.” (S.K.: 639)

2.10.167 köböy- (24) “çoğalmak, adetçe artmak, kemmiyetçe büyümek (hacimce değil)”

-NIn;-In: “Cayma-cay koburaşıp, birinen biri aşıra Alimbek datkan**ın** künöösün **köböytüp**, koldorun ulagada catkan ölügünö kezey-kezey kep uruşup, baş iykeşe birin-biri kubattaşıp, birok baarının kulaktarı tışta, daam sıızgan bolup oturuştı.” (S.K.: 238)

Ø: “Oşol sıñarı, bul eldi kaçça sıga berseñ oşonçoluk çatak ırbayt, oşonçuluk kayaşa **köböyöt**.” (S.K.: 365)

-In;-DAn: “Xan ar birine kazınadan aleyne pul tölöp, ordo asker**in** bötön elden köböytüp, merçemdüü şaarlarga oşondoy ele kara başına dünüyö gana termelep cürgön bötön adamdardan bek koë baştağı.” (S.K.: 192)

2.10.168 köbüktön- (4) “köpüklenmek, köpürmek”

Ø: “Kara kan **köbüktönüp**, aldınan cayılıp agıp, boz topurakka siñip kalıptır.” (S.K.: 23)

2.10.169 köbür- (9) “köpürmek”

Ø: “Kasının kıynoodon çırıldagan ünün uga albay, kıçuusu tarabay, carpı cazılıbay, dilindegi camandığı kayra **köbürüp**, öz zaarına özü uugup ordunan turgusu kelbedi.” (S.K.: 175)

-DAn: “O, kokuy kırk kişisin kırıp salsa ele, uşunça cer caynagan elet mögdöp kalat dep oyloodubu bu carım es?! dep, tooluktar kayra**dan köbürüp**, boroon aydagan köldöy tolkuy baştağı.” (S.K.: 447)

-nA: “Köñülünö **köbürüp**: arman kelip, ır bolup, özünön özü kuyuluşup tögüldü.” (S.K.: 473)

-NIn;-nA;-DAn: “İsxaktın sözünö içinen köbürüp cini kelip, “Bu akmaktın ne dep döödürögönü?! Özü kayda oturat, kaydagı kol cetkisiz işti köksögönün kara, ey! Baarın koyup, böödö ölümdön kara başın kutkarıp ketpeybi bu?!” dep, asteydil tañ kalıp tiktedi.” (S.K.: 483)

2.10.170 köç- (35) “göçmek, bir yerden bir yere gitmek, göçüp gitmek, hicret eylemek”

-DAn;-GA: “Miñ cıldardan beri elettin tarıxı, zañı, saltı, taamay sözü oozeki çaşayt, atadan balaga kalıp, zamandan zamandarga köçüp kelet.” (S.K.: 363)

-GA: “El içinen ıkçamdarı too camınıp, kömüskö,baruuga çıyırı tataal caylarga tündöp köçüp, bala-çakanı közdön daldalap catat.” (S.K.: 631)

-DAn: “Erte cazdın ala şalbirtında ele el kıştoolordon tımızın köçüp, boluşunça colu kıyın too aralap, kömüskö kapçıgaylarga paanalap kete baştaşkan ele go, bular ar suu elden, kıştoolordonuvakil sıyaktuu çoğulgan top eken.” (S.K.: 637)

2.10.171 kögör- (13) “1. göğermek, morlaşmak, yeşillenmek, filizlenmek; 2. inat etmek, direnmek, karşı koymak

Ø: Musulmankul kögörüp, emi al öçöşüp, bu sapar butun tartıp da koybodı (S.K.: 174)

2.10.172 köksö- (20) “1. şiddetli arzulamak; 2. arzu etmek”

-NI: “Mından aşıktı köksöp, çataktı ırbata bersek, çatagıbız öz başıbızga cetet, ölköbüz üçün zıyanga gana tüşöt, uktuñuzbu, başka biröönün paydasına ketet.” (S.K.: 467)

-NIn;-DA;-NI: “Emne bolso da, şamalday tiyip, şamalday kaçıp, at üstündö, ata curtun keñ talaasında karmaşuunu köksöp, İsxak kırk aşuun kıtayça süyrötüp, kalganbeş miñ kolu menen Margalandan sırtka çıktı.” (S.K.: 583)

2.10.173 köktö- (3) “1. yeşillenmek, yeşil otla kaplanmak, 2. dikmek, teğellenmek”

-DAy: “Caz**day** köktötüp ömür berdiñ ele.” (S.K.: 426)

Ø: “Sayganıñ **köktöyt**, cayganıñ töldöyt, çaçkanıñ çaylayt.” (S.K.: 609)

2.10.174 köküt- (5) “münazaa etirmek, kışkırtmak, tahrik etmek”

Ø: “Şer datka Abdıraxmandın öyügön cerine tiyip, açık **köküttü.**” (S.K.: 409)

-In: “-Uşubu “başkarganımız?!” “Karaçapan”, “içkilik”, “tooluk” kılıp, bir eldi üçkö bölüp, birine birin **kökütüp**, bek aga, bul eldin duşmanı gana kıla turgan camandıktı özübüz baştap algan cokpuzbu?..”(S.K.: 162)

2.10.175 kölböörü- (3) “geniş olmak, bol gelmek”

-In: “-Ordo kişileri uzun eteklerin **kölböörtüşüp**, artınan şaşı-lıp kalıştı...” (S.K.: 423)

2.10.176 kölbö- (2) “deprenmek, bir yandan bir yana sallanmak”

-NIn;-nA: “Erte aydalıp, ubagında caan körüp, cakşı baş algan arpalar möltürep başın kötörö albay, birine-biri ıgıp, şığırap, sansız kılkandarı kılkıldap cay aldının koñur celine akırın **kölbüp**, süt danı ıdırap, köñül toydurup turgan.” (S.K.: 26)

2.10.177 kölköldö- (4) “bingıldamak, gul gul etmek (mes. bir tulumdaki meyi)”

Ø: “Kündün çarası kuçak cetkisiz bolup, **kölköldöp** tigi biyik korgondun narı cagınan körüngen uzun terekterdin başına konup kalgan.” (S.K.: 168)

2.10.178 költöy- (4) “hantal ve şişman gözükmek”

Ø: “Al **költöyüp**, butu kıska emespi, üzöñgünü attın omurbbsuna karay teep, aylananı nıksırap karap, “Bul cer emne üçün boş kalgan?” (S.K.: 509)

2.10.179 köm-/köömp- (13) “gömmek”

-GA: “Kiçine ganakünöösün tapsam koydoy muuzdatam, darga ekiden astıram, cerge tiriley **kömdüröm**.” (S.K.: 577)

Ø: ““İras, bu okko barış, kim barsa da ok atılsa ölot — kayran er delinip koşok koşulup, maktalıp **kömülöt**, a ok atılбай kalsa — kadırga minet, çoñ biy bolo albasa da, öz aymagina “toñ biy” bolot...” dedi biroyu.” (S.K.: 696)

2.10.180 kömkör- (7) “alt üst etmek”

-nA: “Başına **kömkörülgön** karañgılık ulam tarıp baratkansıp, kısıp, kan tamırların talıtıp ölüktöy cımcırt tıñtık kusa kıldı.” (S.K.: 433)

-DA: “ ...Kar, ce ketken iz çok, ce kelgen iz çok, bassañ bulut çoyulup butka ileşken, kiyigi çok şırpetken, kuzgunu çok kurk etken, eç kaçan adamzaada başbakpagan, ot cakpagan... üstündö **kömkörülgön** kökasman...” (S.K.: 596)

2.10.181 kön- (35) “1. muvafakat etmek; 2. alışmak”

-GA: “Buga **könbösö** özü bilsin.” (S.K.: 413)

-NIn; -nA: “Baytık baatırdım ığına **köndü** da, Vernıyden bir otryad asker çakırıuğa macbur boldu.” (S.K.: 239)

-NIn; -In; -GA: “Al “Bolot-xan” atanıp cürgön selsayaktı çok kıla koyup, artınan küyörü kim, eregiştin sarkerlerin ımgı **köndürüp**, tolkugan eldi gazavat menen alaksıtıp, bardık taraptı öz koluna toptomokçu ele.” (S.K.: 410)

2.10.182 kööp-/köp- (8) “1. kabarmak, şişmek; 2. burun şişirmek, kurulmak”

Ø: “Tiginde capcalañaç, içi **kööp**, çirenip catkan Kulkişini körö salıp, atınan ırıp tüşüp, başı cagınan keliş, akırın oturdu da, başın cölöp: — Kulake... Kulake... — dep akırın ündödü. — Ye, Kulake...” (S.K.: 351)

-nA: “Mına, Dombu kün ötkön sayın tarşıdı, xantagası degen atagina **köptü** ” (S.K.: 333)

-NI: “Bul seni **köptürbösün**, esirtpesin...” (S.K.: 97)

2.10.183 kör- (1039) “1. görmek; 2. görmek, geçirmek, bir şey saymak, bir şey yerine kabul etmek”

-Nİn;-İn: “Elçi akırın baş kötörüp, tik bağıp tiktebese da, aldirtan xandin kabagın baykap, cüzünön taaringan balanın kebetesin **kördü.**” (S.K.: 100)

-In: “Şadı inak, baştağiday ele, ürpöygön kögala kaştarının narı cagina üldürötüp közün bekitip, cılamakay tumşugun **körsötüp**, muñayım kep urganı menen anın ününön Nüzüpkö kiçine kayaşa uguldu.” (S.K.: 110)

-DA: ““U! atala...” dep aldı dili inaktın, özü çartıldap: —Ye?! Ye, ıktıyırı bolboyt eken, bul düynödö kün **körböyt!** — dep ciberdi, uşunu menen tiginin demine demöör bermeçi bolup.” (S.K.: 115)

-Nİ;-DAn: “Şadı inak xandık möör basılğan kagazdı alıstan **körsötüp**, biyik karmap özü toop kılıp aldı:—Taksır! Endi kut etmey cok.” (S.K.: 314)

-Nİn;-DAn: “Anın közünön zaar **köründü.**” (S.K.: 120)

-Nİ;-menen: “Kalander eç çooçubay celdettin kılıçıındağı sabına sarıgıp catkan kandi söömöyü **menen** sayıp **körsöttü:** —Bul emne?..” (S.K.: 179)

-Nİ; -DAy: “Oşonu menen katar, söz arasında uluk daracaluu imperator bu kiçinekey kokon xanı menen eç kaçan soguşuunu köksögön emes, köksöböyt da, kayta anı balasında **körüp**, içki-tışkı, tigi Buxara cana Xiyvaga okşogon kastarınan dayıma Talkaloogo dilgir, tıştan bir camandık xandin başına tüşsö Rossiyanın egesi al camandıktı öz başıma tüştü dep bilet dep tüşünttü da, emi eçtemeden kam sanabay xan baktıluu xandık doorun sürüp, tınç cata berse bolorun bildirdi.” (S.K.: 328)

2.10.184 köşör- (15) “direnmek, inat etmek, karşı koymak, ısrar etmek”

Ø: “İsxak **köşörüp** suroogo batına albadı.” (S.K.: 227)

2.10.185 kötör- (375) “1. kaldırmak; 2. katlanmak, dayanmak”

menen: “Alar minday çigarı zamat cırtkık cügürgönünçö tüşüp, ceteri menen kişini öçü barday boyu **menen** teñ **kötörüp**, kayra kürs dedire cerge urup ciberdi.” (S.K.: 557)

-NIn;-Na: “Oşol Tulpardın kölünün kerilgen sazına Abil biy kırk örgöö **kötörttü.**” (S.K.: 407)

-In: “Sarıbay başın **kötörüp**, sıypalanıp tebeteyin taap kiydi da, tonun camınıp öydö bolup oturdu.” (S.K.: 426)

-NI;-nA: “Ak carık koçuşuna tamganday, koçuşu tol gondoy, al abaylap, ak carıktı oozuna **kötördü**, eki-üç uurtadı.” (S.K.: 473)

-DAn;-nA: “Mına, —dedi oyu, — karalay köz kalıñ curt ak kiyizge salıp, cerden töböşünö **kötörüp**, eki tizgin bir çılıbrın koluña karmattı — emi sen okümdarsıñ!” (S.K.: 503)

-DAn: “Kara cerden bırıksıp buu **kötörüldü...**” (S.K.: 519)

2.10.186 köyköl- (15) “titremek, oynamak (örn. civa hakk.)”

Ø: “Cazı-cayı kök şiberi **köykölgön**, küzü nan, koon cıttangan Fargana tüzüközünö elestep, cürögü mıkçıldı.” (S.K.: 618)

-NIn;-DAy: “Cel bolso bolboso da, başına mayda tolkun cürüp, balığı ürkkön köldün betindey cıdırıp, **köykölüp**, dayıma akırın şıbırlap turar ele.” (S.K.: 25)

2.10.187 közdö- (29) “bakmak, gözetlemek, istikamet almak, hedef edinmek”

-In: “Cangaraç bu beybapa düynönün ulagası menen törünö, baştalışı menen akırına öz oyu, öz kaygısı bar, eger oşonun aytkanı menen oñolso, oşonun kolunan kelgeni menen bütsö al karalay köz kalıñ curtun kabak türünö, müdöösünö gana, curtun calpı paydasına gana cürüü cagın **közdöp**, emi mintip sakalı kuuday bolgon çağında bir elge çoñsunuu emes, bir kişiğe akarat kılui emes, cılanga kol kötörböy turgan sanaaga kelgen, arık çıray, kuş murun, kabak üyrüp tiktegen tik köz, birok beker söz oozunan çıkpagan, elge alınıp, “ukuruk

moyun, uzun akıl” atanganı biy kör düynögö da, biylikke da tokmeyde bolgon adam.” (S.K.: 190)

-nA: “Eñ obolu bir taypanın küçü menen kötörülgön xan oşol taypanın gana müdöösün közdöp otura albagan, üç cakka çoygon üç caat-tın ortosunda argasız cılmañdagan kün karamaga aylanıp, ce bul üç taypa curtka birdey kam körüş, üçöönü kayra ıktastırar akıl, kalıs sayasat, baarına teñ bir uluttuk ıyık maksat **közdöböy**, kayra tımızın tukurmay, birinebirin kağıstırmay, alsıratmay, oşonu menen özünün amandığın saktagan oñoy, birok makiröö colgo öto berişken.” (S.K.: 196)

2.10.188 kubala-/kuu- (48) “kovalamak, takip etmek”

-NI: “Kural degen birdemebiz bar kolubuzda, koşunbuz, koldon kelişinçe karşı uruşup keleyatkan kişilerbiz, bizge betme-bet kelişpeybi, bizdi **kubalabaybı?!**” (S.K.: 636)

Ø: “**Kubalap** karmap, bakıldeşip soyup kirişti.” (S.K.: 383)

-NIñ;-In: “Köçtün izin **kuup** bir az cürüp, aldı cagı zaugııagan tıtalama cardın boorunan ötkön colgo tüşüştü ele, bir kıpçılga salıngan cer köpürö bar eken, eregişçiler buzup ketiştir, aldı cagınan da, üstü cagınan da aylanıp ötüşkö bolboy, kayra artka kayrılıştı.” (S.K.: 400)

-NI;-DAn: “Kıpçak kırıgının kadırluu Carkın-ayım “ortodogu buzuktardın ayıbınan” dep carıyalap, kay biröölördü çındap ele ordodon kuup, xan uulu Kudayardı el közünö tazartıp, eñ akırı Abdıraxman eköbün cüz körüştürüp, tüş tiyiştire kuçaktaştırıp, “emi ötköngö ökünbögülö, bir tuugan bolup cürgülö” dep, Abdıraxmandı uul tutungan, anı oşentip toñ moyun bekterdin taasirinen çıkarıp algan.” (S.K.: 453)

-In;-DAn: “Nasirdin-xan tez Abdıraxman caatın ordodon kuup, darbazalardı bekem captırıp, Abdıraxmandın özün şaarga kirgizbey koydu da, eç toktoosuz, özünün kadırman dep esepseven ordo kişilerin eerçitip, Nasirdin-xan darbazadan cöö çıgıp, urmat körsötüp tosıp aldı.” (S.K.: 453)

2.10.189 kuban- (70) “sevinmek, kıvanmak”

-**DAn**: “Kulkişi öröpküp, cürögü dük-dük kagıp, içten **kubanıp**, eçteme ayta albay uurtu titirep turup kaldı.” (S.K.: 443)

-**GA;-nA**: “Tultemirge kamçı salganına **kubanıp**, kanı dürüldöp turdu.” (S.K.: 443)

-**nA;-DAn**: “Munu körüp, Nasirdin bek attan tüştü ele, Karakaş ayım kiş içikti köyköltüp üstünö caap, öñürün, etegin tartıp, eki cagın sılap, öz kolunan çıkkan iştin körkünö, kununa içten **kubanıp**, maktanıp turdu.” (S.K.: 139)

2.10.190 kubar- (30) “solmak (yüz hakk.) sararmak, ağarmak”

Ø: “Kök çalma menen başın orotup, üstünö kara temir tuulga kiyip, kara kuştun kanatınan kılınan yasaulbaşılık carlığın oñdonup, bir **kubarıp**, bir şerdenip, dem tartpay karap turdu.” (S.K.: 515)

-**DAy**: “Teñirberdi üygö cölönüp, kıbılanı karap nes bolup, nuru ketken kızıl közdörünön caş da körünböy, tek ireñi cığaçtay **kubarıp**, sakalı serbeyip, koldoru kaltırıp oturdu.” (S.K.: 40)

2.10.191 kubatta- (24) “kuvvetlendirmek, takviye etmek”

Ø: “-Uşul oñ, uglum, — dedi amir Abdilla bektin abalın sezip tursa da, başka sır açpay, sebebin aytpay Nökörlör cabıla:-O-o!.. Mından akılduu keñeş bolobu?! Coluñ açılrat, baatır cigit!.. —dep **kubattap**, amirinin çeçimin kötörüp ketiştı.” (S.K.: 626)

-**NIn;In**: “Kün muruntan bekem uyuşup alışkan kutumdar uurttarınan cımıyışıp, kubanıçtuu közdörün üldürötüşüp, Şadı ınaktın sözün **kubattap** baştarın akırın iykep turuştu.” (S.K.: 120)

-**DAn**: “Biyler bir oozdon **kubattaştı**:—Sözdün tügönörü uşu! Buga könbösö özü bilsin.” (S.K.: 413)

2.10.192 kabul- (11) “değişmek, tahavvül etmek, kararsız, devamsız olmak”

menen;-In: “Tamagina tura kalgan şilekeyin cutup aptığıp:—O, xazrati! — dep ciberdi, çoñ ustalık **menen** kabagın **kubultup**, kañırığı tütögöndöy.” (S.K.: 94)

-NIn;-nA: “Suu üstündö çimirilgen kümüş taza küböktör bıcırap, kündün kızgılt nuruna **kubulup**, cıltıldap ketip cattı.” (S.K.: 335)

Ø: “Birpasta kum sanaa miñ **kubulup**, “Dagı emne estep kalıştı?...” (S.K.: 48)

2.10.193 kabulcu- (3) “1. renkten renge girmek (renk ses hakk.); 2. güzellikle parlamak”

-DAn: “Küü muñ — bul düynönün köyün, tüyşügün, tilegi menen armanın, keyişi menen kubanıçın, ırı menen ıyın bir koştıp, küü ırgagı türkündön türkün **kubulcuýt.**” (S.K.: 142)

2.10.194 kuçakta- (31) “kucaklamak”

menen: “Ertesi Musulmankul Şeralinin etegine toop kılıp, Nüzüp **menen kuçaktaşıp**, caraşıp tınıştı.” (S.K.: 112)

-In: “Eki tizesin **kuçaktap**, ireñi kupkuu, ölümün gana kütüp, Şerali şaldırıp töründö oturgan eken.” (S.K.: 129)

menen;-NIn;-In: “Uşul bir söz menen kıl çılbrıga öz başın özü salıp, uşul söz **menen biröönün** bütün **kuçaktap**, biyik boyun pas kılışka barat.” (S.K.: 312)

2.10.195 kulaçta- (5) “kulaç vasıtasıyla ölçmek, kulaçlamak (kulaç-açılan iki kolun birinin ucundan ötekisinin ucuna kadar olan mesafe, uzunluk ölçüsü)”

-DAn;-nA: “Ulam ondon, beşten baatır at calına **kulaçtap** cıgılıp cattı.” (S.K.: 517)

2.10.196 kula-/kulan- (4) “yuvarlanmak, düşmek, yıkılmak”

-nA: “Uurtunan cılcıp akkan kan kökürögünö **kulanıp**, kanga çakap, kolu üzöngüdön üzülüp, cer kuçaktap cıgıldı.” (S.K.: 22)

2.10.197 kulpur- (1) “renkten renge girmek, mennevişlenmek”

Ø: “Andan narı başı-ayagina köz cetpey, tukaba sıyaktuu **kulpurup**, mala kızıl gül tögüp, bedede catat.” (S.K.: 508)

2.10.198 kumsar- (24) “aşırı derecede solmak (yüz hakkında)”

-DAy: “Momun:—Çıkkınç! At! Emne karap turasın?! — dep kiçinekey sarı közü caynap, kan tolup, sekirüügö ıktap turgan colborstoy, **kumsarıp** turat.” (S.K.: 610)

Ø: “Nüzüp kimgedir cini kelip, caak terileri tırışıp kimdin başına çağılğan bolup çağılardı izdep, ak kiyizdi tegerektep turgandardı kıdırata tiktedi, katuu **kumsardı**.” (S.K.: 69)

2.10.199 kura- (34) “1. ufak parçalardan düzmek, eklemek yoluyla yapmak; 2. toplamak, biriktirmek”

-DA: “Köp ötpöy, amir Nasrullanın tukuruusu menen, Alimxandin Samarkanda can saktap cürgön uulu İbragim bek cigit **kurap**, tak talaşıp, Kokon xandığının çegine ötüp, Leylekke keldi.” (S.K.: 105)

-DAn: “Asker işin küç aldırıp, köbünçö özünün negizgi tiregi bolgon kıpçak caatınan **kuradı**.” (S.K.: 139)

2.10.200 kurça- (20) “kuşatmak, çevirmek”

-DAn: “Kaerdin begi, kim degen — baarın ayttı, başında kere karış kunduz börk, ak-sargılt kamzol kiygen, çılk kümüştön kemer **kurçangan**, sarı bulgaarı kañtarma ötüqçön, cakası öñürünö deyre saymaluu kızıl makmal çepkeni celbegey, ar kaday kişini başınan aşıra tiktep köngönsügön ötö dımaktuu körüngön Alimbek-tin söölötü gana Almambettin esinde kalgansıdı.” (S.K.: 134)

menen: “Kay bir tobu aytka kelgendey, köynöktörü ak, belderi cañı cooluktar **menen kurçaluu**, kök selde çalınıp, karala kımkap kiyip köykölüp, özgöçö alardın kabaktarı carık ele, közdörü delöörüp çekçeyip tiktep, ündörün biyik çıkarıp bakıldap süylöşüp, narı-beri çaykalıp basışat.” (S.K.: 168)

Ø: “Kızıl manat tıştalğan töbözü biyik kunduz börk kiygen, üstündö kıpkızıl kamzol, endüü kümüş kur **kurçangan**, körk üçün kuruna kını pildin söögünön casalğan kiçinekey şamşar ilip koygon, butunda kızıl saymaluu kök ötük, kolunda sabı sur el,ikxin butunan katırılğan ceñil kamçı.” (S.K.: 466)

2.10.201 kurçu- (2) “keskinleşmek, bilenmek, *mec.* kuvvetlenmek, muhkemleşmek, pişmek”

Ø: “Kün ötkön sayın ara cikteli, kimdin canında kim bar ekeni eki tarapka aykın bolup, ayığışuu ayabay **kurçup**, kıyraşa turgan bir katuu kağılış üröy uçura cakındap kele catkansıdı.” (S.K.: 228)

2.10.202 kurğa- (16) “kurumak”

-In: “Al canınan çıkpay, ookatın ılgap, ulam tamırın körüp, semiz sooluk soydurup, terisin mayлуу sıyrıtıp, ısıgında İsxaktı terige orop catkırıp, ulam ısık çay uurtatıp, ulam töşönçüsün **kurgaktap**, caap, köl-şal kılıp terdetti da, caş şirin taruu bozodon cılımdap cutkuzdu.” (S.K.: 489)

Ø: “Köp kol bir uurtam suucok suusap, **kurgap** opat bolo baştayt.” (S.K.: 633)

2.10.203 kuru- (32) 1. kurumak, 2. ortadan kalkmak, yok olmak, lâşe haline dönmek”

menen: ““Koy, datka, uşul biylik dele cetet bir başıñızga, koy, ordosu **menen kurusun**, kelgeniñiz cakşı boluptur, ordo başı bolbosoñuz beş çürpönün atası bolup, tınç esen cürgönüñüz ılazım, aylanayın datkam...” deyt degen oydon başka mañdayına kelbey büt tula boyu nıksırıp, eger mintse özü buga kaday mamile kıları dayar da emes, talıkşıp, tuncurap turdu..” (S.K.: 231)

Ø: “Men **kuruyun**, men bir cazgı kaatçılıktan seni alıp çıga albadım...”
(S.K.: 267)

2.10.204 kus- (4) “kusmak”

Ø: “Tıyakta Abdulaziz yasaulbaşı kömöktön ali ümüt üzböy, ulam alaňdap artın karanıp, kan keçip, kan **kusup** karmaşıp catti.” (S.K.: 518)

2.10.205 kutkar- (9) “kurtarmak, halâs etmek”

-In: “Kudayar karaňgı tündü çümböt kılıp camınıp, kara başın araň **kutkarıp** Buxaranı bettep kaçtı.” (S.K.: 184)

-DAn;-NI: ““Öz elin coodoy aňdıgan balaketten ordonu **kutkarmak** ep” degen murdatan köñülündö uguttay köbürüp cürgön oy anı eç toktotpoy ceteli, sürödü.” (S.K.: 447)

-NIn;-DAn: ““Miň tukumunun kordugunan **kutkaram**... Dağı emne kılıp bere alam?.. —dep oyloodu.” (S.K.: 498)

2.10.206 kuttukta- (6) “kutlamak”

-NI: “Ertesi ceňiști süyünçölöp, **kuttuktap**, İsxaktın aldın çabarman tosüp çıktı.” (S.K.: 519)

Ø: “Kay biri asteydil **kuttuktaştı**.” (S.K.: 623)

2.10.207 kutul- (31) “kurtulmak”

-DAn: “Bir kur, çın ele ıydan **kutulup**, kökürök datın cuup taştap, kandaydır ömür cırgalın, köñül kubançın başka caktardan izdep kete turganday, birdemelerdin kamı azırtan tüşö baştaganday.” (S.K.: 271)

-NIn;-DAn: “Zayıptar ün tartıp, tuugandar kemegenin başın tegerektep tügöl turup ökürüp, arbaktın eň akırkı karızınan **kutuluştı**.” (S.K.: 284)

2.10.208 kutur- (21) “1. kudurmak, taşkınlık etmek, kuduz olmak; 2. azmak; 3. alkolleşmek”

-DAn: “Kanış kara calduu sur corgogo kamçı urup, artı cabıla at koygon cigitter ileşpey, kubangandan **kuturup**, közünön çaş tögülüp, “a-a-a!” dep, öz erkine özü baş iybey kıykırık salıp eñ aldıda.” (S.K.: 314)

Ø: “Nasirdin bektin korbaşısı emi **kuturdu**.” (S.K.: 359)

2.10.209 kuulan- (1) “kurnaz olmak”

Ø: “Kañçalık **kuulanıp**, kañçalık bööştünüp, kañçalık “ake” “üke” deşse da, akırı bu anın ökümdarlık ceke biyligine köldölöñ turup catkan kubattuu datka menen açık betme-bet çığışarın çığışmak Mala-xan.” (S.K.: 217)

2.10.210 kuuna- (4) “eğlenmek, sevinmek”

Ø: “Birok, cadırap turup:—Ökümdar! — dep şañduu ün salıp, ceñinin içinen bir orom kagaz alıp, obolu özü daroo toop kıldı da, koş koldop, бүгүлүп aldına karmadı Buxara-i-Şarifdin bekaybat amiranı seyid Nasurul-la-batırxandın **kuunap** catkan Fargana curtunun sizdey baktiyar egesine, xazrati Amir Temir Körögöndün sizdey anık tukumuna kündön nurluu, kündön cıluu, ıyık duba-i-salam apkeldim!” (S.K.: 100)

2.10.211 kuura- (6) “kurumak, tükenmek, yok olmak”

Ø: “Kol cetkis biyik darak da bir künü **kuurap** cığılat, ovolop uçkan ak kanat kuş da bir künü top dep cerge tüşüp kalat.” (S.K.: 41)

2.10.212 kuuru- (2) “kavurmak”

Ø: “İya, tuuganın kıya albay, öñün körüp ıraydan kaytıp, ıya, tuuganına barlık sırdı bulaytıp çubap taştaganı oturabı bu makoo?..” dep, ölüm menen ömür aralığı al üçün bir nükum bolup, zamanası **kuuruldu**.” (S.K.: 236)

2.10.213 kuuşur- (7) “bükme, kısmak”

-In: “Tilmeç iynin **kuuşurdu**: —Biyik daracaluu carıktık, bu kudayına sıyınıp, ölör aldındagı duvasın kübürögöndöy boldu sıyagı.” (S.K.: 194)

Ø: “Karap otura bermekpizbi kol **kuuşurup**, al beynısap Kokongo çeyin bazarga koyup, satıp bütönçö, ıya?! — dedi ayagında.” (S.K.: 220)

2.10.214 kuy- (40) “1. dökmek, bir mayii dökmek; 2. dökülmek (nehir hakk.) 3. hububatı dökmek”

-DAn: “— **Kuy** kıımızdan, baybiçe, Madılma...-Madıl Abil biydin cıluu mamilesine cetine albay, içindegi cek körüüsü tarap, mañdayı carkıp, terdep oturup kaldı.” (S.K.: 429)

-DAn;-GA: “Abil munu tilmeçisiz tüşündü: —A...—dep, lep etip eñilip, etten bir üzüpoozuna saldı, — mına... mına...—dep, dastorkondu kıdırıp ar daamdan ooz tiyip, ar çanaçtan piyalaga **kuydurup**, birden uurtap çıktı.” (S.K.: 704)

-GA;-nA: “Çayçı çay piyalaga carım kılıp **kuyup**, meymanga sunup kaldı ele:- Ey, munu sen özüñ iç, — dedi Musulmankul, — **kuy** çoñuna!” (S.K.: 136)

2.10.215 kuykala- (3) “(tavuğun ve koyunun v.s’nin) derisinin tüylerini yakmak, ütülemek”

-NIn: “Capkan kırçını, ustundarı, üstündöğü malga cıygan çöbü aralaşıp küyüp, bir ubakta küü ete urap tüşköndö ıy, çıñırık, ıkşıgan cötöl, ontoo tıp basıldı da, bıksıgan açuu tütün, adamdın **kuykalan**,öz mayına şırıldap küygön eti koñursup, terebelde, ovodo kalkıp kaldı.” (S.K.: 606)

2.10.216 kübül- (6) “dökülmek”

-DAn: “Cüröğü çıgıp, cüzünön bardık sırı **kübülüp**, Nüzüptün butuna cıgılıp tüşkön Abusatar Kalpanı cigitter eki butunan alıp dırıldatıp süyröp cönöştü.” (S.K.: 103)

-DAy: “Üç merte kızıl tıttay **kübülüp** kırılıştı.” (S.K.: 581)

2.10.217 kübürö- (78) “fısıldamak, fısıltı ile konuşmak”

-**çA**: “İsxak sandalga butun salıp, kolun cılıtıp, özünçö üñülüp oyluu oturgan kalıbında, murdun akırın tartıp, “Ye... munuña da şügür, teñirim...” dep, özünçö **kübürönüp**, ulutunup da koydu.” (S.K.: 589)

-**NI**: “Çuçuğu sızdap ooruyt. “Emneboldu eken?”, “Beknazar emne boldu eken?.. Momun emne boldu eken?..” dep, can ooruuşunan sanaa ooruuşu küç, ülbüröp közün süzüp, baylanışsız sözdördü **kübüröp**, akırın ontoyt.” (S.K.: 608)

-**DAy**: “-Abdilla bekbaşın çaykap, eki muştumun çekesine maday, certiktep:- Cok... Cok, men ölüşüm abzel go... Kaytaalbaym, kaytıp barıp, atamdan kalgan biyliğim biröönüñkolunda turganın, enemden kalgan ızatım biröönün aldında tepselip catkanın körüp oturaalbaym...—dep cöölügöndöy **kübüröp**.” (S.K.: 627)

-**DAn**: “Tamşanıp turup, señselgen murutun maaşırlana sılap, oşol köz irmemde ele “suraganınan aşıkça berip bolso da” degen söz köñülünö kelip, içinen **kübürönüp**, anan kileygen general çaypala Kurmancanga karay bastı:— Biz abdan tereñ keñeştik, datka ayım, aytkan talabıñızdı orunduu dep taptık, makul bolduk!” (S.K.: 685)

2.10.218 küçö- (28) “kuvvetlenmek, şiddetlenmek, kuvvet almak”

Ø: “Taza kanduu kökkaşka taza kanduulugun körsötüp, ulam küçkö tolgon sayın **küçöp**, eç cerde aldına at salbay katuu çurkadı.” (S.K.: 84)

-**DA**: “Ulagadan töründögünün közü körünbögön keñ casalgaluu bölmödö çıldırman ünü birde küçöy, birde basanday biy ırgagına caraşa şań.” (S.K.: 112)

-**GA**: “El too dayrasının kirgen kezindey kayra taşkındap, çirigen ordogo, bapasız xanga karşı kayra **küçödü**.” (S.K.: 496)

-**DAn**: “Çoñ kural cetken soñ anın oguna, sürünö tayanıp, kayradan **küçötüp**, narılap çabuulga ötközdü.” (S.K.: 581)

-**NIñ;-In**: “Alardın şayı boştuğu İsxaktın şegin ogo beter **küçöttü**.” (S.K.: 587)

-**In:** “Munun özü bul eldi cañırtat, caşoogo caramduulugun **küçötöt.**” (S.K.: 605)

2.10.219 küdüñdö- (4) “bir şeyin haberini duyup kuşkusunu öğrenerek ya da düşündüğü maksadına erişerek kendi içinden sevinmek, şenli bir hâlde olmak, sevinmek”

Ø: “Eşim **küdüñdöp**, dağı biröö cardamdaşıp, Kulkişini çoñ çepkenge orop ciberdi.” (S.K.: 354)

2.10.220 küdüröy- (7) “tümsekli, kalkık, pürüzlü olmak”

-**DAn:** “Malga, canga cayлуу ılımta, buyga cerler top-top kıştak, alıstan daragı **küdüröyöt.**” (S.K.: 508)

Ø: “Çaar ireñi ogo beter karasur tartıp, **küdüröyüp**, kabagına kar caap keldi.” (S.K.: 539)

2.10.221 kül- (120) “gülmek”

-**DAn:** “Abil biy karap oturup, “E, caratkan, pendeñdi uşunça alcıtasıñbı?!” dep, mıyığınan **küldü.**” (S.K.: 640)

menen: “—Carkın ayım cumşak münöz **menen** şıñkıldap **küldü.**” (S.K.: 121)

-**NIn;-DA:** “Ayzaada bat sooluga tüştü da, öydö bolup cerde catkan coolugun alıp, közün sürtüp, salındı:-Caman cigit ekensiñ, bala... — dep aydın carığında kaşkayıp **küldü.**” (S.K.: 340)

Ø: “Ak çölmök talaşıp, katkııp **külüp**, kanı betine çıgıp küyügüp çurkap, caştığın cerge batıra ulandar menen karmaşıp, memiregen baktıлуу tündü cılmaytıp anı cürögünün alabına cılıtıp kaynap cürgön suluu kız...” (S.K.: 339)

2.10.222 külümsürö- (6) “gülümsemek”

Ø: “Karap turgandar biri kıydı **külümsüröp**, biri özü caaka cegendey nes bolup — baarı turgan ordunda seleydi.” (S.K.: 137)

-**DAy**: “Kaniş özünçö cüyö aytmakçıbı, oozun casay baştaganda, Beknazar bala erkeletkendeney **külümsüröp**, anın oozun alakan menen caap kaldı: —Ooz açpaçı, Kanişım...” (S.K.: 343)

2.10.223 külüñdö- (12) “neşelice gülümsemek”

-**In**;-**DAy**: “Totugup kalgan Karakaş ayım közdörün çaş kezdegisindey **külüñdötüp**:— Kana, attan tüşüñüz xanzaada ceen, töbözü kökkö cetken küñdö da, tagasının eşigine at salıp turbayt, tüşüñüz — dedi.” (S.K.: 306)

Ø: “Emne coop bererin miñ colu ukkan Kulkişi dağı kubanıp, oozun carım açıp, közü **külüñdöp**, kütüp kalat.” (S.K.: 443)

-**NI**;-**DAn**;-**In**: “El bu sakalımdan ulam da “kara sakal” dep koyuşat...— dep, arbaygan kaşının aldınan közün **külüñdöttü**.” (S.K.: 656)

2.10.224 küñgürön- (24) “boğuk sesler çıkarmak, burun içinde mırıldanmak”

-**NI**: “Al unçukpay oturup, o kaçan bir, bir kezderde bir ötkön baatırların ömürün aytkan bir küünü **küñgüröntüp**, oyluu, salmaktuu, cay baştadı.” (S.K.: 434)

Ø: “Küü Sarıbaydın kökürögünön komuzdun kökürögünö ötüp, azdap capız **küñgürönüp**, tereñden öksüp, akırın baştadı.” (S.K.: 445)

-**DAn**: “-Düñ-ñ...—dep, alıstan tuñguyuk **küñgürönüp**, şookum keldi.” (S.K.: 473)

-**çA**: “Özüñçö **küñgürönüp**, özü menen özü süylöşüp,ıylay turganday eki közü tunarıñkı çaşıldanıp, aldınan cüdöö biröö körünsö çöntögündögü İsxaktın ısmı bar altın teñgelerden birden ırgıtıp berip koyup, alardın kubanganına da, tañırkaganına da,alkaganına da kayrılbaş, köñül bölböy, bir baskan cerin üç basıp, çoñ bazardı aralap cürdü.” (S.K.: 570)

2.10.225 küñküldö- (47) “memnuniyetsizlik ifade ederek, burun içinden mırıldanmak”

-çA;-NI: “Kalander egeşip turbay, dağı başın kaygıluu iykep-iykep, dağı özünçö birdemeni **küñküldöp**, anan takır unutup basıp ketti.” (S.K.: 180)

-NIn;-DA: “Keleri kelip, keteri kētip, el ayagı tıngan ubakta erli-katın emi özülörünçö cüz karaşıp, birinin demin, cıtın biri sezişip, içkerige ot cagardı da başbaktırbay birtkelep elkin kuru çay uurttaşkan bolup, tigi arañ ülpüldöp cangan **ottun** küñgürtündö akırın **küñküldöşüp**, künümdük tiriliginen baştap, mezgildin ötü çalkeş ötü kalpıs abalın neçen bir iret ökçöy salmaktap, özülörü sobol koyup, özülörü cüyölüü coop izdep körüp oy termeşti.” (S.K.: 225)

-DA: “Bir tınbay at üstündö kelip, takımı turışıp, beli uyup, çaalıkan Alimbek datka erdin kaşına öböktöp karañğı tündö akırın **küñküldöp**, ordodo bolup catkan ooş-kıyış, bir caktan bir cakka tündö cortkon kelemiştey cılıp-cılıp ötüp catışkan ordo şumdarın, abal ulam kurçup, ulam kızıp, tars dep bir carıla turgan kooptuu kündün ötü ele cakındap kelip kalganın ayttı.” (S.K.: 231)

-DAy;-DAn: “Sarıbay eki kolun teñ suna barıp, toru kaşkanı sıypalap, kudu balasın erkeletken kişidey, kökürögünön **küñküldöp**, “kayran toru kaşkam...” (S.K.: 299)

-çA: “Kaysalanıp, tigi generaldın kök közü kabagına kadalıp turganın sezip, aylası kurup:—Emi emne kılsam eken? Uşunday kılsak cakşı bolobu? Tuura bolobu? Iya? — dep, özünçö **küñküldödü.**” (S.K.: 460)

2.10.226 küpüldö- (4) “gürültü yapmak, gürlemek”

Ø: “Cüzbaşılar atçan kıykırıp çabışıp, cigitterin çogultup, adaşıp cürgöndördü eçtemesin kaltırbay sögüp, **küpüldöp**, coo orop kalganday añ uçtu, karbalastap kalıştı.” (S.K.: 511)

2.10.227 kürgüçtö- (3) “1. bir işi elbirliğiyle yapmak; 2. her yandan çevirmek”

menen: “A Alim-xan kılıç **menen kürgüçtödü.**” (S.K.: 58)

-DA;-GA: “Ar biri öz köñülün küügö buralgan komuz kılınday tablap, sırlaşuuda ruxiy bir lazzat körüüçü çekke atayın **kürgüçtöşkondöy.**” (S.K.: 212)

2.10.228 kürkürö- (3) “1. gürlemek, gürültü yapmak; 2. horuldanmak (domuz hakk.)”

-DAy: “Beknazar colborstoy **kürküröp**, aldınan can bettep toso albay: — Ata-ganañdın!.. Xandın tagası emes agası bolso da, öltürgüm kelse özüm ele öltüröt bolçumun Dombunu.” (S.K.: 352)

2.10.229 kürmö- (4) “1. kalmuk düğümü ile düğümlemek; 2. lokmayı dille bir iki defa çevirdikten sonra, çiğnemededen yutmak”

Ø: “Meyman özü menen özü, eç kimge tik karagan cok, dastorkon üzürünö serp salıp da koybodu, bir sındırım nan alıp, kiçineden çayga malıp, akırın **kürmöp**, artınan akırın çay uurtayt.” (S.K.: 692)

-In: “Madıl ızalığın **kürmöp** cutup, buulup erinderin kıbrattı-Dombu...” (S.K.: 330)

2.10.230 küröş- (7) “güreşmek”

Ø: “Kay taraptan bolso da balban çıga bermey, cığılsa turup ketmey, cıkısa bayge almay, kayra **küröşüp**, dağı cıkısa dağı **küröşüp**, sürö bermey.” (S.K.: 144)

2.10.231 kürsüldö- (6) “ses çıkararak düşmek”

-DAn: “-Co, —dep söz kayrıdı sürötçü, — çındı “çın”deş kerek, men aralaşıp körbögön kezimde soguş degendi kandaydır bir şaıduu parad katarı baamdaçumun — oynolgon muzıka, sultanda “selkildegen baatırlar, kılkıldagan tuu, bir caktan zambirek **kürsüldöp**, bir caktan argımahtar alkınıp birtke gana elteñdetken koobu bar erdemsüü... bir az nabıt bolgon kişileri da cok emes...”(S.K.: 676)

Ø: “ Kanaat-şa kernay tarttırıp **kürsüldötö** dabıl sokturup, büt koşundu şaşılış kozgop, özü aldına tüşö: “İa, alla !” dep, at calına öböktöy çaap, oşonusu menen dem kayrat berip, colgo çıktı.” (S.K.: 198)

2.10.232 kürsün- (12) “ağır ağır soluk almak, iç çekmek”

Ø: “— İsa-ouliya bir az kincılıp toktop, oy basıp, ökünüçtüü **kürsündü.**” (S.K.: 479)

2.10.233 küt- (155) “beklemek”

-DA: “Karañgıda ayımdın tereñinen kayrat calının küyüp turgan bayagı caşıl közün Alımbek datka dili menen körüp, mınday katuu kepti murda ukpagan, oşol tabında **kütpögön**, ormoyup tiktegen boydon seleydi.” (S.K.: 232)

-NI: “Kudayar lep eñkeiip, cış çiydin tübünön tıstagılardı körmök bolup, amir Muzafar sungan butun cıyıp, mandaş urunup, oñ tizesin tayana tagında oturganday kelbersigen söölötün tüzöp, tıştan keler adamdı **kütüp**, tomsorup kıya tiktep kaldı.” (S.K.: 241)

-DAn;-NI: “Bu karik çaldan başkanı **kütsö** da, mintip öñgüröp ciberet dep eç oylobogon Sarıbay tañ boldı.” (S.K.: 265)

-NI;-DAn: “Beknazar bık etpeyt, eki közü mañdaykı döñdögü xanzaadanın tobunda, eröölğö çıga turgan er cigitti al oşol caktan **kütköndöy.**” (S.K.: 308)

Ø: “—Lap-bay, ökümdar...—dep, eki kolun booruna alıp sıñar tizeley taazim kılıp, söz **küttü.**” (S.K.: 378)

-ÇA: ““Özübüzçö ordo **kütöbüz**, özübüzçö bir taypa curt bolobuz” degen köksöönör kuru kep bolup kalbaybı bu ölümğö tike karayt degen başçı kara başın korçolop, calt berip ketse?!” (S.K.: 232)

-NIn;-In: “Xandin coobun **kütüştübü**, katışıp oturuşkan kişiler dem tartpay kalıştı.” (S.K.: 100)

2.10.234 küöldö- (26) “1. tınlamak, uğuldamak; 2. mec.muvaaffak olmak”

Ø: “Uşun etip, —dedi, — kılıçñardı dat bastırıp, etke toyup nıksırıp catkan keziñerde boroon kuugan bir üzüm buluttay bir caktan kırktay atçan şap dep kelip, emi ceyli degen tabağıñardagı kul cebesiñerdi, sabadagı **küöldögön** kımızıñardı tartıp alıp koyso, anda kantesiñer?” (S.K.: 140)

-**DAy**: “Köp koşun çubalıp, kara seldin şarınday türmök-türmök bolup, eñ katuu tezdik menen boroondoy **küüldöp**, general Çernyaevdin sol flangasın cemirip kirdi.” (S.K.: 20)

2.10.235 küülö- (9) “1. düzen vermek, akord etmek; 2. nişan almak; 3. kızıştırmak, kışkırtmak; 4. kükremek (inek ve koyun hakk.); 5. arzu ile yanmak”

Ø: ““Şaňk!” dep şaňşıdı baatır kuş, askanı duu-duu etkizip kanat **küülödü**” (S.K.: 610)

-**GA**: “Çabuulga **küülönüp** baratışkan cüzdör elteyip tizgin tartıp toktoy baştaştı.” (S.K.: 24)

-**In**: “Emi ükülüü kunduz tebetey kiygen kız örük komuzun **küülöp**, kobız muñuna koşo akkan eki ayımdın köñülün alaksıtıp, şaňduu komuz küvün baştağı.” (S.K.: 142)

2.10.236 küy- (62) “yanmak”

Ø: “Erkekter körböylü da, **küyböylü** deştibi, közdön dalda birden tarap ketiştı.” (S.K.: 373)

-**GA**: “Uşuga katuu **küydü**.” (S.K.: 423)

-**NIn; nA**: “Eñ akırı, Abdıraxmandın tuugandarına **küygönü**, ıkkanı, mından narı da tuugandarın kanattuuga kaktırbay, tumşuktuuga çokutpay, öz kalkasına alğanı bolup esepteldi.” (S.K.: 412)

-**DA**: “Oçokto arça otun çırt-çırt **küyüp**, kazanda boroktop birdemenin eti kainap catat.” (S.K.: 393)

2.10.237 küymön- (10) “1. kendi üzerinde giyimi düzelterek, silkmek; 2. bir yandan öbür yana dönerek yatmak, kımıldamak”

-**GA**: “Kara alaçıktın içinde tuuguzgan zayıp köpkö **küymöndü**.” (S.K.: 563)

Ø: “İsa-ouliya küymönüp, çekesin altın menen çegelegen, tübü çuñkur, kiçinekey çöyçökkö kumuradan birdemeni kuyu baştı.” (S.K.: 482)

2.10.238 küyşö- (2) “1. büzülmek; 2. geniş getirmek; 3. dövmek”

-In: “İynin küyşöy, akırın baş iykep ırakmatın bildirdi.” (S.K.: 697)

2.10.239 küyük- (7) “ihtimam göstermek, merak göstermek; 2. aşk ateşiyle yanmak; 3. solumak, nefes kesilmek”

Ø: “Bat taap alıp... talaşıp... küyügüp çurkap...” (S.K.: 338)

2.10.240 küyün- (4) “muğber olmak, mütessir olmak”

Ø: “Bul düynödön artık baş eçteme tilebey, kursağı toyunsa kubanbay, aç bolso **küyünböy** Kürpüldök-Say acayıp cerdin bir burçunda kekilik menen eliktin arasında cay ömür keçirip kala bergen.” (S.K.: 638)

2.10.241 küzöt- (5) “bekçilik yapmak”

-NI: “Oşol zamat tuura caktığı kiçinekey eşik kıyç etpey açılıp, ordonu **küzötkön** sarbazdardın başçısı ireñi kap-kara udayçı kirip kelip, xanga saal iyile taazim kılıp, kandaydır Kalnazar parvanaçı caktı suuk közü menen aldirtan bir tiktep alıp toktoy kaldı.” (S.K.: 421)

Ø: “Dardın tak tübünö cetkende tört kara atçan İsxaktı al cerde dardı küzötüp turgan soldattarga tapşırıp kaytıştı.” (S.K.: 615)

2.11 /L/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.11.1 lakılda- (4) “1. kalp hakkında: hızlı çarpmak 2. insan hakkında: hızlı, güçlü hareket etmek”

Ø: “Sarıbaydın cüröğü **lakıldadı**.” (S.K.: 260) İlgi hal aldı mı acaba

-In: “Ak kiyimdi kiygen carç’şar attarın **lokuldata** celdirişip, tuş-tarapka erööldün şartın mayışkan muñduu ün menen zoñkuldap ırdaşıp, carıya kılıp cürüştü.” (S.K.: 312)

2.11.2 lapılda- (1) “alev almak, çatır çatır yanmak”

Ø: “Komuz tilin tüşüngön Sarıbay erip cüröğü **lapıldap ketti**...” (S.K.: 426)

2.11.3 lepilde- (10) “acele koşmak”

Ø: “Toru kaşka **lepildep** cürüp berdi.” (S.K.: 277)

-GA: “Künü, tünü debey, atka Ayzaadanı mingizip, özü eki etegin kayra kıstanıp, aldığa **lepildep tüşüp**, cürüp kelet Mındaydı körböğön Ayzaada atka urunup, akırkı künü, aşuuga karay bet algan künü kıñkıstap tabı aynıp kaldı.” (S.K.: 392)

-çA: “Kuşkattı tilmeç oruşça **lepildetip** cazıp kirdi. (S.K.: 461)

2.11.4 lıpılda- (1) “çabuk hareket etmek; alabildiğine koşmak”

Ø: “—Keliñ, keliñ, — dep, appak tişin kaşkaytıp, süyüngön keypin kiyil, canağı özü taş tizgilep oturgan cerge ık körsötüp **lıpıldadı**, — keliñ,biz cañ kılış cayın oylonup oturgan edik, kana, körüñçü, datka...” (S.K.: 200)

2.11.5 likilde-/lekilde- (4) “acele koşmak”

Ø: “Celigip, likildep, Çoton tışka cönödü.” (S.K.: 237)

2.11.6 loĝlo- (9)“bir aşıağı bir yukarı çıkarak hantalca yürümek”

Ø: ““Ene, kayda barasız, toktoñ?!” dep ayta alışpay, eseygen eki uulu teñ eerçip, biri kañtarılıu attardın birin cetelep: “Ene, buga minip alıñız” degen sözgö cetişe albay karama-karama **loglop** çurkadı.” (S.K.: 229)

-**NIn;-Da**: “Selkildep **loglop**, kayra cön basıp, enesinin artında.” (S.K.: 274)

-**NI**: “Karap turabı, kültüldögön malaylar İsxak menen kalender abışkanı zamatta töödön süyröp-süyrö tüşürüp taştastı da, boz kaymaldı **loglotup** kubalap cönöp ketiştı.” (S.K.: 557)

2.11.7 löküy- (3)“hantal, kaba görünmek”

Ø: “Mına caşı ulgaydı, ayıl aksakalı bolup, ettüü cerde çarabaşılık kılıp, **löküyüp** oturup alıp et bölgöndön başka menen işi cok, momundun künün keçirip kelet.” (S.K.: 156)

2.11.8 lukulda- (1) “zonklamak (ağrı hakkında)”

Ø: “Kankor cırtkıç tumşugun matıra, nıgıra tiştep, üzüp, culkup, **lukuldatıp** cep kirdi...” (S.K.: 556)

2.11.9 lüküldö-/löküldö- (4) “sövüp sayarak üzerine atılmak (şişman adam hakkında)”

Ø: “Karaulbaşı kayra **lüküldöp** ığıp ketti.” (S.K.: 527)

2.12 /M/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.12.1 maalkat- (1) “azamet satmak, nazlanmak”

Ø: “Nasirdindin türü bir başka — öz cini özün kalçıldatıp, tigi müñkürögön kişilerdi tabalap, çıdamı ketip, içinen: “Bu orus emne **maalkatat?!**” (S.K.: 598)

2.12.2 maara- (2) “melemek”

-**DAn**: “Mınday cumuru baştan kurban çalış bul eldin ötmüşündö te bayırtan kılına kelgen üyüt bolgon, birok “asmandan ak koçkor **maarap** tüşkön” degen ubaktan beri bul üyüt toktolgon, oşentse da, kay bir uşunday “kan kötörgön” degen özgöçö bir uçurda “kan keçpese kan bolmokpu” delinip, kan kötörüşün maanisin, abroyun biyiktetiş üçün tımızın, karalaman köpçülökkö körsötülböy üyüt atkarılıp kelingeni alıstan ugulgan cañırıktay üzül-kesil aytilat.” (S.K.: 73)

-**DA**: “Ayl arasında baldardın ündörü cüröt, ulak **maarayt.**” (S.K.: 426)

2.12.3 maaşırdan-/maaşırlan- (4) “rahatlamak; ferahlamak; haz duymak”

Ø: ““E-e... kelip-kelip ele özübüzdün ıntımagıbizdın cektugu bularga cüyö, sebep bolup catpaybı, attıñay...” Tiginin şağı sına kalğanına bir az **maaşırlanıp**, ünü abdan cumşak: —Kana, datka ayım, uşul şartnamaga kol koyup, möör bassak bolot ko deym emi? — dedi general Skobelev.” (S.K.: 681)

2.12.4 macburla- (5) “mecbur etmek”

-**GA**: “Birok, kim emne debesin, tıyakta Buxara, XiyvaRossiyanın aldına vassaldık abalga **macburlanıp**, bıyakta eski ordo da, kötörülüş da kanavayran bolunup, negizinen oylonulgan otorçuluk “ekspeditsiya” depatalgan çoñ kompaniya cüzögö aşırılıp kalgan ele.” (S.K.: 648)

2.12.5 mada- (3) “sokmak tıkmak”

-**In**;- **nA**: “Eç kimden seskenip körböğön dımaktuu Beknazar kamçılıuu kolun oñ sanına **madanıp**, alaıñdabay, karanbay bet aldına köz tigip, kulan çaar argımaqtın lepildegen ayañında, beş cüzbaşı koşun aldında.” (S.K.: 450)

2.12.6 madıray- (2) “gözlerini faltaşı gibi açmak ve bakıp durmak (çoğunlukla dazlak ve saç yok başı büyük adamlar için söylenir)”

-In: “Al eki tizesin bekem mıcıga ıntılğan kalıbında, aëo cıldızın kek öçürüp taştagan közdörün cañsız **madıraytıp**, eç bık etpeyt ali.” (S.K.: 172)

2.12.7 makmalda- (1) “kadifelemek”

-Day: “Böydöy kara **makmaldap** köölögön ak körpe ton kiygen, sırtınan belbak kurçanbay cıluu tondun señselgen kara körpö cakası öñürünö deyre açık, içki kızıl manat kamzolu közgö ileşet, başında kayruusu kere karış sur kunduz börk — datka uruşka emes, toy kızığına kelgensip, kabagı carık eken.” (S.K.: 199)

2.12.8 makta- (25) “övmek”

-In: “Bul elde sıy bergen sıyın **maktabayt**, sıy algansınabayt, kadir köñülün baalayt — tilmeçtin aytkanın ugup ukmaksan gana.” (S.K.: 672)

Ø: “—Siz er cürök adamsız,—dep **maktadı** gubernator, — sizdin bizge bolgon ak niyetiñizdi biz cakşı bilebiz, eger mindan narı da can üröp kızmat körsötsöñüz, men go sizdin öto cakın tamırıñızın, uluu daracaluu ak paşa köñüldön cazdım kaltırbasına toluk işenip koyuñuz, bir şaardın begi emes, bütkül Kokongo taasirdüü, kadırluu adam bolup kalışıñızga eç şek bolboyt...” (S.K.: 545)

-NIn;-In: “ Al uvazirlerdin akılın, askerbaşılardın erdikterin basa aytıp, kötörüp **maktadı**.” (S.K.: 92)

2.12.9 makuldaş- (7) “birbiriyle anlaşmak, hep beraber onamak”

-DA: “Orto, Botokara kıştağında cüz körüşmöy **makuldaşıldı**.” (S.K.: 499)

menen: “Candap turgan nökörlör, udayçılar¹ közünün ağı menen çimirilişip, al eç kim menen süylöşpöy, eç kim **menen makuldaşpay**, tuştarabın kolun

serelep karap, akırın ooz kıbıratuu menen kerektüü buyruktarın oñ kanatka, sol kanatka berip turdu.” (S.K.: 16)

2.12.10 mal- (2) “daldırmak, bandırmak”

-**DAn;-GA**: “Meyman özü menen özü, eç kimge tik karagancok, dastorkon üzürünö serp salıp da koybodı, bir sındırım nañ alıp, kiçineden çayga malıp, akırın kürmöp, artınan akırın çay uurtayt.” (S.K.: 692)

2.12.11 malta/ malkı- (2) “bir şeyi bol olarak almak”

-**NI/karay**: “Baldar adırdı karay kar maltap kaçıştı.” (S.K.: 600)

2.12.12 mançırka- (12) “kibirlenmek, azamet satmak”

-**NIn;-GA;-NI**: “Ye... özüñün şoruña mançırkaysıñ, taksırım... —dedi kupuya bir ubaktağı abtabaçası betme-bet turganday, — bütkün işti obu cok mançırkap özüñ büldürgönsüñ. (S.K.: 452)

-**GA**: “Kımkıut tüşkön eldi baktıga mançırkap mokoy tüşkön közdörü menen añkayıp tiktep kele berdi.” (S.K.: 71)

-**DAY**: “Şerali bayağı Şerali emes, özünün “xan” daracasın seze baştaganday, mançırkap, ne ooz açpay, ne köz irmebey meltirep ele tiktep oturat.” (S.K.: 112)

Ø: “— Sol kolun beline kayrıp, oñ butun çiyin basıp turgan sol butunun sogonçok cagına imerip, oyun erecesi uşunday, çiyinge cakın catkan çükönü imerip toorudu, çükö kilt ete çiyinden tışka çıgıp ketet da, kızıl tompoy çimirilip barıp cayılğan çükölördün bir çetine catıp kaldı, bek anı sayın mançırkap, tamşanıp: — Mına emi biz... —dep, cüyürtö sıñar tizeley, öto kıldat, tompoyun oñ koldop alıp, çükölördü bir çetinen çıkıldatıp çertip çigara baştı. (S.K.: 135)

“mançırka-” fiili örnekte gösterildiği gibi yönelme hal eki ve eşitlik hal eki alır. Bir cümlede iki kez “mançırka-” fiili geçer ve birinci kısmında “mançırkaysıñ” olarak ilgi hal eki ve yönelme hal ekini; diğer kısmında ise, “mançırkap” olarak belirtme hal eki aldığını görürüz. Bazen de hiç hal eki almadan kullanılmıştır.

2.12.13 mañdaylaş- (42) “karşılaşmak, karşı-karşıya gelmek”

-GA: “Kay biröö kayrat kılıp, cöö turup atçanga atırılıp, kolunda caragı cok, kılıççanga keltek alıp kaçırıp... can algıçka mañdaylaşıp...” (S.K.: 341)

2.12.14 mara- (3) “dikkatle bakmak, şöyle bakmak, gizlice bakmak”

-DAn: “Cañı palban boşoñ emestei, eki caktan cer çelişip, maraşıp, birin biri tooruy tegerene basışıp, bir ubakta tikeleşe biri birin silkip ırgıtıp, eköbü eki cakka cumalanıp, teñ tura kalıştı kayra.” (S.K.: 610)

2.12.15 mardemsi- (1) “hüküm olarak kabul etmek; ciddi kabul etmek”²⁰

-NI: “Kudayar-xan bul ötö oor eskertüünü mardemsip, urmatı uluk akpaşa eç kamtama bolbosun, birtke kural, birtke kömök ele bolup tursa, anday tırañdap çıkkın kalktardın cinin özülörü ele kağıp koyuşarın küpüldöp, ötö ceñil kabıl aldı.” (S.K.: 329)

2.12.16 maşık- (3) “1.idman etmek; 2.alışmak; 3.meşketmek”

-nA: “Eregişçiler kışı boyu tınbay, kıştoomo-kıştoo cer töle kazıp, kazanın askan temir tulgasına çeyin, temingen bolot üzöñgüsünö çeyin kayra sokturup, kılıç, kara mılık, nayza, üç aça, şilk etme casaşıp, ok kuyup, darı iylep, cigitter kılıç ığına maşıgıp, at üstünön mılık atuuga könügüp, katuu dayardanıp çığıştı.” (S.K.: 403)

2.12.17 mata- (1) “1. bükme, kıvrıma, eğiltme; 2. pekitme, bağlama; 3. testerenin dişlerini açma”

Ø: “- Kana, kalıştığıñdı körsöt emi! — dep, azırkı xan tukumuna taga, aga süyönüp aldirtan Abil biy menen ep, tizgin talaşıp kelatkan Dombu idirkenektep, bir çeti matap, atayın çatak ırbatkısı kelip süylödü.” (S.K.: 323)

²⁰ MUKAMBAYEV, Ceembay ; KTDS, Bişkek 2009, s.623.

2.12.18 maydala- (7) “ufalamak”

-In;-GA: “Ar künü kereli-keçke paygambarlar menen ouliyalardın ömürü cönündö comoktigon kiteptedi okuşup, maanisin Şeralige **maydalap** tüşündürüşüp, tigi düynönü, andagı künöökörgö dayar turgan kıynoo, dozok otu cönündö kulagina kuyuşup cürögün üşütüp, eñ akırı tündö uktabay zikir salıp kızığında çark aylanıp ak urup çıga turgan sopulardın tobuna ubağı menen katıştırıp turuuga cetişti.” (S.K.: 98)

2.12.19 mayış- (18) “eğrilmek, ezilmek”

-DAY: “E, kelgeni kurusun!.. —dedi Momun, kañırığı tütögöndöy **mayışıp** ketti.” (S.K.: 611)

-GA: “Küçtüü koldor kayda iterse, kayda türtsö, oşol cakka **mayıştı**, çok tüşüp barattı.” (S.K.: 69)

-In: “Sarıbaydın iynin taldırıp, kabırgasın **mayıştırdı**.” (S.K.: 266)

2.12.20 mayla- (5) “yağlamak”

-NI: “Ar cerde çöptü karartıp, topuraktı **maylap**, kandın ordu catat.” (S.K.: 400)

2.12.21 maytar- (2) “1. kıvırmak (sivri ucunu); 2. sesi zorlayıp yormak; 3. *mec.* burnunu kırmak, kibrini gidermek”

Ø: “Birok karı keñeşçi **maytarılbadı**, cüyö sözgö ten koybodı” (S.K.: 364)

-NIn;-In: “Duşmandın mizin **maytarsın!**..” (S.K.: 71)

2.12.22 meelee- (2) “nişan almak”

Ø: “Bir karatel söğünüp, attan tüşö kala oturup, **meelep** ok çıgardı, eki balanın artkısı çalkalay tüşüp,ıldıy baş bolup cıgılğan boydon bık etpey kaldı, aldñkısı karoolgo arañ ilinbey, kırdan aşıp ketti.” (S.K.: 601)

2.12.23 melce-/melci- (6) “ayarlamak, oranlamak”

-NI;-NI/közdöy: “Sarbazdar- elçini tutkun sıyaktuu türtkülöp aydap, şaardı aralatıp oturuşup, zambirekter ornotulgan öñütkö apkelişti da, tırmışıp kelip kırılğan buxaralık covkerlerdin köp ölügünün ortosuna oturguzup, dürmöttüü eki-zambirekti anı közdöy melcettirip, miltesi tütöttürüp, canına zambirekçilerdi karatıp koyuşu, Zambirektin oguna bürktüröt turbaybı!” (S.K.: 104)

2.12.24 melmilde- (7) “sakin, dağdağasız, hareketsiz bulunmak”

-DAy: “Töşölgön kilemdey türölönüp cayılıp keñ Fargana melmildeyt.” (S.K.: 508)

2.12.25 meltey- (22) “kök meltey: aşırı dik kafalı, inatçı olmak”

Ø: “İsxak melteyip tiktedi.” (S.K.: 482) Bu durumda “meltey” fiili zarf-fiil olarak kullanılmaktadır.

menen: “Közünün töböüsü menen melteyip suz tiktep, bosogodo töböüsü menen tik sayılıp baş urup turgan Atakul baatır-başını kördü da, kalamın stolgo taştap, ireñin saal cumşarttı.” (S.K.: 543)

-DA: “Tigi eki cagına teñ taştalğan kuş cazdıkkı çıkanaktabay, tize bükköndön beri mandaş buzbay, tuurdağı kuştan beter çukçuyup, erdin bek kımtıgan boydon dit koyup, eegin saal kötörö ormoyup tiktep, Alımbek datka bir da colu sözün buzbadı, ce kubattoo, ce caratpoo sezdirbey bir kununda melteyip, söz akırın kütkönsüp tiş açpadı.” (S.K.: 191)

-DAy: “Abil da közün ala kaçpadı, cılanday melteyip, uurtun bek kımtıp, ireñi anısayın kumsarıp ketti.” (S.K.: 698)

2.12.26 meltire- (28) “parlamak, yıldırımak”

-DAy: “El başka biröö bolso dağı kötörölüp duuldamak, alar kubattuu biyge takalıp, toskon suuday meltireşti.” (S.K.: 369)

Ø: “Cardagan sarkerler, bekter, kart buguday akılduu keñeşçiler **meltirep** dem tartpay, İsxaktın oozunan emi emne söz ııgar eken dep, kütüp kalıştı.” (S.K.: 507)

2.12.27 memire- (9) “tam bir sükunet içinde bulunmak, rahat bir durumda olmak”

-Day: “Çımçıktın tilinen başka eçteme beypildigin buzbagın kök özön özünün bir kununda şıldırıttap turgan kaşka suusunun can termetken cooş şabırtın nıksırıp tıñşap, oşol kezderde da, dayımkıсындаy **memirep**, başı uluu too, ayagı ülbürögön kögültür munarıkka tönüp melpildep kerilip catkan boluçu.” (S.K.: 272)

Ø: “Ava **memirep**, toolor üñülüp karap, con kızırgan cel toktop, düynö dem tartpay ukkanday boldu...” (S.K.: 434)

2.12.28 mençikte- (2) “1. mülk saymak, benimsemek, mülk edinmek; 2. temellük etmek”

-In: “Cabılğan tondu eç kaçan ce kiyip cönöböğön,ce özü koltuktap ııgıp könbögön, aldına camıcabdıgı menen at tartılsa ılıbırın koluna karmap **mençiktebegen**, cigitter ala cürgön tondu, cetelengen casalgaluu attı cardam tilenip aldınan ııkkan beçaraga anın kim ekenin surabay kiygizip, mingizip,beçaranı kubantıp koyup kete bergen coomart Şabdandı “datka agańızdın kiyimi” degen söz gana köñülün tarttı belem, oşondon soñ gana datka ayımga cüz bagıp, aste başın iykep ıraazılık bildirip koydu.” (S.K.: 671)

2.12.29 mensin- (2) “övmek, farfalarık etmek”

Ø: “Öz barkın, öz ordun sezet, oşon üçün eç ubakta şaşılbayt, kanday kooptuu şart bolup ketken kündö da eç kaldastabay, ünün kötörböy, kabagı üyrülböy dayıma toktoo, ar sözündö maanı, kerile basa **mensinbey**, kayra saal cer tiñtey iyile, dayıma köñülü bir kununda, bir ıkılasında.” (S.K.: 215)

2.12.30 meymançıla- (2) “misafir olmak”

Ø: “Cakşılap **meymançıl**ap, tınıktırıp, özü altışaar Kaşkar bağıtının oşol kezdegi akıbalın aıñdap turgan kereet ayım kıtay akimderinin ar şaarga az-azdan koygon asker turuktarınan başka eçtemesicok, tüzügürök kısım bolguday bolso turuštuk kılarga çaması çak ekenin aytıp, kaçkın bek oşol caktan baktısın izdep körsö, bir kuday özü colunaçsa, bir üzürü bolup kalışı ıktımaldığın akırın kulagina salgan deyt.” (S.K.: 662)

2.12.31 mıcık-/mıçık- (1) “1. kazımak, tırmalamak; 2. mıncıklamak, sıkmak”

-In: “Al tizesin **mıcığıp**, oylonup: —Atanı etegiñ uzarbagır...” (S.K.: 83)

2.12.32 mıkçı- (2) “sıkmak”

Ø: “Cazı-cayı kök şiberi köykölgön, küzü nan, koon cıttangan Fargana tüzü közünö elestep, cüröğü **mıkçıldı**.” (S.K.: 618)

2.12.33 mıkıla- (1) “sağlamca,muhkemce, esaslıca”

-In: “Kurmancan cesir curt agası datka ordun coksuntpay kütüüsün **mıkıl**ap, büt elettin cakşılarn iyrip kol alıştırıp, asteydil agıl-tögül kılıp meymançıladı.” (S.K.: 244)

2.12.34 mılçıy- (2) “gözünü yarı kapamak ve yüzünü buruşturmak”

Ø: “Nasirdin-xan buruldatıp çılım tartıp, közü caşıldanıp, özünön özü **mılçıy**ıp, cumşarıp, bul düynönün köyün takır unutup, canı cay algansıp, ıksırıp oturgan ele.” (S.K.: 519)

2.12.35 mıñkıl- (7) “hımhım konuşmak, mırıldanmak”

-çA: “Tazdın başınday takır döñgö Kanaat-şa bir kolu tarabına bir kıl ak taş, bir kol tarabına bir kıl kara taş, ar cerge top kılıp, ulam bir tobun alga cıldırıp, bir tobun artka şılğay sürüp, kara taştarının bir kıylasın ak taştarının te art cagina **alıstan** imeriltip ötkörüp, Kanaat-şa özünçö **mıñkıl**ap, başın çaykap, iykep, özünçö küygültük tartıp oturgan.” (S.K.:198)

Ø: “Emi açık eçteme ayta albay, **mıñkıldap**, baş iykebey ce iykebey koë albay, kaygı kasıret sezdire közün üldürötö cumup kaldı Kanaat-şa.” (S.K.: 209)

2.12.36 mıskıl-da- (3) “alay etmek, eğlenmek, dalga geçmek”

Ø: “Atakul baatır-başı cülcüyüp tiktep, **mıskıldap** bırs külüp koydu:—Tek iyirilip cat cayıña. Oktolup koygonun?!” (S.K.: 542)

2.12.37 min- (87) “binmek”

-GA: “Mınday kezde kırgız “Atası bölök attan tüş! Atalaşım atka **min!**” deyt.” (S.K.: 592)

-nA: “Udayçı ün bere albadı, kaltırıp, muunu şaldırıp, atına emgektep arañ **mindı** da, kulagın capırıp, atın bat-bat celdirip, kaçkan uurunun kölökösündöy kubañdap, karañdap cönöp berdi...” (S.K.: 22)

-NIn;- nA: “Paygambar uruusu dep kocolorgo sıyınuu, alardın atın aziz tutunuu **anın** moynuna **mine elek boluçu.**” (S.K.: 96)

-NI: ““Köz tyet dep körsötpöy catka, özgö, ülpüldötüp kölönködö bağıp cürgön erke ayım bir colu boz corgonu **minem** dese... könüp koygon bek sözünön kete albay, köñülünön ötö albay boz corgonu özü tartıp mingizgen...” (S.K.: 252)

-nA;-NIn;-In: “Tigi-bu işine koñşunun çoburun surap **minet.**” (S.K.: 300)

Ø: “Te korgon oozunan ağığa sarı bee **mingen**, ak eleçek zayıptın söölötü köründü da, eki cagınan saal arttarak eki atçan kişi koştıp, kabagı suz, bet aldın gana meltirep tiktegen boyunça, tuştarabınan avaz kılğan köpçülüktün köz aldında tördü közdöy kele berdi.” (S.K.: 672)

-DA: “Bul düynö uşunday, caranım, birde töö **mingizet**, birde cöö cürgüzöt...” (S.K.: 558)

2.12.38 mint- (50) “öyle yapmak”

-**nA**: “Al xan atanıp, **mintip** başına tacı kiyip oturgan kezinde da bekaybat Nüzüp atalık tügöl, ordodogu mayda amaldarlardın birine uşul küngö çeyin birdeme dep katuu ayıp, buyruk süylöp körö elek.” (S.K.: 106)

-**NI**: “Dombu ölüp olturat, atkan cerinen karmap keldik deşip, **mintip** Kulkişini tört kazıkka kerip koyup oturuşat.” (S.K.: 350)

-**DAn**: “A birin erkeletip alıp cürgön zayıptın oşondoy küyümdüü erine kılğan kıyanatına asteidil ökünüü, “a ölügüñdü köröyün, erine tuuru bolbogon katın zatı ilgerten **mintip** caman ılap bolup cürsö, azırkı bizge kaysı erkek ele çındap işene koysun a...” dep, oşonu özü kılıp koygonsul, öz arının aldında özü calgız kadirese nikergen sezimi basmırlap oturdu.” (S.K.: 525)

2.12.39 misirey- (12) “1. şişkin kabarık olmak. 2. direnerek susmak”

Ø: “İreñi **misireyip**, caak terisi tırışıp, öz kaarına özü uugup, şaarga kirdi.” (S.K.: 583)

-**DA**: “Al şakşak tañılğan butun sunup taştap, señselkara körpö cakaluu ak tondu celbegey camınıp, İsxak tördö **misireyip**, caagı kalgansıp kalgansıp, takır ooz açpay, öz oyu menen özü alek bolup, özünözü unutup oturdu.” (S.K.: 584)

2.12.40 mizbak- (2) “direnmek, inat etmek, ısrar etmek”

Ø: “Kudayar-xan **mizbakpadı**.” (S.K.: 181)

2.12.41 mokot- (2) “1. körletmek, kör yapmak; 2. korkutmak, gözdağı vermek”

Ø: “Mına, col koydum, algıla uluk daracanı berse bul amirdin kolunan, algıla!” dep, **mokotkon** köz karaş.” (S.K.: 248)

2.12.42 momura- (2) “sâkin,sükûtî halim olmak”

Ø: “A döo adam tınç, **momurap** aylanta tiktep, özünön mayda adamdarga cakın bolgusu kelgendey, kökürögün iyip, üñküyüp turat.” (S.K.: 133)

2.12.43 mostoy- (4) “somrutmak”

Eski aylaker **mostoydu**. (S.K.: 35)

2.12.44 moyso- (2) “dövmek”

Ø: “Eki coo ulam biri **moysop**, cirep, ulam biri artka çeginip, ulam biri bir kanattan tolgoy çaap, eç bölünüşpöy, eç ayanışpay bırçıldaştı.” (S.K.: 516)

2.12.45 moyunda- (4) “at moyunda, kamçı ile atın boynuna vurmak ve bu suretle onu bir yana çevirmek”

-NI: “Atakul ulam eti dür-r etip, birtke çıyralıp, künöönü **moyundap**, acalın da moyundap, başın iykey oturup: —Şaytan azgırıp... Kuday urup...—dep can argası ayttı.” (S.K.: 533)

2.12.46 mögdö- (7) “bacakları pek fazla yormak”

Ø: “Ulam biri almaşıp, ulam biri talaşıp, tabıttı köptöp kötörüşüp, baatırğa eñ akırkı kızmataın kılışıp, eñ akırkı pendelik karızın ötöşüp, karı, çaş **mögdöp**, biri birinin etegin karmagan sıyaktuu, uyuktuu kumurskanın köçü sıyaktuu sendelip, el mögdöp, cay çubap kök çaşıl too etektep ötüpbarattı.” (S.K.: 706)

2.12.47 möltöldö- (3) “parlamak”

-Nın;-DAn: “Katındardın közdörünön **möltöldöp** çaş çıktı, oşondo bir tañırkap, bir korkup tiktep, erinderi titirek basıp, kaça turgan öñdönüp boyun cıyrıp, közdörü çekireyip barıp, Ayzaada esin aldırıldı...” (S.K.: 40)

-In;- DAy: “Tünü ayaz, boz kıroo, tañ erte menen baş ayagina köz cetpegen kerilgen özön kümüş çapkan sıñarı kögültür akçıl türönüp, ar kay ceri cıtırıp, birtkelep kıroo erigen sayın közdün çaşınday **möltöldöp** tamıp, sarıgıp, cer nımıgın, cer beti altınday sargaymaktap, kün cılımdagan çende közgö ileşe ileşpey

bulañgır çırım kök buu kötörölüp, ava da memirep, bir türkün keñirsiy dımıp turat.” (S.K.: 185)

2.12.48 möltürö- (15) “1. parıltı ile hafifçe titremek; 2. şeffaf, temiz olmak (örn. damla hakkında)”

-**In**: “Kızdın ak cüzünö kan tolkup ketti, kara közdörün **möltürötüp**, aldında dal bolup turgan keñ kökürök çıtı-ragan kızıl cigitti tañ kalıp bir tiktep aldı.” (S.K.: 277)

-**DAn**: “Bir caktan baldardın közdörün kızartıp kaptaldard**an** kızıl çiyeder **möltüröyt**, emi sarala bolup bışıp kelatkan örüktör altın sıyaktuu caltırıy.” (S.K.: 279)

2.12.49 möñkürö- (1) “takatten düşmek, bitkin bir hale gelmek”

Ø: “Tuuluunu, ölümdü köp körgön, cırgaldı sezip mañdayı ayrılıbagan, kuuraldı sezip **möñküröböğön**, cüz çaşap akıl toktotkon karının oorlugu menen oy tartıp, te özöktön alıp, ömürdün çenemin, düynönün baasın ortogo taştadı.” (S.K.: 445)

2.12.50 möörö- (3) “böğürmek”

Ø: “Karan kün tüşkönün sezebi, uylar **mööröp**, itter adam bakırganday balbalaktap ulup, kañşılap narı-beri çurkap cürdü.” (S.K.: 599)

2.12.51 mukaktan- (14) “kekelemek, duraklamak”

Ø: “Sultanmurat bek **mukaktanıp**, başın iykegiledi.” (S.K.: 529)

2.12.52 mukura- (9) “kuvvetten düşmek, zorlanmak”

-**DAn**: “Mal kindiktüü too kıl kuyruktan köp da **mukurabadı**, a babası tutunup dünüyö kılıp körbögön dildege kelgende abdan şaştı.” (S.K.: 369)

-**GA**: “Oşol mezigil Kokon ordosunun bilermendarın açık koşomat cooşutup, dilin may bastırıp, iç ara kek uukturup, katındardın töşögü buunun alıp, bir cıldan narkını bolcoor akılga **mukurap**, kirdi-çıktı esi barı koldoy turganı cok calgızdap,

ıdırıp, eki ortodo el talanıp, el bülünüp, köz cetkenge kol cetpey, kol cetkenge köz cetpey turgan tataal mezigil boluçu.” (S.K.: 419)

-**NI**: “Sözdün tügöngön ceri, baarımızdı **mukuratıp**, baarımızdı Kudayar menen birge oturuuga macburlap oturgan kудay urgan birimdiktin zarıldığı emespi?!” (S.K.: 409)

2.12.53 mulcuñda- (1) “seğirmek, bürünmek”

Ø: “**Mulcuñdap**, cılmañdap, xanga birotolo sırdaş bolup ketkendey öñ körsötüp, Şadı-ınak Şerali-xandın kulagina: —Iya, aziretim, ıya, — dep aste külö şıbradı,—uşu gözöl candı sizdin ak nikaiñizge ötkörüp koelubu? İ-xi-xi...” (S.K.: 114)

2.12.54 muluñda- (3) “aşırı derecede sevinmek”

-**çA**: “Miñbaşı özünçö ele **muluñdap**, tuuganın kaldaytıp canına canaşa bastırıp, te gülbakka karay ıktadı.” (S.K.: 137)

2.12.55 muñay- (7) “kederlenmek, hasret çekmek, tasalanmak”

Ø: “—Körüp kökşunu suusun, öçü kansın dep ala kelgen elek, — dedi amir Muzafar **muñayıp**, eski nakıldan riviyat ayttı...” (S.K.: 243)

2.12.56 muñkan- (25) “acı acı bağırmaq, hazin ses çıkarmak”

-**DAn**: ““O, aldırar künü cazdırar degen uşubu?!”dep içinen **muñkandı**.” (S.K.: 581)

-**NIn**;- **DAn**: “Kaptaldagı kuu arçanın başınan calgız kükük **muñkanıp**, çarçañkı ün saluuda.” (S.K.: 153)

2.12.57 murçuy- (4) “somurtmak, dudak bükme”

Ø: “Kudayar-xan **murçuydu**, Niyaz kuşbeginin sözünün kaleti barbı!” (S.K.: 181)

2.12.58 mušta- (6) “vurmak, dövmek, yumruklamak”

Ø: “Eşigine çıgıp, Sarıbay cer **muştap** otura kaldı: —O... Kol cuupturbuz emese attan!” (S.K.: 302)

-In: “O-o, kokuy ay, — dep, eer kaşın bir **muştap**, muñkanıp ciberdi Beknazar, — caman oyu cok eleanın!” (S.K.: 588)

2.12.59 muun- (6) “boğulmak, nefes alamamak”

menen: “— Tiş salganın kara, bu kiçinekey cırtkıçtın?! — dedi da, çırıldagan balanı karga basa kuu çeñgel **menen muuntup**, kıkıldatıp, kökürögünön tizelep nıgırıp, beykünöö naristenin ooz-murdunan kanı tögülüp, ayak serppey kalganda gana ciyirkene iterip taştap, öçü kana kübürönüp, kan bolgon kolun karga cuugan bolup, atına mindi.” (S.K.: 601)

2.12.60 muuzda- (10) “boğazını kesmek, boğazlamak”

-DA: “Teñ katar akboz beeni küçtüü cigitter daroo tuşoolop cıgıp, a ölüm sezgen canıbar bir çıñırıp kişinep, köz irmemde **muuzdaldı**.” (S.K.: 70)

-NI: “Oşol zamat tapıragan el sarıbaşıl ak ulaktı bakırtıp muuzdaşıp, koltugun carıp, ısıgı menen öpkösün suurop, kempirge karmata salıştı: —Keliñiz, cakşı köñülñüz menen, ceñil koluñuz menen batır uuluñuzga öpkö çaap taştañız!” (S.K.: 317)

-DAy: “ Kiçine gana küñöösün tapsam koydoy **muuzdatam**, darga ekiden astıram, cerge tiriley kömdüröm.” (S.K.: 577)

2.12.61 muyu- (4) “1. inanmak, güvenmek; 2. ehemmiyet vermek; 3. peşinden takip etmek; 4. bir şeye, bir işe gönül bağlamak”

-GA: “Cüyögö **muyudu** general: —Meyli, urmattuu datka ayım, siz aytkanday bolsun,—dedi şar, señselgen azem murutu bık ete cımıyp.” (S.K.: 674)

2.12.62 muzda- (8) “buz kesilmek, donmak pek fazla soğumak”

Ø: “Eşik şırt dese, te alıstan it koñk dep ürsö, başın selt kötörüp, cüröğü **muzdap**, erdin kımtıp tñşay kalat.” (S.K.: 699)

2.12.63 müdürül- (3) “sürçmek”

Ø: “Sarbaz bir **müdürülüp**, möñköñdöp, cıgılıp kete cazdap barıp, aña tüşö kaçtı.” (S.K.: 517)

2.12.64 münkürö- (18) “gayet zor ve içinden çıkılmaz vaziyette bulunmak”

-NI: “Kanaat-şanı taluu uçurunan karmap, kaarıp, **münkürötüp**, köz körünöö kadırın tebelep catkanına tañ kalıp, ıraazı bolup başın iykegiledi...” (S.K.: 206)

Ø: “Carkın ayım **münküröyt**: —E-e, emi... şügür debeske çarabız da cok...” (S.K.: 141)

2.13 /N/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.13.1 naçarla- (1) “zayıf düşmek, kötüleşmek”

-GA: “Mına, AlimbekSarı özön curtunaözü çardap meyman bolup, kılıcıdırtpay catıp alıp, kesepeti uşul boldu ki,koşun olcodon ayrılıp — atı arıp, suukka urunup, azıktan mukurap, akırı coogo caramı **naçarladı**— bul bir sebep.” (S.K.: 208)

2.13.2 narıla- (6) “uzaklaşmak”

Ø: “Ulam koyuu köbügöndü şıtırata **narılagan** sayın cüröğü opkoolcup, tezdey berdi.” (S.K.: 229)

2.13.3 nazdan- (1) “nazlanmak, kırıtmak”

Ø: “Ceendin akısın berbesek, kımbatka tüşüp cürböylü! — dedi, **nazdanıp** tamaşalagan boldu da, bulak ete örgöö kirip, kayra tez çıktı.” (S.K.: 306)

2.13.4 negizde- (1) “tesis etmek, tahkim eylemek, esasını kurmak”

-GA: “Tagdır çeçüü, bütüm bütürüü kezderinde üç taypanın teñ bayırkıdan kelgen saltın, adatın eske albay, aga atayın **negizdebey**, atayın islam şariyatı boyunça erece karmanıp, dayıma ele islam erecesi da turuktuu bolunbay, köp uçurda salttan da, şariyattan da tışkarı özbaşına kanday pikir kele kalsa oşondoy oyluk kıla berişken.” (S.K.: 196)

2.13.5 nestey- (46) “dalgın, etrafta olup bitenlerle alakâdar olmamak, uyuşuk bir halde bulunmak”

Ø: “Birine biri şek sanap, birinen biri abaylap, kandaydır bir keskin sözgö, keskin kadamga barbay miñbaşılar **nesteydi**, pansattar **nesteydi**.” (S.K.: 24)

-DA: “Kudayar-xan ıldıy tiktep turgan kalıbında **nesteydi**, közü kıbıñdap: - Gm... —dep kınırıldı. —Munu kanday tüşünsök bolot?” (S.K.: 462)

-nI: “Nüzüp küöldöp turgan divanxananı bir **nesteytti**.” (S.K.: 95)

2.13.6 nıgır-/ ıgır- (3) “ezmek, sıkıştırmak”

-**DAn**: “Tiş salganın kara, bu kiçinekey cırtkıçtın?! — dedi da, çırıldagan balanı karga basa kuu çeñgel menen muuntup, kıkıldatıp, kökürögünön tizelep **nıgırıp**, beykünöö naristenin ooz-murdunan kanı tögülüp, ayak serppey kalganda gana ciyirkene iterip taştap, öçü kana kübürönüp, kan bolgon kolun karga cuugan bolup, atına mindi.” (S.K.: 601)

2.13.7 nıksıra- (15) “mayışmak”

Ø: “Bütkön boyu **nıksıradı**.” (S.K.: 266)

-**DAn**: “Asa tayagınan başka canında coldoşu, kuralı, süyögü cok, cer kezgen kalender okşoyt?..” dep oylodu İsxak, töö üstünön **nıksırap**, töönün basığına termelip kelatıp.” (S.K.: 552)

2.13.8 nıkta- (2) “tahkim etmek, pekitmek”

Ø: “Bir kempirdi toktotuşka çamañar bolbodubu? —dep **nıktap** suradı al, közdörü çakçaydı.” (S.K.: 72)

2.13.9 nımda- (3) “nemli etmek”

Ø; -**In**: “Acıbay datka kımızdan birtike cutup, tamagın **nımdadı** da, ırakattanıp tamşanıp alıp, kayra sözün uladı.” (S.K.: 57)

2.13.10 nikele- (3) “nikâhlamak”

Ø: “Bir tüzü iygi urgaaçı bolso... **nikelep** üygö kirgizip alsak okşoyt...” (S.K.: 343)

-**DA**: “Çıpçañ bir ay içinde atasının töründö toyun ötkörüp, ak nikelep, alıp ketken eken köldöy biy” (S.K.: 647)

-**GA**: “Oşol uçurda anın cuktugunan paydalanıp Xivaxanı Buxaraga karşı **niyettenip** kıymıldap kalganımış dep ugup, cürögü atıp ketti da, şaardı kamaloonu daroo toktottu, tez artka çeginip, coldunoñutuna bet aldı” (S.K.: 104)

2.13.11 noyu- (4) “zaaf göstermek, yenilmek”

-**DA**: “Ordonun beybaştarınan korup ala turgan bolsr bul el aga ar kaday zaman selinde **noyubagan** kubat, mayışpagan bel bolup bererine bekem işendi.” (S.K.: 194)

Ø: “Kara kaşka argımdı kirpiginen ter tamçılup, üstündögü korgoşun salmak ulam oorlop baratkansıp, **noyup**, bir orunda tura albay burañday berdi.” (S.K.: 316)

2.13.12 nurdan- (3) “nur saçmak, nurlanmak”

Ø: “Tolukşugan caş zayıp, ırdı tıñşap, meltirep cer tiktep turup, köñülünö bir maani tuura keldi okşoyt, ečkıl cüzü **nurdanıp**, alagar közü kılayıp, “tuura” degendey başın iykedi da, butuna calañ depiş salıp çıkkın eken, bagalegi saymaluu saralaşayı ıştandan ak bakayı calt-calt etip, örgösünö kayra kirip, bir nan alıp çıktı.” (S.K.: 559)

2.14 /O/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.14.1 obdul- (28) “1. gövdeyi öne doğru atarak kalmak; 2. hiddetle üzerine atılmak”

-**DAn**: “Kudayar-xan ordunan **obduldu ele**, Niyaz kuşbegi koltugunan süyöy berdi” (S.K.: 181)

Ø: “Sarıbay öydö bolo: —Madıl... — dep **obduldu**, muunu kaltırıp, tura albay emgektep cıgıldı.” (S.K.: 439)

-**DA**: “Al at üstündö üzöngünü kere teep **obdulup turgan ele**, Abil-biydin közünö kan tolo tüştü.” (S.K.: 49)

-**GA**: “Tobokelçi candar örttöy çatırıp, acal kanatına carmaşıp, kılıçtarın bulgalap, attan murda alga **obdulup**, iri aldıda dürdügüp baratıştı.” (S.K.: 20)

Ø;- **DAn**: “Beknazar katardan **obdulup**, tutalanıp sınar tizelep tura kaldı.” (S.K.: 362)

2.14.2 oduray- (2) “kaba nâhoş olmak (yüz hakkında)”

Ø: “Saal ırgılcnı bolup, arıktaganga biline tüşkön çaarı odurayıp, ireñi suz tartıp, İsxak dubalga süyönö kelip oturdu.” (S.K.: 479)

2.14.3 okşo- (100) “benzemek”

Ø: “Canagı ün bergen oşol **okşodu**.” (S.K.: 448)

-**nA**: “Nastaliktegi sızık birinin közünö cebelüü caa bolup körünsö, birine uçup baratkan kanattuunun sürötünö **okşodu**.” (S.K.: 505)

-**NIn**;- **nA**: “Te alıstan adam ünü çıkkansıp, akkan suunun şıbırtı **okşop**, cer düñgüröp, kalıñ atçan kele catkan **okşodu**.” (S.K.: 512)

-**GA**: “Mınday çakta akıldı, küçtü mına sizge **okşogon** azamat adamdar tabat.” (S.K.: 545)

2.14.4 okşu- (3) “mide bulantısı hissetmek”

Ø: “Beknazar dağı **okşudu**.” (S.K.: 699)

2.14.5 okto- (9) “silahı kurmak”

Ø: “Emi, tilmeç,—dedi Kurmancan tilmeç kesargilt caşıl közü **oktolo**, söömöyün kezep, —menin koër şartım bu, toluk ayt ortoçu törögö!” (S.K.: 669)

-NI: “Oşol mintıktı **oktop** alıp, colun tosup catasıñ...” (S.K.: 332)

2.14.6 oku- (43) “okumak”

Ø: “Kat taanigan biröo tütük kagazdı cerden ala koyup, bir sıyra tez köz cügürtüp, oturgandardı nesteyip tiktey berdi, oturgandar da kızıktı, “oku” degendey çekçeyip tiktep kalıştı, tigi mukaktanıp, akırın **okudu**.” (S.K.: 575)

-NI: “Biydin ayar közdörü anın kebetesinen “sensiz da, senin tapşıruuñsuz da, cigitterge söz ötöt” degen pikirdi **okudu**.” (S.K.: 34)

-In: “Canagı cerin... kayta **okuñçu**, abziy... —dedi bir kur ireñi ketip, bir kur cini kelgendey, tanabı kıpçılıp.” (S.K.: 462)

2.14.7 okuran- (1) “yavaşça kişnemek”

Ø: “Akboz eesinen tizgini boşoboy kalıp, bir tegerene **okuranıp** toktoy kaldı.” (S.K.: 22)

2.14.8 olcolo- (3) “ganimet almak”

-DA;-DAn: “— Budparastardın kudayı imiş, ubağında Amir Temir İndstandan **olcolop** kelgen eken” (S.K.: 150)

2.14.9 oñdo- (19) “düzeltmek, yoluna komak”

Ø: “Uşunday aytsañız tuura bolot, baatır cigit... — dep **oñdodu** Abdı-raxman elçi.” (S.K.: 49)

-In: “—Köktüğün cetet tübüñö, balam!..—dedi da, celbegey camıngan şırırma kara çapanın **oñdonup**, artın karabay ücürödön çıgıp ketti.” (S.K.: 483)

2.14.10 oñol- (13) “düzelmek, yoluna konulmak, onulmak”

Ø: “Cetim eleñ cetildiñ, karıp eleñ **oñolduñ.**” (S.K.: 60)

menen: “Cangaraç bu beybapa düynönün ulagası menen törünö, baştalışı menen akırına öz *oyu*, öz kaygısı bar, eger oşonun aytkanı **menen oñolso**, oşonun kolunan kelgeni menen bütsö al karalay köz kalıñ curtun kabak türünö, müdöösünö gana, curtun calpı paydasına gana cürüü cagın közdöp, emi mintip sakalı kuuday bolgon çağında bir elge çoñsunuu emes, bir kişiğe akarat kılúu emes, cılanga kol kötörböy turgan sanaaga kelgen, arık ıray, kuş murun, kabak üyrüp tiktegen tik köz, birok beker söz oozunan çıkpagan, elge alınıp, “ukuruk moyun, uzun akıl” atanganı biy kör düynögö da, biylikke da tokmeyde bolgon adam.” (S.K.: 190)

2.14.11 onto- (45) “ıkmak, inlemek, yavaşça melemek”

-**DAn:** “Cakın ele cerden biröo **ontodu.**” (S.K.: 485)

-**DAY:** “Nasirdin-xan dalısınan sokku cegendey **ontop**, közün cumup, şaldıray tüştü. (S.K.: 524)

-**çA:** “Çarasız bir abalga kabılıp, özünçö kürsünö **ontop**, bul niyetin açıkka ığara albay xan başı menen kıynalıp, şaldırap oturup kaldı Mala-xan.” (S.K.: 210)

2.14.12 oodar- (8) “1. devirmek; 2. çevirmek”

Ø: “Ozungan **oodarat.**” (S.K.: 334)

-**In:** “Al kimge emne derin bilgen cok, kimdi alkarın bilgen cok, tüş sıyaktuu bolup turgan bul işter esin **oodardı.**” (S.K.: 71)

-**DAn:** “Çalkasınan **oodarıştı.**” (S.K.: 23)

2.14.13 oo- (42) “1. ağmak, bir yana sarkmak, bir tarafa yatmak, eğik bir şekle girmek”

Ø: “Kayta köñülü **oodu.**” (S.K.: 260)

-NIn;-In: “Bul carkıragan keñ düynönün kutu calgız oşolor kalgansıp Sarıbaydın köñülün oodurat.” (S.K.: 260)

-GA;-In: “Türdüü çımçıktar sayrap, kılaktap uçuşup, Sarıbaydın başına öto cakın uçuşup, alardın taza ak kanattarı caltıldap, anı kaydadır mından da sonun bir cakka köñülün oodurdu.” (S.K.: 426)

-GA: “A eleti kişi “E-e... munu emne kılrat — mineyin deseñ at bolboso, ceyin deseñ nan bolboso bu..?” dep oylonup turdu da, anan közü başka cakka oop, kaldayıp bastı.” (S.K.: 426)

2.14.14 ooluk- (3) “inat etmek, direnmek”

-DA: “Men baram! — dedi Eşim katuu, koşunga koşulgan, “baatır” atangan cigit ko, oşol cerde köz körünöo oolugup, öröpküy.” (S.K.: 388)

2.14.15 oona- (6) “ağnamak, debelenmek (eşek, at hakkında)”

-GA: “Dene topurakka oonap catıp kaldı.” (S.K.: 178)

-DAn: “Tigi atınan oonap tüşkön kişi özü kögöla sakal bolup cürgönünö karabay kempirdi one” atap çaşıp: —Aylanayın, ak ene, özüñ beyne kılğan...” (S.K.: 316)

2.14.16 oorlo- (9) “zor gelmek”

Ø: “Körüp içten sızdap, oorun oorlop ketet, Kanışım... eki ölösün...” (S.K.: 343)

-GA: “Özüñör körüp turasıñar, kündönküngö kısıp, kündön küngö oorlotup, akırı ala turgan acalday mukuratıp, aylanı tügötüp, ölkönü boşotup ber dep oturat go?!” (S.K.: 572)

2.14.17 oor- (28) “hastalanmak”

-NIn: “Anın meesi oorudu.” (S.K.: 78)

Ø: “Musulmankulga bul sözdör tabaday uguldu, köñülü oorudu.” (S.K.: 154)

-**In**: ““Koynumda, cazdığımda catıp ölsö, kara takıya deşse meyli ele go...”
dep, dayıma armanı başın **oorutat**.” (S.K.: 271)

2.14.18 oozan-/oozun-(15) “1. söylemek, demek; 2. ağza almak”

-**NI**: “Teñirberdi kata tüştü:—Cok, kudam, anday söz**dü oozanba**.”
(S.K.: 285)

menen: “Enesinin uuzu **menen oozantıp**, altın sırluu beşikke salıp, üstünö ak şayı oromol caap, cup attanarda tütpöy Sultan Babır naristenin mañdayına kolunun uçun tiygizip ööp, bir üşkürüp, anan belindegi kauxar kemerin çeçip beşıktin üstünö arta taştayt.” (S.K.: 55)

-**DAn**: “Baytik caşı uluu öz agası Cangaraçtan, kadırluu Cantay**dan oozunbayt**, küt etpey sözgö iret, maani berip gana bık etpeyt.” (S.K.: 188)

2.14.19 opkoolcu-/opkolçu- (6) “meyus olmak, maneviyatı kırılmış bir durumda bulunmak, can sıkıntısı olmak”

-**NIn**: “Al kança uzatıp ırdagan sayın Ayzaadanın cüröğü **opkoolcup**, betine kan dürgüp, muunu titirey baştadı.” (S.K.: 281)

2.14.20 orkoy- (3) “kambur şeklinde çıkık durmak, sivrilip çıkık durmak”

-**DAn**: “Eki iyni taar kiyimden **orkoyup**, entigip, alsırıp turgan nemeni dağı bir tiktep, toktolup, “zındandın sızı ötkön eken balaga...” degen oydo, dağı özünçö akırın başın iykep:

—Bir az kün tınıkkıla, boy-ayaktı, oy-akıldı cıygıla...—dedi Abdıllaga”
(S.K.: 488)

2.14.21 ormoñdo- (3) “somurtmak ve susmak; 2. öne doğru çıkık durmak”

Ø: “Çoñ iyri tumşugun açıp, şaışıp, şabırt çıkkan cakka ıntılıp, **ormoñdop** tınçı ketti.” (S.K.: 259)

2.14.22 ormoy- (9) “1. somurtkan ve az konuşur olmak; 2. öne doğru çıkık durmak”

Ø: “**Ormoyup** tiktep kaldı Beknazar: -Koy, — dedi akırın, — andaydı oylonbo, öz canıñı bekem tişte, Kanışım...” (S.K.: 343)

-GA: “İsxak obdulup turup, eki közün kıpkızıl kılıp çoñ açıp, canındagılarga şektüü **ormoyup**, erdinbek kımtıp, ireñi kumsarıp tiktey berdi.” (S.K.: 590)

2.14.23 orno- (8) “yerinde pekleşmek, sokulup kalmak”

-NIn;-GA: “General Çernyaev**din** biyik cerge katar **ornotulgan** zambirekteri cabıla ok bürküp toso baştağı.” (S.K.: 20)

-GA;- DAn: “Kap orto “taktadan biyik seki **ornotulgan**.” (S.K.: 612)

2.14.24 oro- (43) “dürmek, sarmak, dolamak”

-In;-nA: “Koluna tiygen arkandın uçun beline **orop** karmap, unçukpay, İsxak sepildin biyik dubalınan akırın salañdap tüşö baştağı.” (S.K.: 486)

GA: “ —Menden bak talaşıp, tuugan bolup koynuma kirip, cılan bolup moynuma **orolduñuz**, col bolup aldıma sozulup, tuzak bolup butumdan çaldıñız.” (S.K.: 502)

2.14.25 or- (4) “ekini, otu biçmek”

-NIn: “Buuday**dın** orulganı **orulup**, kırman çetine çarkap bolup cıyılıp, orulbaganı kıpkızıl bolup celge kölbüp, danı ıdırap tögülüp turat.” (S.K.: 508)

2.14.26 orundat- (3) “ifa etmek, yerine getirmek, yoluna koymak”

-In: “Talabın **orundatıp** akırın tıy...” (S.K.: 77)

2.14.27 oşent- (17) “öyle yapmak”

Ø: “**Oşent**. Kayratıñ bolso, öçündü uşul düynödö ele alıp kal, Madılım...” (S.K.: 333)

NI: “Kıpçak kırgının kadırluu Carkın-ayım “ortodogu buzuktardın ayıbınan” dep cariyalap, kay biröölördü çındap ele ordodon kuup, xan uulu Kudayardı el közünö tazartıp, eñ akırı Abdıraxman eköbün cüz körüştürüp, töş tiyiştire kuçaktaştırıp, “emi ötköngö ökünbögülö, bir tuugan bolup cürgülö” dep, Abdıraxmandı uul tutungan, **anı oşentip** toñ moyun bekterdin taasirinen çıkarıp algan.” (S.K.: 453)

2.14.28 oşton- (6) “1. keyifli, neşeli olmak, sevinmek; 2. kırıtmak”

-DAy: “İsxak üzöñgü kırıtararı menen, buluttay ak boz argımak **oştonup** büpaxay cürüş aldı.” (S.K.: 497)

Ø: “Taanıtkıla enesin üç korgondun kaykısınan!” dep, zambirekçi — sarbazdarına dem berip, **oştonup**, şerdenip, oydolotup turdu.” (S.K.: 516)

2.14.29 otkoz- (11) “otlatmak, ayak altındaki yemle, yani otla beslemek.”

Ø: “Al dağı köp **ottolup**, köp tebelenip, taakıbolup, sarala bolup бүткөн.” (S.K.: 618)

-In: “Oozuna kelgenin **ottop tur.**” (S.K.: 335)

2.14.30 otur- (688) “1. oturmak, yerleşmek; 2. bulunmak, ikamet etmek; 3. evde kalmak (gelinlik kız hakkında)”

-DA: “Emi mına baarı çok, siz döñdö tölgö tartıp **oturasız**, biz sizdi itelep ala ketelidep, mintip kayrılıp Kordoygo salıp, artıñızdan kelip oturabız!” (S.K.: 200)

-GA: “Xan el caktı bir calt karap aldı da, kilem töşölgön cıgaç tepkiç menen öydö balaxanaga çıgıp, ordo kişilerinin koštoosunda kelip, muruntan dayardalıp koyulgan biyik orunga **oturdu.**” (S.K.: 170)

-DA;- GA: “Sarıbaydı bel tuttu belem, erdemsiy ürüp kaldı Sarıbay tışta köpkö **oturdu.**” (S.K.: 432)

-NIn;-nA: “Keçinde, catayın dep çeçinip, töşögünün etegine emi **oturganda**, sırtkı üydön kobur ün uguldu.” (S.K.: 576)

-NI;- GA: “Anı oşol boydon alparıp takka **oturguzuştı.**” (S.K.: 95)

2.14.31 ovolo- (3) “havada uçmak”

Ø: “Kol cetkis biyik darak da bir künü kuurap cıgılat, **ovolop** uçkan ak kanat kuş da bir künü top dep cerge tüşüp kalat.” (S.K.: 41)

2.14.32 oydolo- (6) “sekerek koşmak, sabırsızlıkla yürümek”

-In: “Zayıp keseni koluna alıp, emi oozuna cakındatkanda beri caktan corgo tayın **oydolutup** uulu bardı, ene ooz tiybey bere saldı:— Me, içe goy, karaldım...” (S.K.: 276)

Ø: “Kişi taanırılık aralıkka cetkende Beknazar saal tizgin cıydı, kızıgan kulan çaar **oydoloy** imerile berdi.” (S.K.: 450)

2.14.33 oy- (2) “oymak, kazmak, hakketmek”

-In: “Tizgin tartkan er bülösün kıyratıp, ayıldarın örttöp, Alımbeginin közün **oydurup**, celdetke cöö ceteletip kelmekçi.” (S.K.: 218)

-NIn;-nA:-DAn: “Ar bir üydün eşigine birden kemege **oydurup**, üy eesi karal bolup tik turup kütünüp, közünün ağı menen teñ aylanıp, cumşagan cagina butunun uçu menen cügürüp, konok aluuda.” (S.K.: 307)

2.14.34 oyğon- (36) “uyanmak”

-DAn: “Caman tüştön **oygonup** kutulganday, caman oyunan bir silkinip suuruldu, ceñildene kaldı.” (S.K.: 547)

Ø: “İsxak **oygonup**, ordunan öydö bolup, cürögünün dük-dük etkenin kozgolboy karañgı bölmödö üñküyüp köpkö oturdu.” (S.K.: 503)

-DA;- DAn: “Bir ubakta tuncuroodon **oygonup**, oorüşkürüp, öydö karadı: —Ye, Akbalban, kaydasıñ?..”(S.K.: 626)

-In: “Mına, emi mintip kabagının tırışı köböyüp, eti oorlop candın tınçın közdöp kalgan çağında, şumduktuu tüş eskirip, esinen çıgıp baratkan kezde, kütpögön cerden ordodo oodarılış bolup ketti da, tınçı cok sezimin kayra **oygottu**.” (S.K.: 90)

2.14.35 oylo- (211) “1. düşünmek, tefekkür etmek; 2. karar çıkarmak”

-**NI**: “Mına uşu maani biz**di oylontup** da, ceñip da oturat.” (S.K.: 247)

-**NIn;-In**: “Uşunun baarın ökçöp **oylonup**, tübünö közü cetken soñ, anan sizdin oyunuzga makul bolboy oturgandır allayar!” (S.K.: 110)

Ø: “Al unçukpay **oylonup**, dağı ele kazıydan közün albay, cılan oynotkon industay kubarıp tiktep oylonup oturdu.” (S.K.: 93)

-**DAn;-GA**: “-Ecesi Carkındın eri bolgonduktan kiçine can tarttıbı ce cön ele booru açıp kettibi, Şeralinin üstü-başın uşu ubakka çeyin el körgüdüy kılıp obuşturup koybogondugu üçün içinen Nüzüpkö kine **oylop ketti**.” (S.K.: 65)

2.14.36 oyno- (71) “1. oynamak, eğlenmek, rahat durmamak, şaka etmek; 2. aşk ve alâka münasebetlerinde bulunmak”

-**DA**: “Canagı camaktap car aytıp cürgön ırçı kulan çaar argımaaktı maktap kaldı:

kızıl çaar argımak kup kelişken sınduu at, kumda **oynogon** kulanbı, canıbar, kuuldap tuyagınan çañ uçat...

Kamış kulak, tik tuyak, eki kezü şam çırak,

anık buudan okşoybu, canıbar,

aybandan başka sür turat...” (S.K.: 325)

-**DAn: menen**: “Bu, kaday, Taşken şaarınan beri çıkkanda coogo attangansızbı, ce bu Uzun-Agaç bekett**en** orustar **menen** köz tañmay **oynop** tamaşa körgönü kelgensizbi?” (S.K.: 205)

-**In**: “Sıpaylar kuturup attarın çañırtıp **minişip**, öydö-tömön carışıp at oynotuşup, kudu bir caktan coo alıp kelatışkanday.” (S.K.: 370)

2.14.37 oysoñdo- (2) “şuh olmak, oynak, canlı, çevik olmak (örn. genç kadın hakkında)”

-NIn;-nA: “Başattan cılcıp akkan tunuk suu kalıñ calbızdı aralap agıp, mayda kök köpölöktör kılaktaşıp nınga konuşup, kalkıldap kayra uçuşup, çirkey añdıgan iynelikter cılcıgan suunun betine cakın **oysoñdop** çabıt kılıp cürüştü. Ayzaada kelgende cılıkılar talıkşıp basıp töşkö cayıldı.” (S.K.: 38)

Ø: “A orus ulam aga köz kırın salıp, kayra aldındagı birdemege küymönüp, kolu **oysoñdop**, kayra köz kırın salıp, kayraözünçö üñülüp oturat. (S.K.: 687)

2.14.38 ozondo- (5) “1. dinmeden ağlamak, bağıra bağıra ağlamak; 2. uzatarak ve yüksek sesle bağırmak”

-DAn: “Tıyaktan Sanem **ozoñdop** çıktı:—O koku-uy!.. O kokuy, Temir emi çındap ölgön turbaybı, kokuy...” (S.K.: 285)

Ø: “Kalander kebersigen erinderin kıbıratıp, küngö, terge bışkan karatoru cüzün bırıştırıp, ar topko bir barıp, **ozondop** dağı ır ayıp basıp cürdü.” (S.K.: 179)

2.14.39 ozun- (3) “öne atılmak”

Ø: “Birok biri da **ozunup** ordunan turbadı.” (S.K.: 590)

2.15 /Ö/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.15.1 öböktö- (21) “1.dayanmak; 2.başını eğmek; 3. asaya dayanarak ölünün üzerine eğilmek”

-**NIn**;- **nA**: Askerbaşı selt degendey bolup tüzölö tüştü da, akırın iyilip eerdin kaşına öböktöp turup kaldı. (S.K.: 22)

-**GA**: “—Biz ilgerten kılıçka öböktöp uktap, kılıç menen oygonup kelatkan elbiz.” (S.K.: 42)

Ø: “Bütkül denesi menen öböktöp bastı...” (S.K.: 269)

Genel olarak “öböktö-” fiilinin yönelme hal eki aldığını görebiliriz.

Yukarıdaki örnek cümlelere bakıldığında “öböktö-” fiili hem ilgi hal ekini hem de yönelme hal ekini almıştır. Ayrıca bir kez de gizlenmiş belirtme hal eki aldığını görmemiz mümkün.

2.15.2 öcörlön- (2) “inat etmek, aşırı aksilik eylemek”

Ø: “Kokonduktar öcörlönüp, kırılğanına karabay, kübülgönünö karabay, suuday kaptap, iri aldı kılıçtaşuuga ülgürö turganday bolup kelattı.” (S.K.: 21)

2.15.3 öç- (53) “1. sönmek; 2. silinmek, yok edilmek”

-**DAn**: “Oşondo çındap korkunuç keldibi, mañdaynan cıldızı birotolo öçüp ketti.” (S.K.: 602)

-**NIn**;-**DA**: “Bilikten çıkkın birtke ak calın ulam pastap, ulam karoolonup, muzdak abanın içinde akırın termelip öçüp, İbragim Xayaldın tünörgön kabagı küñgürt tartıp, karañgılıkka ulam cutulup barattı. (S.K.: 79)

-**NIn**;-**DA**: “Kün menen tündü töbödö asılıp turgan bir uçuk ak ciptey ülbürögön carıktın birde öçüp, birde payda bolgonunan gana ayırmalayt.” (S.K.: 473)

-**DAn**; **Ø**: “Miltesinen takır çok öçürböyt.” (S.K.: 21)

-**NI**: “Tün bir ubak, birok birtkelep cañılap, içkeriştirip, Kurmancan **ottu öçürböyt**.” (S.K.: 216)

-**NIn;-In**: “İşengen yasaulbaşının kıyrıp kalışı Nasirdin-xandın ındının **öçürdü**.” (S.K.: 519)

2.15.4 öçük –(7)“intikam, kin beslemek”

Ø: “Dabıl karsıldap, ulam öcörlönö, ulam **öçügö urulup**, kulak tundurup, sıpaylardın attarı tıbrap, koldoru kılıçtardın sabına sermeldi.” (S.K.: 314)

Ø: “Kastar ulam **öçügö** kılıç tireşip, alka cakadan burdaşıp, şart acırap ketip tacaaldana kayra betteşip catıştı.” (S.K.: 315)

Ø: “— Aytıp bar, cakşı cigit, baatırlarga börünün uyasın buzup, böltürügün karmap alsa bolot ki, birak börülör **öçügüp** kiyin koroogo apat tüşürörün tooluktar cakşı bilişpeybi?” (S.K.: 359)

2.15.5 öksö- (2) “acı acı ağlamak, yüksek ses ile ağlamak”

Ø: “Ne elden azgan bala kaygısı, ne beykünöö kırılğan el kaygısı, öz köñülünön, öz dilinen köbürgön arman öz kulagina kıl kıyaktın **öksögön** muñkangan küvü bolup ugula baştı.” (S.K.: 665)

2.15.6 öksü- (3) “gevşemek, yetişmemek”

Ø: “Batırbek öböktöp **öksüdü**.” (S.K.: 630)

2.15.7 ökün- (7) “pişman olmak, olup biten hakkında esef etmek”

-**GA**: “Kıpçak kırgının kadırluu Carkın-ayım “ortodogu buzuktardın ayıbınan” dep carıyalap, kay biröölördü çındap ele ordodon kuup, xan uulu Kudayardı el közünö tazartıp, eñ akırı Abdıraxman eköbün cüz körüştürüp, töş tiyiştire kuçaktaştırıp, “emi ötköngö **ökünbögülö**, bir tuugan bolup cürgülö” dep, Abdıraxmandı uul tutungan, anı oşentip toñ moyun bekterdin taasirinen çıkarıp alğan.” (S.K.: 453)

Ø: “Dagı bayagı oy, dagı bayagı **ökünüç**.” (S.K.: 590)

2.15.8 ökü- (9) “yaygara koparmak, acı acı ağlamak”

Ø: “Cigitter çuu turup **ökürüştü.**” (S.K.: 630)

2.15.9 öl- (220) “ölmek”

-DA: “Caman attı bolup cazdı**ta ölböptür**, coo betinde el üçün can kıyıptır baatır. Kaygırbañız!..” (S.K.: 448)

-DAn/ murun: DAn **kiyin**: “Menden **murun** adam **ölböptürbü**, menden **kiyin** adam **ölböybü**, tagdırı oşol bolso körböybü?! (S.K.: 699)

-NIn;- DAn: “Cazmışı oşol eken, can tagañız öçöşkön biröönün ogunan sebep taap **öldü.**” (S.K.: 356)

-DA: “Al tırmalap, cıttuu nim topuraktan bir uuç alıp, oy basıp tuncurap turup, “Kay cerde **ölsöm** da kindik kanım tamgan cerdin topuragı üstümdö bolsun...” dep, koynuna salıp aldı.” (S.K.: 437)

-NI: “Bu can dalbas, “meni **öltürüp**, anan barasıñ”degen argasız ölörmandık.” (S.K.: 636)

2.15.10 ömgöktö- (4) “1. iyice eğilmek; kamburlaşarak yürümek (yaşlı insanlarla ilgili); 2. çok çalışmak; 3. mec. göğsü kabararak öne atılmak; saldırmak”

-NI; menen: “— Dombu çoñ tebeteydi at **menen ömgöktötüp** çokuga kamçı menen bir şiltep kaldı.” (S.K.: 311)

-GA: “Tentirep, adatınça kınıldap ırdap, andan narı ıylap, bir kömüsködö cürgöndür, taap, urup, **atka ömgöktötüp** aydap kel.” (S.K.: 388)

2.15.11 öñdön-(26) “1. benzemek; 2. tazeleşmek (beniz hakkında)”

Ø: “Karı keñeşçi çarçagan **öñdönöt**, tördö kuş cazdıktarga kınıkayıp, alakanın caagina cazdap, bürüşüp catkan.” (S.K.: 364)

2.15.12 öñgürö- (7) “acı acı ağlamak, bağırıp ağlamak”

-Nİn;-nA: “Alimbektin tındım bolgonu ugulgan soñ Kurman-can daroo aleyne örgöö tiktirip, tündügünö aza belgisi kara baylagan tuu saydırıp, uruk-tuuganın cıynap, özü asteydil közünön caş tögülüp, kolundagı şakek-bilerigin, kulagındagı sabagın çeçip, kara kiyip, koş böyrögün tayanıp, **eldin** eñ aldına **öñgüröp**, akırın eki ooz koşok koştı.” (S.K.: 238)

2.15.13 öñköy-(4) “öne doğru eğilmek”

Ø: “Pansat çiyindi tuura basıp, **öñköyüp** köpkö öñüp tiktep, bir ubakta tompoy atıp, çükölör cayıla tüşüp, birok bir da çükö çiyinden çıkpay kaldı, çükö çıksa oyunçu oyunun ulanta bermek.” (S.K.: 135)

2.15.14 öñör- (8) “birisini veya bir şeyi önde giden atın üzerinde götürmek, bir şeyi kendinin önüne, eyere koyarak getirmek”

-Nİ; menen; -GA: “Kündördün birinde içkilik bekteri uşul Musulmankuldu beşigi **menen atka** öñörüp kelişip, Almambetke emçekteş kılışat.” (S.K.: 139)

2.15.15 önük-(2) “gelişmek, büyümek”

çA: “Cıl ötü bergen sayın bu bir kezde tübü, tegi, tili bir curt özgörölüp, küñümdük tiriligi, kütkön mülkü, urungan buyumu bölöktönüp, acırımdalıp, ar biri öz aldınça birtkelep bolso da **önügüp**, özünçö ulut türkümünö aylanıp, emi özünçö ulut müdöösü, ulut birimdigiz zarıl mezgilge kelip takalgan.” (S.K.: 197)

2.15.16 ön- (9) “bitmek, büyümek”

-GA: “Sırtı sılık, içi küptü ordo, karmaştın tımızın ürönü küñügö akırın **önüp** cana çaylap kele catkansıgan kooptuu bir tuñguk abal.” (S.K.: 184)

Ø: “Demekçi, oy düynösünö argımak atka koşo culungan erlik, akıl nuska birge **önüp**, birge sıyıp, ayılбай köböyüp, baykalбай oozuna ır kelip türmöktölüp, cürgönü cürgön ele.” (S.K.: 252)

-DAy: ““Kelsi, beksingen dimağın köröyün...” dedi bir oyu, bir cumşarıp akılı ceñip, bir turup ötkön kegi kayra uguttay tımızın **önüp**.” (S.K.: 499)

2.15.17 ööp-/öp- (10) “öpmek”

-NIn;-In: “—Kudayga şügür, eliñiz esen — biz esen, datka!.. — dedi Kurmancan ayım, koş koldop karmap, erinin kamçılıu kolun **ööp** toop kıldı.” (S.K.: 230)

menen: “Eşim ceñe dep, aptığıp kelip, kapşıra kuçaktap calını bar oozu **menen** aymalap **öpkülödü.**” (S.K.: 340)

-NI: “İsxak süyünçüsü üçün attan eñilip cigitti kuçaktap **öptü.**” (S.K.: 519)

2.15.18 ördö- (2) “yukarıya doğru gitmek (başlıca ırmağın, çayın kaynağına, dağ deresinin başına doğru)”

Ø: “Köç, kapçıgay ördöp, suunu tepçip keçip baratat.” (S.K.: 279)

2.15.19 örgü- (4) “mola vermek, konaklamak (bir gün istirahat için)”

Ø: “Birok, al tömönkü böksö adırlardın narkı-berki betterin kıştoologon kırgız kazak törölörünün törünö çıgıp, **örgüp** kaldı.” (S.K.: 185)

2.15.20 öröpkü-/öröpkü- (20) “heyecana gelmek (kalp hakkında)”

Ø: “İsxaktın mayışmak tügül, zapkıdan cüröğü sestenip kalmak tügül, **öröpküp** kalğanın baamdap, “öpkögö ötkön sız, buundarına tolgon sarı zil ketken eken...” dep, kubanıp bolcodu Kurmancan.” (S.K.: 490)

-DA: “Beknazar közü cumuluu, kökürök oygoo.

“... küü-şau dayra şookumu, birde küçöyt, birde kaydadır alıstayt... ticine düpürötö carışkan,üzöñgüsü kağışkan kayran cigitter... özü iri aldıda **öröpkügön**, zarde köödöngö batpay, közü tik, kolu şamdagay köykölgön tuu aldında... kulan çaar argımak temindirbey ne baskanı, ne uçkanı sezilbey...” (S.K.: 595)

2.15.21 örttö- (41) “kundaklamak, yakmak, yangın çıkarmak”

-DAy: “Kıştın künü kara çañ asmanga kötörölüp, tamdar samanday **örttöndü.**” (S.K.: 579)

-**DAn**: “Ünü zirkildep, erini çormoyup, sargıç kök közü tereden **örttönüp**, atügül asteydil kıcırı kaynap, aldındagı cañı üyrönçükkö eñilip turdu: —Tur!” (S.K.: 345)

Ø: “Özöğü örttönüp, kudayga munacat kıldı.” (S.K.: 614)

-**In**: “Tizgin tartkan er bülösün kıyratıp, ayıldarın **örttöp**, Alımbeginin közün oydurup, celdetke cöö ceteletip kelmekçi.” (S.K.: 218)

2.15.22 ör- (3) “örmek”

Ø: “Kolu kaerine tiyse da, büt tula boyu **örülgön** buldursunday katuu sezilgen.” (S.K.: 253)

2.15.23 ös- (35) “büyümek, yetişmek”

Ø: Martabañ dagı össün, inim, bay terektey şaktay ber... (S.K.: 296)

-**NIn**;-**DA**;-**DAy**: “Alım xandin tuşunda Kokon cel tiygen örttöy küç alıp **östü**” (S.K.: 59)

-**In**: “Kızdın eç bir kızıdan kem bolbogon sırt körkü, iç düynösü köñülünö tolup, anı erkeletip “Kanışım” dep, köñülün **östürgön**.” (S.K.: 59)

-**nA**: “Çoton eşikten arañ sıyıp kirip, kamırabay çaypala basıp, kökürögünön coon dabış, akırın salam ayttı da, k’ıçığına et **ösüp** ketken kızıl közü üy için bir çırgıy oturgan adamdar menen suz kol alıştı.” (S.K.: 235)

2.15.24 öt- (430) “1. geçmek, uğramadan geçmek; 2. öne geçmek; 3. ölmek, göçmek; 4. affetmek; 5. keskin olmak (kesen delen nesneler hakkında); 6. sürümlü olmak ”

-**In**: “Caş kez emespi, köz tüşüp köñül caraşıp, akırı Beknazar kadimki**dey** kız **toyun ötkörüp**, baş koşkon.” (S.K.: 343)

-**DA**;-**NIn**;-**DA**;-**In**: “Çıpçañ bir ay içinde atasının töründö **toyun ötkörüp**, ak nikelep, alıp ketken eken Köldöy biy. ” (S.K.: 647)

-NIn;-GA: “Tigil zirkirep cini kelgen boydon etek kagıp turup ketti:- Büttü! Emi **senin** biyligiñ **ötpöyt maga!**” (S.K.: 620)

-NIn;-nA: “Anın Anciyanga, Şarixanga, Balıkçıga koygon bekteri ce askerden cok, ce kuraldan cok şaarlardan kuulup taştaldı, el da, kural da kötörülüşçülördün koluna öttü.” (S.K.: 496)

-DAn: “Beknazar kulan-çaar argımağın calına öböktöp çaap barıp, cal kamaştan kılaktap ötü bergende cakın ele cerden orus mılıktın ünü “tap!” etip, ok kıyıldap celkesinen öttü.” (S.K.: 517)

-DAn;-GA: “Kızıl kilem cabılğan ak töö mingen carçılar köçödön köçögö, maaleden maalege öttü:—Kimdin, kimdin zamanı?” (S.K.: 465)

-DA;-nA: “Bir ay degende Fargana çekine ötüştü.” (S.K.: 630)

2.15.25 ötü- (26) “ödemek, yerine geçirmek”

Ø: “Kara neme: —Baarı bir bu kuu katın orustun talabına makul bolboyt, aylası cok bugün makul bolso da, kiyin ak kızmat **ötöböyt**, bular curt biylen könüp kalışkan, eki tizgin bir çılırdı biröögö oñoyluk menen bere koyuşpayt” (S.K.: 655)

-GA; “Din-İslamga, din koldogon aziz ordogo ak kızmat **ötöñüz**, datka ayım” (S.K.: 249)

-NIn;-In: “Kalender tuuluunun şaanisin **ötöp** kızılanı karap, eki kolu menen eki kulagın karmap: —Allau akbar! Allau akbar, allau akba-ar!..— dep kubanıp ün saldı.” (S.K.: 563)

-DA;-GA: “Maga emi azireti ak paşanın peyili keñ boluşun gana bir kудaydan tilep, uşul ıyık şartnamaga ılayık curtum tınç bolso, curt içinde özüm bir kудayga kulduk **ötöp**, tınç ömür keçiriş cagı gana ılazım... —dedi Kurmancan, ne ökünüçü, ne ıraazılıgı sezilbey.” (S.K.: 687)

2.15.26 öydölö- (6) “yukarıya doğru hareket etmek”

-**NIn**: “Bul cerler**din** eli **öydölöp** malga cayluu, ottuu cayıttarga köçüp ketişken eken. (S.K.: 31)

-**NIn**;-**DA**;-**NI**: “Teñirberdi taruu cayga karay bastı:—Uşul aptan**ın** ayagında biz dağı üylördü **öydölötöbüz**, — dep koburadı canındagılarga” (S.K.: 277)

2.15.27 öydösün- (2) “kendisini başkalarından yüksek, değerli hissetmek”

Ø: “**Öydösüngön**, basıntkan kişini körsö, Beknazardın közünö kan tolo tüşöt, kolu daroo kılıçına cabışat, bul cankeçti.” (S.K.: 288)

2.15.28 öykö- (14) “1. sürtmek, ovmak, 2. rahatsız etmek”

-**In**: “Uşul oylor cürögün **öykögön**.” (S.K.: 661)

-**NIn**;-**In**: “Kıyla çooçulap oturgan amir Muzafardın köñülün **öykögön** toñu akırındap cibidi.” (S.K.: 245)

2.15.29 özdöstür- (2) “özleştirmek, benimsemek”

-**NIn**;-**In**: “Özülörünün cakşı adatına koşup, aralaşkan kalk**tın** cakşı adat**ın** **özdöstürüp alat**.” (S.K.:605)

2.15.30 özgöçölön- (1) “farklı olmak”

Ø: “Te bir ubaktağı atası amir Nasrulla kılıp körgöndöy “Kokon ölkösü Buxara-i-Şariftin baktiyar ökümdarının kol aldına öttü” kılıgısı kelbedi, anın artı cakşı bolgon cok ko, bul ölködöğü çaşagan türkün taypa kalk kıyla **özgöçölönüp**, özünçö curt bolup könüp kalışkan, oñoyluk menen ımgı kele koybosun bilet, “ordonu tartıp algan karözgöydön boşotkon” bolup, “ıyık ata murasın öz egesine kayra alıp bergen” bolup anın közün karabaska çarasız Kudayar arkaluu ölkögö öz ökümün ötkörmöktü közdödü.” (S.K.: 240)

2.15.31 özgör- (20) “değişmek”

-DAn: “General-gubernator fon Kaufman ordunan tura kelip, Kudayar-xandın kolun karmap, baktıluu cımıygan ireñinen **özgörböy**, taksır Kudayar-xandın ökümdarlık daracasın kadırlay turgandığın taktadı.” (S.K.: 329)

-In: “Sıpaylar ² betaldın, öñütün bat-bat **özgörtüp**, tuş-keldi bastırışıp, birde dır koyup, at oynotup, birde elteyip toktoy kalışıp cattı.” (S.K.: 16)

Ø: “Cıl ötü bergen sayın bu bir kezde tübü, tegi, tili bir curt **özgörüüp**, küñümdük tiriligi, kütkön mülkü, urungan buyumu bölöktönüp, acırımdalıp, ar biri öz aldınça birtkelep bolso da önügüp, özünçö ulut türkümünö aylanıp, emi özünçö ulut müdöösü, ulut birimdigi zarıl mezgilge kelip takalgan.” (S.K.: 196)

2.15.32 özsün- (1) “kendisine yakın görmek, öz görmek”

Ø: “Eşim gana **özsünüp** batınıp:-Ay... ay... ceñe... — dep, aldın tostı. — İya, közgö caş alıp, caman nışana baştaba, ceñe... — dep ciberdi cini oygonup.” (S.K.: 309)

2.16 /P/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.16.1 paanala- (2) “maanala- ile aynı anlamda; sığınak, hail, himaye aramak, sığınmak”

-GA: “Erte cazdın ala şalbirtında ele el kıştoolordon tımızın köçüp, boluşunça colu kıyın too aralap, kömüskö kapçıgaylarga **paanalap** kete baştaşkan ele go, bular ar suu elden, kıştoolordon uvakil sıyaktuu çogulgan top eken.” (S.K.: 637)

-In: “Sarı izine çöp salgan kuugun Çotondun Kızır-Ata mazarın **paanalap**, kak taşkın üstünö tonun caya salınıp, közü irmelip catkan cerinen taap, başın kesip kelip, bıyakk cönör aldında amir Muzafarga tapşırdı.” (S.K.: 243)

2.16.2 parla- (2) “gözünü parlatmak”

-In: “Karı közdörün **parlap**, kışkıtarın cırtaytıp kadala tiktep, attuunun tüşüp catkanın körüp, aşıkpay bayagısında ele ileñ-salañ but şiltep, saatıtka köptö arañ keldi.” (S.K.: 26)

2.16.3 pasta- (4) “aşağılamak”

Ø: “Bilikten çıkkın birtke ak calın ulam **pastap**, ulam karoolonup, muzdak abanın içinde akırın termelip öçüp, İbragim Xayaldın tünörgön kabagı küñgürt tartıp, karañgılıkka ulam cutulup barattı.” (S.K.: 79)

-NIn;-DA: “Keç küzdün salkın avasında arman, öksük, ıy, muñ tolgon basmırt ovoñ kalkıp, ulam **pastap**, ulam narılap, akçıl buurul tündün koynuna tübölükkö kayrılbas bolup siñip, tarap, cok bolup barattı.” (S.K.: 387)

-GA/çeyin: “Kıldardan çıkkın türdüü ündü tıñşap, birin kötörüp, birin küñgüröögö çeyin **pastatıp**, ündördün birine biri calganuuların cüröğü menen ugup, kıyal ergüüsünö bērilip ketti.” (S.K.: 259)

2.16.4 paydalan- (9) “yararlanmak, faydalanmak”

-DA;-NIn;-DAn: “Oşol uçurda anın cuktugunan **paydalanıp** Xiva xanı Buxaraga karşı niyettenip kıymıldap kalgan imiş dep ugup, cürögü atıp ketti da, şaardı kamaloonu daroo toktottu, tez artka çeginip, coldun oñutuna bet aldı.” (S.K.: 104)

-DA;-DAn: “Uşul uçurda anın közü çetterek turgan nökörlör karañğıdan **paydalanıp** cılıp — cılıp kete baştaganın kördü, asmandın şoolasının şaında daana kördü, unçukkan cok, çarasız bolup şaldırap turdu.” (S.K.: 79)

-NI: “Uşul kooptuu uçurdu **paydalanıp**, çooçup ketip bir çoñ amal berip tındıra koyso tınuunu bolcop, Musulmankul Nüzüptün atalığına moyun tolgoy baştağı.” (S.K.: 107)

-nA: “Te bayagı Musulmankul miñbaşı coyulgandan kiyinki cıldardın birinde orus askeri Ak-Meçitti basıp alsa ordonun şumdarı kele catkan beleeni oşol kele catkan aldınan tosuş orduna anı ordo içindegi öz ara tımızın kılta kıyışkan cosununa **paydalanışıp**, kalanın begi Cakıpbektin özün “kayran sepildi oruska satıp cibergen” kılıp, xan közünö körsötüşkön.” (S.K.: 662)

2.16.5 payla- (1) “gizlice takip etmek”

-GA: “Niyaz kuşbegi atışka ıktuu çükö **paylap**, çiyin boylop baskanda çaş xan anın kolunan tompoyun alıp koydu.” (S.K.: 136)

2.16.6 pikirleşiş- (2) “konuşmak, anlaşmak”

Ø: “Tez, Abdilla bek, Beknazar üçövünün başı koşulup, ölkönün oşol kezdegi al-abalı, ordonun, tıştan basıp kirgen çooçun akimderdin oyloru, araketteri cönündö açık **pikirleşti.**” (S.K.: 490)

2.16.7 pöpölö- (1) “iyice beslemek, bakmak”

Ø: “Ketse döölöt başıñdan, kelmegi kıyın al kaytıp,
 ömür ötör bir künü kızıl öñdü sargaytıp,
 çırpıgı sınsa talıñdan çınar "bolbos al kaytıp,
 ötkön ömür — kaçkan kuş, attiñ ay,
pöpölöysüñ emne aytıp?!” (S.K.: 559)

2.17 /S/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.17.1 saamıktat- /saalıktır- (1) “bekletmek, beklemekle üzmeK”

-**DAn**: “Arkan birtikeden **saamıktap**, al ulam cerge cakındap barattı.” (S.K.: 487)

2.17.2 saba- (8) “vurmak”

Ø: “Kim körgön uyulgugan kara bulut çümkögönün, şıbırgak burçak urganın, señselgen darak, köykölgön egin, türkün kiye, kökürök kergen calbırak **sabalıp**, topostolup cıgılğanın?!” (S.K.: 689)

-**NIn;-In;-DAy**: “Ulam küçöp, zambirektin, raket stankanın oktoru sepildin için möndürdöy sabap, tıtıp, astın-üstün tüşürüp cattı.” (S.K.: 484)

2.17.3 sabıl- (3) “1. yalvarmak, mutavaat ederek boyun eğmek, 2. çok olmak”

-**GA**: “Anın iyikpey turganın körüp, Narmambet datka dağı eñkeyip cerge çekesin tiygizip **sabıldı**.” (S.K.: 181)

2.17.4 sabırka- (5) “ıstırap çekmek, kederlenmek”

-**DA**: “ —Azireti, — dedi al subxat akırında, bir az ünü kaltıray, **sabırkay**, — bizdi çala ulamalarğa korkılбай, bizdi başı çok balapan, közü çok kögön okşotpoy, ata boluñuz.” (S.K.: 569)

2.17.5 sabırsızdan- (1) “sabırsızlanmak”

Ø: “İsxak ireñi kubarıp, aytkanı celdey taragan akılmandın oozunan emne çıgıp keter eken dep,**sabırsızdanıp**, tuncurap, bet aldın bık etpey karagan boydon, cürögü balkıldap, oygo battı.” (S.K.: 568)

2.17.6 sağakta- (3) “kümüş köstekle birleştirmek”

-**NI**: “Cügürö kelip can cigit ger corgonu **sagaktap**, Musulmankul corgodon akırın tüşüp, kamçısın süyröy aksap-aksap basıp, kaalgaga bet aldı, eki cagınan börüdöy culungan calañ kılıççan, caager, miltesi tütögön kara barañduu mergen

koştop, ireñi kupkuu, kıcırluu, unçukpay kaalgaga barganda onbaşı:—Bek! Sizdi “kirsin” degen buyruk bizde cok ele, bek...—dep ooz cıygança Musulmankul bir uurtu tartıla anı kamçı menen baştan narı tartıp ciberdi da, onbaşı başın korgolop cıgilganda andan narı aksap öto berdi.” (S.K.: 129)

-NIn;-In;-DAn: “General Skobelevdin atın eki caktan **sagaktaşıp** sakaldarı caykala belderine tüşkön eki karı adam özgöçö sıy-urmattın belgisi kılışıp, kalı kilemdin üstünö cetelep bastırıştı.” (S.K.: 677)

2.17.7 sağala- (2) “göz atmak, gözetlemek”

-In: “Öz tuugandarının ırkı cektuguna çıdasa da, babasının Samarkandagı ıyık tagın atası bölök biröö kelip eeleşine Sultan Babır çıday albay, Şaybani-xan menen katuu karmaşıp, üç colu Samarkandan Şaybani-xandı sürüp çıgıp, birok, birotolo köçük basıp kalışka artı alsızdık kıldı, anın ditin tüşünüp kömök körsötüşkö ırkı cok tuugandarının biri da carabadı go, öz agasın agalay albagan cattın ulagasın **sagalayt**, kömök körsötmök tügül, kayta Şaybani-xandı camınışıp Sultan Babırdan Fargananın özün talaştı go, akırı kelip kayran baatır baktısın başka caktan izdep Ougan tarapka cer kotorup ketişke argasız boldu...” (S.K.: 54)

2.17.8 sağın- (8) “özlemek”

-NI: “Köktü **sagınıp** boosun tıtıp kaçkan kuş sınıarı közdörü caynap, kan tolkugan kızıl cüzünö bir sabirkoo, bir ümüt kalkıp çıgıp, talpınıp kelattı.” (S.K.: 278)

2.17.9 saksañda- (5) “karışıp perişan bir hale gelmek (saç hakkında), yırtık, pırtık, darmadağınık”

-In: “Ayzaada üydön çñırıp çıgıp, ak çaçtarın **saksañdatıp**, ar kimge bir çurkap cürgön kaynenesin kördü...” (S.K.: 40)

Ø: “Çaçtarı saksayıp, köynöğü dal-dal ayrılıp turdu.” (S.K.: 374)

2.17.10 sakta- (77) “muhafaza etmek, korumak”

-**In;-GA**: “Oşondo aco köp tolgonup, köp oylonup,sır sandıktın túbündö oturgan akılga baş iyip,” kebin kap**ka sakta!**” dep, köp kolducortuuldan kayırıp öz cerine cönögön eken...” (S.K.: 634)

Ø: “Kalender alaçıkka süyönö oturup, “Uşunça bina kılğan soñ, kuday özüñ **sakta**, kuday, özüñ colun aç!...” dep, asteydil tilek munacat kıldı.” (S.K.: 562)

-**DAn**: “... O, kuduret... nazari aç**tan sakta**... tili suuk**tan**, dili suuk**tan sakta**... eline attay arka, toodoy meder bolup cürsün... o, kuduret... — dep kübüröp domdodu, ırım ayttı.” (S.K.: 317)

-**GA**: “Eç kaçan köñülüñ**ö** kir, caman oy, kek **saktaba**.” (S.K.: 557)

-**nI**: “Dindin emne keregi bar saga? Canıñ**dı saktabay**...” (S.K.: 537)

-**NI**: “Sen **sakta** canıñ**dı**. Dünüyögö ustun bolosuñ!— dep ker süylödü Danıl”

-**nA; Ø**: “Caykısın başı**na** kar saktabayt.” (S.K.: 406)

-**DAn**: “Mından kabarı bolgon ayar Kurmancan uşunday kapilet müşküld**ön saktanıp kaluuga dalalat kılıp**,aldın ala aytkanı boluçı.” (S.K.: 679)

-**NIIn;-In**: “Saktañız balanın canın...” (S.K.: 526)

-**DA;-NI;-DAn**: “— Intımak kılmak zarur deysiz, kele cak**ta** ölköbüz**dü** ölkö katarı, elibiz**di** el katarı otorçuldard**an**, zorluk**tan** aman saktap **kalsakpı deysiz**” (S.K.: 247)

-**DA**: “Kelbeseñ... solur gülüm, ne kılayın, col boyunda calgız kalıp, ölsöm ölüp tınayın... sen esen bol, sen esen cür, kagılayın, dargöyünd**ö saktasın** bir kudayım...” (S.K.: 113)

2.17.11 sal- (392) “1. salmak, komak; 2. çocuk düşürmek; 3. hareket etmek, yönelmek; 4. önceden tayin ve takdir eylemek”

-**GA/ karay**: Meymandın attanuuga niyet kılğanın tilmeçsiz tüşünüp: — A... — dep, Abil narı cak**ka karay ün saldı**. (S.K.: 707)

-GA: “Cakşılup bışırıp alıp:- Va-ax!.. — dep, şilekeyi kelip, böyrökkö tiş **saldı.**” (S.K.: 383)

-NIn;-DAn: “—Me, emese...—dep İsxak attın çılбірın balaga karmata salıp, te uzap kalgan kalender**din artınan aldı.**” (S.K.: 565)

-NIn;-nA:-In: “Üñkürdün töründö ayuuşaşır töşötüp, **anın üstünö** at körpöçösün **saldırıp**, maldaş urunup bir adam oturgan.” (S.K.: 154)

-DAy: “Kanış da casandı — ayagina kögültür zaypana ötük, kızıl şayı koş etek köynök, eki öñürü söömçö cırık karala kımkap ceñil kamzol kiyip murdatan ele kuş murun kıla orolup koyulgan **karday** ak eleçek **salındı**, bozunatın gülündöy aç sarı kerene tartındı.” (S.K.: 254)

menen;-DA: “Al aymaktın kalkına altın baası **menen** 600 miñ som kölömindö kontributsiya **salındı.**” (S.K.: 492)

-In;-GA: “Tonolgon sıpaylar çapandarın iyinge **salıp**, birinen biri ötüp, celip cürüp ketip baratıştı.” (S.K.: 385)

-In: “Kudayar-xan kabagın **salıp**, murçuyup erdin bek kımtıp, ün katpay uktu.” (S.K.: 177)

menen: ““Va-aleykuma assalam!” dep, kıraatı **menen** ün **salıp**,bolkuldap ıylap alık aldı bir adam, candap çurkap bastı.” (S.K.: 615)

2.17.12 salkında- (3) “serin olmak, serinlemek”

Ø: “Cer ulam biyiktegen sayınbı, aba **salkındap**, taza ak buluttar cakından ele kaalgıp, büyrö şaşırın çayırının kıçkıl kurç cıtı buruldap tostı.” (S.K.: 280)

2.17.13 salbakta- (2) “1. didinmek, sallanmak. 2. biçimsizce yürümek”

-In: “Çındap kıcırlanıp, kılıçım **salbaktatıp**, atka mindi da, artın karanbay düpürötö çapkan boydon Kızıl-Car coluna çıktı Eşim...” (S.K.: 388)

2.17.14 salbıra- (24) “sarkmak, asılı durmak”

Ø: “Ogo beter salbırıp, nımşıp ketti.” (S.K.: 529)

-NIn;-nA;-In: “Al tura kalıp Kudayar-xandın aldına appak çaçtuu başın salbıratı: -O, taksır... Mına men cıgıldım butuña...” (S.K.: 180)

2.17.15 salmakta- (2) “1. bir şeyin ağırlığını takriben oranlamak; 2. halsizlik hissetmek”

-DAn: “Bayatan beri eki közü çekçeyip, baarın baykap, baarı içten salmaktap oturgan Abdıraxman “E, bu mınça akıldı kaydan üyrönüp alğan?!” dep, içinen asteydil tañ kalıp oturdu.” (S.K.: 507)

2.17.16 salpıda- (2) “1. ağır ağır kışmak; 2. sallanmak”

-NIn: “Eşimdin karabıştıı **salpıldap** celip, cargogo bir canaşıp, bir başın tartıp koyso sopoktop artta kalıp, kayra tekireñdep kuyrukulaş.” (S.K.: 278)

2.17.17 sama- (6) “şiddetle arzu etmek”

-NI: “Neçen aldırıp, neçen cazdırıp, eñ akırı arañ colukkan ırısın biröö koldon talaşa turganday, ce artına kuba cetip, ce aldınan toso çıgıp, culkup alıp kete turganday Eşimdin kolun bek karmap, oşol cerden tezirek, eptep erterek uzap, közdön daldaa, sözdön daldaa ketüünü **samadı.**” (S.K.: 391)

-NIn;-In;-NI: “Mañdayı carıla kubanıp, caşına caraşa eldin eñ eteginde çatırdın ulagasında otursa da, kadalıp tördü tiktep, Nüzüptün közüñ uçuratuunu samap, öröpküp oturdu.” (S.K.: 391)

2.17.18 samparla- (1) “lapa lapa kar yağmak”

-In;-nA: “Dagı kulançaar argımak ırğıştap, oozunan ak köbügün omuroosuna **samparlatıp**, üstündöğü alpattan er narkesken kılıçın oñdu-soldu şiltep, zaar ün salıp, çañırıp keldi.” (S.K.: 518)

2.17.19 samsaala- (3) “aşağıya doğru sarkarak sallanmak”

-DAn/ tömön: “Kızıl manat teminginin çaçılıu cibek tüymölörü eki üzöngüdüñ **tömön samsaalap**, aygırdın ak şıyrasına kılıldap señselip kelet.” (S.K.: 274)

-**In**: “Cıgaçtardın baştarına çırmalıp, alıstan tarmal bolup körünüp, ulam cakındaganda ali kök mömölörün **samsaalatıp** şagin iyet.” (S.K.: 279)

2.17.20 samsı- (16) “kesilmeyen bir akıntı halinde yürümek, bir dalga şeklinde yığılışmak”

-**NIn**;-**DAn**: “El alardın artınan **samsıdı**.” (S.K.: 43)

-**DAn**;-**GA**: “Satkanga mal tüt kelbey, kişiler saymaluu kiyiz, şırdak, at abzel artıp bazar**dan** bazarlarga **samsıdı**.” (S.K.: 369)

Ø: “Kör tiriliginde cürgön karalaman el kayaşa kıla alabı, kırılıp, üyün, malın taloongo taştap, attuusu attuu, cöösü cöö **samsıp**, too tarapka sürüldü.” (S.K.: 382)

2.17.21 sanaarka- (2) “düşünmek”

Ø: “Al **sanaarkap**, asman tiktedi.” (S.K.: 616)

2.17.22 sana- (32) “1. saymak; 2. düşünmek; 3. özlemek 4. canı sıkılmak”

-**GA**: “—Eki düynö ak cürgölö, biri**ñe** biri**ñ** kara **sanaba**, içken aşınar, tapkan bala**ñar**, caygan dastorkonu**ñar** alal bolsun, bu düynödö pende içinde, tigi düynödö kuday aldında biz kübö... Allau akbar...” (S.K.: 395)

-**NIn**;-**DAn**;-**NI**;-**DAn**: “Kazıy kün çıgış elderinin köp ordolorunan misaldardı bir baş**tan** **sanadı**. (S.K.: 93)

-**NIn**: “Suluu kız**dın** cürögü koop **sanap**, kızıl cüzdüü beytaanış cigittin aldında kandaydır bir tartınuu payda bolup, korunup, korkup da kaldı.” (S.K.: 280)

2.17.23 sandal- (2) “avare dolaşmak, maksatsız gezinmek”

Ø: “İsfayram suusun ceektep, ulambir betine ötüp, kırkıp keçip, üstü cılma muz sekirtmek korumdan kıyalap, kee cerde attan tüşüşüp, cöö **sandalıp** çubap, tınımsız cürüp oturuştı.” (S.K.: 594)

2.17.24 sapır- (7) “1. Bir mayii kepçe ile yahut başka bir şeyle tekrar tekrar alarak, aynı kaba yeniden dökmek, çarpmak; 2. savurmak”

-NI;-GA: “Abil biy, albette, attı, tondu kuru celge **sapırbayt.**” (S.K.: 293)

-DAy; -GA: “Kıpkızıl kan dirildep attı, keñ cayılıp catkan ak kiyizge, karday meñsiz ak kiyizge kızıl kan **sapırıldı**, küngö çağılışıp nur bolup çaçıradı.” (S.K.: 70)

Ø: “Sarıbay бүркүттүн başın karmoogo, moynunan burap basuuga araket kılıp, бүркүт başın alakaçıp karmatpay, közgö asılıp, celke cünün tüktöytüp caaldanıp çokup, Sarıbaydın büt denesinen kan coşulup бүркүттүн kanattarı karsıldap sınıp, kuyruğu culunup, cündörü **sapırıldı.**” (S.K.: 269)

-DAn: “Şar suu kapçıgaydı küküktöntüp, sekirtmek taştardan **sapırılıp**, bırıkıranıp çaçırap agıp cattı.” (S.K.: 279)

2.17.25 sarğay-/sarğar- (6) “sararmak”

-DAy: “İsxakireñi cezdey **sargayıp**, erdin bek kımtıp, butunun sızdap ooruganın da unutup, emi emne kılarnı bilbey oturup kaldı.” (S.K.: 593)

-NI: “Ketse döölöt başıñdan, kelmegi kıyın al kaytıp, ömür ötör bir künü kızıl öñdü **sargayıp**, çırpıgı sinsa taliñdan çınar "bolbos al kaytıp, ötkön ömür — kaçkan kuş, attiñ ay, pöpölöysüñ emne aytıp?!” (S.K.: 559)

2.17.26 sarık- (14) “damlamak, akıp çıkmak (arta kalan mayi hakkında)”

-DAn: “Al cöölügöndöy, erinderi birdemeni kıbırap, doldoyup, uurttarınan şüüşün **sarıgıp**, için urup akırın ontoyt.” (S.K.: 348)

-NIn;- DAn/ıldıy: “Abışkanın ali kızılı öçö elek eki betinın otunan ıldıy **sarıgıp**, köz çaşı kögala sakalına tüşüp ketken eken: —Asıradım, balam, asıradım, asıradım...—dedi kargıl.” (S.K.: 398)

-DA;-DAn/ıldıy: “Küyüñdü cıttangan, kan cıttangan kıştak çetinde appak sakalınan ıldıy közçaşı kan aralaş sarıgıp, seldeyip calgız abışkakala berdi...” (S.K.: 600)

-NIn;-DA;-NIn;-NIn;-In: “Celdet içkeri baktın içinde Nüzüp atalığın başının kanın sarıktırıp, kandin cıtına mas bolup, közü kızarıp, şaldırıp oturgan ele” (S.K.: 127)

NOT: “sarık-” fiili hem geçişli hem de geçişsiz olarak cümle içinde çıkma hal eki, bulunma hal eki ve yükleme hal ekleri ile bağlantı kurarak yüklem hizmetinde bulunmaktadır. Son cümle içinde görüldüğü gibi ilgi hal eki iki kere yan yana gelmektedir ve kendisinden sonra yükleme hal eki almaktadır.

2.17.27 sası- (7) “pis kokmak”

-NIn;-DA: “Ortodogu üç buttuu temir tulganın astında çala küygön köñ sasıyt.” (S.K.: 603)

2.17.28 sat- (28)“satmak”

-NI: “Oşol akılduu degen, pulduu degen, dindüü degen kişileriñiz oñdu-soldu satıp, çıkkıncılık kılıp catışat.” (S.K.: 381)

Ø: “Biyler andan narı Talaska mal aşırıp, Oulia-Ataga orustan soodagerler kattap turgan imiş, oşo Talas arkıluu mal aşırıp satabız deyt.” (S.K.: 275)

2.17.29 say- (39) “1. saplamak, batırmak (sivri şeyi); 2. dikmek (ağaçları), sapıyla dikmek; 3. dikmek, işlemek (iğne ile nakşetmek); 4. oyun sırasında ortaya para koymak; 5. mec. yenmek (örn. seçimlerde)”

-NI: “—Al üç tegerek çiyindi saydı.” (S.K.: 505)

-nA: “Alımbektin tındım bolgonu ugulgan soñ Kurman-can daroo aleyne örgöö tiktip, tündüğünö aza belgisi kara baylagan tuu saydırıp, uruk-tuuganın cıynap, özü asteydil közünön caş tögölüp, kolundagı şakek-bilerigin, kulagındagı sabagın çeçip, kara kiyip, koş böyrögün tayanıp, eldin eñ aldına öñgüröp, akırın eki ooz koşok koştı:

.. .kızıldan makmal endeydi,

kıyırı çalkar köldöydü

kırgız-kıpçak eliñin

emi,

kızdarı tuubayt sendeydi...

...karadan makmal eñdeydi,

Kaykıgan tereñ köldeydi

kırız-kazak curtuñun

emi

katını tuubayt sendeydi...” (S.K.: 238)

-GA: “Döñgö ayçıktuu tuu **sayıldı.**” (S.K.: 512)

menen: “Meymandın köñülü kuş bolsun dedibi, amir özü baş bolup, baarı şat, kep menen tiyişip, kep **menen cayışıp**, külüp, musallastan içe oturuştı” (S.K.: 625)

2.17.30 sebele- (1) “sepelemek, çiselemek (yağmur hakkında)”

-NIn;-In;-NIn;-nA: “Beknazar suunun kalğanın Kulkişinin betine **sebeledi.**” (S.K.: 351)

2.17.31 sep-/seep- (4) “sepme, dökmek (hububatı), saçmak, ekmek”

-In;-GA: “Kılkıldagan güldördü cay ırğap cıparın avaga **seep** cürgön cumşak cel...” (S.K.: 127)

2.17.32 sekir- (14) “sıçramak, atlamak”

-DA: “Suusu caşıl bolup körüngön outta kızıl balıktar calt-cult etip **sekirip**, kayra şırp-şırp dep tüşüp, oynoyt.” (S.K.: 451)

menen: “Akırı çıday albay Sarıbayga çurkap kelip, anın boyu **menen teñ sekirip**, erkelep, kolun şımşılep ciberdi.” (S.K.: 451)

2.17.33 seldey-/seley- (37) “1. baygın bir halde bulunmak, şuurunu kaybetmek dona kalmak; 2. hayrete düşmek, şaşalamak; 3. hiçbir şeye ehemiyet vermez bir halde bulunmak”

Ø: “Kedeybay datkanın zaarkangandan beti tırışıp, semiz erinderi carım açılıp **seldeydi**.” (S.K.: 175)

-NI: “Nüzüptün kataal ünü tünörgön kuralduu kişiler**di** tık **seldeytti**.” (S.K.: 68)

-DA: “Karap turgandar biri kıydı külümsüröp, biri özü caaka cegendey nes bolup — baarı turgan ordunda **seleydi**.” (S.K.: 68)

2.17.34 selkilde- (3) “sallanmak, deprenmek, silkinmek”

Ø: “**Selkildep** loglop, kayra cön basıp, enesinin artında.” (S.K.: 274)

2.17.35 semir- (3) “semirmek, tavlınmak”

Ø: “Az da bolso uyutkusu bütün boydon askerin too tayantıp ketse, andan narı İsxaktın közdögönü oñunan çıgıp, Karategindi koluna alsa, al dağı kuralıp, arığı **semirip**, açı toyunup, caz aldı menen toodon ıldıy kara sel bolup dağı kaptap tüşörü anık boluçu.” (S.K.: 593)

-NI: “Sarıbay: —Madıl, — dedi ergiy, — taptaşın maga koy, eñ obolu cemge bayla toru kaşkani, cakşılap **semirt**, küzgö çeyin dalay kün bar, Camankuldun aşına bar tobokel dep bir çaap köröbüz, kудaydan tileybiz, toru kaşkam çıga cürgön map!..”(S.K.: 300)

2.17.36 sendel- (10) “1. çok ağır yürümek, yorgunca gitmek; 2. mec. çile çekmek”

Ø: “...Başta topuratıp közdööçü alıp, candooçu alıp, özü culkungan çoñ toru at minip, taygan eerçitip, şañ menen uuga attançu münüşker bugün bürkütün iynine kondurup, eç caktı karabay, karıp bolup **sendelip**, özü calgız töşkö cönödü.” (S.K.: 265)

2.17.37 sendirekte- (1) “adımlarını zor atarak yürümek”

Ø: “Al **sendirektep**, çalıştap bürküttün karayıp catkan kanattarının canına sulap cıgıldı...” (S.K.: 269)

2.17.38 señsel- (20) “dalgalanmak (saçlar hakkında)”

-**DAy**: “Uzun, kök köynökçön zayıptın közdörü korkunuçtuu çakçayıp, kıroo baskan şıbaktay appak çaçtarı cayılıp, **señselip**, kılkıldagan köp eldi coodar aralagansıp, tolkutup, carıp aralap kelattı. (S.K.: 67)

2.17.39 serbey- (6) “çok küçük veya güç görünür olmak, zor gözükmek”

-**DA**: “Ar cerde kök cantak **serbeyip**... attın ölügü calgız kararıp catat...” (S.K.: 19)

-**In**: “Oozun kımtıştı unutup, kiçinekey sakalın **serbeytip**, narı-beri aldastap ketti.” (S.K.: 267)

2.17.40 serele- (16) “araları hafifçe açılmış olan dört parmakla ölçmek”

-**In**: “Kolun **serelep**, Almambet mayışıp kübürödü: —Ay... Taarınıp ketti baykuşum...” (S.K.: 164)

-**DAn**;-**In**: “Temir at üstünön kolun **serelep**, cayıkta kalkıldap cay baratkan köçtördü közdön ötkörüp, aylasız toktolup turdu.” (S.K.: 280)

-**In**;- **nA**: “Kap ortosunda Beknazar, canında bir karaganga ak kuva karakaş caş mırza cigit, başında kunduz börk, iyninde caşıl saymaluu kızıl kamzol, ayagında çukçuygan oodarma sarı ötük, al baatır başısınan da aybıgarday emes, ulam üzöñgügö tura kala kamçılıuu kolun mañdayına **serelep**, “kim çıgar eken” degendey, elteñdep turat.” (S.K.: 308)

2.17.41 sereñde- (1) “1. hareket etmek (küçük şey hakkında); 2. sivrili durmak (herhangi bir küçük nesne hakkında)”

Ø: “Koën **sereñdep**, bir tartım calın bolup çubala kızıl kırgool uçup, türkün kuş ün alışıp, tiri maglugu beypil.” (S.K.: 185)

2.17.42 **sergit-** (2) “dinlendirmek, tazelendirmek, rahatlandırmak”

-In: “Abdilla bek köpkö basıp, ısıgan başın **sergitip** baş cargan oydon birtke alaksıgan soñ, kayra çatırğa kelip cattı.” (S.K.: 618)

2.17.43 **serme-** (6) “sallamak, kapmak maksadıyla eli şiddetle uzatmak”

-NIn;-nA: ““Keltekke uugup kalğan eken” — degen oygo aralaş, Beknazardın kıcırı kaynap, özün toktoto albay, oñ kolu kılıçtın sabına **sermelip**, ordunan atıp turdu.” (S.K.: 351)

-nA: “— Xazrati! Çaaş alıp taştayın bul korduktu, uruksat kılıñız! — dep ciberdi asker kişilerinin biri kılıçına kol **sermep**.” (S.K.: 116)

2.17.44 **serpil-** (10) “yeltenmek, silkinmek”

-DAy: “Alar oynogon balıktın kanatınday calt-calt etip **serpilip**, tüz özöndö kılıldap ağıp, küngö caltırap catkan suu boyundagı ak, sarı, kızıl güldör ırgalıp turgan caşıl maydanga karay cay kelatıştı. (S.K.: 65)

-In: “Corgo kökülün **serpip**, küçtüü, taramıştuu buttarı menen çöptördü şatırata aralap, eesinin kolun karıştırıp elirip barattı.” (S.K.: 278)

2.17.45 **seske-/ seste-** (4) “tehdit etmek, gözdağı vermek, korku salmak”

-DAn: “Katıgün ay... — dep, kanduu baştan **sestenip**, cüzün üyrüyt Carkın ayım.” (S.K.: 130)

Ø: “Kernaylardın, dabıldardın tınımsız düñgüröşü, kan köksögön saltanattın muzdak sürü cürök **sestentet**.” (S.K.: 66)

-NIn;-NI: “Keñ Sarı özön Çüydün beypil koñur küzün kaptap kelgen köp koşundun dübürtü **sestentti**.” (S.K.: 185)

2.17.46 **seyilde-** (2) “gezme”

Ø: “Kanıştın birtke köñülü çögüñkü bolo kalğanın körüp turup Beknazar; — Kana, kiyinçi, — dedi, — ıya, bugün bir at casalgalap minip, sıy kiyim kiyip, suu boylop, tokoyluu tör kızıdırıp, **seyildep** kelsek bolboybu?!” (S.K.: 253)

2.17.47 sez- (200) “ sezmek, duymak, farkına varmak, önceden hissetmek”

-DAn;- In: “Andan narkısın sezbedi...” (S.K.: 40)

-NI: “Kuş cazdıkka çıkanaktap catkan cerinde ürgülöp, Nasirdin-xan eçtemeni sezbedi.” (S.K.: 523)

Ø: “Çın ele Abdilla bek caktan çooçulap, “süylöşünün” bir tüyünü kılıp aldığa koyup oturuşkan Kurmancan **sezbey** koë alğan cok, közün süzö muñayıpoturup coobun ayttı: Al bala silerge “duşman” emes ele, al barbolgonu öz üyün, öz ata curtun, öz elin korgoogo araket kılğan, bar bolgonu, urmatı ulugum.” (S.K.: 680)

-DAn: “A Kokon ordosunda Alimbektin özünö da ayılbağan çaşırın adamdardı bar ekenin Alım-bek tuyugunan **sezçü.**” (S.K.: 215)

-NIn;-DA;-In: “Sabırı ketip, uşu karañğı tündö da kabagın baykaym deybi, kolu argımağın suulugunan çıkpay, ketençiktey basıp, andan coop kütüp baratkan Kurmancan ayımdın karañğıda kadalğan közün **sezdi.**” (S.K.: 230)

-DAy: “Antüügö ukugu cokatoy **sezildi.**” (S.K.: 267)

-GA;-DAy: “Ayzaadaga uşunday sezildi.” (S.K.: 281)

2.17.48 sızır- (29) “kazımak”

Ø: “Sööktön ötüp, şuu-şuu etip, muzdak cel **sızırat.**” (S.K.: 548)

-DAn: “Alıñ kaday?.. Turasıñbı?..” dep kulagınan **sızırıp**, soorusun sılap kördü: —Taş tokum bolup... arıktap kalğan eken da...” (S.K.: 299)

-In: “Emi “uktuñarbí” degençelik kabak körsötüp, öz kişilerin akırın **sızırıp**, burtuyup tiktep aldı Kudayar-xan.” (S.K.: 329)

2.17.49 sık- (23) “sıkma, ezmek”

-DAn: “Börü til cirep kirse, eki kanat bolup turgan asker eki caktan orolup, kışkaçtay **sıgat.**” (S.K.: 513)

Ø: “Abdulaziz çımkıy kara argımaaktı oynoto çaap, köp askerdin başı-ayagina kıldırıp, teskep çıktı da, cüzbaşılardı çoğultup, soguşuuga oñtoyluu oñütkö bölüp, ar kimisinin ubağın, kezegin tüşündürüp, kaysı cüzdön kiyin kaysı cüz at koyuş kerektigin, **sıgılbay**, topurabay, kuru çuu kötörböy, akıl menen, köz menen uruş kılıunu katuu körsöttü.” (S.K.: 511)

-DA: “Bir pasta cürögü sıgılıp, calgızsırap, korkup ketti.” (S.K.: 433)

2.17.50 sıla- (28) “sıvamak, sıvazlamak, okşamak”

-NIn;-DAn: “Nasirdin-xan balanın beşenesinen **sıladı**. (S.K.: 526)

-In: “Karı adam sakalın **sıladı**: —Sakalıma işen, batır... uşul çaşımda kalıs sözüm bolboso, körümdö bolobu!..” (S.K.: 88)

-In; menen: “Acıbay datka appak suyuq sakalın kaltırağan alsız kolu **menen** akırın **sılap**, akırın cötölüp: —Cakşı atanın kaşık menen cıynagan mülkün caman uul çömüç menen çaçıp tügötöt degen ıras.” (S.K.: 53)

2.17.51 sıltı- (3) “hafifçe aksamak”

-DAn: “İsxak ak şişik baskan, çaçı, sakalı abdan ösüp, eki közü alayıp, mayıp butunan **sılıp** aksap kelet.” (S.K.: 614)

2.17.52 sın- (70) “kırılmak”

Ø: “Kurmancan:—Emi, azireti ökümdar, “ıldıy tartsañ **araba sımat**, öydö tartsañ ögüz ölöt” deyt bizdin el, biz eki ortodo kıynalıp turabız, ökümdar...—dedi.” (S.K.: 246)

-NIn: “Meyli, ne şıltoo aytıp, ne doo aytıp kınırılıp oturbaylı, meyli, azireti, siz**din** ıyık ökümdarlık köñülüñüz **sınbasın**, biz makulbuz.” (S.K.: 247)

-nA: “Kabarıñız bar, Çatkaldan çıkkın çataktı cöndöp kelsem, esi cektor kayra kanavayran kılıp taştap, köñülümdü ooruttu, el közünö **sındırdı**.” (S.K.: 515)

2.17.53 sıpatta- (1) “1. tasvir etmek, tavsif eylemek; 2. aşırı derecede övmek, göklere çıkarmak”

-In: “Kay bir buga koşumça zaman türün, adam peyilin **sıpattap**, kele cak cönünöbolcol aytkan oyçuldarı da ilgerten bolo kelgen.” (S.K.: 692)

2.17.54 sırdaş- (9) “birbirine sırlarını söylemek”

menen: “Margalandagı askerlerdi teskep, bir sıyra közdön ötkörüp, kay bir cigitter **menen** erkeletip süylöşkön bolup, **sırdaşıp**, askerlerdin zardesin, demin tekşerdi.” (S.K.: 122)

-In: “Tek gana ne kuunak, ne çögünkü ubagında koluna alıp, koyundagı zayıpka aytpagan, üzöngülöş kurdaşına ooz açpagan, calgız caratkan biler kupuya sırın **sırdaşıp**, ne kubanıç termep, ne muñdaşıp, öz canına dem, öz köñülünö birtke kanagat algan bolot.” (S.K.: 251)

2.17.55 sırda- (2) “boyamak”

Ø: “İçine beş kana kıldırıp, bet aldın ayban kıldırıp, saymalatıp, **sırdatıp** cay saldırgan.” (S.K.: 452)

2.17.56 sıyaktan- (9) “benzemek, andırmak”

Ø: “Köptün işi köp, xandın kolunun artı dagı ele üzülböy, bir ubakta kıpçaktardın kıpkızıl katarları ulam suyulup, ulam azayıp, birindep, kölgö tuş kelgen örttün kaldığı sıyaktanıp ar cerde bir kızıañdap, calp dep öçüp, ar cerde bir cıltıldap, ülp dep öçüp, ulam ındını kurup barattı...” (S.K.: 166)

-DAn: “Birok, üzülüp karagan cok, tek gana çiydin türün, köçötün keştelerin sırttan kaydiger sıyaktanıp, a köñülü tereñinen baam salıp, baa koyup oturdu.” (S.K.: 241)

2.17.57 sıy- (10) “sığmak”

-nA: “Algaç ança bilbey carkıldap cürüp, bara-bara çaştığı denesine **sıybagan** caş cuban calgızsırap, bir nersesi kemdiği, can kubançı cektuğu sezilip, köñülünö tuñguyuk koop da tüşüp, kusa boldu.” (S.K.: 39)

-NI;-nA: “Eç nerseni özünö koşo sıydırbagan, köñüldü anı sayın ıkşoo kılğan cıluu sezim anı kuştun kanatı menen celpigendey aldeylep, magdıratıp catti.” (S.K.: 385)

2.17.58 sıyın- (9) “1. hürmetle eğilmek, 2. himayeye sığınmak”

-nA: “Abdulaziz yasaulbaşı tagdırına sıyındı.” (S.K.: 515)

-DA;-GA: “Oşondo da bağıma sıyındım.” (S.K.: 159)

2.17.59 sıyla- (20) “saygı göstermek”

menen: “Üröyü perişte. general-gubernator fon Kauf-man ak paşanın atınan Kudayar-xanga “Vısoçestvo” degen atoo titül berip, brilliant cıldızı bar I-daraca Stanislav ordeni **menen sıyladı.**” (S.K.: 382)

-NI: “Ayzaada caşın cutkanday boldu: -Arbaktı sıylaym.” (S.K.: 290)

-NIn;-In: “Sarıbay agañdım kadırın sıylaym.” (S.K.: 368)

2.17.60 sıypa- (28) “sıvazlamak, sürmek, okşamak”

Ø: “Kişinin kutu uçup, köpkök bolup ketken erindere titirep, artına - ketençiktep, calt-calt karanıp **sıypalanıp**, oşol cakta cerdin carığı bolso da tüşö kaçıp ketçüdöy tırmalandı, cantalaştı: —Menin künööm emne?..” (S.K.: 178)

menen;-NIn;-In: “Al akırı bürküttün bir çeñgelin tizege basıp, bir kolun boşotuuga cetti da, oşol kolu **menen bürküttün moynun sıypalap** taap, bar küçü menen sıga karmadı.” (S.K.: 269)

-In: “Közün sıypaladı.” (S.K.: 269)

2.17.61 sıyrı-/sıyr- (35) “sıyırmak, kabuğunu soymak; mec. rahatsız olmak”

-NIn: “Sarıbaydın içi sıyrıldı.” (S.K.: 257)

-In;-nA/çeyin: “Beker ookat, doosuz mülk degende közdörü kıpkızıl bolup çekelerine çıgıp ketken taloonçular adam kanı saz kılğan eröl maydandı kanattuu çegirtkelerdey samsıp basıp, eki caktın teñ ölüktörün coo caragın gana emes

kiyimine **çeyin sıyrıp** özülörün kök asmandın aldına dardaytıp calañaç kaltırıp, culkuldaşıp talap çığıştı.” (S.K.: 167)

-**NI**: “Abil imerip tiktedi: —Kaçankı bir “kan tukumunan” dep, kaydagı bir cürögünön otu öçkön, er deminen ayrılıp kalgan biröönü “kol bala bolot” dep — mına, tapkan üzürüñör bu — biriñ başsız kömüldüñ, biriñ kuluña cakañdı ayırıtıp, kadırıñdı **sıyrıtıp**... mintip buygalap...—dedi, özü da ökünö.” (S.K.: 163)

2.17.62 sızda- (26) “sızlamak (ağrımak), zonklamak”

-**DAn**: “Kandaydır bir armanduu küügö boy aldırıp, içten **sızdaganday**, başın iykegilep oturup:-Elge karamsız, albette, ıyık taktın özü emes, — dep oy taktadı Abil biy, — kay bir ordogo kirip algan essiz adamdardın kesiri. (S.K.: 292)

Ø: “Beş birdey cetim körünsö beşenesinen sılay ketkile... —dep, şorduu pende **sızdap**, ontop, koştoso turgansıp, kalç-kalç etken alsız kolun öydö kötördü” (S.K.: 555)

-**DA**: “Birde cel kanatınday serpile küçöy, birde **sızdap**, kandaydır bir ımırtka, Tuñguyukka sönö...” (S.K.: 665)

2.17.63 sız- (30) “1. (sıhhî olmayan) rutubetlenmek; 2.çizmek, çizgi geçirmek; 3. dokumak; 4. teraşsuh etmek, sızmak; 5. sıvışmak”

-**DAn**: “Bekem cumulgan közdörünün kıcıktarınan möltüröp caş **sızıldı**.” (S.K.: 180)

-**nA**: “Temirdin közü ak taylaktuu toptu izdeyt, cürögünö **sızılıp** kaçankı bir, kumarga, caştık ilebine cık tolgon avan kirip, alu, sezimge karmala elek büdömük arzuu mas kılıp, kayırmacı kaytpay turganday bolso da, bir ümüt sıyaktuu birdeme anı uçurup kelattı.” (S.K.: 278)

-**DA**;-**DAy**: “Bir ubakta bir uçuk ciptey ak şoola akırındap **sızılıp**, biyikten tüşö baştadı.” (S.K.: 472)

Ø: “Küü ayagı küñgürönüp, **sızılıp**, öçüp ketip barattı.” (S.K.: 297)

-NIn;- DAn: “Kıl kıyak bul düynönün aldı kızık artı ökünç ekenin muñkanıp, ömürünün kataal mezgilinde kaltıldap turgan adam**dın** öz köñül özögünön **sızılıp**,özün termeyt.” (S.K.: 666)

-DA: “Musulmankul “akesi” ekövü bir dastorkondo daam **sızıp**, oyundu karap oturuşkan.” (S.K.: 135)

2.17.64 silk- (33) “silkmek”

Ø: “Murdunan kan ketken balban ulam boşoñ, a Taş-Palban koydu baskan karışkırday kıcınıp, tiştenip, ulam **silkip**, ulam bulkup tizeletip süyröyt.” (S.K.: 146)

-In: “Közün cumup alıp, “Ya, alla! Ya, alla!” dep, başın **silkip**, kalçıldap, şilekeyi çaçırap zikir salıp kirdi.” (S.K.: 417)

-DAn: “Abışka “O, kagılayın, ürgülöyün!..” dep, kolunan **silkip-silkip** erkeletip koydu.” (S.K.: 448)

-NI;-DAn: “Teñirberdi ıkçam turup, akçıl buluttay sur sülöösündü tumşugunan **silkti**, boyu menen teñ bolup kuyruğu cer çiyip, kümüş kılkandarı señsele tüşüp, teri dağı körkünö çığa tüştü:-Caman bolboy kalsın bu! — dedi Teñirberdi közü caynap.” (S.K.: 29)

2.17.65 siñ- (18) “sinmek, kökleşmek, hazmedilmiş (mideye giren yiyecek hakkında)”

-nA: “Elettin beygam tiriligi kanına **siñip**, oşogo caraşa baëo öskön-Şerali ordonun şaani-şökötünün, sılık zıyapatının arasına özün cogotup, akıret cönündö ıylap kep urgan kişilerdin üröyünö, şirin tiline bağınıp, altın buyumdardı balaça karmalap tañırkap, cooş momun xan çıktı.” (S.K.: 98)

2.17.66 sok- (24) “vurmak, dövmek, çarpmak, örmek”

Ø: “Koşun çubalıp, dabıl **sogulbay**, kernay tartılбай, aşıkça darşansız Kokon darbazasına iyirilip cılıp kirdi.” (S.K.: 129)

-NIn;-nA: “Narkesken kılıçtar cark-cark şiltenip, attar koş ayaktap tura kalıp, kılıç kuu nayzanı sındırıp, kılıçtı kaskak kağıp tüşürüp, cakındap çapma şıl k etme, çoyunbaş erler**din** çokusuna bılç-bılç **sogulup**, kay biröö attan bört uçup, kay biröö murdunan kan tütöktöp ağıp, at calına öböktöp cıgılıp cattı.” (S.K.: 515)

-nA/çeyin: “Eregişçiler kışı boyu tınbay, kıştoomo-kıştoo cer töle kazıp, kazanın askan temir tulgasına çeyin, temingen bolot üzöñgüsünö **çeyin** kayra **sokturup**, kılıç, kara mılık, nayza, üç aça, şıl k etme casaşıp, ok kuyup, darı iylep, cigitter kılıç ıgına maşıgıp, at üstünön mılık atuuga könügüp, katuu dayardanıp çığıştı.” (S.K.: 402)

2.17.67 soksoy- (9) “sivrilip durmak, öne doğru çıkık durmak”

Ø: “Mayor İonov Karasakaldın kögörtö kırdırgan **soksoygon** başınan çıkkan kara buloonu tañ bolup tiktep:- Şartnamaga barmak basa alasızbı? — dedi. Tilmeç kotordu.” (S.K.: 656)

-DA: “Kurda cıltırap, tigindeyrekte **soksoyup**, cıluu kandı kütüp oturgan cırtkık közünö kayra köründü.” (S.K.: 563)

2.17.68 solkulda- (6) “1. esnemek (uzayıp kısalma), sallanma; 2. tam tazelik çağında bulunma”

Ø: “—Xa, kan kuskur... — dep ontop ciberdi Abil-biy, koldorunun uçu titirep, beli **solkuldadı**.” (S.K.: 50)

menen: “Eşim gana cañı ökürüktördü tosup kırçoo karmap, böyrögün tayanıp:—Kubatı-ı-m!.. Kubatım senden ayrıldım!.. — dep бүткүл denesi **menen solkuldap** öksüp turdu.” (S.K.: 40)

DAn: “Coop bolgondoy köz aldına acayıp carıktık düynö carkırap cayılıp, dabıdar düñgüröp, at dübürtünön cer **solkuldap**, özü kuragan, özü taptagan köp kol aldınan tosup kelatkanday boldu.” (S.K.: 472)

2.17.69 solukta- (9) “1. solumak, şiddetle ve sık sık nefes almak (sıcaktan, yorgunluktan nefes darlığından); 2. hıçkırıkla ağlamak”

-In: “Mala-xan kulunun **soluktagansıp** kılçıldagan eki iynin nesteye tiktep, oturup kaldı.” (S.K.: 390)

2.17.70 sooluk- (12) “sükûnet bulmak, susmak, dinmek, gevşemek”

Ø: “İsxak da, Abdıraxman da **soolugup**, söz cüyösünö ten koyup turup kalıştı. Köptü körgön karı datka maani uladı: —O,caranlar!..” (S.K.: 502)

2.17.71 sooro-/soorot- (12) “sükûnet bulmak, teselli bulmak, avunmak/ teskin eylemek, teselli vermek”

Ø: “Aëo tolgon, cubatkan, **soorotkon**, ıylagan cüzdör, közdör Kunduzdu tuş-tuştan tiktep şaştırdı, sürdönttü.” (S.K.: 372)

-NI: “Dombunun ölümün tabalap, бүткүл camandıktı, cabırdı oşogo şıltap, karalamandı **soorotup**, xan atın, xan daracasın kir cuguzbay korgop oturbadı bele.” (S.K.: 356)

2.17.72 sor- (9) “emmek”

-NIn;-In: “—Közünün **çaşın sorup**, eç soorono da albadı.” (S.K.: 390)

Ø: “Barmaktay kızıl kabak aarılar “dũñ-ñ”, “dũñ-ñ” dep ün çıkarıp koyup, şire **sorup**, sayrandap cüröt.” (S.K.: 509)

2.17.73 soy- (28) “deri yüzmek, kesmek (hayvanı)”

Ø: “Al canınan çıkpay, ookatın ılgap, ulam tamırın körüp, semiz sooluk **soydurup**, terisin mayлуу sıyrıtıp, ısıgında İsxaktı terige orop catkırıp, ulam ısık çay uurtatıp, ulam töşönçüsün kurgaktap, caap, köl-şal kılıp terdetti da, çaş şirin taruu bozodon cılımdap cutkuzdu.” (S.K.: 489)

-NIn;-DAn: “Cük artıp cürgön attardım ettüüsünön birin **soyuştı**.” (S.K.: 626)

2.17.74 soylo- (8) “yürünmek”

-GA: “Cerge **soylop**, çögüp catkan kızıl nardın moynunday iyri noodalarının şağı kalıñ, tübü cayluu, kölökölüü.” (S.K.: 25)

2.17.75 soz- (25) “uzatmak, çekmek”

-In;-GA: “Bir ubakta şarpıldap culkunup, çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcıga karmap, kurç tumşugu menen karsıldata çokup, canı karayıp moynun **alga sozgulap**, şırp etken dabışka, colbun celdin şuu-şuu etkenine cata kalıp kulak salıp, talpınıp açuu şaşıp, bürküttün tıncı kete baştadı.” (S.K.: 266)

-In: “Bala calcıldap moynun **sozot**, a çoñ enesi özsanaası, öz kıcalatı menen özü kayradan betme-bet.” (S.K.: 667)

-GA/ çeyin: “Eki öyüzündö kök-caşıl böksö adırlarga **çeyin sozulup**, mayda ak çatırları cıbirap, örgüüdö catkan köp koşun.” (S.K.: 63)

-GA: “—Menden bak talaşp, tuugan bolup koynuma kirip, cılan bolup moynuma orolduñuz, col bolup aldıma **sozulup**, tuzak bolup butumdan çaldıñız.” (S.K.: 502)

2.17.76 sök- (46) “sövmek, azarlamak”

-NI: “A Madıl baykuş, attın közün taanıp kalgan, içi küyüp, booru ezilip, büt carıktık düynönü **sögüp**, aştın tamaşasınan keçip, ayagına kütpöy ketip kaldı.” (S.K.: 327)

Ø: “Bir karatel **sögünüp**, attan tüşö kala oturup, meelep ok çığardı, eki balanın artkısı çalkalay tüşüp,ıldıy baş bolup cıgilgan boydon bık etpey kaldı,aldıñkısı karoolgo arañ ilinbey, kırdan aşp ketti.” (S.K.: 610)

-DAn: “Karatel’ kolun silkip:- Ux!..—dep, artınan üç kabattap **sögünüp**, öz açuusunan kök közü bopboz bolup: — Tiş salganın kara, bu kiçinekey cırtkıçtın?! — dedi da, cırıldagan balanı karga basa kuu çeñgel menen muuntup, kıkıldatıp, kökürögünön tizelep nıgırıp, beykünöö naristenin ooz-murdunan kanı tögülüp,

ayak serppey kalganda gana ciyirkene iterip taştap, öçü kana kübürönüp, kan bolgon kolunkarga cuugan bolup,atına mindi.” (S.K.: 601)

2.17.77 söömöylö- (2) “1. işaret parmağıyla hareket etmek, parmağıyla bir şeyler yapmak; 2. parmakla ölçmek”

-NI: “Bügün cañı körgönsüp, bir sıyra közdön ötkörüp, koş miz kılıçtı **söömöylöp** sayıp koyup, ne kasiret, ne kötörünkü köñül tolkunı, kömököyünön dili kupuyakuu tartıp, dalısı düñküyüp, celbegey bıyazı çoñçepkeni akırın çaypalıp turdu Beknazar.” (S.K.: 642)

2.17.78 suğar-(3) “1. içirmek, 2. sulamak”

Ø: “Cetelep **sugar**, — dedi.” (S.K.: 301)

-nA: “Bügün biröo eelik kılsa, erteñ kocoyunu başka... adamdardın terinen kaytalanıp, tabılıp, kanına **sugarılıp**, kızgılt tūs alğan dünüyö...” (S.K.: 148)

2.17.79 suktan- (1) “imrenerek bamak”

Ø: “A Kanış bu “sert deneye” ne korkup, ne **suktanıp** emes, uşul azır köñülünö maktanıç tolup turgan.” (S.K.: 253)

2.17.80 sula- (13) “1. uzamak, uzanmak, uzanıp yatmak, yayılmak; 2. mec. takattan düşmek, kuvetten düşmek; 3. hareketsiz kalmak”

Ø: “Al sendirektep, çalıştap bürküttün karayıp catkan kanattarının canına **sulap** cıgıldı...” (S.K.: 269)

2.17.81 suluusun- (1) “kendisini güzel hissetmek”

Ø: “Baarımız adam atanın balasıbiz, anday bolgon soñ maga okşogon bir ümötüm üröyümdü karap oturup bir kıykım tabat, bir ümötüm **suluusunat**, bir ümötüm söölöttüüsünöt, maani uşul ki,üröyümdön körö akı ümöttörümö cakşı işim, akılsözüm kalsın” degen eken paygamberımız...” (S.K.: 689)

2.17.82 sun- (86) “uzatmak, sunmak”

menen: “Ookat siñsin dep Karakaş ayım sarı çaydı cakşı demdep, bir piyaladan öz kolu **menen sundu.**” (S.K.: 695)

-GA: “Al kol çanaçtı şilk-şilk bulkutup, anan kırma kesegı meltirete kuyup, Beknazarga **sundu.**” (S.K.: 697)

Ø: “Kayra kımız **sunuldu.**” (S.K.: 161)

-In;-GA: “—O, aylanayın ünüñdön... Aylanayın... — dep, kargıldanıp, eki kolun ovogo **sunup** kıykırdı.” (S.K.: 267)

2.17.83 sura- (245) “1. sormak, rica etmek; 2. hükmünü yürütmek, idare etmek”

-NI: “—Anı **surabañ**, bek.” (S.K.: 217)

-GA: “Oşonum üçün toktot kırgındı... Aga arzıbasañ arzıbadı debeyin, al kızmatıma da surabayın, mindan narı kılar kızmatıma **surayın**, toktot kırgındı...” (S.K.: 181)

-çA: “Mayor İonov anı imere tiktep:- Nu, kim bolosuz? — dep, orusça **suradı.**” (S.K.: 656)

-DAn: “-Senden kim **suradı!** Cayıñda cım tur! — dedi celdet aga, anan tigige aykırdı: — Tez! Bul emne? Tez!” (S.K.: 178)

menen: “Esenbay biy çıday albay:-Oy, senin bayagı kuturgan kaliñ körünböyt da? — dep katuu zil **menen suradı**” (S.K.: 82)

-In: “Kirdi-çıktı köp sözdön kiyin zook ayagında Abdilla bek köñülündöğü maksatına cakındap, kıyıtıp,Ougandık katagan türk urugunan tuugan izdöö sıyıntın **suradı.**” (S.K.: 656)

2.17.84 surdan-(6) “korkunç bir çehre göstermek, yüzü sararmak”

Ø: “İreñi **surdanıp**, erdi açuuluu kımtıldı.” (S.K.: 411)

2.17.85 suulukta- (3) “geminden tutmak”

Ø: “**Suuluktap** ak köbük bulayıp, omuroo cakka serpile sampar karday üzülüp tüşöt.” (S.K.: 37)

2.17.86 suu- (14) “soğumak”

-NI: “Eger duşmanı koluna tiyse kökşünü **suup**, kanın körüp öçü kanıp, Kudayar-xan kırıgındı toktotor dep ümüt kılıp turuşkan ele.” (S.K.: 168)

-DA: “İsa-ouliya zamatta ireñi **suup**, tomsorup, dağı tırmagın bekitip oturgan erkek kara mışıktay tımpıyıp, birpasta cat boldu.” (S.K.: 483)

-NIn: “Dağı uşintip börügö baylangan ulaktay uçı-kıyırsız keñ talaada cata bere turgan bolso, koşundun demi **suuyt**, tarki ketet.” (C.K.:198)

2.17.87 suut- (6) “1. soğutmak, 2. atı idman ettirmek”

-bün: “Sözübüz tıngan kündön baştap, cılıkda eki buudan at bar ele, eköbün teñ çaşıp **suutup**, buudandar tabına kelgen küñü Ak Erkem boz cigit bolup kiyinip, “E, caratkan, aç columdu!” — dep, üzöñgü kağışa carışıp, kaçıp çıktık!” (S.K.:396)

-NI: “Anan, kuday kalasa, toru kaşkını çındap, **suutup**, çoñ maarege taptay baştaybız!” (S.K.: 301)

2.17.88 suyul- (6) “1. cıvıklanmak; 2. seyrekleşmek”

Ø: “Kıldarı coon tartıp, **suyulup**, arbayıp ösüp ketken kaştarı gana ali kapkara.” (S.K.: 26)

2.17.89 sülküldö- (3) “mevzun ve seri hareketler yapmak, süzülerek gitmek”

Ø: “On beş asıy zor kök-çımbal buudandın üstündö dım tartpay sülküldöp kelattı.” (S.K.: 37)

-NIn;-DA: “Eñ aldında oştongon ger corgonun ayañında akırın sülküldöp, askerbaşısı kelet, kabagı üyrülgön, oyluu — bu colmo-col cardagan köpçülökkö taanımıl Şarixan vilaetinin begi Musulmankul.” (S.K.: 128)

2.17.90 sürdö- (4) “sıkılmak, mahcup olmak, şaşırmak”

-**NI**: “Aëo tolgon, cubatkan, soorotkon, ıylagan cüzdör, közdör Kunduz**du** tuş-tuştan tiktep şaşırdı, **sürdönttü.**” (S.K.: 372)

Ø: “Kazıy **sürdöp** mukaktana tüştü.” (S.K.: 94)

2.17.91 sürdük- (3) “sürtmek (ayakları sürüklerken)”

menen: “Oşol zamat tars etip badaldan çıkkın miltık ünü **menen** koşo **sürdügüp** cıgıldı.” (S.K.: 384)

2.17.92 sür- (36) “1. sürtmek, rendelemek (rende, planya ile), kazılmak; 2. ileri hareket ettirmek”

-**In**; **NIn**; **menen** “Ak Erke köz çaşın köynögünün ceñi **menen** sürttü.” (C.K.:396)

-**NIn**; **-In**: “Süyümkan soolugup, közünün çaşın **sürtündü.**” (S.K.: 298)

Ø: “Ar birin aste karmalap, taza çüpüröktöp sürtüp, tazalap kayra öz orundarına koydu Beknazar.” (S.K.: 251)

-**GA**: “Kör tiriliginde cürgön karalaman el kayaşa kıla alabı, kırılıp, üyün, malın taloongo taştap, attuusu attuu, cöösü cöö samsıp, too tarap**ka sürüldü.**” (S.K.: 382)

-**DAn**: “Eski tompoy, taası kaşkayıp, ar cerinen **sürülüp**, sıırı çeşilip kalgan.” (S.K.: 622)

-**NI**; **-DAn**: “Eger Kanaat-şa çın ele orustu Ak-Meçit cerinen **sürüp** kaytçu bolso ordo közünö da, curt közünö da Mala-xandın abroyu asmanga çıkmak.” (S.K.: 193)

2.17.93 sürö- (9) “koşu atını bitişe doğru çekmek”

Ø: “Alıstan bülbüldöp, ak cooluk salınıp tosup turgan ene sıyaktuu, taanış too kırkaları körünö baştap, dağı katuu degdetip sagınıç **sürödü.**” (S.K.: 30)

-**In**: “Eki cagin teñ közdön ötkörüp, kee baldardın bırıldap ıylap kalğanına cini kıçap, kıykırıp tura kalıl, kee baldardın öçügö taymaşıp, birin biri çalıp urğanın **süröp**, külüp, keelerin kayra karmaştırıp, kiyligişıp, teskep turdu Beknazar.” (S.K.: 346)

2.17.94 süy- (19) “sevmek”

-**NIn**: Generaldın kırtışı **süyböy**: —Bu emne üçün ele “acayıptarın” takuşul cerlerge “caratıp” oturat eken?! — dep, uşul cagina içi tarıgañsıdı.” (S.K.: 676)

-**NIn**;-**DAn**: “İsxak uul balanın betinen **süydü**.” (S.K.: 565)

2.17.95 süykö- (2) “sürmek, sürtmek”

-**NIn**;-**nA**: “Madıldın ak töş iti kulagın tikçiytip, Sarıbaydı karap, kolun karap turdu da, kuyrugun şıypañdatıp kelip, birdeme ümüt kılıp, Sarıbaydın butuna süykönüp, erkelep kaldı.” (S.K.: 433)

2.17.96 süylö- (229) “söylemek”

-**çA**: “Abil biy tilinen bal taamp, uşundayça çeçmelep **süylödü**.” (S.K.: 413)

-**NI**: “—Neni **süylöysün**, batır! Kaydagı kuda!” (S.K.: 282)

menen: “Kaydadır alıska, te kök munarık çümköngön uluu toolordun başın, cetpes ümüt sıyaktuu bir tartılıp kılayıp körüngön akça buluttardı sanaarkap tiktep, özü **menen** özü **süylöştü**.” (S.K.: 416)

Ø: “Eldin közüñçö akebiz dep iyilip, cumşak **süylöşüp**, zıyapat körsöttü.” (S.K.: 139)

-**DA**;-**In**: “Mına, kuday buyrusa, ak paşaga cetiş kıyın, carım paşasına bolso da cüz körüşüp, ortodogu kıcı-kucuga sebep bolup catkan cer-suu, el tuurasında açığm **süylöşüp**, kuday özü oñdoy berdi kılsa, tınççılık menen, buradarlık menen berdi-aldı kılıp, kayırıp almak.” (S.K.: 328)

2.17.97 süyö- (50) “dayanmak, desteklemek, tutmak”

-**NI;-DAn:** “Eşimdi bir, Ayzaadanı bir tiktep, anan cay tolukşuy basıp kelip, Ayzaadanı koltuktan **süyödü**: —İ... Beytap belem beçara...” (S.K.: 393)

-**GA:** “Şaldırap, kayra oturup, dubalga **süyöndü**.” (S.K.: 471)

-**DAn:** “Teñirberdi:—Sarıbay, şügürçülük kıl, Sarıbay...—dep,eki koltugunan **süyöp**, öydö turguzup, ölüktön mınday ceteledi.” (S.K.: 439)

2.17.98 süyrö –(44) “sürüklemek, yerde çekilmek”

-**NI:** “Uşul ele komuzdu **süyröp**, kötörüp cürüp, bala kezinen kadırese üyrönüp kalgan ele.” (S.K.: 251)

-**In:** “Ayzaada tiktep oturup, bul baladan Temirdin üröyün körgönsüp, oşondonbu, bir tuuganday içi iyirilip, tündöy kara, uzun köynögün **süyröltüp**, coolugun buubay boş taştap, oygo çögüp kele berdi.” (S.K.: 271)

-**NI;-GA:** “Karşı-terşi sulap, suunu bölüp catkan ölüktördü ceekke **süyröp** taştap, büt kuralın terip, tizginine çalınıp turup kalgan attardı karmap kayra birpasta tokoy arasına siñip ketiştı.” (S.K.: 401)

2.17.99 süyün- (36) “sevinmek”

-**nA:** “Elçileri kırılğanın ugup, tıyakda Mala-xan kaygırmak orduna ayabay **süyündü**.” (S.K.: 223)

Ø: “Tapkan bolso **süyünöt**, taanıgan alat... Dombu közün çalıraytıp, ireñi buzulup, uşulardın baarın ugup kelip:—E-e? Emne cıyın?.. — dedi kataal. — Emne söz?..” (S.K.: 322)

-**DAn:** “Kulkişi cetine albay, içinen **süyünüp**, içinenkökürögü kötörölüp, keede: —Emi, Abil ake, mından narkı işti körö catabız!..—dep oozun toltura süylöp, Abilge teñ bolgonsup, bakıtka kark bolup oturdu.” (S.K.: 696)

2.17.100 süz- (36) “1. süsmek, tos vurmak; 2. yüzmek; 3. süzmek; 4. sepetle balık avlamak”

-NI: “Balbandı muuntup sulatkandıbı, ce anı cer **süzdürüp** taştagan döo “çaldıbı”?!” (S.K.: 147)

Ø: “Silkip büttüñbü, küstalak?! — dep keketip, cini kıçap, küçürkönö köçügün bir kötörö kala bir silkip, eñgezerdey balbandın başı aldına kire tüşköndö celkesine kapşıra karmap, eki colu cer süzdürüp, çekesin kancalatıp saldı.” (S.K.: 147)

2.18 /Ş/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.18.1 şaanile- (1) “ustalıkla yapmak”

menen: “İrı, ölöñü **menen şaanilenet** ko kız toyu?!” (S.K.: 644)

2.18.2 şabıra- (1) “hışırdamak, takırdamak”

Ø: “Oşol zamat **şabırgan** ündör tıp basılıp, miñdegen köödöndö uluu kubanıç menen korkunuç kıtıldap kıl tarazaga tüştü.” (S.K.: 314)

2.18.3 şağıra- (5) “çınılamak, tınlamak”

Ø: “Bir toodon kıykırsam bir toonun kiyigi **şağırap** ürköt.” (S.K.: 81)

2.18.4 şakılda- (7) “çağlamak, kaynamak”

-GA: “Sotnikter da küöldöşüp kalışkan, biri “kılına turgan bardık iş kılınıp bütökönün” generalga **şakıldatıp kaldı.**” (S.K.: 606)

Ø: “Suuga kaydattıñbı ayabay **şakıldatıp?**” (S.K.: 428)

2.18.5 şalbıra- (4) “geniş olmak, sallanmak”

Ø: “Almambet cırtayıp kızargan közün ımdalap, caak terisi **şalbirap**, Beknazar caktı tiktey berdi.” (S.K.: 638)

2.18.6 şalday- (3) “bitkin bir halde bulunmak, gevşemek, kuvvetten düşmek”

-DAY: “Bir tizesi oldokson бүгүлүп, oşol cak iyni pas түшүп, kolu cansız**day şaldayıp** öz denesine cububay turdu.” (S.K.: 66)

-In: “Üygö kirip, ulagagabaştıktı taştap, kanattarın **şaldayıp** moynun artınakayıp ürgülöp oturgan бүркүтүн karap үшкүрүп ciberdi.” (S.K.: 262)

2.18.7 şaldıra- (66) “yorgun, halsiz bulunmak”

Ø: “Musulmankul köz körünöö **şaldıradı**, közü süzүлдү.” (S.K.: 163)

2.18.8 şalpay- (3) “sallanmak, sarkmak”

-**DAy**: “Kölmö cerler bütündöy **şalpaya**, şalı da bışabaştagan, tübünön baka çardap, başı iyilip, cayırgalıp, sarala şayıday ülbüröyt.” (S.K.: 508)

-**In**: “Ölüm! Uşul ölüm korkunuğunun aldında közünö kanga boëlup kulaktarın **şalpaytup** cerde catkan taygandın başı köründü, anın nuru öçkön közdörü kadalıp tiktegendey, tabalaganday.” (S.K.: 268)

2.18.9 şaltakta- (1) “pisletmek, kirletmek”

Ø: “Tüzgö köngön attar bücüröp taşırkap, **şaltaktap** terdep, eesinin cürögün şuu etkize birdemenin şadpasın sezgende selt depbaş kötörüp, kayra oozdugun çarçañkı şıldirt çaynap, salbırap, noyudu.” (S.K.: 383)

2.18.10 şaňdan- (2) “şanlı olmak, önemli, muhteşem bir şekle girmek”

Ø: “Askerbaşı gana ölüm izdegen sıyaktuu, öcörlönüp at oynotup, şaňdanıp közgö tüşö berdi...General Çernyaevbaarin körüp turdu.” (S.K.: 18)

2.18.11 şaňğıra- (3) “çınlamak, şingırdamak”

-**DAn**: “Üyür sagıngan aygır argımak çaalıkanın unutup, alçaktay basıp, alda kay**dan** ulam **şaňğırap** kişinep kele catkandai.” (S.K.: 229)

2.18.12 şaňkay- (4) “1. belirgin olmak, şeffaf, açık ve temiz olmak; 2. gösterişli şaşaalı olmak.”

Ø: “Oşol **şaňkaygan** uluu toolordun içinde, asıl Fargananın betinde kumurska bolup cogolup, çekesi terdep cöö basıp, butu talıp, bu düynönün keñdigin sezip cürgön sıyaktuu boldu.” (S.K.: 474)

2.18.13 şaňkılda-/şaňşı- (13) “1. ötmek (ilkbaharda karakuş hakkında); 2. *mec.* şaňşıp süylö- güzel ve mevzun konuşmak”

-**DA**: “Komuz türkün kayruulanıp, Sarıbaydın ditin, armanın tışka şilep, bul düynögö öktö aytıp, öç aytıp, tagdırdın atın tizgindep, ukuktaşıp, bir**de** kaşköy

şañkıldap, birde çögüü, akırı alsızdığınmoyunga aluu, ındıñı öçüü, muñga çılanıp, öksögönıy bolup ün saldı.” (S.K.: 446)

-In: “Ye, Kunduzdun atası! — dedi Süyümkan dagı atayı ünün **şañkıldatıp** çıkarıp.” (S.K.: 297)

-In;-DA;-DAy: “İlbeesin körgöndö gana uşunday **şañşıçu** al.” (S.K.: 267)

-DAn: “Ana! Alda kaydan bürküt **şañşıdı.**” (S.K.: 267)

2.18.14 şarakta- (2) “çatırdamak, gürlemek”

-In: “Kudayar-xan carımpaşanın “meymanga çakırganına” abdan kubanıp, ubakıttı uzaktırbay casalgalangan kokon arabaga oturup, oor top ordo kişilerinkoşo alıp, caraktuu udayçıların **şaraktatıp**, oşol 1368-cılı_Taşkenge cönödü.” (S.K.: 327)

2.18.15 şarkıra- (4) “çağlamak”

-DAy: “Kaarduu bürküt taymanbay köz irmemde seldey **şarkırgan** küç menen kelip bir teep öttü, cıgaç baldak şartteñ bölünüp sınıp tüştü”(S.K.: 268)

Ø: “Köp kol tuştuşunan kök dayra şarkırap akkan biracayıp ölkögö kabılat.” (S.K.: 633)

2.18.16 şaş- (90) “1. ivmek, acele etmek; 2. şaşmak, afallamak”

-DAy: “Kubalap tiygen oktordon ürküp, ötö kıstalışcerdekolbaşçını mert kılğan içtegi tımızın küçcürökkö küdük salıp, uyasına añçı kirgenin tuyup kalgan bürküttördöy **şaşıla**, ata-ene, asılkeç car, süygünçük bala, kalgan meken konuş kaydasıñ dep, küñü-tünü tınbay at zorukturup col cürüp, kolgoketken beş cüz cigit kaytıp kelattı.” (S.K.: 30)

Ø: “Kapkara kiyim celdetter ılgabay gana çetinen birden alıp, **şaşılbay**, çooçunbay, biri birine külüp tiktep, küñümdük körtiriligin kılıp catkan kişidey akırın çök tüşürüp muuzdap kirişti.” (S.K.: 171)

-**DA**: “Öz barkın,öz ordun sezet, oşon üçün eç ubak**ta şaşılbayt**, kanday kooptuu şart bolup ketken kündö da eç kaldastabay, ünün kötörböy, kabagı üyrülböy dayıma toktoo, ar sözündö maani, kerile basa mensinbey,kayra saal cer tiñtey iyile, dayıma köñülü bir kununda, bir ıkılasında.” (S.K.: 214)

2.18.17 şatıra- (8) “çatırdamak”

-**DAy**: “Cay ottop cürgön attar baş kötörüp kulaktarın tikçiytti, büt koşun sel**dey şatırap**, kolbaşçının çatırınan kıkıldap cılıp kele catkan tuunun aldın toroy cügürdü.” (S.K.: 65)

-**NI**;-**DA**: “Sıpaylar ortodo uyulgup, ak köbük bürkkön suun**un üstündö şatırap**, biri birine ıktap aldastap, attar ürküp, çırlıdap kişinep, kokuylagan kıykırık, çuu, kay biröö attın üzöñgüsünö süyrölüp, kay biröö attın dört ayagında cörmölöp kaldı.” (S.K.: 401)

2.18.18 şaulda-/şuulda- (4) “hışıltı yapmak (rüzgar ve ağaçlar hakk.)”

-**DA**: “Bir cagı kızıl çap adır, bir cagı biylik kızıl kur, kurdu calmap bir kununda çarçañkı cay şaul**dap** özön suu agıp, ne te adır caktan nım tüşöbü, ne canaşa özön suudan sarıgıp tolobu, öyüzbüyüzü tegiz körüngön kök möltür köl catat.” (S.K.: 344)

-**GA**: “Kök terekter cel**ge şauldap**, tuş-tuş caktangüldün, baldın cıtı buruksup kelip cattı.” (S.K.: 701)

2.18.19 şayla- (3) “seçmek”

-**DA**;-**NI**: “Te narı cak**ta külüktördü şaylap**, bir cakka konogo aydoogo bettene baştagandar da, toktop kalıştı.” (S.K.: 323)

2.18.20 şeksi-/şekten- (11) “şüphe etmek”

-**NI**: “Oşol cerde şayx-ul’-İslam Sagizaadadan başkası munu bilip kelgen, Alimbek datkanı şeksint**pey** ortogo alıp turuş vaziyfası tapşırılğan öñköy kutumdar eken.” (S.K.: 236)

-DAn: “Oşol zamat alardı tükşümöl oylor biylep, birin biri aldirtan tikteşip, biri birinen korkuşup, **şektenişip**, tomsorup, kumsarıp turup kalıştı.” (S.K.: 23)

2.18.21 şerden- (3) “köpürmek (aşırı hiddetlenmek), korkunç ve kudurmuş bir şekil almak”

Ø: “Kök çalma menen başın orotup, üstünö kara temir tuulga kiyip, kara kuştun kanatınan kılınan yasaulbaşılık carlığın oñdonup, bir kubarıp, bir **şerdenip**, dem tartpay karap turdu.” (S.K.: 515)

2.18.22 şıbıra- (31) “fısıldamak, kulaktan kulağa konuşmak; 2. hışıldamak”

-DAn: “Cogorton **şıbıradı**: —Öy... barsıñbı?... Arkandı karma...” (S.K.: 48)

-nA: ““Kana, uglum, apaña barçı, attardı kamdaşsın, tömönkü ayılga tüşüp ketebiz...” dep, kulagina **şıbıradı**.” (S.K.: 448)

-In: “On çaktı gana tuyak kaldı... — Kara kolu menen çekesin basıp бүк түşüp, küyütün **şıbıradı**: — Karaçı... Karaçı, cüz cılkıdan... cüz cılkıdan... Uşul ele kaldı go... O, kудay, uşul күндү көрсөттүñ!..”(S.K.: 264)

Ø: “Toktolbo, sadagañ boloyun, toktolbo! — dep, küypölöktöp, cabışıp **şıbıradı**.” (S.K.: 290)

2.18.23 şikaala- (3) “gizlice bakmak”

Ø: “Sarbazdar baarı tegiz **şıkaalap** kalıştı.” (S.K.: 538)

2.18.24 şika- (9) “sıkıştırmak, sımsıkı tıkmak”

-DA;-DAy: “Te күn çığış caktağı too eteginde berki kırlarda **kamıştay şıkalğan** köp kol ce kaptap kirbey, ce attarınan түşüp cai oturbay özülөрүнçө ele narı-beri udurguşup, çıdamı, tınçı ketkensip, çuuldap kıykırışıp, uruş maydanın avaz kılıp gana turuşat.” (S.K.: 204)

-GA: “Karakaş ayım Madıldı etke, kımızga **şıkap** toyguzdu.” (S.K.: 430)

2.18.25 şıklıkta- (3) “kıs kıs gülmek (kızlar hakk.)”

Ø: “Tokoy caktan sayrap catkan sagızgandın akırın **şıklıktagan** dobuşunan başka tiri candın kıymılı sezilbeyt.” (S.K.: 432)

-DA: “Te çette akırın **şıklıktaşıp** ańdıp oturuşkan eki sagızgan sıyaktuu içi caman eki adam özülörünçö akırın-akırın süylöşüp, közdörün tirmeytip baam salıp oturuştı.” (S.K.: 399)

2.18.26 şıldıńda- (5) “alaya almak, dalga geçmek”

-In: “Kaysı ayaluu canıń kaldı ele?!” dep özün özü **şıldıńdadı.**” (S.K.: 431)

-DA: “Oşondo kurbaka köpkö bakırıp, **şıldıńdap:** “Ua-a!Calgançı! Aldamçı! Ua-a... Cıldız biröo ele! Ua-a!”dep külüptür.” (S.K.: 568)

2.18.27 şıldıra- (9) “şarıldamak, hışıldamak”

-In: “Toru kaşka aygır seńselgen kara kuyrugun cayılta şıypanıp koyup, bışkırap, oozdugun **şıldırttatıp** çöp başılap ottop turgan.” (S.K.: 276)

Ø: “Tüzgö köngön attar бүсүрөп таşıркап, şaltaktap terdep, eesinin cürögün şuu etkize birdemenin şadpasın sezgende selt dep baş kötörüp, kayra oozdugun çarçańkı **şıldırt** çaynap, salbırap, noyudu.” (S.K.: 383)

2.18.28 şılı- (3) “1. yüzmek, soymak, kemiklerinden eti ayırmak; 2. çaprazlamasına kesmek”

Ø: “Şılıgıla! — dep kıykırdı Nüzüp canında üyrülüp turgan cigitterine” (S.K.: 87)

2.18.29 şılıq- (11) “gayet gevşemiş bir durumda bulunmak, cesaretini kaybetmek”

Ø: “Momun **şılıqıdı.**” (S.K.: 612)

-DA: “Bir ubakta **şılıkıyp** arań atbastırıp kele catkan Madamin ınak köründü.” (S.K.: 587)

-In: “Sarıbay celkesin **şilkıyıp** dağı oylonup kaldı, bir ubakta:-Kunduz kayda? Ünün ukpaym da...” (S.K.: 298)

2.18.30 şılta- (3) “bahane bulmak, baştan savmaya çalışmak”

-NI;-GA: “Dombunun ölümün tabalap, bütkül camandıktı, cabırdı oşogo **şıltap**, karalamandı soorotup, xan atın, xan daracasın kir cuguzbay korgop oturbadı bele.” (S.K.: 356)

2.18.31 şımda- (2) “gömleği pantalona sokmak”

-In;-nA: “Çım kök kamzolun saymaluu keñ çalbarına **şımdanıp koygon**, bagaleginen sarı bulgarı ötüktün tumşuktarı çukçuyup çıgıp turat.” (S.K.: 31)

2.18.32 şıñgıra-/şıñgırla- (7) “çınılamak, madeni ses çıkarmak, tınlamak”

-In: “Cügü zıñgırap üstünö kalduu kilem, teke müyüz tür salgan kızıl şırdak capkan, kerilgen kaymal töölör moynundagı koñguroolorun **şıñgıratıp**, ak eleçek kempirlerdin ceteginde cez buylaların çoydurup kaalgıp, köç aydagan kişilerdin bakıldagan ündörü, ıkşoo ögüzdör iñgıranıp, enesinen adaşkan kulundar çırıldap kişenep, biröölördün uykuluu ıskırıktarı cüzdögön tuyaktardın dübürtü birigip, sürdöönü buzulbay köç agıldı.” (S.K.: 272)

Ø: “Eki kolundagı koş bilerikteri **şıñgıraşıp**, dilde sabaktarı küngö çağılışa özünön cuka sarı nur çaçıp çelegindeki taza suu üstündö cıltıldap oynop kelattı.” (S.K.: 372)

-NIn;-DAy: “Küü kolunan kündün, aydın nurunday **şıñgırlap** tögülüp casalgaluu saraydatermeltip, añgıça beş suluu kız kaalgıy biylep ketiştı.” (S.K.: 624)

2.18.33 şıpılta- (5) “1. ıslık sesi çıkarmak (örn. şiddetli havada oynatılan çubuk hakkında); 2. hızlıca ve çevik hareket etmek”

Ø: “Tilmeç mayor İonovdun iynine saal eñilip alıp, akırın küñküldöp **şıpılatıp** kotorup cattı.” (S.K.: 669)

2.18.34 şıpr- (3) “süpürmek, küremek, temizlemek, oğmak”

menen: ...sebileyin suu bolup ak coluña irmelbesten tögülgön çaşım
menen...

şıprayın kündö üç ubak kılıp taza cayılğan taltal kara çaşım menen...”
(S.K.: 113)

-NI: “Uştapta tışta tamdar urap, kamaşka ört ketip, adamdardı, baylanıp turgan attardı zambirektin ogu **şıprıp**, cer teñselip catkan.” (S.K.: 484)

2.18.35 şıpşın- (8) “dudaklarını şapırdatmak (sık sık hayret, memnuniyetsizlik beğenmeme teessüf alâmeti olmak üzere)”

Ø: “Baarı baş çaykap, **şıpşım**, bul nıkkınçılıkka tañ bolup oturup kalıştı.”
(S.K.: 576)

2.18.36 şıypañda- (5) “kuyruğunu sallamak”

-In: “Sarıbaydın çakırıp catkanın ugup, başın kötörüp, kuyrugun **şıypañdatıp** karap turdu, ümüt kılıp turdu.” (S.K.: 434)

2.18.37 şıyrakta- (4) “ayak bileğinden tutmak, paçasını kavramak”

Ø: “Bir az eendey tüşö Musulmankul başın iykep, başın çaykap:—Oy, akem ay...—dep küldü,— barıp ele **şıyraktan** alıp... Iya, “xan ele” dep da oyloboysuz a?!” (S.K.: 138)

-NI: “A canağı “xan balanı” mına mintip **şıyraktap!** —dep, kolun kudum Almambettin özündöy kıla ızırına sermey körsöttü Musulmankul” (S.K.: 138)

2.18.38 şile- (3) “yerinden oynatmak, küremek”

-NI;-GA: “Komuz türkün kayruulanıp, Sarıbaydın ditin, armanın tışka **şilep**, bul düynögö öktö aytıp, öç aytıp, tagdırdın atın tizgindep, ukuktaşıp, birde kaşköy şańkıldap, birde çögüü, akırı alsızdığın moyunga aluu, ındıñı öçüü, muñga cılanıp, öksögön ıy bolup ün saldı.” (S.K.: 446)

2.18.39 şilte- (58) “ sallamak, baş sallamak, ağır yürümek, el sallamak”

-In: “Bala “kılıç**ın**” udaama-udaa **şilte**di, bir da colu çırpıta albay mustarap bolo kaldı, şiltengen alakandı tosüp kala albay alasalıp cıgılıp, közün basıp, bışıldap ıylap ciberdi.” (S.K.: 345)

Ø: “—Ey, — dedi Beknazar, — şapalak emes, kelet kün, kılıç **şiltenet**.” (S.K.: 345)

-DAn: “Kapı**ı**dan eki **şilte**di Beknazar, eki colu teñ bala kult dep tiygizbey ketti.” (S.K.: 345)

-nA: “Ayıl çetine barıp, cürök zaada bolup toktop, düynönün bardık lazzatine kol **şiltep**, şaldırıp, küzdün boz kıroo baskan muzdak çöbünö oturdu.” (S.K.: 366)

-NIn;-In: “İsxaktın cüzünön eç mayışpaganın, ölümdü esine salsa da, selt etpegenin körüp oturup, ımgı kelişinen tüñüldü belem, alakanın şak-şak koydu, eki küzötçü sarbaz kirip kelişti ele oñ kolun**un** uç**un** çarçañkı **şiltep**, tutkundu alıp ketüünü buyrudu da, ordunan tizesin tayanıp arañ turup: —Köktügüñ cetet tübüñö, balam!..—dedi da, celbegey camıngan şırıma kara çapanın oñdonup, artın karabay ücürödön çıgıp ketti.” (S.K.: 483)

-In;-NI: “Dağı kulançaar argımak ırğıştap, oozunan ak köbügün omuroosuna samparlatıp, üstündögü alpatan er narkesken kılıç**ın** oñdu-soldu **şiltep**, zaar ün salıp, çañırıp keldi.” (S.K.: 518)

-GA;-In: “—Al tañ kalıp turgan eşikagaga kol**un** **şilte**di: — Ordobuzga kut keldi!” (S.K.: 551)

-DAy: “Karı közdörün parlap, kışıkta**ın** cırtaytıp kadala tiktep, attuunun tüşüp catkanın körüp, aşıkpay bayagısı**nday** ele ileñ-salañ but **şiltep**, şaatıtka köptö arañ keldi.” (S.K.: 26)

2.18.40 şimi- (2) “emmek”

-In: “Koluna cukkan arpanın kök tıpının kakkılap, dandın tuzu çok şiresin mülcündöp **şimip** oyu eçtemeğe aralaşpay, kolun artına alıp, arpanı ceektep kıldırıp bastı.” (S.K.: 26)

2.18.41 şimir- (3) “nefes almadan içmek”

Ø: “Nüzüp kımızdı dem albay **şimirip** içti da, ırakattanıp, kubattanıp, cüzü tamılcıp, cooşup oturup kaldı...” (S.K.: 72)

2.18.42 şimşi- (6) “koklamak (köpek hakkında), koklayıp izini bulmak”

Ø: “Kudayar bir cagınan, anın küçüğü Nasirdin bir cagınan korgon tegerenip **şimşigen** körkoo karışkır sıyaktuu tün camınıp cortup cürüşöt.” (S.K.: 587)

-NI: “Ker taygan cañı topuraktı **şimşilep** kıncıyıp iyindin canında turgan ele.” (S.K.: 261)

2.18.43 şire- (3) “1. kaynamak (demir ve çelik hakkında); 2. dolmak”

-NIn;-nA: “Aldıñkı tolkundardı kılıçtın mizine tosıp, artın bat atar mılıktın oguna **şirep**, ereğişçilerdin kuralı tüzük cagınan atayılap buytap, narkı darbıp çapkandarın köbüröök bettep, uruş cürgüzdü.” (S.K.: 379)

2.18.44 şölbürö- (6) “sarkmak”

Ø: “Üstündöğü asker mundiri caraşpay, boş kelip, oriyentalist eki iyni **şölbüröp**, özünün da ındını öçüp kaldı.” (S.K.: 606)

-In: “Uzun etek kımkap tondorun **şölbürötüp**, artınan Kudayar, Nasirdin, Abdıraxman, Seyid Maulan bek eerçip cürüşöt.” (S.K.: 613)

2.18.45 şömtürö- (10) “fazla ıslanmak”

-DAy: “Bir küñü dağı tegirmenge ketken uul keçke cuuk beti-başı carılıp, suuga tüşkön ittey **şömtüröp**, kayra keliptir deyt, “İ, emne boldu, kokuy?” Uul kaltırıp unçuga albayt.” (S.K.: 102)

Ø: “Emi emne kıl deysiñ meni?..—dedi erki boş Şerali **şömtüröp**, kirpigini arañ kıbratıp.” (S.K.: 122)

2.18.46 şuudura- (3) “hışırdamak”

-NI: “Sarala çöptördü **şuuduratıp**, mal köp catıp çañdak kılğan takırlardı üylöp mayda cel cortmolop cüröt.” (S.K.: 30)

2.18.47 şuulda- (3) “hışılı yapmak”

-DA: “Oşol uçurda birdeme **şuuldap**, kulaktı cep ıskırıp, düñgüröp ötüp, cerdin üstünö, cakın ele tüşköndöy boldu.” (S.K.: 484)

2.18.48 şümüröy- (1) “somurtmak, surat asmak”

-DAy: “İldırgan cuka çatırlarınan toktolboy camgır elenip, köçük basar kurgak orun kalbay, ötmö katarınan ötüp, suuga tüşkön çıçkanday **şümüröyüşüp**, ak caandan soñku çıkıroongo kök tumşuk bolup toñuşup, tınımsız bir betkey ırıldap cürüp turgan şamalga öpkölörün kaktırıp, aldı köz körünöo iç ooruga çaldığıp, sasıgan tokulga camına bük tüşüp cığıla baştaştı.” (S.K.: 197)

2.18.49 şüy- (2) “örmek, düğümleyip bağlamak”

Ø: “Zambildin içine salgan ayuu talpagın aldına töşögön Almambet gana **şüyügön** dalısı düñküyüp, caak, terisi şalbırap, közünün könçögü salañdap, karıgan arstan öñdönüp, eçtemeden kaparsız.” (S.K.: 638)

2.19 /T/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.19.1 taamp-/tamıp- (9) “damlamak”

-**DAn**: “Abil biy tilinen bal **taamp**, uşundayça çeçmelep süylödü.” (S.K.: 413)

2.19.2 taanı- (92) “tanımak, itiraf etmek”

-**In**;-**DAn**: “Sarıbay baarın ündörünön **taanıp**, alardın kebetelerin köz aldına keltirip, köñülündö özü da oşolordun katarına oturganday otura berdi.” (S.K.: 426)

-**NI**: “Abdıraxman dañazası ordonu titiretken kişini bolcop **taanıdı**.” (S.K.: 454)

-**DA**: “Bul adam el içinde **taanıbagan**, baykabagan, taanıgan aldınan köldödöñ ötö albagan, anın öz atınaytuu künöö dep, “Azireti kalender kapız!” dep,koldorunbooruna alıp urmat kılğan, ıyık sanalgan,oozunan çıkkanı, kagazga cazganı elden elge ilakap bolup ketken akın adam boluçı.” (S.K.: 566)

-**DAn**: “Köz irmemge ırgılcn, bolo, köp ubakta eşik aldınan ele ketip köngön neme, ce sırtınan **taanıybı**, ce bu salabattuu baybiçenin sazesin kadırladıbı, birtke ıraazılık sezdire akırın baş iykep, tigi tiri pende töböşünön öydökötörö açıp zarılıp turgan eşikke karay ildirep kadamdap barıp, içkeri kirdi.” (C.K.:692)

-**DA**;-**NI**: “Bir kezde Şadı degen biyi Margalañdın üstünö toogo uuga çıgıp uudan kaytıp kele catıp, bu kırgız eleti kantip catırı eken dep, baykay ötöyünçü dep, başka kiyim kiyip alıp, bir colooçu keypi menen kırgız ayıldarın kıldırıp tüşöt, kastı cetkenbi, bir ayıl**da anı taanıppı**, ce taanıbaybı, kırgızdar atı-tonun sıyrıp alıp, özün öltürüp salışkan eken.” (S.K.: 58)

-**NI**;-**GA**: “Miñbaşı agasın koştıp, akırın kalkamandap kıldırıp basıp, bekter**di** aga taanıştırdı.” (S.K.: 134)

menen;-**NI**;-**GA**: “Oşonu **menen** Eşim**di** elge **taanıştırdı**.” (S.K.: 398)

2.19.3 taap-/tap- (213) “bulmak, ele geçirmek”

Ø: “Emne kılúu kerek? Mınday çakta akıldı, küçtü mına sizge okşogon azamat adamdar **tabat**.” (S.K.: 545)

-DAn: “Sarı izine çöp salgan kuugun Çotondun Kızır-Ata mazarın paanalap, kak taştın üstünö tonun caya salınıp, közü irmelip catkan cerinen **taap**, başın kesip kelip, bıyakka cönör aldında amir Muzafarga tapşırdı.” (S.K.: 243)

-NIn;-NIn;-DAn: “Kazınabaşı: —Mına bular köpkö belgilüü dünüyö — uyutkan cambı, kuyulgan taytuyak... A bu ak bermet... bu kök bermet... adam kolunan caralbayt, te alıskı İndstandın kök muxitinin tübünön **tabılat** bir tabılsa...” (S.K.: 148)

-DA: “Özün da oy basıp tükşümöldönüp oturup, kayrakep uladı Teñirberdi: —Uşunday kıyın kezeñderde da, “karañgıda col **tapkan**, kañgıganda akıl **tapkan**, el bakkan” degen baldarı bolboso çabılğanı kuralat bele, çaçılğanı cıynalat bele?!” (S.K.: 632)

-NIn;-DA;-DAn;-GA: “Taşkalle Kokondun, Margalandın çebinde bekerlikten uruşarga kişi **tappay**, çatak izdep, çaykana kıldırıp nadaa tartıp mas bolup, ar kimge kılıç tap kılıpu ızıldap kaçkan kişinin artınan katkıp külüp basıp cürçü.” (S.K.: 313)

-NI;-DAn: “Musulmankulga emne kerek? Ordo! Munu tüşünböybü Şadı şum? Uşunçasında, mümkünçülüğü barında andan oozunup ketmekçi bolup, “toñ moyun bektin başın apkeliş” cönündö çaşırın carlık berip, Şarixanga çaşırın celdet atkardı, birok celdet Musulmankuldu ordunan **tappay** kaytat, şıbış ugup kalgan Musulmankul Eki-Suu-Arasına öz uruusuna kalkalanıp ketken eken.” (S.K.: 128)

-In: “Tuş keldi taragan köp asker kımkuut tüşüp, kay biröö kuralın **tappay**, kay biröö atın tapray, kay biröö öz onbaşısın, öz tobun tappay kıcı-kıyma bolup ketti.” (S.K.: 510)

2.19.4 taarın- (16) “darılmak, küsmek”

-nA: ““İ-i, bul öydösüngönü emespi?!” dep, tuuganına öktö da oylop, **taarınıp**, akırında çoçulap, söz maanisinin çalıştap, andan narı köñül tüpkürünön catirkoo sezim oygongoysuyt.” (S.K.: 191)

Ø: Abışka eç coop aytpay, cüzün üyrügön boydon, tuytuñdap **taarınıp**, etegin kagınıp çıgıp ketti.” (S.K.: 550)

2.19.5 tabala- (19) “başkasının felaketine sevinmek”

-NI: “Nasirdindin türü bir başka — öz cini özün kalçıldatıp, tigi müñkürögön kişilerdi **tabalap**, çıdamı ketip, içinen: “Bu orus emne maalkatat?! Emnesin karap oturat?!” dep çıdamı ketip, at üstündö tıñç alaalbay kıyşañdap turat.” (S.K.: 598)

Ø: “Nökörlör nesteydi, ar biri içinen karmaşuunun coopkerçi-liginen özün kakas oylop, bu kanter eken deşkendey aldirtan askerbaşığa köz salışıp, unçukpay, kay birinin deni ölüp, kay biri **tabalap**, tışınan cör-gömüştöy bürüşüp oozun karap, katıp turuştu.” (S.K.: 17)

-NIn;-In: “Dombunun ölümün **tabalap**, бүткүл camandıktı, cabırdı oşogo şıltap, karalamandı soorotup, xan atın, xan daracasın kir cuguzbay korgop oturbadı bele.” (S.K.: 239)

2.19.6 tak- (7) “takmak, asmak”

Ø: “Teñirberdinin uulu Bolot cañı kıl **tagıp koygon** ele, alıp kelip bere koydu.” (S.K.: 445)

-nA: “Nüzüp atın baladay bagıp, kımkaştan cabuu caap, kökülünö közmonçok **tagıp**, ayıl arasında carkıldatıp alıp cürdü.” (S.K.: 82)

2.19.7 taka- (11) “sımsıkı yaklaştırmak, yanaştırmak”

-GA: “Eşim sözgö **takalıp**, unçuğa albay kaldı, birok eptep ele söz baştalıp kalğanına içinen kubandı:-Külüp cürüü, ceñe, saga abdan caraşat.” (S.K.: 335)

-NI;-NIn;-nA: “Celdet:—Bul emne dep catam, men! — dep, buudaydı dağı anın betine **takadı**. (S.K.: 179)

-**DAy;-GA:** “Oozu açılsa ele “Esil kayran bir boorum!” dep, öksüp ökürüp ciberçüdüy abalga **takaldı** da, artın karabay kara alaçıktan çıgıp ketti.” (S.K.: 565)

2.19.8 takı- (7) “bıktırmak, takılmak, sırnaşmak”

-**NI:** “ —Sen meni **takıba!**” (S.K.: 620)

2.19.9 takıl-da- (3) “takırtı yapmak”

-**DA:** “Cana cemdi köböytköndö burdugup cooşuy tüşkön taş kayra takıldap, tıyakka ırıp ketçüdüy katuulap çimirilip, tacal ün saldı.” (S.K.: 336)

2.19.10 takmazala- (3) “paylamak”

Ø: “Tapkanmın deseñ taanıganına kayta beresiñ, — dedi atayı taktap, **takmazalap.**” (S.K.: 323)

2.19.11 takta- (17) “muayyeniyet vermek, ince ve noktası noktasına hesap yapmak”

-**In:** “Keçinde keçki örgüügö tınıkkan kezde, karışkır içigin camınıp, otu çoñ cagılğan oçoktun boyunda oturup, özünün borbordogu sırdaşı “Sankt-Peterburgskiye vedomosti” gazetasının redaktoru Marvingge kat cazdı.

“Mına, iş uşunday bıyakta. Marving mırza, birok munu gazetañızga çıkarıp ciberbeñiz, men Düynö ligasının közünö capayı cırtkıc bolup körünüp kalıp cürböyün. Menin printsibim uşul — Aziyada çırdı tıyuu tüzdön tüz andağı kırğinga baylanışat, sokku kañçalık küçtüü bolso duşman oşonçoluk basınıp, baş iyip beret emespi?!” dep, köñülündöğü özün özü aktagan calgız pikirin **taktap**, açık cazdı.” (S.K.: 607)

-**DAn;-NI;-Na:** “Çum kapkara kiyim celdetter kırkar tartıp, eldin bir çetinen tüşüp, bet kelgen kişiden buudaydı betine **taktap** surap kirişti.

-Bul emne?

-Bugday...

-Bul emne?

-Bugday..." (S.K.: 177)

2.19.12 tala- (21) "soymak, yağma etmek"

-**NI**: "Küçügündö baktım ele bulardı, cetilip it bolgondo kara-çapandarga ³ koşulup, kayra özüm**dü taladı**..." (S.K.: 160)

-**In**;-**DAy**: "Öz kalkın coodoy çaptı, öz şaarın karakçı**day taladı**." (S.K.: 403)

Ø: "“İya, birine biri suuk, törünön görü cuuk, akıl mukuragan, arga tugöngönbul alaamat mezgilde emne deş, emne kılmak epele kanavayran çabılıp, kan ordosu **talanıp**, baş-közsüz kalıp turgan elge?! “Kayra attan” deş, al kurulay peş — köz körünöö otko iteriş, okko türtüş — bu degen içte cürgön cattın kıları, ce atasınan kalgan öcü bar kastın kıları!” (S.K.: 691)

2.19.13 talaş- (46) "münakaşa etmek, münazara etmek, itiraz etmek"

-**DAn**; **Ø**: "—Menden bak **talaşıp**, tuugan bolup koynuma kirip, cılan bolup moynuma orolduñuz, col bolup aldıma sozulup, tuzak bolup butumdan çaldıñız." (S.K.: 502)

-**DAn**;-**NIn**;-**In**: "Öz tuugandarının ırkı cektuguna çıdasa da, babasının Samarkandagı ıyık tagın atası bölök biröö kelip eeleşine Sultan Babır çıday albay, Şaybani-xan menen katuu karmaşıp, üç colu Samarkandan Şaybani-xandı sürüp çıgıp, birok, birotolo köçük basıp kalışka artı alsızdık kıldı, anın ditin tüşünüp kömök körsötüşkö ırkı cok tuugandarının biri da carabadı go, öz agasın agalay albagan cattın ulagasın sagalayt, kömök körsötmök tügül, kayta Şaybani-xandı camınışıp Sultan Babır**dan** Fargananın özün **talaştı go**, akırı kelip kayran baatır baktısın başka caktan izdep Ougan tarapka cer kotorup ketişke argasız boldu..." (S.K.: 54)

-**NIn**;-**NI**: "Senin tagıñdı **talaşat**." (S.K.: 105)

Ø: “Köp ötpöy, amir Nasrullanın tukuruusu menen, Alimxandın Samarkanda can saktap cürgön uulu İbragim bek cigit kurap, tak **talaşıp**, Kokon xandığının çegine ötüp, Leylekke keldi.” (S.K.: 105)

menen: “Siz menen da el talaşkan, siz **menen** da bak **talaşkan** beyñısap bar eken...” (S.K.: 207)

2.19.14 talıkşı- (10) “sölpümek, yorulmak”

-DA: “Köp kündön beri attan tüşpöy, at üstündö **talıkşıp**, at üstündö ürgülöp kelgenine karabay, eç kirpik kaga albadı.” (S.K.: 618)

-DA;-GA: “— Narı cakta kımızga **talıkşıp** tırayıp çatışkan cigitterine büktöy karmagan kamçısın saal kötörö “attı tart” degen işara kılıp koydu.” (S.K.: 164)

Ø: “Bütkön boyu büt **talıkşıp**, beli uyup, eti ısıp çıktı da, çekesinen idirep ter ketti” (S.K.: 437)

2.19.15 talı- (6) “1. donakalmak; 2.yumuşamak (uzuv hakkında); 3.bayılmak”

Ø: “Oşol şaňkaygan uluu toolordun içinde, asıl Fargananın betinde kumurska bolup cogolup, çekesi terdep cöo basıp, butu **talıp**, bu düynönün keñdigin sezip cürgön sıyaktuu boldı.” (S.K.: 474)

2.19.16 talkala- (2) “havanda dövmek, ufalamak, paramparça etmek”

-NIn;-DA;-DA;-NIn;-In: “Taşkendin sırtında Şor-Töbö degen cerde Ma-Şeriftin askerin **talkalap**, özün kolgo tüşürüp, Nüzüp şaarga kirdi.” (S.K.: 105)

2.19.17 talpın- (6) “1. çırpınmak, kurtulmaya çalışmak; 2. ileriye atılmak, yeltenmek”

-GA: “Erteden keçke şırp etken dabış ugulsa oşol cakka **talpınat**.” (S.K.: 257)

Ø: “Ormoñ-ormoñ karanıp, **talpınıp**,”şaňk!” etip şaňşıp koydu.” (S.K.: 609)

2.19.18 tamaktan- (2) “bir parça, azıcık yemek”

Ø: “Bir az kol cılıtıp, **tamaktanışıp**, arak menen iç cılıtıp alışıp, üydön çığıştı.” (S.K.: 606)

2.19.19 tamılcı- (7) “1. kızarmak, pembeleşmek (şiddetli ısıdan yahut şaraptan); 2. tam bir uyuşukluk ve rehavet durumunda bulunmak”

-NIn;-DA: “Şerali kılt dep cıgılıp kete cazdap barıp, Nüzüptün iynine tayanıp oñoldu da, oşol birtke eñkeygen boydon, Nüzüptün küçtüü iynin tayangan boydon kiyiz**din** üstündö eki beti **tamılcıp**, terdep, eki cagın ılcayıp tiktep barattı.” (S.K.: 71)

Ø: “Birok, oozuna söz kirbey, tigi ordodogu eköbünün biri aygak bolgon şartı sak kılğan adam köñülü balkıldap ketkenin sırtına çığara albay ireñi gana **tamılcıp**, bir esi çıkkanday eleyip, oturup kaldı.” (S.K.: 195)

-DAn: “Karakaş ayım tigi kubanıçtan eki beti **tamılcıp**, kara közdörü çaş kılğıra oynoktop kaşında turgan çiykil cigitti “xanzaada uşu” dep daroo sezdi.” (S.K.: 306)

2.19.20 tamşan- (13) “1. bir şeyin tadına bakarken yahut hayret ederek dilini şakırdatmak ve dudaklarını şapıratmak; 2. hoş bir şeyi hatırlamak; 3. taacup etmek”

-In: “Eç kimdi bet aldırbay, büt kalçıldap, balasına kim kol sunsa anı tişi menen birçalap, tırmağı menen tıtıp, alı cetpese koluna ölüp bere turgan bolup, bir burkurap ıylap ciberip, bir keñgirey tüşö köz çaşın **tamşanıp**, can keçip oturdu.” (S.K.: 373)

Ø: “Cüz çaşagan Almambet oozun carım açıp, deminarañ alıp, kurgay tüşkön oozun kıbıratıp, **tamşanıp**, nuru tügönüp bozomuktap kalgan közün alsız irmegilep, çökkön arık, alsız nar sıyaktuu moynun saalkötörüp: —İ-i... —dedi akırın.” (S.K.: 639)

-DAy: “Karasakal oozuna kan kele tüşkөndөy **tamşanıp**, nes bolup oturup kaldı.” (S.K.: 657)

2.19.21 tanda- (21) “seçmek, iyisini ayırıp almak”

Ø: “Özön boyunan birtke acırığı bar kırtıştuu cer **tandap**, eki ceekke bölünüp, çatır cayıp, örgüp kalıştı.” (S.K.: 618)

-NI: “Birok, Musulmankul andan kiçüü Kudayar bekti atayı **tandadı.**” (S.K.: 132)

2.19.22 tañ- (14) “bağlamak”

-NIñ;-nA: “Uşul uçurda İsxak belinde kuralı cok, üröyündö sürü cok, eki butu **attın** basmayılına koşo **tañılıp**, kapıldan torgo çalınan şumkar öñdüü kök asmandı sarsanaa bolup tiktep, cüz sıpaydın ortosunda kaydadır aydalıp ketip barattı.” (S.K.: 465)

-NI;-GA: “-Seni baş kılıp baarımızdı atka **tañıp** berip, İsköbül paşadan sıylık alat imiş...” (S.K.: 611)

2.19.23 tañırka- (28) “hayret etmek”

-NIñ;-nA: “Karı oşolordu tiktep, tilin tıñşap, kanattarının caltıldaganına **tañırkap**, bir pas turdu da, anan özü kuraktuu karı adamdardın adatın kılıp, içinen tirүүлüğünö şügürlük keltirip, küñgürönüp tigi arpa cayga karay bet aldı.” (S.K.: 26)

-nA: “Karool te tömön zındandın karañğı түbündö, temteyip, sakaldan eki ele közü alayıp körüngön musapır adamdın oozunan çıkkın sözünö ogo beter **tañırkap**, Abdıraxman kayda, bu kayda, akılınan acıraganına toluk işenip, kars-kars küldü:-Ye, taksır, Abdıraxman kaçaa alabı sizdin çeñgeliñizden, terisin bir emes beş sıyrısañız sizdin paşalık erkiñiz?..” (S.K.: 476)

-DA: “Oşondoy da tamaşa bolçu bele!” dedi. Katındardın közdörünön möltüldöp çaş çıktı, oşondo bir **tañırkap**, bir korkup tiktep, erindere titirek basıp, kaçaa turgan öñdönüp boyun cıyıp, közdörü çekireyip barıp, Ayzaada esin aldırıldı...” (S.K.: 40)

-In: “Madıl agasın bir kur **tañırkap**, kubanıp tiktep kaldı.” (S.K.: 300)

2.19.24 tapıra- (6) “kalabalık olmak, gürültü yapmak”

Ene kekilik **tapırap**, cumalanıp ketip, kaçā albagan, uça albagan bolup, kişinin köñülün özünö tartıp, kişiniözünö eerçitip, temir kanat balapandarı eptep bekinip ketkençe alaksitat, öz başın sayat. (S.K.: 600)

2.19.25 tapşır- (20) “teslim etmek”

-**NI**;-**DA**;-**GA**: “Kokondun açkıçtarın özülörü bir aptanın içinde apkelip koluma **tapşırat**.” (S.K.: 461)

-**In**;-**GA**: “Oşol tünü Nüzüp şaardın korgonuu başçılığın Musulmankulga **tapşırip**, özü askerdin carmısın alıp Kokondon çıgıp ketken ele. Anciyandagı, Törö-Korgondogu sıpaylardı karamagına çakırıp, kiyinki kündörü alsıraganı biline baştağan amir Nasrullanı açık talaaga betteşüügö tartmakçı boldu” (S.K.: 103)

-**DA**;-**GA**: “Sarı izine çöp salgan kuugun Çotondun Kızır-Ata mazarın paanalap, kak taşın üstünö tonun caya salınıp, közü irmelip catkan cerinen taap, başın kesip kelip, bıyakka cönör aldında amir Muzafarga **tapşırdı**.” (S.K.: 243)

-**NI**;-**GA**: “— Şeralini silerge tapşırdım, silerdi ımanıñarga **tapşırdım**... Allau akbar!...” (S.K.: 62)

2.19.26 tapta- (16) “antrenman yaptırmak”

-**DA**;-**In**: “Al kayrılıp karap, artında dağı kamçısın **taptap**, sekirgeni kalğan madılday eki közü tirmeyip turgan öspürümdü kördü.” (S.K.: 443)

Ø: “A bolboso, mından körökçö it agıtıp, kapkan salıp, kuş **taptap** añçılık kılıştı ce kıldan kıykım çıkarıp koñşu uruunu barımtalap talagandı oñoy körüşöt, munu ata zamanınan bolo cürgön iş dep bilişet.” (S.K.: 28)

2.19.27 tara-/tarka- (43) “1. taramak; 2. tarlada sürgü sürmek, tırmıkla çalışmak; 3. her tarafa dağılmak”

Ø: “Kelgen el kara aşın cep **taradı**” (S.K.: 444)

-**DAy**: “Kanı, begi bolup cakşı künündö, kara baştınkamına ötüp karan tünüdö, kaçıp, çildey **taradık**, el içinde kalışka, taygak coldo tayanıç boluşka,kana, kaysı köykaşka biz caradık?!” (S.K.: 588)

-**GA; menen**: “Asker başının kişi kolduu bolup kalganı koşunga cel **menen** koşo **taradı**.” (S.K.: 24)

-**NI/ karay**: “Generaldın köz aldında emeleki suuday birdiktüü koşun mayda-mayda top bolup, bölünüp çaap, maydandı taştap, tuulardı **karay** samsıp **taradı**.” (S.K.: 24)

-**DAn;-GA**: “Bul buyruk türki tiline kotorulup, köçömö-köçö, maale**den** maalege **tarkatıldı**.” (S.K.: 496)

2.19.28 tarı- (13) “*mec. derisi daralmış (çabuk kızmak, çabul sinirlenmek)*”

-**NI**: “Bu tüzdöğü dıykandın da ceri **tarıdı**, şaardagı soodagerdin malı dükönündö çiridi.” (S.K.: 452)

-**DA;-DAy**: “Uşul amir Muzafar menen Kudayardın kişileri menen ceñ içinen kol alışkan soñ aga sıy emes anı celdet izdep cürgönün ugup, canındagı cigitteri andan bezip, oşondo keñirsigen kara cer alakanday **tarıp**, özü calgız Noukent üstünö too tayanıp ketüügö argasız bolgon.” (S.K.: 243)

-**DAn**: “Oşon üçün, oşogo çıdap cürgöndüğübüz üçün köp cıldan beri dıykan tınç eginin ekpey, çarbadar tınç malın bakpay, soodager tınç soodasın kılbay, tuugan tuugandın mülkünö kol sunup, tuugan tuugandın kanına zabın kılıp, bayırkı erecebizden, paygambardın şariyatınan tayıp, özübüz**dön** özübüz **tarıdık**.” (S.K.: 480)

2.19.29 tarsılda- (8) “*takırtı, gürültü yapmak (tüfek hakk.)*”

-**In**: “Kıyla coldun uçuna cetken kubattuu buudan kazığın sagınganbı, too tayanganda ansayın cerdi booruna alıp, can taştap, tört tuyagin **tarsıldıatıp** katuu cürüştöyt.” (S.K.: 37)

Ø: “Pansat **tarsıldap** cügürgön boydon dubaldan tüşüp, atına minip karañgıda tatırata çapkan boydon ketti.” (S.K.: 78)

2.19.30 tart- (510) “1. çekmek, sürüklemek; 2. sofraya yemek çekmek, yemek sunmak; 3. mec. iğdiş etmek (hayalarını çıkarmak); 4. tartmak (teraziye çekmek); 5. (üflemek suretiyle çalınan müziki alet.) çalmak, akordeon çalmak; 6. öğütmek; 7. hareket etmek, yönelmek; 8. tütün içmek yahut tütünü ağza atmak; 9. sürmek, yapıştırmak(mes. yakıyı) 10. muayyen bir renge girmek; 11. katlanmak, yaşamak (baştan geçirmek); 12. birisine çekmek (benzemek)”

Ø: “Bilikten çıkkın birtke ak calın ulam pastap, ulam karoolonup, muzdak abanın içinde akırın termelip öçüp, İbragim Xayaldın tünörgön kabagı küñgürt **tartıp**, karañgılıkka ulam cutulup barattı.” (S.K.: 79)

-nA: “Keldi dedi ele, keleri menen dağı birdeme degen eken a? — dedi kanı içine **tartıp**.” (S.K.: 83)

-NI/ közdöy: “Tün katıp Talastı **közdöy** col **tarttı**.” (S.K.: 84)

-GA: “Kuu Nüzüp tıyakka calgan ot caktırıp taştap, kolun bölüp-bölüp, şaardın darbazalarınan ança alıstatpay buygaga **tartıp**, attan tüşpöy, kılıçın kınınan suurup, öñüp kalganın bilgen cok.” (S.K.: 90)

-NIn;-In: “Siz, datka, uşul cagdaydı esten çıkarbañız, mına oşol kişilerdin tamırın **tartıp**, köñülün alıp, koldon kelişinçe canağıday bolup keter kokustuktan kor çolop, araçalap alıñız.” (S.K.: 226)

2.19.31 taşı-/taşkında- (10) “1. kıyılarından çıkmak, taşmak, kenarlarından taşmak; 2. taşımak, bir yerden bir yere geçirmek”

Ø: “Küzdün bul sandugaçı birde köñülü ergip kötörünkü, şañduu, mukamduu ün saldı, til бүткөнү cadabay kabulcutup kumarı **taşıp** ırdap cürgön ırına özü berilip, özü erip cürögünün alabın sayradı, birde caratkan anı al-musaktan ıldıybaş caratkanına öktö aytıp, ömür öksügün muñkanıp koştı.” (S.K.: 366)

2.19.32 tašta- (186) “1. atmak; 2. yardımcı fiil rolünde iy- ve ciber- fiillerine yakındır.”

-In: “Ayzaada tiktep oturup, bul baladan Temirdin üröyün körgönsüp, oşondonbu, bir tuuganday içi iyirilip, tündöy kara, uzun köynögün süyröltüp, coolugun buubay boş **taştap**, oygo çögüp kele berdi..” (S.K.: 271)

-In;-GA: “Ayzaadanı üç cıl boyu tündöy tumçukturup baskan kapkara aza kiymın otko **taştastı**, törkündörü apkelgen ak köynöktü kiygizişti, başına ak cooluk salıştı.” (S.K.: 284)

-NI;-GA: “Elettin caagıy cangan çeçenderi musulmandıktı, tuugandıktı, cerlikti ortogo **taştap**, birinen sala biri saymedireyt.” (S.K.: 361)

-GA: ““Emne kılúu kerek?” degen gana söz ortogo **taştaldı**.” (S.K.: 377)

2.19.33 tat- (7) “yemek, tadına bakmak”

-NI: “Eñ akırkı daamdı **tatıp** attangıla, törölör kuş etin cakşı köröt degeninen dep kaldı Abıl.” (S.K.: 707)

Ø: “Abdılla bek daam **tatpadı**.” (S.K.: 626)

2.19.34 taya- (53) “dayamak”

Ø: “Too **tayanıp**, kılbat cerge bir kök arçanın tübünö Abdılla bektincürögüntübölökkö çaşırtı.” (S.K.: 630)

-nA: “Atsa atkanın köröbüz, “catıp ölgönçö atıp öl” bolot, anı köröbüz...— dep, kögünö **tayandı** biröö.” (S.K.: 641)

-NIn;-In: “Şerali kıl dep cıgılıp kete cazdap barıp, Nüzüptün iynine tayanıp oñoldu da, oşol birtke eñkeygen boydon, Nüzüptün küçtüü iynin **tayangan** boydon kiyizdin üstündö eki beti tamılcıp, terdep, eki cagın ılcayp tiktep barattı” (S.K.: 71)

-GA: “Emi gubernator kimge **tayanat?**” (S.K.: 543)

2.19.35 tay- (14) “1. kaymak; 2. *mec.* eksilmeye yüz tutmak”

-DAn: “Eneden “bek tuulgam”, “xan tuulgam” degender biri xandık ukugunan acırap, biri bekçilik kadırınan **tayıp**, eñ akırı, çok degende, “orus menenkol koyuşup” “it cemin” bölüşüp kalbaganına ökünütpöy koymokpu?!” (S.K.: 690)

-NIn;-DAn: “Oşon üçün, oşogo çıdap cürgöndüğübüz üçün köp cıldan beri dıykan tınç eginin ekpey, çarbadar tınç malın bakpay, soodager tınç soodasın kılbay, tuugan tuugandın mülkünö kol sunup, tuugan tuugandın kanına zabın kılıp, bayırkı erecebizden, paygambardın şariyatınan **tayıp**, özübüzdön özübüz tarıdık.” (S.K.: 480)

Ø: “-Koë bergile...—dedi Abdilla bek, Sulayman udayçı **taybay**, çakırayıp, dağı birdeme demekçi bolgondo: — Meyli, azır kete tur, kalıñ katagandı baştap kelatıp, seni tak uşul cerden Kokongo kökbörü kılıp tüşöm! — dep saldı.” (S.K.: 621)

-In: “Altınbeşiktin baldarı oşondo işke carayt, oşolor col baştap, oşolor kol baştap, kalmaktardın selin toktotup, **üşün taydırıp**, başka tarapka oodurup ciberip, oşondo barktarı katuu kötörülöt.” (S.K.: 58)

2.19.36 tayman- (6) “kuşkulanmak, korkmak”

Ø: “Tigi da **taymanbay** tike keldi.” (S.K.: 144)

2.19.37 taysalda- (2) “kaçamak yola sapmak, doğru dürüst söylemekten çekinmek”

Ø: “Enesi Nüzüptün kebetesinen çooçudu, atası eköösünün ortosuna ot cakpayın, caman sözgö ötüşüp ketpesin dep, **taysaldap**, korsunup oturganın başkaga cootkottu.” (S.K.: 83)

2.19.38 tazala- (5) “temizlemek”

-NIn;-In: “Ayzaada közünün caşın **tazalap**, eki çelegine suu iyindep ordunan turganda kıştoo caktan kelgen iyri coldon buluttan üzülüp tüşö kalganday karayıp, bir oor top atçan çıga berdi.” (S.K.: 39)

Ø: “Büt bugumdu çıkarıp celge sapırıp taştap, eç künöösüz köödönümdü boş alıp, **tazalap** keteyin debedim bele?!” (S.K.: 438)

2.19.39 tazar- (3) “temizlenmek”

-NI;-nA: “Kıpçak kırıgının kadırluu Carkın-ayım “ortodogu buzuktardin ayıbinan” dep carıyalap, kay biröölördü çındap ele ordodon kuup, xan uulu Kudayardı el közünö **tazartıp**, eñ akırı Abdıraxman eköbün cüz körüştürüp, tüş tiyiştire kuçaktaştırıp, “emi ötköngö ökünbögülö, bir tuugan bolup cürgülö” dep, Abdıraxmandı uul tutungan, anı oşentip toñ moyun bekterdin taasirinen çıkarıp algan.” (S.K.: 453)

-NIn;-In: “Bu ölgöndün ımanın **tazartuu**.” (S.K.: 441)

2.19.40 tebele- (14) “ayakla ezmek”

-In: “Cana gana ırıskı caynap turgan cer boorun adam özü **tebeledi**, öz kanı menen saz kıldı.” (S.K.: 519)

-NI: “Bayatan berki açuusu emi kaygıga aylanıp, şaldırıp, erdi kebersip, cerde catkan selden **tebelep**, İsxak tördü közdöy bastı...” (S.K.: 541)

-NIn;-nA;NI: “—Maga uruksat ber, İsake! Ordonun itterine köödönümdü **tebeletpeym**, İsake! Öz betimçe ketem, uruksat kıl, İsake...” (S.K.: 612)

Ø: “Al dagı köp ottolup, köp **tebelenip**, taakıbolup, sarala bolup bütön.” (S.K.: 618)

-NIn;-NI: “Kudayar-xan bizdin köñülübüzdü **tebeledi**.” (S.K.: 410)

2.19.41 teep-/tep- (37) “tepmek, çifte atmak, ayakla vurmak, ayakla dürtmek”

-NI;-In;-nA/karay: “Al költöyüp, butu kısa emespi, üzöñgünü attın omuroosuna **karay teep**, aylanani nıksırap karap, “Bul cer emne üçün boş kalgan? Eli kayda?” dep da surabay, kızıkpay, içinde kançalık korkunuçu bolso da, at üstündö ürgülöp, talıkşıp, terdep kamıgıp kelattı.” (S.K.: 381)

-nA: “İsxak mayıp butun sunup, oñdonup, negedir cüzünö kan **teep**, tolukşup, közü caynap, alsız entigip eki caktıtiktep aldı.” (S.K.: 608)

menen: “Cigit kolun üylöp, butu **menen** cer **tepkilep**, köşörüp coop kütüp turdu.” (S.K.: 609)

-In: “Ordo sılıktığın **tepsengen** minday öktömdüktü eç cerden körgön emes boluçu.” (S.K.: 101)

-DAy: “Kızıl**day** kırgın maydanı bolup cer tepselip, eregişken eki döödön kim araçalayt, talamayga kırıpter bolup... kimisi ceñerin kim bilet, kimisi kaların kim bilet, ar birinin közdögön öz mudatı cok emes, andan kalsa, kimisi kaçan küyüşör tuuganbolgon ele bulardın?!” (S.K.: 664)

2.19.42 tegerekte- (15) “kuşatmak, etrafında dolaşmak”

-NIn;-In: “Zayıptar ün tartıp, tuugandar kemegenin başın **tegerektep** tügöl turup ökürüp, arbaktın eñ akırkı karızınan kutuluştı.” (S.K.: 284)

-NI: “Al künü erööl maydandı kılka-kılka **tegerektep**, attuu-cöö cardap, kim ölümgö çıgarın kütüp turgan el köp.” (S.K.: 308)

2.19.43 tegeren- (65) “yuvarlanmak, dönmek”

-nA: “Közünö caş **tegerenip**, Ayzaada suudan bir uurtadı.” (S.K.: 395)

-In: “İt çebelenip, eesin **tegerenip**, korgogonsup ürdü.” (S.K.: 438)

-DA: “Gm... — dep ontop ciberdi al, esi eñgirep, turgan ordunda **tegerenip**, temteñdep, — ıya? ” (S.K.: 527)

Ø: “-Eki közünön çaar çımın uçup, başı **tegerendi**.” (S.K.: 580)

-**NI**: “Al künü erööl maydandı kılka-kılka tegerektep, attuu-cöö cardap, kim ölümgö çıgarın kütüp turgan el köp.” (S.K.: 317)

2.19.44 tekşer- (3) “kontrol etmek”

-**In**: “Margalandagı askerlerdi teskep, bir sıyra közdön ötkörüp, kay bir cigitter menen erkeletip süylöşkön bolup, sırdaşıp, askerlerdin zardessin, demin **tekşerdi**.” (S.K.: 122)

2.19.45 telmir- (5) “imrenmek, intizarla bakmak”

-**GA**: “Sarıbaydın közdörü çaşıldanıp boz asmanga **telmirdi**, eç kötörö albay turgan, eç könö albay turgan sarı ubayım bastı.” (S.K.: 267)

Ø: “Atakul akırın başın kötörüp, **telmirip** tiktep, akırın kayra cer tiktedi:— Ölüm...” (S.K.: 533)

2.19.46 temin- (22) “1. (atlı hakkında) atı sürmek için ayaklarıyla onun böğürlerine vurmak, tepinmek; 2. mec. ileri gitmeye cehdetmek”

Ø: “Askerbaşı kılıcın bulgalap, tizgindi cıya tutup **teminip**, akboz argımaqtı ansayın elirtip, kıykırıp uraan taştap karaşalay berdi.” (S.K.: 18)

-**NI**: “Beknazar kara-kaşka argımaqtı akırın **temindi**: —Tartkıla!” (S.K.: 36)

-**In**: “Dombu taymanbay: —Taanıbasacı? Bu calaa bolsoçu? — dedi atın **temine**, çalır közü kızarıp, bir şumduktuu cıltıldap.” (S.K.: 323)

2.19.47 temsele- (8) “el yardımıyla yürümek, emin olmaksızın korka korka gitmek”

Ø: “Sarıbay: -Közün kaşaygır! — dep kıykırıp ciberdi, **temselep** eşiktin közün sıypalap cürüp.” (S.K.: 301)

2.19.48 temteñde-/temtey- (10) “sendelemek, sallanarak yürümek”

-**DA**: “Karool te tömön zındandın karañğı tübüñdö, **temteyip**, sakaldan eki ele közü alayıp körüngön musapır adamdın oozunan çıkkın sözünö ogo beter tañırkap, Abdıraxman kayda, bu kayda, akılınan acırganına toluk işenip, kars-

kars küldü:- Ye, taksır, Abdıraxman kaçā alabı sizdin çeñgeliñizden, terisin bir emes beş sıyrısañız sizdin paşalık erkiñiz?...” (S.K.: 476)

Ø: “Gm... — dep ontop ciberdi al, esi eñgirep, turgan ordunda tegerenip, **temteñdep**, — ıya?” (S.K.: 527)

2.19.49 teñe- (5) “denk gelmek, müsavi olmak”

Ø: “Baatır zaada Dombu biy, başka biyden colduu biy! Tögeröktü töp çapkan, tük oylonboy köp çapkan tüpkü atası kıpçaktan cañger kañlı balası Sancırasın san kılğan sandagan curtta tañ kılğan bir **teñelse** Atañtay² teñelbese cok minday coomarttıgın karaçı.” (S.K.: 326)

-NI;-NIn;-nA: “Allayar, ordo minday bolboyt... Ordoñuz**du** kembagaldın üyünö **teñedi**...” (S.K.: 116)

2.19.50 teñsel- (15) “mevzun ve ağır bir surette sallanmak”

-NIn;-nA: “Töönün basıgına **teñselip**, carçı kıygap ötüp barattı:- Kimdin, kimdin zamanı? Baktiyar seyid Nasirdin-xand0ın zamanı!” (S.K.: 465)

Ø: “Eki coo dabil, kernay, at dübürtü cer teñseltip, eki too biri birine karap urap cönögön sıyaktuu tacaal aybat, sür menen betteşti.” (S.K.: 515)

2.19.51 tenti- (17) “başiboş gezmek, serserice dolaşmak”

-DAy: “Baatır uul bir kün üydö cok bolup kalsa ele, aygırı cok üyür**döy** **tentirep**, başsız kalasıñarбі, ıya?!” (S.K.: 388)

Ø: “**Tentirep**, adatınça kınıldap ırdap, andan narı ıylap, bir kömüsködö cürgöndür, taap, urup, atka ömgöktötüp aydap kel.” (S.K.: 388)

2.19.52 tepçi- (3) “delip geçmek”

-NI: “Ala buluttardı **tepçip** ülbürögön kök zakımga cele tartıp kirip ketip baratkan akkuulardın ötkünün karap turgansıp, meltirep köç kıyrınan közün alalbad.” (S.K.: 280)

2.19.53 terde- (19) “terlemek”

Ø: “Xa-xa-xa! Anda at **terdetpey** üydö catıp can бага beret turbaymınbı!”
(S.K.: 27)

-çA: “Abdilla bek:—Uşunça at **terdetip**, uşunça kan tögüp, eldin tapkanı uşul bolup kalabı?!” (S.K.: 467)

2.19.54 tereñde- (6) “derinleşmek”

Ø: “Cangaraç biy ün kötörböy, kıcırlanbay, demikpey, cayma-cay **maanı tereñdetti**:-Te, ilgeri Karkıra aşıp, Tektestin kalmagı üç kaptadı — anda kalka bolgon çok ordobuz.” (S.K.: 193)

2.19.55 ter- (11) “dermek, toplamak”

-DAn: “Ekööbüz talaadan kuuray **terip**, kötörüp kelebız.” (S.K.: 271)

-In: “Komuzun cay **terip**, kandaydır bir çımçıktın sayraganın süylötüp oturup, Sarıbay külüp koydu: — A, kızıtalak... — dep başın çaykadı.”
(S.K.: 303)

Ø: “Birdeme **termelep** kelbeysiñbi kündün carığında, ıya?!” (S.K.: 270)

2.19.56 teriştir- (4) “sorup soruşturmak, detaylarını incelemek, iyice düşünmek”

Ø: “Köp bolgon soñ, küçtüübolgon soñ alar emne kılsa oşol “adilet iş”, kim **teriştiret**, kimdin aldında coop bermekçi?!” (S.K.: 636)

-NI: “Anı bülö başcısı akırın teriştirip, ar kimisinin künöyünö caraşa, tigindey bol, mınday bol dep, kalıstık ayıp, tıyıp koë alat.”
(S.K.: 47)

2.19.57 termel- (18) “deprenmek, sallanmak”

-DA: “Askerbaşı at üstündö **termele**, esin cıydı belem, arañ kılçayıp artın karadı.” (S.K.: 22)

-NIn;-DAy;-DA: “Küü kolunan kündün, aydın nurunday şıñgırlap tögölüp casalgaluu sarayda **termelip**, ańgıça beş suluu kız kaalgıy biylep ketiştı.” (S.K.: 624)

Ø: “Kılıçı tüşüp ketti, al **termelip** aga eñkeymekçi boldı, darmanı kurup oşondon narı eerden ooy baştı.” (S.K.: 22)

2.19.58 termet- (7) “depretmek, sallatmak, dalgalandırmak”

Ø: “Te narıda koştóp kelgen kırk cigittin özülörünçö akırın koburaşkanı, ottogon attardın şabırtı, bışkırtı gana tün **termetet**.” (S.K.: 231)

-NI: “Şa-au-u etip, nıksıroo tartkan şrokumu cayma-cay, köñüldü tınçtantıp, beypil tündü **termetet**.” (S.K.: 385)

2.19.59 teş- (6) “delmek, deşmek”

menen: ““Üç colu caa **menen** ketmen **teştım**, üç colu sepildin temir kapkasın açtım, üç colu kürpüldögön dayra keçtim — mına bugün uşul sekseygen sarı kempirdin ot cagarımın” degen tura.” (S.K.: 635)

-NIn;-In: “Oktor “gıy-y, gıy-y” etip, asmandı ayra tilip, tündün kara tuurdugun **teşip**, kaydadır citip ketip cattı.” (S.K.: 592)

2.19.60 teske- (12) “1. yoklamak, incelemek (şu veya bu işi) 2. tanzim etmek”

-In: “Öz ömürün özü **teskep**, ıraazı da bolo albay, eñ akırında kara kılar kişikalbagan abalın özü sinap, özü sinıp oturgan eken.” (S.K.: 695)

Ø: “—Soy!— dep çañırdı İsxak **teskebey**, sözgö kelbey.” (S.K.: 588)

2.19.61 tezde- (4) “hızlanmak”

Ø: “Al salam ayta elekte: —Al cak dayarbí? Kedeybay, **tezdetpeysiñerbi!** — dedi Nüzüp.” (S.K.: 64)

2.19.62 tıbıra- (14) “tepinmek, çırpınmak (ağlayan çocuk hakkında), ayak patırtısı çıkarmak”

-DAy: “Öz tiriçiliginde temselep cürgön beykünöö candar: —O, aylanayındar, künööm kaysı?..—dep, suru kaçıp, ar kimdi bir tikteşti, böydün toruna tüşkön kara çımınday **tıbıraştı.**” (S.K.: 164)

-In: “Ulugum, sarala örüktünbaşına salañdatıp taştap, cönöy berbeybizbi? —dedi kuturgan sotnik atın **tıbratıp.**” (S.K.: 702)

Ø: “Akırın seltildip koşkurup, kulaktarın tikçiytip, tigi ulam cakındap kelatkan çoçun kañırttı tiktep, oozdugun şıldırt çaynap akboz argımak **tıbradı.**” (S.K.: 18)

2.19.63 tıkılda- (1) “kesik kesik ve sık sık takırtı yapmak”

-NI: “Musulmankul kaalganı özü **tıkıldattı**, kimdir biröölör menen enesinin süylöşkön ünün ukkan baldar eşikti açıştı.” (S.K.: 132)

2.19.64 tigil- (30) “1.dikilmek, nasbedilmek; 2. dikilmek (iğne ve iplikle); 3. aşırı derecede dikkatle bakmak”

Ø: “Özön boyunun ança alıs emes, kol menen atayı casap koygondoy togolok döbödö başka çatırlardan çoñ, başka çatırlardan sürdüü bolup bir ak çatır **tigilgen.**” (S.K.: 63)

-nA: “İreñi surlanıp, alagar közü mekçeyip bet aldına **tigilip**, erdin bek kımtıgan boydon birtke oy termete kalıp:—Emi, — dep zekidi Alımbek datka, — uşul öñköy iyreygen içötköktördü dağı kürgüçtöp uruş baştay turgan bolsoñuz, biz koşula albaybız mınday kara niyet işke, kömökkö kelet dep asli oyloboñuz, esiñizde bolsun.” (S.K.: 206)

-GA: “Közdör aga cıbirap **tigildi.**” (S.K.: 289)

2.19.65 tigint- (4) “böyle yapmak”

Ø: “Çeki deşke **tigintip** Dombu ölüp olturat, atkan cerinen karmap keldik deşip, mintip Kulkişini tört kazıkka kerip koyup oturuşat.” (S.K.: 350)

2.19.66 tikçiy- (8) “ dimdik durmak, ürpermek, dik dik bakmak, dikkatle bakmak”

Ø: “Eñ aldında, eşik tördöy aldıda kulançaar argımak elirip, kamış kulagın bir capırıp, bir **tikçiytip**, tıbıray cortot ” (S.K.: 515)

2.19.67 tikte- (544) “1. dimdik koymak, dikmek. 2. dimdik bakmak”

-NI: “Musulmankul bosogonu attap kirip toktop, tigi elteyip karap kalgan baldardı bir sıyra **tiktep**, özünçö baş iyep turdu da, bir ubakta erezege cete elek kuba cülün Kudayardın iynine kolun koydu, birdeme aytmakçı bolgondoy.” (S.K.: 132)

Ø: “A döo adam tınç, momurap aylanta tiktep, özünön mayda adamdarga cakın bolgusu kelgende, kökürögün iyip, üñküyüp turat.” (S.K.: 133)

menen: “Biri oozunan aşık söz çıgara albay, “...a-a...” dep, kılıya suroo **menen tikteyt.**” (S.K.: 147)

-NIn;-nA;-DA;-NI: “Kazınabaşı gana kamtama, alp söölöt çal ulam bir asıl düynönün canına kelgende anı aste **tiktep**, başka cakka alaksıtışka araket kılıp cürdü.” (S.K.: 149)

-GA: “Almambet sarala, kögala bolgon kaşkarı çapandardın canına barıp toktodu, köpkö **tiktedi**, ar kimisin bir karmaladı.” (S.K.: 151)

-DAy; menen;-In: “Bir kalender narı beri basıp, eldin duu-duu tolkuganın karap başın kaltılatıp çaykap, eldi aralap, kimdir biröönü izdegende ar kimdin aldına barıp, korkkondoy elteygen tür **menen cüzün tiktep**, kişi tiktep kalsa selt etip cüzün üyrüp narı basıp ketip, özünçö sandalıp cürdü:

O, kör pende, kör pende,

kaçan kulak türgeysüñ?!

narkı ketti atanın,

abiyri ketti balanın...

ketirbeske ne çarañ,

cakınbı akır zamanañ?!” (S.K.: 169)

-**NI**: “-Aksakal al caktı **tiktebey**, birok kebin aga bağıştap, tüzük uksun dedibi, kirki ünün kötörüp söz başadı: -Balam, biyerde senin tagdırıñ ortogo salınıp oturat.” (S.K.: 289)

-**DAn**: “—Barsın, — dedi Dombu çalır közüñ çakıraytıp artınan **tiktep**, — oşolor sikisin kesip berer beken?!” (S.K.: 322)

-**NI**;-**DAn**: “Baylanuu turgan attı saal alısıraktan imerip **tiktep**: “Sarıbay minip cürgönün köp ele kördüm ele.” (S.K.: 323)

2.19.68 tik- (6) “dikmek”

-**GA**: “Cüz teşe cerge tört çarçı kılıp **tiktirgen**.” (S.K.: 452)

-**NIn**;-**nA**: “Özünün atalaş uruğu emes, büt Aksı bağıtındagı uruulardan üy köçürtüp, Kızıl-Cardın sarı cayığına kırkar **tiktirgen**.” (S.K.: 307)

2.19.69 tile- (28) “dilemek, istemek”

-**NIn**;-**In**;-**DAn**: “Kay biröö külüktörün çetke tartıp, öz camagatın tegerektetip, ayban maldın baktısın kудaydan **tilep**, colu açılısın dep, bata ala başadı.” (S.K.: 320)

-**DAn**: ““Kудaydan **tileybiz**, dep cubattı tabıp, — ayıkpas dart bolboyt, dabası tabılsa...” “Suu içe tursunçu, — dep attanıp ketti, — buga üydö birdeme bar beken...”” (S.K.: 341)

-**NI**: “Eç bir kañğırttı ukpaska eki kulagın çıp basıp, oşondon narı memirep uktap ketüünü **tileçü**.” (S.K.: 425)

2.19.70 til- (8) “dilmek, tahtayı testere ile biçmek”

Ø: “Cürögü tız-tız **tilindi**.” (S.K.: 127)

-**NI**: “Oktor “gıy-y, gıy-y” etip, asmandı ayra **tilip**, tündün kara tuurdugunteşip, kaydadır citip ketip cattı.” (S.K.: 592)

2.19.71 tint- (2) “araştırmak”

Ø: “Kay biri kımırıla basıp, üylörgö kirip **tintip**, cıyılğan cük astındagı bokçolorun suurup, kılıç menen carıp, izdegeni altın, eçteme tappay söğünüp çıgıp catıştı.” (S.K.: 603)

2.19.72 tımpıy- (12) “susmak”

Ø: “Korgondun kırı, cakın cerdegi daraktarga, tamdardın üstünö kara taanday camırap çıgıp ketişken, biri da çuk etpey, dardı tiktep, biri oozunaçıp avaz kılıp, biri tomsorup **tımpıyıp**, bık etişpeyt, kütüp, cürök opkoolcup turuştu.” (S.K.: 613)

-**DAy**: “İsa-ouliya zamatta ireñi suup, tomsorup, dagı tırmagın bekitip oturgan erkek kara mışıktay **tımpıyıp**, birpasta cat boldu.” (S.K.: 483)

2.19.73 tın- (53) “dinlenmek, rahat etmek”

Ø: “Acıbay datka kımızdan birtike cutup, tamagın nımdadı da, ırakattanıp tamşanıp alıp, kayra sözün uladı:— O kiyyin... Şaybani-xandın tukumunan Buxaranın ökümdarı Abdulmomun degen bu Fargananı surap turgan özünün bir ata ötüşkön tuuganı Özübek-xandı çaap, anın biyiligin cok kılıp, Fargananı özünö karatıp, kayra Buxaraga kaytıp baratkan coldo içaradan tımızın uyuşkan kutumdarının kolunan özü da ölüp **tınat**.” (S.K.: 57)

-**DAn**: “Mintip ölkö tıştan da **tınbay**, içten da bölüştü bolup, bir kepke, bir müdöögö kele albay kalganı kalpıs mezigil.” (S.K.: 90)

2.19.74 tınçı-/tınçtan- (23) “1. rahat etmek, sükûnet bulmak; 2 (et hakkında) bir parça bozulmak”

-**NI**: “İntımtaktın iç aranı **tınçıtkan**, taypalar köñülün cılıtkan, birimdigine özök bolo kelgen asıl mañızına ilgerten eç kim eç kaçan karşıkkın emes.” (S.K.: 250)

Ø: “Kayra düynö **tınçıp**, cortkon celdin şuu-şuu etkeni gana kaldı.” (S.K.: 435)

-**DAn**: “Emne bolot, emne cok dep, el caktan köñül **tıncıbay**, navıt bolgon cigitterdi beyitke caşırap kele berdik.” (S.K.: 42)

2.19.75 tıñşa- (44) “dinlemek, kulak vermek”

-**DAn**: “İbragim Xayal artınan seldeyip **tıñşap**, attın takasının ünü basılğanga çeyin tıñşap turdu.” (S.K.: 78)

-**NI**: “Oşo tegerekte cürgön çımçıktardın çiri-çiri ündörünön kök çöptördün baştarın kıbıratıp oynop turgan atırluu celdin kanatı caratkan mayda şookumdardı **tıñşap**, unçuğuşpay da oturuştı.” (S.K.: 157)

2.19.76 tıpıra- (3) “cırpınmak, titremek”

Ø: “Karatel’ arsaktap, ce kubanganı, ce zaarıbı, katuu külüp, kekirtegin culmakçı boldı ele, bala candalbas kılıp **tıpırap**, anın kolun tiştep aldı.” (S.K.: 601)

2.19.77 tırçı- (2) “alınmak, hırslanmak, kızmak”

-**nA**: “Al sılıktık üçün bolso da tiginin ordunan tura kelip karşı albaganına **tırçıdı**.” (S.K.: 454)

2.19.78 tırcıy- (6) “aşırı zayıf olmak, buruşmak”

-**DAy**: “Madamin ınak baş bolgon kokonduktar moynunan baylangan **ıttey tırcıyışıp**, xandın erki —kudaydın erki, kayaşa kılarga al barbı, buyrukka kut etpey könüp, İsxaktın özü menen attanmay boluştu.” (S.K.: 587)

-**In**: “Kalander betin kaygıluu **tırcıyıp**:— Senin kanıñ... senin kanıñ... — dep akırın kübürödü.” (S.K.: 180)

2.19.79 tire- (17) “dayamak, diremek”

Ø: “Köp ötpöy döñdögü atçanga eki kanat bolup, kanattın uçu körünböy, baarı atçan, baarı carakçan, arasınan cılçık körünböy, aska bolup **tireldi**.” (S.K.: 512)

2.19.80 tiril- (9) “dirilmek”

Ø: “Birinçi körgöndöğü şegi kayra **tirildi**.” (S.K.: 79)

2.19.81 tirmey- (16) “dikkatla bakmak”

Ø: “Kempirdin kıcıktarı kızarıp eti ösüp ketken zaarduu közdörü **tirmeyip** tosüp aldı anı: —Iya?! Keçinde şıragıbizdi cagabızbı otko?! Kuuray az go?” (S.K.: 270)

2.19.82 tırış- (33) “1. büzülmek, kırışmak. 2. mec. çalışmak, çabalamak”

-In: “-Kulkişi:-Iya?.. — dep aldı da, kayra kabagın **tırıştırıp**, közün cuump, ontodu.” (S.K.: 351)

-GA: “Ayzaada dayıma elpek boluuga **tırışçu**.” (S.K.: 270)

Ø: ““İçim!” dep, sızdap, **tırıştı**.” (S.K.: 392)

-In;-DAy;-In: “İndus tabıp tiginin abalın tüşüngöndöy, kaygısın bölüşköndöy çekesin **tırıştırıp**, birpas tigilip Abdilla bektin közün tiktep, cıılıcıgan cumşak ün menen turalana süylödü:—Vay!.. Sanaa adamdı mert kılışın bek bilbeybi?.. Vay...” (S.K.: 628)

2.19.83 tırma- (9) “kaşımak”

-DAy: “Kişinin kutu uçup, köpkök bolup ketken erinderi titirep, artına ketençiktep, calt-calt karanıp sıypalanıp, oşol cakta cerdin carığı bolso da tüşö kaçıp ketçüdüy **tırmalandı**, cantalaştı: —Menin künööm emne?.. Men emne kıldım?. Emne kıldım?.. Iya?.. Emne kıldım?...” (S.K.: 178)

-NIn;-In: “Sarıbay ars çıkandın iynin **tırmalap**, oozun buzup, köpkö üñküñdyp araket kıldı.” (S.K.: 261)

Ø: “Al tırmalap, cıttuu nım topuraktan bir uuç alıp, oy basıp tuncurap turup, “Kay cerde ölsöm da kindik kanım tamgan cerdin topuragı üstümdö bolsun...” dep, koynuna salıp aldı.” (S.K.: 437)

2.19.84 tırmış- (13) “çabalamak”

-GA: “İsxak unçukpay, şatıga **tırmıştı**, tizesi uyup, buunu titirep, zındandın oozuna cetti.” (S.K.: 478)

Ø: “Sarbazdar elçini tutkun sıyaktuu türkülöp aydap, şaardı araletip oturuşup, zambirekter ornotulgan öñütkö apkelişti da, **tırmışıp** kelip kırılğan buxaralık covkerlerdin köp ölügünün ortosuna oturguzup, dürmöttüü eki-zambirekti anı közdöy melcettirip, miltesi tütöttürüp, canına zambirekçilerdi karatıp koyuşu, Zambirektin oguna bürktüröt tur-baybı!” (S.K.: 104)

2.19.85 tişte- (33) “ısırmak”

-DAy: “Murdunan kan ketken balban ulam boşoñ, a Taş-Palban koydu baskan karışkırd**ay** kıcınıp, **tištenip**, ulam silkip, ulam bulkup tizeletip süyröyt.” (S.K.: 146)

-In;-nA: “Oşo “adaşkandın ayıbı cok, kayra üyürün tapkan soñ” degen nakıldı betine karmap, ak bayrak kötörüp, öz canın oozuna **tiştep**, ökül keldi İsxaktın aldına.” (S.K.: 499)

2.19.86 tıt- (20) “ditmek, atmak, perişan etmek”

-In: “Köktü sagınıp boosun **tıtıp** kaçkan kuş sıñarı közdörü caynap, kan tolkugan kızıl cüzünö bir sabirkoo, bir ümüt kalkıp çıgıp, talpınıp kelattı.” (S.K.: 278)

menen: “Eç kimdi bet aldırıbay, büt kalçıldap, balasına kim kol sunsa anı tişi menen birçalap, tırmagı **menen tıtıp**, alı cetpese koluna ölüp bere turgan bolup, bir burkurap ıylap ciberip, bir keñgirey tüşö köz caşın tamşanıp, can keçip oturdu.” (S.K.: 373)

-NIn;-nA: “Al ulam kızarıp, ıylagan köz öñdüü ulam caşıldanıp, terekter**din** şiş uçtarına **tıtılıp**, çögüp barattı.” (S.K.: 124)

Ø: “Narı oylonup, beri oylonup, bekke cini kelip catıp, içi **tıtılıp**, közü ilinbey koydu Nüzüptün.” (S.K.: 122)

2.19.87 titire- (59) “titremek”

-**DAn**: “Al dagı ele içinen **titirep**, caak terileri kupkuu bolup tırışıp oturdu.” (S.K.: 174)

Ø: “Kişinin kutu uçup, köpkök bolup ketken erindere **titirep**, artına ketençiktep, calt-calt karanıp sıypalanıp, oşol cakta cerdin carığı bolso da tüşö kaçıp ketçüdöy tırmalandı, cantalaştı: —Menin künööm emne?.. Men emne kıldım?. Emne kıldım?.. İya?.. Emne kıldım?...” (S.K.: 178)

2.19.88 tıy- (11) “menetmek, tutmak”

-**In**: “Çıtıyt da tımpıyat, mırzalık saltın koë bergisi kelbey, çaştık avazköylügün özü **tıyat**.” (S.K.: 304)

2.19.89 tiy- (98) “1.değmek, dokunmak, düşmek; 2. hücum etmek”

-**DAy**: ““Xanzaada” degeni mıskıl**day tiydi**.” (S.K.: 479)

-**NIn**;-**nA**: “Sultanmurat bektin ölör cerine **tiydi**.” (S.K.: 530)

-**GA**;-**In**: “Oşondo Musulmankul beykünö tuugandarının ömürün surap söz çıgarat, topurak**ka** çekesin **tiygizip**, calınıp, şömtüröp aldım cıgılat degen ele.” (S.K.: 172)

-**GA**: “Boroon cürsö da saga cel **tiybeyt**.” (S.K.: 332)

2.19.90 tizele (40) “diz üstünde durmak, dizle basmak, ezmek”

-**DA**: “Beknazar baştağan top ökürüp bütüşüp, kumsarıp-kumsarıp ar kimisi ar cerde sıñar **tizelep**, oturup kalıştı.” (S.K.: 40)

Ø: “İrgak menen uykalışkan arap sözdörü birde kömököydön küñgürönö kayrılıp, birde til uçunan şañduu çıgıp, avaga akırın kalkıp, kişiden kişiye ötüp, özünün tüşünüksüzdüğü menen, kulak**ka** cumşaktığı menen, dagı ıyık, dagı sıykırduu küçkö orolup, tigi biri sıñar **tizelep**, biri çok tüşüp, biri kamçısın tayanıp, bir tegiz dımıp oturgan köp eldi ogo beter cımırata karmap, bala kezde tüşündö körgöndöy bir acayıp düynö, kudurettin küçü, tuuluu, ölüü, pendenin

mildeti, aktık, karalık ar kimdin oyuna kelip, termetken, cooşutkan cıluu ün bolup kulakka kuyulup, meege cıñıldap siñip cattı.” (S.K.: 404)

-GA: “-Çamgarak eesi etek cakka sıñar **tizeley**:- Menin atım Kulbarak, azireti...—dep coop kıldı.” (S.K.: 555)

2.19.91 tizginde- (6) “dizginden tutmak, dizgini kapmak”

-NIn;-In: ““Komuz türkün kayruulanıp, Sarıbaydın ditin, armanın tışka şilep, bul düynögö öktö aytıp, öç aytıp, tagdırdım atın **tizgindep**, ukuktaşıp, birde kaşköy şańkıldap, birde çögüü, akırı alsızdığın moyunga aluu, ındıñı öçüü, muñga çılanıp, öksögön ıy bolup ün saldı.” (S.K.: 446)

-NI: “Kurmancan ayım el közünö da baybiçe, kaadasın tutuna toktono albay sekelek kelin sımak duu ete çurkap, cetip ele argımaqtı **tizgindep**:-Kelgile, kelgile, — dep, ünü kagggaadıp, şıbıraganday basmırt küñküldöp, toktotpoy koşo cele bastı.” (S.K.: 229)

2.19.92 tiz- (11) “dizmek”

-NI;-nA: “Andan soñ, uruşka cayluu öñüt eelep, cüz sıpaydı ceñ içine buygaga kaltırıp, cüz sıpaydı börü til nayzanın uçunday kılıp aldığa koyup, cüz sıpaydı oñ cagına, cüz sıpaydı sol cagına temir cıncır kılıp **tizip**, çañ ızgıta kaptap çıkkan ereğişçilerdi açık betme-betke tarttı.” (S.K.: 378)

-GA: “Eşikten törgö çeyinki eki kapşıtkı parad mundırçen ardak karool **tizilgen**.” (S.K.: 672)

-DA: “Ne şıbış ugup kalışkan, ne bul üygö kirgizilgen adamzaada kadiksiz kız eerçitip ıgıp ketip cürgönünön ulambı, kızdar kapestegi totu kuştarday tıbıraşıp, şıbıraşıp, körünö kalganda bücüröp katar **tizilişip**, ar biri ıybaa kıla “... meni ...”, “meni alıp ketiñiz...”, “otuñuz menen kirip külüñüz menen ıgıyayın...” deşip, taazim kılışıp kalışpaybı?!” (S.K.: 255)

2.19.93 toğolon- (14) “yuvarlanmak”

-**DA**: “Beknazar cankeçtinin taşı kozgolup kalgansıdı, ce oydo **togolonor**, ce aňgektep say ıyldıy keter... ıya, anda ubakit utulup kalar beken, kiyin keç bolup kalar beken?...” (S.K.: 42)

-**DAn/ıldıy**: “Katuu çeňgeldeşip, biri kışıldap, biri kuşıldöp, ulam biri aldına basıp, cumgalaktaşıp, keriden **ıldıy togolonuştu**, birin-biri ırayımsız tıttı.” (S.K.: 269)

2.19.94 toz- (1) “1.dağılıp toz olmak; 2. büsbütün eskimek”

Ø: “Kursagım açpadı, üstüm **tozbodu**.” (S.K.:396)

2.19.95 tokto-(328) “durdurmak”

-**NI**: “Şer datka şart koydu: —Boluptur, biz uruştu **toktotolu**.” (S.K.: 413)

-**In;-GA**: “Koştıy kelgen Beknazar baatır kuralduu udayçıların ulaga çenge **toktotup**, özü da bosogogo turup kaldı.” (S.K.: 539)

-**DA**: “İsxak baldak menen siltıy basıp, astanadan attay bererde **toktop**, kızıl tıştıu kunduz borkünün töböşünö tört eli bolup kalgan kardı kağıp taştap,üstünkü tonun çeçip eşik agaga kaltırdı da, böcöndöp baştağan bektin aldına ötüp, üygö kirdi.” (S.K.: 589)

-**NI**: “Tılmeç kapilet şabırt alganday çukçuyup tiktep, al dağı mındaydı köp körgön, önö turgan teşik ańdıp cürgön erguldardan eken, “çaşırın süylöşsök deyt okşoyt” dep bolcop, biroq, “kim bilet munun içinde kaday cılaanı buralıp catkanın, süylöşüüğü böğöt bolsun üçün bu kuzgunday kara neme buygada kim kördü kılıp salsa kim bilet” degen ayarlığı **anı toktottu**.” (S.K.: 654)

-**NIn;-In**: “Altınbeşıktin baldarı oşondo işke carayt, oşolor col baştap, oşolor kol baştap, kalmaktardın **selin toktotup**, üşün taydırıp, başka tarapka oodurup ciberip, oşondo barktarı katuu kötörülöt.” (S.K.: 58)

2.19.96 toku- (15) “1. dokumak 2.eyerlemek ”

Ø: “Attar **tokulgan**, kamçıları kolunda.” (S.K.: 610)

-GA: ““İ, koşunga alıp ketken baldarkana deşebi?.. Ce dağı bir keregim tiyip kaldıdı?...” degen eki başka oy keldi, unçukpay birtuuganı Ibrayımga at **tokutup** mindi da, kabarçıga koşulupcürüp ketti.” (S.K.: 637)

-In: “Cana colgo kamınuuga buyruk bolgondon beri cigitter topurap, attarın izdep tabışıp, **tokuşup**, ot cakkandar ottorun öçürüp, düülügüp catışkan ele.”(S.K.: 34)

2.19.97 tol- (98) “dolmak, olgunlaşmak”

-NI: “Kemibizdi **tolturup**, iyribizdi tüzötüp, basar colubuzga şam ıırak bolup, akılberip, nasıykat berip, azireti... ordodo kalıñız...” (S.K.: 569)

-NIn;-In;-GA: “Bürküt özünün cünün özü çapçıp ırgıtıp, üydün için şamalga **tolturup** zor kanattarın katuu küülöp açuuluu şańşıp, örmö kayış boosun kars-kars çokup tıtkıladı.” (S.K.: 259)

-GA: “Ayıl çuuga **toldu**.” (S.K.: 83)

-NIn;-nA: “Şaardın estüü, közdüü atangan, bay atangan, tektüü atangan adamdarı ordonun casalgaluu divanxanasına cık **toldu**.” (S.K.: 94)

2.19.98 tolğo- (31) “burmak, çevirmek, döndürmek”

-DAn: “Cüzünön iç **tolgoo**, suroo köründü.” (S.K.: 116)

Ø: “Bir az kündön soñ, kutluk-seyit, nayman, çerik, katay, karabagış, munduz uruktarının bilermendarı köp kıyılıp, köp **tolgonup**, akırı calpı saruuga. salmagı bar belgilüü biyi cakşı Abildin sazesin gana sındırbas üçün, “bara körölü” deşip, kutlukseyit Şer datka baş bolgon elüüdöy atçan kelip tüştü.” (S.K.: 407)

-DAn: “Eki cak teñ içten **tolgonup**, iştin tok eterine cakındap kelgenin, çart carılıp emi söz çıgarın sezüü ireñderin kumsartıp oturdu.” (S.K.: 408)

-GA: “Dütar ünü kuuñak, dütar ünü şańduu, cüröktün eñ niçke, eñ tüpkürdögü nazik kılına urunup, eñsöö, ergüü tolgon, tolukşugan biy ırgağı tögülüp, kayra basım küñgürönö tereñ oygo, toktoo oygo **tolgonup**, kuçak cetkis şań, uluu saltanat düñgür kagıp cattı.” (S.K.: 521)

2.19.99 tolku- (45) “dalgalamak”

-NIn;-DAy: “- Keñ maydanda kulaktarı tiyişip turgan köp el kübür-kübür bolup, cel urgan köldün betindey **tolkup**, ordo caktı karay berişti.” (S.K.: 613)

Ø: “-Bir tarabı açık kubanıç bildirip, beknazarlap uraan kıykırıp, tündü başına kötörö baştaştı, bir tarabı küöldöp, öz ara talaş kurup, sözdün akırına karaşıp, cay tolkudu.” (S.K.: 35)

-NI;-GA: “Oşol zamat kapkanın kırında turgan eki kernayçı aylananı şańga **tolkutup**, bapıldata kerney tartıp kirişti.” (S.K.: 498)

-nA: “Kumsargan çaar ireñine kan tolkup, a tügöl cüzü külö bağıp, tobokelge baş baylagan erdin kaşköy keypine öttü: — Eçteme emes. İş büttü degen söz emes.” (S.K.: 508)

2.19.100 tolukşu- (16) “tam kuvetinde, tam özünde bulunmak”

Ø: “İsxak mayıp butun sunup, oñdonup, negedir cüzünö kan teep, **tolukşup**, közü caynap, alsız entigip eki caktı tiktep aldı.” (S.K.: 608)

-NIn;-DAn: “Irçı kız tartınıñkı cakın kelip, ülbürögö ak şayının içinen tula boyu **tolukşup**, öto ele eñile, bir tizesin bügö özgöçö urmat belgisi kıla taazim kıldı, kılıya.” (S.K.: 113)

-DA: “Kanış tarıxtı ugup cürgön.

“... düynösü tügöl, ordosu kenç eli tınç, tula boyu bolukşup, kündö köñül **tolukşup**, kündö şumkar ündögön kaygı ne anı bilbegen, uktasa tüşkö kirbegen kayran baatır, kayran bek ezelki coo añdışkan kalmakka kaçkañ, etegin açkan erke katından küygön...”

“o... uyat ai...” dedi Kanıştın dili” (S.K.: 252)

-DAy: “Tuurduktun kattooun birtke açıp köz salsa kız kırmızı güldöy **tolukşugan** öto körktüü can imiş, anı sayın ergip ölön ulagan eken.” (S.K.: 645)

2.19.101 tompoy- (6) “kabarık, şişmiş halde gözükme”

-DA: “Bar turmanı uşul, kılımdardın tuman baskan arasına, iñciñsız boz adırda **tompoygon** beyitinen bölök, bir belgi, cartı taman iz kaltırbay, too şamalında korgonsuz, baştoosuz cürgön el...” (S.K.: 274)

2.19.102 tomsor- (35) “yüzde hiddet ve gazap eseri belirlemek, sumurtmak, surat asmak”

Ø: “Abil biy kaygılıu **tomsorup**, başın cerge saldı.” (S.K.: 355)

-DA: “İsa-ouliya zamatta ireñi suup, **tomsorup**, dağı tırmagın bekitip oturgan erkek kara mışıktay tımpıyıp, bir pasta cat boldu.” (S.K.: 483)

2.19.103 tomuray- (7) “pürüzlü gözükme”

-DA: “Köbü kök asman tiktep, közü açık, köbü cüztömön tüşö cer kuçaktap sulagan, köbü öz boorun özü koş koldop baskan boydon bürüşüp cıgilgan — biri kararıp, biri agarıp, biri kızarıp, ar cerde **tomurayıp**, ar cerde biri birinin üstünö arta salına karşı-terşi catıp kalışkan — baarı öz kanına çılangan, aralarga, ayak koërgo çolo az.” (S.K.: 182)

-DAY: “Bala aylası ketti belem, karga başın katıp, kudu arık **çildey tomurayıp**, solup cata kaldı.” (S.K.: 601)

2.19.104 toñ- (7) “donmak, üşümek”

-GA: “Bul ölümgö kıygan buyruk boluçı. “Kündün közün körgön suuk**ka toñboyt**, xandın közün körgön aram ölböyt” deçü ele go? Abdilla bek kıya tiktep kaldı. İsxak: —Çirigen cıgaç, — dep, kolunun uçun ters şiltep koydu, — ustun bolboyt, otunga da carabayt...” (S.K.: 532)

Ø: “Töögö mingeñ ayaldar, uçkaşkan-çirkeşken baldar çümkönüp catkan boydon **toñup**, üstün kere karış kar 6asıp tomurayıp-tomurayıp körünöt.” (S.K.: 589)

2.19.105 tono- (3) “1. soymak (yağma etmek); 2. çıplak bırakmak”

-**NIIn;-In:** “Munun kim ekenin oşol zamat bildi tilmeç, mınday türkün kişiler**din** dalay**ın tonogon**, darooötö oylonup kalgan kebete kiyip, kayra tımpıya imeriptiktep, bir ubakta:-Ne, siler menen süylöşsö ne carabasın?..— dep, asta mıñkıldap, kep eerçitip koydu.” (S.K.: 655)

2.19.106 tooru- (11) “gözetlemek keşifle uğraşmak”

-**NI:** ““Emi biz... — Sol kolun beline kayırıp, oñ butun çiyin basıp turgan sol butunun sogonçok cagına imerip, oyun erecesi uşunday, çiyinge cakın catkan çükönü imerip **toorudu**, çükö kılt ete çiyinden tışka çıgıp ketet da, kızıl tompoy çimirilip barıp cayılğan çükölördün bir çetine catıp kaldı, bek anı sayın mançırkap, tamşanıp: — Mına emi biz... —dep, cüyürtö sıñar tizeley, ötö kıldat, tompoyun oñ koldop alıp, çükölördü bir çetinen çıkıldatıp çertip çigara baştadı.” (S.K.: 135)

2.19.107 toot-/toğot- (4) “önem vermemek”

-**NI:** “Öktöm buudan corgonun cürüşü, üstündögü düynögö kark bolgon, döölötkö mas, aldın toskon baleeni **tootpoy** mançırkagan adamdın zardesi sezilet...” (S.K.: 142)

2.19.108 topto- (25) “1. yığın şekilde yığmak, küme şeklinde toplamak; 2. grup yapmak, toplamak”

-**NIIn;-nA:** “İşi kılıp, mınday büyrö kızıtkan, bir cagı artı kaday boluru tuñguyuk, koogaluu ubakta murdağı kiyinki özünön başıkkın degen cigitter çakırtpay kelip, Beknazardın canına **toptolup**, özünön özü beş suu elden beş cüzbaşı koşun kuralıp ketti.” (S.K.: 447)

-**nA:** “İsxak Margalandan köp alıs emes Koco Magız mazarına **toktop**, örgüü kılıp, sarkerlerin,nökörlörün tügöl toptop, keñeşke oturdu.” (S.K.: 583)

Ø: “A Nüzüp koşumça küçtör toptop, on miñdey atçan menen coldordu böğöp kaluuga ülgürüp kalgan ele.” (S.K.: 104)

2.19.109 topura- (16) “1. rahatsızlanarak hareket etmek; 2. rahat durmayıp yeri çiğnelemek”

Ø: “Abdulaziz çımkıy kara argıymaktı oynoto çaap, köp askerdin başı-ayagina kıldırıp, teskep çıktı da, cüzbaşılardı çoğultup, soguşuuga oñtoyluu oñütkö bölüp, ar kimisinin ubagın, kezegin tüşündürüp, kaysı cüzdön kiyin kaysı cüz at koyuş kerektigin, sıgılbay, **topurabay**, kuru çuu kötörböy, akıl menen, köz menen uruş kılıunu katuu körsöttü.” (S.K.: 511)

-DAn/beri: “Cana colgo kamınuuga buyruk bolgondon **beri** cigitter topurap, attarın izdep tabışıp, tokuşup, ot cakkandar ottorun öçürüp, düülügüp catışkan ele.” (S.K.: 34)

-DAy: “Algaç börü körgön malday **topurap**, Beknazardın canına toptolo kalgan eldi Abil biy kamçısız aydap tarattı.” (S.K.: 361)

2.19.110 toro- (4) “yolu kesmek, yolu lesmek”

-NIn;-In: “Munu menen Kurmancan cesir kiyinki bolor uşak, kinee kepleçtin ayıñın **torodu**.” (S.K.: 248)

Ø: “Oşol uçurda Tultemir sabına korgoşun uyutkan kamçısıñ büktöy karmap, col **toroy**: - İ? Kılğılıktı kıldırıp koyup... — dep kelattı..” (S.K.: 351)

2.19.111 tos-/toz- (180) “1. yolu kapatmak, karşılamak; 2. beklemek intizar etmek”

-In;-GA: “Ars çıçkan şabırt sezıp kaldı, eki aldıñkı butun booruna alıp çoçoyup, murdun tuş-tuşka **tosup**, tıñşay baştı.” (S.K.: 260)

-In: “Eşim gana özsünüp batınıp:- Ay... ay... ceñe... — dep, aldım **tostu**.” (S.K.: 309)

-DAn: “Söz uşul. Danbagarlarga cakın cerden gana **tos**! — dedi Abil biy eskertip.” (S.K.: 333)

-NI; menen: “Kudayar-xan Abil biyge košo munu da cıluu cüz **menen tosup**, xantagası atantıp, salık cıynooçu amaldarı kılıp Abil biyge koşkon.” (S.K.: 333)

-NIn;-NIn;-In: “Tınat dese tınbay, toktoyt dese toktoboy koygon soñ tooluktardan koşun tüşüp, ordonun talamayçıların aldın **tosup**, narı sürgön ele go.” (S.K.: 343)

-NI;-NIn;-nA: “Aldıñkı tolkundardı kılıçtın mizine **tosup**, artın bat atar mılıktın oguna şirep, eregişçilerdin kuralı tüzük cagınan atayılap buytap, narkı darbıp çapkandarın köbürök bettep, uruş cürgüzdü.” (S.K.: 379)

-GA: “Ayzaada akırın çögölöp, moynun uzarta sozup, kılıçka **toštu**:-Mına... çaap sal... men tirüü bara albaym şoruma...” (S.K.: 391)

2.19.112 toy- (12) “doymak, bıkmak”

-GA: “Karakaş ayım Madıldı etke, kımızga şıkap **toyguzdu**.” (S.K.: 430)

Ø: “Beknazar: —Ukkanbız, — dedi Beknazar oy tolkunı çaypalıp,— sarker satıp, özü dağı oñbogonun, bilebiz biyler **toylop**, sırtıñdan bütüm bolgonun!” (S.K.: 451)

2.19.113 tök- (71) “dökmek”

-GA: “Kulkişi etegin tosıp, eñ obolu özü bir uuç topurak salıp, anan eldin camırap katar turup salgan topuragın etegine çogultıp, görgö kubur etkizip **töktü**.” (S.K.: 441)

Ø: “Köp uzakpay Akimbay, Sıdıkbek, Cakıp-bek diniy uraan kötörüşüp Caangir koko degen biröönü tuukılıp, kuum baştaşıp, ar şaardagı! azazdan koyulgan kıtay koşundarı böödö kan tökpöy, uruşsuz eletündö-keçte ketip kalıp, altı şaar “boşotulgan.” (S.K.: 663)

-In: “Karakaş ayım asteydil köz çaşım **töktü**.” (S.K.: 700)

-DA: “Askerbaşının ünü birde ökümdönüp buyruk bolup, birde kaar **tögülüp**, birde baş keñgiretken kımkuut kañırtka aralaşıp, tönüp, kandaydır alsızdanıp,

calınıp turganday, kalanderdin ırınday muñduu bolup, çañduu abada, kan cıttangan kızıl abada, darı cıt tütündüü kök abada kalkıp cürdü.” (S.K.: 21)

-DAn: “Alimbektin tındım bolgonu ugulgan soñ Kurman-can daroo aleyne örgöö tikirip, tündüğünö aza belgisi kara baylagan tuu saydırıp, uruk-tuuganın cıynap, özü asteydil közünön caş **tögülüp**, kolundagı şakek-bilerigin, kulagındagı sabagın çeçip, kara kiyip, koş böyrögün tayanıp, eldin eñ aldına öñgüröp, akırın eki ooz koşok koştı:

.. .kızıldan makmal endeydi,
kıyırı çalkar köldöydü
kırgız-kıpçak eliñin
emi kızdarı tuubayt sendeydi...
...karadan makmal eñdeydi,
Kaykıgan tereñ köldeydi
kırgız-kazak curtuñun
emi katını tuubayt sendeydi...” (S.K.: 114)

-NIn;-DAn: “Uşunu sezip Süyümkindin közünön caş **tögüldü.**” (S.K.: 297)

2.19.114 töldö- (6) “doğum yapmak, çoğalmak (hayvan hakkında)”

Ø: “Sayganıñ köktöyt, cayganıñ **töldöyt**, çaçkanıñ çaylayt.” (S.K.: 609)

2.19.115 tölö- (1) “ödemek”

-NIn;-NIn;-nA: “Bu nemene özü, kadırman, aziret xanıbizdin ar birinin kara başına pul **tölöp**, köp kunava cep kuragan koşunun calgız atçan, calañ tonçon aydap çığıpsız go?” (S.K.: 205)

2.19.116 töşö- (24) “döşemek, sermek”

-nA: “Kölökölüü kök maydanga ar cerine kilem, törbölcün salıngan, üstünö sayı töşök **töşölgön**, çükö ordo cakkı çetterine dastorkon cayılğan — düyüm

mömö, düyüm daam koyulgan, kaz moyun şişe idişterde kızgılt şerbet, kırmızı musalla turat, kımızbı ce bozobu kileygen sarı çanaçtar ar bir dastorkondun kaptalında bulkuyup-bulkuyup catat.” (S.K.: 133)

-NIn;-DA: “Üñkürdün töründö ayuuşaşır **töşötüp**, anın üstünö at körpöçösün saldırıp, maldaş urunup bir adam oturgan.” (S.K.: 154)

Ø: “Örgöö cılçıksız kalı kilem kalanıp, kiyiz, şırdak **töşölüp**, törünö ayuu talpak, oşol cıldağı erte kelgen küzdün ırayına caraşa cıluulangan.” (S.K.: 186)

2.19.117 törö-/tuu- (38) “doğum yapmak, doğmak”

-DA: “Kelip, Soloykonu kolunan çıgarbay bayına nike kıydırgan eken, cıl aylanganda Soloyko köç üstündö uul **töröp**, atın Köçümkul koyup alışkan eken.” (S.K.: 256)

-NI: “Alimbektin tındım bolgonu ugulgan soñ Kurman-can daroo aleyne örgöö tiktirip, tündüğünö aza belgisi kara baylagan tuu saydırıp, uruk-tuuganın cıynap, özü asteydil közünön caş tögülüp, kolundagı şakek-bilerigin, kulagındagı sabagın çeçip, kara kiyip, koş böyrögün tayanıp, eldin eñ aldına öñgüröp, akırın eki ooz koşok koştı:

.. .kızıldan makmal endeydi,

kıyırı çalkar köldöydü

kırgız-kıpçak eliñin

emi

kızdarı **tuubayt** sendeydi...

...karadan makmal eñdeydi,

Kaykıgan tereñ köldeydi

kırgız-kazak curtuñun

emi

katını tuubayt sendeydi... ” (S.K.: 239)

2.19.118 tultuy- (7) “surat asmak”

Ø: “Tigi **tultuygan** kaçkın eerçip kelgenin körgöndö ele kep-keñeş emne tuurasında bolorun baamdagan.” (S.K.: 246)

-In: “Öz elin coodoy añdıgan özü oturat ko, kara betin **tultuytup?!’**” (S.K.: 246)

2.19.119 tumçuk- (4) “nefes kısılmak”

-NI: “Oygoo oturuu oor, **tumçukturat anı.**” (S.K.: 425)

2.19.120 tuncura- (38) “1. tam bir rahat ve sükûn içinde bulunmak; 2. kederli, abûs ve düşünceli olmak”

Ø: “Abdıraxman miñbaşı oturgan cerinde bılk etpey, beyittin başına koygon taşbaba sıyaktuu **tuncurap**, oturup kala berdi.” (S.K.: 468)

2.19.121 tundu- (7) “1. dinmek; 2. temiz ve şeffaf olmak, durulmak; 3. memnun ve mahzuz olmak, tatmin edilmek”

Ø: “Kerney ulam küçöp, kulak **tundurup**, too arasına kandaydır bir şaň tolturup, eldi toptoluuga çakırıp cattı.” (S.K.: 43)

2.19.122 tur- (1088) “kalkmak, bulunmak”

-DA: “Emi, o adam atanın ıkıbalduu balası, sunulgan moyundu suurulgan kılıç kespeytdeyt bizdin eldin akılı, mintip tutam moynubuz kılça bolup, kar tizelep aldıñda **turabız**, öñköyeñkeygen karı, emgektegen bala, kara kiygen kasırettüü cesir gana kaldı, cansooga kıl... —dedi.” (S.K.: 598)

-NIn;-DA: “Koonun çetinde boz üy **turat.**” (S.K.: 602)

-DAn: “İndus cüzdüktü lep etip alıp, bir imerip tiktep,kauxardın kanigi ekenin bilgen soñ, uurtu cayılıp,başın bat-bat iykegilep;-Iraxmat... Iraxmat...—dep ordunan **turup**, ketip baratıp kayırılıp toktoy kalıp: — Sarı sanaanıtaştasın bek, taştasın alı cetse.” (S.K.: 629)

-NIn;-DA; menen: “Keñ örgöönün bir ulagasında Kurmancan öz kişileri **menen turat**, alar kooptono baştaşkan.”Çık biriñ tışka, tez cigit çaptır elge, kamduuboluşsun baarı... ” (S.K.: 683)

2.19.123 tukur- (6) “kışkırtmak”

-NI: “Kokon ordosunda Nüzüpkö karşı küçtör toptolup catkanı menen toluk kabardar bolup turgan amir Nasrulla bir caktan koop salıp tak talaştırıu üçün emi Alim-xandın ekinçi uulu Murad bekti **tukurdu** da İbargim bektey kılıp calgız ciberbesten köp kol alıp özü kirmekçi bolup kaldı.” (S.K.: 107)

Ø: “Eñ obolu bir taypanın küçü menen kötörülgön xan oşol taypanın gana müdöösün közdöp otura albagan, üç cakka çoygon üç caattın ortosunda argasız cılmañdagan kün karamaga aylanıp, ce bul üç taypa curtka birdey kam körüş, üçöönü kayra ıktaştırır akıl, kalıs sayasat, baarına teñ bir uluttuk ıyık maksat közdöböy, kayra tımızın **tukurmay**, birine-birin kağıştırmay, alsıratmay, oşonu menen özünün amandığın saktagan oñoy, birok makiröö colgo öto berişken.” (S.K.: 196)

2.19.124 tut- (80) “tutmak, yakalamak”

-NIn;-In: “Ak boz argımağın tizginin cıya **tutup**, sarı talaanı tuş-tarabına, boz çaptuu mayda adırlarga, öñüt tandap bölünüp ketip catışkan koşun kıyrına nazar taştadı.” (S.K.: 16)

-NI;-GA: “A öltürgüñör kelbese, tuugandarım, bayagı arañardan suu ötpögön kezibizdey bolup kayra birikkile, biriñ col başta, biriñ kol başta, eptep kıpçaktı saktap calgıday bolgula, men col talaşpayın, ketmen barbı, ketmendi körükkö abdan kızartkıla, men közümdü cumbay tiktep bereyin, ketmendi mañdayıma eki eeli cakın **tutkula**, közüm agıp tüşsün.” (S.K.: 167)

-DA;-NI;-DAn: “Murdagı ubadasınan gana taya albay ooz cüzündö Alimbekti cañı barganda biraz ubakka Kokon şaarın başkara kalğanına baylañıstuu “ordo başı”, andan soñ “datka aga” degen bolup, törgö çıkarıp

köñülün alıp, a iş cüzündö anı nak biylikten kakas **tutup**, “bışkan aşın ele ortogu” gana sıyaktantıp alğan.” (S.K.: 184)

-DA: “Alimbek datka astırtan cay adamdar arkıluu Üç-Almatı caktağı orus akimderine cıluu cüz baykatıp, birook özü dasıkkın ordo adamı tapatandan sır aldırıp, baştağan ele cerinen bir katuu ukurukka baş salıp albas aylasın kılıp, “tımşugun batırıp, kanatın kaçııp” demekçi, etiyat, ayar abalda **tutundu**.” (S.K.: 218)

2.19.125 tutan-/tutalan- (19) “1.tutuşmak, yanmaya başlamak; 2. *mec.* hırslanmak, kin beslemek”

Ø: “Madıl: —Toru kaşka... Toru kaşka... — degenden başka eçteme ayta albay, bir otura kalıp, bir tura kalıp, toru kaşkanın ele özü, a kulan çaar kaydan çıgıp kalğanına akılı cetpey, köz körünöö küydü, **tutalandı**.” (S.K.: 324)

-DAn: ““Bul emne, birotolo baarınan kol cuup, ümütü üzülüp, demi kesilip bütüp kelgenbi?!” dep, ordo talaşıp cürgön datkanın bul keyişine eç ıraazı bolboy, makul bolo albay bir argasız kaygı, bir te tereñden kıcırı dürt **tutanıp**, cürögü düküldöp ketti.” (S.K.: 230)

2.19.126 tuy- (36) “duymak, farkına varmak”

-DAy: “Mına bugün tigi elettin boz başının eröölğö murda çıgıp at oynotup turuşuna al çıday albadı, toktono albadı, een cerde esirgen biröö anın töböşün tebelep turganday **tuydu**...” (S.K.: 313)

-In: “Neçen ordo şumduktarına katışıp körgön kuu uşu azır kiçine aldanıp turganın **tuydu**.” (S.K.: 35)

2.19.127 tuyla- (10) “sıçramak”

-In: “Karabek kıykırıp sögüp, atın **tuylatıp**, araçaçılarga boy berbey culkunup cattı.” (S.K.: 87)

Ø: “Kaniş sur corgonu moyunga kamçılap, corgo **tuylap**, köz caşın körgözböyün dedibi, imerele bastıra berdi. Eşim gana özsünüp batınıp:-Ay... ay... ceñe... — dep, aldın tostu.” (S.K.: 309)

-DAy: “Ölüm korkunuçun unutup, uşul arkan boyu dubaldın narı cagında boştonduğı turganday cüröğü **tuyladı**.” (S.K.: 486)

2.19.128 tügön- (52) “tükenmek, kurumak”

Ø: “Al dalısın üñküytüp, aylası **tügönüp**, şaldırap turdu.” (S.K.: 256)

2.19.129 tüktöy- (11) “tüylü gözükmek”

-In: “Ümüt kılıp, münüşkerdin üşküşüğü çıkkın cakka talpına açuu şaňşıp, sañoor cündörün **tüktöytüp**, temir kanat balapanday oozun açıp calınıçtuu kıykıldap ciberip turdu.” (S.K.: 532)

Ø: “Nüzüptün suyuq sarı muruttarı tüktöydü, zaarduu közdörü kantalap, biylerdi, kurbandıktın mildetin alğan ak sakalduulardı cekire tiktedi. Anan al kempirdi karap:-Baybiçe, bul senin balañbı? — dep akırın suradı.” (S.K.: 68)

2.19.130 tükür- (1) “tükürmek”

-GA: “General kamırabay cerge **tükürüp**, appak cüzarçu menen erinderin sürtkön boldu da, karalcın sargıl murutun sılap turup, tigi akboz attuu toptu bir orudiye menen atkılloogo buyruk kıldı.” (S.K.: 19)

2.19.131 tünö (3) “gecelemek, gece geçirmek”

Ø: “Al künü attardın birin soyuşup, ookat kılışıp, **tünöp**, ertesi erte menen kök melcigen aşuunu karay kayra colgo çığıştı.” (S.K.: 594)

2.19.132 tünör- (11) “azıcık gözükmek, uzakta kararıp gözükmek”

-DAy: “Musulmankul kölöködüy **tünörüp** anın oñ kol cagında, sol cagında Almambet barat.” (S.K.: 149)

-DA: “Bürküt tıtıp sert kılğan ireñi, oy baskanda ogo beter **tünörüp**, çeke tamırı kööp, kökürögünö öktö, arman küü tolup ketti.” (S.K.: 445)

2.19.133 tũñül- (9) “vaz geçmek, yüz çevirmek”

-**DAn**: “Sultanmurat bek alıstan kırgındı karap turup, canınan **tũñülüp**, artınan kara taanday çuuldap kaptap Uali sarkerdin kolu çıkkanda ele aldındagı atın sozultup çaap kaçıp kete bergen boluçı.” (S.K.: 518)

2.19.134 türt- (31) “dürtmek, itmek”

-**In;menen**: “Üymö-üy culunup kirişip, katın-kalaç, bala-çaka koyboy aydap cıgışıp, erkekterdinkoldorun artına kayırıp baylap, baarın kılıç **menen türtkülöp**, koy kamalçu bir saray tamga iyrip kamap,eşigin sırtınan dembelep bekitip salıştı.” (S.K.: 603)

-**NIn;menen;NI;-GA**: “Aydagan soldat mılıktın kundagı **menen** İsxaktı celkege **türttü**.” (S.K.: 615)

-**NI**: “Tünörgön eki kişi anı akırın **türtüp**, cayılıp catkan ak kiyzdin çetine cakındap baratıştı:—Korkpo... Korkpo... Eçteme bolboyt... Eçteme bolboyt...” (S.K.: 69)

2.19.135 tür- (3) “dürmek, kaldırmak”

-**DAy**: “Uşul uçurda kütpögön cerden artı suyula tüştü, köz açırbay kaptap kelatışkan sansız atçandar cel başka cakka aydap cönögön cöo tumanday **türülüp**, salgılaşka kirbey, kıya salıp, çettep kete baştaştı. Aldı kömöksüz, demsiz kaldı.” (S.K.: 24)

Ø: “Oşol boydon argımaqtı suuluktay ceteley:—İ-i?.. İya, nege mınça tün katıp, datka?.. - dep suradı oşol Kablan-Köl aylanasında karañgı tün camınıp kulak **türüp** eerçip turgan biröo bar sñarı carım ün salıp, öz kökürögündögü udurgugan küdük sanaadan anı sayın koobu küçöyüp. — İya?..” (S.K.: 230)

2.19.136 tüş- (596) “düşmek, inmek, sarkmak”

-**NIn;-nA**: “Soldattar, atçan kozak cüzdörü attarınan tüşüşüp, cerge sulap catışıp, çabuuldan ok menen kalkalanışıp, tigi capan atçandardın aldına katuu

bülgün **tüşürüp**, birok, kantse da kısılup, azdap artka çeginip turuuga macbur bolup catıştı.” (S.K.: 21)

-GA: “— Teñirberdi kapıstan kelgen meymanına butakta ilinip turgan karala ečki talpaktı salıp kadırlap oturguzup, özü kak cerge çök **tüştü**, kıygaç tiygen kündün közü çalıp ötkön cerdin tabına karının tizesi cılıp canı süyüp ketti.” (S.K.: 27)

menen;-NIn;-nA: “Mına, Abdıraxman karagım bizdi tuugansıp, ordo **menen** elettin ortosuna **tüşüp**, elçilik kılıp kelip kalıptır, oşogo şıltoolop bir cagı tuugan taanıp keteyin dep kelip kalıptır... — dep, cüzün carkıtıp turup süylöp, elçini köpçülökkö taanıştırdı.” (S.K.: 44)

-NI: “Eşim Ayzaadanı süyöp **tüşürdü**.” (S.K.: 392)

-DAn: “Eköbü teñ attan **tüşüp**, kuçaktaşıp körüşüştü.” (S.K.: 406)

2.19.137 tüt- (11) “(murat olduğu üzere menfi şekilde) 1. kaldırmak (dayanmak), sabretmek; 2. yetmek”

-GA: “Buga İsxak **tütpödü**.” (S.K.: 580)

-NIn;-nA: “Sizdey kurdaşının tizginin tartıp alıp koygon karözgöy adamdın kılıgına **tütpöy**, anan sizge taarınanının, öçöşköñünön ulam bir xanzaadanı taap tukurup oturat.” (S.K.: 108)

Ø: “Negedir içi **tütpögönsüyt**, oy aga tolgoosalat.” (S.K.: 498)

2.19.138 tütö- (42) “tutmek hafif duman çıkarmak, tutuşmaya başlamak”

-NI: “Zambirekçi soldattar milte kösöönü **tütötüp**, daroo atuuga dapdayar.” (S.K.: 613)

-DA: “Şabdan kuran ayagında “şeyitterdin, böödö ölüm bolgon karılardın, nariste baldardın arbagına...” dep, oşol cerde kañırığı **tütöy**, ünü dirildep, cüzünö bata tarttı.” (S.K.: 69)

Ø: “Öz buşmanı, öz tilegi koşul-taşı bolup, “ya, alla... ya, alla...” dep, karmansa bolboy kañırığı tütöp, öpkö kaga entigip ketti Kurmancan.” (S.K.: 694)

-DAn: “Boz çañ ar cerden birtkelep **tütöp**, kayra cerge süyrölüp, suydañ sarala tulañ çöptörgö, calgız ayak kök cantaktarga samsıp tögülöt.” (S.K.: 15)

2.19.139 tüymölö- (2) “dügümlemek, bağlamak”

-nA;-nA: “Köp küñü sıy körüp, köp küñü şaani-şökötün kıdırıp, kanike menen sırdaşıp, eñ akırkı Tolu bike kaytmakçı bolgon küñü kanike öz çaçındagı çaçbagın çeçip, kayın ecesine çaçına **tüymölöp**, kiyit kılğan eken.” (S.K.: 255)

NOT: 3. şahıs iyelik eki ile birlikte kullanılan yönelme hal eki –nA yan yana gelerek cümle içinde yüklemi desteklemektedir. Bunun gibi durumlar roman içinde çok az sayıda bulunmaktadır. Buna biz yönelme hal ekinin kullanılış özelliği diyebiliriz.

2.19.140 tüyşöl- (15) “1. bir yandan bir yana dönmek; 2. rahatsız edilmek”

Ø: “Bir ookumda Alım Bek datka bir süyök kep talap kıla dağı özü **tüyşöldü**, “üygö tüşölü emi” degen oyu ooz uçuna kelip.” (S.K.: 231)

2.19.141 tüy- (12) “örmek, düğümlemek”

-NIn;-DAn: “Uçkayak argımtar aralaşa tiygen yadradan çakçañdap elirip kaçıp, ölüktördün üstünön, cıgılğan attardın üstünön tak **tüyülüp**, ok cañılğanı çıñıra kişenep alasalıp, kay bir attar üzöngügö butu ilinip kalğan çala can kişilerdi süyröp, kara seldin sürdönündö ürküp çurkap kelattı.” (S.K.: 72)

-NI;-GA: “Çaçımdı celkeme **tüyüp**, tebetey kiyip, Temirinin orduna Temir bolup kalayın.” (S.K.: 290)

-In: “Birok xanzaada bu sapar kabagın **tüyüp**, eç kimdi bet bagıp tiktebey, çeçilip süylöböy, salamga kelgenderge aldirtan serp taştap, tünörüp oturdu.” (S.K.: 355)

2.19.142 tüzdö-/tüzö-/tüzüktö- (11) “düzeltmek”

-In: “Baştagan, caki bütürgön, caki kılam degen işterinde başında bolup, kolubuzdan kelse, akılıbız cetse, iyrisin **tüzöp**, kemdigin bütöp turarbız! — dep koşumçaladı.” (S.K.: 556)

2.19.143 tüz- (11) “düzmek, yoluna komak”

-**NI:** “— Rossiya tatar-moñgoldordun ezüüsünön kutulgan soñ, özüñüz kup cakşı bilesiz, akırındap candanıp, özünün tabıgıy çek araların kalıbına keltirip, andan narı caşoogo ıñgayluu meykindi köp eelep, deñizderge çıgıp, özünün keleşegi üçün kerektüü şarttardı **tüzüp**, azır bütkül düynölük maanisi bar ar kaday iş, ar kaday kelişim anın katışuusuz bütöpöy kalgan uluu dercavaga aylandı.” (S.K.: 535)

menen: “Al “badöölöt” degidey döölötman, tigi osmonlılar menen, İndstanga kirgen anglister **menen** alaka tüzüp algan, Düynölük Liga bilet anı Kederineketken bu Türkstan, mına, kanavayran çabılğan, başınan bağın aldırğan.” (S.K.: 663)

-**DA:** “Kötörülüştün tamırın birotolo kırkuu üçün “Zimnyaya ekspeditsiya” dep atalıp, general Skobelevdin başçılığı astında karatel’ otryad **tüzülgön.**” (S.K.: 597)

2.20 /U/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.20.1 uba-/çuba- (1) “1. katar halinde, biribiri ardınca, ardı sıra; 2. güçbelâ adım atarak ”

Ø: “Özü üyünön karış cılğan emes, “tabım çok” dep cayıp koygon soñ, munu ukkan alısı, cakını tuugandık mildetten kutuluş üçün, bir daarı uşunday uçurda cagınıp, biydin közünö körünüp kalış üçün **ubap-çubap** kelip, biyden zıyapat sıy körüp ketişken ele. Abil biy, albette, attı, tondu kuru celge sapırbayt.” (S.K.: 293)

2.20.2 uç- (95) “uçmak”

menen: “Sarkerler taazim kılıştı. İsxak:—Kuş kanatı **menen uçat**, kuyrugu menen konot.” (S.K.: 506)

-NIn: “Anda üydün tınççılığı ketet, kazanının berekesi **uçat**.” (S.K.: 48)

-DA: “Demeyde “cıyın” dese el kara taan bolup ketçüele, oşondoy köp el közünö elestep bardı Beknazar, Co, Temene-Suu tüzündö üröyü **uçkan**, cıyına emeskündö tiriligine kiygen kiyim, ürpöyüp kırktay ganakişi turat.” (S.K.: 637)

-DAn: “Köz aldınan Abdıraxman **uçat**.” (S.K.: 589)

2.20.3 uçkaş- (9) “bingeşmek, bir şeye binen bir insanın arkasına oturmak (binekler hakk.)”

-GA: “Te narı çette eşek mingen, atka **uçkaşkan**, töö mingen körünöt.” (S.K.: 524)

-NI: “Kökkaşkanı koştıp, çavandesti **uçkaştırıp** çaap keldi.” (S.K.: 85)

2.20.4 uçura-/uçuraş- (36) “rastlamak, karşılaşmak”

Ø: “Kara sakal akırın **uçuraşıp**, eki cagınabaylap, İsxaktın bet mañdayına çök tüştü. İsxak kızığıp tiktep, cüzü cumşarıp: —Eç kim çok, — dep koydu. — Sen menin özümdönda şek sanaysıñbı?” (S.K.: 574)

-nA: “Kız balanın sandugaç sınıarı kömököyü balkıldap, köñül göyü kölküldöp aytkan ölöñü, bir türkün muñkangan avazı, söz maanisi dalaydı körgön ölöñçünün türkün köñül taşkınına **uçuratpaybı?!'** (S.K.: 645)

-GA: “Tilmeçtin cüzü kandaydır aga cıluu **uçuradı.**” (S.K.: 702)

-NI: “Caman at suurulgan kılıçtan küçtüü, başıña kongon baktıñdı **uçurat,** kongonu kele catkanın çooçutat!” (S.K.: 72)

menen: “Tüş anı bir kezderde ötkön közdüü, barktuu, mırza ömürünö kayra alparat, köñülü süygön cakşı adamdar **menen uçuraştırıp,** bir kezde özü bürküt salıp, at bastırgan caşıl kaduu cerlerdi aralatat.” (S.K.: 425)

2.20.5 udurgu- (6) “(kütle, kalabalık hakkında) çırpınmak, üşümek, akın etmek”

-DAn: “Temindirbey ketti kara argımak, üyürlüü bürölördöy, birinen biri kalbay, artınan cigitteri **udurgudu.**” (S.K.: 689)

Ø: “Kılıldap bütün turgan el **udurgup,** carılıp, kay bir top cakaların karmanıp, kelmelerin küñküldöp kete baştaştı.” (S.K.: 174)

-GA: “Öydölögön sayın aba salkın Taylaktın çuudasınday ülbürögön cuka ak buluttar kaydadır bir cakka şaşıp **udurguyt.**” (S.K.: 381)

2.20.6 uk- (362) “dinlemek, işitmek, duymak”

-DAn: “Cüzbaşılardıñ çarçañkı ünü, çaalıkkan attardıñ bışkırgı arttan **ugulat.**” (S.K.: 510)

DAy: “—Cansooga berilbeyt! — dedi general Skobelev katuu, ünü kılıç menen taş çapkanday **uguldu,** kolun kılıçça şiltep taştadı.” (S.K.: 599)

-nA: “-Almambettin surooları aldına **ugulup,** artınaugulbay, el bir az duu-duu bolup, cütkünüşüp kalıştı.” (S.K.: 640)

-In: “Elçileri kırılğanın **ugup,** tıyakda Mala-xan kaygırmak orduna ayabay süyündü.” (S.K.: 223)

menen: “Kıldardan çıkkın türdüü ündü tıñşap, birin kötörüp, birin küñgüröögö çeyin pastatıp, ündördün birine biri calganuuların cürögü **menen ugup**, kıyal ergüüsünö berilip ketti.” (S.K.: 259)

-NIn;-DAn;-NI: “Öz atasının oozunan uşul sözdü **uktu.**” (S.K.: 571)

-NI;-GA: “Tışka kötörüp çığışıp, törölör “Şartnamadan”emne payda körüp catışkanı aga **ugulbayt.**” (S.K.: 690)

2.20.7 ula- (53) “1. uçlarıyla bitıştirmek, ulamak; 2. aşlamak (bitkileri); 3. teskin etmek, teselli vermek”

menen: “Abdıraxman kabagın çıtıp, taarınan kebeti kiyip, darçe caktı tiktep akırın küñküldödü:—E-e... bekzaada... baarın körüp turup, baarın bilip turup... — dedi da, kolun cay serelep, muñayım ün **menen uladı.**” (S.K.: 467)

Ø: “— Al oylonup, kayra-kayra İsxaktın cüzünö kunt koyup tiktep oturup, cay, kamırabay oturup söz **uladı.**” (S.K.: 482)

-In: “Eki coloçu colun **ulanttı.**” (S.K.: 558)

-DAn: “Sol kol tarabınan Uлуу-Too **ulanıp**, Kırgız-Ata, Altın-Beşik tutumdaşıp, bir uçu Sarı-Kol toolorun acalganıp, bir uçu içke iye tarta Kocondu kurçap tügönöt.” (S.K.:608)

-nA: “Birde alıstan bülbül etip, birde küçögönsüp balbıldap, birinin şoolası birine **ulanışıp**, asmanga kötörölüp turdu.” (S.K.: 75)

-DAy: “Cake. Öz özdöy sırdaşuu **ulandı.**” (S.K.: 195)

2.20.8 ulğay- (6) “büyüme, yaşlanmak”

Ø: “Caşı **ulğaygan**, tabı kaytkan karı kişiler at üstünö cürö alışpay, kak deneni kızıtıp can aylası kılıp, attarın cöö cetelep, iledlep kelatıştı.” (S.K.: 589)

2.20.9 ulu- (5) “ulumak”

-DAy: “Karan kün tüşköñün sezebi, uylar mööröp, itter adam bakırganday balbalaktap **ulup**, kañşılup narı-beri çurkap cürdü.” (S.K.: 599)

2.20.10 ulutun- (29) “eseף izhar ederek iç çekmek”

Ø: “İsxak bir **ulutunup**, başın iykedi: —Bar, Momunum, bar...—dedi, ünü bas, kargılçıktı.” (S.K.: 612)

-çA: “Alımbek datka özünçö akırın **ulutunup**, özünçö kasıret tartıp, özünçö ökünö başın iykegiley: — Kaçıp kelgenim go cok, birak abal caman, baybiçe... — dedi çarçañkı.” (S.K.: 230)

2.20.11 umtul- (18) “yeltenmek, ileriye atılmak”

-GA: “Karakaş ayım eşikke **umtuldu**.” (S.K.: 700)

2.20.12 unçuk- (132) “ses çıkarmak, seslenmek”

Ø: “Elçini tañ kaltırıp Şerali özü da **unçukpadı**.” (S.K.: 100)

2.20.13 unut- (49) “unutmak”

-In: “Birin-biri sıyлаşuudan kalat, birigip üy tutunuu mildetin **unutuşat**.” (S.K.: 32)

-NI;-GA: “Uşu azır bir uçuk ak ciptey ak carıktı meder tutup, enenin sütündöy eemp oturganın, sız, sasık zındandı birpaska bolso da **unutup**, cürögü cılıdı.” (S.K.: 474)

-In: “Kalender çarçaganın **unutup**, kelgen eldi kıdırata tiktep, “İ, bular et cegeni ele kelbegendir?!” (S.K.: 560)

2.20.14 ur- (162) “vurmak, saldırmak”

Ø: “Çımkıy kara argımağtın üzöñgüsünö tura-tura kalıp, yasaulbaşı “**Ur! Ur!** Taanıtıkıla enesin üç korgondun kaykısınan!” dep, zambirekçi — sarbazdarına dem berip, oştunup, şerdenip, oydolotup turdu.” (S.K.: 516)

-NI: “Miñ koyluuga karışkır tiyse, bir koyluu bıçak ala cügüröt bolup... eneñdi **urayın**, bizdin calgız attı uuru alğanın karabaysıñbı?!” (S.K.: 320)

-In: “Kudayar-xan alakanın şak-şak **urdu**.” (S.K.: 421)

2.20.15 urmatta- (4) “hürmet etmek, saymak”

Ø: “Şerali tez bögölüp, çaldın sööktüü, arık koldorun koş koldop, **urmattap**, akırın karmadı: — Keldim, tayake...Çakırtkan ekensiz... — dep cüünü boş süylödü.” (S.K.: 53)

2.20.16 ura- (6) “yuvarlanmak, yıkılmak”

-DA;-DA: “Uştapta tışta tamdar **urap**, kamışka ört ketip, adamdardı, baylanıp turgan attardı zambirektin ogu şıpırıp, cer teñselip catkan.” (S.K.: 484)

NOT: Bulunma hal eki yan yana gelmektedir.

2.20.17 uruş- (19) “dövüşmek, kavga etmek”

menen: “Biz orus **menen uruşpaybız**, munu sen cakşı bilesiñ.” (S.K.: 535)

Ø: “Cayma-cay koburaşıp, birinen biri aşıra Alımbek datkanın künöösün köböytüp, koldorun ulagada catkan ölügünö kezey-kezey kep **uruşup**, baş iykeşe birin-biri kubattaşıp, birok baarının kulaktarı tışta, daam sızgan bolup oturuştı.” (S.K.: 238)

2.20.18 uşala- (2) “ovalamak, ovuşturmak”

Ø: “Dan bagar karının cüzü külüñdöp, közdörünön tirüü uçkundar cıltıldap, arpadan bir baş üzüp **uşalap** danın çıgardı da, alakanına togolonup tüşkön badıraygan kök dandı tırmaktap körüp, kubanıp başın iykedi:— O! Baya künü süt ele.” (S.K.: 26)

2.20.19 uşin et-/uşint- (34) “böyle yap-”

Ø: “Cal-kuyrugu kızıl kanga boëlgon akboz atçan carçılar **uşintip** car salıp çabıştı.” (S.K.: 63)

2.20.20 ut- (16) “kazanmak (oyunda)”

menen: “Miñbaşının erke uulu Abdıraxman baş bolgon önök Oş beginin çertmeçili **menen utkan**.” (S.K.: 143)

2.20.21 uturla- (6) “karşılaşmak için gitmek, karşılamak”

Ø: “Nüzüp **uturlap** bastırıp çıktı:-Tıbıraba. Canıñdan ümüt kılsañ tıbıraba! — dedi, anın cüzü tiyip turup muz toñdurgan kışkı kün sıyaktuu muzdak, ıryımsız bolup ketti.” (S.K.: 85)

-**NIn;- nA**: “El cenger cigittin aldına **uturlap**, seldey düñgüröp agıla cönöldü.” (S.K.: 314)

2.20.22 uuk- (12) “zehirlenmek”

Öz zaarına özü uugup, açuusu menen korkuu aralaşıp, al бүtkül denesi menen kalçılday baştağı. (S.K.: 51)

2.20.23 uula- (2) “zehirlemek”

Ø: “Uşunu kurap alsa boldu, köynögü çok teri tonun calañ etine kiyip cürsö meyli, murdun balta kespey, **kımız** uulap, cañcal izdep, kuturup çaap cürmöy.” (S.K.: 273)

2.20.24 uurda- (6) “çalmak”

-**NIn;- In**: “Almambettin akılın **uurdap**, Beknazardın ölümün karay al kelip oturganı kılıt etip esine tüştü.” (S.K.: 706)

2.20.25 uurta- (17) “kaşıkla yemek”

-**DAn**: “Emi Alimbek datka eñkeyip, cez çılapçınga kol tosup, aşıkpay cuup, suudan **uurtap**, ooz çaykap catkan mezigilde kileygen Çoton lap tura kalıp, koynunda katıluu kelgen şap kılıç çağılğandın otunday bir cark dey töbödön şiltenip, köz açıp cumgança Alimbek datkanın başı çılapçınga şalak dep түşüp kaldı.” (S.K.: 236)

Ø: “Al canınan çıkpay, ookatın ılgap, ulam tamırın körüp, semiz sooluk soydurup, terisin mayлуу sıyrıtıp, ısıgında İsxaktı terige orop catkırıp, ulam ısık çay **uurtatıp**, ulam töşönçüsün kurgaktap, caap, köl-şal kılıp terdettti da, caş şirin taruu bozodon cılımdap cutkuzdu.” (S.K.: 489)

2.20.26 uyal- (12) “utanmak”

-**NI**; -**DAn**: “Menin atımdan öz balam **uyalar**.” (S.K.: 547)

-**nA**: “Eesi oşol cönündö süylöngönün bilgendey ker taygan kınırılıp çıčkandı alalbay kalğanına **uyalıp**, başın cerge salıp narı bastı.” (S.K.: 261)

-**NI**: “Balanı **uyaltpa**.” (S.K.: 564)

2.20.27 uykaş- (3) “1. ahenkli olmak, ölçülü olmak; 2. kafiyelenmek”

Ø: “Bu ar bir sözün küñküldögönsüp akırın nıgırıp süylögön, maani uykaşıp türmöktölgön, içi iygi, sırtı sestüü körüngön adamdı kubanıp tiktedi İsxak.” (S.K.: 451)

2.20.28 uykusıra- (1) “1. uykuda sayıklamak”

Ø: “E-e-ey...

bizdin küyöö, özü baatır, olturat,sanaası tınç, nıksırıp, **uykusırıp**, uşu bolso körör kün, tagdırıbiz,biz aytışkan sırluu ölöñ ne kılrat?!” (S.K.: 645)

2.20.29 uypalan- (5) “1. karma karış etmek, perişan bir hale komak (mes. saçları); 2. buruşturmak ”

Ø: “Kempir **uypalangan**, cüdögön ele.” (S.K.: 316)

-**GA**: “Kiçinekey buurul sakalı kanga **uypalanıp**, serbeyip körünöt.” (S.K.: 348)

2.20.30 uyu- (17) “pıhtılanmak (kan ve süt hakkında), birikmek, toplanmak; 2. peşini bırakmadan takip etmek”

Ø: “Eki tizesi **uyup**, kölşal terge tüşüp, aptığıp toktoy kaldı.” (S.K.: 389)

2.20.31 uyuştıur- (5) “teşkilatlandırmak”

-**In**: “Köp ötpöy bütkül Rossiyanın egesi uluk daracaluu imperator Aleksandr II mindan narı da cer keñitüü işterin cıldıra bere turgan özünçö bir biylik orunun **uyuştıurdu**.” (S.K.: 327)

2.20.32 uzar- (7) “uzamak”

Ø: “Abil kiyin orusakimçiligi kelgenge deyre padişadan algan özgöçö karlık katarı öz aymagina köp cılı çark imerip”toñ biylik” kılışına ukuk bolup bergen oşol kagazdı közünö sürtüp, toop kılıp, kölökösü **uzarıp**, üñküyüp kalıp kaldı...” (S.K.: 708)

-DAy: “Celdettin boyu keçki kölöködöy **uzardı**.” (S.K.: 178)

2.20.33 uza- (22) “uzaklaşmak, uzağa gitmek”

-DAn: “...Kolunda bir gana ceñil tüyünçögü bar, kök özön boyun**an** astelep **uzap**, coolugu kolunda, monçoktigon terin anda-sanda aarçınıp, demigip, celip cürüp kele cattı Ayzaada.” (S.K.: 388)

-NIn;-In: “Molla Alımkuldun adamın kişi koşup **uzattırıp**, oşol ele künü kalgan zındandagı elçilerdi büt kırdırtıp, Narın dayraga taştattırıp ciberdi.” (S.K.: 223)

-DA: “El karool taştuu biyikte kılkıldap, tımtırs karap, col-coldo cardap **uzattı**.” (S.K.: 370)

-NI;-GA: “Abışka:—Emi sen bülö eesisiñ, bir pendenin mildeti moynuñda, kol karatpay bagıp al, kor kılбай saktap al...—dedi da, andan kiyin çını**nı** Ayzaadaga **uzattı**: —Ke, balam, emi sen bir üydün eesisiñ, bir pendenin mildeti moynuñda, ayak astı kılбай kütüp al...” (S.K.: 395)

2.21 /Ü/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.21.1 üksöy- (2) “sarkık durmak”

-**NI**: “— Bürkütüñdü **üksöytüp** tıttın başına kondurup koysoñ boldu, oşondo ele çımçık atpay bu çölkömgö coloboy kalat.” (S.K.: 27)

2.21.2 ülbürö- (27) “1. nârin, ince tüylü, zarif olmak; 2. gevşemek, sölpümek, keyfi kaçmak”

Ø: “Körktüü kız karlıgaç kanat kaştarın kerip, **ülbüröp**, birtike kılıksına cigitke asta serp taştap alıp, kesege ança da cütkünböy, özün sıpaa tutup, akırın kolun uzattı.” (S.K.: 276)

-**DAY**: “Kün menen tündü töbödö asılıp turgan bir uçuk ak ciptey **ülbürögön** carıktın birde öçüp, birde payda bolgonunan gana ayırmalayt.” (S.K.: 473)

-**DAn**: “Te alıstan uluu toolordun baştarı ülbüröp, ar cerinde üzülüp tüşkön çuudaday bolup, ak buluttar kalkıp turgandır...—dedi köñülündö.” (S.K.: 474)

2.21.3 üldürö- (13) “1. kuvvetsiz, gevşek, aciz olmak. 2. eskimek, örselenmek”

-**In**: “Molla Alımkul közün **üldürötüp**, cüyögö makul bolgonsup, karşı aytar coobu cok sıyaktuu başın iykegilep tim oturdu.” (S.K.: 227)

Ø: “Acıbay-datka ce ürgülöp ketkeni, ce oygo çökkönü belgisiz, alsız **üldüröp**, közün cuump birpas oturdu da:-Mına bu el seni karap oturat, — dedi akırın, alsız, — carıgım, kulak salıp oturasıñbı?...” (S.K.: 53)

2.21.4 ülgür- (23) “yetişmek”

-**GA**: “Kudayar-xan şaşıp kaldı:—Kup... A kup...—dep, eşikten katçı mırza körüngöndö, taazim kılıuga **ülgürtpöy**, ket degendey kolun şiltep saldı.” (S.K.: 460)

2.21.5 ülpüldö- (9) “1. pamuk gibi yumuşak olmak; 2. azıcık alevlenmek”

-**DA**: “Türkün çöptör, capayı bedeler mala-kızıl gül açıp, ar cerinde ak kakım **ülpüldöp**, cıttuu ermendin baştarı sarı tartıp kılkıldap turat.” (S.K.: 25)

-**DAn**;-**NIn**;-**DAy**: “Saz, say ceektey arasına tobu menen töö kirip ketse tabılbaganday şıkala öskön kara kamış, miñ türlü çöp çaylagan, kalıñ çiy te alıstan ak kaymaldın çuudasınday **ülpüldöyt**.” (S.K.: 185)

2.21.6 ümüttön- (2) “umutlanmak, umut etmek”

Ø: “Bu selsayaktın topoloñun tez bassak, oşol uluu azem üstündö uluu daracaluu ak paşanın özünö sizdi cüz körüştüröm go degen **ümüttömün**...” (S.K.: 545)

-**GA**: “Bu sapar mурdagı elçige közü cıluu uçuragan kişini kolgo alıp, oşol arkıluu Şerali menen kanday da bolso eptep bir şartnama tüzö salıp, Nüzüptün atalığıñın coyup ciberüügö **ümüttöndü**.” (S.K.: 103)

2.21.7 ündö- (7) “ses çıkarmak, seslenmek”

Ø: “Tiginde capcalañaç, içi kööp, çirenip catkan Kulkişini körö salıp, atınan ırgıp tüşüp, başı cagınan kelip, akırın oturdu da, başın cölöp: —Kulake... Kulake... — dep akırın **ündödü**. — Ye, Kulake...” (S.K.: 351)

-**NI**;-**GA**: “Musulmandın musulmandık bir mildeti uşul, kolunan kelse, biröo bolso da, kayridindi, adaşkandı ak colgo **ündöp**, musulman koomuna tartuu.” (S.K.: 549)

2.21.8 üñküy- (39) “kederden başını eğmek, kamburunu çıkarmak”

-**DA**: “Oşol saatta baarı **üñküyüp**, baarın oy basıp, söz menen, ıy menen aytıp cetkire algıs muñ termetti.” (S.K.: 612)

-**DAy**: “Daraktar kara kiygen zayıptay **üñküyüp**, tamdar eski beyittey bozorup cattı.” (S.K.: 76)

-**In**: “— Abil! Beknazar! Siler men Kokondo turganda nege bir barbadıñar? — dep kaygırıp suradı, Beknazar Abildi karadı, Abil Almambetti karadı,

Almambet oñtoysuz abalga kabılıp, kere kulaç zor dalısm **üñküytüp**, unçukpay oturdu.” (S.K.: 158)

Ø: “Tultemir üñküydü.” (S.K.: 354)

2.21.9 üñül-/üñü- (22) “bir şeyin içine saplanmak, bir şeyi delmek”

-**NIn;-nA**: “Eşim anın üstünö **üñülüp**, eç ünsüz, eç kıymılsız, toktoldu, cüz üyrüp atına barıp, eerdin kaşın karmap, içi uygu-tuygu tüşö kayra kelip, kayra üñüldü da, sögünüp, kelindi şap kötörö atka mingize saldı.” (S.K.: 391)

-**GA**: “Sarıbay körö turgansıp, ölük**kö** cakın **üñülüp**, kök taramış baskan arık kolu kaltırap, ölüktün kan katkan betin, kökürögün sıypalap, ıylay albay, bul iştin çın ekenine işene da albay, apkaarıp, kupkuu bolup oturdu.” (S.K.: 439)

2.21.10 üñüröy- (4) “apaçık durmak, mağara görünüşünde bulunmak”

Ø: “Al **üñüröyüp** tiktep cakın keldi.” (S.K.: 383)

2.21.11 ür- (22) “havlamak”

Ø: “İt çebelenip, eesin tegerenip, korgogonsup **ürdü**.” (S.K.: 438)

2.21.12 ürgülö- (23) “uyuklamak, pineklemek (yarı uyumuş adam hakkında)”

-**DA**: “Kuş cazdıkka çıkanaktap catkan cerinde **ürgülöp**, Nasirdin-xan eçtemeni sezbedi.” (S.K.: 523)

Ø: “General otko cılınıp, oriyentalist içki oyu menen alek bolup, tilmeç **ürgülöp**, eç kim unçuklai üi içi tımtırs.” (S.K.: 604)

2.21.13 ürk- (38) “ürkmek, korkarak bir yana atılmak”

-**GA**: “El... kudu börü tiygen köp koy sıyaktuu korgon içinde tuş tarap**ka** duu-duu **ürktü** el.” (S.K.: 180)

Ø: “Kerney tartılıp, terebel bir türkün çuu şağa tolup, mındaydı ezeli ukpagan üyürlüü cılkı **ürküp**, kalıñ el tañ kalıp, kazganattap cardandı.” (S.K.: 187)

-DAn: “Şilbinin aşın ceşip, “gük-gü-gük” deşip, süylöşkösüp koyuşup, beypil cürüşkön kögala moyun kögüçköndör köçtön **ürküp**, kümüş kanattarın carkılatıp ovodo dildirep cürüşöt.” (S.K.: 279)

-In: “Özünün töründö, eldin közüñçö mintip celkelöö Abil biydin **etin ürküttü.**” (S.K.: 356)

2.21.14 ürö- (6) “iptal etmek (borcu: ancak alacaklı tarafından değil de, aracı tarafından)”

Ø: “Çatırdın eki cagında turgan dabılpaşdar can **üröp**, dabıldarın sabap kirişti, kernaylardın bakırıktarına dabıldar koşumça bolup, cer dūñgürödü.” (S.K.: 65)

-In: “Sarıbay közdörün bek cuump, bütkül küçün **üröp**, çımırkanıp karmaştı.” (S.K.: 269)

2.21.15 ürpöy-/ürpüy- (10) “horozlanmak, hırslanmak”

-In: “Teñirberdi ak sakalının uçun karmalap, kızıktarı kızargan nuru öçö baştağan közdörün şaldırap ırmep, kaştarın **ürpöytüp**, oy baskansıp tıñ tiktep turdu.” (S.K.: 273)

Ø: “Emi azır erdi bek kımtılıp, koyuu kara kaşı **ürpöyüp** közün caap, tuncurap oygo battı.” (S.K.: 453)

2.21.16 üşkür- (24) “fışnamak, ıslık çalar gibi ses çıkartmak”

Ø: “Enesinin uuzu menen oozantıp, altın sırluu beşikke salıp, üstünö ak şayı oromol caap, cup attanarda tütpöy Sultan Babır naristenin mañdayına kolunun uçun tiygizip ööp, bir **üşkürüp**, anan belindegi kauxar kemerin çeçip beşıktin üstünö arta taştayt.” (S.K.: 55)

2.21.17 üşü- (14) “1. üşümek. 2. *mec.* korkutmak”

-GA: “Al sukka üşüböyt.” (S.K.: 589)

-NIn;-DAn: “Oozu kurgap turgan taanday eerdı kebersip, xan ükesinin kaarınan cürögü üşüp, salbırıp taazim kılıp, ünü kaltırıp salam ayttı.” (S.K.: 520)

-In: “Ar küñü kereli-keçke paygambarlar menen ouliyalardıñ ömürü cönündö comoktigon kitepterdi okuşup, maanisin Şeralige maydalap tüşündürüşüp, tigi düynönü, andağı küñöökörgö dayar turgan kıynoo, dozok otu cönündö kulagina kuyuşup cürögün üşütüp, eñ akırı tündö uktabay zikir salıp kızıganda çark aylanıp ak urup çıga turgan sopulardıñ tobuna ubağı menen katıştırıp turuuga cetişti.” (S.K.: 98)

2.21.18 ütüröy- (2) “1. somurtmak; 2. miskin, nâhoş kıyafette bulunmak”

Ø: “Een, eski kıştoo, Sarıbaydın üyü, Madıldın üyü ütüröyüp kunu kaçıp kalıp kaldı.” (S.K.: 427)

2.21.19 üülö/üylö- (9) “üflemek”

-NI: “Küzgü sarı calbıraktardı cel üülöp, kıldıratıp añtarıp cattı.” (S.K.: 435)

menen: “Eki kernayçı uzun kernayların biyik kötörüşüp, bardık küçtürü menen üülöşüp, küröo tamırları barsaygıça üülöşüp, tarta baştaştı.” (S.K.: 64)

2.21.20 üyral- (3) “alışmak”

Ø: “Eki cak üyralışıp ketiştı.” (S.K.: 705)

2.21.21 üyrön- (18) “öğrenmek”

-GA: “Tört-beş çaşınan at calına tırmışkan eldin baldarı atka miniş, çabış, cerden birdemeni eñip ala koyuş, at üstündö çapçılaşıp kalış degenge kıynalbayt, atka baylanışkan ar kaday ıkka bat üyrönöt.” (S.K.: 344)

2.21.22 üyrü-/üyür- (55) “evirmek, döndürmek, çevirmek”

-In: “Abdıraxman cüzün üyrüdü: —U cüzün kurgur...” (S.K.: 412)

-DAn: “Kudayar-xan Narmambet datka**dan** cüz **üyrüdü.**” (S.K.: 177)

Ø: “Kabagı **üyrülüp**, tizesin tayana ıxşalıp ordunan turdu Kurmancan: — Kim bar?..—dedi akırın.” (S.K.: 664)

2.21.23 üz- (55) “koparmak, kesmek”

-DAn: “—Cakşılıkt**an** ümüt **üzbögülö.**” (S.K.: 565)

-In: “General-gubernator dağı ele ümüt**ün** **üzböy:** —Nu, atıñız kim?— dep suroo kıldı.” (S.K.: 494)

2.22 /Y/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.22.1 yakınla- (1) “yakınlaşmak, yaklaşmak”

Ø: “Tezrak kabar etiñ, azreti, İsköbül paşa **yakınlap** keler eken, ne akıl bergaysız?...” (S.K.: 576)

2.22.2 yet- (1) “yetişmek, ulaşmak”

-GA: “Azreti inşa-alla, sizniñ kuş tilidak kabarıñız bizge **yettılar.**” (S.K.: 575)

2.23 /Z/ İLE BAŞLAYAN FİİLLER

2.23.1 zaarkan- (1) “nefret hissetmek”

Ø: “Cakın turgandar içterinen kelme keltirişip, kabaktarın **zaarkanıp** tırıştırıp, ce bul cerden tigi ordo kişilerinin közüñçö basıp çıgıp kete alışpay, canagıday kıy-kırık salıp tura bere alışpay, köbüktönüp iyirilip tamanga kirip kele catkan kandan ürküp ketençiktep carılıp turuştu.” (S.K.: 172)

2.23.2 zarık- (14) “üzülmek, canı sıkılmak”

Ø: “El kızığıp, **zarığıp** turgansıyt.” (S.K.: 64)

2.23.3 zeki- (2) “korkutmak”

Ø: “Bek söömöyün kezedi:—Çuu kötörböñüz. Paydası cok. Çuu kötörböñüz — dep akırın **zekip** süylöp, carlıktı Nüzüptün aldına ırgıtıp taştadı.” (S.K.: 123)

2.23.4 zerik- (3) “sıkılmak”

-DAn: “Birinen da çiytkebey, **zerikpey** alardın küñküldöşö uzakka aytkan sözdörün ötü intaa koyup ugup, özü da sözgö aralaşa birdemeni taktaşıp, köpkö maekteşçü ele.” (S.K.: 215)

2.23.5 zıñğıra- (2) “çınlamak, tınlamak”

Ø: “Öñköy bek, eki tarap önok eki cerde top, kimdir oyunbaşını kütüşköndöy, daamga biri da sugulbay, kımkap çepkenderi celbegey, ar birinin kolunda ar türkün boëlgon birden tompoy, öz koluna ökçöp, **zıñğıraşıp** imerile basıp turuşat.” (S.K.: 133)

2.23.6 zirkilde- (6) “titremek”

Ø: “Ur!”, “Sok!” degen öçtüü, zaarduu ündör **zirkildep**, eñ aldı kuyun sıyaktuu aralaşıp ketti.” (S.K.: 515)

2.23.7 zirkire- (3) “akmak, fışkırmak”

-**DAn**: “Kudayar-xan açuudan **zirkirep**, narı-beri bastı: Kırk! Kırk uruktun colbaşçısı tındım bolso... gm... topuragan uruular topurap kayda barat? — dedi, suroosun Kalnazar parvanaçıga bağıştap.” (S.K.: 421)

2.23.8 zoñkulda- (5) “bağırmaq”

Ø: “Kimdin, kimdin zamanı? — dep carçılar saltanat kılıp, ünün biyik taştap, **zoñkuldap**, dürbögön eldi araladı.” (S.K.: 71)

2.23.9 zordo- (10) “zorlamak”

-**In**: “Cürögün birdeme öyüp, köñülü uygu-tuygubolup, tün bir ubakta da ulam közün açıp, çooçun cerdin şookumun tıñşap, kayra özün zordop közün cumat, uktay albayt.” (S.K.: 618)

Ø: “İmanıñ bütün bolso, moynuña al, ımanıñ bolboso, **zordogon** kişi cok seni, kara özgöy Dombu agañdın moynunda ketkeni oşop, toru kaşka at kantip kulan çaar bolup kalganın özüñ cakşı bilesiñ, özüñ iştegen ekensiñ...” (S.K.: 442)

SONUÇ

Türk dilinde hâl kavramı isimlerin fiillerle olan ilişkileri bakımından önemli bir yere sahiptir. Dil uzmanları bu konuyla ilgili birçok çalışma yapmış ve bu konuyu birçok yönüyle ele almışlardır. Biz de bu çalışmamızda Kırgız Türkçesindeki fiillerin hâl ekleriyle olan ilişkilerini incelemeye çalıştık. Çalışmamızı hazırlarken de hacimli sayılabilecek nitelikte bir eser olan ve tarihi roman özelliği taşıyan ünlü Kırgız yazar Tölögön Kasımbekov'un Singan Kılıç (Kırılan Kılıç) adlı eserini esas aldık. Bu nedenle tezimizin adını Kırgız Yazarı Tölögön Kasımbekov'un Singan Kılıç Romanındaki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları olarak belirledik.

Bizim bu eseri seçmemizdeki asıl sebep eserin dilinin genel olarak 19. yüzyıl Kırgız Türkçesi ile bugünkü çağdaş Kırgız Türkçesini yansıttığı olmasıdır.

Bu çalışmamızı hazırlarken ilk işimiz romandaki yüklem olan fiillerin tespitini yapmak oldu. Romanda birleşik fiiller hariç olmak üzere 1419 fiil üzerinde durduk. Bu fiillerin hâl eki alıp almadığını, aldıysa hangi hâl eklerini aldığı yönünde incelemeler yaptık. Bu incelemeleri yaparken romanda geçen 1419 fiilin hangi sıklıkta kullanıldığını da belirterek örnek cümleler verdik. Örnek cümlelerimizde tespit edilen fiili ve hâl ekini koyu renkte gösterdik. Bu şekilde hangi fiilin kaç hâl eki talep ettiği durumu da ayrı ayrı başlık açmadan ortaya koymuş olduk.

Tezimizi oluştururken romanda geçen ve üzerinde durduğumuz 1419 fiilin anlamını bulmada K. K. Yudahin' in Kırgızca-Türkçe sözlüğünü ve Tüşündürmө Sөzdүk isimli Kırgızca sözlüğü esas aldık. Ancak üzerinde durduğumuz 1419 fiilden bazı fiillerin anlamına bu sözlüklerde rastlayamadık. Bu fiillerin anlamlarını bulmak için *Kırgız Tilinin Sөzdүgү* ile Ceembay MUKAMBAYEV'in *Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sөzdүgү* isimli kaynaklara başvurduk ve bulduk.

Örneğin cikiilde- “1.ürpermek, titreyerek üşümek 2. korkudan titremek” fiilinin anlamını 1969 yılında yayımlanan *KTTS*, 2010 yılında yayımlanan *KTS* ve K. K. Yudahin'in *Kırgızca-Rusça* sözlüğünde olmadığını tespit ettik.

Yaptığımız araştırmalarda bu fiil ve anlamı Ceembay MUKAMBAYEV'in Bişkek'te 2009 yılında yayımlanan *KTDS* s.396'da c maddesinde ele alınmıştır.

Yine mardemsi- “hüküm olarak kabul etmek, ciddi kabul etmek” fiilini ve anlamını *KTDS* isimli sözlüğün 623. sayfasında m maddesinde ele alınmıştır.

Tezimizde romanda geçen fiillerin tespitini yaparken Kırgız Türkçesinde kelime başında kullanılmayan, fakat romandaki kahramanların ağız özelliklerini yansıtmak için kullanılmış olduğunu düşündüğümüz y harfi ile başlayan iki fiile rastladık. Tespit ettiğimiz *yakınla*- “yakınlaşmak, yaklaşmak” ve *yet*- “yetişmek, ulaşmak” fiillerini ve bu fiillerin anlamlarını K. K. Yudahin' in sözlüğünde ve diğer Kırgızca sözlüklerin hiçbirinde bulamadık. Biz bu fiilleri *Özbek Tiliniñ İzâxli Lûgati*'nde bulduk.

Dr. T.K. Abdiyev “Kırgızca Fiiller Hakkında Bazı İstatistikî Bilgiler” adlı makalesinde K. K. Yudahin' in sözlüğü ile ilgili olarak şu şekilde bilgi verir: “Sözlük Kırgızcadaki 40.000' e yakın kelimeyi içine almaktadır. Bunun içinde fiillerin sayısı 11645'tir. Ve bu bütün sözvarlığının %29' unu oluşturmaktadır. Kök fiillerin sayısı 1700 (%14) olup, başka bir deyişle fiillerin %86'sı türemiş şekillerden meydana gelmektedir.” Dolayısıyla bizim üzerinde durduğumuz 1419 fiilden bazılarının anlamına bu sözlükte rastlayamayışımız açıklanabilir bir durum olsa gerek.

Romanda geçtiği tespit edilen ve üzerinde durduğumuz bu 1419 fiilin 219'u Türkiye Türkçesinde de kullanılmaktadır. Bunu belirlerken biz sadece yazılışları ve anlamları aynı olan fiilleri esas almadık. Yazılışlarında ses farklılıkları olsa da temel anlam bakımından aynı olan fiilleri de esas aldık. Çünkü Kırgızca “*kiy-*” fiilini Türkiye Türkçesindeki “*giy-*” fiili ile karşılaştırdığımızda “Oğuz grubu lehçelerinde genellikle tonlu (g,d) şekilleri kullanılan başlıca kelime başı *k,t* tonsuzları bazı istisnalar dışında Kıpçak grubu lehçelerinden olan Kırgız yazı dilinde korunmuştur. Türkiye Türkçesine göre tonsuzlaşma sonucu ortaya çıkmış gibi görünen bu ünsüzler, aslında herhangi bir değişime uğramayıp korunan eski

şekillerdir.”²¹Dolayısıyla sadece kelime başındaki ses farklılığından dolayı iki lehçede de kullanıldığını belirtmemek bizim açımızdan uygun olmayacaktır.

Çalışmamızı yaparken ayrıca şu tespitleri yaptık:

Kırgız Türkçesinde yükleme hâl eki olan +nI, +dI, +tI, 3. tekil şahıs iyelik ekinden sonra kullanıldığında +n şekliyle kullanılmıştır. Bunun birçok örneğine Tölögön Kasımbekov'un Singan Kılıç romanında rastladık:

Sultanmurat bek terin ceñi menen aarçıdı. “Sultanmurat Bey terini yeniyle sildi.” (S.K.: 531)

Caş cubandın suluu cüzün sagınc kagazday agartkan kabagın suz kılğan. “Genç gelinin güzel yüzünü hasret mektubu gibi solgunlaştırarak üzmüştür”. (S.K.: 38)

Kamçılaşuuga cetkirbey, el ortogo tüşö kalıştı, attarın tizgindep acıratıp tartıp ketişti. “Kamçılacak kadar yaklaşımadan, insanlar araya girdi ve atlarını dizginlerinden tutup ayırdılar”. (S.K.: 87)

Musulmankul kaşın kerip: -Baştatan ayılğanda kamdap kelet elek... dedi. “Musulmankul kaşını gererek: - Baştan söyleneşydi hazırlıklı gelirdik..., dedi”. (S.K.: 72)

Kırgız Türkçesinde ayrılma hâl eki olan +dAn, +dOn; +tAn, +tOn ekleri, 3. tekil şahıs iyelik ekinden sonra kullanıldığında +nAn, +nOn şeklini aldığı görülmüştür.

Cazmışı oşol eken, can tagañız öçöşköñ biröönün ogunan sebep taap öldü. “Kaderi öyleymiş, biricik dayınız kin besleyen birinin okundan ötürü hayata gözlerini yumdu” (S.K.: 356)

Tezimizi hazırlarken bazı cümlelerde ismin fiille olan münasebeti bakımından fiilin talep ettiği eklerin ismin sonunda olmadığını, asıl olarak ismin sonunda gizlenmiş olduğunu gördük.

²¹ BAŞDAŞ C., A. Kutlu: *Kırgız Türkçesi Grameri*, Dicle Üniversitesi Yayınları, Diyarbakır 2004, s.45.

Birok xanzaada bu sapar kabagın tüyüp, eç kimdi bet bagıp tiktebey, çeçilip süylöböy, salamga kelgenderge aldirtan serp taştap, tünörüp oturdu. “Fakat hanzade bu sefer kaşlarını çatıp, hiç kimseyi [görmeyip], yüzüne dahi bakmadan, ağzını bıçak açmaksızın, ziyarete gelenlere alttan alttan bakarak, suskunca oturdu”. (S.K.: 355)

Bu cümlede “bak-” fiilinin “kimdi” sözcüğündeki yükleme hâl ekini talep etmesinin dışında, “bet” sözcüğünde gizlenmiş olan aslında “betine bagıp” şekliyle kabul ettiğimiz 3. tekil şahıs iyelik ve yönelme hâl ekini de görmek mümkün. Bu söz grubunu Türkiye Türkçesine aktarırken “yüzüne bakarak” şeklinde değerlendirmek gerekmektedir.

Yukarıda üzerinde durduğumuz hususun bir benzeri de yükleme hâl ekinin gizlenmiş şeklidir.

Tıštağı katındar kız eşiktin aldına kelgençe elteyip tiktep turuştu. “Dışarıdaki kadınlar kızı, kapının önüne gelene dek merakla süzüp durdular”. (S.K.: 372)

Bu cümle içindeki “eltey-” fiili “kızdı elteyip tiktep turuştu” yükleme hâl ekinin gizlenmiş şekliyle bağlantı kurmaktadır. Feyzi ÇİMEN, yükleme hâl ekinin gizlenmiş şeklini “yükleme hâl ekinin eksiz şekli” olarak ifade eder.²²

Benzer duruma *Abdulaziz yasaulbaşı zambirekçilerge oşol zamat bir cüz sıpay böldü* “Abdulaziz yasaulbaşı topçulara o anda hemen yüz sipahiye ayırdı” (S.K.: 516) cümlesinde geçen “sıpay” kelimesinde rastlamak mümkün. Bu kelimede de yine yükleme hâl ekini gizlenmiş olarak görmekteyiz.

Çalışmamızı hazırlarken bazı cümlelerde yüklem olan fiillerin geçişli olduğu halde cümle içinde nesne kullanılmadığı da görülmüştür.

İşhak bir elteyip tiktep, boolgop, ordunan tura kaldı da : -Ee... azireti kapızbı?.. dep, közü caynap, kuçak caya bastı. “İshak gözlerini faltaşı gibi açarak bir bakıp, tahmin edip, yerinden hemen Kaltı ve: -Hey... hazret-i hâfız mı?... diye, gözleri gülümseyerek, kucaklarını açarak yürüdü”. (S.K.: 551)

²²ÇİMEN, Feyzi : *Özbek Türkçesinde İstem (Valenz)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

*Canday bergende **boolgodu** belem, “E, bu carıktık kaydan curöt?!” dep, zambildi karay cütkünö bastırdı. “Yanına yaklaşıncı **hatırladı** mı ki, “Hey, bu faninin burada ne işi var!?” diyerek sedyeye doğru yürüdü”.* (S.K.: 637)

Türkiye Türkçesinde bazı fiiller geçişli olduğu halde cümle içinde nesne kullanılmayabilir. Örneğin "Ben şimdi gördüm." cümlesinde gör- fiili yükleme hâl ekli bir nesne talep ettiği halde cümle içinde kullanılmamıştır. Aynı durum yukarıdaki boolgo- “farz etmek, hatırlamak (T.T.)” fiilinde de görülmektedir. Bu fiilin kullanıldığı cümlede de nesne kullanılmamıştır; fakat fiilin geçişlilik özelliği vardır. Kırgız Türkçesinde de buna benzer durumlara rastlanılmaktadır.

*Sözübüz tıngan kündön baştap, cılıkda eki buudan at bar ele, **eköbün** teñ caşırip **suutup**, buudandar tabına kelgen küñü Ak Erkem boz cigit bolup kiyinip, “E, caratkan, aç columdu!” — dep, üzöñgü kağışa carışıp, kaçıp çıktık! “Sözleştiğimiz günden itibaren, yılkıda iki cins at var idi, ikisini de kimseye belli etmeksizin **tavına getirip**, bunlar iyi yetiştirildiği gün Ak Erkem delikanlı gibi giyinip, “Hey, Allah’ım, aç yolumu!” diye, birlikte [atlara binerek] yarışa katıldık ve kaçtık”.* (S.K.:396)

Yukarıda örnek olarak verilmiş olan cümle içindeki “**eköbün**” kelimesine (sayı sıfatı) roman içinde çokça rastlanmaktadır. “eköbün” kelimesi “eköönü” olarak değerlendirilmelidir ki; 19. yüzyılda, özellikle güney Kırgızistan’da (güney ağzlarında) geçtiği şekilde kullanılmıştır. Çağdaş Kırgız dilinde bu şekil “eköönü” olarak kullanılmaktadır. “-bün/-vün” eki Türk dilleri arasında sadece Kırgız Türkçesinde rastlanan uzun vokallerin (öö) hâl eki -özellikle yükleme hâl eki- almış şeklidir diyebiliriz. Bundan dolayı cümledeki “eköbün” sayı sıfatı “suut-” fiili ile bağlantı kurarak yükleme hâl eki almış olarak kabul ederiz. Türkiye Türkçesine bu kelimeyi “ikisini” olarak aktarabiliriz.

Yaptığımız çalışmada tespit ettiğimiz fiilleri alfabetik olarak verdik. Bu fiilleri sayı bakımından çoktan aza doğru sıralayacak olursak;

/K/ ile başlayan fiillerin sayısı 241, /C/ ile başlayan fiillerin sayısı 168, /T/ ile başlayan fiillerin sayısı 143, /B/ ile başlayan fiillerin sayısı 134, /A/ ile başlayan

fiillerin sayısı 117, /S/ ile başlayan fiillerin sayısı 100, /Ç/ ile başlayan fiillerin sayısı 97, /M/ ile başlayan fiillerin sayısı 64, /Ş/ ile başlayan fiillerin sayısı 49, /D/ ile başlayan fiillerin sayısı 45, /E/ ile başlayan fiillerin sayısı 41, /O/ ile başlayan fiillerin sayısı 39, /U/ ile başlayan fiillerin sayısı 33, /Ö/ ile başlayan fiillerin sayısı 32, /I/ ile başlayan fiillerin sayısı 30, /Ü/ ile başlayan fiillerin sayısı 23, /İ/ ile başlayan fiillerin sayısı 23, /N/ ile başlayan fiillerin sayısı 12, /Z/ ile başlayan fiillerin sayısı 9, /L/ ile başlayan fiillerin sayısı 9, /P/ ile başlayan fiillerin sayısı 7, /Y/ ile başlayan fiillerin sayısı 2 ve /G/ ile başlayan fiillerin sayısı 1'dir.

Tezimizin özünü oluşturan hâl eklerinin tamamının sayısı dikkate alındığında şu sonuçlara ulaştık:

Toplam 1419 fiilden;

Yükleme hâl ekini isteyenlerin sayısı 575, yaklaşma hâl ekini isteyenlerin sayısı 395, bulunma hâl ekini isteyenlerin sayısı 234, ayrılma hâl ekini isteyenlerin sayısı 323, ilgi hâl ekini isteyenlerin sayısı 290, vasıta hâl ekini isteyenlerin sayısı 131, eşitlik hâl ekini isteyenlerin sayısı ise 180' dir.

Tespit ettiğimiz tüm bu verilere dayanarak en çok kullanılan hâl ekinin yükleme hâl eki olduğunu gördük; diğerleri ise sırasıyla yaklaşma, ayrılma, ilgi, bulunma, eşitlik ve vasıta hâl ekleridir.

Biz tezimizin bu kısmında yaptığımız çalışmanın genelinden elde ettiğimiz sonuçları özlü bir biçimde vermeye çalıştık. Söz konusu olan bu sonuçlar tezimizin ana kısmında ayrıntılı olarak işlenmiştir.

KAYNAKÇA

- AKSU N., A. Işık : *Türkiye Türkçesi Kırgız Türkçesi Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1997.
- ATABAY, Neşe : *Sözcük Türleri*, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- Atacık, D. A. : *Türkiye Türkçesinde İstem (Valenz)*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.
- Azırkı Kırgız Adabiy Tili*: Fonetika, Leksikalogiya, Leksikografiya, Frazeologiya, Morfologiya, Sintaksis, Stilistika, Tekstaanu, Lingpoetika, Bışkek 2009.
- BANGUOĞLU, Tahsin : *Ana Hatlarıyla Türk Grameri*, İstanbul 1979.
- BİLGEGİL, Kaya : *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul 1984.
- BURAN A., E. Akkaya : *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.
- ÇENGEL, Hülya Kasapoğlu : *Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- ÇİMEN, Feyzi : *Özbek Türkçesinde İstem (Valenz)*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- DENY, Jean : *Türk Dilinin Grameri* (Çev. : Elöve, A. U.), İstanbul 1941.
- ERCİLASUN A. B. : *Çağdaş Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları 2007.
- ERGİN, Muharrem : *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul 1985.
- Gabain, A. V. : *Eski Türkçenin Grameri* (Çev. : Mehmet AKALIN), Ankara 1988.
- GENCAN, T. N. : *Dilbilgisi*, TDK Yayınları, Ankara 1975.
- GÜLENSOY, Tuncer : *Kırgız Türkçesi Grameri*, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 2004.
- GÜNERİ, Aysun Demirel : *Yeni Uygur Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2007.
- KASIMBEK, Tölögön : *Singan Kılıç*, Tarihî Roman, Kayradan İşteli, 5-bas. Kırgızstan-Bışkek 1998.
- Kırgız Adabiy Tilinin Grammatikası*: Kırgız İlimler Akademiyası Til cana Adabiyat İnstitutu, İlim Basması, Frunze 1980.
- KOÇ, Nurettin : *Yeni Dilbilgisi*, İstanbul 1990.

KORKMAZ, Zeynep : *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1992.

MUKAMBAYEV, Ceembay : *Kırgız Tilinin Dialektologiyalık Sözdüğü*, BİŞKEK 2009.

Özbek Tiliniñ İzâxli Lûgati : Rus Tili Neşriyoti, Moskva 1981.

ŞAHİN, Erdal: *Tarihî ve Modern Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri*, İstanbul 2003.

TINISTANOV, Kasım: *Kırgız Tilinin Morfologiyası*, 3-bas. Bişkek 2006.

UĞURLU, Mustafa: “*Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eşdeğerliği*”, *Bilig*, Bahar / 2004, sayı 29, s. 29-40.

UZUNBOY, Hilal : *Türkmen Türkçesinde İstem (Valenz)*, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

Yudahin, K. K. : *Kırgız Sözlüğü*, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yayınları: 93, Ankara 1998.

ZEYNALOV, Ferhat: *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi*, (Çev. Yusuf Gedikli), Cem Yayınları, İstanbul 1993.

Zeynelov, F. R. : *Türk Dillerinin Mugayiseli Grammatikası*, Bakü 1973.

TABLÖLAR

TABLO: SÖZLÜK, FİİLLER/ HÂL EKLERİ DİZİNİ

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
aarçı-		+				+			2	8	temizlemek, silmek	—Toktogula...—dedi ünü dirildep, köz çaşın aarçıy , kayra misireyip kayrat cıynadı. (S.K.: 630) Sultanmurat bek terin ceñi menen aarçıdı . (S.K.: 531)
abayla-	+	+		+	+				3	15	dikkat etmek, ihtiyatlı olmak	Ayzada oşol een cerde biröö alardı akmalap tıñşap turganday, eki caktı abaylap karanıp , boyun oolaktattı. (S.K.385) Başta abaylap , akırın küñküldöp, Nüzüptü camandap cürçü Şadı ınak uşerde açık çıktı. (S.K.: 108) Birine biri şek sanap, birinen biri abaylap , kandaydır bir keskin sözgö, keskin kadamga barbay miñbaşılar nesteydi, pansattar nesteydi. (S.K.: 24)
abalap-				+			+		2	1	havlayarak atılmak	Ayıl çetinde çıy-çıy ündör çıkıp, bir coykondur sezgendey itter abalap tura çurkap, aňgıça eki karaan cakındap kele berişti. (S.K.: 366)
abcal-					+				1	1	güzelliği ortaya çıkmak, görkemli olmak	Kızıl güldör aldında catkan şeyittin kanınan abcalgan sıyaktuu. (S.K.: 403)
agar-		+	+				+		3	12	beyazlaşmak	Caş cubandın suluu cüzün sagınıç kagaz day agartkan , kabagın suz kılğan. (S.K.38)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ak-	+	+	+						2	49	akmak	Eregişken el ceñdi! Köçödögü otologon el duuldap ordogo karay agıldı. (S.K.: 464) Too dayarası kirgen kezinde kaçıragan pıl, aldına turba, ce ağımına karay çabak ur, ar kanday tosmonu agızıp, ar kanday,tuktı cırıp, burkan-şarkan tüşüp özünün cüz cıldap akkan lugu buzat da, cañı bağıtkı, cañı nukka tüşüp kete beret. (S.K.: 496)
agıt-	+	+							1	2	bırakmak, koyuvermek	İtti agıtıp küçüğün korooçu kılalı? dep küdüktöndü köbü. (S.K.: 465)
adaşuu-				+	+				2	13	yolu şaşırma,hata yapma, yanlış iş görme	Eptep köp içinde adaşıp esen cürsün...(S.K.: 563) Cılkı tuyagınan "cer tütöp, çañ tuman bolup kündün közün tostu, enesinen adaşkan kulundar narı-beri cırıldap çurkap, aygırlar añıldaşıp, karool taştuu biyiktin aldı tapıradı. (S.K.: 370)
adırañda-					+				1	2	1.cesaret taslamak; 2.şen, neşeli, heyecanlı olmak	Artınan dağı eki atçan adırañdatıp çaap kelişip, a-bu degenge kelişpey, ırasa tepkileşip, atka böktörüp cürüp berişet. (S.K.: 349)
acılda –					+				1	1	1.hiddetle homurdanmak; 2. söverek üzerine atılmak, sövmek	Kerbenbaşı andan beter acıldadı: —Ye, ölgön biröö eken! (S.K.: 556)
acıra –		+		+	+				3	52	1.ayrılmak, ayrı düşmek; 2. mahrum olmak	Carımpaşa!, Carımpaşa! degen sözdördü acıratdı Danil (S.K.: 536) Men ölgön okşoymun, beyişte cürgön okşoymun, bolboso men közdön acırabadım bele, caratkan tigil calgan düynödö körgön <u>kor</u>dugubuzdu...(S.K.: 426) Kantip acıraym tirüümdö! (S.K.: 373)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
azay-	+	+							1	5	azalmak, eksilmek	Koşulları menen dostoşup duşmanın azayttı . (S.K.: 60)
az-	+	+			+				2	3	1. zayıflamak, kurumak; 2. fakir düşmek	Ne elden azgan bala kaygısı, ne beykünöö kırılğan el kaygısı, öz köñülönön, öz dilinen köbürgön arman öz kulagina kıl kıyaktın öksögöñ muñkangan, küvü bolup ugula baştağı.(S.K.: 665) Koy, koy, bala... Özüñ üşüböysüñbü? — dedi Ayzaada, antken menen, al kamzoldu narı türtö albay koydu, eskirgen kamzoldon erkektin cıtı burkurap, kelindin köñülün azdırıp cibergendey. (S.K.: 337)
azgır–	+	+	+						2	9	baştan çıkarmak, kandırmak, kışkırtmak	Ömör xandın közü ötköndönkiyin şariyat urgan Madali suluuluguna azgırılıp , colop koygon imiş! (S.K.: 60) Kimdi azgırbayt uşunça mal, uşunça mülk?! (S.K.: 646)
azda –	+		+	+					2	8	yavaş yavaş (hareket etmek)	Akboz argımağçan askerbaşı öz tegeregindegi tandalgan sıpaylardı okton çettep azdap ketençiktey berüügö buyruk kıldı da, özü bir top udayçı menen general Çernyaevdin aldınıkı küçtürünün colunda kaldı. (S.K.: 18) Soldattar, atçan kozak cüzdörü attarınan tüşüşüp, cerge sulap catışıp, çabuuldan ok menen kalkalanışıp, tigi capan atçandardın aldına katuu bülğün tüşürtüp, birook, kantse da kısılıp, azdap artka çekinip turuuga macbur bolup catıştı. (S.K.: 21)
aybansınt-		+							1	1	hayvan gibi görmek	Emi kelip özülrünön başkanın baarın aybansıntıp , koşun cıyna, din musulman cerin tazalaybız kaapırdan dep, dağı curtçuluk barızıbızga takap turganın kantesiz?! (S.K.: 193)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
aybık-					+				1	4	sıkılmak, utanmak	Tizgin cıybay keldi Kanış, baatır bir öñçöy boz kart bugularday karı kişilerdin ortasında turgan eken, kuturup ketkensip culuna barıştan aybıgıp , boyun corgonun daldasına tarta, birok közün ala albay toktolo kaldı. (S.K.: 317)
ayda-	+		+						1	39	sürmek, koğmak, takip etmek	Cıl sayın Camgır bazarga tüşköndö mal aydabay ele barıp, oşol kudalarınan kızılcahar bazarlığın kılıp kelet deyt. (S.K.: 282)
aykır-	+		+		+				2	5	haykırmak, bağırarak	Cayında cım tur! — dedi celdet aga, anan tığige aykırdı : — Tez! (S.K.: 178) Ya, alla, özüñ koldo!, ya ata arbagı özüñ car bol! dep, eki caktan teñ baatırlar aykırap kaçırışat. (S.K.: 516)
ayla-		+		+	+				3	53	1.dönmek, deveren etmek, dolaşmak, etrafta uçmak; 2. dönmek (değişmek); 3. keffaret olmak	Te biyikte bulardın ar bir kadamın esepetp köz salıp akmalap cürgön sıyaktuu kaalgıp, alabarçın aylanat (S.K.: 385) Köñülüñüz dön aylanısın bir mıntık! (S.K.: 332) Kalender bazardı bir aylanıp çıgıp , anan çoñ darbazanı közdöy cönödü. (S.K.: 570)
aymala-						+			1	1	ağızla kapmak	Eşim ceñe dep, aptıgıp kelip, kapşıra kuçaktap calını bar oozu menen aymalap öpkülödü. (S.K.: 340)
aynı-	+								-	7	1. sözünden vazgeçmek, caymak; 2.değişmek, münasebetini değiştirmek	Xan dagı aynıdı . (S.K.: 403)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ayır-		+		+	+			+	4	37	1.ikiye ayırmak, ayrı düşürmek, parçalamak; 2.ayırdetmek; 3. zorla almak, çekip almak; 4. kırmak	Bir kez de , ordonun çapanın ayrigan kerekulaç alp dalı şüyügön, çaçı, karday ak, eki közü kızarıp könçöğü salañdap, kösö emespi karıgan arstan kebetelenip, zambilde oturat. (S.K.: 637) —Men Temirim den ölüp ayrıldım , emi kelinimden tiri ayrırlarga alım çok! — dedi. (S.K.: 287)
ayt-		+	+		+				3	607	demek, söylemek, tekrar söylemek	Oşonu ayt a, münüşkerim! Ayt (S.K.: 29) Me, kök özön boyuna tüşüp, uşunu aldına taştap, Teñirberdi avama menden salam ayt. (S.K.: 287)
ayık-	+	+							1	7	iyileşmek	A körökçö, ayıga elek cara bolgon kündö da, anı camıga taandık iştin kadırı üçün köptöp darılap, kaluusuz kılıp ayıktırıp koyso bolobu? (S.K.: 47)
ayıpta-		+		+					2	4	suçlamak	Oşol künü ele Abil biy elettin bilermaların şaşılış çoğultup, Beknazardın ceñ içinen cürgüzüp catkan araket in çiyinden çıkkandık dep ayıptadı . (S.K.: 359) Közü tırüü turganında ele satkın, ökümdarlıkka cutungan kara niyet dep ayıptap , el közünö oozgo batışınça karalap, koldon kelse elden çıgarıp salış abzel öñdöngön. (S.K.: 218)
akakta–	+								-	15	1. dilini çıkararak sık sık solumak; 2. takatten düşmek, bitkin bir halde bulumak	Canında catkan ittin akaktaganı , murdunan çıkan celi sezilet. (S.K.: 438)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
akmala–		+			+				2	19	gözetlemek, göz kulak olmak, takip etmek	Bul bir cagınan sırtınan biylikti bölüşüp algan ıntımağı bolup, bir cagınan abalkı ötkööl mezgil, birin-biri akmalagan , ar kimisi öz kubatın tımızın çamalaşkan ubakıt gana boluçu. (S.K.: 228) Al ker taygandin artınan akmaladı . (S.K.: 260)
aksa –	+				+		+		2	12	aksamak, topallamak	Cıgılğanı ce katardan aksap kalıp kalğanı közünö çalınan çok. (S.K.: 18) Musulmankul dubalga süyönüp, üñküyüp, tigi közünö çaş alıp turgan Carkın ayımdı da, Şeralini da tiktebey, baarın unutkan sıyaktuu üñküyüp, özün çö aksap imerile basıp, oozun çormoytup oygo battı. (S.K.: 130)
aktan-		+						+	2	16	beraat etmek	Nasirdin ümü ttü aktabadı (S.K.: 480) Eesinin ümüt ün aktadı (S.K.: 84)
akşıy –	+								-	1	1.kararmak (gözleri hakkında); 2. hiddetten dönmek	Açuu söz, akşırgan köz künümdük ençim bolup, küñdün künün ötkörüp kızığı kaysı düynönün?! — dep, ünü buulup, ordunan turdu. (S.K.: 387)
akılaş –								+	1	1	haklaşmak	Narmambet datkanın akılaşıp turganı beybaştıktay sezilip, ötköndö körgön cakşılığın estemek turgay, cini kele baştadı. (S.K.: 181)
akılda-	+								-	1	1. pek fazla susamak; 2.şiddetle arzu etmek 3. acele etmek	Margalanga bek bol deseñ akıldap cügürdü. (S.K.: 543)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
akıldeş-						+			1	3	1. müşavir, akılcı birbirine denk olmak; 2. akıl danışmak	Al eç kim menen akıldeşpayt. (S.K.: 589)
akırında-	+		+	+					2	20	yürüyüşü yavaşlatmak	Tigi korgondoy aylanada bir tegiz bülbüldöp turgan ak karluu çokulardı, surgupt buputtardı, oşol tarap ka akırındap süzüp baratkan kün çarasın çargıp öttü. (S.K.: 26) Kiyinki uçur da kutumdar akırındap Kudayardın daldasında çogula baştadı. (S.K.: 140)
al-	+	+	+	+	+	+		+	6	1190	almak	Nauman pansat ketkenden kiyin bozgon el kayra kelip, baatırdın söögün kazıktan alıp , coldun üstündögü döñgö çıkarıp, gör kazıp, caşırap koyuşkan ele. (S.K.: 404) Kişinin közüñçö erkeletkensip, urmat kılğansıp koyup, calgız oturganda katuu ceme ge alat. (S.K.: 140) Ey, közüñö kara, özüm barıp esep teym, biri kem çıksa, özüñdün başıñdı öz kolum menen alıp koşom. (S.K.: 422)
alımsın -			+						1	1	tatmin edilmek	Dayım cıluu kan çokup köngön bürküt cıgı ketken ölüü cem ge alımsınabı? (S.K.: 256)
alısta-					+				1	7	uzaklaşmak	Küü etegi akırın muñkanıp toktop, birok bu eki adamdın dilinen ali kete koyboy, çögüp ne alıstap baratkanday te tereñden cañırıkta, eki başka taasir ar birin öz aldınça sanaaga karmap turup kaldı (S.K.: 252)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
alasal-	+								-	3	çevirilerek, dönerek düşmek	Uçkayak argımdaktar aralaşa tiygen yadradan çakçañdap elirip kaçıp, ölüktördün üstünön, cıgilgan attardın üstünön tak tüyülüp, ok cañılğanı çñıra kişenep alasalıp ...(S.K.: 20)
alakanda-		+							1	1	avuçlamak	Kanıştın eki közünün kıçığına eki tamçı suu monçok bolup turgan köz çaşın ultañday katuu alakandap akırın aarçıp, eñilip cüzünön aste süyüp koydu — Emi korkpo... (S.K.: 342)
alaksı-		+			+				2	26	oyalanmak	Abdilla bek köpkö basıp, ısıgan başın sergitip baş cargan oydon birtke alaksıgan soñ, kayra çatırğa kelip cattı. (S.K.: 618) ...töbödü tañşıgan bulbul mukamı da, anın oy tüşügün alaksıta albadı . (S.K.: 451)
alakta-	+	+							1	6	bakınmak, korkarak etrafa bakınmak, gözlerini geniş açmak	Kudayar-xan özünön özü akaktap, terdep, çaşıldanıp, eki caktı alaktap karanıp, muraskor uulu Ormon bekti koltuguna çaşırat, öñü öçkön. (S.K.: 463)
alañda-	+	+							1	9	korktuğunda ya da sinirlendiğinde gözlerini geniş açıp bakmak, gözleri faltaş gibi açmak	Şerali eki cagın karanıp, eki tarapka camırap tizilip avaz kılıp turgan cookerlerge al dagı avaz kılıp, baë közdörün alañdatıp , ılcayıp dagı ele uurtun cıyalbay kelattı. (S.K.: 65)
akta –	+	+						+	2	13	aklamak	Bul töböşünö kötörgön bul curttun ümütün, işeniçin kantkende aktamakçı ? (S.K.: 498) Nasirdin ümüttü aktabadı . (S.K.: 480)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
alay-		+							1	12	1.korka korka bakınmak; 2. feri kaçmak, cansızlaşmak	Suroonu tüşünböy kalganday mañıroo tartıp, közdörün alayttı. (S.K.: 178)
albır-	+				+				1	3	kızarmak, nur saçmak, parlamak, heyecana gelmek	Uşul uçurda divanxana küüldöp, cüzü bakıttan albırgan Nasirdinge Abdırax-man öz kolu menen taacı kiygizip, özü şayx-ul'-İslamdan bata alıp, kazıydan miñbaşılık daracaga col alıp cattı. (S.K.: 465) Dütarçı cüzü albırıp süyünüp: -İrakmat, ökümdar... (S.K.: 522)
albuutta-	+								-	1	çabuk kızmak, sinirlenmek	Böltürüktörü catkan küpkösünö mergençi kirgen börü sıyaktuu eş tütö albay, eş taştap kete bere albay, kayradan kayra kayrılıp, albuuttanıp kirip cattı. (S.K.: 580)
alcay-		+							1	1	geniş açılmak (insan ve hayvan ağzı hakkında)	Kulkişi oozun alcaytıp , deni ölüp turdu. (S.K.: 288)
alcı-	+	+					+		2	2	1. yanılmak, yönelmekte hata etmek; 2. bunamak; 3.saçma sapan şeyleri söylemek	Abil biy karap oturup, E, caratkan, pendeñdi uşunça alcıtasıñbı?! dep, mıyığınan küldü. (S.K.: 640)
alçakta-	+								-	2	azamet taslamak	Beknazar alçaktağan kara kaşka argıymaktı tizginin cıya temingilep tak tüyülüp, kayra kamçıláp etin açıntıp...(S.K.: 309)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
alda-	+	+	+	+					3	16	aldatmak, dolandırmak	Biz bolcogon cerge süylöşüügö bargan kez de aldadık dep , meni abakka kriptir kıla turgan boluşpasın. (S.K.: 669) Kör ookat ka baş salsa—aldayt eken, aldanat eken . (S.K.: 640) Ümütü aldap , dağı kütüp, unçukpay turdu. (S.K.: 537)
aldasta-	+			+	+		+	+	4	23	1. kıvrınmak (ağır hastalık esnasında ateşten); 2. şiddetli sıkıntı içinde bulunmak	İsxak örttönüp teskeri bastı, zındand ın karañğı tübü dö aldastadı . (S.K.: 475) Amir Nasrulla kapıstan tuyukka kamalgan cırtkıç ı aldastap... (S.K.: 104) — barmak basışa turgan başka biröönü tapkılaçı, kuday calgagırlar, kutkargılaçı meni bul korduktan, maskaralıkt an... eki ortodo aldastatpay . (S.K.: 668)
aldeyle-		+				+	+	+	4	1	ninni söylemek	Eç nerseni özünö koşo sıydırbagan, köñüldü anı sayın ıkşoo kılğan cıluu sezim anı kuşt un kanatı menen celpigendey aldeylep , magdıratıp cattı. (S.K.: 385)
alka-	+	+				+			2	8	iyi dileklerini, isteklerini bildirmek, alkışlamak	Zayıp tügötö içip, cigitter di çın diti menen alkadı da ak kaymaldın buylasın çoyup, beesin temindi: —Çoñ irakmat. (S.K.: 276)
alkın-	+				+				1	1	1.nefes tutulmak; 2. ateşlenmek, kızmak; 3.ileri atılmak, saldırmak	...kılıkdagan tuu, bir caktan zambirek kürsüldöp, bir cakt an argımahtar alkınıp birtke gana elteñdetken koobu bar erdemsüü... bir az nabıt bolgon kişileri da cok emes... (S.K.: 677)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
almaş-	+	+	+				+		3	17	nöbetleşmek, değişmek başka bir şekle girmek, başka bir şekle girmek	Biy, al uuluñuz kırk baytalga bir çobur almaşıp... (S.K.: 83) Tooluktar birigip ketişse, xandardı baş kiyimdey almaştırıp , köp uçurda ordonun özün tıptıypıl kılıp talagan kanduu cañcaldardı çıkarışçu. (S.K.: 401)
aloolon-	+								-	2	alevlenmek	...aldındaki zıpıldagan corgonun arışın sezdirbey anı zayıptın aloolongon ak köñülü alıp uçup barattı... (S.K.: 315)
alpeçte-	+								-	1	uğraşmak, meşgul olmak	...ayaluu canım birgem dep, alpeçtep , canga ölçöp alıp cürgön, koynundagı ak cılandın kesirinen duşmanga sın aldırıp... (S.K.: 252)
alpıg-	+								-	2	telaşlanarak nefes nefese kalmak	Ayzaada entigip, alpıgıp kelip, eñkeye koybogon Eşimdin tizesin kuçaktay, eç söz ayta albay, öpkösü tolup, öksüp-öksüp ıylap ciberdi. (S.K.: 390)
alsıra-	+								-	6	gücünü kaybetmek, dermansız kalmak	Küügüm kire köz baylanganda Beknazar alsıragan kolunun başın-ayagın cıynap, karşılıktı toktotup...(S.K.: 582)
añda-	+	+					+		2	3	anlamak	Kep tarayt emespi, ar kim ar kepti öz alınça añdayt emespi , oşon üçünbiz dağı orus törönü koşo algan cıkpuz, apay. (S.K.: 659)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
añdı-	+	+					+		2	12	gözetlemek	Maga karaganda sizge köbüröök belgilüü, avake, azreti Kudayar öz elin coodoy añdıdı , kek kuuşup, ölkönün tarkin ketirdi, eñ akırı emne kıldı, akpaşaga aldatıp ciberd.i (S.K.: 530)
anet-	+								-	1	(anı et; telaffuzda t incedir) :öyle hareket etmek, öyle yapmak	Co, co, — dep başın çaykadı abışka, — anetse da , erece şariyat col berbeyt, coop öz oozunan çığış lazım... (S.K.: 394)
añgekte-	+								-	1	tepe takla gitmek	Beknazar cankeçtinin taşı kozgolup kalgansıdı, ce oydo togolonor, ce añgektep say ıylıdy keter... ıya, anda ubakit utulup kalar beken, kiyyin keç bolup kalar beken? (S.K.: 42)
añğıra-	+								-	6	1. anırmak (eşek hakkında) nâhoş sesler çıkarmak; 2. hayvan ağzını geniş açmak; açık kalmak; gayri meskûn olmak	Madıl añğırıp :—Tokto-o!.. Oy kimsiñ, tokto-o! — dep, ünü too cañırtıp, at ketken cakka karay dalbaktap çurkadı. (S.K.: 302)
anıkta-	+	+							1	3	tespit etmek	Uşul kaygını, uşul çarasız abaldı anı sayın anıkta , baarı tuncuradı. (S.K.: 611)
añıl-da-	+				+			+	2	2	1. ulumak, bağırıp çağırarak, yüksek ses ile ağlamak; 2. açık konuşmak, içi dışı bir olmak	Te adırdan üyür talaşıp alışkan aygırlardın añıldaganı cel kanatı menen beykut abaga kalkıp, kayta oşol zamat kaydadır alıstap dım boluuda. (S.K.: 366)
añkay-	+								-	7	bakakalmak, şaşırarak	Almambet añkayıp , tegerene kara-nıp, tigi kazınabaşının sözün eñkeye kalıp, berilip tuñşayt, tañırkayt, baş iykegileyt (S.K.: 149)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
añkıl-da-	+								-	1	sesini yüksek çıkararak havlamak	Bu koşulaş kırgız kazak törölörünün añkıl-daşıp aytışkan açık karmaşı... (S.K.: 192)
añkıy-	+								-	1	bomboş olmak	Köktün cıtı añkıyt. (S.K.: 25)
añtar-	+	+				+		+	3	12	1.tersine çevirmek; 2.birisinin üzerini veya evini araştırmak	Uşul tabında da tigi avaz kılıp tüyşölüp turgan eldin arasın añtarganday. (S.K.: 174) Nüzüp kumsarıp, közün albay, közü menen kara kişinin için añtarıp , birpas toktolo kaldı. (S.K.: 86)
ant-	+								-	8	anı it- onu et-	Antpesek , pañsat ake, ansız da uçunup turgan bizdin başbaane caman samankana Ordo küyüp ketkidey (S.K.: 51)
apala-	+								-	1	anne diye tekrarlamak	Kokuylap, apalap ökürgön ün ugulat (S.K.: 484)
apçı-		+							1	1	kapmak, tırmalamak	Eñ aldınkı sıpay kökürogün apçıp , atının calına artılıp tüştü. (S.K.: 401)
apkaarı-	+	+							1	17	mahcup olmak, afallamak	Kapıstan betme-bet çıga tüşköñ ölüm kızıl cüzdüü cigitti apkaarıtıp taştadı. (S.K.: 69)
aptık-	+								-	18	(heyecandan, şiddetli nefes darlığından) sözü kesilmek	Bir koçuştap betin çayıp, bism illa raxman raxim... dep kupuya kübürönüp, negedir aptığıp... (S.K.: 122)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
aptit-	+								-	1	telaş ve üzüntü içinde olmak; nefes nefese kalmak	—Kele yatırı... — dep, döñgö koyulgan karool aptıtıp çaap keldi. (S.K.: 635)
araçala-		+			+			+	3	7	kavgayı ayırmak	Böödö ölümdön cigitter din başın araçaladım (S.K.: 50) Kızılday kırgın maydanı bolup cer tepselip, ereğişken eki döödön kim araçalayt... (S.K.: 664)
araketten-			+						1	1	hareket etmek, çalışmak	Ekinçi taraptan, orus çinovnikteri menen alaka kılıu ga arakettenip , Tamır bololu, cardam bergile, kölököñörgö algıla dep...(S.K.: 402)
arala-	+	+	+			+			3	43	arasında, içinde bulunmak, dolaşmak	...kayradan elge carçı araladı . (S.K.: 403) Corgo kökülün serpip, küçtüü, taramıştuu buttarı menen çöptördü şatırata aralap , eesinin kolun karıştırıp elirip barattı. (S.K.: 278)
aralaş-	+	+	+	+					3	66	birbirine karışmak, birleşmek	Askerbaşının ünü birde ökümdönüp buiruk bolup, birde kaar tögülüp, birde baş keñgiretken kımkuut kañırt ka aralaşıp , tönüp, kandaydır alsızdanıp...(S.K.: 21) Kulkişini aralaştırbasın , kolunan kelesi, mına menin özümdu karmasın! (S.K.: 353)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
arba-		+	+					+	3	6	büyülemek, sihirlemek	Tiğin cımlıdata karmap, kabığın kalkıtpay çeber iştelgen çapandar anın közüün arbadı. (S.K.: 151) Bu suroonun artı kataal birdeme ekenin tuşmaldap, birok tiginin cüzü cıluu bolup turganına arbalıp, Musulmankul kabığı üyrölö oyluu tarttı: -Başkarabız... (S.K.: 162)
arbay-		+							1	11	ürpermiş halde olmak	Kara oşol bük tüşköñ boydon baş kötörböy bezgektey kalçıldap, arık koldorun arbaytıp, betin basıp, ozondop ciberdi: —O-o, kayran malım!.. (S.K.: 265)
ardakta-		+							1	1	ihiram etmek, saymak	Keç köçtön kabar kelgende, sıy kiyimin kiygizip katının beesine, kızın ardaktap aygırına mingizip alıp, üyün artıp, çıy ıskırıp on candığın aldına salıp, köç katarına tüşö bermey. (S.K.: 274)
ardan-	+								-	2	1.utanmak, arlanmak; 2.küsmek 3.hırslanmak	Al! — dedi Şerali katuu ardanıp ketip. (S.K.: 117)
arğala-	+								-	1	elinden geleni yapmak	...tula boyu titirep... öz deni menen daldalap, tam aylantıp argalap... alıp kaçtı bir cakkı... (S.K.: 341)
arğıšta-	+								-	1	yel gibi hızlı olmak	Şam kulagın tikçiytip, arğıştap seltildep ketti. (S.K.: 591)
arı-	+								-	11	yorulmak, bitap düşmek	Kurmancan cesir: —Arıbagıla... Kelgile, azireti... — dep, munayım, cumşak salam ayttı. (S.K.: 242)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
arıkta-	+			+				+	2	4	zayıflamak	İreñi kersarı tartıp, eki közü kızarıp, bir künden içinde arıktap , katırgan balıktay misireyip ketti (S.K.: 699)
arıl-	+								-	3	1.temizlemek; 2.yakayı kurtarmak 3.uzaklaşmak	Eç arılıbagan , eç kutulbagan şoru etegine ileşip, dağı kalbay, dağı kutkarbay kuup kele catkanday, başın katarga, çaşınarga cer tappay, aalam al için alakanday tar bolup, Ayzaada çımırkanıp, dem tartpay, cer boortoktop, közün cumdu. (S.K.: 389)
arıt-		+							1	9	baştan başa dolaşmak, her yandan tetkik etmek, araştırmak	Bat-bat toktop, eki caktı arıtıp , eç kim coktuguna kez cetken soñ, akırındap narılayt (S.K.: 400)
arkıra-		+					+		2	2	gürlemek,gürüldemek, çağlayarak akmak	Tigi azoo attarın şamalday arkıratıp , kıykırık, çuu kötörüp kelatkandardın içinen eki karaan alga ozdu. (S.K.: 305)
arna-			+						1	6	tahsis etmek, ithaf eylemek	Kalender akılman oşol kezdegi adabiy türki menen İsxakka arnap kasiyda ayttı. (S.K.: 568)
arsakta-	+								-	1	ağzını açarak dişlerini gösterip sırtarak gülme	Karatel' arsaktap , ce kubanganı, ce zaarıbı, katuu külüp, kekirtegin culmakçı boldu ele...(S.K.: 601)
art-			+						1	18	yükletmek	İsxak eki miñdey koşun menen, üç cüz kızılarga koş artıp , kıtayçaların cüktötüp, Karateginbağına karay col tarttı (S.K.: 587) ...kızın ardaktap aygırına mingizip alıp, üyün artıp , çiy ıskırıp on candığın aldına salıp, köç katarına tüşö bermey. (S.K.: 274)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
art-		+		+	+			+	4	10	fazla olmak, artmak	...uçu tügönböy ciptey çubalıp, adırdan adırlarga artılıp , kolottordo iyirilip catat. (S.K.: 280) Oşol adam bir kezdegi selsayak cigitti unuṭpay, anın azırkı akıbalın iliktep, izdep kelip oturganı İsxaktın cürögündöğü urmatın anısayın arttırdı . (S.K.: 566)
arızı-	+		+	+					2	9	1.değmek (paha ve kıymeti değerli olmak); 2. tatmin edilmek; 3. arzu etmek	Kulak sal, bul cortuulda tuubaşı boluuga arızıdın . (S.K.: 73)
as-			+		+				2	21	asmak, sallandırmak	Bürküt közgö asilat (S.K.: 269) İsxak çirenip, saal candalbas kılıp, anan butunun uçu da kırıbay, murdunan asıp koygon kök colborstun terisindey çubalıp, uzununu çıgıp, akırın çaypalıp turup kaldı. (S.K.: 617)
asıra-	+		+					+	2	7	terbiye etmek, beslemek, yedirmek	Xandardın közünön alıs, kulagınan alıs, karalamanga tegiñdi çaşırıp, kanatımdın astına asıradım , carıgım. (S.K.: 59)
astala-					+				1	3	bir işi yavaş, ihtiyatlıca yapmak	Dagı narkı-berki mudaa, sanaa eki caktan astelep ortogo salıngan soñ cıyıntıkoogo ötmök boldu general Skoblev: (S.K.: 680)
aş-	+	+	+		+			+	4	59	1. bir şeyin üzerinden geçmek; 2. üstün gelmek; 3.gerçekleşmek; 4. uzaklaşmak, geçmek	Uşunu menen, canağı beypildik tügöndü. Korkkon, cini kelgen, tabalagan sözdör çekinen aşıp , kamaşka tiygen ört bolup çatırıp ketti. (S.K.: 311) Biyler andan narı Talaska mal aşırap , Oulia-Ataga orustan soodagerler kattap turgan imiş, oşo Talas arkılıu mal aşırıp satabız deyt. (S.K.: 275) ...coomartın colun teñir aşırsın... (S.K.: 644)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
at-	+	+	+	+	+	+		+	6	140	fırlatmak, atmak, ateş etmek	Tarsıldap asmanga miltık atıldı. (S.K.: 65) Anın açuu ünü menen koşo düñgür etip cıyırma miltık bir atıldı. (S.K.: 538) Üstömdüktü alış üçünbü, kün batış taraptan general Çernyaevdin ayırım bölüktörü birinçi bolup kol salıp, tınımsız baraban dabırap, art cagınan anda-sanda düñgüröp zambirek atılıp, cürök üşütkön sür menen kokon koşununun sol kanatın türö çıktı. (S.K.: 16) Zamatta koş arıktın suusu asmanga atılıp, köpürö kıyrıp tüştü. (S.K.: 580) Seni attı dep catışat go. (S.K.: 349)
ata-		+			+		+	+	4	32	1. adlandırmak; 2.bağışlamak	Aco — bayırkı kırgız başçısın uşundayça atagan (S.K.: 632) Oşol kündön Kokon ordo ataldı. (S.K.: 58) Oktu bir merte atat. (S.K.: 548)
ataandaş-	+					+			1	2	birbiriyle rekabet etmek	Çöldün kum uyulgutkan şamalı menen ataandaşa çurkagan külük at minişken karakçılar eki cerden kol salıp, anda on coldoş nabıtboldu. (S.K.: 630)
ataş-	+						+		1	2	antlaşmak, sözleşmek	T u z e m ç i — tuzemtsı, otorçular cergilik eldi uşundayça ataşkan. (S.K.: 648)
atayıla-				+	+				2	9	mahsus yapmak	Anı Musulmankul da tüşünüp, Abil da tüşünüp, andan atayıláp eköbü teñ kaçkanday bolup oturuştı. (S.K.: 158) Kündö bir ubak atayıláp kıyırıp kırdap çabışıp, atçan dabla atkı-laşıp eldin sesin, alışat. (S.K.: 358)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
atık-	+			+					1	16	1. bir unvan almak, lakaplanmak; 2. meşhur olmak, şöhret kazanmak	Gazi atanıp süyüngön koco Mekkege acığa ketkeninen kelbey kalat da, bayagı kaçkın Cakıp-bek bütkül altı şaarda eç kim menen biylik bölüşpgön ceke ökümdarı bolup, kiynçerek el oozunda Badöölöt atıgı bagı açılğan. (S.K.: 663)
atırıl-	+		+				+		2	14	1. fıskırarak akmak; 2. ileriye atılmak, hücum etmek	Nüzüp da ilbirstey atırıldı . (S.K.: 87) Tizgini koldon ketip, kökçimbıldı caldan tartkılup, sögülüp, at ketken cakka ketip cürgön Karaçalga Beknazar kayra atırılğan cok , tiktegen da cok, kütkön da cok, bayagı kalıbında colu menen kete berdi. (S.K.: 38)
atkar-	+	+	+		+				3	20	1. ata bindirmek, göndermek; 2. iş başarmak, yerine getirmek	Beknazar:- Kulake, bir surarım, uşunu atkar , Kulake,eñ akırkı surarım... (S.K.: 699) Uşunçasında, mümkünçülüğü barında andan oozunup ketmekçi bolup, toñ moyun bektin başın apkeliş cönündö çaşırın carlık berip, Şarixanga çaşırın celdet atkardı ...(S.K.: 128) Buyruk buyruktay atkarılat . (S.K.: 632)
atkıla-	+	+							1	6	durmaksızın ateş etmek	Ceelikken cigitter ayıl çuuldatıp çaap, ürüp çıkkan itti atkılaşıp , eldin malın çetinen surabay karmap soyuştu. (S.K.: 360)
atta-		+			+			+	3	24	1. adım atmak; 2. bir şeyin üstünden atlayarak geçmek, sıçramak	...allanın atın kupuya özünçö aytıp, bosogonu attadı datka ayım. (S.K.: 651) Boz kıroo tüşkön keç küzdö Ayzaada danbagarlardın bosogosun attadı . (S.K.: 282) Eşikke kелgende Atakul baatırbaşı muunu titirep, muzdak ter ketip, birok kirbeske aylası cok, bosogodon arañ attadı . (S.K.: 532)

[illegible]

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
baala –		+							1	14	kıymet biçmek, takdir etmek, değerini tayin eylemek	Irakmatı atabız mezgildi taanı, mezgildi baala , mezgil seni kötöröt, mezgil seni ceksen kıl at deçü ele. (S.K.: 453)
baamda-		+						+	2	14	dikkat etmek, anlamak	baarın baamdap , sılık körüngön cüzün cımıyıp turgan Niyaz kuşbegi kolundagı bir baş buudaydı Kasım miñbaşının aldına karmadı. (S.K.: 175)
babıra-	+								-	3	çok konuşmak	Canagı kızığa tüşkön kebetesi özgörüp, sözgökaydiger bolup, a tügül babıray beret turbaybıbu degendey, kıcırı keke baştaganday üñüröygön kabak körsötö baştağı tilmeç. (S.K.: 655)
bacıray-							+		1	1	gözleri fal taşı gibi açılmış olmak	Kuşbegi süyünüp ketkendey bacıraya cılmayıp : -A... a... özüñüz... özüñüz... —dep başın iykegilep, boyun artka tarta berdi. (S.K.: 136)
baçikilen-	+								-	1	tilki yavrusu gibi olmak	Senin ıyık kanıñ buzulup uruğuñ baçikilenip ketpesin dep, tektüü cer tandap, tubay urugunun biyi Toktonazardın kızın alıp berdim. (S.K.: 61)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bak-	+	+	+	+				+	4	47	1. bakmak, görmek; 2. beslemek	Köz tiyet dep körsötpöy catka, özgö, ülpüldötüp kölönködö bagıp cürgön erke ayım bir colu boz corgonu minem dese... (S.K.: 252) Birok xanzaada bu sapar kabagın tüyüp, eç kimdi bet bagıp tiktebey, çeçilip süylöböy, salamga keligenderge aldirtan serp taştap, tünörüp oturdu (S.K.: 355) Koydum, koydum, kaynim... — dep, oşentse da erööl cakka cüz bakpay, imerile bastırıp kaldı (S.K.: 309) Mal arığın baksañ ooz maylayt, adam arığın baksañ töbö kadayt (S.K.: 227)
bağın-	+		+						1	5	düşmanına boyun eğmek	...akıret cönündö ıylap kep urgan kişilerdin üröyünö, şirin tiline bagınıp, altın buyumdardı balaça karmalap tañırkap, cooş momun xan çıktı (S.K.: 98)
bağıšta-	+	+	+						2	11	armağan etmek, ithaf etmek	Eşim Kудayberdi balası, eki düynö Camgır kızı Ayzaadaga deniñdi bağıştadıñbı? (S.K.: 394) Aksakal al caktı tiktebey, biroq kebin aga bağıştap, tüzük uksun dedibi, kirkı ünün kötörüp söz baştı (S.K.: 289)
bağıtta-			+						1	1	bir yana gitmek, yol göstermek	Cönötüp catıp, özü tuugandarıñız menen kepke kelişin, datka dep özü oşol colgo bağıttağan (S.K.: 212)
bakıla-		+							1	2	müşahede etmek, gizlice gözlemek	Soodagerlerin bakılayt imiş deyt (S.K.: 276)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bakıldı-	+			+			+		2	8	yaygara etmek	Zamatta kerney bakıldap, toolor koş cañırıkta, bekerçilikke ıktap cay catkan sıpaylar dürböp, cöösü cöö, attuusu attuu çurkap çogula baştadı (S.K.: 423) Bayagıday bakıldoo, culunup süylöö çok, eç kimisi oozunup süylöböy, ar kimisin ar başka oy basıp, çayga karaşalagan boluşup...(S.K.: 380)
bakır-	+		+	+					2	33	bağırmaq, nar atmaq	-Oşondo kurbaka köpkö bakırıp, şıldıñdap: Ua-a! Calgançı! Aldamçı! Ua-a... (S.K.: 568)
balasın-								+	1	1	çocuk saymak	Atasının balasınbay koygonuna, künubatça bir tuugandarının ıktatkanına basınbay, kayta küçöp eregişip, kaşköy çıktı (S.K.: 81)
balbakta-	+				+				1	12	sarkmak	Süyüngöndön balbalaktap, ıylap, azandı arañ aytıp, uuluna İsxak dep at koydu (S.K.: 419)
balbıldı-		+		+			+		3	5	alevlenmek, yalınlamak	Kögala çokço- sakalduu, mañdayı carık, eki közü çaştıkınday balbıldagan, cüzü kızılduu adam eken (S.K.: 392) Birde alistan bülbül etip, birde küçögönsüp balbıldap, birinin şoolası birine ulanışıp, asmanga kötörölüp turdu (S.K.: 75) — Al uzun boyun alga kiçine eñilte, başın bir cagına birtike kınırayta, közüñ balbıldatıp, cagımduu koñur ün salıp, mal teligendey muñayım süylöp cattı (S.K.: 47)
balbıra-	+								-	1	yumuşamak, gevşemek	Cer buurul tartıp, adırlar conun sala balbırıp uykuda (S.K.: 366)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
balkı-	+				+				1	5	1.erimek, yumuşamak; 2.donakalmak	Sırtınan sır berbey, kebelbey, içinen balkıp , camıragan köp közüncö arbagı kötörölüp, terisine batpay barattı (S.K.: 326)
bapıl-da-/ balpıl-da-	+								-	5	1. çolpa olmak; 2. kirli, pis olmak; 3.pepelemek; 4.homurdanarak şikayet etmek	Kernaylar üzülböy bapıldap , köpçülükün köñülün kolbaşçının kırmızı tuuluu çatırı cakka ulam kadalınıp tarttı, öküm ün salıp çakırıp cattı (S.K.: 64)
bapıra-	+								-	5	1.çoğalmak, dağılmak, genişlemek; 2.rahatlamak,sevinmek	A köp kurama bapırıp , keñ kökürök, bürküt kabak, söölöttüü cigitti booruna tartıp catıştı (S.K.: 400)
bapta-						+			1	1	iyi şekilde yetiştirmek	Al kadimden kalgan aıtım söz menen, kuyuluşkan ılapap menen baptap , kebin alıstan baştap, zaman türünö, el türünö baa bere eñ akırında: E-e... zaman uşul, ükem...! (S.K.: 452)
bar-	+		+	+				+	3	418	gitmek	Tañ tunköygöndö Abil biy din aldına bardı. (S.K.: 303) Oşo Narboto biy ölgöndö ariyetine barıp , anan oşol boydon ordodo kala bergen boluçu (S.K.: 59)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bas-	+	+	+		+	+		+	5	470	1. tazyik etmek, basmak; 2. ayak basmak	-Bas oozuñdu! Tügöndü söz! (S.K.: 103) Al oşol 899-cılı ² atasının ordun basıp sultan bolup kötörülöt (S.K.: 54) Bilek buunu acırap ketken kolun kökürögünö basıp, artın karanbay kektüü ketti Taş-Palban. (S.K.: 147) Al ıylaganın sezdirbeske tırışıp, közün ceñi menen basıp, demin içine alıp oturup küünü tıñşadı. (S.K.: 297) Çürçüt carımpaşa kündön küngö etegibizden basıp, moynubuzga salıp algan sıyırtmagın küñüğü sıgıp tartıp kele catkan çakta özgöçö. (S.K.: 479)
başbak-	+	+							1	6	kafayı hafifçe çıkararak bakmak	Söz uçurgan ar kaday ayıñdan kakas boluş üçün bötön biröönü başbaktırbayt. (S.K.: 186)
başıla-	+								-	1	(Koyunlar için) otların yalnız baş kısımlarını otlamak; bir şeyin tepesinden geçmek	Toru kaşka aygır señselgen kara kuyrugun cayılta şıypanıp koyup, bışkırnıp, oozdugun şıldırıttatıp çöp başılap ottop turgan. (S.K.: 276)
başkar-		+	+	+				+	4	16	1. idare etmek, başa geçmek; 2. değişmek	Kuttagı tuugandardın ordonu özüñ başkar, takka özüñ çık degen keñeşi Kurmancandı bir cagınan oşondoy ele bolmokçu ele. (S.K.: 212) Siz eköbüz, biy, sarıbağıştın içinde el başkardık, kök bolduk, eldin cügün kötörgön buk etpegen lök bolduk. (S.K.: 658) Alımbekke Ancıyan, Alımkulga Margalan vilayattarın tüzdön-tüz başkartıp, calpı ölkönün öto maanilüü maselelerin özü baştap. (S.K.: 184)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
başta-	+	+	+		+				3	211	başlamak	Kötörülüşçülör çabuuldu birinçi baştadı. (S.K.: 514) Etekten baştalıp, tördögü şayx-ul'-İslam Sagi-zada, molla Ziya kol cuuştu. (S.K.: 236) Oyubuz uşul ki, akırı Kokon tagı atamurası eken, munu dagı ters ketse oñgo baştap, kınırığın tuzöp, cakşı işi bolso cakşı dep kötörmölöp...(S.K.: 246)
batın-	+								-	20	cesaret etmek, cüret etmek	Eç kim batınbadı , eş kim aldığa çıkpadı. (S.K.: 50)
bat-		+	+						2	56	batmak, sığmak, sokulmak, geçmek	Beknazar oygo batıp, tuncurap, bet aldın bık etpey tiktep, maldaşın cazbay katıp oturdu. (S.K.: 291) Ayzaadanın ünü Eşimdi oygo batırdı. (S.K.: 339)
bayırla-	+								-	3	yer yurt edinmek, mesken tutmak	Kök özön boyunda adam bayırlagan calgız darak uşul çoñ tüp şaatıt. (S.K.: 25)
bayka-	+	+		+	+			+	4	72	takip etmek, gözetlemek, dikkat etmek	Aga eş kim serpsalbadı, can kulaktın uçunda baratkan ızı-çuuda eş kim baykabadı. (S.K.: 21) Al Abil biydin casalma keypin eşikten kirgende ele baykagan. (S.K.: 291) Çetten baarın baykap, baarın ugup turgan Beknazardan da, akırı Abil biyge Eşim salam cetkirdi. (S.K.: 358)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bayla-	+	+	+		+			+	4	86	bağlamak	Kılıçtı ar kim baylanat, çabarına kelgende azamat cigit şaylanat! (S.K.: 314) Şoorduu balam köñülünö oturbagan biröögö baylanıp, kor bolup kalabı... (S.K.: 287) —E, Ak Erkem, — dedi kempirine, — kuday koşkon kurbal eken bu baldar, emnege karap oturabız, bulardın başın biri-birine baylap, alaldap koëlu. (S.K.: 393) Ar örgöögö meyman küzötö turgan ekiden karal koyup, eşigine ekiden süt emdi tay sogum baylattı. (S.K.: 407)
baypasta-	+								-	2	temkinli olmak	Eki kol betme-bet kelgende, tuz urgur, keçki küügümdö baypastatıp Narmambet cakka ötö kaçıp ketiptir... (S.K.: 159)
becire-	+								-	1	önemsemeden konuşmak	...kaysı cılkı elden cıygan zeketten çoğultkanın ce kaysı bekten tartuu bolup kelgenin becirep süylöp kelet. (S.K.: 149)
bekemde-		+			+		+		3	16	sağlamak, sağlamlaştırmak	Amir Nasurullanın Kokongo koyup ketken begi İbragim Xayal sıpayıların tik turguzup darbazalardı bekemdedi, samsalagan kalanderlerdi kuudurup, kolgo tiygenin zındanga taştattırdı, eldi tınçtandırıp, topołoñdu basmakçı boldu. (S.K.: 74) Uşintip, agası Alim-xan adamdın kanına cuurup caratkan mamleketin içten bekemdedi. (S.K.: 60) Bul eldi keñkoynuna imere tartuu menen Rossiya özünö paydataap, canağı siz aytıp oturgan keleşegin uşul el menen birdikte bekemdeyt. (S.K.: 605)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
beğin-		+	+			+			3	18	gizlenmek, saklanmak	Narı da, datka, dağı bir işti eske almak zarıl — molla Alımkul Malaga kutum işti özü baştarın baştap, a cüzögö aşırar künü Margalanga üyünö beğinip, kaçan kabar ukkanda kadımkidey ökürüp keliptir... (S.K.: 226) Teñirberdi ölüktü cayına koyup bütüp, kazanaktan narı bir adam soylop batkıday cerdi çım menen bekem bekitti da, alakanın kagıp kazanaktan çıktı: —Kana, topurak tartkıla... (S.K.: 441)
beksin-	+								-	2	kendisini bek sanmak	Körüngön beksingendin közün kızartıp, köptön beri talaş-tartıştın sebebi bolup kele catkan atalık....(S.K.: 184)
belgile-		+		+				+	3	3	belirlenmek, işaretlemek	—Kuday buyrusa, kelerki cıldın başında uluu daracaluu ak paşanın tuulgan künün belgilep, bütkül Rossiyadan, koloniyalardan, dos elderden, kas elderden meyman, avazgöy çakırılıp, ötö saltanattuu çoñ toy ötkörülöt. (S.K.: 545)
ber-	+	+	+					+	3	577	vermek	—Bayım, tartuuga anı ber, munu ber deş saltta cok iş ele... (S.K.: 264) Sırttan söögün kordoboyt, ittin balasının koluna berbegile, bir suraganım uşul. (S.K.: 167)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bette -	+	+	+	+		+			4	24	yüz yüze gelmek, karşı karşıya gelmek	Kudayar-xan ketüügö bettendi . (S.K.: 181) Oşol ele küñü cigit-celeñi dürböp, eli-cerin sagıngan, eç toktono alıspay, ali möñgüsü buzula elek Bıçan aşuusun bettep , colgo çıktı Alimbek datka. (S.K.: 225) ... Bir ookumda: —İ? Kaydan kelatasıñ, baatır? Mintip, keç küzdö bettep ...—dep, suroo taştadı. (S.K.: 393) Alar menen atayın polkovnik Maşın betteşti . (S.K.: 579)
beycaylan-	+								-	2	uygunsuz olmak, yersiz olmak	Berbeym! Meni öltürüp salıp ber! — dep ıyladı beycaylanıp . (S.K.: 373)
beyle-		+						+	2	3	dikkatle dinlemek	Tışta özü kelip tiygen delgen kelindin öz atın eç kim beylebey , a kelin özü da co, menin atım başka debey Kanış atıgıp kala bergen. (S.K.: 343)
bezilde-	+								-	2	şiddetli rahatsızlık, telaş göstermek	Oyu birgeleri Şadı inaktın tegeregine çoğula kalışıp, Şeralinin közünö emi açık körünüştü, alar asteydil küyörmandı bolup körünüştü, bezildep işendirişti. (S.K.: 108)
bez-					+				1	3	inkâr etmek, tanımamak	Uşul amir Muzaşar menen Kudayardıñ kişileri menen ceñ içinen kol alışkan soñ aga sıy emes anı celdet izdep cürgönün ugup, canındagı cigitteri andan bezip ... (S.K.: 243)
bıcıra-				+					1	1	cıvıldamak	Suu üstündö çimirilgen kümüş taza küböktör bıcırap , küñdün kızgılıt nuruna kubulup, cılıldap ketip cattı (S.K.: 335)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bıçıra-	+								-	2	parçalanmak	Söök bıçıradı . (S.K.: 173)
bıkılda-	+								-	1	1.kaynamak; 2.sessizce kaynakmak	Kulak tiyişip, baş bıkıldayt , tırışı köp kolo tüspöl karatoru çekeler küngö cıltırap, birine biri koşulgansıp kölküldögönsüp turdu. (S.K.: 168)
bıkıra-	+						+		1	7	sıra sıra dizili durmak	Tayangana keltegi mort singanday, meder tutkan ümütü taşka çapkan kum kesede bırkıranıp , İsxaktın öz caksılarının köz aldındabedeli tüştü. (S.K.: 572)
bıksı-	+								-	1	fena koku çıkarmak	...ontoo tıp basıldı da, bıksıgan açuu tütün, adamdın kuykalangan,öz mayına şırıldap küygön eti köñürsup, terebelde,ovodo kalkıp kaldı. (S.K.: 606)
bılbıra-	+								-	1	pek fazla yumuşamak, sölpümek	Şerali tuş-tuştan kısıp kelip kuttuk ayıp turuşkan ak sakalduulardı, biylerdi ılcayıp tiktep, bılbırıp turdu. (S.K.: 70)
bılcıra-	+								-	1	cıvıklanmak, ezilmek	Koluna bılcıragan birdeme urundu (S.K.: 269)
bılğıt-					+				1	1	1. bozularak fena kokmaya başlamak, çürümek; 2. intizamsız, sürünceme, bir işin kötü tarafa dönmesi.	Gubernatorgo ordonu talaşuuga ukuk bolup bere albasa da, kötörülüştü öz içinen ıdıratıp, öz içinen bılğıtıp , intımagın ketirüügö bular carap berişet. (S.K.: 543)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bılkılda-	+								-	1	silkinmek, titremek	Añğıça baltırkan başı bılkıldap , kobur ün cetti. (S.K.: 153)
birçala-		+				+			2	1	parçalamak	Eç kimdi bet aldırbay, büt kalçıldap, balasına kim kol sunsa anı tişi menen birçalap , tırmagı menen tıtıp, alı cetpese koluna ölüp bere turgan bolup...(S.K.: 373)
birçıldı-	+								-	5	cıvıklanmak	Eki coo ulam biri moysop, cirep, ulam biri artka çekinip, ulam biri bir kanattan tolgoıy çaap, eç bölünüspöy, eç ayanışpay birçıldıaştı . (S.K.: 516)
bırıksı-	+								-	1	çok tozlanmak, tozu göklere savurmak	Kara cerden bıırıksıp buu kötörüldü... (S.K.: 519)
bırıldı-	+								-	2	burun çekmek	Er kökürök baldar, ıras, süyünüp kelişet, birok kataal mamile, katıran talap, çıday albagan dem-zardesi cektor bırıldap ıylap cüdöp ketişet. (S.K.: 346)
birpıra-	+								-	2	1. titremek; 2. pır diye uçmak; 3. fışıldamak, hışıldamak	Madıl birpırap beenin ar cagına bir çıgıp, akaktap süyünüp, biyge emne dep alkış aytarın bilbey, kaldastap kaldı (S.K.: 430)
bışakta-	+								-	6	1.sık sık burundan solumak; 2.hıçkırmak	Bala titirep apasının booruna cabıştı: -Apa... Apa... — dep bışaktadı , başın kattı. (S.K.: 67)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bış-	+						+		1	29	I. Sık sık burundan soluk alma; 3. olmak (olgulaşmak); meyve pişmek; aş pişmek, kavrulmak; 3. (kımız) bışsek ile çalmak, karıştırmak	Sarı ancid kızıl anar, uuz day ak şabdalı bışkan , a col boyundagi, egin caylardin marzelerindeki örüktör kübüp alar kişi çok, çaçıp taştagan altınday bolup, túbündö caynap tögülüp cattı. (S.K.: 509)
bışıl-da-	+								-	2	sık sık burundan solumak, sürekli burnunu çekmek	Bala terlüü murdun bışıldatıp kıımızdı aptığıp cattı. (S.K.: 276)
bıtıra-	+	+					+	+	3	3	saçılmak, darma dağınmak olmak, parçalanmak	Koco atpaydın kalkası saxıbkıran amir Temirdin ölkösün uşunday bıtıratkan , tıştan coodoy çaçkan, içten kurttay cegen uşu tokson booluu özübekter dep tüşündürgön (S.K.: 417)
bil-	+	+	+	+	+			+	5	390	1. bilmek, anlamak; 2. güç yetmek; 3. idare etmek	İsxak akim menen dıykandın, uuru menen momundun ayırmasın bildi (S.K.: 419) İt oşondo bildibi, aldığa tüştü. (S.K.: 436) Birinçi uvazir Kalnazar parvanaçı kötörülüş çıkarıp catkan tooluktardan belgilüü Şer datka baştap, kırk uvakil kelip, xan aldına kirüünü talap kılıp catkanın Kudayar-xanga bildirdi . (S.K.: 420) Men kaydan bilem , oturam go sen oturgan cerde?!—dep özünö özü kırs coop berdi. (S.K.: 472)
birgeleş-	+								-	5	birleşmek, karışmak	Badöölöt körgön cakşılığın unuta elektir, musulman balası, birgeleşip koşun cıynaşı mümkün. (S.K.: 663)
birik –	+								-	39	birleşmek	—Erteñki kün emne bolorun kudayga koëlu, kuday bilsin, bugün koşup al, baatır, birigeli !.. (S.K.: 456)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bittetpey –	+								-	1	iğdiş etmek, eneme	Kirdetpey, bittetpey bağıptur, bul düynödö kaytpasa, tigil çin düynödö akıbeti kaytıp keter... (S.K.: 429)
biyikte-	+								-	4	yükselmek	Musulmankul caş xandı çıkanagınan aste ala koştóp, salıngan kilemderdin eñ törküsünö alıp ötüp, saal biyiktetilgen orunga oturguzdu da, canındagı döö adamdı ötü urmat kılğanın baariga sezdire: —Bul adam bizdin bir tuugan agabız... (S.K.: 133)
biyle-		+	+						2	9	idare etmek, tasarruf etmek, emretmek	Biriñe Margalandı biylettim , biriñe Taşkendi biylettim. (S.K.: 160)
bol-	+			+	+		+		3	2794	1. olmak, olmaya başlamak; 2.maksada uygun; 3.şu veya bu kılıkta, şekilde gözükmek; 4.bitirmek, sonuna kadar ermek; 5.muvaaffakiyet olmak; 6.sebep olmak	Kara özgöy adamdın ireñi cılaanday bolot ...(S.K.: 281) Xanzaadanın oyunda kandaydır bir ıyık maksat, eldin müdöösü degen kaydan bolsun ?! (S.K.: 457) Cüyö uladı Kurmancan: - Meyli, bu ıntımak ıray'ıştın kepekeñesinde gana kalbay, bir kuday özü car bolgon baktiyar ökümdar, başında boluñ ! (S.K.: 247)
bolco-	+	+					+		2	56	tahmin etmek	Al azır aldında kalanderdin kabagın moynuna ilip turgan adam cön cürgön neme emes ekenin bolcodu . (S.K.: 76) Te takır döñdö turgan Kanaat-şa da bet aldında cayılıp catkan cayıktağı birtke otrıyadı kandayça küm-cam kılıştı özünçö bolcop ...(S.K.: 202)
boolgo-	+								-	5	farz etmek, tahmin ederek bilmek, tam bilmemek, hayal meyal hatırlamak	Canday bergende boolgodu belem, E, bu carıktık kaydan curöt?! dep, zambildi karay cütkünö bastırdı. (S.K.: 637)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
boortokto-	+								-	2	yüz üstü, yüzü koyun yatar hâlde olmak, karın ve göğüs üzerine yatarak hareket etmek	Eç arılbagan, eç kutulbagan şoru etegine ileşip, dağı kalbay, dağı kutkarbay kuup kele catkanday, başın katarga, çaşınarga cer tappay, aalam al üçün alakanday tar bolup, Ayzaada çımırkanıp, dem tartpay, cer boortoktop , közün cumdu. (S.K.: 389)
bordo-	+								-	1	beslemek	Aktaylaktın cününön taza kıldap, bordop , erişin,arkagın oñ-tetiri taldıra özünön ülbürögön çiyin,tür çıkarıp sogulgan. (S.K.: 697)
boroktop-	+								-	2	fokur fokur kaynamak	Oçokto arça otun çırt-çırt küyüp, kazanda boroktop birdemenin, eti kaynap catat. (S.K.: 393)
boroylo-	+								-	2	kasırğa yapmak, tipi yapmak	Kar boroylop caap keldi. (S.K.: 588)
boşo-	+	+			+				2	38	1. serbest bırakılmak, işinden ayrılıp açıkta bırakılmak, görevinden alınmak; 2. kapkacağı ya da başka bir şeyleri boşaltmak; 3. hürriyetine kavuşmak, azat edilmek, esaretten kurtulmak, serbest bırakılmak; 4. yumuşak, gevşek olmak	Buunu boşodu. (S.K.: 530) Alar kayberen atıp kelişip, birpas da bolso kum sanaadan boşonup ,uunun kızığın kep kılışat, otko bışıp catkankanduu boorgo cılbileri tüşüp, küymönüp oturuşat (S.K.: 607) Temir kolun akırın boşottu. (S.K.: 277)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
boylo-	+	+							1	15	1. bir şeyin derinliğini, derinlik ölçüsünü öğrenmek için başka bir şeylerin uzunluğu ile ölçmek; 2. yolun, suyun vb. kenarında gezmek; 3. her hangi bir zaman ölçüsünü, uzaklığını ifade etmede kullanılır	Kök özöndü boylop , kaşka suunu ar cerinen kırkıp keçip, iyirilip too tarapka ötkön ak coldun uçunan karaan köründü. (S.K.: 272)
boyo-		+	+	+	+			+	5	14	boyamak	Şer datkanın señselgen appak sakalı kızıl-ala bolup kanga boëlup , eki közü cumulbay kalgan ele... (S.K.: 423) Erte cazda kayradan akboz attardın kuyrugun kanga boëp , kayradan elge carçı araladı. (S.K.: 403)
bozdo-	+	+			+				2	8	1. yoklayıp, arayıp kederlenerek ses çıkarmak (deve hakkında); 2. acı acı ağlamak	Köç aldınan töö bozdop , ün alıstap barattı. (S.K.: 275) Kılbasa bulardı bozdotup , turup kete bere alambı?! (S.K.: 290)
boz-	+								-	6	kaçmak	... kaydan bozgon selsayak?.. (S.K.: 415)
bozor-	+								-	8	1. solmak, sararmak, rengi solmak; 2. donuklaşmak; 3. içi kararmak, pişman olmak	Eki közü kıpkızıl, erdi bozorup , tımızın kegi kaynap köründü. (S.K.: 429)
böcöñdö-	+								-	5	yaltaklanmak, tabasbus etmek, yaltaklık etmek	Abil böcöñdöp , bir kolun booruna alıp, birkolu menen dastorkondu cañsap, aldında cikildep ketençiktep keldi. (S.K.: 704)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bögö-			+						1	6	1. yolu kapatmak, engel olmak; 2. <i>mec.</i> engel çıkmak, mümanaat göstermek, mâni olmak, önlemek	Eñ ele kuru kaldık degende, bul ölkö orus askerinin Buxara, Xiyva tarapka cılışına col bögögön , kol baylagan orçun coltoo bolor dep ümüt kılrat. (S.K.: 250)
böksör-	+								-	2	tam olmamak, azalmak, bir şeyin dolu hâinden azalması	Tiyse kursak böñsörgöndö tiyer keregi... (S.K.: 707)
böktör-	+		+					+	2	4	1. bir şeyi eğerin arkasına sıkı bağlama, iki tarafını eğerin terkisi ile bağlamak; 2. <i>mec.</i> bükmek, bükerek tutup gitmek	Tiyse kursak böñsörgöndö tiyer keregi... — dep, kazdı kümüz tabağı menen daroo dastorkongo orop, polkovniktin kayış can baştığına salıp, toru kaşka attın ancıgasına özü böktördü . (S.K.: 707)
böl-	+	+	+		+				3	88	1. parçalara ayırmak, parça yapmak; 2. payını vermek, üleştirmek; 3. kendi başına aile olarak ayırıp çıkarmak; 4. darma dağınık etmek, saçmak; 5. ayırarak tanımak, biri birinden farklılıklarını ayıra bilmek; 6. kesmek, incelemek, devam etmesine engel olmak; 7. toplamak, her hangi bir şeyi toplama, ayrıca bölmek, yönlendirmek	Uşubu başkarganımız?! Karaçapan, içkilik, tooluk kılıp, bir eldi üçkö bölüp , birine birin kökütüp, bek aga, bul eldin düşmanı gana kıla turgan camandıktı özübüz baştap algan cokpuzbu?.. (S.K.: 162) Öz elimden bölünüp , kindik kanım tamgan cerimden bozup, ıya, kayda baram?! Bir katındı eerçip...(S.K.: 386)
bölö-		+	+						2	8	bebeği beşiğe yatırıp sararak bağlamak, belemek	Uşul karoodo orudiyesinin kubattuu yadrası döbönü ak çañga bölöp , kaday kımkuut tüşürörün, akboz argımak kızuu kanduu eesin kötörüp kaday ızıldap kaçıp baratkanın tamaşa kılıp turgusu keldi. (S.K.: 19)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bööstünüp-	+								-	1	bilmezdikten gelmek, bozgunluk etmek	Kaçalık kuulanıp, kaçalık bööstünüp , kaçalık ake üke deşse da...(S.K.: 217)
böypöñdö-	+								-	1	1. yumuşak davranmak; 2. <i>mec.</i> yaltaklanmak	Ak taylak dağı ele enesinen kalbay, böypöñdöp loglop, basıp, köç arasında kabatka kire kalıp, ak kanat sıfırı kılaktap kayra körünüp barattı. (S.K.: 280)
budala-	+								-	2	1. karmaşık hâle getirmek, perişan bir hâle komak, ileri geri oynatmak; 2. <i>mec.</i> yok etmek	Bu etekke çok tüşkөndöy mezigil, kol küysö da budalap öçürüp kalbasañ, büt örttönüp ketişin mümkün. (S.K.: 363)
buk-	+								-	3	yatmak, saklanmak, dalmak	İ, anday bolso, bul turgan beş miñ çıkpıyt, tandalgan miñ sıpay tetigi cal kamyştın artında bugup turgan eken anda. Zambiregi kayda eken bulardın? (S.K.: 513)
bulakta-							+		1	1	süzülen tavus gibi hareket etmek, çevik ve hızlı hareket etmek	Bir udurguy tüşüp, aldı çoyulup, akboz argımak ak koëndoy bulaktap... (S.K.: 487)
bulañda-	+								-	2	1. deprenmek, fırlamak, ansızın gözükmek; 2. <i>mec.</i> hileye başvurmak, dolandırıcılık yapmak	Suunun şarı küü-şau, küü-şau, ceekke cakın öskön kızıl tabılgı, bir şalayı suuga tiyip kalgan,tınımsız bulañdayt. (S.K.: 667)
bula-				+				+	2	1	1. şerit gibi yükselmek, sürüklenerek yükselmek; 2. büyük olarak açmak, sürükleyerek çıkan biçime gelmek.	Esenbay biy anın enesin salındı kılıp taştap, enesi eköbü ayıldın çetinde boz töböl üydö eptep tütün bulatıp , kariptın ookatı menen can saktaşçu. (S.K.: 81)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bulay-	+								-	3	çıkık biçimde olmak, azıcık ucu görünmek	Suuluktup ak köbük bulayıp , omuroo cakka serpile sampar karday üzölüp tüşöt. (S.K.: 37)
buldura-	+								-	1	dinleyene anlaşılmayan bir dille konuşmak, açık muayyen olmayan bir ses çıkarmak	Te narı cakta kiçinekey kol arıkta tınımsız buldurap taza suu agıp catat. (S.K.: 451)
bulğala-	+	+							1	7	sağa sola sallamak, birkaç defa sallamak	Askerbaşı kılıçın bulgalap , tizgindi cıya tutup teminip, akboz argımağı ansayın elirtip, kıykırıp uraan taştap karaşalay berdi. (S.K.: 18)
bulk-		+							1	8	1. keskin bir hareket yaparak silkmek; 2. <i>yan</i> . Sert ve keskin bir hareketi ifade etmede kullanılır.	İsxak töönü çöktürmökçü bolup buylanı tez-tez bulktu . (S.K.: 554)
bultuñda-				+				+	2	1	1. deprenmek, oynamak; 2. küsmek, hırslanarak küskün hâlde bulunmak	Taramış moyun, beli niçke ilbirstey, kıymıldagan sayın bulçuñdarı terinin içinde bultuñdap ... (S.K.: 253)
bultuy-	+								-	1	1. kabarmak, şişmek; 2. surat asmak	Taaringan baladay bultuyup oturat. (S.K.: 110)
buranda-	+	+							1	4	1. yorulmuş gibi hareket etmek, yılmak; 2. <i>mec.</i> nazlanmak	Sarıbay sestene tüştü ele, birok it koñk dep bir ürüp işaretin kıldı da, kulaktarın şalpayta başın cerge salıp, kuyrugun süyröp arık denesin burañdatıp ... (S.K.: 263)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
burda-					+				1	2	şiddetle çekmek, sıkı tutmak	Kastar ulam öçügö kılıç tireşip, alka cakadan burdaşip , şart acırap ketip tacaaldana kayra betteşip catıştı. (S.K.: 314)
bur-	+	+	+	+				+	4	37	1. asıl ya da önceden yöneldiği yönden başka tarafa çevirmek, burmak; 2. değiştirmek, farklıca yapmak; 3. ayırmak, her hangi birşeye ayrıca dikkat etmek; 4. bükülmüş, sıkışmış hâle getirmek, kıvrırmak, çevirmek.	...el aldında tuu burap at oynotup, döölöt konup başıña taacı bolup... (S.K.: 113) Mayli... —dedk! da, Sultanmurat bek attın başın kölökönü karay burdu . (S.K.: 510) Beknazar baatır unçukpay oylonup, köpkö turup, oñ iyni cakka başın burdu . (S.K.: 513)
burduk-	+								-	1	büyük büyük lokmalar alarak yemek, çiğnemedi yutmak	Cana cemdi köböytköndö burdugup cooşuy tüşkön taş kayra takıldap, tıyakka ırgıp ketçüdöy katuulap çimirilip, tacal ün saldı. (S.K.: 336)
burkulda-	+								-	1	fişkırmak, buram buram yükselmek	İsxak te ak tütün ulam burkuldap , ogu Anciyandı cündöy sabap catkan Ak-Çakmaktın-Döñündögü artilleriyanı tigile tiktep, ontop ciberdi... (S.K.: 581)
burkura-	+								-	8	1. kıvrım kıvrım yükselmek; 2. hoş kokmak, çok kokmak; 3. mec. Yüksek sesle ve hiçkırarak ağlamak	Koy, koy, bala... Özüñ üşüböysüñbü? — dedi Ayzaada, antken menen, al kamzoldu narı türtö albay koydu, eskirgen kamzoldon erkektin cıtı burkurap , kelindin köñülün azdırıp cibergendey. (S.K.: 337)
burkuy-	+								-	1	küsmek, surat asmak	General aytışıp oturbayt, oylonup burkuyat , oylonup kalganı — iyikkeni, a kim bilet,ou kors kıyal general uşintip turup ele artınan kese aytıp taştışı da ıktımal. (S.K.: 683)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
burtuy-	+								-	1	1. küçücük, küçük olarak görünmek; 2. surat asmak, yüzünü ekşitmek	Emi uktuñarby degeñçelik kabak körsötüp, öz kişilerin akırın sıdırıp, burtuyup tiktep aldı Kudayar-xan. (S.K.: 329)
buruksu-	+								-	1	güzel koku yaymak, güzel kokmak	Kök tereker celge şauldap, tuş-tuş caktangüldün, baldın cıtı buruksup kelip cattı. (S.K.: 701)
burulda-	+								-	4	1. buram buram yükselmek; 2. güzel koku yaymak, güzel kokmak	Tınoodon çıkkan cel tütün bolup buruldayt . (S.K.: 609)
buu-	+	+						+	2	7	1. çuval ve torbaların ağzını bağlamak; 2. yolu kapatmak, geçirmemek	Eki közü kıpkızıl bolup, çaş tegerenip, alkımın ıza buudu Madıldın. (S.K.: 299)
buula-	+								-	2	1. buğulamak, buğuya tutmak; 2. madenin buğusuna tutmak eritilmiş madeni yalattmak	Eñ başı bulardı da bir beçara işterman kanınan kırıp, terinen buulap tapkandır, meniki dep, aç közduktön közdörün çakıraytıp erteli-keç tiktep da oturgan çigar. (S.K.: 148)
buulda-	+								-	4	ses taklidi, ağırlarken boğuk ses çıkarmak; hıçkırmak; uğuldamak	Öz küyütü öz içinde cürgön belem, Carkın ayım buuldap ıylap ciberdi. (S.K.: 130)
buuluk-	+								-	4	1. keskin ve anî hareketler yapmak; 2. kuvvet hamlesi hissetmek	Nüzüptün tişteri şakıldap titirep, közünön kan tütöp, cini bastabay, buuluktu , bakırıp ıylap ciberçüdöy buuluktu , aldastadı. (S.K.: 83)
buydalt-		+							1	2	1. bir iş yüzünden geciktirmek; 2. duraklatmak, kekeletmek	Bir kişi kökkaşkanı tosüp, buydaltıp ... anısı az kелgensip, munu karañızçı, buldursun menen tasmañdayga tartıp ciberiptir. (S.K.: 85)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
buyğala-					+			+		2	tepeli tümsekli yeri kendine siper edinerek, saklanarak hareket etmek; mec.saklanmak; çekinmek	Kuralı naçarlığınan, aylanasındaki elinin birimdigi cektugunan ceñilgen becxandın kaarınan buygalap , özünün ölümdön kaçkan birtke kişileri menen too cımınıp kelip, Kurmancandın ayılına tuş bolgon. (S.K.: 662)
buylat-	+								-	1	1. deveye ip geçirmek, bağlamak; 2. mec. ram etmek, boyun eğdirmek, dizginden tutmak, yedeğe almak	Iya, tuuganın kıya albay, öñün körüp ıraydan kaytıp, ıya, tuuganına barlık sırdı bulaytıp çubap taştaganı oturabı bu makoo? (S.K.: 236)
buyru-	+		+						1	23	1. bir işi yapmağı buyurmak, emretmek, yapılmasını talep eden sözü söylemek; 2. kısmetine, hakkına gelmek, tahsis etmek.	Söölöttüü adam tilmeçke birdeme buyru du. (S.K.: 538)
buyta-					+				1	9	1. keskin bir sürette hareket ederek dönmek, yakalanmamaya, sıvışmaya, çalışmaktır; 2. mec. doğru, dürtüst söylemekten çekinmek, kaçmak	Al eregişken el çoquu cürgön cerlerden buytap , atayılap bet kelişpey, Sır boylop, Kızıl car bağıtına saldı. (S.K.: 406)
buz-	+	+							1	70	1. her hangi bir binayı, evi, inşayı vb. parçalamak, bozmak, yıkık, dökük hâle getirmek; 2. engel olmak, bozmak, bölmek, kesmek; 3. farklı kokuya, renge dönüştürmek, eski biçimini, hâlini değiştirmek; 4. mec. baştan çıkarmak, doğru yoldan çıkarmak	Kir, caman oy, kek özün dü buzat, diniñdi karaytat. (S.K.: 557) Ölüktöy tınımdı Abil biy buzdu . (S.K.: 360)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bücüñdö-	+								-	1	1. hareketlerinde kıvrılmışa kanburlaşmışa benzemek (kocakarı ve ihtiyar hakkında); 2. <i>mec.</i> yaranarak bükülmek, eğilmek	Sına tüşkön Madıl öydö karay albadı, başın eki kolu menen bekitip, bücüñdöp ara korundu. (S.K.: 325)
bücürö-	+								-	21	1. kamburlaşmak, bükülmek; 2. <i>mec.</i> yaltaklanmak, yaranmak	Kudayar-xan bücüröp , öz sanaasına özü ezilip, başın iykedi: — Çarabız kaysı, bek? Bu da bolso, kudretin başka salganı! — dedi bir tuuganın cubatıp... (S.K.: 457)
bük-	+								-	21	bükme, kıvrırmak, diz eğmek	Şerali tez bügülüp , çaldın sööktüü, arık koldorun koş koldop, urmattap, akırın karmadı: — Keldim, tayake... Çakırtkan ekensiz... — dep cüünü boş süylödü. (S.K.: 53)
büktö-		+							1	13	sarıp bağlamak, bükme	Sasıgan çulgoolorun arañ çıdap büktöşüp , çokoydun konçuna tıkkın boluştu. (S.K.: 96)
bülbüldö-	+					+			1	10	azıcık yıldırarak (ışık hakkında), pek az gözükme	Baldın mumunan casalgan şam arañ bülbüldöp , üçürönün için koñursutup, carık kılıp turat. (S.K.: 75) Alıstan bülbüldöp , ak cooluk salınıp tosup turgan ene sıyaktuu, taanış too kırkaları körünö baştap, dağı katuu degdetip sagınıç sürödü. (S.K.: 30)
büldür-		+							1	3	bozmak, berbat etmek	Ye... özüñün şoruña mançırkaysıñ, takısı-rım... —dedi kupuya bir ubaktağı abtabaçası betme-bet turganday, — bütön işti obu çok mançırkap özüñ büldürgönsüñ . (S.K.: 452)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
bülküldö-	+								-	2	silkinmek, çırpınmak	Kelin kınırılıp üygö kirip, köşögösün bülküldötüp akırın açıp kirip, töşögünö ötköndö... (S.K.: 39)
bülün-				+					1	4	1. kargaşalık husule gelmek; 2. perişan olmak	...eki ortodo el talanı, el bülünüp , köz cetkenge kol cetpey, kol cetkenge köz cetpey turgan tataal mezgil boluçu. (S.K.: 419)
bürkö-	+	+							1	20	bir şeyin üzerini örtmek, kapatmak, her yandan kuşatmak	Muzaşar-şaa kabagın bürköp , kızına tacikçe birdeme dedi. (S.K.: 594)
bürk-					+					4	suyu püskürtmek, suyu sıkıca tutarak püskürterek saçmak	Tört taraptan teñ miltık ok bürküpturdu . (S.K.: 592)
bürüş-	+		+				+		2	26	büzülmek, buruşmak	—Bar-baym!.. Adam cegiçter...—dedi duvana burçka bürüşö . (S.K.: 417) Nökörlör cörgömüştöy bürüştü . (S.K.: 78)
büşürkö-	+								-	3	tam hatırlayamama, hatırlar gibi olmak	Kay biröo büşürködü . (S.K.: 294)
büt-	+	+				+		+	3	130	1. bitirmek; 2. bitmek, bitmek üzere bulunmak; 3. bitmek (nâbit olmak) başladığı işi sonuna kadar çıkarmak, bitirmek, sonuna çıkarmak	Anday bolso,—dedi Kurmancan mayorgo karap, — anday bolso, törö, açığın aytış abzel,siz menen iş bütöpöyt... (S.K.: 669) İşti bütüp... (S.K.: 554)
bütö-	+			+					1	6	düzeltilmek, tamir etmek	—Divanda emne iş bütödünör... (S.K.: 120)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
											" C "	
caaktaş-	+								-	2	birine sövmek, münakaşa etmek	Tilmeç kotordu, mayor İonov caaktaşa turgan öñdönüp kelip... (S.K.: 653)
caaldan-	+								-	1	kızmak, öfkelenmek	Sarıbay бүркүттүн başın karmoogo, moynunan burap basuuga araket kılıp, бүркүт başın alakaçıp karmatpay, közgö asılıp, celke cünün tüktöytüp caaldanıp çokup... (S.K.: 269)
cap-/caap-	+	+	+		+	+		+	5	41	1. kapamak; 2. giydirmek	Kanış özünçö cüyö aytmaqçıbı, oozun casay baştaganda, Beknazar bala erkeletkendey külümsüröp, anın oozun alakan menen caap kaldı. (S.K.: 343) Enesinin uuzu menen oozantıp, altın sırluu beşikke salıp, üstünö ak şayı oromol caap ...(S.K.: 55) Udayçılar ordonun darbazasın içinen bekem dembelep caap , kılıç menen, mılık menen, nayza menen köpçülüktü tosup turuşat. (S.K.: 524) Korgondun bardık darbazası cabılıp , sırtında da, içinde da kılıççan sarbazdar tosup kalgan boluçı. (S.K.: 174)
caa-	+		+						1	3	yağmak	Çaar ireñi ogo beter karasur tartıp, küdüröyüp, kabagına kar caap keldi . (S.K.: 539)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cabil-		+	+		+		+		4	24	1. örtülme; 2. toptan,kütle halinde üzerine atılmak	Bir tegiz ak kiyingen soldattar ok cete turgan aralıktan ança ötüspöy, leklerdey cele tartıp eki cak ka cayılıp, cabila ok çıkarışıp, kögörüp kaptap kırıştı. (S.K.: 16) Kayra dürgüp, tıgılıp, bir kaptaldı közdöy cabıldı . (S.K.: 401) Uşul zarıl... Uşundan başka col çok...—deşip tuştustan cabılıştı . (S.K.: 117)
cabdı-	+								-	3	1. lâzım olan eşyayı ve erzakı temin etme, her çeşit önlemi olan aletler ve aygıtlar, yapılan şeyler vb. ile yetiştirmek; 2. tezyin etmek, süslemek	Sanı cagınan otryad emes oşol kezdegi koldo bar kuraldar menen toluk cabdılgan bütündöy bir asker bölüğü boluçu. (S.K.: 597)
cabırka-	+								-	1	ıstırap çekmek, rezalet görmek	Anın arık betinin otu dirt-dirt etip, uykudan cabırkagan közdörü Beknazardı bat-bat çalıp turdu. (S.K.: 33)
cabiş-	+		+					+	2	19	1. birbiriyle yüz yüze gelmek, yapışmak, iki nesnenin birbirine yapışması; 2. takılmak, her hangi bir şeyi sıkı tutmak; 3. öt cinayet işlemek, yerme, kötülük düşünmek, karşılaşmak vb. maksatlarla birisine takılmak	Kuralduu cigitter kalendarin eki koluna cabiştı . (S.K.: 79)
cada-		+			+				2	11	Çok tekrarlanmaktan, devam etmekten vb. herhangi bir şeyi görmekten bıkmak, inkâr etmek, hayali kırılmak, bıkmak, geri çekinmek	Mayor İonov et cey bergenden cadagan , anı içine albay özülörünçö süylöşüp catkan eki tuzemçi caktan şıbış ugulbayt. (S.K.: 661) Alar tigi baylanuu turgan adam ölsö ele köptön beri baarın cadatkan , cüröktörünün sarı suusun algan topofoñ bütüp keterine işenip, ümüt kılıp kıykırıp catıştı. (S.K.: 171)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cadıra-	+								-	15	1. kaşlarını çatmayan, gönlü açık olmak, gülen, sevinçli yüz göstermek; 2. güler yüzlü olmak, hoş, sevimli görünmek	Tışka çıksa, aldına kürsü koyunup, üygö süyönüp, cadırap çıkkın kündü karayt. (S.K.: 689)
cak-		+	+	+	+			+	5	22	1. tutuşturmak, yakmak, kundaklamak, yanmağa sebep olmak; 2. ışıklandırmak	Kempirdin kıçıktarı kızarıp eti ösüp ketken zaarduu közdörü tirmeyip tosüp aldı anı: -İya?! Keçinde sıyragı ızdı cagabızdı otko? ! (S.K.: 270) Künügö birtke arçadan ot cagıp... (S.K.: 186) Bir künü Kalıgul biy tigi erte menen erte, tüştö, keçte dayıma ot cagıp... (S.K.: 658) Enesi Nüzüptün kebetesinen çooçudu, atası eköösünün ortosuna ot cakpayın , caman sözgö ötüşüp ketpesin dep, taysaldap... (S.K.: 83)
cak-		+	+	+					3	27	1. hoşla gitmek, beğenilmek, sevimli etkilemek, iyi görüntü bırakmak, güzel, dürüst sayılmak; 2. hazmedilmek, yararlı olmak (<i>örn.yemek, ilaç, hava vb.</i>)	Kurmancandın muñayım ünü aga, tagdırın öz oozunan uguzup catkan tariz de cantenine cagıp , cubatıp, köñülün tıncıtıp cattı. (S.K.: 212) Abil biy munu caktırçu . (S.K.: 36)
cakında-	+		+	+					2	53	yaklaşmak, yakın gelmek	Atçandar ulam cakındadı . (S.K.: 40) Oşol uçurda örgöögö cakındap , kök döböt kültüldöp erkelep tosüp kalgan ele. (S.K.: 230)
cakşıla-	+								-	9	1. övmek onamak; 2. iyileştirmek, ıslah etmek	Siz canağı bizge çooçun ekzotika bolup körüngön ayımdı cakşılap baykagan bolsoñuz, anın öñ tüspölünün teginen, albette, ulam bir mezgil katmarın sıyrıpalıp... (S.K.: 676)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cakşırt-		+							1	4	iyileştirmek	Mına, çıdap uruşkubuz kelse, emi camanınız dı cakşırtıp , kemibizdi toluktap, baştasak emi çıdap uruştu baştaybız...(S.K.: 380)
cakta-	+								-	2	birisinin tarafını tutmak, taraflı olmak	Eki caktap , üç caktap cürgüzülsün. (S.K.: 507)
cala-		+							1	6	yalamak	Tilin uzun çıkarıp, uurtun kuru calanıp , közün çaşıldantıp cata ketti. (S.K.: 261)
calañaçtan-	+								-	1	giyimini çıkarmak, soyunmak	Xe, aytpadım bele, bularda calañaçtanıp oktun aldına çapmay ali bar dep! (S.K.: 20)
calañda-	+								-	2	1. kanlı canlı, çevik, hareketlerinde çabuk olmak; 2. çabuk ve aç gözlülükle yalanlamak	Kıykırıp sögünüp, ak şamşarın calañdatıp oñdu-soldu tap berip, eç kimdi bet aldırbay atasının örgöösünö demitip at salıp barıp, çiy eşigin bosogo başınan tüşürö çaap ciberdi. (S.K.: 83)
calbar-	+								-	8	yalvarmak, rica etmek	Biröo calbarıp , biröo çañırıp cattı. (S.K.: 526)
calbırtta-	+								-	3	tutuşmak, alevlenmek, alev alev yanmak	... esi çıga kalçıldagan dastorkonçuğa dastorkon caydırıp, calbırttap çaçılğan, koñursup cıttangan adam kanının ortosunda atayın ırım üçün cayma-cay daam sıza berişti. (S.K.: 237)
calcay-	+								-	1	1. ağızın çok açık olması; 2. kapatılmadan, açık durmak (özellikle giysiler için söylenir)	Cañı közdün kindigin kesip, et köynögün kiygizip, orop-çulgap bütüp, anan oozu calcayıp süyünüp tışka çıktı. (S.K.: 563)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
calcılda-	+								-	6	acıyan ya da rica eden, isteyerek bakmak, gözü parlayarak rica ile bakmak, gözü parlamak	Çamgarak eesi közü calcıldap , akırın: -Kol bergile atañarga!..— dedi (S.K.: 560)
caldıra-	+								-	9	1. her hangi bir şeye hiyle karıştırmadan, yardım bekleyerek kımıldamadan bir şeye bakakalmak, yorulmuş gibi hedefsiz bakarak oturmak; 2. gözleri parlamak	Aylanayın... aylanayın... el agası... — dep entikti, Madıl caldıradı . (S.K.: 332)
calğa-		+						+	2	20	1. biriktirmek, birleştirmek, bağlamak, katmak. 2. <i>mec.</i> desteklemek, iyilik yapmak, yardım etmek anlamında kullanılır.	İrakmattı kudayga ayt, uglum... — dedi da İsa-ouliya canağı sözdün uçun calgadı : — Oylonup bak, uglum, uşunday kılsañ ölkönö da, öz canıña da aralcı kılasıñ... (S.K.: 483)
calğan-	+		+						1	6	1. eklenmek, eklenilmek, 2. bitişmek.	Etegi Taşken, başı Suusamırğa, andan narı Toguz-Toro bağıtına calğanıp , Özgön, Alaykuu, Alay tooloru çirkelişip, İsxaktın oñ kol tarabına imerilip cattı. (S.K.: 608)
calğızda-	+								-	4	yalnız olmak, yalnız hareket etmek	Kaçañga deyre biriñ toodo, biriñ oydo, ne ölüktön, ne tirikten kabar alıspay, calğızdap kor bolup cürösüñör? (S.K.: 213)
calğızsıra-	+								-	3	kendini yalnız hissetmek, yalnız olduğunu anlamak, yalnız olmak, yalnızlıktan bıkmak, yalnızlıktan yorulmak	Özünön özü calğızsıradı . (S.K.: 416)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
calında-	+								-	1	1. alev, alev yanmak; 2. <i>mec.</i> heyecanlılık, debige; 3. <i>mec.</i> gayretlik, çeviklik; 4. <i>mec.</i> kaygı, üzüntü, çok zorluk çekmek; 5. <i>mec.</i> bedende ateşi var, hasta olmak	Amir cuka erdin bek kımtıp, Abdulla bekti aftarıp tiktep, anın calındap türğanın kördü. (S.K.: 625)
calın-	+		+			+			2	9	1. yalvarmak, hoşlanarak şımartıcı sözleri söylemek; 2. yalvarmak, bir şeyi sormak rica etmek	Camgır oozu menen aytpasa da, kebetesi menen , mamilesi menen Teñirberdige calınp , şor baskan Ayzaadanın ömürün, tagdırın oşondon tilenip, delbirep cürdü. (S.K.: 284)
calmala-		+						+	2	2	ağızla ve dille kapmak	Sarı calın soymoñdop, tündün kapkara köşögösünün öñürün calmalap , kızıl uçkudar cılıldap, karañgılıktın kuçagına kirip cok bolup cattı (S.K.: 80)
calmañda-	+								-	1	yiyecek görünce sabırsızlık göstermek, aç gözlülük etmek	Mına, öz örgösü, ölöñ töşögü demekçi, kızıl calını calmañdap küygön arça ottun kızılın tiktep öz töründö oturup da... (S.K.: 210)
calma-		+							1	3	ağızla kapmak; çiğnemek (dudaklarla); hırsıyla yemek	Bir cagı kızıl çap adır, bir cagı biylik kızıl kur, kurdu calmap bir kununda çarçañkı cay şauldap özön suu agıp...(S.K.: 344)
calooru-			+						+	1	rica ve intizar ile bakmak	Süyümkan uyasına cılan soylop kelatkanın körgön boz çimçiktay çırıldadı, aralcı tüşöñörçü degendey ar kimge caloorup tiktep ıyladı. (S.K.: 372)
caltakta-	+								-	2	doğru önüne bakamayan, korkak, çekingen, söylemeye çekinmek, utanmak	Üydün içindegi közdör anı künöölü caltaktap , korkup tiktedi. (S.K.: 373)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
caltan-	+				+				1	10	1. sakınmadan başı eymek, ürkmek, kormak, dık bakamamak; 2. çekinmek, korkudan titremek, utanmak	...kök melteyler bışığıp, öz caşınan murda er cetip, eçtemeden caltanbagan , eç kimden tartınbagan tik köz caran katarına koşulat. (S.K.: 346)
caltıl-da-	+								-	4	parlamak, yıldırımak	Türdüü çımçıktar sayrap, kılaktap uçuşup, Sarıbaydın başına ötü cakın uçuşup, alardın taza ak kanattarı caltıldap , anı kaydadır mından da sonun bir cakka köñülün oodurdu. (S.K.: 425)
caltıra-	+								-	8	yıldırımak, parlamak	Bir caktan baldardın közdörün kızartıp kaptaldardan kızıl çiyeder möltüröyt, emi sarala bolup bışıp kelatkan örüktör altın siyaktuu caltırıyt . (S.K.: 279)
camakta-	+								-	1	1. yama koyarak yamamak, yamamak; 2. kelimeleri birisinin arkasından ahenkli söylemek	Canagı camaktap car aytıp cürgön ırçı kulan çaar argımağı maktap kaldı... (S.K.: 325)
camanda-		+							1	6	kötü tarafını, kötü sıfatlarını belli etmek, birisinin iyi tarafını itibara almadan yalnız kötü, eksizlik tarafını esassız çekiştirmek, saygısız sözler söylemek, kınamak	Datkasın camandayt . (S.K.: 655)
cama-		+		+					2	1	1. giyimlere, yırtılan yere yama koymak; 2. kelimeyi ve şiirleri ahenkle söylemek; 3. mec. yapıştırmak, takmak yerine koymak	Üy içinde Ayzaada köynögün camap oturgan ele . (S.K.: 270)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
camıra-	+								-	16	çabucak yığın hâlinde toplanmak	Gördü köömp, tabıttın eki cığağın boz mödönün üstünö koşo taştap, el biri kalbay cerge camırap oturuştu. (S.K.: 441)
sanaş-			+						1	8	1. yan yana bulunmak; 2. yaklaşmak, yanaşmak	Eşimdin karabıştısalpıldap celip, cargogo bir canaşıp , bir başın tartıp koyso sopoktop artta kalıp, kayra tekireñdep kuyrukulaş. (S.K.: 278)
candalbas-	+								-	4	var gücüyle, can havliyle hareket etmek	Eesi üzöñgügö tırmıştı, candalbastap , çımırkanıp, kaltıldap, turuuga araket kıldı. (S.K.: 22)
candan-	+								-	3	canlanmak	Eegine muzdak suu tiygende, Kulkişi birtke candanıp , birok dağı ele közün açışka carabay, üzülüp tüşö üç-tört cutup ciberdi. (S.K.: 351)
canda-			+						1	17	1. yanında bulunmak, yan yana durmak, yan yana yürümek; 2. birlikte olmak, yakın iyi muamelede bulunmak	Köç katarı menen cigitter kızıl beşik öñörgön kelini bar topko candaştı . (S.K.: 279)
can-					+				1	6	1. dönmek, sözden caymak, sözünden dönmek, ipliğin ucu dağılmak, çözüldü; 2. yanmak, tutuşmak	Köp koşun keçe künü ele keleri menen koş cayuuga datkadan buyruk boloru zamat ar bir pañsat özülörünçö üyrölö tömön tüzgö tarta camırata ceñit çatırların tigip, attarın kaşekke koyup, kuuray, tezek ten ot candırıp , cılım ookatına kam körüp, örgüp kalıştı. (S.K.: 188)
canı-		+							1	5	1. ilişmek, dokunmak, yandan yanaşmak, yanından geçmek; 2. çene çalmak, dırlanmak	Abdıraxman bir tilim andelektin böçögün cerge taştap, şaşılbay, cüz arçuusun alıp, koluna cukkan şireni aarçıp, murutun canıp ...(S.K.: 455)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cañıla-	+								-	3	yenilemek	Tün bir ubak, birok birtkelep cañılap , içkeriştirip, Kurmancan ottu öçürböyt (S.K.: 216)
cañıl-	+				+			+	2	4	yanılmak	O, aylanayın şumkarlarım, caman atanın artınan eerçibegile, cakşı atanın izinen cañılbagıla , allau akbar!.. (S.K.: 561)
cañır-	+	+	+	+	+			+	5	22	çınlamak, yankılamak	Dagı ele kulagına muñkangan sagınıç ır te alıstan cañırıkta p, dagı ele güldöy tolukşugan carın kızdın kaşkabagı, tize bügö taazim kılğan elesi köz aldına tartılıp...(S.K.: 114) Oozun çoñ açıp, kış dubalduu zındandı cañırıp , karsıldap küldü. (S.K.: 472)
cañsa –		+	+			+			3	9	herhangi bir şeyi göstermek için eliyle hareket etmek	Otur degendey Sultanmurat bekke kol cañsadı . (S.K.: 520) Abil böcöñdöp, bir kolun booruna alıp, bir kolu menen dastorkondu cañsap , aldında cikildep ketençiktep keldi:- Kana, uluk törölör... dastorkongo... daamga...(S.K.: 704)
capırıp-		+							1	3	1. yere doğru eğilmek, yıkılmak, yapıştırmak (çoğunlukla bitkilere vb. kullanılır); 2. kıvırmak (çoğunlukla kınılı olan nesnelere kullanılır); 3. mec. tekrar kıvırmak, tekrar geri döndürmek, kaçırarak	Eñ aldında, eşik tördöy aldıda kulançaar argımak elirip, kamış kulagın bir capırıp , bir tikçiytip, tıbray cortot. (S.K.: 515)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cara-			+	+					2	80	1. talebe uygun gelmek, beğenmek; 2. herhangi bir şeyi gönüle almak, nazar salmak	Altın beşiktin baldarı oşondo işke carayt , oşolor col baştap, oşolor kol baştap, kalmaktardın selin toktotup, üşün taydırıp, başka tarapka oodurup ciberip, oşondo barktarı katuu kötörülöt. (S.K.: 58)
carat-		+	+						2	17	herhangi bir şeyin bina ya da eşyaları yaratıcılık emekleri vb. yapmak	Sımbastı usta caratpaptır , ölböstü kuday caratpaptır (S.K.: 126) Suluu kız, ıraazılıgı, akırın başın iye süzülüp, cüzünö azem cumşak cılmayuu carattı , anan akırın tizgin kaktı (S.K.: 277)
caraş-		+				+			2	6	kavga etmeden, ortada olan kavgadan sonra birliğe gelmek, barışmak	— elge tınççılık bolsun dedim; kayran Şer-datkanı caraştırdım — tıyakta Taşken alınıp turgan ubakta ordonun ıntımağı bütünüroök bolup tursun dedim; eldin ereğişi küç alganda ereğiş cakka Abdıraxmandı ötkördüm — küç biriksin, bircagına oosun dedim; al köy mansapka tez cetmeçki bolup, tili şirin carımpaşanın azgırığına kirip, akırı azgırgan azgırık anıtalaaga taştap ketkende, kança bolso da artınan eerçiğen koşunu bar eleanın, kayra İsxak menen caraştırdım — biylik bir bekem kolgo ötsün, ordo saktalıp kalsın, mamleket buzulbasın dedim... (S.K.: 695)
caraş-			+						1	8	1. yakışıklı, iyi görüntüde olmak; 2. uygun gelmek, yakışmak, tam gelmek	Eşim sözgö takalıp, unçuga albay kaldı, birok eptep ele söz baştalıp kalğanına içinen kubandı: -Külüp cürüü, ceñe, saga abdan caraşat (S.K.: 335)
cardamdaş-	+								-	3	yardım etmek	Can taslim kılıp catkan adamdın ımanı tüzdölgön soñ İsxak unçukpay barıp, narı cerde tıtılıp catkan eski çapandı apkeldi da, malay cardamdaşıp , bir pasta anın başın bek orop saldı. (S.K.: 556)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
carda-	+								-	11	1. kuşak, yar yaparak su eşen yer, su almak; 2. halka ilân etmek, duyuru yapmak.	El cardap , çuuldap, tar köçönü anı sayın tartıp, eki tarabına şıkalıp turup alışkan (S.K.: 464)
car-	+	+				+		+	3	61	1. ağacı, her hangi bir nesneleri bölmek, yarmak, parçalamak; 2. ayrık olan, dilik duruma getirmek; 3. ufaklamak, parçalamak yardımcı şeyleri kullanara bozmak; 4. tam ortasından bölmek, tam ortasından kesmek; 5. şöhret kazanmak (çoğunlukla şöhret hakkında kullanılır)	Dem tartpay kalıştı Abdilla bek: —Can çıkkın soñ, kökürögümdü coo kancar menen cargıla da curögümdü algıla... (S.K.: 629) Kernaylardın, dabıldardın düñgürün çart carıp , tarsıldap asmanga mılıtık atıldı. (S.K.: 71)
cariş-	+					+			1	16	1. at yarış ya da yaya koşmak yarışı; 2. iki insanın ya da iki toplumun iş, spor vb. tarafından birisinden biri geçmek maksadı ile kendi aralarındaki yarış.	Cañı üyrötülgön azoo at minip, şamal menen carişıp , baatırlık, adamkerçilik, eldin işi, er cigittin mildeti sıyaktuu kırıgız kuralgandan beri dañazalanıp kelatkan uluu sözdü uktu. (S.K.: 419)
carıyala-			+						1	10	1. ilân etmek, bildirmek; 2. gazete, dergi vs. ile yayımlamak	Keleri zamat anı satkın dep ayıptap, kalkka carıyalap , moynunan baylatıp alıp köçömö-köçö kıldırıp, anan başın aldırıp taştasa kaday bolmokçu? (S.K.: 209)
carkı-	+	+		+				+	3	25	1. aydınlamak, nur vermek, parlamak; 2. neşeli olmak, sevinçli olmak; 3. pırıl-pırıl olmak, parlayan, parlaktır; 4. neşeli olmak, gönlü şad olmak	Ülbüröp öçüp baratkan ottun alsız carığı baatırdın karasur cüzün birde carkıtıp , birde küñürttöntüp turat. (S.K.: 31)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
carmaş-			+						1	3	1. bir nesneye sarılmak, bir nesneye tırmanarak çıkmağa hareket etmek; 2. tekrar tekrar yüz çevirmek; 3. yan yana gelmek, yan yana olan durumda olmak; 4. kaplamak; 5. birisinin arkasından gelmek, asılmak; 6. yarar olan ya da her hangi bir nesneye takılmak	Köynöktörü etke carmaşıp , takım tırışıp, attarı suuga tüşkôn torgoydoy şömtüröp arıp, Taşkenden çıkkanı cetinçi tañ sürgöndö adır etektep cazdoo konuştarga kez kelişti. (S.K.: 30)
casa-	+	+							1	34	1. herhangi bir işi yapmak, bitirmek, bir şeyi ya da bir eşyayı yapmak, hazırlamak; 2. pişirmek, içmek ve yemek için bir şeyleri hazırlamak 3. yaratmak, ortaya çıkarmak, yapmak; 4. tezyin etmek, süslemek	Abil biy munu bilip, aldıñkı cigit başıladı bir imere tiktep, tamagın casadı . (S.K.: 34)
çaşa-	+					+			1	30	1. yaşamak, hayatta olmak, ömür yolunu devam ettirmek, belli bir yaşa gelmek; 2. belli bir yerde oturmak, hayat geçirmek	Cakşı ümüt menen, cakşı niyet menen çaşagıla . (S.K.: 565)
çaşı-	+								-	13	1. ağlayası gelmek, yüreğe kan savrulduğu ya da heyecanlandığında gözleri yaşarmak 2. hastalıktan, zayıflıktan, çok acı çekmekten vs. dolayı eti gevşemek, yumuşamak, pek fazla yumuşamak.	Şerali çaşadı : —Tayake... Men calgız kayda baram... (S.K.: 61)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çaşıldan-		+					+		2	16	1. yeşillenmek, yeşermek yapraklar açmağa başlamak, ot, yeşil bitkilerin yetişmeğe başlaması; 2. gözü yaşarmak ağlayacak olup gözleri yaşarmak	Özüncö küngürönüp, özü menen özü süylöşüp, ıylay turganday eki közü tunarıñkı çaşıldanıp... (S.K.: 570) İt közüñ çaşıldanıp , eçteme menen işi çok ürgülöp tınç catti. (S.K.: 435)
çaşın-			+						1	4	birisine görünmemek için saklanmak, gizlenmek, görünmemek	Çuru-çuu tüşüp, sıpaylar biri birine çaşınıp , koldoru menen baştarın bekitişip, üyülö kalıştı. (S.K.: 383)
çaşır-		+	+			+		+	4	37	1. gizlemek, saklamak, göstermemeğe çalışmak; 2. gerçeği söylememek, kendi içinde saklamak, açığa çıkarmamak, bildirmemeğe çalışmak	Too tayanıp, kılbat cerge bir kök arçanın tübünö Abdulla bektin cürögün tübölükkö çaşırıştı . (S.K.: 630)
cat-		+	+	+				+	4	324	1. yatay biçimde olmak yüz üstü ya da yıkılan biçimde yatmak (insan ya da öbür hayvanlar hakkında); 2. belli bir yerde olmak, yerinde olmak, var olduğu belli olmak; 3. herhangi bir yerde, mekanda olmak, var olduğu bilinmek, belli bir durumda olmak; 4. devrilmek, yere doğru eğilmek, yıkılmak; 5. geceleme, gece için bir yerde kalmak; 6. ait olmak, ilişkili olmak	Bayagı atasın bekitip kalganbala da, atasın çoñ sır sandıktın tübünö catkırp , kızıl narga dünüyö katarı artıp alıp, kol içinde koşo cönöyt. (S.K.: 633) Kişinin içegisi iyirip çubalıp, kardı narı cerde tompoyup catat . (S.K.: 554)
catta-		+							1	1	ezberlemek	Bermet tespedey cııldagan rubailerin, beytlerin, sanattarın, taalm tamsilderin cattadı . (S.K.: 566)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cay-	+		+					+	2	75	1. herhangi bir şeyi açmak, bükülmeyen, toplanmayan duruma getirmek, döşemek; 2. dağıtarak göndermek, kapsamak, göndermek; 3. otlatmak, gütmek, yayılmak; 4. dağıtmak, cemiyete belirtmek	Nüzüp caynamaz aldirgan çok, baktı aralap barıp, özünün ak botokurun cazıp, kök çöptün üstünö caydı. (S.K.: 126)
cayapta-	+								-	1	ciyak ciyak laf etmek	—E-e, keçip kayda barmakpız?! — dep, cayaptay kep urdu Alimbek datka. (S.K.: 195)
cayğaş-		+							1	3	1. düzeltilmek, düzgün hâle getirilmek; 2. işe girmek, oturmak, yerleşmek	Abil biy cayıkka tezinen on-çaktı örgöö kötörüp, sıpaylardı cayğastırıp , Nasir-din bekti öz üyünö tüşürüp kadırluu, sıyluu meyman katarı kütündü. (S.K.: 355)
cayğar-	+								-	10	1. yerine getirmek, hizmet etmek, disipline çağırarak halletmek, yerleştirmek; 2. iyi sözle teselli etmek, memnun kılmak, inandırmak, gönül eylemek, teskin etmek	Abil biy alardı daroo colukturbay, açuu arasında oñolgus köñül kaldı kep ayılıp ketpesin dep, bölök-bölök caygarıp... (S.K.: 407)
caykal-	+								-	3	1. sağa sola sallanmak, kımıldamak, çalkalanmak; 2. sallanarak uyuklayan hâlde olmak, süzülme, oynamak	...al cay kozgolup, alagar tik közü saal cumşargansıp, caykala koşun başını toso bastı. (S.K.: 187)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cayla-			+						1	8	1. yazı bir yerde geçirmek, yazın bir yerde oturmak, her hangi bir yaylada olmak; 2. bitirmek, yerine getirmek, sıralamak, düzeltmek, hizmet etmek, hazırlamak; 3. teskin etmek, memnun kılmak; 4. <i>mec.</i> öldürmek, yok etmek, damağını kesmek	Kayra öz orundarına caylanışıp , köñüldörü açılıp kalıştı. (S.K.: 686)
cayna-			+	+			+		3	44	1. pek çok olmak, dağılarak saçılan hâlde olmak; 2. bakınmak, güzel görünmek, gözleri gülmek	Añgiça kapkara iñdi kuldar butunun uçu menen cügürüp, kızmat kılışıp, dastorkongo düyüm daam caynadı . (S.K.: 624) Nüzüptün köp kolu köptüğünö salıp, suuday caynap , tuş keldi dırkırata kuup soktu. (S.K.: 91) İri aldı koş kanat bolup cayıla kelip, Kanaat-şanın ar tobu, ar cerde caynap , tomurayıp çatışkan askerine cete berbey toktodu. (S.K.: 199)
caypa-		+							1	2	1. bir şeyin üzerini kapatmak, üzerini kapatarak örtmek, (özellikle su için) 2. pek çok görünmek, çok olarak kuşatmak, birlikte girmek.	Cakından atulgan okko karabay, cıgilganı col-coldo kalıp, birok suu sıyaktuu ağıp, zambirek ornotulgan döñdü bir caypap ötüştü . (S.K.: 516)
cazala-		+							1	6	cezalandırmak, ceza kullanmak, çaresini görmek, cezasını vermek	Cay, ünün kötörböy aytarın ayta baştadı Kurmancan: — Cergilik eldin çaşoo türünö, tutkan dinine ısım bolbosun, kötörülüşkö murda katnaşı bolgondugu üçün eldi cazaloo... (S.K.: 682)
caz-	+	+	+		+			+	4	75	yazmak	...fon Kaufman tüzdön tüz kiyligişüü üçün uruksat surap, soguş ministrine kayradan otçet cazdı . (S.K.: 496) Nüzüp caynamaz aldırgan cok, baktı aralap barıp, özünün ak botokurun cazip , kök çöptün üstünö caydı. (S.K.: 126)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cazda-		+	+					+	3	5	başa, alta yastık ya da başka bir şey koymak, döşemek	Nüzüp eerin cazdanıp , bılk etpey, ün katpay, ottun kızılın tiktep, oyluu. (S.K.: 80) Karı keñeşçi çarçagan öñdönöt, tördö kuş cazdıktarga kıñkayıp, alakanın caagina cazdap , bürüşüp catkan. (S.K.: 364)
ceekte-	+	+		+					2	7	boyunca gitmek, kenarı boyunca yürümek	İsfayram suusun ceektep , ulambir betine ötüp, kırkıp keçip...(S.K.: 594) Ar cerde, özön ceektep , kögörgön acırık çöp körünöt. (S.K.: 618)
ce-		+			+			+	3	52	yemek, tadını almak, ihtilas	Ordo kişileri tarabınan Nüzüp birinçi colu kayaşa cedi , birinçi colu Şerali anın ıgınan çıgıp turganın kördü (S.K.: 111) Canının etin cep , koldo bar askerin berip...(S.K.: 520)
cekir-		+							1	3	sövmek, azarlamak, küfretmek, kaba davranmak	Zoñkoygon Karaçal kamçısın süyröp turup ayban cigitterin cekirdi :—Turasıñarbi?! Alıp çıkkıla kızdı! — dedi (S.K.: 374)
selbire-	+								-	1	yelde dalgalanmak, celp celp ederek kimıldamak	Tuu celbirep kiyiz cayılğan caşıl maydanga kelip toktodu. (S.K.: 66)
cel-		+		+					2	9	yelmek, koşmak	Eesinen adaşkan bir it köçödö calgız selpeñdep celip , dubaldın kırında oturgan mışıkka tap koyup...(S.K.: 509) Udayçı ün bere albadı, kaltırıp, muunu şaldırıp, atına emgektep arañ mindi da, kulagın capırıp, atın bat-bat celdirip ... (S.K.: 22)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
celik-	+								-	5	taşkınlık etmek, kendini zapt edemez hâle gelmek, bir yerde duramamak, heyecanlanmış, sevinçli keyifte olmak	Ökümdarınan maktoo, sıy apgan Nauman pansat ansayın celikti . (S.K.: 382)
celpi-	+								-	5	1. sağa sola sallandırarak havalandırmak; 2. savurarak elemek, eleyip kepeklerini, ufak tozlarını uçurmak	Eç nersenî özünö koşo sıydırbagan, köñüldü anı sayın ıkşoo kılğan cıluu sezim anı kuştun kanatı menen celpigendey aldeylep, magdıratıp cattı (S.K.: 385)
cemele-		+						+	2	3	tehdit etmek, sövmek, tektir etmek, paylamak	Sarıbay özü tigintip catkanda... — dedi da, anan Madıldın özün cemeledi . (S.K.: 303)
cemir-		+							1	3	kırmak, yıkmak, bozmak	...andan narı koldu sıpaylardın bir kanatın közdöy, oşol caktı cemirtip kirmekçi boldu. (S.K.: 516)
ceñ-	+	+	+			+			3	22	savaşta, vuruşta zafere ulaşmak, üstün gelmek, düşmana boyun eğdirmek; yenmek	Al munusu menen ordonu el közünö ceñiltet . (S.K.: 333)
ceñilde-					+		+		2	7	1. ağırlığı azalmak, hafiflemek; 2. hafiflemek, serinlemek, her hangi bir zor durumdan kurtulmuş gibi hissetmek; 3. düzelmek, zor durumdan çıkmağa başlamak, iyileşmeğe başlamak; 4. kolaylaşmak, sadeleşmeğe başlamak, yavaşlamak	— Turgandar duu-duu bolup, aksakaldar biyik aşuudan ötköndöy ceñildenip , cötölüp, birin-biri tüktep, emki bütümgö kam urgansışıp koburaşa baştaştı. (S.K.: 289)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ceri-	+								-	3	yadırgamak, uzaklaşmak, bıkmak, görmek istememek	O, kagılayın curt, menin uulum senin uuluñ! Bölöksüñ dep ceribegile , teñ ata, teñ tuugan kılıp algıla... (S.K.: 398)
çeşil-	+								-	1	sürülmekten dolayı incelmek	Eski tompoy, taası kaşkayıp, ar cerinen sürülüp, sırası çeşilip kalgan. (S.K.: 622)
cetil-	+								-	8	1. yeterli olmak, bir şeye erişmek, gelişmek; 2. belli bir seviyeye erişerek büyümek, gelişmek, olgunlaşmak, yetişmek	Cetim eleñ cetildiñ , karıp eleñ oñolduñ. (S.K.: 60)
cetele-		+	+	+	+			+	5	41	1. elinden tutarak ya da yedeğe alarak ardından götürmek; 2. fikir vermek, yol göstermek, yönetmek, götürmek	Karañgıda biri-birin cetelep , kara tutup, tırp^ tırp basışıp, terdep-kurgap köpkö col cürüştü (S.K.: 558) Suroo dağı çañırdı: -Siz özüñüz, xanzaada, kolunan cetelep , elge körgözüp cürdüñüz go? (S.K.: 530)
cet-		+	+	+					3	235	1. belli bir yere, mekâna ulaşmak; 2. yeterli miktarda olmak, az olmamak, tam olmak; 3. belli bir yaşa gelmek; 4. bir şeyi uçurmak, zamanı gelmek	Eki cigiti Madıldı atka cetkirbey , bakırtıp dırıldatıp çetke süyröştü. (S.K.: 322)
cetin-			+						1	2	yeterli olmak, tamamıyla kâfi gelmek, bir şeye erişmek	Tük amalga cetinbey , ce Nüzüptün atalığıñın köralbay... (S.K.: 107)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cetiş-			+	+	+			+	4	17	1. yeterli olmak, eksilmemek, uygun, miktarda, tatmin ederlik durumda olmak; 2. yetiştirebilmek, benimseyebilmek	Biz, urmattuu İvan Vasil’evič, siz eköbüz Türkstandı kolgo alıp bütüp, Angliyanın aldın Ağganistandın narı cagınan tosuuga cetişsek... (S.K.:605) —Erkek on ekisinde, kız bala toguzunda balakatka cetişet. (S.K.: 287)
cıbıra-							+	+	2	1	1. fıkır fıkır kaynama, hızlı hareket etme durumu; 2. çok sayıda olmak, kaynaşmak, kaynamak	Cel bolso bolboso da, başına mayda tolkun cürüp, balığı ürkkön köldün betindey cıbrap , köykölüp, dayıma akırın şıbırlap turar ele. (S.K.: 25)
cıdı-	+								-	4	1. yün, saç ya da tüyün dökülmesi, komple dökülmeğe başlamak, yalnızca derisi kalmak; 2. Ordo, aşık oyunlarında oyuncuların birisi kurallara uymadığı için oyundan ayrılması, devam etme hakkını kaybetmesi, diskalifiye olmak	A Almambet özünçö korston; —Men anısın kaydan bildim?! — dedi küröktöy kefi alakanın şiltep, — Bala kıram toorup atpaybı, oyun cıdıyt da , oşon üçün...(S.K.: 138)
cık-		+	+						2	75	1. çok dolu olmak, kaynamak; 2. yıkmak; 3. yenmek, boyun eğdirmek, yıkmak. 4. para cezasına çarptırmak, ceza vermek; 5. suya set yapmak	Bütkül eletti kunga cıktı. (S.K.: 360)
cıl-		+	+		+				3	45	1. yol bulup yavaşça hareket etmek, kaymak; 2. yerinden oynamak, kaymak; 3. ilerlemek, yavaş yavaş yükselme, değişme olduğu ortaya çıkmak	Biri da ordunan cılbay , korunbay, biri da kñk etip ün çıkarbay nesteyip gana turuştu. (S.K.: 599) Söz sağınıp kalgan Teñirberdi kün ıldıylaganga deyre Sarıbaydı canınan cıldırbadı. (S.K.: 28)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cılcı-					+				1	4	1. yavaşça sızarak akmak; 2. yavaş hareket etmek, sallana sallana yürümek	Başattan cılcıp akkan tunuk suu kalın calbızdı aralap agıp... (S.K.: 38)
cılı-		+	+						2	37	ılmak, ısınmak	Bir künü Kalıgul biy tigi erte menen erte, tüştö, keçte dayıma ot cagıp, daaratka suu cılıtp . (S.K.: 658) Ata bolup kaçan çekemi cılıttıñ ...—dep kıykırdı. (S.K.: 84)
cılmañda-		+							1	4	1. gülümsemek; 2. canlı, çekinmeden hareket etmek	Inağı aldın cııldatıp süylöp, akırında negizgi aytarı maani kebin birak dep baştaçu emespi (S.K.: 114)
cılmay-		+			+				2	32	gülümsemek, tebessüm etmek	...özünçö kürsünö özünçö baş iykey mıyığınan kasiretli cılmayıp . (S.K.: 244) ...memiregen baktıluu tündü cılmayıp anı cürögünün alabına cılıtp kaynap cürgön suluu kız... (S.K.: 339)
cılılda-			+	+	+		+		4	27	parlamak, yanıp sönmek	Biydin ayar közdörü kılıyp, tereñden cılıldap , anın içi da oşondoy aldastap cattı. (S.K.: 331) Çaçındagı şuruları küngö cılıldap ... (S.K.: 280)
cılıtra-		+		+	+		+	+	5	21	pırl pırl parlamak, ışıldamak	Uyup catkan cılandın közündöy cılıtrap , karı keñeşçinin nursuz közdörü cazdıktardın arasınan eköbünö kadalıp turgan ele (S.K.: 359) Köktö kuygön cıldız tariz şam çırak, köl tübünön bermet bolup cılıtrap ...(S.K.: 569) Tiginde örkoo cırtkış eki közün cılıtratıp , dağı ele soksoyup köşörüp oturat. (S.K.: 555)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cımıl-da-	+								-	2	1. düzgün, pürüzsüz hâle gelmek; 2. temiz, duru	Kün cımıldap turgan boluu kerek. (S.K.: 438)
cımır-a-	+		+		+				2	16	sakin ve rahat bir görünümde olmak	İsxak oylonup, bir cagınan şarapka denesi cımırıp , köpkö coop berbey oturdu. (S.K.: 483)
cımır-										2	çalmak	Kay biröö cımırılıp İsxaktı tiktey berdi. (S.K.: 567)
cımıy-		+			+				2	53	1. uygun duruma getirmek; 2. gülümsemek.	Şabdan:- Emi karışkır bolup kaldıñız, mayor! — dep murutunan cımıydı . (S.K.: 671) Anı tüşünüp, tigi Abdıraxman akırın başın iykep, uurtun cımıyftı . (S.K.: 175)
cımsal-da-	+								-	1	1. yontmak; 2. sözü farklı söyleyiş biçimiyle uygun duruma getirmek	İreñi dağı cımsaldana alagar közü tolup, köp kündön berki at üstündö kelgen col azabınan birtke tınıga kalgan eken. (S.K.: 189)
cır-		+		+					2	14	1. yırtmak, delmek; 2. bir kenarını bozmak, yıkmak; 3. söz kesmek, söze karışmak	Too dayrası kirgen kezinde kaçıragan pil, aldına turba, ce agımına karay çabak ur, ar kanday tosmonu agızıp, ar kanday, tuktı cırıp ...(S.K.: 496) İsxak keç küzdö kiyimi cırılıp ...(S.K.: 566)
cırğa-	+								-	3	neşelenmek, huzurlu yaşamak, sevinmek	Özü araktı açırkanbay cırğap içti. (S.K.: 705)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cırtay-		+							1	3	gözleri kızarıp yuvasından çıkmak, dolmak	Karı közdörün parlap, kızıktarın cırtaytıp kadala tiktep, attuunun tüşüp catkanın körüp, aşıkpay bayagısında ele ileñ-salañ but şiltep, şaatıtka köptö arañ keldi. (S.K.: 26)
cıtta-	+	+						+	2	24	koklamak	Deği emne kılayın?.. —dedi, özün taza tutkan çaş cubandın kökürögün cıttad . (S.K.: 385)
cıy-	+	+		+	+				3	78	1. bir yere toplamak, yığmak; 2. evin içini düzeltmek, yorgan döşeği, bulaşığı vb. düzene getirmek, yerli yerine koymak; 3. toplu, yığın durumuna getirmek, etrafı toplamak. 4. birer birer dağınık şeyleri toplamak; 5. çoğaltıp toplamak, biriktirmek; 6. güç, gayret vb. toparlamak, artırmak; 7. eski hâle dönmek, önceki biçime dönmek; 8. gerilmiş, çekilmiş hâle getirmek	Kişi taanırılık aralıkka cetkende Beknazar saal tizgin cıydı , kızıgan kulan çaar oydoloy imerile berdi. (S.K.: 450) Kazınanın koşununun başka da, kural karmoogo caragan er bülödön sansız karakelte cıynaldı . (S.K.: 98) Anan: —Ordo kişilerin cıynañ . (S.K.: 524)
cıyı-		+	+						2	8	buruşuk, büzülmüş, kırıxık duruma gelmek, gerilmek	Ortodon ulam col berip, tizelep artka cıyırlıp , cerde camırap catışkan eldi aralap cay bastırıp kele berişti. (S.K.: 170) Köynögü etine cılanday muzdak tiyip, denesin cıyırlıttı. (S.K.: 266)
ciber-		+	+	+	+				4	142	1. birini ya da bir şeyi bir yere göndermek, birine bir şeyi yollamak; 2. herhangi bir şeyle ya da bir şeyin yordamıyla bırakmak, yürütmek 3. bir hareketin, hâdiselerin olmasına ya da çabuk bitmesine göre yardımcı fiil olarak kullanılır	Sözüm işenictüü bolsun, iş ketençiktebey bat bütsün dep biy kolundagı kamçısın ciberdi go . (S.K.: 372) Sultan Babır bütkül İndstanga padişax bolup turgan çağında bıyakka elçi ciberip , balasına suroo saldırgan deyt. (S.K.: 56)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cibi-	+		+	+				+	3	9	1. sert olan herhangi bir şeyin donmuş durumdan sulanıp ve nemlenip yumuşayan, eriyen, titreyen yumuşak duruma gelmesi; 2. mec. bir şeye gönül bağlamak, heveslenmek, arzusu uyanmak	Oşondo atamdın köñülü cibir... (S.K.: 290) Mintip mizdöö kılıčka tüşüp, acal menen betme-bet karmaşıp, ölböy kelip oturgan uuluna köñülü cibidi. (S.K.: 317)
cikilde-				+					1	2	titremek (birinin ya da birilerinin haşmetinden)	Abil böcöñdöp, bir kolun booruna alıp, birkolu menen dastorkondu cañsap, aldında cikildep ketençiktep keldi: — Kana, uluk törölör... dastorkongo... daamga... (S.K.: 704)
cikte-	+								-	2	1. izini bulmak; 2. ayırmak, bazı parçalara bölmek, sınırını ayırmak	Kün ötkön sayın ara ciktelip , kimdin canında kim bar ekeni eki tarapka aykın bolup, ayığışuu ayabay kurçup, kıyraşa turgan bir katuu kagılış üröy uçura cakındap kele catkansıdı. (S.K.: 228)
cinden-	+								-	5	1. deli olmak, aklını kaybetmek; 2. çok kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek; 3. Şiddetlenmeğe başlamak kuvvetlenmek (çoğu zaman doğa güçlerine göre)	Camgır cindep bakırıp tura kaççuday kızı caktı karap katıp kaldı. (S.K.: 289)
cire-			+						1	8	1. boylu boyunca soymak, dilim dilim kesmek (<i>ör.</i> kesilen hayvanların derisini) ileriye doğru, öne doğru yararak yürümek; 2. birinin sözünü devam ederek tasvip etmek, kuvvetlendirmek, fazlasından iltimas etmek	A Nauman sıpayların eç solk ettirbey, bir alga cirep , bir artka cıyrılıp, eregişçilerdin aldın bölö-bölö imere çaptırıp, sokturup turdu. (S.K.: 379)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cit-			+						1	4	1. bir şeyin arasına girmek, çok derine dalıp gitmek, kaybolup görünmemek; 2. kayboluverme, görünmeme, hiç habersiz kaybolma	Darbazanın tübündöğü cüz-başıga: — Kalanderdi darbazadan çıkarıp ciber! — dep kıykırdı da, ak cal atka şart minip, kalgan nökörlörü menen çapkan boydon dubaldı tüptöp, karañgılık ka citip ketti... (S.K.: 80)
ciyirken-					+				1	5	1. iğrenmek, iğrenerek titremek; 2. nefret etmek, görmek istememek, sevmemek	Oşon üçün dañazaluu Buxara-i-Şariqtin kelbersigen dımaqtuu, şaani-şököttüü ökümdarı eç kimdi çiytkebey, eç kimden ciyirkenbey , cüz üyrüböy Madıda oturbaybı? (S.K.: 250)
cobura-		+					+	+	3	1	mırıldanmak, dırlanmak	Kız cagina sen kübö, Ak Erkem, uul cagina özüm kübö bolom! Bism alla raxman raxim... Bism alla raxman raxim...—dep baştap, abışka şariyattın nike cobos un arabça cay coburadı da, Eşimge cüz burup suradı. (S.K.: 394)
coğol-		+	+	+	+				4	20	görünen, bilinen, hissedilen her hangi bir şey kayboluvermek, görünmemek, yitmek, bulunmamak	Oşol ubak ta at dübürtü taptakır cogolup , kañşılup ürüp eerçigen iti kayrılıp kelatkan ele. (S.K.: 302) Emi, taap kelet elem dep, artınan sen cogolsoñ , men kantem, menin körgön künüm emne bolot?..—dedi (S.K.: 427)
coldo-		+		+					2	3	1. yöneltmek, yollamak; 2. yola devam etmek, birisinin izinden yürümek	Sen, Camgır kuda, çeki süylögön coksuñ, kızıñdın aldında atalık karızıñdı coldoduñ . (S.K.: 286)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
colo-	+		+		+			+	3	5	yakın gelmek, yaklaşmak, irtibat, ilişkide olmak, o çevrede bulunmak	Cantay biy akılgöy agası ekövü köp künü, köp tünü özülörü calgız, söz kadırın bilbegen adabarmandan can colotpoy , özülörünçö şirin ağeme dükön kuruşkan deyt. (S.K.: 658) Cer taza bolsun deyt, üylördün caka-beline beyçeki mal colotturbayt , at baylattırbayt. (S.K.: 186)
coluk-		+	+	+		+			4	18	karşılaşmak, rastlamak, görmek; 2. rast gelmek, karşılaşmak, duçar olmak, çatmak, karışmak	Murdatan baylanışıp cürgön belem, köp ötpöy, Anciyandan segiz çakırım aralıktığı İndi-kışlakta Abdıraxman general Skobelev menen colugup , karabaşının amandığın közdöp, öz tuugandarının erteñki tınççılığın közdöp, bağınıp berdi. (S.K.: 582) Maani uşul ki, mindan keldi, sizdin aziret xanınızda eskiden kalgan söök öçüñüz barga okşoyt, keçegi cer caynagan köp kolun içötkökkö colukturup bir kırıp, orustun zambiregine böödö aydap kabılıp bir kırıp — túbünö cetmek maksatıñız barga okşoyt? (S.K.: 206)
cooptoş-						+			1	3	kendi aralarında konuşarak biri birine fikrini, düşüncesini söylemek, konulan meseleler hakkında biri biriyle cevaplaşmak, haberleşmek	Al dagı kaapır menen karmaşuu degendi betine tuta Mala-xan menen cooptoşup ... (S.K.: 194)
cooru-	+	+		+			+		3	11	1. eyerin sırtına vurulmasından, sürülmesinden yara olmak; 2. tabir etmek (yormak)	...öz konok üylörünün eşiginde özülörünçö oy cooruşat (S.K.: 189) Mına oşonu corutayın dep toptodum ele... —dedi. (S.K.: 81)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cooşu-		+						+	2	8	1. harınlanmadan, ürkmekten ya da irkildiği hâlden sakin hâle gelmek, sükûnet kesbetmek; 2. yaramazlığı, muzipliği kaybolmak ya da sükûnet kesbetmek, sakin, mütevazî davranmağa başlamak; 3. siniri yatışmak, heyecanı, safâretliği vb. yavaşlamak	Oşol mezigil Kokon ordosunun bilermendarın açık koşomat cooşutup... (S.K.: 419)
cootkot-			+						1	2	gönlünü başkaya vurmak, oyalamak, avutmak, teskin etmek	Enesi Nüzüptün kebetesinen çooçudu, atası eköösünün ortosuna ot cakpayın, caman sözgö ötüşüp ketpesin dep, taysaldap, korsunup oturganın başkaga cootkottu. (S.K.: 83)
corğolo-	+								-	2	1. iki sağ ve sol ayaklarını birlikte sürükleyerek çalkalanıp koşmak, yürümek, yorga yürüyüş (çoğunlukla ata ilgili); 2. <i>mec.</i> çabuk ve işveli hareketlerde bulunma, dalgalanarak geçen, akan vb. durumda olmak; 3. <i>mec.</i> yaranmak, mürayilik etmek, yaltaklanmak	Sokur çıkan da corgolop ötüp koyboptur. (S.K.: 257)
cort-							+		1	14	yelerek yürüyüşte olmak, yelmek, koşmak	Ce kıyırkanı çok, ce obdulup at oynoto çapkanı çok, baarı birdey cortturup, at tuyagınan cer dübür- dübür etip, kandaydır bir tacaal sür koştop, ulam cakındap keke cattı. (S.K.: 514)
coşul-			+						1	3	1. kan, sıvı sızıp çıkmak, aşırıya ıslandığı gibi yayılmak, akmak; 2. yeşil, taze otla örtülmek	Calgız tiş kanga coşulup, Sarıbaydın alakanına tüşö kaldı. (S.K.: 432)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
coy-	+	+						+	2	15	1. yok etmek, tasfiye eylemek, tarumar etmek, paramparça etmek, ufalamak; 2. herhangi bir aksi görüntüden, eksiklikten vb. kurtulmak, uzaklaşmak	Saaldan kiyyin, Narboto biyydin közü ötköndön kiyyin, al kokustan takka muraskor bolup çıgıp kalatko dep kiçine ele şektengen alıs-cakın tuugandarının közü coydu . (S.K.: 59)
cölö-		+	+						2	6	desteklemek, bir şeye yaslanmak, yardım etmek, tutmak	Teñirberdi üygö cölönüp , kıbılanı karap nes bolup, nuru ketken kızıl közdörünön çaş da körünböy...(S.K.: 40) Kişiler Teñirberdini cölöşüp , kayrat aytıp kalıştı. (S.K.: 288)
cöndö-	+								-	2	işi yoluna koymak, istikamet vermek	Artı emne bolorun oylonup oturuşuñuz özüñörgö kastık, artı emne bolso oşol bolsun, bir kuday özü, içi keñ, cöndöyt ... — dedi (S.K.: 233)
cönö-			+	+	+	+			4	71	1. herhangi bir yana doğru yönelip çıkmak, sefere çıkmak, yola çıkmak, yürüp gitmek; 2. harekete gelerek gitmek, belli bir yöne göre yerinden hareket ederek gitmek (çoğunlukla taşıtlara ilgili); 3. işi ileri gitmek, işi yürümek, işi iyi tarafa başlamak; 4. esas fiillerle birlikte yardımcı fiil olarak kullanılır	Celigip, likildep, Çoton tışka cönödü . (S.K.: 237) Irakmat, ökümdar... Dağı martabañız aşsın... —dep, asteydil ıraazılık aytıp, butunun uçu menen ketençiktep cönöldü (S.K.: 522) Anı körmökçü sarkerler, bekter attarınan kübülüp tüşüp, artınan şaşılıp cönöştü. (S.K.: 497)
cöölö-		+							1	5	1. birine ya da bir şeye yanıyla ya da göğsü ile dokunarak göğsüyle dürtmek, sürtünmek, yığını arasından sıkılıp geçmek; 2. <i>mec.</i> aşağılamak, itmek, mahirlenmek, küçümseyen ya da birden fırlayan davranış göstermek	Abil biyydin cüyö sözüñ cöölöp ötü alışpay moynunan baylanıp oturup berişti (S.K.: 415)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cörgölö-				+				+	2	4	hızlı koşmak, ufak adımlarla yürümek (fare ve kuş hakkında), sürünmek (böcekler hakkında), gizlenerek yürümek, kâh bir ayakla, kâh öteki ayakla basıp durmak	...kay biröo attın üzöngüsünö süyrölüp, kay biröo attın tört ayagında cörmölöp kaldı (S.K.: 401)
cötkür-/cötöl-	+								-	14	öksürmek	Şer datka tolgonup, mukaktanıp: —Tiliñ şirin, Abil...—dedy akırın kır-kır cötölüp . (S.K.: 409)
cubat-		+				+			2	28	gönlü avutan davranışta olmak, sükûnet buldurmak	Erteli-keç ısıgın, cılıgın berişip, carık kaş-kabagı menen , meerim menen cubatıştı . (S.K.: 393) Cakşı ele okşoyt... degen ümüt Kanaat-şanı cubattı . (S.K.:199)
cuk-	+		+						1	10	1. bir şeye yapışmak, takılıp ya da sarılmak, kalıntısı kalmak, sürünen izi kalmak; 2. hastalığın başkalara bulaşması, birinden birine geçmesi	Külüktün közü süzülüp, ürgülögönsüp ketip, kayra kuş sıyaktuu akırın selt etip oygonup, cerge cukpay cepceñil basıp turdu. (S.K.: 321)
cukar-								+	1	2	1. incelmek, ince hâle gelmek; 2. koyu, kararmış şeyin dağılması, seyrekleşmesi; 3. arıklamak, zayıflamak	Eldin conu cukarıp , arız aytuular, narı karap küñküldöp sögünüülör kündön küngö köböyüp baratat. (S.K.: 334)
cul-			+	+			+		3	25	yolmak, koparmak	Tekireñ urgan at üstündö alga culunup , kudu kanat kakkan tacaal kara c'rtkıç kuş sımal maydanga tüşkön kişini körüp, açılğan erini cabılbay nesteye kaldı Kanış (S.K.: 311) Koluna kesekalıp, taş alıp, a cön ele eki çeñgelin arbaytıp, es-akılınan acıraganday bakırıp culunup ...(S.K.: 581)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
culk-	+			+					1	11	1. ileriye doğru atılmaya ya da bölünüp çıkmaya gayret ederek birden hareket etmek 2. şiddetle ileri atılmak, çok sinirlenmek. 3. atılarak zıplayan cesur yürüyüşte olmak, atılarak doludizgin yürüyüşte olmak	Bir ubakta şarpıldap culkunup , çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcığa karmap, kurç tumşugu menen karsıldata çokup, canı karayıp moynun alga sozgulap...(S.K.: 266)
cum-		+		+					2	35	1. gözün kirpiklerini biri birine değdirip gözü göremeyecek hâle getirmek; 2. elin parmaklarını bükme, biriktirmek, yummak	Emi Kanaat-şa tirile, kırkma kara sakal eegin kötörö, birde eki közün çılk cumup , birde çakırayta çoñ açıp, küyö-bışa süylöp kirdi (S.K.: 207)
cumşa-		+	+						2	18	1. bir işi yapmaya ya da her hangi bir göreve birisini göndermek; 2. birini kendisi çalıştırmak, çalışmasından kullanmak, iş yaptırtmak; 3. harcamak, sarfetmek	Meymandardın attarının belin tarttır cigitterge dep, Karakaş ayımdı cumşadı . (S.K.: 697) İsxak, —dedi Atakul şaldıray, — önbös doogo cumşadıñ (S.K.:535)
cumşar-	+	+							1	24	1. sert ya da sert gibi olan, nesnelerin, suyun, nemin, ılıklığın vb. etkisinden dolayı ıslanmak, yumuşak duruma gelmek, yumuşamak; 2. gönlü yumuşamak, siniri kaybolmak, söze kanaat hasıl etmek	Közünün töbösi menen melteyip suz tiktep, bosogodo töbösi menen tik sayılıp baş urup turgan Atakul baatır-başını kördü da, kalamın stolgo taştap, ireñin saal cumşarttı (S.K.: 543)
cut-		+	+		+				3	24	1. ağızda bulunan yemeği, sıvıyı, yemliği vb. gırtlak adalelerinin hareketiyle yemek borusundan yutağa geçirmek, içmek; 2. sindirmek, yutmak; 3. yok etmek, öldürmek, tahrip etmek	Karaça argımakka meyiz koşkon kürüçtön cem ilip, Alımbek datkaga argımak üstünön köökörlöp kımız cutkurup ... (S.K.: 233) Beknazar kımızdı bir şimirip cutup , negedirtamşanıp toktop, oşol zamat başın ketörüp, Abildioktolup tiktey berdi (S.K.: 698)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cuu-	+	+	+			+			3	30	yıkamak, temizlemek	Karakaş ayım bayın bir çargıp tiktep aldı da:—Tigi beçara kanga cuulup kaydan cüröt? (S.K.: 334) İçtegi kirdi cuup , töştü töşkö tiygizip tabışkıla... (S.K.: 503) Kara tagımdı kızıya kanım menen cuuym go? degen oy cürögün sıdırıp öttü. (S.K.:534)
cuur-			+						1	4	yuğurmak, karıştırmak	Düyüm mömö, koon, darbız at tuyagına ezilip, ceksen bolup ılayga aralaşıp, kanga aralaşıp cuuruldu . (S.K.: 519)
cüdö-					+				1	4	1. belli bir sebepten dolayı rengi solmak, kuvvetten düşmek, dermansız kalmak, zayıf düşmek; 2. bocalamak	Közdörü kantalap, ireñi kubarıp, bırışı köböyüp, uykudan cüdögön . (S.K.: 16)
cügün-	+								-	1	1. yeni gelen gelin güveyin yaşça büyük akrabalarını ilk kez gördüğünde iki elini yanlarına alıp, belini bükerek ve başını eğerek saygı ifadesi göstermesi, selâmlamak, yükünmek; 2. yalakalık yapmak, kendini beğendirmeye çalışmak, yaranmak, özür dilemek, boyun eğerek hizmet etmek; 3. ağaçların, bitkilerin eğilerek sallanması	Atakul baatırbaşı şaşıp ketip, baş urup cügündü : —Men... Urmattuu Törö... Baatırbaşı Atakulmun. (S.K.: 542)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri									Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler	
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı			sıklık
cügür-			+		+		+	+	4	45	koşmak	...keede kötörmönü taştap ciberip sarala köpölöktödün artınan cügüröt, kanattuu köpölök ovodo deldektep biyik kötörölüp, kögültür zakımgı tönüp ketse, artınan köpkö karap eerçiyt. (S.K.: 272) Kün ene sıyaktuu meer tögüp, çildenin çeri baskan dahılardı cılıtıp, kan tamırlarga kubat cügürtüp, camıga birdey ırakım çaçıp cadırap turdu. (S.K.: 270) Karı adam çaş cigittey cügürüp, Karabekke barıp anın da kıykırığın. bastı (S.K.: 88)
cüktö-	+	+	+		+				3	18	1. iş hayvanlarına yük yüklemek, taşıta yük koyma; 2. <i>mec.</i> her hangi bir işi yapmağa görevlendirme, sorumluluğu yükleme; 3. bir şeyi birisine yükleyip çevirmek	Çoñ şaşke çende bir cigitke kımız cüktötüp, bışkan kozu böktörüntüp, Beknazardı eerçitip, Almambetti aldına tüşürüp alıp, Abil Oynok-Taştın kaykısında boldu. (S.K.: 156) İsxak eki miñdey koşun menen, üç cüz kızılnarga koş artıp, kıtayçaların cüktötüp, Karategin bağıtına karay col tarttı. (S.K.: 587)
cür-			+	+	+	+		+	5	406	1. hareket etmek, harekette bulunmak, vasıta ile gitmek; 2. niyet etmek, ...ye yakın olmak; 3. hizmet etmek, ücretle çalışmak	A kokus uşul ele ayaldaTamerlandın ruxu cürbösün? (S.K.: 676) Öz köñülüñö ceñil, öz canıña ceñil... —dedi da, tigi kör düynönün artınan cürgön...(S.K.: 557)
cüröksü-	+								-	3	korkmak, endişelenmek	Eç cüröks übö . (S.K.: 61)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
cütkün-			+						1	7	1. bir şeye yaklaşmak, yetişmek için ileriye doğru hareket etmek (hafif yerinden kalkmak), keskin, kararlı bir vaziyette ileriye doğru hareket; 2. belirlenen maksada, murada, amaca ulaşma ümidinde olmak, ümit ile ileriye doğru gitmek	Körktüü kız karlıgaç kanat kaştarın kerip, ülbüröp, birtike kılıksına cigitke asta serp taştap alıp, kesege ança da cütkünböy , özün sıpaa tutup, akırın kolun uzattı. (S.K.: 276)
cüzdöş-						+				1	görüştük, karşılaşmak	Tez ele, ordo cakşıları menen cüzdöşüü bapır-tapırı bütökön soñ (S.K.: 227)
											" Ç "	
çalık-	+								-	6	yorulmak	Col azabı belgilüü, atka urunup, çalıgıp , çañkap kalgandırısıñar, attan kongula, mına maydan, mına sayaban, es algıla, aziz meymandar. S.K.:703)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çap- > çaap-	+	+	+	+	+	+			5	110	1. hızlı koşmak; at çap-;at yarışları; 2. kesmek; balta çap-: balta ile kesmek; ketmen çap-: bel ile çalışmak (toprak kazmak); çöp çap-: ot biçmek; 3. atılmak; öz badyasına çaap: şahsi menfaati.	Bulardı bağıp oturuunun kacatı çok, tütüngö atçan, tütüngö kuralduu elet eli kereginde cer tütötüp toodon kuyugup çaap tüşüp kele beret dep bolcodu al.. (S.K.: 107) Ar kimibizdi ar cerge toroyto çaap ketet ko bu! (S.K.: 38) Bilbeym, kıımız köp, et köp, uşunday çakta kim sorondop at çaap cürör eken... (S.K.: 140) Kıynooçu kolun karmabastan kütpögön cerden kılıçtın sırtı menen tize söökö şak çaap ciberdi. (S.K.: 174)
çaç-	+	+	+		+	+	+	+	6	50	1. saçmak (püskürmek): şuraya buraya atmak; 2. serpmek 3. <i>mec.</i> israf etmek.	Ak kardın üstünö adam kanı çımındıktın gülündöy caynap çaçıldı... (S.K.: 599) —Cakşı atanın kaşık menen cıynagan mülkün caman uul çömüç menen çaçıp tügötöt degen ıras. (S.K.: 53) Soodanı çaçtım, Sayak cürgön biröo bolup baydın üyünö barıp, akı surabay bir cıl cılıksın kaytardım. (S.K.: 395) Sarıbay esin cıyışka ülgürö albadı, bürküt temir çeñgelderin arbaytıp, kurç tumşugun açıp, çekireygen kızıl tegerek közdörünön zaar çaçıp, oşol zamat kayra şuuldap kirip keldi. (S.K.: 268)
çak-	+	+	+				+		3	6	sokmak, ısırmak	Kayran buudaydı carıp-carıp ele basa beriptir dep, eneñ meni cılanday çagat kokuy. (S.K.: 335) Anı uşul sözdör cılan bolup çaktı. (S.K.: 89) Oşonun özün xanına da, kalkına da kalıstay süylöp, eki caktan teñ öktösün, taarınıçın esepke alıp, eki caktı teñ ıkka, elçilikke çaktırp... (S.K.: 369)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çağılış-	+		+						1	7	1. göz kamaştıran ışık (gayet açık ve parlak nesne hakkında); 2. aksetmek, parlamak	Kıpkızıl kan dirildep attı, keñ cayılıp catkan ak kiyizge, karday meñsiz ak kiyizge kızıl kan sapırıldı, küngö çağılışıp nur bolup çaçıradı. (S.K.: 70)
çağımda-			+						1	1	iftira etmek, kışkırtmak	...a kokus, süylöşüü ters aylanıp kalgıday bolso, bu orus oñitserinin kebin kiygen dımaqtuu aborigen urmatı uluk gubernatordun özünö çağımdap koyuşu mümkün degen çooçuloo kelip, aste toktottu özün. (S.K.: 653)
çaka-			+						1	1	tıkanmak, boğazında kalmak, boğulmak	Uurtunan cılcıp akkan kan kökürögünö kulanıp, kanga çakap , kolu üzöngüdön üzülüp, cer kuçaktap cıgıldı. (S.K.: 22)
çakçay-	+								-	12	kabarmak, gözleri büyük açılmak	Bir kempirdi toktotuşka çamañar bolbodubu? —dep nıktap suradı al, közdörü çakçaydı . (S.K.: 72)
çakçañda-					+				1	1	azmetmek	Uçkayak argımahtar aralaşa tiygen yadradan çakçañdap elirip kaçıp, ölüktördün üstünön... (S.K.: 20)
çakçarıl-	+								-	3	hiddetlenmek, ayrıntı kabarmak	A Tultemir! — dedi Kulkişi çakçırıla . (S.K.: 443)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çakır-	+	+	+		+				3	96	davet etmek, çağırmak	Uurtuna kan çıga tüşkön ele, al kirkirep alsız ün salıp, udaycını atınan çakırdı, anı cardamga çakırdı. (S.K.: 22) Kelçi beri, azamat,—dep uul balanı özünö çakırdı, bala kıyılıp keldi ele beşenesinen sılap, erkeletip, kamçını koluna karmattı. (S.K.: 564)
çakırañda-	+								-	1	1. gözleri faltaşı gibi açılmak 2. <i>mec.</i> çıkışmak.	Canagı, ölügñö otura kalayın kara takıya cok! —dep, alakanın şak koyup, közü çakırañdap, aldastap, öz açuusuna özü uukkan sıyaktuu akaktap turat. (S.K.: 387)
çakıray-		+			+				2	7	1. gözleri faltaşı gibi açılmak 2. <i>mec.</i> çıkışmak.	Barsın, — dedi Dombu çalır közün çakıraytıp artınan tiktep, — oşolor sikisin kesip berer beken? (S.K.: 322)
çakta-		+	+						2	2	takdir etmek, denemek	Bul betteşüü alıbizdı çaktadı. (S.K.: 380) ...Teñirberdi tartuunun kiyitine bir uloo dan çaktap, münüşkör oşogo iraaızı bolor dep içinen oylandı. (S.K.: 30)
çal-	+	+	+		+	+			4	56	1. şiddetli ve keskin vuruşla vurmak, çalmak (güreş sırasında) ayak çalmak; 2. kamçı ile vurmak, terkiye bağlamak; 3. (hayvanı) kesmek; 4. bakmak, yolu yoklamak; 5. duymak, işitmek; 6. kopuz ile beste çalmak.	...Musulmankuldun küñküldöp sögünüp kalğanın kulagı çalbay tınç attanıp ketti. (S.K.: 155) Eköbü buzulğan dubaldardı aralap, ar cerden ölükkö çalnıp, temteñdep oturuşup, sepildin kırına çıkçu tepkiçtin tübünö cetiştı. (S.K.: 486) Bul tarapka cañı kelatkanı belem, eki caktı köz kıyığı menen çalıp, tee alıstan sırduu tiktegen too baştarına köz kadap kelet. (S.K.: 304)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çalırayt-		+							1	1	eğri etmek	Tapkan bolso süyünöt, taanıgan alat... Dombu közün çalıraytıp , ireñi buzulup, uşulardın baarın ugup kelip. (S.K.: 322)..
çaldık-			+						1	1	1. çarpmak, çarpışmak; 2. yarı yanmak, bir parça yanmak	...aldı köz körünöo iç ooruuğa çaldığıp , sasıgan tokulga camına bük tüşüp cığıla baştaştı. (S.K.: 197)
çalışta-	+								-	2	dolanmak	Al sendirektep, çalıştap Bürküttün karayıp catkan kanattarının canına sulap cıgıldı... (S.K.: 269)
çalkala-	+								-	3	göğsü ve karnı öne çıkarmak	İsxak tak aldına basıp kelip, çalkalap tiktep, te biyikte turgan sarbazdın sakal baskan baş'ş kördü. (S.K.: 476)
çalkeşte-	+			+					1	2	karışmak; karma karışık olmak; arap saçına dönmek; mec çok zor durumda olmak	Uşul kez bütkül düynödö abal çalkeštenip , cer bölüştürüp alıp kaluu kızıkçılığı çoñ ölkölördü tike mañdaylaştırap salgan kez. (S.K.: 679)
çamala-		+	+						2	4	1. takriben tahmin etmek, 2. takdir etmek.	Abil bayagı şıñga cigittikten ötüp, caşı kırkka çamalap. , münözü da toktoo tartıp, denesi tolup, kapkara murut, sakal kütüp, kişi bolup kalgan. (S.K.: 155) Balapan Bürküttün cetilgenin, kündö bir maal koş kanatın duuldatıp küçün çamalap , küçkö tolgonun bilgen soñ ergip kök tiktep şaşıp kalgan ubağın kim körgön? (S.K.: 489)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çamın-							+		1	1	atılmak, saldırmak	...bir bağittı karay kara sel dey çamınıp katuu çabuulga öttü. (S.K.: 104)
çañda-	+								-	1	tozlanmak	Künügö keçkurun korbaşısı beş cigit koştıp çıgıp, dübürötö col çañdatıp çaap: —O tagamdın kunu büttübü? — dep kıykırıp, mırzasının kaarın tıydurup ötöt. (S.K.: 360)
çañır-	+								-	32	bağırmaq	Abil biy çañırıp koşumçaladı: —O! Aytıp koy!.. Teñirberdige aytıp koy! (S.K.: 359)
çap-	+	+	+		+	+	+		5	63	1. hızlı koşmak; 2. kesmek; 3. atılmak	Koco atpaydın kalkası saxıbkıran amir Temirdin ölkösün uşunday bıtıratkan, tıştan coodoy çapkan , içten kurttay cegen uşu tokson booluu özübekter dep tüşündürgön. (S.K.: 417) Bir uurtun tartıp cımıyıp gana koydu: Meyli, kayratı cetse Beknazardı başka eki çapsınçı , menin eşigimde! — degen oy ketti. (S.K.: 350)
çapçı-	+					+			1	6	ön ayağıyla, tırnağıyla yere vurmak (at, yabani hayvan hakkında)	Tars etken ün çañırdı, zor kök çımıl buudan çıñırıp, eki aldıñkı butu menen cer çapçıp , koş ayaktap tik tura kaldı da, alasalıp ketti. (S.K.: 37)
çarça-					+			+	2	24	yorulmak	Bul düynönün köyünön çarçadıñızbı ? (S.K.: 531)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çarda-	+				+				1	3	1. kurbağa bağırması; 2. kuğu kuşu ötmesi; 3. malûmat almak	Kölmö cerler bütündöy şalpaya, şalı da bışa baştağan, túbünön baka çardap , başı iyilip, cay ırgalıp, sarala şayıday ülbüröyt. (S.K.: 508)
çargı-		+	+						2	8	samimiyezsizlik, iğfal, doğru cevaptan kaçınma	Karı keñeşçi tomsorup, aylaker közdörü dırtıldep cooarasına tegerene çargıdı . (S.K.: 363) Kantalagan cüdöö közdörü çekçeyip, tigi kımkuut tüşürüp ötkün sıyaktuu ulam kısıp şatırıp cakındap kelatkan caktı dırtıldep çargıp , tınçı kete baştadı. (S.K.: 17)
çarıl-da-	+								-	5	cıvıldamak, yaygara koparmak	Er öltürüş kaday ekenin körsötöbüz biz dagı! — dep çarıl-dap cattı.(S.K.: 350)
çarpıl-			+						1	1	çarpmak	Közünö señselgen kök tokoy, köbüktönüp bürkülüp agıp catkan kaşka suu, üstünö salañdap şarga çarpılıp , celsiz tünü termelip turgan kızıl calbırak sambı tal elestedı. (S.K.: 486)
çartıl-da-	+								-	2	gümbürdemek, gürlemek	Ana! — dep çartıldap kıykırdı (S.K.: 89)
çataş-							+		1	1	1. karışmak, karmakarışık olmak, intizamsız bir hale gelmek; 2. sayıklamak	Bulardın ortosu uşunday çataşkan ki, bir cagı kıyramayınca tınçılık bolboyt. (S.K.: 169)
çatın-						+			1	2	sıkıca sarınmak , bağlanmak	Narı cakıncı kıştakka tabıp izdep barıp, andan belinen ıldıy gana ak mata menen çatınıp algan , başın da ak mata menen orogon karı industu eerçitip keldi. (S.K.: 627)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çatıra-							+		1	6	çatırdamak, takırtı yapmak	Tobokelçi candar örttöy çatırap , acal kanatına carmaşıp, kılıçtarın bulgalap, attan murda alga obdulup, iri aldıda dürdügüp baratıştı. (S.K.: 20)
çayka-	+	+							1	41	1. çalkamak, sallamak; 2. çalkamak, yıkamak	Co, co, — dep başın çaykadı abışka, — anetse da, erece şariyat col berbeyt, coop öz oozunan çığış lazım...(S.K.: 394)
çayla-	+								-	6	körleşmek	Saz, say ceektey arasına tobu menen töö kirip ketse tabılbaganday şıkala öskön kara kemiş, miñ türlüü çöp çaylagan , kalıñ çiy te alıstan ak kaymaldın çuudasınday ülpüldöyt. (S.K.: 185)
çayna-		+							1	7	çiğnemek	Aga bolboy kökçambıl buudan kızıy-kızıy, oozdugun çaynap , oor tuyaktarın türsüldötüp, Abil-biydin corgosun cöölöp ötö berdi (S.K.: 37)
çaypal-	+								-	11	çalkalanmak, sallanmak, dalgalanmak	Mingeni buurul corgo, ırğaktuu çaypalıp , üstündöğü mirzanı bir kıl etkizbeyt, oyun buzbayt. (S.K.: 304)
çebelen-	+								-	1	çabalamak	İt çebelenip , eesin tegerenip, korgogonsup ürdü. (S.K.: 438)
çeç-		+	+		+				3	51	çözmek, çıkartmak, halletmek	Kanış üygö kirkende Beknazar ali törgö ötö elek eken, kamçısın keregenin başına ilip, kılıçın belinen çeçip , cay kıbırıp, narı karap turgan (S.K.: 318) Kepiçin ulagaga çeçip ...(S.K.: 692)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çegin-			+						1	12	gerisin geri gitmek, çekilmek	...tütüngö uukkan Anciyandan çıkıp Asakege çegindi . (S.K.: 582)
çekçey-		+						+	2	22	1.ehemiyetli ve müstakil gözükmek; 2. hayretten fırlamak (gözler hakkında)	Kokondun çarpayasında çay içip oturganday anın eçtemeden kamsanabay, kamırabay oturuşu eldin eki közün ogo beter çekçeytti , kandaydır kataal küçtü sezdirep üşün aldı. (S.K.: 364)
çekirey-		+			+		+	+	4	18	gözünün gölgesiyle bakmak	Enesin tegerekteşip, çöönün baldarınday çekireyişip , kelgen kişilerdi çooçurkap tiktep oturuşat. (S.K.: 564) Biyler küdüñdöşüp, biri birinin etegin tartıp, kıcıgı kızarıp et baskan aç közdörün aldirtan çekireytişip , Menikinen munuku cakşıby, ıya? deşip, körüp kalıştı. (S.K.: 408)
çel-	+				+				1	6	çelmek, boynuzunu takarak bir yana çekmek(öküz hakkında)	Küröş başı beldeştirişke ulgürböy, tebelendide kalbas için özü ortodon çıga kaçtı Cañı palban boşoñ emestei, eki caktan cer çelişip ... (S.K.: 145)
çene-								+	1	3	ölçmek	Soo çakta a-bu deşet, kaçan canga cabır tüşüp, kara başka küç kelgende, alıs menen cakındın ortosu çenelip , kastın, dostun kadırı bilinet eken, Teñirberdi ake. (S.K.: 291)
çert-		+		+	+				3	29	çalmak, fiske vurmak	Keede calgız kızın, bürkütün erkeletkisi kelip, can termeltken acayıp mukamduu üñdör menen alardın köñülün kötörgüsü kelgende çertilüçü . (S.K.: 259) Tübünön kök kumdarı çertip , bürtüp kaynap turgan tunuk başat kelindin sürötün özünö tarttı. (S.K.: 38)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çette-		+			+				2	8	bir kenardan gitmek, bir yana çekilmek, sapmak, uzaklaşmak	Akboz argımakçan askerbaşı öz tegeregindegi tandalgan sıpaylardı okton çettep azdap ketençiktey berüügö buyruk kıldı da, özü bir top udayçı menen general Çernyaevdin aldınıkı küçtürünün colunda kaldı. (S.K.: 18)
çıçala-	+								-	1	adamakılı kızmak, kendinden geçmek	A Beknazar, çıçalaba sen dagı, — dep Abil biy Beknazardı karadı. (S.K.: 353)
çıda-	+		+						1	32	tahammül etmek, katlanmak, dayanmak	Kim çıdayt buga? (S.K.: 359)
çık-	+	+	+	+	+	+			5	780	çıkmaq (dışarıya yahut yukarıya hareketi ifade eden fiildir), içeriden dışarıya varmak, arkadan öne doğru hareket etmek, yerinden oynayıp görünecek duruma gelmek, yukarıya tırmanmak yükselmek, yayılmak (ses hakkında)	Emi akırın cetelep tışka çıgar . (S.K.: 301) Oşondo Musulmankul beykünö tuugandarının ömürün surap söz çıgarat , topurakka çekesin tiygizip, calınıp, şömtüröp aldıma cıgılat degen ele. (S.K.: 172) Akılsız Madalı ataları uluu emgek menen kuragan ordonun tarkin ketirdi, baarın kolunan çıgardı . (S.K.: 60) Kempir camandık kül menen koşo çık , kün menen koşo batıp ket dep, batıştı közdöy alıs ırğıttı... (S.K.: 317)
çıkanakta-			+	+					2	7	dirseklerle dayanmak	Tigi eki cagına teñ taştalgan kuş cazdıkka çıkanaktabay , tize bükköndön beri mandaş buzbay... (S.K.: 191) Sol kulagının üstünö sayıngan cüzbaşılık cıgası bar baatır bir oor top cıgıttırdın ortosunda körpöçö üstündö çıkanaktap , oygo batıp, bılk etpey catkan. (S.K.: 31)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çılan-			+						1	3	ıslanmak, adamakıllı ıslanmak, nemlenmek	...ar cerde tomurayıp, ar cerde biri birinin üstünö arta salına karşı-terşi catıp kalışkan — baarı öz kanına çılengan , aralarga, ayak koërgo çolo az. (S.K.: 182)
çımçı-		+							1	3	çimdiklemek	Kurmancan cesir kara şayıını çımçıp , akırın açıp, çooçup kayra taştap ciberdi. (S.K.: 243)
çımıra-	+								-	7	1. derinin üzerinde karıncalar yürüyormuş gibi bir kaşıntı, gicişme hiss olunmak; 2. unutmak, mahcub olmak	Közdörü çımırıp , arkaygan toolor teñselip, arçalar karaluu zayıp bolup köründü. (S.K.: 40)
çımırkan-	+								-	14	1. gergin ve heyecanlı olmak, enerji toplamak; 2. şiddetle dayamak, ıkınmak	Menin künööm emne?! Kıpçak! Kıpçak! Narmambet datka çımırkandı . (S.K.: 180)
çında-		+							1	17	lâyıkı ile, ciddiyetle, cidden yapmak	Anan, kудay kalasa, toru kaşkını çındap , suutup, çoñ maarege taptay baştaybız. (S.K.: 301)
çıñır-	+								-	17	can tırmalayan bir şekilde bağırarak, acı acı bağırarak	Tars etken ün cañırdı, zor kök çimbıl buudan çıñırıp , eki aldınkı butu menen cer çapçıp, koş ayaktap tik tura kaldı da, alasalıp ketti... Karaçal daldayıp uçup tüştü... (S.K.: 37)
çırıl-da-							+		1	16	cıvıldamak, yaygara etmek	Süyümkan uyasına cılan soylop kelatkanın körgön boz çımçıktay çırıldadı , aralcı tüşsöñörçü degendey ar kimge caloorup tiktep ıyladı. (S.K.: 372)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çırma-			+			+		+	3	9	yumak şeklinde koymak, bükmek, sarmak	Ordonun keçegi aybattuu bilermanı Kokon baza-rının ortosundagı atayın kurulgan biyik cıgaç sekide kara temir cıncır menen bek çırmalıp, üstündö iştaninan başka eçtemesi çok, calañaç turdu. (S.K.: 168) Cıgaçtardın baştarına çırmalıp, alıstan tarmal bolup körünüp, ulam cakındaganda ali kök mömölörün samsaalatıp şagın iyet. (S.K.: 279)
çırpı-		+						+	2	2	ince tabakaya ilişmek ve onu çıkarmak, bir nesneyi ince tabaka şeklinde kesip almak	Üstünö iyilgen sambı taldın uçun ulam çırpıp , köbük çertip, bir kunun-da şıldırıttap Çanaç suusu agıp catat. (S.K.: 382)
çıtı-		+						+	2	14	kaş çatmak, surat asmak	Abil biydin kabagı çıtıldı. (S.K.: 333) Kudayar-xan kabagın çıtıp, özünçö murdun çıyırđı Kişinin közünçö da çimkirebi? (S.K.: 461)
çıyral-	+				+				1	16	1. kıvrılmak, bükülmek (ince iplik hakkında); 2. pişmek, kuvvetlenmek, katılaşmak	A Atakul içten çıyralıp , akılına kelip eşikke türtüp çıgaruunu gana küttü. (S.K.:534)
çızıl-da-	+								-	1	sıcaktan cız cız olmak; <i>mec.</i> kavrulmak, pişmek (kavurucu sıcakla ilgili)	Cer een, kıştak een, saratan çızıldap , ülp-ülp etip ısık kerimsel gana cortup turdu. (S.K.: 509)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çirdelen-						+			1	1	kayıyla bağlanmak	Eki kolu, eki butukara temir cıncır menen çiderlenip , al azdık kılıp, kenep arkan menen eki karısının, butunan, moynunan baylap tört atçan tört cakka kerip alışkan. (S.K.: 614)
çimiril-		+				+	+	+	4	17	1. şiddetlice dönmek; 2. alabildiğine koşmak	Kösöo çalış kıl murutu tüktöygön, kabagı biyik, kaşı caaday çimirilgen , eç kaçan tap kılğandan irmelbegen kök sargıç börü köz. (S.K.: 253) Candap turgan nökörlör, udayçılar közünün ağı menen çimirilişip ... (S.K.: 16) Karakaş ayım kaşın çimirip ... (S.K.: 430)
çiren-	+								-	3	1. gerinmek, gerginleşmek; 2. mec. kurulmak, övünmek	İsxak çirenip , saal candalbas kılıp, anan butunun uçu da kıbırabay...(S.K.: 617)
çiri-	+		+						1	6	çürümek	Ne tışka çıgıp cer körböppüz, ne öskön bir elden taalam alalı debepiz — öz teribizge özübüz çirip , öz şorpobuzga boroku bolup, dımıp, sasıp kalgan ekenbiz... (S.K.: 244)
çirke-	+						+		1	3	takmak, birini ötekisine bağlamak	Üç katar boy tumarları aga çirkelgen üç katar küböktörü çılk kümüz baarın öz-özünö biriktirgen sarı kumurskalar day çirkelişken nipniçe cıncır-ları nukura altın okşoyt. (S.K.: 254)
çiy-		+	+			+		+	4	3	1. çizgi, hat çekmek, tersim eylemek; 2. kaydetmek (listeye geçirmek)	Tille teñgelerge alardın, ısmın çiydirip , a tille teñgelerdi özü cumşagan! (S.K.: 93)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çiytk-		+			+				2	3	korkmak, rahatsız olmak	Birinen da çiytkbey, zerikpey alardın küñküldöşö uzakka aytkan sözdörün ötö intaa koyup ugup...(S.K.: 215) Oşon üçün dañazaluu Buxara-i-Şariqtin kelbersigen dımaqtuu, şaani-şököttüü ökümdarı eç kimdi çiytkbey... (S.K.: 250)
çoçu-			+	+	+				3	45	ürkmek, korkmak	İ-i, bul öydö-süngönü emespi?! dep, tuuganına öktö da oylop, taarınıp, akırında çoçulap, söz maanisinen çalıştap, andan narı köñül tüpkürünön catırkoo sezim oygongoysuyt. (S.K.: 191) Bul çölkömdö ayıl tabılbasına közü cetken soñ, narı too arasına tereñdep kete beriştin çoçup, al küñkü cürüştü büttü dep, Cindi cüzbaşı kayra tarttı. (S.K.: 400)
çoğul-	+	+	+	+	+				4	64	toplanmak, yığılmak	Bugünkü türü bölök, tili bölök, dini bölök, tıştan kelgen coo ubağı bir başka — uşul azır estüü el bir döböğö çoğulat, estüü curtbaşı biröönü özüm debey, biröönü catım debey, koşup alat... (S.K.: 501) Özgöçö işengen kişilerin, sarkerlerin bir kündö çoğultup, keñeşke oturdu. (S.K.: 572)
çoku-			+			+			2	6	çöplenmek, gagalamak	Bir ubakta şarpıldap culkunup, çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcığa karmap, kurç tumsuğu menen karsılata çokup... (S.K.: 266) Eñ akırı, Abdıraxmandın tuugandarına küygönü, ıkkanı, mından narı da tuugandarın kanattuuga kaktırbay, tumsuğu çokutpay, öz kalkasına alganı bolup esepteldi. (S.K.: 413)
çoñoy-	+			+					1	9	büyüme, artmak	Oşol boydon Musulmankul elette çoñoyup, tuugandarına kiyyin erezege cetkenden kiyyin ketiptir. (S.K.: 139)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çooçula-	+				+		+		2	8	kuşkulanmak	Munu general baamdap koë turganday ce biröö cetkirip sala turganday cürögü çooçulap , içi bir kımıldap, bir sıyrılıp, başına kan dürgüp, canı tütöp, bargan sayın çıdamı bütüp barattı. (S.K.: 17) Çın ele Abdilla bek caktan çooçulap ... (S.K.: 680)
çooçun-					+				1	5	yabancı gelmek	Uşundan çooçundu . (S.K.: 319)
çooçurka/çoçurka -	+								-	3	yadırgamak, kaçınmak	Karı çooçurkap tiktep oozu boş salam ayttı. (S.K.: 27)
çormoy-		+							1	2	kalın dudaklı ve sükûti olmak, dudaklarını şişirmek ve ciddi görünmek	...Şeralini da tiktebey, baarın unutkan sıyaktuu üñküyüp, özünçö aksap imerile basıp, oozun çormoytup oygo battı. (S.K.: 130)
çoy-	+	+	+					+	3	24	çekmek, uzatmak	Mına, tört cakka çoygon tört caattı birleşişke köndürüp kör — makul deyt. (S.K.: 163) Zayıp tügötö içip, cigitterdi çın diti menen alkadı da ak kaymaldın buylasın çoyup , beesin temindi: —Çoñ ırakmat. (S.K.: 276)
çök-	+		+	+					2	35	1. çökmek, dizler üzerine düşmek (deve hakkında); 2. dalmak; 3. kocayıp kuvetten düşmek, düşmek, çökmek	...an üçün baarina kayıl an üçün baarina közün cumat, ot keç deseñ ot keçet, suuga çök deseñ suuga çögöt . (S.K.: 543) Iya? Bul ne degen zaman bolup ketti?.. deyt ontoo arasında anı sayın köñülü çögüp ... (S.K.: 590)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çögölö-	+		+	+					2	4	diz çökmek	Oşo zamat atçan kozak karatelder orop, üröylörü uça karda çögölöp oturgan öküldör çuu etip, tura kalıştı. (S.K.: 599) ...kutluk-seyit, nayman, kurama uruktarın kanga bölöp, kayradan bizdin iyık taktın aldına çögölötüp kelgeysiz! (S.K.: 378)
çögör-	+					+			1	4	1. diz üstüne düşürmek, çökmek; 2. batırmak	Caş mırza altın menen sayma çögörgön kızıl kımkap kiygen, butunda kök bulgaarı ötük, başında carlığı cok kök çalma. (S.K.: 304)
çömül-			+						1	3	dalmak, yıkanmak, banyo almak	Eç kaçan körböğön ele, Atakul bir çarxıp tiktep, andan tömöñ stolgo üñülüp oturgan fon kauşmandın ıstagan cargaktay kaşka başın, oygo çömülgön suz cüzün körüp kaldı. (S.K.: 543)
çubakta-			+						1	2	sürüklenmek	Çubagan kumurskaday köp asker şamapdan buyga añ-saylarga örüp öñüp kirişip, kök cılgından kıyratıp kırkıp ot cagışıp, suuk küzdün alsız nuruna çubaktaşıp kalıştı. (S.K.: 198)
çuba-	+		+		+		+	+	4	50	katar halinde gitmek, biribiri ardınca gitmek	Anın üstünö, eki iyninen ceñsiz karala kımkap akboz argımağın düñküygön soorusuna çubalıp , kölbüp basıp dağı körümsüz kılıp salgan. (S.K.: 16) Seldesi tördön bosogogo çeyin iyirilip çubalıp , Abdımomun bek kabagın tüyüp turgan Beknazar baatırğa barıp takaldı. (S.K.: 540)
çukçuy-	+						+	+	2	9	şişkin gözükmek (yanak hakkında)	Kızıl kımkap ton kiygen, başına çımkıy kök selde orongon, bödönönün kuyrugunday çukçuygan , ak sakalduu kişinin aldına alıp kelişti. (S.K.:535)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çuku-	+	+							1	4	kazımak, kazıyıp çıkarmak, oymak	Oşondo çok kılsam bolot ele, oşondo taktan tüşürüp, tigi Buxarada tentirep cürgön Mala bekti çakırıp alıp takka koyup, bu ant urgurdu közün çukutup taştap , musapır kılıp bir meçittin içine oturguzup salsam kolumdan kelet ele...(S.K.: 159)
çukulda-			+						1	1	1. çınhyan, madeni sesler çıkarmak; 2. ötmek	Caş xan çiyindi butunun üzöngülügün çiyinge taamay koyboy ele, içkeri çükögö çukuldap , sol kolun artına kayrıbay ele sol butun togonok kıla-kılbay ele toorumakçı bolo baştı. (S.K.: 137)
çulgu-		+							1	1	yürümek arzusıyla başını sallamak (at hakkında)	Ak taylak oydoloy bere balaga kiçine aybat kıla bu-u dep, tegerek kapkara közdörün caynatıp, başın çulgup , al dağı, bala da, oyunga özü şerik, señselip mañgan sayın moynundagı cılaacın şıñgırlap barat. (S.K.: 274)
çurka-	+		+		+		+		3	54	koşmak	Sıpaylar büt atka çurkadı . (S.K.: 311) Kel, öltürt! — dep, artınan taşkalıp çurkadı . (S.K.: 557) Ayıl çetinde çiy-çiy ündör çıgıp, bir coykondı sezgendey itter abalap tura çurkap , añğıça eki karaan cakındap kele berişti. (S.K.: 366)
çuulda-	+				+			+	2	11	uğuldamak	Tıştan baldardın çuuldap , ce alısırakta go, oynop cürüşkönü bilinet. (S.K.: 296)
çuuru-							+		1	2	dizi halinde yürüyüp gitmek, hareket etmek	Koydoy çuurutup ele ölümgö aydap bara berebi? (S.K.: 50)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
çüçkür-	+								-	1	aksırmak	...köç uzay berse kayra turup çoltoñdop codtup, nımdalışkan kara tumşugun kıymıldatıp çüçkürüp , katuulap celip köçtön kalbadı. (S.K.: 275)
çümkö-	+		+						1	11	örtmek, baştan başa kapamak	Başına kayra kara tün çümköldü . (S.K.: 473)
çürgö-	+		+						1	4	itinasız, üstün körtü yapmak	Oyuna eç arga çürgölbödü . (S.K.: 520)
çürüş-		+			+		+		3	10	buruşmak, kıvrılmak, büzülmek	Catkan ordunan öydö bolup, başına kara makmal topusun oñdop kiyip, kıynoo tartkan kişidey kabagın çürüştürüp , közün alsız üldürötüp, ayanıçtuu. (S.K.: 291) Eki çağında dağı börüdöy culungan kaşköy cigitter, al dağı eki etegi dalbaktap, aksap basıp, kıcırdan dağı kabagı çürüşüp , culuna basıp keldi. (S.K.: 131)
											" D "	
daa-			+						1	7	çekinmemek; cüret etmek, atılmak	Anı karmoogo eç kim daabadi , eç kimdin kolu barbadı. (S.K.: 67)
daamsız-			+	+	+				3	3	yemek yemek	Bir dastorkondon daamsızdırış gerek. (S.K.: 295)
daanala-	+								-	1	1.tane nüsha; 2. maruf tanınmış; 3. bilen, hakim (akıllı); 4. okunaklı, açık	Ulam berilip, daanalana berdi. (S.K.: 304)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
dabıra-	+				+				1	2	gürültü çıkarmak	Üstömdüktü alış üçünbü, kün batış taraptan general Çernyaevdin ayırım bölüktörü birinçi bolup kol salıp, tınımsız baraban dabırıp , art cagınan anda-sanda düñgüröp zambirek atılıp, cürök üşütkön sür menen kokon koşununun sol kanatın türö çıktı. (S.K.: 16)
dalbakta-	+	+	+		+				3	6	biçimsizcesine ve ağır ağır yürümek	—Tokto-o!.. Oy kimsiñ, tokto-o! — dep, ünü too cañırtıp, at ketken cakka karay dalbaktap çurkadı. (S.K.: 302)
daldakta-	+	+		+					2	5	Biçimsiz ve hantalcasına hareketler yapmak	Oşol uçurda eşik kars açılıp, daldaktap çurkap eşik aga kirip keldi: —Taksı-ır!.. (S.K.: 523)
daldala-		+	+		+	+			4	8	göstermemek için gizlemek, örtmek, perdelemek, himaye etmek	Miñ çaşa... —dep kübüröp, titiregen erinderi menen kübüröp, calt — calt karap ketençiktedi kempir, koldoru kaltırıp, carım can balanı kök köynökkö daldalap , conunan sılap, koltuguna çaşırıp ketençiktedi, şaşıldı, topton tezireek çıgıp ketüügö şaşıldı. (S.K.: 68)
dalday-		+							1	2	1. yatıp uzanmak, serilmek (kocaman ve biçimsiz birisi, veya bir şey hakkında) 2. biçimsiz, hantal ve şaşkın bir görünüşte olmak	Keñ üydün oñ kapşıtında moynun kayırıp, tumşugun cogdor cündörünün arasına katıp, tuurunda ürgülöp oturgan бүркүт мүнүшкеринин дабышın сезип, zor kanattарын daldayta sarı ooz balapanday cem tilep kıykıldap ün saldı. (S.K.: 257)
daldıra-	+								-	3	1. gevşemek kuvveti düşmek. 2. şaşırarak, afallamak	Şerali daldıradı . (S.K.: 100)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
dalilde-		+							1	3	delil getirmek, tespit etmek, kanıtlamak	Bul betteşüü eki cakka teñ sinoo bolup, orus otryadının bayagı turuktuu ruxun kayra dalildep , kayra bekemdep, mindan narkı bolor karmaşuularga dayardığı mıgımdığın körsötüp, a kokonduktardın cinin kagıp, arası beyırk ekenin açık baykattı. (S.K.: 210)
dañazala-					+				1	1	şöhret, ün kazandırmak, sensasyon uyandırmak	Cañı üyrötülgön azoo at minip, şamal menen carışıp, baatırlık, adamkerçilik, eldin işi, er cigittin mildeti sıyaktuu kırgız kuralgandan beri dañazalanıp kelatkan uluu sözdü uktu. (S.K.: 419)
darbı-	+								-	2	kızışmak, şiddetli heyecana kapılmak	Aldıñkı tolkundardı kılıçtın mizine tosıp, artın bat atar mılıktın oguna şirep, eregişçilerdin kuralı tüzük cagınan atayılap buytap, narkı darbıp çapkandarın köbürök bettep, uruş cürgüzdü. (S.K.: 379)
darday-		+	+					+	3	1	kocaman ve şişman görünüşte bulunmak	Beker ookat, doosuz mülk degende közdörü kıp-kızıl bolup çekelerine çıgıp ketken taloonçular adam kanı saz kılğan eröl maydandı kanattuu çegirtkelerdey samsıp basıp, eki caktın teñ ölüktörün coo caragın gana emes kiyimine çeyin sıyrıp özülörün kök asmandın aldına dardaytıp calañaç kaltırıp, culkuldaşıp talap çığıştı. (S.K.: 167)
dardaña-	+								-	22	biçimsiz, hantalca yürümek	Sarıbay toktono albay köynögün unutup, cılañaç dardañdap çurkadı. (S.K.: 267)
darıla-		+							1	11	tedavi etmek	A körökçö, ayıga elek cara bolgon kündö da, anı camıga taandık iştin kadırı üçün köptöp darılap , kalusuuz kılıp ayaktırıp koyso bolobu? (S.K.: 47)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
dayarda-		+	+		+			+	4	114	hazırlamak	İsxak kün muruntan dayardatıp koyulgan bektin cıluu tamına tüştü.(S.K.: 589)
dayında-	+								-	2	1. meydana çıkarmak, tarif etmek, tayin etmek; 2. hazırlamak	Türkstan general-gubernatorluğu dep ataldı, general-gubernatoru bolup general-ad'yu-tant fon Kauφman dayındaldı , a aga özü başkargan çölkömdö tınışam dese tınışa turgan, soguşam dese.
de-	+	+	+	+	+				4	3320	demek, söylemek	General-gubernator uurtunan cılmayıp: — Keliñiz, xanzaada! — dedi duvanaga. (S.K.: 473)
dıbıra-	+								-	1	1. tairtı yapmak; 2. çisemek, sepelemek	Baraban tınımsız dıbirap , sürgö sür koşup cattı. (S.K.: 614)
dımı-	+		+						1	9	rahat, hareketsiz durumda olmak, sukünet, sessizlikle olmak.	Demek, elge köp kılımdar boyu öz çıgına özü kaynap dımıgan . (S.K.:605)
dırkıra-							+		1	3	1. titreyen ses çıkarmak, titremek; 2. hızlı yürümek, tiz ses çıkarmak, gürelemek, hızlı kaçivermek ya da koşmak	Köptügünö salmakçı bolgon atçandar ölüm çaçkan möndürgö kayradan kayra kabılıp, kayradan taruuday dırkırap tögülüp kalıp cattı. (S.K.: 202)
dırılda-		+							1	5	titreyen ses çıkarmak	Köz iliner zamat eki karatel' anı dırıldatıp süyröp,sayma kınduu bıçağın belbagınan suurop alıştı. (S.K.: 602)
dikilde-	+		+			+			2	7	1. çarpmak (korkudan kalp hakkında); 2. emreder gibi bir eda ile gibi konuşmak	Otoo eesi butunun uçu menen dikildep , özü eşik açıp, keñ örgöönün törünö özü töşök cazıp, kuş cazdık taştap, cetine albay kaldı. (S.K.: 559)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
dildire-							+		1	5	dalgalanmak, sallanmak, sık sık sallanarak titremek	Ene baykuş uyasına cılaan kirip bara catkan boz çımçıktay can düynösü dildirep , aga etek ulaş cönödü. (S.K.: 131)
dirilde-	+	+						+	2	13	1. titremek; 2. ince, kuvvetli ve titrek cereyan halinde almak	Assalomu aleykum, uluu törö... carımpaşa... —dep ünü dirildep salam ayttı Atakul baatırbaşı. (S.K.: 543)
dirtilde-	+								-	16	beden, adale etleri keskin titreyip sinirlerin etkisi ile titremek.	Dirtildep kelip, tigindeyrekte but serppey iyirilip catkan ker tayganga kelip tüştü. (S.K.: 261)
ditte-			+						1	1	arzu etmek, istemek, gönül vermek	Eşim ketüügö dittenip , kayta kıyılıp toktop, tigi catkan kişi caktı tiktep kaldı. Abil biy sezip: - Ayta ber. (S.K.: 358)
doldoy-	+								-	1	biçimsiz, büyük, görünmek	Al cöölügöndöy, erinderi birdemeni kıbırıp, doldoyup uurttarınan şüüşün sarıgıp, için urup akırın ontoyt. (S.K.: 348)
domdo-		+	+			+			3	3	el değdirip dövmek, dövmüş gibi yapmak, biraz korkutmak	Kempir üñküyüp oturup bergen Beknazarga tegerene basıp, kolundagı kanduu ısıq öpkö menen çokuga, iyinge, kolgo tizege domdodu : —O, kuduret... nazari açtan sakta... tili suuktan, dili suktan sakta... eline attay arka, toodoy meder bolup cürsün... o, kuduret... —dep kübüröp domdodu, ırım ayttı. (S.K.: 317)
dostoş-						+			1	2	dost olmak, dostluk ilişkiyi kurmak	Koñşuları menen dostoşup duşmanın azayttı. (S.K.: 60)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
döörü-	+								-	1	yersiz, ilişkisiz sözleri söylemek, geveze söz söylemek	Karool booru açıp: —Koy, döörübö , musulman, — dedi, — süylöşüügö bolboyt, açuuma tiyseñ, kapkaktı caap koëm. (S.K.: 475)
dübürö-		+	+		+	+			4	30	ayak patırdısı,araba gürültüsü çıkmak	Sırttan dübüröp kuralduu evnux kirip keldi:—Lapbay, xanike ayım...—dedi kolun booruna alıp bosogogo toktoy kaldı. (S.K.: 122)
dulduy-								+	1	5	darılan, üzülen ya da beğenmeyen hâlde suratın asarak sessiz olmak, ters bakarak konuşmamak.	Kocolor Şeralinin uurtları dulduygan , çañ, attın teri katkan çokoyun içterinen kor boluşup catıp çeçtirişti. (S.K.: 96)
dumuk-				+					1	2	havasızlıktan, nefes darlığından muztarip olmak	Cıl oop, 1862-cıldın 24-fevralının tünündö Şatman koco, Kıdırbek datka, Kudaynazar türk çala uikuda tolgonup catkan xanın oygonuğa basışıp, oz ordosunda, öz töşögündö dumukturup öltürüp koyuşat. (S.K.: 223)
duulda-/düüldö-	+			+			+	+	3	50	patırtı yapmak, uğuldamak	Oşol 1874-cıldın cay aldında, at kökkö kara til bolup küçtöngön kezde, orun kotorup cönögön bal aarının uyugunday duuldap , dağı uraan kıykırıp, at tuyagınan cer düñgüröp, mıktı kuraldangan üç miñ aşuun eregişçi dağı Çatkaldan kara seldey kaptap tüştü. (S.K.: 403)
düküldö-		+					+	+	3	11	şiddetli çarpmak, dükdük etmek, güm güm etmek	Anın cürögün düküldötüp , capan atçandar orolup barattı... (S.K.: 21)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
düñgürö-	+			+	+		+	+	4	32	1. uğuldamak; 2. hesapsız çok olmak	Zamatta kımkuut tüşüp, at tuyagınan cer düñgüröp :- Gı-u-u! Gı-u-u... —dep, mee kañgıtkan çuu kötörö eregişçiler kaptap kirdi. (S.K.: 379)
düñküy-		+							1	8	kocaman, şişman görünüşte bulunmak	Oy basıp, zor dalısın düñküytüp eki butunun ortosun tiktep salbırap köpkö oturdu. (S.K.: 155)
düñküldö-	+						+		1	6	1. pat pat etmek; 2. <i>mec.</i> şöhet, haberi geniş dağılmak, ünü çok yayılmak	Dabıldar tınımsız düñküldödü . (S.K.: 70)
düpüy-				+					1	1	kalın olup kocaman görünüşte olmak	Ayrı beleske cetkende, narıtan te etegi munarıkka tönüp, iyirilip akkan xuusu küngö cıltıldap, ar cerinde top darak düpüyüp , meltildep kök özon közgö tartıldı. (S.K.: 698)
dürbö-		+	+		+			+	4	11	şaşkınlığa kapılmak, şaşkın, telâş eden hâlde olmak	Alardın artına cigitteri dürbödü . (S.K.: 157)
dürgü-			+						1	11	şaşkınlığa kapılmak, toptan gitmek	Munu general baamdap koë turganday ce biröo cetkirip sala turganday cürögü çooçulap, içi bir kımıldap, bir sıyrılıp, başına kan dürgüp , canı tütöp, bargan sayın çıdamı bütüp barattı. (S.K.: 17)
dürdük-			+						1	8	toptan gitmek, kütle karışıklığa uğramak, şaşkınlığa kapılmak	Bul cañı kabar col aluuga dürdügüp turgan beş cüz koldun kıyrına tolkun tüşürdü. (S.K.: 35)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
dürkürö-			+		+			+	3	27	Bazen düürldö olarak geçer. 1. gürllemek, güürültü yapmak, titremek; 2. bedenin gidişmesi, kuduran duyguda olmak; 3. çok çabuk tempoda bulunmak, toptan çabuk gelişmek	Sıpaylardın eti dürkürödü . (S.K.: 400)
düülük-	+		+						1	12	her türlü lesire rastlamanın neticesine bedeni acıtıyor, yakıyor, ısıtıyor vb. gibi duyguların oluşması, kasınmak, gidişmek	El düülüktü . (S.K.: 34)
											" E "	
eçkir-	+								-	3	hıçkırmak, acı acı hıçkırmak	—O, sadagam... Sadagam... ay... —dep eçkirip bozdop kelattı biröö. (S.K.: 67)
eele-	+	+	+	+					3	21	sahip olmak, işgal etmek, benimsemek	Oşol kezde orustar Üç-Almatığa Vernıy dep at koyup, tübölükkö dep eelep , küçtüü asker turugu kılıp alışkan. (S.K.: 239)
eendet-	+								-	2	tek başına bırakmak	Anın da aylası kurugan, katay sarker tokoy camıngan eregişçilerge barıp koşulup şek bildirbey bir-neçe kün aralaşıp cürgön soñ eendetip , bir beypil kündö kapıstan bastırıp, baylatıp apkelip berip kutulgan deyt. (S.K.: 404)
eerçi-/erçi-	+	+	+		+				3	110	birinin peşinden gitmek, takip eylemek.	— O, aylanayın şumkarlarım, caman atanın artınan eerçibegile , cakşı atanın izinen cañılbağıla, allau akbar!.. (S.K.: 561)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
egeş-						+			1	3	1.(başlıca demir hakkında) sürtmek; 2. kavga etmek, münazaa etmek	Kana, kalıstığınıdı körsöt emi! — dep, azırkı xan tukumuna taga, aga süyönüp aldirtan Abil biy menen egeşip , tizgin talaşip kelatkan Dombu idirkenektep, bir çeti matap, atayın çatak ırbatkısı kelip süylödü (S.K.: 323)
ek-		+	+						2	4	1. ekmek, dikmek; 2. işlemek (sürmek)	Eldi tegerete tiktep turup: —Köp cıldan beri silerge egin ektirbey , malbaktırbay, sooda kıldırbay, silerdi azgırıp cürgön, silerdi öz xanıñarga cek körsötüp cürgön buzuku,uuru İsxak karmaldı... — dedi carımpaşa. (S.K.: 613)
ekçe-		+	+		+				3	10	çırpmak, elemek, seçmek	Ordodo kördüm ele sizdi... dep koydu akırında. İ, kelipsiñ? degendi sezdirip, eegin akırın ekçedi avası. (S.K.: 153)
ekilen-	+								-	1	1. nazlanmak; 2. çıtkırıldım olmak	Küyüt ekilentip turganda kolu tiyip kalıptır Tultemirdin, makul, keçirimdüü atayı kılbağan soñ. Tuuganımdın uruşu torkonun cırtışı. (S.K.: 353)
eleñde-		+							1	1	bakınmak, korkarak bakınmak	Nasirdin öröpküp, eki caktı eleñdep karanıp, el düñgüröp kuttuk aytatdep turdu. (S.K.: 614)
elen-					+				1	1	elekten geçilmek, elenmek,	İldıragan cuka çatırlarınan toktolboy camgır elenip , köçük basar kurgak orun kalbay, ötmö katarınan ötüp, suuga tüşköñ çıçkanday şümüröyüşüp, ak caandan soñku çıkıroongo kök tumşuk bolup toñuşup, tınımsız bir betkey ırıldap cürüp turgan şamalga öpkölörün kaktırıp, aldı köz körünöo iç ooruuga çaldığıp, sasıgan tokulga camına bük tüşüp cığıla baştaştı. (S.K.: 197)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
eleste-			+						1	3	hayal meyal görünmek, göz önüne gelmek	Cazı-cayı kök şiberi köykölgön, küzü nan, koon cıttangan Ɔargana tüzü közü nö elestep , cüröğü mıkçıldı. (S.K.: 618)
eley-								+	1	2	gözlerini faltaşı gibi açarak sürekli bakmak	Birok, oozuna söz kirbey, tigi ordodogu eköbünün biri aygak bolgon şartı sak kılğan adam köñülü balkıldap ketkenin sırtına çıkara albay ireñi gana tamılcıp, bir esi çıkkand ay eleyip , oturup kaldı. (S.K.: 195)
elir-		+		+			+		3	11	1.kuvvet, enerji toplamak; 2. şiddetli temayüle malik olmak; 3. heyecana gelmek	Eñ aldında, eşik törd öy aldıda kulançaar argımak elirip , kamaş kulagın bir capırıp, bir tikçiytip, tıbray cortot. (S.K.: 515)
elteñde-	+						+		1	6	başını döndürerek, korka korka bakınmak	Biyik böktörüñçöktüü kapkara argımak elteñdep çetke celip cönödü. (S.K.: 314)
eltey-	+	+		+					2	27	tahassürle bakmak	Xandın kirpigi gana kıymıldayt, söz tögül elteyip oozu kurgap oturgan ele. (S.K.: 101)
em-	+	+			+			+	3	7	emmek (emziği, memeyi)	Oşentip al toolukt un sütün emgen , tutungan balası bolup eseptelinip kalğan eken. (S.K.: 139)
emgekte-			+						1	4	emeklemek (çocuk hakkında),dört ayak yürümek	Udayçı ün bere albadı, kaltırap, muunu şaldırıp, atına emgektep arañ mindi da, kulagın capırıp, atın bat-bat celdirip, kaçkan uurunun kölökösündöy kubañdap, karañdap cönöp berdi...(S.K.: 22)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
eñgire-	+								-	3	acı acı ağlamak, bağırarak, hıçkırmak	Ukkan kulagina işenbey, andan narkı sözdü ulay, esi eñgiredi . (S.K.: 540)
eñil-			+		+				2	27	eğilmek	İsxak süyünçüsü üçün attan eñilip cigitti kuçaktap öptü. (S.K.: 519)
eñkey-	+		+		+				2	34	bükülmek, eğilmek	Cüzü caynap süyünüp baştı kka eñkeydi . (S.K.: 262)
eñse-		+							1	4	şiddetle arzu etmek	Nasirdin bek da uşunu sezip, uşunu eñsey turganday . (S.K.: 335)
entik-	+								-	33	ağır ağır solumak	Al entigip , uçu titiregt turgañ kolun ukalap, kırs-kırs ettirip, cini kaytıp, emi emne kılarn bilbey, Emne ayttı özübüz caygarbaybızdı dep?.. (S.K.: 377)
epeñde-		+							1	1	çevik ve seri hareketler yapmak (kısa boylu çevik adam hakkında)	Kalnazar başın epeñdetip iykey, közün kıbıñdatıp kaldı. (S.K.: 421)
epte-	+		+	+					2	39	1. kolayını bulmak, bir işi ustalıkla, usulu ile yapmak; 2. tutkalla yapıştırmak	Can dalbas kılıp, biz bıyakta, carımpaşa menen eptep süylöşö albay, eptep alakaga kele albay catsak, munun kılğan işin kara?! (S.K.: 549)
erbey-	+								-	4	göze görünür olmak (her hangi bir küçük nesne hakkında)	Çokço sakalı erbeyip , anı sayın seldeydi Almambet. (S.K.: 151)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
erdemsi-	+						+		1	11	1. erkeklik, cesaret taslamak; 2. cesaretlenmeye çalışmak	Beknazar suz, mürdağı day erdemsiy albayt. (S.K.: 639)
eregiş-	+					+			1	20	münazaa etmek, çekişmek, rekabet etmek	İsxak ölüm menen eregişkendey , köñülü açık, kapaska tüşkön bürküt okşoş, ormoñdop eki caktı karanıp, Assalomu aleykum!Assalomu aleykum! dep, alik apganga da, ali kalbaganga da birdey carkıldap uçuraşıp öto berdi. (S.K.: 615)
ererke-			+				+		2	10	1. hoşlanarak, zevk alarak bakmak; 2. aşırı gücenme hissetmek	Kulkişi Abil biydi körüp, adildikti körgöndöy ererkep , bir çeti aktığına küyüp:- Enesin urdum oşo Dombunun! (S.K.: 349)
ergi-								+	1	10	sıçramak, atlamak, zıplamak	Nasirdin-xan küügö eridibi, ce özünün içki sanaası ergittibi , ce şarap menen çılımdıñ küçübü, közün süzüp, cüzü muñayım tartıp açılıp, akırın teñselip oturdu. (S.K.: 521)
eri-	+		+						1	16	1.erimek, izabe edilmek; 2. ağlamaktan tıkanmak (çocuk hakkında)	Nasirdin-xan küügö eridibi , ce özünün içki sanaası ergittibi, ce şarap menen çılımdıñ küçübü, közün süzüp, cüzü muñayım tartıp açılıp, akırın teñselip oturdu. (S.K.: 521)
erin-			+		+				2	2	tembellik etmek, üşenmek	İçkilik bara-bara köñülün cumşatıp, anı bardık oydon alaksıtıp, bardık nersed en erintip , akırın nıksıratı. (S.K.: 520)
erkele-	+	+	+		+	+			4	33	okşamak, nazlandırmak, şımartmak.	Sarıbay anı bala sıyaktuu erkeletip , akırın türtüp üygö kirdi da, özü köpkö kaysalanıp, ubara tartıp, kışa eşikti cip menen bosogogo tañıp bayladı. (S.K.: 433)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ermekte-		+							1	2	eğlendirmek, avutmak	Ömür kaminan sanaası tınç münüşkör kursağı tok baladay kolundagı kümüş kamçısının büldürgösün ermektep oynop oturdu. (S.K.: 28)
ertele-	+								-	3	sabahlayın, erkenden	Ertelep birdeme kılbasanız... (S.K.: 521)
esepte-		+							1	28	saymak, hesap etmek	Kılğan cakşılığın, camandığın eseptedi . (S.K.: 436)
esir-	+	+						+	2	6	1. sarhoş olmak. 2. kudurmak, taşkınlık etmek	Te biyikte bular dın ar bir kadamın eseptep köz salıp akmalap cürgön sıyaktuu kaalgıp, alabarçın aylanat. (S.K.: 385)
eskert-			+						1	11	hatırlatmak	Eñ akırı, koñşulaş mamleketter menen kandaydır bir deñgeelde alaka kılışa turgan zarıldık bolso anday işter keñeşilip cürgüzülüşü eki cak ka teñ eskertilgen . (S.K.: 329)
eskir-	+								-	4	eskirmek	Mına, emi mintip kabagının tırışı köböyüp, eti oorlop candın tınçın közdöp kalğan çağında, şumduktuu tüş eskirip , esinen çıgıp baratkan kezde, kütpögön cerden ordodo oodarılış bolup ketti da, tınçı cok sezimin kayra oygottu. (S.K.: 90)
este-		+		+				+	3	25	hatırlamak	Ayzaada oşon u estedi . (S.K.: 281)
etekte-	+	+							1	9	1. eteğine tutmak, 2. Takılmak, sırtışıklık etmek, ısrarla rica etmek	Too etektep , üç-tört tütün kiçinekey bir kıštoogokez keldi karatel' asker. (S.K.: 602)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ez-		+	+		+		+		4	20	1. ezmek, sıkmak. 2. zulmetmek	Bular Nüzüptü ezdi . (S.K.: 127)
											" G "	
güldö-	+	+							1	4	çiçek açmak	Kızdı, küyöönü alkap, köñül ırların, naz ırların sızılıp, kız oyun güldöp , küöldöp cattı. (S.K.: 280) Kızdı, küyöönü alkap, köñül ırların, naz ırların sızılıp, kız oyun güldöp , küöldöp cattı. (S.K.: 280)
											" İ "	
iç-	+	+	+	+	+	+	+	+	7	63	1. içmek; 2. yemek	O, suusun içelibi ?..—dep, kumuranı cumuşkerdin kolunan aldı. (S.K.: 482)
içirkenip-	+								-	1	ürpermek; ihtiyarsız ırkilmek	Ayzaada içirkenip , kolun kalkalana berdi: -İy... oy, bala... Köynögümü suu kılasıñ! (S.K.: 335)
içkeriştir-	+								-	3	henüz yanıp bitmemiş olan odunları ortaya atmak sureti ile ocaktaki ateşi düzeltmek	Tün bir ubak, birok birtkelep cañılup, içkeriştirip , Kurmancan ottu öçürböyt. (S.K.: 216)
idirkenekte-	+								-	2	mahmuzlanmak (üzengiye tepinerek)	İsxak idirkenektep koş artın tiktey berdi. (S.K.: 587)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
il-		+	+		+			+	4	43	takmak, iliştiirmek, asmak	Musulmankul koş mizdüü oor kılıçtı kanga bölöp aldı da, oşol kinsız boydon, uçunan möltüldöp kan sarıkan boydon Şeralinin beline ildi . (S.K.: 71)
imer-			+	+	+		+	+	5	61	çevirmek dönmek, çevirip, döndürüp, bir yere toplamak	Sarıbaydın közdörü korkunuçtuu çekireyip, dırtıldep, ulam çoñoyup çekireyip, ker taygandı imerdi . (S.K.: 261)
irenci-								+	1	3	nefret etmek, egrenmek	Bırok, öz ölkömö, öz elime bapası cok mansap, bıylik meni irencitti . (S.K.: 455)
irge-	+								-	17	bir şeyin içinden irilerini, büyüklerin vb. seçip bölmek, seçim yapmak	Bir çağı bul elge tuugan, bir çağı ordonun atalığı bolup eseptelgen kadırluu da, oozunda emi, kabagında sürü bar datka meymandı canday turgan cergilik bıyler, kındırbey kızmataına cürö turgan sıyda, elpek adamdar irgelip çoğuluşkan. (S.K.: 186)
iri-		+							1	2	ekşimek kesilmek (süt hakkında)2. çürümek	Mına, körüp algılaçı, uşunday kişiler uşu kebetesi menen bızdın işti belge gana tebet, koşun için iritet go...—dedi dağı ele cumşak. (S.K.: 381)
irme-	+	+							1	19	1. göz kıpmak,göz yummak. 2. çekmek(tüfeğın tetiğini) 3.nışan almak	Bırok, köz irmelbeyt . (S.K.: 210)
işen-	+	+	+				+	+	4	92	birisinin söyledigine, duyduğuna, gördüğüne inanma, belli bir inançta bulunma	Özü erdemsip, özü azireti xandın köñülün işendirip , özü baştagan kazat uşintip ele şaınsız, dañksız bütüp kalabı?! (S.K.: 206)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
işte-	+							+	1	13	çalışmak, yapmak	Biz bilgenibizdi işteybiz . (S.K.: 413)
iter-	+								-	2	itmek	Küçtüü koldor kayda iterse , kayda türtsö, oşol cakka mayıştı, çok tüşüp barattı. (S.K.: 69)
itirey-				+					1	2	sıska, çelimsiz olmak	Te narı cakta zıkım soodager itireyip karap: Dağı bizdisoodadan kakmayboldu a bu duvana?! dep, kıcırnı kelip, küñküldöpoturdu. (S.K.: 570)
iyger-		+	+						2	9	eğdirmek	Molla Alımkul murda ele ordo askerin öz kol aldına iygerip algan soñ askerbaşı katarı oşol boydon kozgolboy kaldı. (S.K.: 228)
iyik-	+								-	5	gönlü yumuşamak, neşlenmek	İçi iyigip , este başın iykep. (S.K.: 450)
iy-	+	+	+	+		+		+	5	55	eğmek, bükmek	Mömölüü bak, türkün cemiş şağın iyet . (S.K.: 451)
iyke-		+					+		2	156	inandığını,desteklediğini,doğru olduğunu belirterek başı sallamak	İsxak salbıragan Atakuldu imerip tiktey oturup, özünçö kaygırıp, özünçö iykegiledi . (S.K.: 533)
iyile-	+								-	3	sepilemek, debagat etmek	Çatkalga çeginebiz, usta cıyıp kural casatabız, ok kuydurabız, darı iyletebiz . (S.K.: 381)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
iyemen-				+	+				2	3	sıkılmak, utanmak	O, anda biröddön iyemeniş , bardık ubakta abaylaş, bardık ubakta tartınış, eñ akırı kelip, köz karandı bolup, özüñdö özüñ kor tutuş çok ele. (S.K.: 80)
iyreñde-				+				+	2	3	kıvrıla kıvrıla gitmek	Küü-küü... şau-şau... para bir kununda aylanıp, suu bışılıp ak köbük çertip, tömөndөy köbüğü taragan kara suun un betinde togolok baştuu ak cılan bolup iyreñdep , kaltıldap ay cattı. (S.K.: 338)
iyri-	+		+				+	+	3	33	1.iğirmek, bükmek; 2. sürerek küme haline getirmek, çevirmek	A bir kültüygön kara kız eç köñül burbaganday, sanına kıcırlana canıp iyik iyrip , kıygaç oturganı boydon otura beriptir deyt. (S.K.: 256)
izde-		+			+			+	3	69	aramak	Mına uşu, kaydagı bir sanda co ktun artın an izdepbiz , uşintip ubara bolup. (S.K.: 417)
											" I "	
ıdıra-	+				+			+	2	9	dağılmak, saçılmak	Buudaydın orulganı orulup, kırman çetine çarkap bolup cıyılıp, orulbaganı kıpkızıl bolup celge kölbüp, danı ıdırap tögölüp turat. (S.K.: 508)
ıkşal-	+				+				1	6	1. tıka basa doldurulmak; 2. dolgunlaşmak	Gm... Uşintip ayılıñızga kelip kaldık, ake! — Musulmankul birtike ıkşalıp , cılmayuuga araket kılıp. (S.K.: 154)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ıkta-	+		+						1	26	1.rüzgardan sığınacak bir kuytu yer aramak;fena hayvandan saklanmak; 2.sığınacak yer arayıp birbirine sınıksı	Bul köksöo Taşkenge bek bolup kalgan Şatman koconun talamına töp kelbey, al astırtan molla Alımkul caatına ıktadı . (S.K.: 228)
ık-			+						1	2	1. rüzgardan kaçınmak için onun estiği tarafa gitmek, fena havadan barınmak; 2. (ot hakkında) yatmak, eğilmek; 3. mec. ödü kopmak, korktu	El dür ete coop ün çıkkan cak ka ıktı . (S.K.: 173)
ılayıkta-			+						1	3	uydurmak, yoluna koymak	Birok, ordo ökümdarları ar dayım oşol kol aldına birikken üç taypa curtan emes, ata murası eske alınıp, bul eski cobo şariyat erecesine da ılayıktalıp , kaçankı bir kezde çok bolup ketken xan tukumunan tabılıp, kötörülgön. (S.K.: 196)
ılcay/ırcay-			+						1	5	sırıtmak, sırtarak gülmek	Taanişka da, çooçunga da, uluuga da, kiçüügö da ılcayıp külüp uçuraşıp cürgön, dayıma şaa müyüz ögüz minip, bada! bakkandan başkanı bilbegen, çınında çöptön başkaga zıyanı çok, bir beçara, momun boluç. (S.K.: 295)
ıldıyla-				+					1	4	aşağıya inmek, yayladan dağ kenarlarına göç etmek	Cay ayagında ıldıylaşat . (S.K.: 701)
ılğa-	+	+	+						2	9	seçmek; ayırmak	Eregişke katışı barın, cogun ılgabay erteñkige cürök titiretken taalim bolsun dep, colmo-col kıştaktardı, ayıldardı bir tegiz kıyratıp cürüp olturdu. (S.K.: 382)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ımda-		+							1	9	işaret etmek	Emi taamay uktu okşoyt, karı kızıl eegin caba albay, kıcıgına şoro toktogon kızıl közün alsız ımdalap , carçı ketken caktı kolun serelep tiktep: — E-e...—dep, içinen kübüröp, oy basıp turup kaldı. (S.K.: 465)
ıñala-					+			+	2	1	ağlamak (bebek hakkında)	Sultan Babır balasın taştap ketken cerden köçkö cayıt çalıp ötüp baratıp, ali el kono elek too arasın an caş balan ın ıñalap ıylagan ünün ugup, ulap barıp, badaldın tübündö turgan cabuuluu altın beşıkti taap alat bir adam...(S.K.: 56)
ınan-			+						1	4	inanmak	Bardıgı maanige ınanıp , moyun salıp oturup kalıştı. (S.K.: 72)
ıñğıran-	+								-	3	yavaşça inlemek	...köç aydagan kişilerdin bakıldagan ündörtü, ıkşoo ögüzdör ıñğıranıp , enesinen adaşkan kulundar çırlıdap kişenep... (S.K.: 273)
ıñkı-	+								-	2	pek çok olmak	Tigi suuktan öñü ketip, katkan bıştıkta yargarıp turgan tilmeç tüşünüp, ooz açpay ıñkıyıp turdu. (S.K.: 600)
Intıl/umtul-			+						1	7	yeltenmek, ileriye atılmak, hucüm etmek	Çoñ iyri tumşugun açıp, şaşıp, şabırt çıkkın cak ka ıntılıp , ormoñıdop tıncı ketti. (S.K.: 259)
ırakattan-	+								-	3	rahatlanmak	Nüzüp kıımızdı dem albay şimirip içti da, ırakattanıp , kubattanıp, cüzü tamılcıp, cooşup oturup kaldı...(S.K.: 72)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ırba-		+							1	10	büyüme (yara hakkında)	Cön boluñuz emi, — dedi aga Şabdan, — keçirim surasañız köñül ooruganga sebep bolgon etiyatsızdıktı kayra esine salat, oorugan caranı kayra ırbatat , bilmeksen bolup, kabagıbzıdı carıgırak tutunup cürölü emi, mayor! (S.K.: 653)
ırda-	+	+	+		+	+	+	+	6	21	şarkı söylemek	Köñüldö emne bolso, açık aytıp, tişterin kaşkayta külüp, cürögünün köksöösün tartınbay ortogo salıp ırdap keñ peyil cigitter bolor ele. (S.K.: 80)
ırğal-			+					+	2	8	sallanmak,kımıldamak	Biliner-bilinbes kölbügönsüp turgan avaga şamdın ülbürögön calını akırın ırğalıp , İbragim Xayal menen kalanderdin ortosun küñgürt carık kılıp turdu. (S.K.: 76)
ırğı-	+	+	+		+		+		4	45	sıçramak, atlamak	Oşol uçurda ekinçi baatırdın kolundagı kanduu kılıç kökkö ırgıdı . (S.K.: 314)
ırılda-							+		1	7	hırlamak, gömürdemek	İttey ırıldaşıp , mısıktay kıyıldaşıp talaşıp catkandarga aralaşıp kalgım kelgen cok. (S.K.: 695)
ırımda-	+								-	1	1.alâmetlere ve fallara inanmak; 2. herhangi bir nesneyi talih denemek için almak	Salt bilgi solto kadırluu datka tuuganının urmatın anı sayın kötörüp, te Kokondun özünö ugulsun, içi cakşı tuuganga süyünüş, içi aram duşmanga küyünüş bolsun kılıp, ırımdap , tigi ele ökümdarlardıñ özünö kılınçu urmat belgisi akboz bee çaldırıp. (S.K.: 188)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ırkır-	+								-	2	gömürdemek, hırlamak	...ar taypañda birden bek, at üstündö cürgön kep, kep cuguşpay ırkırıp , kelişe albay tınçırak. (S.K.: 180)
ırsay-/ ırcay-	+	+					+		2	9	sırtmak	Kalander tañ kalganday ırsayıp tiktep toktoy kaldı. (S.K.: 179)
ısı-								+	1	14	ısınmak	Ya, aylanayın, — dep ciberdi kara neme çoñkara körpö börk aldınan eki közü çakırayıp, —can kebiñdi ısıtam , aytıp koeyun, uşul işke carapber, ayt aziret törögö...(S.K.: 655)
ışkır-	+								-	7	ışlık çalmak	Oşol uçurda birdeme şuuldap, kulaktı cep ışkırıp , düñgüröp ötüp, cerdin üstünö, cakın ele tüşköndöy boldu. (S.K.: 484)
ıyğar-			+		+			+	3	4	göstermek (namzeti) evvelden tahsis etmek	Canada, mindan tışkarı azireti ak paşanın kazınasınan sizge cılına üç cüz som ölçömündö kömökçü karacat ıygarılat . (S.K.: 686)
ıyla-	+				+				1	94	ağlamak	Katındar çuruldap, ozondop, baldar enelerinin etegine başın katıp çırıldap ıylap , kıştak çuuga boldu. (S.K.: 599)
ızala-		+							1	2	kışkırtmak, kızdırmak	Keçeği añkoolugu üçün anı ömürünö bir arman bolguday kılıp, oygo bastırıp koymokçu ele, birok, Almambettin asteydil coobu kayra özün ızaladı , cinin keltirdi. (S.K.: 152)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ızıl-da-				+	+				2	5	acı acı sesler çıkarmak	Oşondo tuştustan ızıldap kıykırışıp, ok tiygenine, ölgönünö karabay cabılıp, akırı anı arabadan süyröp tüşürüşti. (S.K.: 536)
ızırın-	+				+				1	9	hiddetle üzerine atılmak, yumruklarla saldırmak, dövüşe hazır bulunmak	Üydön Esenbay biy ızırındı: —Karma! Karma kuturgan kaldı! (S.K.: 83)
											" K "	
kaala-	+	+							1	13	istemek	Kuda kaalasa, silerdin da sazayıñardbı koluñarga berebiz, xan tügül! — dep kalçıldap cattı bir abışka. (S.K.: 464)
kaalğı-	+			+	+				2	8	1 uyuklamak, yarı uyumuş durumda bulunmak. <i>mec.</i> pinekleme; 2. tembelce ve gayet ağır hareket etmek	Beknazar çımırkana tištenip, közün süzüp, at üstündö kaalğıdı...(S.K.: 699)
kaarı-	+								-	1	kızgın demir ile yakmak, kızgın demirle damga basmak, yakmak, kavurmak	-Oy, Dombu! — dedi karı, söömöylöp saya körsötüp kaarıdı: — Dombu! Bul cer cıyın, ordodon kişi kelip olturat! (S.K.: 46)
kabarçıkta-							+		1	2	öfkelenme, kızma, hırslanma	Dutar! — dedi katuu Nasirdin-xan, eşik aga eşikke atıp çıgıp ketken soñ, al ıylagısı kelgendey kabarçıkta, buulup özün arañ toktotup: (S.K.: 523)
kabatta-	+				+				1	3	tabaka tabaka yapmak	Köçtün aldı kapkaçan cayıktan ötüp, andan narı kabattalıp körüngön çaşıl adırlardın içine kirip ketip catıptır. (S.K.: 280)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kabarla-	+	+				+			2	8	haber vermek	Ökümdar... azireti Sultanmurat bek...—dep kabarladı . (S.K.: 519)
kabış-		+							1	1	sövüşmek, küfretmek, dövüşmek	Bir iyninen bir iynine ötköröt, bürküttün küçtüü tırmaktarı akırekterin kabıştırat . (S.K.: 266)
kabil-		+	+						2	29	1.rastgelmek, karşılaşmak, birleşmek; 2.düşmek, kapılmak	Köp kol tuştuşunan kök dayra şarkırap akkan biracayıp ölkögö kabilat . (S.K.: 633)
kaç-	+	+	+		+		+		4	161	kaçmak	Anın aylası tügönüp turganinkörüp oturbaybı Beknazar?! .. işi kaçat , kişi kaçat...degen uşubu... dep, arman küü keldi diline. (S.K.: 586)
kadal-		+	+				+	+	4	30	saplanmak, çakılmak	O, caratkan, özü go?! degen oy köñülünö kadaldı . (S.K.: 448)
kadırla-	+	+						+	2	5	hürmet etmek, saymak, takdir etmek	Biz couñgerdin erligin kadırlaybız , bizge duşman bolgonuna karabay. (S.K.: 692)
kaduula-	+								-	1	dağ yamacından yürüme	Sarıbay kaduulap köp kıldırdı. (S.K.: 266)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kak-	+	+	+			+		+	4	93	1. vurmak, çarpmak, çırpma, kakmak, çakmak; 2. korku vermek için bağırma; 3. es.(bu manayla daha doğrusu öpkö kak); 4. bağır kak- lâlâlık etmek, üzerine titremek, itina ile terbiye etmek; 5. ısrarla rica etmek	Abışka O, kagılayın , ürgülöyün!.. dep, kolunan silkip-silkip erkeletip koydu. (S.K.: 448) Munu körüp: “E-e, talaşsañar eç kimiñe berilbeyt dep, etegin kagımp... (S.K.: 249)
kakal-	+								-	1	tıkanmak, bir şey yerken boğazına tıkanmak	Sultanmurat bek kakalıp akırın salam ayttı. (S.K.: 529)
kakay-			+						1	1	1. arkaya doğru bükülmek, iğilmek. 2. <i>mec.</i> mağrur bir tavırla başını kaldırmak	Kakayganga kakaygın maşayıktın uulu emes, eñkeygenge eñkeygin atañdan kalgan kul emes. (S.K.: 45)
kakşa-	+	+							1	3	1. hıçkırmak, acı acı ağlamak; 2. sancı yapmak; 3. çok konuşmak	Bu baykuştu zar kakşatıp , sevgili kayda tentirep cüröt boldu eken?... (S.K.: 114)
kakşı-	+								-	2	kurumak	Te tüzöñdö baş cagı ulam soolup tügönüp kelatkansıgan, kirgil tartıp ileñ-salañkıldırıp agıp, kakşıgan saydın ortosunda birtkesuu cattı. (S.K.: 618)
Kakta-		+	+	+					2	2	1.kurutmak, kavurmak, kızartmak (kap içinde değil şişte); 2. hayvanın sütünü son damlaya kadar sağmak	General eerge köçük basıp, otko kolun kaktay baştadı . (S.K.: 603)
kal-		+	+	+	+			+	5	990	1. kalmak, geri kalmak; 2. kal fiili yardımcı fiil rolünde işin beklenilmemiş olduğunu gösterir	Cürögüm cat cerde kalbasın , cürögümüz Mekemde catsın... (S.K.: 629)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kalçıldı-	+	+			+	+	+		4	31	1. (soğuktan) titremek; 2. homurdanmak, mırıldanmak	Nüzüp içinen kalçıldap , kataal ün menen, akırın süylödü: —Ana! Eñ işengen kişibiz. (S.K.: 109)
kaldasta/kaldalast a-	+								-	9	telaş etmek, bir işi acele, telaşlıca, şaşkın bir halde yapmak	Öz ünün özü taanıbay bakırıp, kaldastap , boz üygö barıp bir urunup, şaldıray tüştü. (S.K.: 433)
kalday-	+						+		1	9	öne doğru çıkık olmak, kabarmak, biçimsiz şekilde bulunmak	Oboço döñdögü kara buluttay kaldaygan bilermamdardın tobu kıymılsız, ünsüz kaldı. (S.K.: 315)
kala-	+								-	2	1. daire şekli vererek, biri biri üzerine dizmek; 2. örmek, yükseltmek (duvarı); 3. tutuşturmak	Örgöö cılıksız kalı kilem kalanıp , kiyiz, şırdak töşölüp, törünö ayuu talpak, oşol cıldagı erte kelgen küzdün ırayına caraşa cıluulangan. (S.K.: 186)
kama-	+	+	+						2	22	1. çevirmek, sarmak, kuşatmak; 2. tevfik etmek	On miñ aşık kol menen barıp, Nüzüp Kokondu kamadı . (S.K.: 74)
kamçıla-		+	+						2	7	kamçı ile vurmak, kamçılama	Töölördü şakıldata kamçılanıp , teminip baratışat. (S.K.: 553)
kamda-		+	+						2	17	hazırlamak	Kıçı süylögöndü koyup, ariyetine kamdan . (S.K.: 354)
kamın-	+		+						1	7	itina etmek, tedbirli almak	Eki coloçu bir az çırm etip alışkan soñ colgo kamınıştı . (S.K.: 561)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kamıra-	+								-	8	merak et	Al oylonup, kayra-kayra İsxaktın cüzünö kunt koyup tiktep oturup, cay, kamırabay oturup söz uladı. (S.K.: 482)
kampay-	+								-	1	1. kabarmak, şişmek; 2. <i>mec.</i> kibirlenmek, fodul olmak	Eñ murun meyman kelatkanday, kampayıp eşikterine çıgışıp, ürgön itterin O, ket! deşip tıyıp,beri basıp, tosup kalıştı ele, aldınan ürüp çıkkın itterdi togoloto atıp, kaptap kirgen türün körüşkөн soñ üröylөрü uçup, koldon emne kelmek, daldırıp turup kalıştı. (S.K.: 602)
kamsana-	+				+		+		2	3	merak etmek	Emi kamsanabañız , öz-öz ordunda bolot iştin baarı... (S.K.: 686)
kamtı-		+							1	1	1. birleştirmek; 2. <i>mec.</i> bir iki lokma yiyemek (bir parça yemek)	Mına Sarıbay azır bu bayırkı küünü cüröktü alpıktırgan keñdik kamtıy , sezimdi dürkürötkön kubattuu sür menen, ubakıttı tık toktotup, cay açtı .(S.K.: 259)
kana-								+	1	4	1. kanamak, kan akıtmak; 2. kan dökmek, kesmek, kırmak	Elikke çıgıp ali kelin sının buzbayt, atañdın arbayı, kazak katınının sogonçoğu da kanabadı ...(S.K.: 399)
kan-	+	+		+					2	23	tatmin edilmek, kanmak	Birok, tüzük mookum kanbadı ... (S.K.: 81)
kañğı/kañğğı-	+								-	2	baş yahut başı kañğğı,yarı aklını kaybetmek	Çuu tüştü kıştak eli, baldar ıylap... baş kañgıp , köz karaylap... cıgıldı köbü ömgögünön attardın, kıyıldı köbü kılıçınan çapçañdın...(S.K.: 341)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kañğıra-					+			+	2	9	1. çınlamak (kof madenî nesne hakkında), büsbütün boş olmak; 2.afalamak, şaşırarak	Erinderi titiredi, emnegedir eki közü Abilden öttü, Abil anı tiktebedi, oozuna eçteme kirbey cigittin başı kañğıradı . (S.K.: 69)
kañırsı-	+								-	1	fena kokmak	Koyço muuzdalıp, ısıp kanı kañırsıp , tepselenip çaçırap, gül sayma tüşürüp, ak karga ırañday siñip catat Madamin inak! (S.K.: 588)
kañşıla-	+								-	2	inilti sesler çıkarmak (köpek yavrusu hakkında),çığlık koparmak	Oşol ubakta at dübürtü taptakır cogolup, kañşılap ürüp eerçigen iti kayırılıp kelatkan ele. (S.K.: 302)
kantala-	+								-	10	kızarmak, morarma (mes kamçı ile vurmaktan vücudun kızarması)	Közdörü kantalap , ireñi kubarıp, bırıñı köböyüp, uykudan cüdögön. (S.K.: 16)
kant-	+								-	55	kanet (t sesi yumşak telaffuz edilir) nasıl hareket etmek, ne yapmak	Kantebiz , başka argabız çok go, kaşköylük kılsak,bekzaada tuura aytat, koşundun uyutkusun çok kılıpalganı turabız go?... (S.K.: 586)
kapşır-		+							1	6	bitiştirmek, kavuşturmak, iki ucu birleştirmek (üst giyim parçalarını) kavuşturup dikmek	Katuu cumuşun kapşırıp , cumşagın cuuruy karmap, ak kızmatın kılayın. (S.K.: 290)
kapta-	+	+	+		+	+	+	+	6	67	1. çuvallara dökmek; 2.her yandan kuşatmak, doldurmak, büyük halinde yürümek	Anın ertesi oşol celikken boydon burkan şarkan sel bolup, korgoosuz kalgan kıpçak kıştaktarın kaptadı . (S.K.: 167)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kara-		+	+	+			+		4	514	1. bakmak, her yandan bakmak, dikkat etmek, birisine bakmak, beklemek, gözlemek; 2.aşağıya bakmak, başını iğmek; 3.mahcup olmak, kepaze olmak. 4. yönelmek; 5. ait olmak, bağlı bulunmak;. 6. (aygır hakkında) kızgın bir durumda bulunmak	Ey, közüñö kara , özüm barıp esepteym, biri kem çıksa, özündün başıñdı öz kolum menen alıp hoşom . (S.K.: 422)
karay-	+	+					+		2	12	kararmak, kara olmak, bulanmak, karanlık olmak	Kir, caman oy, kek özünñdü buzat, diniñdi karaytat . (S.K.: 557)
karbalasta-	+								-	13	telaş etmek, kıvrınmak, acele etmek	Birpas karbalastap , emne kılar aylasın tappay, Akbalban çettep bastı. (S.K.: 627)
karğıldan-	+								-	10	hırıltı ses çıkarmak	Ökümdar...—dep, ünü kargıldanıp , aktanıp süylöy baştadı. (S.K.: 520)
karğı-					+				1	2	sıçramak, atlamak	Kulan çaar argımak tak tüyülüp, birdemeden ürküp, birdemeden kargıp ötüp,uçup kelattı. (S.K.: 592)
karı-							+		1	13	kocamak, yaşlanmak	Cöcödöy kiçinerip, cöcödöy ak küp bolup karıgan Narmambet datka, artınan dağı ele söölötünön canbagan, bürküt kabak Abdıraxman köründü. (S.K.: 500)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kariş-	+		+						1	10	1. takallusa uğramak; 2. gevşemek, kuvetten düşmek; 3. <i>mec.</i> inat etmek, direnmek	Caak taramışı karişip , misireyip otura berdi. (S.K.: 174)
karma-	+	+	+	+	+	+			5	250	tutmak	Karma kuturgan kaldı! (S.K.: 83)
karsılda-	+					+			1	6	1. çatırdamak; 2. vurmak, patlamak, dövmek	Bir ubakta şarpıldap culkunup, çeñgeliñe emne kirse oşonu mıcıga karmap, kurç tımşuğu menen karsıldata çokup , canı karayıp moynun alga sozgulap, şırp etken dabışka, colbun celdin şuu-şuu etkenine cata kalıp kulak salıp, talpınıp açuu şaşıp, bürküttün tınçı kete baştağı. (S.K.: 266)
karşı-			+						1	6	karşı durmak, karşı çıkmak, karşı komak, kindarlıkla direnmek	Bütün kırgız kıpçak karşıgat bizge. (S.K.: 209)
kaşay-	+								-	6	akmak (gözler hakkında), bir gözü kör olmak	Entigip, küyügüp: —Kokuy, közüm kaşaydı . (S.K.: 302)
kaşkay-		+							1	12	1. ağarmak, ak olmak; 2. görülmek, göze çarpmak	Sanaa kesel bektin keseli,—dedi appak tışterin kaşkayta . (S.K.: 628)
kaşköylön-	+								-	4	ahlaksız olmak	Emneni oylonoyun, — dedi Danil ireñi kubarıp, eregişe kaşköylönüp , — enem tuup, kaysı dinge çokundurgan bolso, men oşol dinimde ölöm! (S.K.: 537)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kat-	+	+	+	+					3	83	sertleşmek, katılaşmak, kabalaşmak, gizlemek. ilave etmek, ilhak etmek, katmak	Ar kimisi ar cerde katıp camırap karap kalgan el kübür-şıbr bolup tüyşölüp ketti. (S.K.: 283)
katkır-	+				+			+	2	5	kahkaha atmak, yükses ile gülmek	Ak çölmök talaşıp, katkırıp külüp, kanı betine çıkıp küyügüp çurkap, çaştığın cerge batıra ulandar menen karmaşıp, memiregen baktıluu tündü cılmaytıp anı cürögünün alabına cılıtıp kaynap cürgön suluu kız... (S.K.: 339)
katta-			+		+	+			3	8	1. kaydetmek, deftere geçirmek, listeye geçirmek, tescil etmek; 2. katlamak, kat kat yaparak koymak tabaka tabaka dizmek. 3. ileri geri yürümek, 4. ziyaret etmek	Tigi... Sarı-Özön-Çüy taraptan kattagan Kişi cokpu? — dep çekip suradı. (S.K.: 52)
katuula-	+								-	10	sertleşmek, hızlanmak	Bargan sayın ünü katuulap , ireñi sur tarttı. (S.K.: 522)
kayık-				+					1	5	donmak, baygın bir hale gelmek	Kökbörünü alıp çaap kelatkan aldıñkı karaan zamatta kaygıp sıpaylardı bir tegerenip öttü da, kayra dal Nasirdin bektin aldına kelip, atının başın çort tarttı, atı koş ayaktap tura bergende, aldındagı torpoktu başınan öydö kötörö berip, buurul corgonun butu aldına ırgıttı (S.K.: 305)
kayğır-	+		+				+		2	12	kederlenmek, tasalanmak	Sarıbay aga ança kaygırbadı . (S.K.: 260)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kayırlaş-	+					+			1	5	vedalaşmak	Madıl kayırlaşıp üydön çıkıp ketti. (S.K.: 258)
kayna-	+	+	+						2	28	kaynamak	Taanıysıñbı? — dep akırın suradı, ünü içindegi kaynagan cinden titirep, muzdak çıktı. (S.K.: 85)
kayra-	+		+						1	5	1.bilemek; 2. <i>mec.</i> birisine karşı kızdırmak, ona karşı olmaya, kavga etmeğe kıskırtmak rekabet etmek (çekişmek)	—Abil ake! Kayraba! Er ölüp ketet... (S.K.: 38)
kayrattan-	+								-	3	gayrettenmek, cesaretlenmek	Co, sen tur orduñdan , kayrattan , seni da ene tuugan. (S.K.: 346)
kayrı/kayır-		+	+		+			+	4	28	çevirmek, bükmek, kayıra yahut kayra, geri, geriye	Atanın önörünön birtke kalgan eken sende, Madılım, —dedi da, kımızınan bir cutup, keseni kayra baybiçesine kayırđı . (S.K.: 429)
kayrıl-			+	+		+			3	57	kıvrılmak, dönmek, yüz çevirmek	Eç kimge kayrılbay , eç cerge tüspöy Beknazar da kümbözgö bardı. (S.K.: 447)
kaysala-			+			+			2	8	1. saşalamak, afallamak; 2. kuşkulanmak, yavaşça gürültüsüz yürütmek	Añğıça Beknazar kolu menen kaysalap kelip kaldı. (S.K.: 593)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kaysakta/ kaysaında-	+								-	2	ertrafa bakınmak	Düpürötüp katuu kelişken boydon, cardap kalgan köpçülükütü aralay, salam da aytışpay, ayılğan salamga alik da alışpay, kaysaktap karanıp el içinen Kulkişini izdep kelişti. (S.K.: 351)
kayt-	+				+			+	2	68	geri dönmek, geri almak. <i>mec.</i> ölmek	Emi, biz kaytalı , baralı. (S.K.: 164)
Kaytar-	+							+	1	23	1. geri döndürmek, geriye göndermek, yollamak; 2. bir iş mükerreren yapmak. 3. beklemek, korumak	Curttun çetin kaytarsın! ... (S.K.: 45)
kaytala-		+			+			+	3	15	tekrarlamak, bir işi tekrar yapmak	Bügün biröo eelik kılsa, erteñ kocoyunu başka... adamdardın terinen kaytalanıp , tabılıp, kanına sugarılıp, kızgılı tıs alğan dünüyö... (S.K.: 148)
kaz-	+	+				+			2	11	kazmak	Anı öz boyum menen teñ oro kazıp ... kırman başına köömp... (S.K.: 554)
kebel-					+				1	1	hareket etmek, kıvıldamak	Sırtınan sır berbey, kebelbey , içinen balkıp, camıragan köp közüñçö arbağı kötörülüp, terisine batpay barattı. (S.K.: 326)
kebersi-	+								-	7	kurumak, çatlamak (dudaklar hakkında)	Oozu kurgap turgan taanday eerdi kebersip , xan ükesinin kaarınan cürögü üşüp, salbırap taazim kılıp, ünü kalırap salam ayttı. (S.K.: 520)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
keç-		+	+	+	+	+		+	6	70	1. bir nehri(Acc) geçit yerinden geçmek; 2.(Abl. ile) imtina etmek, vazgeçmek; 3. (Acc. İle) affetmek	Tıyakta Abdulaziz yasaulbaşı kömöktön ali ümüt üzböy, ulam alañdap artın karanıp, kan keçip , kan kusup karmaşıp cattı. (S.K.: 518)
keket-	+					+			1	6	azarlamak, sövmek, sözle incitmek	Silkip büttüñbü, küstalak?! — dep keketip , cini kıçap, küçürkönö köçüğün bir kötörö kala bir silkip, eñgezerdey balbandın başı aldına kire tüşkondö celkesine kapşıra karmap, eki colu cer süzdürüp, çekesin kancalatıp saldı. (S.K.: 147)
kekey-	+								-	3	1. başı yüksek kaldırmak; 2. kibirlenmek, kurulmak	Öy! — dep ün salıp, kök kaçırdı kekeyte tartıp, arttagıladı şaştırdı kerbenbaşı. (S.K.: 553)
kel-	+	+	+		+	+		+	5	1492	1. beriye, söyliyene doğru hareket etmek; 2. ermek, ulaşmak; 3. koldon kel-elden gelmek (güç yetmek) 4. mütenasip, uygun olmak; 5. yerine getirilmek, tahakkuk etmek.yardımcı fiil sıfatı ile kel işin arasız, kesilmeden, vukua geldiğini yahut gelmekte olduğunu gösterir.	Ey, bala, beri kel! — dep çıkırdı çabendesti. (S.K.: 321)
kemir-		+						+	2	4	kemirmek	Kurç buudan selt etip, ergip, oozdugun kemirip , karakaşka argımaqtı canday saldı... (S.K.: 37)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kemit-		+							1	4	1. eksitmek; 2. alçaltılmak, itibardan düşürmek	Sizdin bir kудay süyüp bak bergen xan başınızdı pas kılğanı... uluk daracañızdı kemitkeni , tepsegeni... (S.K.: 116)
keñeş-	+								-	10	danışmak, müşavere etmek	...—Biz abdan tereñ keñeştik , datka ayım, aytkan talabıñızdı orunduu dep taptık, makul bolduk! (S.K.: 685)
keñgire-	+								-	16	şaşalamak, ne yapacağını bilmemek	Şeralinin akılına eçteme kapbay başı keñgiredi . (S.K.: 122)
keñirsi-	+								-	3	kendini rahat serbest hissetmek, geniş yayılmak	Uşul amir Muzaḡar menen Kudayardın kişileri menen ceñ içinen kol alışkan soñ aga sıy emes anı celdet izdep cürgönün ugup, canındagı cigitteri andan bezip, oşondo keñirsigen kara cer alakanday tarıp, özü calgız Noukent üstünö too tayanıp ketüügö argasız bolgon. (S.K.: 243)
kerekte-			+	+					2	3	istihlâk etmek	Şap kılıç gana te este kalbagan köönö zamandan beri todşa.kelgen zayıpka kılıç öböktötüp törötmöy saltın ötöögö uşul ubakta da ayıl içinde kerektelet . (S.K.: 251)
ker-	+	+	+	+					3	26	1.germek; 2.çekmek, uzatmak	Datka uzun boyluu, arık çıray, ireñi kara sur kaşı kerilgen , kişini melteyip tik karaşınan öz baasın bilgeni, öz dımağı sezilgen, sıyda çertilgen çokço sakal-murutu emi gana birin-serin buurul kıl aralagan, mırza söölöt adam eken. (S.K.: 187)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kes-	+	+		+				+	3	46	1.kesmek; 2. tayin etmek	Col kesilgen . (S.K.: 78)
ket-			+		+			+	3	542	gitmek	Kara kişi eki caktı elteñdep karap, öñdön ketip , tili sözgö kelbey apkaarıy tüştü: —Men çapkan emesmin... (S.K.: 85)
ketençikte-	+		+		+	+	+	+	5	39	gerisin geri gitmek, gerilemek, ricat etmek, geride kalmak	Kişinin erenderi kıbıradı, birok ün çıkpay kaltırak basıp artına ketençiktedi : -Bi... Bi... (S.K.: 520)
keyi-			+		+		+		3	36	kederlenmek, muğber olmak	Çakşılık aldıñdan tosup çıksa kokustan kelgendey süyünbö, camandık aldıñan böğösö kokustan böğögöndöy keyibe . (S.K.: 558)
kezdeş-			+	+					2	7	karşılaşmak, rastgelmek	Bu Abdılta bekterge kokustan coldo kezdeşti . (S.K.: 619)
keze-	+	+							1	6	nişan almak	Nüzüp büktöy karmagan kamçısın kezep , zaar küldü:- Karabek! Şılkıyıp kalat boluçu estüü kişi senin orduñda. (S.K.: 88)
kezekteş-					+			+	2	1	nöbetleşmek	Ookatına üç tütün tuugandın üyünön üç maal kezekteşip bir keseden cıluu birdeme çıkarıp bergen boluşat. (S.K.: 425)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kez-					+				1	7	dolaşmak, gezmek	Başında körpö tebetey, üstündö eskilöb biyazı çepken, kandaydır cupunu tartıp, alıstan cer kezip , sooda kılıp cürgön kızıl kulak mırza öñdüü. (S.K.: 154)
kezik-			+		+				2	4	karşılaşmak	Kup cakşı! — deşti baarı. — Corgo go coldon kezikmek , ülpöt kaydan tabılmak?! Balban küröştön başaldı oyun. (S.K.: 143)
kıbında-	+	+							1	6	1. çabuk ve telaşla hareket etmek; 2. sık sık göz kırpmak; 3. gözleri gülmek	Kudayar-xan ıldıy tiktep turgan kalıbında nesteydi, közü kıbında- —Gm... —dep kıñırıldı. (S.K.: 462)
kıbıra-	+	+							1	32	ağır hareket etmek, gayet yavaş ağır davranmak	İsxak eç caktı, eç kimdi karabay, erdin kıbıra- Bism illa raxman raxim... dep kupuya kübüröp, darbazadan cöö kirdi da, kak cerge çok tüşüp, bayırkı Anciyan şaarının topuragin ööp toop kıldı. (S.K.: 497)
kıcıl-da-	+								-	3	1. fişnamak; 2. kaynaşmak, pek çok olmak	Kempir gana kıcıl-dayt : —Oy?! Emne seldeyesinêr baarın?! (S.K.: 388)
kıcır-lan/kıcır-dan-	+								-	8	tehevvüre gelmek	Mala-xan üstünkü bir uurtun tarta kıcır-lana ünüröyüp tiktep kaldı. (S.K.: 221)
kıça-	+								-	7	ısrarla istemek	Beknazar keçikken sayın Tultemir kıçayt . (S.K.: 349)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kıçıra-		+	+						2	8	kıtırdamak, gıcırdamak	Erkek sağınan kelindin denesi çımırap, az kınkıstap kööşügönsüp, erkektin salmagı dalısın kıçıratıp , erkektin sıykır kuçağı can cırgalın sezdirtip erkektin ter cıtı anı mas kılıp ciberdi...(S.K.: 340)
kıçıştır-		+						+	2	2	gidiştirmek, gidişmeyi mucip olmak	Keçki ookat üzüründö Abil biyden bir cigit kelip: —Bek ake, bulardın közün kıçıştırırbay kete tursun too cakka dedi biy, aş tınç ötsün dep surandı... — dep, biröö ugup koyo turganday akırın kübüröp ketti. (S.K.: 318)
kıdır-	+	+	+					+	3	38	dolaşmak, avare gezmek	Akırı anı da taştap, el kıdırıp , şaar kıdırıp çıgıp ketti. (S.K.: 419)
kıl-	+	+	+	+	+	+	+		6	1143	yapmak, kılmak	Cok, elge emes...—dep küldü Musulmankul tabalap.—Özüñüz dzü öz başıñızga biy kıldım! ..(S.K.: 152)
kılakta-		+		+			+	+	4	10	hızlı, çevik hareketleri yapmak	Askerbaşı cer tütögön çuunun içinde buluttay akboz argıma ktı kılaktatıp , kılıçın bulgalap, kar köçküdüy düñgüröp agıp ötüp catkan koşundu karap: —Xayt de! Xayt de! —dep, kıykırıp uraan taştap toktolo kaldı. (S.K.: 21)
kılıcında-	+								-	2	nazlanmak	Koconun taasiri menen , Bolot bek özünün xan tukumunan ekeninen, ata murasınan tünülüp, sakı bolup, tün termetip, uktabay kılıcında p zikir çalıp, birotolo duvana bolup ketken boluçu. (S.K.: 416)
kılçakta/kılçañda/ kılçay-	+								-	13	başı çevirmek, geriye bakınmak	Tez, kılçaktabay azır kaytıñız, datka. (S.K.: 232)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kılıy-	+	+							1	7	yan bakmak; şaşkı bakmak	Biydin ayar közdörü kılıyıp, tereñden cılıtdap, anın içi da oşondoy aldastap cattı. (S.K.: 330)
kılkılda-	+			+			+		2	23	1. (mayi hakkında) bık- bık etmek; 2. Süzülerek yürümek, süzülerek dalgalanmak	Küngö küygön kara çekeler oygo bata çürüşüp, kıl baskan erinder bekem kımıtılıp, sandagan çoñ tebeteyler ünsüz kılkaldadı . (S.K.: 311)
kılıtda-	+								-	10	1. oynak olmak, işveli hareketlerde bulunmak, soğuktan büzülmek; 3. süzülerek yürümek	Caak terileri şılıbrap, başı kılıtdap , eti cok tizeleri eki iynine cetip, çökkön arık buuraday pas bolup müñküröp oturgan Acıbay-datka başın kötördü: —Şeralisiñbi? Keldiñbi? — dedi, anın boz çalğan nursuz közdörü cansız tiktep turdu. (S.K.: 53)
kımırıl-	+								-	14	1.kırıtarak kendine çeki-düzen vermek; 2. büzülmek, kısılmak	Cañcaldın ayagın dağı erteñki ıktuu küngö taştap, dağı kımırılıp , özünö karaştuu kıpçak koşundarin tışka alıp çıgıp ketken ele Musulmankul. (S.K.: 160)
kımtı-		+	+			+			3	63	sıkmak, tıkamak	Tigi erdin kımtıp karap turdu. (S.K.: 77)
kıncıl-	+				+				1	8	büzülmek, buruşmak	Musulmankul bir uurtun tarta külgön bolup koydu. Atanı, taş kötörgönün erdik körgön türköyüm ay..! dedi içten kıncıla . (S.K.: 140)
kıñğıra-	+	+							1	3	çınlamak, tınlamak	Dütarçı sıñar tizelep oturup, dütarın kıñğıratıp küügö keltire baştı. (S.K.: 523)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kıñıl-da-	+						+		1	8	1. hazin ve zayıf bir sesle inlemek (mes. enik hakk.)	İe, barbaym kuurayña-a... — dep tartınıp, bir basıp kıñıldadı . (S.K.: 271)
kınıray-		+							1	6	bir yana eğilmek	Sarıbay te alıstan şıbırt ukkan kuş sınarı başın kıñıraytıp , kulagın töşöp:- Ye, Süyümkan... — dedi akırın, bir uurtu kaygıluu tartıla. (S.K.: 298)
kıñırıl-	+								-	15	1. büzülmek, kısılmak; 2. direnmek, inat etmek	Ce baş iykerin, ce baş çaykarın bilbey, kirpigi arañ ırmelip kıñırıldı . (S.K.: 531) kıñırıldı . (S.K.: 562)
kıñkay-			+	+					2	6	otururken bir yana eğilmek	Karı keñeşçi çarçagan öñdönöt, tördö kuş cazdıktarga kıñkayıp , alakanın caagina cazdap, bürüşüp catkan. (S.K.: 364)
kıñkista-	+								-	7	1. bir şey isterken ağlamsamak, kırılıp-büzülmek; 2. yavaşca inlemek	Cay suraşkan soñ: —E-e... Canıñ soo çakta, tuugan mınday tursun, bir kудaydın özü da eske kelbeyt tura, — dedi kıñkistay , tamşana, — sooçuluk döölöt eken, köpkönçülük eken... (S.K.: 291)
kıñşıla/ kıñşı-	+			+					1	3	acı acı bağırmaq, sırtırmak	Bir ubakta ak töş it kıñşılap , kudu Sarıbay catkan tuşka keregenin tübün tırmalap ciberdi. (S.K.: 431)
kıpçı-	+	+							1	6	çimdiklemek, sıkıştırmak	Musulmankuldun tanooloru kıpçılıp , zaarı betine çıga tüştü, al özün özü toktoto albay ketti: —Oşondoy! Öz kert başıñızga gana eesiz! (S.K.: 152)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kırçıl-da-	+								-	5	gıcırdamak	Attın kıymılı sayın sööğü kırçıldap , katuu oorup, canı közünö köründü. (S.K.: 581)
kır-		+	+	+			+		4	58	1.kazmak; 2. yok etmek, kökünü kurutmak	Üç merte kızıl tıttay kübülüp kırılıştı . (S.K.: 581)
kırk-		+			+				2	11	kırpmak	Kök özöndü boylop, kaşka suunu ar cerinen kırkıp keçip, iyirilip too tarapka ötkön ak coldun uçunan karaan köründü. (S.K.: 272)
kıs-	+	+			+				2	38	sıkmak, sıkıştırmak, basmak, kısmak	Şadı ınak kiçine iynin kısıp , sılık cılmaydı: —Keçirgeysiz, atalık. (S.K.: 110)
kısta-	+	+							1	18	icbar etmek, zorlamak	Al kıstap , ıktatıp sürüp, öktömdük kılıp barattı. (S.K.: 313)
kıstar/kıstır-		+	+					+	3	8	sıkıştırmak, sokmak	Cay attan tüşüp, kamçısın beline kıstarıp , cay çaypalıp, el eerçigen adamdı közdöy bastı. (S.K.: 450)
kışıl-da-	+								-	3	sık sık solumak, sık sık burundan solumak	Katuu çeñgeldeşip, biri kışıldap , biri kuşıldöp, ulam biri aldına basıp, cumgalaktaşıp, keriden ıldııy togolonuştu, birin-biri ırayımsız tıttı. (S.K.: 269)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kıy-	+	+	+						2	66	1.kesmek (ufak ağaçlar hakk.); 2. çarpık kesmek; 3. acımamak, bir şeyi kurban etmek, tehlikeyi göze almak, cesaret etmek)	E-e... imga bat kelgen, tuzga kara sanabagan, içi keñ, bir karasañ dardañküü,bir karasañ teñiz, tegiz el eken go... dep Abil kıydı iyikti. (S.K.: 706)
kıyıktan-	+								-	3	1. inat etmek, direnmek; 2. hiç bir şeyi anlamıyacak yahut hiç bir nasihat ve öğütlere kulak asımayacak hale gelmek suretile şuur ve aklını kaybetmek	Narı barıp, oynop catkan baldardın arasınan Bolottu çakırıp aldı: —Cür, kiçine bala, — dedi al, — kuuray terip kelebiz, cür, kağılayın... bolot kıyıktanıp kıyşañdap:- İ-i... Ceñe, kardım açtı-ı. (S.K.: 271)
kıyıkılda-	+								-	3	boğuk se çıkarmak (mes. boğazı tıkanmış adam hakk.) zor ve boğuk bir surette solumak	Kıyıkıldap , kızganıp, ürpöñdöp, Sarıbaydın kolunan cemdi tartıp alıp, kara kanattarı menen daldalap alıp üzgülöp cey başadı. (S.K.: 262)
kıyıkır-	+		+	+	+				3	85	haykırmak, bağırmak	Oşondo tuştıuştan ızıldap kıyıkırışıp , ok tiygenine, ölgönünö karabay cabılıp, akırı anı arabadan süyröp tüşürüştü. (S.K.: 536)
kıymıl-da-		+			+				2	13	kıyırdamak	Al şek berbey böödö kaygıga duuşar bolup, argasızdan kirpigin kıymıldatıp araga tüşüp oturgansıp:—O tagdır-ay, kanday kün tuulup ketti! (S.K.: 360)
kıyna-	+	+				+			2	27	tazip etmek, eziyet etmek	İsxak kıynaldı . (S.K.: 558)
kıyra-		+		+				+	3	26	yıkılmak, kırılmak, parça parça olmak	Attiñ ay, silerdin baarıñardı kıyratıp , anan iştibaştasak bolmok eken! (S.K.: 620)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kıyşay-			+						1	3	eğrilmek, eğilmek	Oozu bir cagına kıyşayıp , eki közü çakırayıp ketti .(S.K.: 542)
kızañda-				+			+		2	2	1. kızarmak, kızmak, hırslanmak, darılmak; 2. Gözükmek (giyimi ve ayakkabının yırtığından gözüken ten hakk)	Köptün işi köp, xandın kolunun artı dagı ele üzölböy, bir ubakta kıpçaktardın kıpkızıl katarları ulam suyulup, ulam azayıp, birindep, kölgö tuş kelgen örttün kaldığı sıyaktanıp ar cerde bir kızañdap , calp dep öçüp, ar cerde bir cıltıldap, ülp dep öçüp, ulam ındını kurup barattı... (S.K.: 166)
kızar-	+	+	+				+	+	4	49	kızarmak, bir parça kızarmak	Bir kubarıp, bir kızarıp , kudu carga kamalgan mal sıyaktuu bütkön boyu menen kalçıldadı. (S.K.: 178)
kızğan-	+				+				1	4	kıskanmak	Eköbü eki cakka burulup, sendelip, kokus biri ketse birin kabıl alıp cürbösün dep, kızganıp , içteri tarıp, kayra divandın eki burçuna dagı ters karap oturup kalıştı. (S.K.: 542)
kızık-	+		+		+		+		3	25	ilgilenmek, alaka göstermek, heveslenmek, kızışmak	Tutkun ireñi kupkuu, tagdırına köngön, çarçañkı kadam şilteyt, eki caktı karabayt, eçteme ge kızıkpayt . (S.K.: 535)
kızı-	+							+	1	8	adamakılı kızmak, hiddetlenmek, heyecana gelmek, ilgilenmek	A meymandın köñülü eçteme ge kuş bolboyt, taza suoday sapırılğan küü da, tolukşugan kızdardın kaş kakkanıda alaksıtpadı, küçtüü musallas kızıtpadı. (S.K.: 625)
kiçiner/kiçirey-	+						+		1	6	küçölmek	Üşkürgön sayın dagı birtke kiçinerbeybi , dagı birtke şaldırabaybı. (S.K.: 297)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kir-		+	+		+	+		+	5	388	1.içeriye doğru hareket etmek, girmek.; 2. (muayyen bir yaşa) ermek. 3. su kabarmak; 4. kızışmak (deve aygırı hakkında); 5. çekilmek (kumaş hakkında); 6. muharebeye tutuşmak	Uşul cerden ele, eç toskoolsuz ele koş kepterlerdey kılaktap kete bere turganday... cürögüm şordu alıp-uçup kalıp...Eşim din oozuna eçteme kirbeyt. (S.K.: 386)
kirkire/kirilde-	+								-	4	hırıltı sesi çıkarmak	—Kana! Allau akbar! Allau akbar! — dedi ulama kirkirep. (S.K.: 66)
kirde-	+								-	4	kirlenmek bulaşmak	Kirdetpey , bittetpey bağıptur, bul düynödö kaytpasa, tigil çın düynödö akıbeti kaytıp keter...(S.K.: 429)
kişene-	+			+	+				2	16	kişnemek	Alıstan at kişeneyt. (S.K.: 15)
kiy-	+	+	+			+		+	4	116	giymek	Alim-xan tacı kiygen emes , koykoyup takka oturgan emes, at üstünön ookat cep, at üstündö uktap, ömürün cookerçilikte ötkörgön. (S.K.: 59)
kobura-	+			+	+			+	3	26	mırıldanmak, abuk-sabuk söylenmek	Tilmeçke batıl keyidi Şabdan: —Saga emne boldu, kuran okulup catkanda koburaşıp?! (S.K.: 63)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
koldo-	+	+						+	2	43	rehberlik etmek, talimat vermek, himaye etmek, birisine arka olmak,	Nasirdin bek alakan caydı: -Cigit piri Şaymardan koldosun , Taşmat batır... (S.K.: 310)
koltukta-	+								-	11	koluna girmek, koltuk altında taşımak, koltuktamak	Teñirberdi tişi çok eegin kızartıp uurtun cıyışka çaması kelbey külö bağıp: —Meyli emi, Sarım... — dep meymanın koltuktap atkazdı. (S.K.: 29)
kon-			+					+	2	27	1. konmak, inmek, yere yahut ağaça oturmak; 2. durmak, yaşamak için yerleşmek; 3. geceleme için tevakkuf etmek; 4. <i>al.</i> oturmak, kurulup oturmak	Colborsko çapsalgan baatır kuşak çalgayın carkıldatıp, imerilip cay sızıp, tigicapa calgız taşın başında oturgan adamzaadanı kördü okşoyt, eki aylanıp kelip, tuura caktığı askaga kondı . (S.K.: 609)
koñursu-	+	+						+	2	3	fena koku dağıtmak	Capkan kırçını, ustundarı, üstündöğü malga cıygan çöbü aralaşıp küyüp, bir ubakta küü ete urap tüşköndö ıy, çıñırık, ıksıgan cötöl, ontoo tıp basıldı da, bıksıgan açuu tütün, adamdın kuykalangan,öz mayına şırıldap küygön eti koñursup , terebelde,ovodo kalkıp kaldı. (S.K.: 606)
koopton-	+								-	5	korkmak, kuşkulananmak	Abdıraxman erdin bek kımtıp, birtke kooptonup , koroonun içine, toso baskan kişilerge bir sıdırıp serp salıp, söölötün cazbay özüñ toktoo tutup, ilgeri bastı. (S.K.: 454)
kopşol-	+								-	7	rendelemek, kazımak, traş etmek	Abil biy başın iykey, saal tıncı kete kopşolup , üñsüz alık aldı. (S.K.: 352)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kordo-		+			+				2	5	hor görmek	Sırttan söögün kordoboyt , ittin balasının koluna berbegile, bir suraganım uşul. (S.K.: 167)
korğo/koru-	+	+			+	+		+	4	34	korunmak, müdafaa etmek	General Çernyaev tegerene korgondu . (S.K.: 21)
korğolo-		+			+				2	7	kurtulmaya çabalamak, himaye aramak	Abışka anın imere tiktegenin baykap, kızganıp, biröönün közünön, biröönün sözünön! dep, bir kelçü camandıktan korgolop , balanın cüzün kökürögünö basıp, narı karata berdi. (S.K.: 448)
kork-	+				+	+			2	78	korkmak	Birak, musulman bolmok klas menen, aste-aste,ölüm menen korkutup , kan tögüp, eki cakka eki düynö künöökör bolmok bir pasta go?! (S.K.: 550)
korsun-	+								-	4	hakarete duçar olmak, hor görülmek	İçine buk tolup, korsunup , artın bir kılçayıp karabay, üydün eşiginde seldeyip karap turgan zayıbın körgüsü kelbey, temteñdep şaşıp too aralap ketti. (S.K.: 265)
koş-	+	+				+		+	3	93	1. katmak, birleştirmek, ilave etmek, çift yapmak; 2. es. hediye etmek; 3. emretmek	Caş kez emespi, köz tüşüp köñül caraşıp, akırı Beknazar kadimkidey kız toyun ötkörüp, baş koşkon . (S.K.: 343)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
koşkur-	+		+					+	2	7	hırlamak(ürkmüş at hakkında)	Akırın seltildip koşkurup , kulaktarın tikçiytip, tigi ulam cakındap kelatkan çoçun kañırttı tiktep, oozdugun şıldırt çaynap akboz argımak tıbradı. (S.K.: 18)
košto-	+	+		+	+	+			4	86	1. onamak, tasvip etmek; 2. (atı) yedek olarak almak; 3. çift çift olarak almak	Döñdün tübün cakalay kelip camırap orun algan el duuldap košto du. (S.K.: 43)
koštoş-						+			1	25	1. veda etmek, vedalaşmak; 2. iyilik dinlemek	Bu beybapa, bu can etin cedirgen tar düynö menen koštoşuu... arman küü çalıñ...(S.K.: 523)
kotolo-	+								--	4	yığılışmak, kalabalık halinde toplanmak, pek çok olmak	Keçeten beri ar ayıldan aksakaldar kelip kotolop catışkan boluçı. (S.K.: 52)
kotor-	+	+	+			+		+	4	55	çevirmek, yerini değiştirmek, çevirmek (bir dilden ikinci dile)	Tatar tilmeç aralaşma türki menen kotordu . (S.K.: 614)
koy-		+	+		+				3	523	1.koymak, yatırıp koymak, barıkmak; 2. bırakmak, mücadele etmek; 3. çarpmak, vurmak; 4. defnetmek; 5. yardımcı fiil rolünde	Eç şaşışpay, Musulmankuldu cıgıp taktaga caagınan başın koyduruştu . (S.K.: 174)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kozğö-	+	+		+	+				3	43	1. harekete getirmek, kıvıldamak, sallamak; 2. galeyana getirmek, rahatını kaçırmak	Oşol uçurda Ayzaada kozgoldu , al kiçine cötölümüş bolup, süylöögö kaminganday boldu. (S.K.: 639)
köböy-	+	+			+			+	3	24	çoğalmak, adetçe artmak, kemmiyetçe büyümek (hacimce değil)	Cayma-cay koburaşıp, birinen biri aşıra Alimbek datkanın künöösün köböytüp , koldorun ulagada catkan ölügünö kezey-kezey kep uruşup, baş iyeşe birin-biri kubattaşıp, birok baarının kulaktarı tışta, daam sızgan bolup oturuştı. (S.K.: 238)
köbüktön-	+								-	4	köpüklenmek, köpürmek	Kara kan köbüktönüp , aldınan cayılıp agıp, boz topurakka siñip kalıptır. (S.K.: 23)
köbür-	+		+		+			+	3	9	köpürmek	O, kokuy kırk kişisin kırıp salsa ele, uşunça cer caynagan elet mögdöp kalat dep oyodubu bu carım es?! dep, tooluktar kayradan köbürüp , boroon aydagan köldöy tolkuy baştı. (S.K.: 447)
köç-			+		+				2	35	göçmek, bir yerden bir yere gitmek, göçüp gitmek, hicret eylemek	El içinen ıçamdarı too camınıp, kömüskö,baruuga çıyırı tataal caylarga tündöp köçüp , bala-çakanı közdön daldalap catat. (S.K.: 631)
kögör-	+								-	13	1.gövmek, morlaşmak, yeşillenmek, filizlenmek; 2.inad etmek, direnmek, karşı koymak	Musulmankul kögörüp , emi al öçöşüp, bu sapar butun tartıp da koybodı. (S.K.: 174)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
köksö-		+		+				+	3	20	şiddetli arzulamak; arzu etmek	Mından aşık tı köksöp , çataktı ırbata bersek, çatagıbiz öz başıbizga cetet, ölköbüz için zıyanga gana tüşöt, uktuñuzbu, başka biröönün paydasına ketet. (S.K.: 467)
köktö-	+						+		1	3	1.yeşillenmek, yeşil otlar kaplanmak; 2. dikmek, teğellenmek	Caz day köktötüp ömür berdiñ ele. (S.K.: 426)
köküt-	+	+							1	5	münazaa etirmek, kışkırtmak, tahrik etmek	Uşubu başkarganıbiz?! Karaçapan, içkilik, tooluk kılıp, bir eldi üçkö bölüp, birine birin kökütüp , bek aga, bul eldin duşmanı gana kıla turgan camandıktı özübüz baştap algan cokpuzbu?..(S.K.: 162)
kölböörü-		+							1	3	geniş olmak (başlıca şalbar hakkında)	Ordo kişileri uzun eteklerin kölböörtüşüp , artınan şaşı-lıp kalıştı...(S.K.: 423)
kölbö-			+					+	2	2	deprenmek, bir yandan bir yana sallanmak	Erte aydalıp, ubagında caan körüp, cakşı baş algan arpalar möltürep başın kötörö albay, birine-biri ıgıp, şıgırap, sansız kılkandarı kılkıldap cay aldının koñur celine akırın kölbüp, süt danı ıdırap, köñül toydurup turgan. (S.K.: 26)
kölköldö-	+								--	4	bingıldamak, gul-gul etmek (mes. bir tulumdaki mayı)	Kündün çarası kuçak cetkisiz bolup, kölköldöp tigi biyik korgondun narı cagınan körüngen uzun terekterdin başına konup kalgan. (S.K.: 168)
költöy-	+								-	4	hantal ve şişman gözükmek	Al költöyüp , butu kıska emespi, üzöñgünü attın omurbbsuna karay teep, aylananı nıksırap karap, Bul cer emne için boş kalgan? (S.K.: 509)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
köm-/köömp-	+		+						1	13	gömmek	Kiçine ganakünöösün tapsam koydoy muuzdatam, darga ekiden astıram, cerge tiriley kömdüröm . (S.K.: 577)
kömkör-			+	+					2	7	alt üst etmek	Başına kömkörülgön karañgılık ulam tarıp baratkansıp, kısıp, kan tamırların talıtıp ölüktöy cımcırt tıncıtık kusa kıldı. (S.K.: 433)
kön-		+	+					+	3	35	1.muvaafakat etmek; 2. alışmak	Buga könbösö özü bilsin. (S.K.: 413)
kööp/köp-	+	+	+						2	8	1.kabarmak, şişmek; 2. burun şişirmek, kurulmak	Bul seni köptürbösün , esirtpesin...(S.K.: 97)
kör-		+		+	+	+	+	+	6	1039	1. görmek; 2. görmek, geçirmek, bir şey saymak, bir şey yerine kabul etmek	Anın közünön zaar köründü . (S.K.: 120)
köşör-	+								-	15	direnmek, inat etmek, karşı koymak, ısrar etmek	İsxak köşörüp suroogo batına albadı. (S.K.: 227)
kötör-		+			+	+		+	4	375	1. kaldırmak; 2. katlanmak, dayanmak	Ak carık koçuşuna tamganday, koçuşu tolgondoy, al abaylap, ak carıktı oozuna kötördü , eki-üç uurtadı. (S.K.: 473)
köyköl-	+						+	+	2	15	titremek, oynamak (örn. civa hakk.)	Cazı-cayı kök şiberi köykölgön , küzü nan, koon cıttangan Φ argana tüzüközünö elestep, cürögü mıkçıldı. (S.K.: 618)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
közdö-		+	+						2	29	bakmak, gözetlemek, istikamet almak, hedef edinmek	Eñ obolu bir taypanın küçü menen kötörülgön xan oşol taypanın gana müdöösün közdöp otura albagan, üç cakka çoygon üç caat-tın ortosunda argasız cılmañdagan kün karamaga aylanıp, ce bul üç taypa curtka birdey kam körüş, üçöönü kayra ıқтаştırar akıl, kalıs sayasat, baarına teñ bir uluttuk ıyık maksat közdöböy, kayra tımızın tukurmay, birinebirin kağıstırmay, alsıratmay, oşonu menen özünün amandığın saktagan oñoy, birok makiröo colgo ötö berişken. (S.K.: 196)
kubala-/kuu-	+	+			+			+	3	48	kovalamak, takip etmek	Kural degen birdememiz bar kolubuzda, koşunbuz, koldon kelişinçe karşı uruşup keleyatkan kişilerbiz, bizge betme-bet kelişpeybi, bizdi kubalabayı ?! (S.K.: 636)
kuban-			+		+				2	70	sevinmek, kıvanmak	Tultemirge kamçı salganına kubanıp , kanı dürüldöp turdu. (S.K.: 443)
kubar-	+						+		1	30	solmak (yüz hakk.) sararmak, ağarmak	Kök çalma menen başın orotup, üstünö kara temir tuulga kiyip, kara kuştun kanatınan kılınan yasaulbaşılık carlğın oñdonup, bir kubarıp , bir şerdenip, dem tartpay karap turdu. (S.K.: 515)
kubatta-	+	+			+			+	3	24	kuvvetlendirmek, takviye etmek	Kün muruntan bekem uyuşup alışkan kutumdar uurttarınan cımıyışıp, kubanıçtuu közdörün üldürötüşüp, Şadı inaktın sözün kubattap baştarın akırın iykep turuştu. (S.K.: 120)
kubul-	+	+	+			+			3	11	değişmek, tahavvül etmek, kararsız, devamsız olmak	Birpasta kum sanaa miñ kubulup , Dağı emne estep kalıştı?... (S.K.: 48)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kubulcu-					+				1	3	1. renkten renge girmek (renk ses hakk.) güzellikle parlamak	Küü muñ — bul düynönün köyün, tüysügün, tilegi menen armanın, keyişi menen kubanıçın, ırı menen ıyın bir koştóp, küü ırğagı türküñdön türkün kubulcuyt. (S.K.: 142)
kuçakta-		+				+		+	3	31	kucaklamak	Eki tizesin kuçaktap , ireñi kupkuu, ölümün gana kütüp, Şerali şaldırıp töründö oturgan eken. (S.K.: 129)
kulaçta-			+		+				2	5	kulaç vasıtasıyla ölçmek, kulaçlamak (kulaç-açılan iki kolun birinin ucundan ötekisinin ucuna kadar olan mesafe, uzunluk ölçüsü)	Ulam ondon, beşten baatır at calına kulaçtap cıgılıp cattı. (S.K.: 517)
kula/kulan-			+						1	4	yuvarlanmak, düşmek, yıkılmak	Uurtunan cılcıp akkan kan kökürögünö kulanıp , kanga çakap, kolu üzöngüdön üzülüp, cer kuçaktap cıgıldı. (S.K.: 22)
kulpur-	+								-	1	renkten renge girmek, mennevişlenmek	Andan narı başı-ayagına köz cetpey, tukaba sıyaktuu kulpurup , mala kızıl gül tögüp, bede catat. (S.K.: 508)
kumsar-	+						+		1	24	aşırı derecede solmak (yüz hakkında)	Nüzüp kimgedir cini kelip, caak terileri tırışıp kimdin başına çağılğan bolup çağıldardı izdep, ak kiyizdi tegerektep turgandardı kıdırata tiktedi, katuu kumsardı. (S.K.: 69)
kura-				+	+				2	34	1. ufak parçalardan düzmek, eklemek yoluyla yapmak; 2. toplamak, biriktirmek	Asker işin küç aldırıp, köbünçö özünün negizgi tiregi bolgon kıpçak caatınan kuradı. (S.K.: 139)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kurça-	+				+	+			2	20	kuşatmak, çevirmek	Kızıl manat tıstalgan töbösü biyik kunduz börk kiygen, üstündö kıpkızıl kamzol, endüü kümüş kur kurçangan , körk üçün kuruna kını pildin söögünön casalgan kiçinekey şamşar ilip koygon, butunda kızıl saymaluu kök ötü, kolunda sabı sur el,ikxin butunan katırılğan ceñil kamçı. (S.K.: 466)
kurçu-	+								-	2	keskinleşmek, bilenmek,mec.kuvvetlenmek, muhkemleşmek, pişmek	Kün ötkön sayın ara ciktelip, kimdin canında kim bar ekeni eki tarapka aykın bolup, ayığışuu ayabay kurçup , kıyraşa turgan bir katuu kagılış üröy uçura cakındap keke catkansıdı. (S.K.: 228)
kurğa-	+	+							1	16	kurumak	Al canınan çıkpay, ookatın ılgap, ulam tamırın körüp, semiz sooluk soydurup, terisin mayлуу sıyrıtıp, ısıgında İsxaktı terige orop catkırıp, ulam ısıq çay uurtatıp, ulam töşönçüsün kurgaktap , caap, köl-şal kılıp terdetti da, caş şirin taruu bozodon cılımdap cutkuzdu. (S.K.: 489)
kuru-	+					+			1	32	1. Kurumak, 2. Ortadan kalkmak, yok olmak, lâşe haline dönmek	Men kuruyun , men bir cazgı kaatçılıktan seni alıp çıga albadım...(S.K.: 267)
kus-	+								-	4	kusmak	Tıyakta Abdulaziz yasaulbaşı kömöktön ali ümüt üzböy, ulam alañdap artın karanıp, kan keçip, kan kusup karmaşıp cattı. (S.K.: 518)
kutkar-		+			+			+	3	9	kurtarmak, halâs etmek	Kudayar karañgı tündü çümböt kılıp camınıp, kara başın arañ kutkarıp Buxararı bettep kaçtı. (S.K.: 184)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kuttukta-	+	+							1	6	kutlamak	Kay biri asteysdil kuttuktaştı . (S.K.: 623)
kutul-					+			+	2	31	kurtulmak	Zayıptar ün tartıp, tuugandar kemegenin başın tegerektep tügöl turup ökürüp, arbaktın eñ akırkı karızınan kutuluştı . (S.K.: 284)
kutur-	+				+				1	21	1. kudurmak, taşkınlık etmek, kuduz olmak; 2. azmak; 3. alkolleşmek	Nasirdin bektin korbaşısı emi kuturdu . (S.K.: 359)
kuulan-	+								-	1	kurnaz olmak	Kançalık kuulanıp , kançalık bööştünüp, kançalık ake üke deşse da, akırı bu anın ökümdarlık ceke biyliğine köldölöñ turup catkan kubattuu datka menen açık betme-bet çığışarın çığışmak Mala-xan. (S.K.: 217)
kuuna-	+								-	4	eğlenmek, sevinmek	Birok, cadırap turup:—Ökümdar! — dep şañduu ün salıp, ceñinin içinen bir orom kagaz alıp, obolu özü daroo toop kıldı da, koş koldop, bögülüp aldına karmadı Buxara-i-Şariqdin bekaybat amiranı seyid Nasurul-la-batırxandın kuunap catkan Fargana curtunun sizdey baktiyar egesine, xazrati Amir Temir Körögöndün sizdey anık tukumuna kündön nurluu, kündön cıluu, ıyık duba-i-salam apkeldim! (S.K.: 100)
kuura-	+								-	6	kurumak, tükenmek, yok olmak	Kol cetkis biyik darak da bir küñü kuurap cığılat, ovolop uçkan ak kanat kuş da bir küñü top dep cerge tüşüp kalat. (S.K.: 41)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kuuru-	+								-	2	kavurmak	Iya, tuuganın kıya albay, öñün körüp ıraydan kaytıp, ıya, tuuganına barlık sırdı bulaytıp çubap taştaganı oturabı bu makoo?.. dep, ölüm menen ömür aralığı al üçün bir nükum bolup, zamanası kuuruldu . (S.K.: 236)
kuuşur-	+	+							1	7	bükme, kısmak	Tılmeç iynin kuuşurdu : —Biyik daracaluu carıktık, bu kudayına sıyınıp, ölör aldındagı duvasın kübürögöndöy boldu sıyagı. (S.K.: 194)
kuy-			+		+				2	40	1. dökmek, bir mayii dökmek; 2. dökülmek (nehir hakk.); 3. hububatı dökmek	Kuy kıımızdan, baybiçe, Madılıma...-Madıl Abil biydin cıluu mamilesine cetine albay, içindegi cek körüüsü tarap, mañdayı carkıp, terdep oturup kaldı. (S.K.: 429)
kuykala-								+	1	3	(tavuk ve koyun v.s.) derisinin tüylerini yakmak, ütölemek	Capkan kırçını, ustundarı, üstündöğü malga cıygan çöbü aralaşıp küyüp, bir ubakta küü ete urap tüşköndö ıy, çıñırık, ıksıgan cötöl, ontoo tıp basıldı da, bıksıgan açuu tütün, adamdın kuykalangan ,öz mayına şırıldap küygön eti koñursup, terebelde, ovodo kalkıp kaldı. (S.K.: 606)
kübül-					+		+		2	6	dökülmek	Üç merte kızıl tittay kübülüp kırılıştı. (S.K.: 581)
kübürö-		+			+		+		3	78	fısıldamak, fısıltı ile konuşmak	Tamşanıp turup, señselgen murutun maaşırlana sılap, oşol köz irmemde ele suraganınan aşıkça berip bolso da degen söz köñülünö kelip, içinen kübürönüp , anan kileygen general çaypala Kurmancanga karay bastı:—Biz abdan tereñ keñeştik, datka ayım, aytkan talabıñızdı orunduu dep taptık, makul bolduk! (S.K.: 685)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
küçö-	+	+	+	+	+				4	28	kuvvetlenmek, şiddetlenmek, kuvvet almak	Taza kanduu kökkaşka taza kanduulugun körsötüp, ulam küçkö tolgon sayın küçöp , eç cerde aldına at salbay katuu çurkadı. (S.K.: 84)
küdüñdöp-	+								-	4	bir şeyin haberini duyup kuşkusunu öğrenerek ya da düşündüğü maksadına erişerek kendi içinden sevinmek, şenli bir hâlde olmak, sevinmek	Eşim küdüñdöp , dağı biröo cardamdaşıp, Kulkişini çoñ çepkenge orop ciberdi. (S.K.: 354)
küdüröy-	+				+				1	7	tümsekli, kalkık, pürüzlü olmak	Malga, canga cayluu ılımta, buyga cerler top-top kıştak, alıstan daragı küdüröyöt . (S.K.: 508)
kül-	+			+	+	+		+	4	120	gülmek	Ayzaada bat sooluga tüştü da, öydö bolup cerde catkan coolugun alıp, közün sürtüp, salındı:-Caman cigit ekensiñ, bala... — dep aydın carığında kaşkayıp küldü . (S.K.: 340)
külümsürö-	+						+		1	6	gülümsemek	Karap turgandar biri kıydı külümsüröp , biri özü caaka cegendey nes bolup — baarı turgan ordunda seleydi. (S.K.: 137)
külüñdö-	+	+			+		+	+	4	12	neşelice gülümsemek	Emne coop bererin miñ colu ukkan Kulkişi dağı kubanıp, oozun carım açıp, közü külüñdöp , kütüp kalat. (S.K.: 443)
küñgürön-	+	+			+		+		3	24	boğuk sesler çıkarmak, burun içinde mırıldanmak	-Düñ-ñ...—dep, alıstan tuñguyuk küñgürönüp , şookum keldi.(S.K.: 473)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
küñküldö-		+		+	+		+	+	5	47	memnuniyetsizlik ifade ederek, burun içinden mırıldanmak	Sarıbay eki kolun teñ suna barıp, toru kaşkanı sıypalap, kudu balasın erkeletken kişidey, kökürögünön küñküldöp , kayran toru kaşkam... (S.K.: 299)
küpüldö-	+								-	4	gürültü yapmak, gürelemek	Cüzbaşılar atçan kıykırıp çabışıp, cigitterin çoğultup, adaşıp cürgöndördü eçtemesin kaltırbay sögüp, küpüldöp , coo orop kalganday añ uçtu, karbalastap kalıştı. (S.K.: 511)
kürgüçtö-			+	+		+			3	3	1. bir işi elbirliğiyle yapmak; 2. her yandan çevirmek	A Alim-xan kılıç menen kürgüçtödü . (S.K.: 58)
kürkürö-							+		1	3	1. gürelemek, gürültü yapmak; 2. horuldanmak (domuz hakk.)	Beknazar colborstoy kürküröp , aldınan can bettep toso albay: — Ata-ganañdın!.. Xandın tagası emes agası bolso da, öltürgüm kelse özüm ele öltüröt bolçumun Dombunu. (S.K.: 352)
kürmö-	+	+							1	4	1. kalmuk düğümü ile düğümlemek; 2. lokmayı dille bir iki defa çevirdikten sonra, çüğnemenen yutmak	Meyman özü menen özü, eç kimge tik karagan çok, dastorkon üzürünö serp salıp da koybodu, bir sındırım nan alıp, kiçineden çayga malıp, akırın kürmöp , artınan akırın çay uurtayt. (S.K.: 692)
küröş-	+								-	7	güreşmek	Kay taraptan bolso da balban çıga bermey, cığılsa turup ketmey, cıkısa bayge almay, kayra küröşüp , dağı cıkısa dağı küröşüp , sürö bermey. (S.K.: 144)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
kürsüldö-	+				+				1	6	pat diye düşmek	Kanaat-şa kernay tarttırıp kürsüldötö dabıl sokturup, büt koşundu şaşılış kozgop, özü aldına tüşö: İa, alla ! dep, at calına öböktöy çaap, oşonusu menen dem kayrat berip, colgo çıktı. (S.K.: 198)
kürsün-	+								-	12	ağır ağır soluk almak, iç çekmek	İsa-ouliya bir az kincılıp toktop, oy basıp, ökünüçtüü kürsündü . (S.K.: 479)
küt-	+	+		+	+		+	+	5	155	beklemek	Bu karık çaldan başkamı kütsö da, mintip öngüröp ciberet dep eç oylobogon Sarıbay tañ boldu. (S.K.: 265)
küüldö-	+						+		1	26	1.tınlamak, uğuldamak;2. mec.muvaıffak olmak	Köp koşun çubalıp, kara seldin şarınday türmök-türmök bolup, eñ katuu tezdik menen boroondoy küüldöp , general Çernyaevdin sol flangasın cemirip kirdi. (S.K.: 20)
küülö-	+	+	+						2	9	1.düzen vermek, akord etmek; 2. nişan almak;3. kızıştırmak, kışkırtmak; 4. kükremek (inek ve koyun hakk.); 5. arzu ile yanmak	Şaňk! dep şaňıdı baatır kuş, askanı duu-duu etkizip kanat küülödü . (S.K.: 610)
küy-	+		+	+				+	3	62	yanmak	Oçokto arça otun çırt-çırt küyüp , kazanda boroktop birdemenin eti kainap catat. (S.K.: 393)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
lakıl-da-	+	+							1	4	1. kalp hakkında: hızlı çarpmak 2. insan hakkında hızlı, güçlü hareket etmek	Ak kıyımdı kıygen carç'şar attarın lokuldata celdirişip, tuş-tarapka erööldün şartın mayışkan muñduu ün menen zoñkuldap ırdaşıp, carıya kılıp cürüşti. (S.K.: 312)
lapıl-da-	+			+					1	1	çatırdamak, patırdamak, tapır tapır ses çıkarmak	Komuz tilin tüşüngön Sarıbay erip cürögü lapıldap ketti... (S.K.: 426)
lepil-de-	+		+				+		2	10	acele koşmak	Kuşkattı tilmeç orusça lepildetip cazıp kirdi. (S.K.: 461)
lıpıl-da-	+								-	1	çabuk hareket etmek; alabildiğine koşmak	—Keliñ, keliñ, — dep, appak tişin kaşkayıp, süyüngön keypin kiyil, canağı özü taş tizgilep oturgan cerge ık körsötüp lıpıldadı , — keliñ,biz cañ kılış cayın oylonup oturgan edik, kana, körüñçü, datka... (S.K.: 200)
likilde/lekilde-	+								-	4	acele koşmak	Celigip, likildep , Çoton tışka cönödü. (S.K.: 237)
loğlo-	+	+		+					2	9	aşağı bir yukarı çıkarak hantalca yürümek	Selkildep loglop , kayra cön basıp, enesinin artında. (S.K.: 274)
löküy-	+								-	3	hantal, kaba görünmek	Mına çaşı ulgaydı, ayıl aksakalı bolup, ettüü cerde çarabaşılık kılıp, löküyüp oturup alıp et bölgöndön başka menen işi cok, momundun künün keçirip kelet. (S.K.: 156)
lukul-da-	+			+					1	1	zonklamak (ağrı hakkında)	Kankor cırtkış tumşugun matıra, nıgıra tiştep, üzüp, culkup, lukuldatıp cep kirdi...(S.K.: 556)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
löküldö/löküldö-	+			+					1	4	sövüp sayarak üzerine atılmak	Karaulbaşı kayra löküldöp çıgıp ketti. (S.K.: 527)
											" M "	
maalkat-	+								-	1	azamet satmak, nazlanmak	Nasirdindin türü bir başka — öz cini özün kalçıldatıp,tigi müñkürögön kişilerdi tabalap, çıdamı ketip, içinen: Bu orus emne maalkatat ?! (S.K.: 598)
maara-				+	+				2	2	melemek	Ayıl arasında baldardın ündörü cüröt, ulak maarayt . (S.K.: 426)
maaşırdan-	+				+				1	4	rahatlamak; ferahlamak; haz duymak	E-e... kelip-kelip ele özübüzdün ıntımagıbızdın coktugu bularga cüyö, sebep bolup catpaybı, attıñay... Tiginin şağı sına kalğanına bir az maaşırlanıp , ünü abdan cumşak...(S.K.: 681)
macburla-			+						1	5	mecbur etmek	Birok, kim emne debesin, tıyakta Buxara, XiyvaRossiyanın aldına vassaldık abalga macburlanıp , bıyakta eski ordo da, kötörülüş da kanavayran bolunup... (S.K.: 648)
mada-		+	+						2	3	sokmak tıkmak	Eç kimden seskenip körbögön dımahtuu Beknazar kamçılıu kolun oñ sanına madanıp , alañdabay, karanbay bet aldına köz tigip...(S.K.: 450)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
madıray-		+							1	2	gözlerini faltaşı gibi açmak ve bakıp durmak (çoğunlukla dazlak ve saç yok başı büyük adamlar için söylenir)	Al eki tizesin bekem mıcığa ıntılğan kalıbında, aëo cıldızın kek öçürüp taştagan közdörün cañsız madıraytıp , eç bılk etpeyt ali. (S.K.: 172)
makmalda-							+		1	1	kadifelemek	Böydöy kara makmaldap köölögön ak körpe ton kiygen... (S.K.: 199)
makta-	+	+			+			+	3	25	övmek	Al uvazirlerdin akılın, askerbaşılardın erdikterin basa aytıp, kötörüp maktadı . (S.K.: 92)
makuldaş-				+		+			2	7	birbiriyle anlaşmak, hep beraber onamak	Orto, Botokara kıştagiñda cüz körüşmöy makuldaşıldı . (S.K.: 499)
mal-				+	+				2	2	daldırmak, bandırmak	Meyman özü menen özü, eç kimge tik karagancok, dastorkon üzürünö serp salıp da koybodu, bir sındırım nañ alıp, kiçineden çayga malıp , akırın kürmöp, artınan akırın çay uurtayt. (S.K.: 692)
malta/ malkı-		+							1	2	bir şeyi bol olarak almak	Baldar adırdı karay kar maltap kaçıştı. (S.K.: 600)
mançırka-	+	+	+				+	+	4	12	kibirlenmek, azamet satmak	Kımkuat tüşkön eldi baktıga mançırkap mokoy tüşkön közdörü menen añkayıp tiktep kele berdi. (S.K.: 71)
mañdaylaş-			+						1	42	karşılaşmak, karşı karşıya gelmek	Kay biröö kayrat kılıp, cöö turup atçanga atırılıp, kolunda caragı cok, kılıççanga keltek alıp kaçırıp... can algıçka mañdaylaşıp ... (S.K.: 341)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
mara-					+				1	3	dikkatle bakmak, şöyle bakmak, gizlice bakmak	...Cañı palban boşoñ emestei, eki caktan cer çelişip, marasıp , biri biri tooruy tegerene basışıp, bir ubakta tikeleşe biri birin silkip ırğıtıp, eköbü eki cakka cumalanıp, teñ tura kalıştı kayra. (S.K.: 610)
mardemsi-		+							1	1	hüküm olarak kabul etmek; ciddi kabul etmek	Kudayar-xan bul ötö oor eskertüünü mardemsip , urmatı uluk akpaşa eç kamtama bolbosun, birtke kural... (S.K.: 329)
maşık-			+						1	3	1.idman etmek; 2.alışmak; 3. meşk etmek	...temingen bolot üzöñgüsünö çeyin kayra sokturup, kılıç, kara mılıtk, nayza, üç aça, şılk etme casaşıp, ok kuyup, darı iylep, cigitter kılıç ıgına maşıgıp , at üstünön mılıtk atuuga könügüp, katuu dayardanıp çığıştı. (S.K.: 403)
mata-	+								-	1	1. bükme, kıvrıma, ıgırtma; 2. pekitme, bağlama; 3. testerenin dişlerini açma.	Abil biy menen ep, tizgin talaşıp kelatkan Dombu idirkenektep, bir çeti matap , atayın çatak ırbatkısı kelip süylödü. (S.K.: 323)
maydala-		+	+						2	7	ufalamak	Ar künü kereli-keçke paygambarlar menen ouliyalardıñ ömürü cönündö comoktogon kitepterdı okuşup, maanisin Şeralige maydalap tüşündürüşüp...(S.K.: 98)
mayış-		+	+				+		3	18	eğrilmek, ezilmek	Sarıbaydın iynin taldırıp, kabırgasın mayıştırdı . (S.K.: 266)
mayla-		+							1	5	yağlamak	Ar cerde çöptü karartıp, topuraktı maylap , kandın ordu catat. (S.K.: 400)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
maytar-	+	+						+	2	2	1. kıvrırmak (sivri ucu); 2. sesi zorlayıp yormak; 3. <i>mec.</i> burnunu kırmak, kibrini gidermek	Duşmandın mizin maytarsın! .. (S.K.: 71)
meele-	+								-	2	nişan almak	Bir karatel söğünüp, attan tüşö kala oturup, meelep ok çıkardı... (S.K.: 601)
melce/melci-		+							1	6	ayarlamak, oranlamak	Sarbazdar- elçini tutkun sıyaktuu türkülöp aydap, şaardı aralatıp oturuşup, zambirekter ornotulgan öñütkö apkelişti da, tırmışıp kelip kırılğan buxaralık covkerlerdin köp ölüğünün ortosuna oturguzup, dürmöttüü eki- zambirekti anı közdöy melcettirip ...(S.K.: 104)
melmilde-							+		1	7	sakin, dağdağasız, hareketsiz bulunmak	Töşölgön kilem dey türölönüp cayılıp keñ Fargana melmildeyt. (S.K.: 508)
meltey-	+			+		+	+		3	22	dik kafalı, inatçı olmak	Abil da közün ala kaçpadı, cılanday melteyip , uurtun bek kımtıp, ireñi anısayın kumsarıp ketti. (S.K.: 698)
meltire-	+						+		1	28	parlamak, yıldırımak	El başka biröo bolso dağı kötörülüp duuldamak, alar kubattuu biygge takalıp, toskon suuday meltireşti. (S.K.: 369)
memire-	+						+		1	9	tam bir sükünet içinde bulunmak, rahat bir durumda olmak	...oşol kezderde da, dayımkısınday memirep , başı uluu too, ayagı ülbürögön kögültür munarıkka tönüp melpildep kerilip catkan boluçı. (S.K.: 272)
mençikte-		+							1	2	1. mülk saymak, benimsemek, mülk edinmek; 2. temellük etmek.	Cabılğan tondu eç kaçan ce kiyip cönöböğön,ce özü koltuktap çıgıp könbögön, aldına camıcabdıgı menen at tartılşa cılbırın koluna karmap mençiktebegen , cigitter ala cürgön tondu. (S.K.: 671)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
mensin-	+								-	2	övünmek, farfaralık etmek	...kabagı üyürlböy dayıma toktoo, ar sözündö maani, kerile basa mensinbey , kayra saal cer tiñtey iyile...(S.K.: 215)
meymançıla-	+								-	2	misafir olmak	Çakşılap meymançıl ap, tınıktırıp, özü altısaar Kaşkar bağıtının oşol kezdegi akıbalın aıdap turgan...(S.K.: 662)
mıcık-/mıçık-		+							1	1	1. kazımak, tırmalamak; 2. mıcıklemek, sıkıkmak	Al tizesin mıcığıp , oylonup: —Atanı etegiñ uzarbagır... (S.K.: 83)
mıkçı-	+								-	2	sıkıkmak	Çazı-cayı kök şiberi köykölgön, küzü nan, koon cıttangan Φargana tüzü közünö elestep, cürögü mıkçıldı . (S.K.: 618)
mıktıla-		+							1	1	sağlamca durmak	Kurmancan cesir curt agası datka ordun coksuntpay kütüüsün mıktılap , büt elettin çakşıların iyrip kol alıştırıp, astepdil ağıl-tögül kılıp meymançıladı. (S.K.: 244)
mılcıy-	+								-	2	gözünü yarı kapamak ve yüzünü buruşturmak	Nasirdin-xan buruldatıp çılım tartıp, közü çasıldanıp, özünön özü mılcıyıp , cumşarıp...(S.K.: 519)
mıñkılda-	+						+		1	7	hım hım konuşmak, mırıldanmak	Emi açık eçteme ayta albay, mıñkıldap , baş iykebey ce iykebey koë albay, kaygı kasıret sezdire közün üldürötö cumup kaldı Kanaat-şa... (S.K.: 209)
mıskıl-da-	+								-	3	alay etmek, eğlenmek, dalga geçmek	Atakul baatır-başı cülcüyüp tiktep, mıskıl dap bırs külüp koydu:— Tek iyirilip cat cayıña. Oktolup koygonun?! (S.K.: 542)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
min-	+	+	+	+				+	4	87	binmek	Udayçı ün bere albadı, kaltırıp, muunu şaldırıp, atına emgektep arañ mindî da, kulagın capırıp, atın bat-bat celdirip, kaçkan uurunun kölökösündöy kubañdap, karañdap cönöp berdi... (S.K.: 22)
mint-		+	+		+				3	50	öyle yapmak	Dombu ölüp olturat, atkan cerinen karmap keldikdeşip, mintip Kulışını dört kazıkka kerip koyup oturuşat. (S.K.: 350)
misirey-	+			+					1	12	1. şişkin kabarık olmak; 2. direnerek susmak	Al şakşak tañılğan butun sunup taştap, señselkara körpö cakaluu ak tondu celbegey camınıp, İsxak tördö misireyip , caağı kalgansıp kalgansıp, takır ooz açpay, öz oyu menen özü alek bolup, özünözü unutup oturdu. (S.K.: 584)
mizbakpa-	+								-	2	direnmek, inat etmek, ısrar etmek	Kudayar-xan mizbakpadı . (S.K.: 181)
mokot-	+								-	2	1. körletmek, kör yapmak; 2. korkutmak, gözdağı vermek	Mına, col koydum, algıla uluk daracanı berse bul amirdin kolunan, algıla! dep, mokotkon köz karaş. (S.K.: 248)
momura-	+								-	2	sâkin, sükûtî halim olmak	A döö adam tınç, momurap aylanta tiktep, özünön mayda adamdarga ca-kın bolgusu kelgendey, kökürögün iyip, üñküyüp turat. (S.K.: 133)
mostoy-	+								-	4	somrutmak	Eski aylaker mostoydu . (S.K.: 35)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
moyso-	+								-	2	dövmek	Eki coo ulam biri moyso p, cirep, ulam biri artka çekinip, ulam biri bir kanattan tolgo y çaap, eç bölünüşpöy, eç ayanışpay birçıladaştı. (S.K.: 516)
moyunda-		+		+					2	4	kamçı ile atın boynuna vurmak ve bu suretle onu bir yana çevirmek	Atakul ulam eti dür-r etip, birtke çıyralıp, künöönü moyundap, acalın da moyundap , başın iykey oturup: —Şaytan azgırıp... Kuday urup...—dep can argası ayttı. (S.K.: 533)
mögdö-	+								-	7	bacakları pek fazla yormak	Ulam biri almaşıp, ulam biri talaşıp, tabıttı köptöp kötörüşüp, baatırğa eñ akırkı kızmatın kılışıp, eñ akırkı pendelik karızın ötöşüp, karı, çaş mögdöp , biri birinin etegin karmagan sıyaktuu...(S.K.: 706)
möltüldö-		+			+		+	+	4	3	parlamak, yalabımak	Katındardın közdörünön möltüldöp çaş çıktı, oşondo bir tañırkap, bir korkup tiktep, erinderi titerek basıp, kaça turgan öñdönüp boyun cıyıp, közdörü çekireyip barıp, Ayzaada esin aldırdı... (S.K.: 40)
möltürö-		+			+				2	15	1. parıltı ile hafifçe titremek; 2. şeffaf, temiz olmak (başlıca, damla hakkında)	Kızdın ak cüzünö kan tolkup ketti, kara közdörün möltürötüp , aldında dal bolup turgan keñ kökürök çıtı-ragan kızıl cigitti tañ kalıp bir tiktep aldı. (S.K.: 277)
möñkürö-	+								-	1	takatten düşmek, bitkin bir hale gelmek	Tuuluunu, ölümdü köp körgön, cırgaldı sezip mañdayı ayrılbağan, kuuraldı sezip möñküröböğön , cüz çaşap akıl toktotkon karının oorlugu menen oy tartıp, te özüktön alıp, ömürdün çenemin, düynönün baasın ortogo taştadı. (S.K.: 445)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
möörö-	+								-	3	böğürmek	Karan kün tüşköñün sezebi, uylar mööröp , itter adam bakırganday balbalaktap ulup, kañşılup narı-beri çurkap cürdü. (S.K.: 599)
mukaktan-	+								-	14	kekelemek, duraklamak	Sultanmurat bek mukaktanıp , başın iykegiledi. (S.K.: 529)
mukura-		+	+		+				3	9	kuvvetten düşmek, zorlanmak	Mal kindiktüü too kıl kuyruktañ köp da mukurabadı , a babası tutunup dünüyö kılıp körbögön dildege kelgende abdan şaştı. (S.K.: 369)
mulcuñda-	+								-	1	seğirmek, bürünmek	Mulcuñdap , cılmañdap, xanga birotolo sırdaş bolup ketkendey öñ körsötüp...(S.K.: 114)
muluñda-							+		1	3	aşırı derecede sevinmek	Miñbaşı özünçö ele muluñdap , tuğanın kaldaytıp canına canaşa bastırıp, te gülbakka karay ıktadı. (S.K.: 137)
muñay-	+								-	7	kederlenmek, hasret çekmek tasalanmak	—Körüp kökşunu suusun, öcü kansın dep ala kelgen elek, — dedi amir Muzağar muñayıp , eski nakıldan riviyat ayttı:...mensinbe, a bakıl pende, esepçi bar eki iyniñde...(S.K.: 243)
muñkan-					+			+	2	25	acı acı bağırmaq/ hazin ses çıkarmak	O, aldırar küñü cazdırar degen uşubu?! dep içinen muñkandı . (S.K.: 581)
murçuy-	+								-	4	somurtmak (memnuniyetsizlik ifade ederek) dudak bükme	Kudayar-xan murçuydu , Niyaz kuşbeginin sözünün kaleti barbı! (S.K.: 181)
muşta-	+	+		+					2	6	vurmak, dövmek, yumruklamak	Eşigine çıgıp, Sarıbay cer muştap otura kaldı: —O... Kol cuupturbuz emese attan! (S.K.: 302)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
naçarla-			+						1	1	zayıf düşmek, kötüleşmek	Mına, AlimbekSarı özön curtunaözü çardap meyman bolup, kılıcdırtpay catıp alıp, kesepeti uşul boldu ki,koşun olcodon ayrılıp — atı arıp, suukka urunup, azıktan mukurap, akırı coogo caramı naçarladı — bul bir sebep. (S.K.: 208)
narıla-	+								-	6	uzaklaşmak	Ulam koyuu köbügöndü şıtırata narılagan sayın cürögü opkoolcup, tezdey berdi. (S.K.: 229)
nazdan-	+				+				1	1	nazlanmak, kırtmak	Ceendin akısın berbesek, kımbatka tüşüp cürböylü! — dedi, nazdamp tamaşalagan boldu da, bulak ete örgöö kirip, kayra tez çıktı. (S.K.: 306)
negizde-			+						1	1	tesis etmek, tahkim eylemek	Tagdır çeçüü, bütüm bütürüü kezderinde üç taypanın teñ bayırkıdan kelgen saltın, adatın eske albay, aga atayın negizdebey ...(S.K.: 196)
nestey-	+	+		+					2	46	dalgın, etrafta olup itenlerle alakâdar olmamak, uyuşuk bir halde bulunmak	Nüzüp küöldöp turgan divanxananı bir nesteytti . (S.K.: 95) Birine biri şek sanap, birinen biri abaylap, kandaydır bir keskin sözgö, keskin kadamga barbay miñbaşılar nesteydi , pansattar nesteydi . (S.K.: 24)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
obdul-	+		+	+	+				3	28	1. gövdeyi öne doğru atarak kalmak; 2. hiddete üzerine atılmak	Kudayar-xan ordunan obduldu ele , Niyaz kuşbegi koltugunan süyöy berdi. (S.K.: 181)
oduray-	+								-	2	kaba, nâhoş olmak	Saal ırgılcıñ bolup, arıktaganga biline tüşkön çaarı odurayıp , ireñi suz tartıp, İsxak dubalga süyönö kelip oturdu. (S.K.: 479)
okşo-	+		+					+	2	100	benzemek	Mınday çakta akıldı, küçtü mına sizge okşogon azamat adamdar tabat. (S.K.: 545)
okşu-	+								-	3	mide bulantısı hissetmek	Beknazar dagı okşudu . (S.K.: 699)
okto-	+	+							1	9	silahı kurmak	Oşol mıntıktı oktop alıp, colun tosup catasıñ...(S.K.: 332)
oku-	+	+						+	2	43	okumak	Biydin ayar közdörü anın kebetesinen sensiz da, senin tapşıruuñsuz da, cigitterge söz ötöt degen pikirdi okudu . (S.K.: 34)
okuran-	+								-	1	yavaşça kişnemek	Akboz eesinen tizgini boşoboy kalıp, bir tegerene okuranıp toktoy kaldı. (S.K.: 22)
olcolo-				+	+				2	3	ganimet almak	— Budparastardın kudayı imiş, ubagında Amir Temir İndstandan olcolop kelgen eken. (S.K.: 150)
oñdo-	+	+							1	19	düzeltemek, yoluna komak	Uşunday aytsañız tuura bolot, baatır cigit... — dep oñdodu Abdı-raxman elçi. (S.K.: 49)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
oñol-	+					+			1	13	düzelmek, yoluna konulmak, onulmak	Cetim eleñ cetildiñ, karıp eleñ oñolduñ. (S.K.: 60)
onto-					+		+		2	45	ıkmak, inlemek, yavaşça melemek	Cakın ele cerden biröö ontodu. (S.K.: 485)
oodar-	+	+			+				2	8	1. devirmek; 2. çevirmek	Al kimge emne derin bilgen cok, kimdi alkarın bilgen cok, tüş sıyaktuu bolup turgan bul işter esin oodardı. (S.K.: 71)
oo-	+	+						+	2	42	ağmak, bir yana sarmak, bir tarafa yatmak, eğik bir şekle girmek	Bul carkırgan keñ düynönün kutu calgız oşolor kalgansıp Sarıbaydın köñülün oodurat. (S.K.: 260)
ooluk-				+					1	3	inat etmek, direnmek	Men baram! — dedi Eşim katuu, koşunga koşulgan, baatır atangan cigit ko, oşol cerde köz körünöö oolugup, öröpküy. (S.K.: 388)
oona-			+		+				2	6	ağnamak, debelenmek (eşek, at hakkında)	Dene topurakka oonap catıp kaldı. (S.K.: 178)
oorlo-	+	+							1	9	zor gelmek	Körüp içten sızdap, oorun oorlop ketet, Kanışım... eki ölösüñ... (S.K.: 164)
ooru-	+	+						+	2	28	hastalanmak	Musulmankulga bul sözdör tabaday uguldu, köñülü oorudu. (S.K.: 154)
oozan-/oozun-		+			+	+			3	15	1. söylemek, demek; 2. ağza almak	Teñirberdi kata tüştü:—Cok, kudam, anday sözdü oozanba. (S.K.: 285)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
opkoolcu- /opkolçu-								+	1	6	meyus olmak, maneviyatı kırılmış bir durumda bulunmak, can sıkıntısı olmak	Al kança uzatıp ırdagan sayın Ayzaadanın cüröğü opkoolcup , betine kan dürgüp, muunu titirey baştadı (S.K.: 281)
orkoy-					+				1	3	kambur şeklinde çıkık durmak, sivrilip çıkık durmak	Eki iyni taar kiyimden orkoyup , entigip, alsırap turgan nemeni dagı bir tiktep, toktolup... (S.K.: 488)
ormoñdo-	+			+					1	3	1. somurtmak ve susmak; 2. öne doğru çıkık durmak	Çoñ iyri tumşugun açıp, şaşıp, şabırt çıkkın cakka ıntılıp, ormoñdop tınçı ketti. (S.K.: 259)
ormoy-	+		+						1	9	1. somurtkan ve az konuşur olmak; 2. öne doğru çıkık durmak	Ormoyup tiktep kaldı Beknazar: -Koy, — dedi akırın, — andaydı oylonbo, öz canıñı bekem tişte, Kanışım... (S.K.: 343)
orno-		+	+		+				3	8	yerinde pekleşmek, sokulup kalmak	Kap orto taktadan biyik seki ornotulgan . (S.K.: 612)
oro-		+	+						2	43	dürmek, sarmak, dolamak	Koluna tiygen arkandın uçun beline orop karmap, unçukpay, İsxak sepildin biyik dubalınan akırın salañdap tüşö baştadı. (S.K.: 486)
or-		+						+	2	4	ekini, otu biçmek	Buudaydın orulğanı orulup , kırman çetine çarkap bolup cıyılıp, orulbaganı kıpkızıl bolup celge kölbüp, danı ıdırap tögülüp turat. (S.K.: 508)
orundat-								+	1	3	ifa etmek, yerine getirmek, yoluna koymak	Talabın orundatıp akırın tıy... (S.K.: 77)
oşent-	+	+							1	17	öyle yapmak	Oşent . Kayratıñ bolso, öçündü uşul düynödö ele alıp kal, Madılım... (S.K.: 333)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
oştan-	+						+		1	6	1. keyifli, neşeli olmak, sevinmek; 2. kıntmak	İsxak üzöñgü kıbiratarı menen, buluttay ak boz argımak oştanup bupasxay cürüş aldı. (S.K.: 497)
otkoz-	+	+							1	11	otlatmak, ayakaltındaki yemle, yani otla beslemek	Oozuna kelgenin ottop tur . (S.K.: 335)
otur-		+	+	+				+	4	688	1. oturmak, yerleşmek; 2. bulunmak, ikamet etmek; 3. Evde kalmak (gelinlik kız hakkında)	Emi mına baarı çok, siz döñdö tölgö tartıp oturasız, biz sizdi itelep ala ketelidep, mintip kayırılıp Kordoygo salıp, artıñızdan kelip oturabız! (S.K.: 200)
ovolo-	+								-	3	havada uçmak	Kol cetkis biyik darak da bir küñü kuurap cıgılat, ovolop uçkan ak kanat kuş da bir küñü top dep cerge tüşüp kalat. (S.K.: 41)
oydolo-	+	+							1	6	sekerek koşmak, sabırsızlıkla yürümek	Kişi taanırılık aralıkka cetkende Beknazar saal tizgin cıydı, kızıgan kulan çaar oydoloy imerile berdi. (S.K.: 450)
oy-		+			+			+	3	2	oymak, kazmak	Tizgin tartkan er bülösün kıyratıp, ayıldarın örttöp, Alımbeginin közün oydurup , celdetke cöo ceteletip kelmekçi. (S.K.: 218)
oyğon-	+	+		+	+				3	36	uyanmak	Caman tüştön oygonup kutulganday, caman oynanan bir silkinip suuruldu, ceñildene kaldı. (S.K.: 547)
oylo-	+	+			+			+	3	211	1. düşünmek, tefekkür etmek; 2. karar çıkarmak	Mına uşu maani bizdi oylontup da, ceñip da oturat. (S.K.: 247)
oyno-		+		+	+	+			4	71	1. oynamak, eğlenmek, rahat durmamak, şaka etmek; 2. aşk ve alâka münasebetlerinde bulunmak	Sıpaylar kuturup attarın cañırtıp minişip, öydö-tömön carışıp at oynotuşup , kudu bir caktan coo alıp kelatışkanday. (S.K.: 370)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
oysoñdo-	+		+	+				+	3	2	şuh olmak, oynak, canlı, çevik olmak (başlıca, genç kadın hakkında)	A orus ulam aga köz kırın salıp, kayra aldındagı birdemege küymönüp, kolu oysoñdop , kayra köz kırın salıp, kayraözünçö üñülüp oturat. (S.K.: 687)
ozondo-	+			+	+				2	5	1. dinmeden ağlamak, bağıra bağıra ağlamak; 2. uzatarak ve yüksek sesle bağırmak	Tıyaktan Sanem ozoñdop çıktı:—O koku-uy!.. O kokuy, Temir emi çındap ölgön turbaybı, kokuy...(S.K.: 285)
ozun-	+								-	3	öne atılmak	Birok biri da ozunup ordunan turbadı. (S.K.: 590)
											" Ö "	
öböktö-	+		+					+	2	21	1.dayanmak; 2.başını iğmek; 3.asaya dayanarak ölünün üzerine iğilmek	Askerbaşı selt degendey bolup tüzölö tüştü da, akırın iyilip eer din kaşına öböktöp turup kaldı. (S.K.: 22)
öcörlön-	+								-	2	inat etmek, aşırı aksilik eylemek	Kokonduktar öcörlönüp , kırılğanına karabay, kübülgönünö karabay, suuday kaptap, iri aldı kılıçtaşuuga ülgürö turganday bolup kelatti. (S.K.: 21)
öç-		+		+	+			+	4	53	1.sönmek; 2.silinmek, yok edilmek	Oşondo çındap korkunuç keldibi, mañday nan cıldızı birotolo öçüp ketti . (S.K.: 602)
öçük-	+								-	7	intikam, kin beslemek	Dabıl karsıldap, ulam öcörlönö, ulam öçügö urulup, kulak tundurup, sıpaylardın attarı tıbrap, koldoru kılıçtardın sabına sermeldi. (S.K.: 314)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
öksö-	+								-	2	acı acı ağlamak, yüksek ses ile ağlamak	Ne elden azgan bala kaygısı, ne beykünü ö kırılgan el kaygısı, öz köñülünön, öz dilinen köbürgön arman öz kulagina kıl kıyaktın öksögön muñkangan küvü bolup ugula baştı. (S.K.: 665)
öksü-	+								-	3	gevşemek, yetişmemek	Batırbek öböktöp öksüdü . (S.K.: 630)
ökün-	+		+						1	7	pişman olmak, olup biten hakkında esef etmek	Dagı bayagı oy, dagı bayagı ökünüç . (S.K.: 590)
ökür-	+								-	9	yaygara koparmak, acı-acı ağlamak	Cigitter çuu turup ökürüştü . (S.K.: 630)
öl-		+		+	+			+	4	220	ölmek	Caman attı bolup cazdıktā ölböptür , coo betinde el üçün can kıyıptır baatır. Kaygırbañız!.. (S.K.: 448)
ömgöktö-			+			+			2	4	1. iyice eğilmek; kamburlaşarak yürümek (yaşlı insanlarla ilgili); 2. çok çalışmak; 3. <i>mec.</i> göğsü kabarak öne atılmak; saldırmak	Tentirep, adatınça kınıldap ırdap, andan narı ıylap, bir kömüşködö cürgöndür, taap, urup, atka ömgöktötüp aydap ke.l (S.K.: 388)
öñdön-	+								-	26	1. benzemek; 2. tazeleşmek (beniz hakkında)	Karı keñeşçi çarçagan öñdönöt , tördö kuş cazdıktarga kınıkayıp, alakanın caagina cazdap, bürüşüp catkan. (S.K.: 364)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
öñgürö-			+					+	2	7	acı acı ağlamak, bağırıp ağlamak	Alimbektin tındım bolgonu ugulgan soñ Kurman-can daroo aleyne örgöö tiktirip, tündüğünö aza belgisi kara baylagan tuu saydırıp, uruk-tuuganın cıynap, özü asteydil közünön çaş tögülüp, kolundagı şakek-bilerigin, kulagındagı sabagın çeçip, kara kiyip, koş böyrögün tayanıp, eldin eñ aldına öñgüröp , akırın eki ooz koşok koştu:(S.K.: 238)
öñköy-	+								-	4	öne doğru eğilmek	Pansat çiyindi tuura basıp, öñköyüp köpkö öñüp tiktep, bir ubakta tompoy atıp, çükölör cayıla tüşüp, birok bir da çükö çiyinden çıkpay kaldı, çükö çıksa oyunçu oyunun ulanta bermek. (S.K.: 135)
öñör-			+			+		+	3	8	birisini veya bir şeyi önde giden atın üzerinde götürmek, bir şeyi kendinin önüne eyere koyarak getirmek	Kündördün birinde içkilik bekteri uşul Musulmankuldu beşiği menen atka öñörüp kelişip, Almambetke emçekteş kılışat (S.K.: 139)
önük-							+		1	2	gelişmek, büyümek	Cıl ötö bergen sayın bu bir kezde tübü, tegi, tili bir curt özgörülüp, künümdük tiriligi, kütkön mülkü, urungan buyumu bölöktönüp, acırımdalıp, ar biri öz aldınça birtkelep bolso da önügüp , özünçö ulut türkümünö aylanıp, emi özünçö ulut müdöösü, ulut birimdigi zarıl mezigilge kelip takalgan. (S.K.: 197)
ön-	+		+				+		2	9	1.bitmek; 2. büyümek	Sırtı sılık, içi küptü ordo, karmaştın tımızın ürönü küñügö akırın önüp cana çaylap kele catkansıgan kooptuu bir tuñguk abal. (S.K.: 184)
ööp-/öp-		+					+	+	3	10	öpmek	Kudayga şügür, eliñiz esen — biz esen, datka!.. — dedi Kurmancan ayım, koş koldop karmap, erinin kamçıлуу kolun ööp toop. kıldı (S.K.: 230)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ördö-	+								-	2	yukarıya doğru gitmek (başlıca ırmağın, çayın kaynağına, dağ deresinin başına doğru)	Köç, kapçıgay ördöp , suunu tepçip keçip baratat. (S.K.: 279)
örgü-	+								-	4	mola etmek, konak etmek (bir gün istirahat için)	Birok, al tömönkü böksö adırlardın narkı-berki betterin kıştologon kırgız kazak törölörünün törünö çıgıp, örgüp kaldı. (S.K.: 185)
öröpkü-/öröpkü-	+			+					1	20	heyecana gelmek (kalp hakkında)	İsxaktın mayışmak tügül, zapkıdan cürögü sestenip kalmak tügül, öröpküp kalğanın baamdap, “öpkögö ötkön sız, buundarına tolgon sarı zil ketken eken...” dep, kubanıp bolcodu Kurmancan. (S.K.: 490)
örttö-	+	+			+		+		3	41	kundaklamak, yakmak, yangın çıkarmak	Kıştın künü kara çañ asmanga kötörülüp, tamdar samanday örttöndü . (S.K.: 579)
ör-	+								-	3	örmek	Kolu kaerine tiyse da, büt tula boyu örülgön buldursunday katuu sezilgen. (S.K.: 253)
ös-	+	+	+	+			+	+	5	35	büyümek, yetişmek	Alım xandın tuşunda Kokon cel tiygen örttöy küç alıp östü . (S.K.: 59)
öt-		+	+	+	+			+	5	430	1.geçmek, uğramadan geçmek; 2. öne geçmek; 3. ölmek, göçmek; 4. affetmek; 5. keskin olmak (kesen delen nesneler hakkında); 6. sürümlü olmak	Bir ay degende Ɔargana çekine ötüştü . (S.K.: 630)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
ötö-	+	+	+	+				+	4	26	ödemek, yerine geçirmek	Kalender tuuluunun şaanisin ötöp kıbılanı karap, eki kolu menen eki kulagin karmap: —Allau akbar! Allau akbar, allau akba-ar!..— dep kubanıp ün saldı. (S.K.: 563)
öydölö-		+		+				+	3	6	yukarıya doğru hareket etmek	Bul cerlerdin eli öydölöp malga cayluu, ottuu cayıttarga köçüp ketişken eken. (S.K.: 31)
öydösün-	+								-	2	kendisini başkalardan yüksek, değerli hissetmek	Öydösüngön , basıntkan kişini körsö, Beknazardın közünö kan tolo tüşöt, kolu daroo kılıcına cabışat, bul cankeçti. (S.K.: 288)
öykö-		+						+	2	14	1.sürtmek, ovmak; 2. rahatsız etmek	Kıyla çooçulap oturgan amir Muzağardın köñülün öykögön toñu akırındap cibidi. (S.K.: 245)
özdöştür-		+						+	2	2	özleştirmek, benimsemek	Özülörünün cakşı adatına koşup, aralaşkan kalktın cakşı adatın özdöştürüp alat. (S.K.:605)
özgöçölön-	+								-	1	farklı olmak	Te bir ubaktağı atası amir Nasrulla kılıp körgöndöy Kokon ölkösü Buxara-i-Şariptin baktiyar ökümdarının kol aldına öttü kılıgısı kelbedi, anın artı cakşı bolgon çok ko, bul ölködögü çaşagan türkün taypa kalk kıyla özgöçölönüp , özünçö curt bolup köñüp kalışkan, oñoyluk menen imga kele koybosun bilet, ordonu tartıp algan karözgöydön boşotkon bolup, ıyık ata murasın öz egesine kayra alıp bergen bolup anın közün karabaska çarasız Kudayar arkaluu ölkögö öz ökümün ötkörmöktü közdödü. (S.K.: 240)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
özgör-	+	+			+				2	20	değişmek	Sıpaylar ² betaldın, öñütün bat-bat özgörtüp , tuş-keldi bastırışıp, birde dır koyup, at oynotup, birde elteyip toktoy kalışıp cattı. (S.K.: 16)
özsün-	+								-	1	kendisine yakın görmek, öz görmek	Eşim gana özsünüp batınıp:-Ay... ay... ceñe... — dep, aldın tostu. — İya, közgö çaş alıp, caman nışana baştaba, ceñe... — dep ciberdi cini oygonup. (S.K.: 309)
											" p "	
paanala-		+	+						2	2	maanala ile aynı anlamda, sığınak, hail, himaye aramak, sığınmak	Sarı izine çöp salgan kuugun Çotondun Kızır-Ata mazarın paanalap , kak taşın üstünö tonun caya salınıp, közü irmelip catkan cerinen taap, başın kesip kelip, bıyakk cönör aldında amir Muzağarga tapşırdı. (S.K.: 243)
parla-		+							1	2	göz hakkındadır, gözünü parlatmak	Karı közdörün parlap , kızıktarın cırtaytıp kadala tiktep, attuunun tüşüp catkanın körüp, aşıkpay bayagısında ele ileñ-salañ but şiltep, şaatıtka köptö arañ keldi. (S.K.: 26)
pasta-	+		+	+				+	3	4	aşağılamak,	Kıldardan çıkkan türdüü ündü tıñşap, birin kötörüp, birin küñgüröögö çeyin pastatıp , ündördün birine biri calganuuların cürögü menen ugup, kıyal ergüüsünö bērilip ketti. (S.K.: 259)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
paydalan-		+	+	+	+			+	5	9	yararlan, faydalan	Uşul kooptuu uçurdu paydalanıp , çooçup ketip bir çoñ amal berip tındıra koyso tınuunu bolcop, Musulmankul Nüzüptün atalığına moyun tolgoy baştadı. (S.K.: 107)
payla-			+						1	1	gizli takip etmek	Niyaz kuşbegi atış ka ıktuu çükö paylap , çiyin boylop baskanda caş xan anın kolunan tompoyun alıp koydu. (S.K.: 136)
pikirleşiş-	+								-	2	konuşmak, anlaşmak	Tez, Abdılba bek, Beknazar üçövünün başı koşulup, ölkönün oşol kezdegi al-abalı, ordonun, tıştan basıp kirgen çooçun akimderdin oyloru, arakterleri cönündö açık pikirleşişti . (S.K.: 490)
pöpölö-	+								-	1	iyice beslemek, bakmak	Ketse döölöt başından, kelmeği kıyın al kaytıp,ömür ötör bir künü kızıl öñdü sargayıp,çırpığı sına talından çınar bolbos al kaytıp,ötkön ömür — kaçkan kuş, attıñ ay, pöpölöysün emne aytıp?! (S.K.: 559)
											" S "	
saamıkta-					+				1	1	bekletmek, beklemekle üzme	Arkan birtikeden saamıkta , al ulam cerge cakındap barattı. (S.K.: 487)
saba-	+	+					+	+	3	8	vurmak	Ulam küçöp, zambirektin, raket stankanın oktoru sepildin için möndürdöy sabap , tıtıp, astın-üstün tüşürüp cattı. (S.K.: 484)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sabil-			+						1	3	1. yalvarmak, mutavaat ederek boyun eğmek. 2. çok olmak	Anın iyikpey turganın körüp, Narmambet datka dağı eñkeyip cerge çekesin tiygizip sabıldı . (S.K.: 181)
sabırka-				+					1	5	ıstırap çekmek, kederlenmek	—Azireti, — dedi al subxat akırında, bir az ünü kaltıray, sabırkay , — bizdi çala ulamalarga korkılбай, bizdi başı çok balapan, közü çok kögön okşotpoy, ata boluñuz. (S.K.: 569)
sabırsızdan-	+								-	1	sabretmemek	İsxak ireñi kubarıp, aytkanı celdey taragan akılmandın oozunan emne çıgıp keter eken dep, sabırsızdanıp , tuncurap, bet aldın bılık etpey karagan boydon, cürögü balkıldap, oygo battı. (S.K.: 568)
sağakta-		+			+			+	3	3	kümiş köstekle birleştirmek	General Skobelev din atın eki caktan sagaktaşıp sakaldarı caykala belderine tüşkön eki karı adam özgöçö sıy-urmattın belgisi kılışıp, kalı kilemdin üstünö cetelep bastırıştı. (S.K.: 677)
sağala-		+							1	2	göz atmak, gözetlemek	Öz tuugandarının ırkı cektuguna çıdası da, babasının Samarkandagı ıyık tagın atası bölök biröö kelip eeleşine Sultan Babır çıday albay, Şaybani-xan menen katuu karmaşıp, üç colu Samarkandan Şaybani-xandı sürüp çıgıp, birok, birotolo köçük basıp kalışka artı alsızdık kıldı, anın ditin tüşünüp kömök körsötüşkö ırkı çok tuugandarının biri da carabadı go, öz agasın agalay albagan cattın ulagasın sagalayt , kömök körsötmök tügül, kayta Şaybani-xandı camınışıp Sultan Babırdan Fargananın özün talaştı go, akırı kelip kayran baatır baktısın başka caktan izdep Ougan tarapka cer kotorup ketişke argasız boldu...(S.K.: 54)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sağın-		+							1	8	özlemek	Köktü saginıp boosun tıtip kaçkan kuş sınarı közdörü caynap, kan tolkugan kızıl cüzünö bir sabirkoo, bir ümüt kalkıp çıgıp, talpınıp kelattı. (S.K.: 278)
saksañda-	+	+							1	5	karışıp perişan bir hale gelmek (saç hakkında), yırtık, pırtık, darma dağımık	Ayzaada üydön çıñırıp çıgıp, ak çaçtarın saksañdatıp , ar kimge bir çurkap cürgön kaynesin kördü... (S.K.: 40)
sakta-	+	+	+	+	+			+	5	77	muhafaza etmek, korumak	Oşondo aco köp tolgonup, köp oylonup,sır sandıktın tübüñdö oturgan akılga baş iyip, kebin kapka sakta! dep, köp kolducortuuldan kayırıp öz cerine cönögön eken... (S.K.: 634)
sal-		+	+		+		+	+	5	392	1. salmak, komak; 2. çocuk düşürmek; 3. hareket etmek, yönelmek; 4. önceden tayin ve takdir eylemek	Çakşılup bışırıp alıp:- Va-ax!.. — dep, şilekeyi kelip, böyrökkö tiş saldı . (S.K.: 383)
salkında-	+								-	3	serin olmak, serinlemek	Cer ulam biyiktegen sayınbı, aba salkındap , taza ak buluttar cakından ele kaalgıp, büyrö şaşırdın çayırının kıçkıl kurç cıtu buruldap tostu. (S.K.: 280)
salbakta-		+							1	2	1.didinmek,sallanmak; 2. biçimsizce yürümek	Çındap kıcırlanıp, kılıçın salbaktatıp , atka mindi da, artın karanbay düpürötö çapkan boydon Kızıl-Car coluna çıktı Eşim...(S.K.: 388)
salbıra-	+	+	+					+	3	24	sarmak, asılı durmak	Al tura kalıp Kudayar-xandın aldına appak çaçtuu başın salbıratı : -O, taksır... Mına men cıgıldım butuña... (S.K.: 180)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
salmakta-					+				1	2	1. bir şeyin ağırlığını takriben oranlamak; 2. halsizlik hissetmek	Bayatan beri eki közü çekçeyip, baarın baykap, baarı içten salmaktap oturgan Abdıraxman E, bu minça akıldı kaydan üyrönüp algan?! dep, içinen asteydil tañ kalıp oturdu. (S.K.: 507)
salpıda-								+	1	2	1. ağır ağır kışmak; 2. sallanmak	Eşim din karabıştısalpıldap celip, cargogo bir canaşıp, bir başın tartıp koyso sopoktop artta kalıp, kayra tekireñdep kuyrukulaş. (S.K.: 278)
sama-		+						+	2	6	şiddetle arzu etmek	Mañdayı carıla kubanıp, çaşına caraşa eldin eñ eteginde çatırdın ulagasında otursa da, kadalıp tördü tiktep, Nüzüptün közün uçuratuunu samap, öröpküp oturdu. (S.K.: 391)
samparla-		+							1	1	lapa lapa kar yağıyor	Dagı kulançaar argımak ırğıştap, oozunan ak köbügün omuroosuna samparlatıp , üstündöğü alpatan er narkesken kılıçın oñdu-soldu şiltep, zaar ün salıp, çañırıp keldi. (S.K.: 518)
samsaala-		+			+				2	3	aşağıya doğru sarkarak sallanmak	Kızıl manat teminginin çaçılıu cibek tüymölörü eki üzöngüdön tömön samsaalap , aygırdın ak şıragına kıtıldap señselip kelet (S.K.: 274)
samsı-	+		+		+			+	3	16	kesilmeyen bir akıntı halinde yürümek, bir dalga şeklinde yığılışkan	El alardın artınan samsıdı . (S.K.: 43)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sanaarka-	+								1	2	düşünmek	Al sanaarkap , asman tiktedi. (S.K.: 616)
sana-		+	+		+			+	4	32	1.saymak; 2. düşünmek; 3. özlemek, canı sıkılmak	Kazıy kün ığış elderinin köp ordolorunan misaldardı bir baştan sanadı . (S.K.: 93)
sandal-	+								1	2	avare dolaşmak, maksatsız gezinmek	İşfayram suusun ceektep, ulambir betine ötüp, kırkıp keçip, üstü cılma muz sekirtmek korumdan kıyalap, kee cerde attan tüşüşüp, cöö sandalıp çubap, tınımsız cürüp oturuştı. (S.K.: 594)
sapır-	+	+	+		+	+			4	7	1. Bir mayii kepçe ile yahut başka bir şeyle tekrar tekrar alarak, aynı kaba yeniden dökmek, çarpmak; 2. savurmak	Şar suu kapıgaydı küküktöntüp, sekirtmek taşardan sapırılıp , bırkıranıp çaçırıp agıp cattı. (S.K.: 279)
sarğay/sarğar-		+					+		2	6	sararmak	İsxakireñi cez dey sargayıp , erdin bek kımtıp, butunun sızdap ooruganın da unutup, emi emne kılarn bilbey oturup kaldı. (S.K.: 593)
sarık-		+		+	+			+	4	14	damlamak, akıp çıkmak (arta kalan mayi hakkında)	Küyüñdü cıttangan, kan cıttangan kıştak çetinde appak sakalınan ıldıy közaşı kan aralaş sarığıp , seldeyip calgız abışkakala berdi...(S.K.: 600)
sası-				+				+	2	7	pis kokmak	Ortodogu üç buttuu temir tulganın astında çala küygön köñ sasıyt . (S.K.: 603)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sat-	+	+							1	28	satmak	Oşol akılduu degen, pulduu degen, dindüü degen kişileriñiz oñdu-soldu satıp , çıkkınçılık kılıp catışat. (S.K.: 381)
say-		+	+			+			3	39	1. sançmak, saplamak, batırmak (sivri şeyi); 2. dikmek (ağaçları), sapiyle dikmek; 3. dikmek, işlemek (iğne ile nakşetmek); 4. oyun sırasında ortaya para koymak; 5. <i>mec.</i> yenmek (başlıca seçimlerde)	Al üç tegerek çiyindi saydı . (S.K.: 505)
sebele-		+	+					+	3	1	sepelemek, çiğsemek (yağmur hakkında)	Beknazar suunun kalğanın Kulkişinin betine sebeledi . (S.K.: 351)
sep/seep-		+	+						2	4	sepmek,dökmek (hububatı), saçmak, ekmek	Kılkıldagan güldördü cay ırgap cıparın avaga seep cürgön cumşak cel... (S.K.: 127)
sekir-				+		+			2	14	sıçramak, atlamak	Akırı çıday albay Sarıbayga çurkap kelip, anın boyu menen teñ sekirip , erkelep, kolun şımşilep ciberdi. (S.K.: 451)
seldey/seley-	+	+		+					2	37	1. baygın bir halde bulunmak; şuurunu kaybetmek dona kalmak; 2. hayrete düşmek, şaşalamak; 3. hiç bir şeye ehemiyet vermez bir halde bulunmak	Karap turgandar biri kıydı külümsüröp, biri özü caaka cegendey nes bolup — baarı turgan ordunda seleydi . (S.K.: 68)
selkilde-	+								1	3	salanmak, deprenmek, silkinmek	Selkildep loglop, kayra cön basıp, enesinin artında. (S.K.: 274)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
semir-	+	+							1	3	semirmek, tavlınmak	Sarıbay: —Madıl, — dedi ergiy, — taptaşın maga koy, eñ obolu cemge bayla toru kaşkani, cakşılap semirt , küzgö çeyin dalay kün bar, Camankuldun aşına bar tobokel dep bir çaap köröbüz, kудaydan tileybiz, toru kaşkam çıga cürgön map!..(S.K.: 300)
sendel-	+								-	10	1. çok ağır yürümek, yorgunca gitmek; 2. <i>mec.</i> çile çekmek	...Başta topuratıp közdöçü alıp, candooçu alıp, özü culkungan çoñ toru at minip, taygan eerçitip, şaň menen uuga attançu münüşker bugün bürkütün iynine kondurup, eç caktı karabay, karıp bolup sendelip , özü calgız töşkö cönödü. (S.K.: 265)
sendirekte-	+								-	1	adımlarını zor atarak yürümek	Al sendirektep , çalıştap bürküttün karayıp catkan kanattarının canına sulap cıgıldı... (S.K.: 269)
señsel-							+		1	20	dalgalanmak (saçlar hakkında)	Uzun, kök köynökçön zayıptın közdörü korkunuçtuu çakçayıp, kıroo baskan şıbaktay appak çaçtarı cayılıp, señselip , kıkıldagan köp eldi coodar aralagansıp, tolkutup, carıp aralap kelattı. (S.K.: 67)
serbey-		+		+					2	6	çok küçük veya güç görünür olmak, zor gözükmek	Ar cerde kök cantak serbeyip ... attın ölüğü calgız kararıp catat... (S.K.: 19)
serele-		+	+		+				3	16	araları hafifçe açılmış olan dört parmakla ölçmek	Temir at üstünön kolun serelep , cayıkta kalkıldap cay baratkan köçtördü közdön ötkörüp, aylasız toktolup turdu.(S.K.: 280)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sereñde-	+								-	1	1. hareket etmek (küçük şey hakkında); 2. sıvrılıp durmak (her hangi bir küçük nesne hakkında)	Koën sereñdep , bir tartım calın bolup çubala kızıl kırgool uçup, türkün kuş ün alışıp, tiri maglugu beypil. (S.K.: 185)
sergit-		+							1	2	dinlendirmek, tazelandirmek, rahatlandırmak	Abdilla bek köpkö basıp, ısıgan başın sergitip baş cargan oydon birtke alaksıgan soñ, kayra çatırğa kelip catı. (S.K.: 618)
serme-			+					+	2	6	sallamak, kapmak maksadiyle eli şiddetle uzatmak	Keltekke uugup kalgan eken — degen oygo aralaş, Beknazardın kıcırı kaynap, özün toktoto albay, oñ kolu kılıçtın sabına sermelip , ordunan atıp turdu. (S.K.: 351)
serpil-		+					+		2	10	yeltenmek, silkinmek	Corgo kökülün serpip , küçütü, taramıştuu buttarı menen çöptördü şatırata aralap, eesinin kolun karıştırıp elirip barattı. (S.K.: 278)
seske-/ seste-	+	+			+			+	3	4	tehdit etmek, gözdağı vermek, korku salmak	Keñ Sarı özön Çüyün beypil koñur küzün kaptap kelgen köp koşundun dübürtü sestenti . (S.K.: 185)
seyilde-	+								-	2	gezme	Kanıştın birtke köñülü çögünkü bolo kalganın körüp turup Beknazar; —Kana, kiyinçi, — dedi, — ıya, bugün bir at casalgalap minip, sıy kiyim kiyip, suu boylop, tokoyluu tör kızıdıp, seyildep kelsek bolboybu?! (S.K.: 253)
sez-	+	+		+	+			+	4	200	1. his, sezme, duymak, farkına varmak, önceden hissetmek.	A Kokon ordosunda Alimbektin özünö da ayılbağan çaşırın adamdardı bar ekenin Alım-bek tuyugunan sezçü . (S.K.: 215)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sıdır-	+	+			+				2	29	kazımak	Emi uktuñarby degençelik kabak körsötüp, öz kişilerin akırın sıdırıp , burtuyup tiktep aldı Kudayar-xan. (S.K.: 329)
sık-	+			+	+				2	23	sıkmak, ezmek	Börü til cirep kirse, eki kanat bolup turgan asker eki caktan orolup, kışkaç ıy sıgat . (S.K.: 513)
sıla-		+			+	+		+	4	28	sıvamak, sıvazlamak, okşamak	Karı adam sakalın sıladı : —Sakalıma işen, batır... uşul çaşımda kalıs sözüm bolboso, körümdö bolobu!..(S.K.: 88)
sıltı-					+				1	3	hafifçe aksamak	İsxak ak şışık baskan, çaçı, sakalı abdan ösüp, eki közü alayıp, mayıp butunan sıltıp aksap kelet. (S.K.: 614)
sın-	+		+					+	2	70	kırılmak	Meyli, ne şıltoo aytıp, ne doo aytıp kınırılıp oturbaylı, meyli, azireti, siz din ıyık ökümdarlık köñülünüz sınbasın , biz makulbuz. (S.K.: 247)
sıpatta-		+							1	1	1. tasvir etmek, tavsif eylemek; 2. aşırı derecede övmek, göklere çıkarmak	Kay bir buga koşumça zaman türün, adam peyilin sıpattap , kele cak cönünöbolcol aytkan oyçuldarı da ilgerten bolo kelgen. (S.K.: 692)
sırdaş-		+				+			2	9	biri birine sırlarını söylemek	Margalandagı askerlerdi teskep, bir sıyra közdön ötkörüp, kay bir cigitter menen erkeletip süylöşkön bolup, sırdaşıp , askerlerdin zardesin, demin tekşerdi. (S.K.: 122)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sırda-	+								-	2	boyamak	İçine beş kana kıldırıp, bet aldın ayban kıldırıp, saymalatıp, sırdatıp cay saldırgan. (S.K.: 452)
sıyaktan-	+				+				1	9	benzemek, andırmak	Birok, üzülüp karagan çok, tek gana çiydin türün, köçötün keştelere sırttan kaydiger sıyaktanıp , a köñülü tereñinen baam salıp, baa koyup oturdu. (S.K.: 241)
sıy-		+	+						2	10	sıgmak	Eç nerseni özünö koşo sıydırbagan , köñüldü anı sayın ıkşoo kılğan cıluu sezim anı kuştun kanatı menen celpigendey aldeylep, magdıratıp cattu. (S.K.: 385)
sıyın-			+	+					2	9	1.hürmetle eğilmek; 2. himayeye sığınmak	Abdulaziz yasaulbaşı tagdırına sıyındı . (S.K.: 515)
sıyła-		+			+			+	3	20	saygı göstermek	Ayzaada çaşın cutkanday boldu: -Arbaktı sıylaym . (S.K.: 290)
sıypa-	+	+				+		+	3	28	sıvazlamak, sürmek, okşamak	Kişinin kutu uçup, köpkök bolup ketken erindere titirep, artına - ketençiktep, calt-calt karanıp sıypalanıp , oşol cakta cerdin carığı bolso da tüşö kaçıp ketçüdüy tırmalandı, cantalaştı: —Menin künööm emne?.. (S.K.: 178)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sıyrı/sıyır-		+	+					+	3	35	sıyırmak, kabuğunu soyamak. <i>mec.</i> rahatsız olmak	Abil imerip tiktedi: —Kaçankı bir kan tukumunan dep, kaydagı bir cürögünön otu öçkön, er deminen ayrılıp kalgan biröönü kol bala bolot dep — mına, tapkan üzürüñör bu — biriñ başsız kömüldüñ, biriñ kuluña cakañdı ayırıp, kadırıñdı sıyrıtıp ... mintip buygalap...—dedi, özü da ökünö. (S.K.: 163)
sızda-	+			+	+				2	26	sızlamak (ağrımak), zonklamak	Birde cel kanatınday serpile küçöy, birde sızdap , kandaydır bir ımırtka, Tuñguyukka sönö...(S.K.: 665)
sız-	+		+	+	+		+	+	5	30	1. (sıhı olmyan) rutubet; 2. çizmek, çizgi geçirmek; 3. dokumak; 4. teraşılamak, sızmak; 5. sıvılaşmak	Musulmankul akesi ekövü bir dastorkondo daam sızıp , oyundu karap oturuşkan. (S.K.: 135)
silk-	+	+		+	+				3	33	silkmek	Abıška O, kağılayın, ürgölöyün!.. dep, kolunan silkip-silkip erkeletip koydu. (S.K.: 448)
siñ-			+						1	18	simek, kökleşmek, hazmedilmiş (mideye giren yiyecek hakkında)	Elettin beygam tiriligi kanına siñip , oşogo caraşa baço öskön-Şerali ordonun şaani-şökötünün, sılık ziyapatının arasına özün cogotup, akıret cönündö ıylap kep urgan kişilerdin üröyünö, şirin tiline bağınıp, altın buyumdardı balaça karmalap tañırkap, cooş momun xan çıktı. (S.K.: 98)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sok-	+		+				+	+	3	24	vurmak,dövmek, çarpmak, örmek	Narkesken kılıçtar cark-cark şiltenip, attar koş ayakta p tura kalıp, kılıç kuu nayzanı sındırıp, kılıçtı kaskak kağıp tüşürüp, cakındap çapma şilk etme, çoyunbaş erlerdin çokusuna bılc-bılc sogulup , kay biröö attan bört uçup, kay biröö murdunan kan tütöktöp ağıp, at calına öböktöp cıgılıp cattı. (S.K.: 515)
soksoy-	+			+					1	9	sivrilip durmak, öne doğru çıkık durmak	Kurda cıltırap, tigindeyrekte soksoyup , cıluu kandı kütüp oturgan cırtkıc közünö kayra köründü. (S.K.: 563)
solkulda-	+				+	+			2	6	1. esnemek (uzayıp kısalma), sallanmak; 2. tam tazelik çağında bulunmak	Eşim gana cañı öküürtördü tosup kırçoo karmap, böyrögün tayanıp:—Kubatı-ı-m!.. Kubatım senden ayrıldım!.. — dep bütkül denesi menen solkuldap öksüp turdu. (S.K.: 40)
solukta-		+							1	9	1. solumak, şiddetle ve sık sık nefes almak (sıcaktan, yorgunluktan nefes darlığından); 2.hıçkırıkla ağlamak	Mala-xan kulunun soluktagansıp kılçıldagan eki iynin nesteye tiktep, oturup kaldı. (S.K.: 390)
sooluk-	+								-	12	sükûnet bulmak, susmak, dinmek, gevşemek	İsxak da, Abdıraxman da soolugup , söz cüyösünö ten koyup turup kalıştı. Köptü körgön karı datka maani uladı: —O,caranlar!.. (S.K.: 502)
sooro/soorot-	+	+							1	12	sükûnet bulmak, teselli bulmak, avunmak/ teskin eylemek, teselli vermek	Dombunun ölümün tabalap, bütkül camandıktı, cabırdı oşogo şılta p, karalamandı soorotup , xan atın, xan daracasın kir cuguzbay korgop oturbadı bele. (S.K.: 356)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sor-	+	+						+	2	9	emmek	Közünün caşın sorup , eç soorono da albadı. (S.K.: 390)
soy-	+				+			+	2	28	deri yüzmek, kesmek (hayvanı)	Al canınan çıkpay, ookatın ılgap, ulam tamırın körüp, semiz sooluk soydurup , terisin mayлуу sıyrıtıp, ısıgında İsxaktı terige orop catkırıp, ulam ısıq çay uurtatıp, ulam tışöñçüsün kurgaktap, caap, köl-şal kılıp terdetti da, caş şirin taruu bozodon cılımdap cutkuzdu. (S.K.: 489)
soylo-			+						1	8	yürünmek	Cerge soylop , çögüp catkan kızıl nardın moynunday iyri noodalarının şağı kalıñ, tübü cayлуу, kölökölüü. (S.K.: 25)
soz-		+	+						2	25	uzatmak, çekmek	Eki öyüzündö kök-caşıl böksö adırlarga çeyin sozulup , mayda ak çatırları cıbirap, örgüüdö catkan köp koşun. (S.K.: 63)
sök-	+	+			+				2	46	sövmek, azarlamak	A Madıl baykuş, attın közün taanıp kalgan, içi küyüp, booru ezilip, büt carıktık düynönü sögüp , aştın tamaşasınan keçip, ayagına kütpöy ketip kaldı. (S.K.: 327)
söömöylö-		+							1	2	parmakla	Bügün cañı körgönsüp, bir sıyra közdön ötkörüp,koş miz kılıçtı söömöylöp sayıp koyup, ne kasıret,ne kötörünkü köñül tolkunı, kömököyünön dili kupuyakuu tartıp, dalısı dññküyüp, celbegey bıyazı çoñçepkeni akırın çaypalıp turdu Beknazar. (S.K.: 642)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
suğar-	+		+						1	3	1. içirmek; 2. sulamak.	Bütün birö eelik kılsa, erteñ kocoynu başka... adamdardın terinen kaytalanıp, tabılıp, kanına sugarılıp , kızgılı tıs alğan dünüyö... (S.K.: 148)
suktan-	+								-	1	imrenerek bamak	A Kanış bu sert deneye ne korkup, ne suktanıp emes, uşul azır köñülünö maktanıç tolup turgan. (S.K.: 253)
sula-	+								-	13	1. uzamak, uzanmak, uzanıp yatmak, yayılmak; 2. <i>mec.</i> takattan düşmek, kuvetten düşmek. 3. hareket kalmak	Al sendirektep, çalıştap bürküttün karayıp catkan kanattarının canına sulap cıgıldı... (S.K.: 269)
suluusun-	+								-	1	kendisini güzel hissetmek	Baarıbız adam atanın balasıbız, anday bolgon soñ maga okşogon bir ümötüm üroyümdü karap oturup bir kıykım tabat, bir ümötüm suluusunat , bir ümötüm söölöttüüsünöt, maani uşul ki, üroyümdön körö akı ümöttörümö cakşı işim, akılsözüm kalsın degen eken paygambarıbız... (S.K.: 689)
sun-	+	+	+			+			3	86	uzatmak, sunmak	Ookat siñsin dep Karakaş ayım sarı çaydı cakşı demdep, bir piyaladan öz kolu menen sundu . (S.K.: 695)
sura-		+	+		+	+	+		5	245	1. sormak, rica etmek; 2. hükmünü yürütmek, idare etmek	Mayor İonov anı imere tiktep:- Nu, kim bolosuz? — dep, orusça suradı . (S.K.: 656)
surdan-	+								-	6	korkunç bir çehre göstermek, yüzü sararmak	İreñi surdanıp , erdi açuuluu kımtıldı. (S.K.: 411)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
suulukta-	+								-	3	geminden tutmak	Suuluktap ak köbük bulayıp, omuroo cakka serpile sampar karday üzülüp tüşöt. (S.K.: 37)
suu-		+		+				+	3	14	soğumak	İsa-ouliya zamatta ireñi suup , tomsorup, dağı tırmagın bekitip oturgan erkek kara mışıktay tımpıyıp, birpasta cat boldu. (S.K.: 483)
suut-		+							1	6	soğutmak, atı idman ettirmek	Anan, kудay kalasa, toru kaşkanı çındap, suutup , çoñ maarege taptay baştaybız! (S.K.: 301)
suyul-	+			+				+	2	6	1. cıvıklanmak; 2. seyrekleşmek	Kıldarı coon tartıp, suyulup , arbayıp ösüp ketken kaştarı gana ali kapkara. (S.K.: 26)
sürdö-	+	+							1	4	sıkılmak, mahcup olmak, şaşırarak	Aëo tolgon, cubatkan, soorotkon, ıylagan cüzdör, közdör Kunduz du tuş-tuştan tiktep şaşırdı, sürdönttü . (S.K.: 372)
sürdük-						+			1	3	sürçmek (ayakları sürüklerken)	Oşol zamat tars etip badaldan çıkkın miltık ünü menen koşo sürdügüp cıgıldı. (S.K.: 384)
sür-	+	+	+		+	+		+	5	36	1. sürtmek, rendelemek (rende, planya ile), kazılmak; 2. ileri hareket	Süyümkan soolugup, közünün çaşın sürtüdü . (S.K.: 298)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
sürö-	+	+							1	9	koşu atını finişe doğru çekmek	Eki cagın teñ közdön ötkörüp, kee baldardın bırıldap ıylap kalğanına cini kıçap, kıykırıp tura kalıl, kee baldardın öçügö taymaşıp, birin biri çalıp urğanın süröp , külüp, keelerin kayra karmaştırıp, kiyliğışıp, teskep turdu Beknazar. (S.K.: 346)
süy-					+			+	2	19	sevmek	İsxak uul balanın betinen süydü . (S.K.: 565)
süykö-			+					+	2	2	sürmek, sürtmek	Madıldın ak töş iti kulagın tikçiytip, Sarıbaydı karap, kolun karap turdu da, kuyrugun şıpañdatıp kelip, birdeme ümüt kılıp, Sarıbaydın butuna süykönüp , erkelep kaldı. (S.K.: 433)
süylö-	+	+		+		+	+		4	229	söylemek	—Neni süylöysün , batır! Kaydagı kuda! (S.K.: 282)
süyö-		+	+		+				3	50	dayanmak, desteklemek, tutmak	Şaldırıp, kayra oturup, dubalga süyöndü . (S.K.: 471)
süyrö –		+	+						2	44	sürüklemek, yerde çekilmek	Uşul ele komuzdu süyröp , kötörüp cürüp, bala kezinen kadırese üyrönüp kalğan ele. (S.K.: 251)
süyün-	+		+		+				2	36	sevinmek	Elçileri kırılğanın ugup, tıyakda Mala-xan kaygırmak orduna ayabay süyündü . (S.K.: 223)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
süz-	+	+							1	36	1. süsmek, tos vurmak; 2. yüzmek.; 3. süzmek; 4. sepetle balık avlamak	Balbandı muuntup sulatkandıbı, ce anı cer süzdürüp taştagan döö çaldıbı?! (S.K.: 147)
											" Ş "	
şaanile-						+			1	1	ustalıkla yapmak	İrı, ölönü menen şaanilenet ko kız toyu?! (S.K.: 644)
şabıra-	+								-	1	hışırdamak,takırdamak	Oşol zamat şabırgan ündör tıp basılıp, miñdegen köödöndö uluu kubanıç menen korkunuç kıtıldap kıl tarazaga tüştü. (S.K.: 314)
şağıra-	+								-	5	çınlamak,tınlamak	Bir toodon kıykırsam bir toonun kiyigi şagırap ürköt. (S.K.: 81)
şakıl-da-			+						1	7	çağlamak, çusu huruşa gelmek, kaynamak	Sotnikter da küöldöşüp kalışkan, biri kılına turgan bardık iş kılınıp bütökönün generalga şakıldatıp kaldı. (S.K.: 606)
şalbıra-	+								-	4	geniş olmak,sallanmak	Almambet cırtayıp kızargan közüñ ımdalap, caak terisi şalbırap , Beknazar caktı tiktey berdi. (S.K.: 638)
şalday-		+					+		2	3	bitkin bir halde bulunmak, gevşemek, kuvvetten düşmek	Bir tizesi oldokson bögülüp, oşol cak iyni pas tüşüp, kolu cansızday şaldayıp öz denesine cububay turdu. (S.K.: 66)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
şaldıra-	+								-	66	yorgun,halsiz bulunmak	Musulmankul köz körünöo şaldıradı , közü süzöldü. (S.K.: 163)
şılpay-		+					+		2	3	sallanmak,sarkmak	Kölmö cerler bütündöy şalpaya , şalı da bışabaştagan, түбүнөн бaka çardap, başı iyilip, cayırgalıp, sarala şayıday ülbüröyt. (S.K.: 508)
şaltakta-	+								-	1	pisletmek,kirletmek	Tüzgö köngön attar бүсүрөп таşıркап, şaltaktap terdep, eesinin cürögün şuu etkize birdemenin şadpasın sezgende selt depbaş kötörüp, kayra oozdugun çarçañkı şıldırt çaynap, salbırap, noyudu. (S.K.: 383)
şañdan-	+								-	2	şanlı olmak, önemli, muhteşem bir şekle girmek	Askerbaşı gana ölüm izdegen sıyaktuu, öcörlönüp at oynotup, şañdanıp közgö түşө berdi...General Çernyaevbaarın körüp turdu. (S.K.: 18)
şañğıra-					+				1	3	çınlamak ,şingırdamak	Üyür sagıngan aygır argımak çaalıkkannın unutup, alçaktay basıp, alda kay dan ulam şañğırıp kişinep kele catkandai. (S.K.: 229)
şañkay-	+								-	4	1. belirgin olmak,şeffaf, açık ve temiz olmak; 2. gösterişli şaşaalı olmak.	Oşol şañkaygan uluu toolordun içinde, asıl Фargananın betinde kumurska bolup cogolup, çekesi terdep cöo basıp, butu talıp, bu düynönün keñdigin sezip cürgön sıyaktuu boldu. (S.K.: 474)
şañkılda/şañşı-		+		+	+		+		4	13	1. ötmek (ilkbaharda karakuş hakkında); 2. <i>mec.</i> şañşıp süylö- güzel ve mevzun konuşmak	Ye, Kunduzdun atası! — dedi Süyümkan dagı atayı ünün şañkıldatıp çıkarıp. (S.K.: 297)
şarakta-		+							1	2	çatırtamak,gürlemek	Kudayar-xan carımpaşanın meymanga çakırganına abdan kubanıp, ubakıttı uzaktırbay casalgalangan kokon arabaga oturup, oor top ordo kişilerinkoşo alıp, caraktuu udayçıların şaraktatıp , oşol 1368-cılı Taşkenge cönödü. (S.K.: 327)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
şarkıra-	+						+		1	4	çağlamak	Köp kol tuştusunan kök dayra şarkırap akkan biracayıp ölkögö kabılat. (S.K.: 633)
şas-	+			+			+		2	90	1. ivmek, acele etmek; 2. şaşmak afallamak	Kapkara kiyim celdetter ılgabay gana çetinen birden alıp, şaşılbay , çooçunbay, biri birine külüp tiktep, künümdük körtiriligin kılıp catkan kişi dey akırın çök tüşürüp muuzdap kirişti. (S.K.: 171)
şatıra-				+			+	+	3	8	çatırdamak	Cay ottop cürgön attar baş kötörüp kulaktarın tikçiytti, büt koşun seldey şatırap , kolbaşçının çatırınan kılkıldap cılıp kele catkan tuunun aldın toroy cügürdü. (S.K.: 65)
şaulda/şuulda-				+					1	4	hışılı yapmak (rüzgar ve ağaçlar hakk.)	Kök tereker celge şauldap , tuş-tuş caktangüldün, baldın cıtı buruksup kelip cattı. (S.K.: 701)
şayla-		+		+					2	3	seçmek	Te narı cakta külüktördü şaylap , bir cakka konogo aydoogo bettene baştagandar da, toktop kalıştı. (S.K.: 323)
şeksi- /şekten-		+			+				2	11	şüphe etmek	Oşol cerde şayx-ul'-İslam Sagizaadadan başkası munu bilip kelgen, Alimbek datkanı şeksintpey ortogo alıp turuş vaziyfası tapşırılğan öñköy kutumdar eken. (S.K.: 236)
şerden-	+								-	3	köpürmek (aşırı hiddetlenmek), korkunç ve kudurmuş bir şekil almak	Kök çalma menen başın orotup, üstünö kara temir tuulga kiyip, kara kuştun kanatınan kılınan yasaulbaşılık carlıgın oñdonup, bir kubarıp, bir şerdenip , dem tartpay karap turdu. (S.K.: 515)
şıbıra-	+	+			+			+	3	31	1.fısıldamak, kulaktan kulağa konuşmak; 2. hışıldamak	Cogorton şıbıradı : —Öy... barsıñbı?.. Arkandı karma...(S.K.: 48)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
şıkaala-	+								-	3	gizlice bakmak	Sarbazdar baarı tegiz şıkaalap kalıştı. (S.K.: 538)
şıka-			+	+			+		3	9	sıkıştırmak, sım-sıkı tıkmak	Karakaş ayım Madıldı etke, kımızga şıkap toyguzdu. (S.K.: 430)
şıkılıkta-	+			+					1	3	kıs kıs gülmek (kızlar hakk.)	Tokoy caktan sayrap catkan sagızgandın akırın şıkılıktagan dobuşunan başka tiri candın kıymılı sezilbeyt. (S.K.: 432)
şıldında-		+		+					2	5	alaya almak, dalga geçmek	Kaysı ayaluu canıñ kaldı ele?! dep özün özü şıldında . (S.K.: 431)
şıldıra-	+	+							1	9	şarıldamak	Toru kaşka aygır señselgen kara kuyrugun cayılta şıypanıp koyup, bışkırıp, oozdugun şıldirtatıp çöp başılap ottop turgan. (S.K.: 276)
şılı-	+								-	3	1.yüzmek,soymak, kemiklerinden eti ayırmak; 2.çarpazlamasına kesmek	Şılıgıla! — dep kıykırdı Nüzüp canında üyrülüp turgan cigitterine. (S.K.: 87)
şılıkıy-	+	+		+					2	11	gayet gevşemiş bir durumda bulunmak, cesaretini kaybetmek	Momun şılıkıydı . (S.K.: 612)
şıлта-		+	+						2	3	bahane bulmak, baştan savmaya çalışmak	Dombunun ölümün tabalap, bütkül camandıktı, cabırdı oşogo şıltap , karalamandı soorotup, xan atın, xan daracasın kir cuguzbay korgop oturbadı bele. (S.K.: 356)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
şımnda-		+	+						2	2	gömleği pantalona sokmak	Çım kök kamzolun saymaluu keñ çalbarına şımndanıp koygon, bagaleğinen sarı bulgarı ötüktün tumşuktarı çukçuyup çıgıp turat. (S.K.: 31)
şınğıra/şınğırla-	+	+					+	+	3	7	çınlamak, madeni ses çıkarmak, tınlamak	Eki kolundagı koş bilerikteri şınğıraşıp , dilde sabaktarı küngö çağılışa özünön cuka sarı nur çaçıp çelegindeki taza suu üstündö cıltıldap oynop kelattı. (S.K.: 372)
şıpıl-da-	+								-	5	1. ıslık sesi çıkarmak (<i>örn.</i> şiddetli havada oynatılan çubuk hakkında); 2. hızlıca ve çevik hareket etmek	Tılmeç mayor İonovdun iynine saal eñilip alıp, akırın küñküldöp şıpıldatıp kotorup cattı. (S.K.: 669)
şıpır-		+				+			2	3	Süpürmek, küremek, temizlemek, ovmak	Uştapta tısta tamdar urap, kamışka ört ketip, adamdardı, baylanıp turgan attardı zambirektin ogu şıpırıp , cer teñselip catkan. (S.K.: 484)
şıpşın	+								-	8	dudaklarını şapırdatmak (sık-sık hayret, memnuniyetsizlik beğenmeme tessüf alâmeti olmak üzere)	Baarı baş çaykap, şıpşınıp , bul nıkınçılıkka tañ bolup oturup kalıştı. (S.K.: 576)
şıypañda-		+							1	5	kuyruğunu sallamak	Sarıbaydın çakırıp catkanın ugup, başın kötörüp, kuyrugun şıypañdatıp karap turdu, ümüt kılıp turdu. (S.K.: 434)
şıyrakta-	+	+							1	4	ayak bileğinden tutmak, paçasını kavramak	A canagı xan balanı mına mintip şıyraktap! —dep, kolun kudum Almambettin özündöy kıla ızırına sermey körsöttü Musulmankul. (S.K.: 138)
şile-			+					+	2	3	yerinden oynatmak, küremek	Komuz türkün kayruulanıp, Sarıbaydın ditin, armanın tışka şilep , bul düynögö öktö aytıp, öç aytıp, tagdırdın atın tizgindep, ukuktaşıp, birde kaşkoy şańkıldap, birde çögüü, akırı alsızdığın moyunga aluu, indıñı öçüü, muñga çılanıp, öksögön ıy bolup ün saldı. (S.K.: 446)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
şilte-	+	+	+		+		+	+	5	58	1. sallamak, baş sallamak, el sallamak; 2. ağır yürümek	Kapıldan eki şiltedi Beknazar, eki colu teñ bala kult dep tiygizbey ketti. (S.K.: 345)
şimi-		+							1	2	emmek	Koluna cukkan arpanın kök tıpının kakkılap, dandın tuzu çok şiresin mülcüñdöp şimip oyu eçtemege aralaşpay, kolun artına alıp, arpanı ceektep kızıdır bastı.(S.K.: 26)
şimir-	+								-	3	nefes almadan içmek	Nüzüp kıımızdı dem albay şimirip içti da, ırakattanıp, kubattanıp, cüzü tamılıp, cooşup oturup kaldı...(S.K.: 72)
şimşi-	+	+							1	6	koklamak (köpek hakkında), koklayıp izini bulmak	Kudayar bir cagınan, anın küçüğü Nasirdin bir cagınan korgon tegerenip şimşigen körkoo karışkır sıyaktuu tün camınıp cortup cürüşöt. (S.K.: 587)
şire-			+					+	2	3	1.kaynamak (demir ve çelik hakkında); 2. dolmak	Aldıñkı tolkundardı kılıçtın mizine tosıp, artın bat atar mılıktın oguna şirep , eregişçilerdin kuralı tüzük cagınan atayılap buytap, narkı darbıp çapkandarın köbürök bettep, uruş cürgüzdü. (S.K.: 379)
şölbürö-	+	+								6	sarmak (diyelik arık adamın üstündeki boş giyim)	Üstündöğü asker mundiri caraşpay, boş kelip, orientalist eki iyni şölbüröp , özünün da ındını öçüp kaldı. (S.K.: 606)
şömtürö-	+						+		1	10	fazla ıslanmak	Emi emne kıl deysiñ meni?..—dedi erki boş Şerali şömtüröp , kirpigin arañ kırıatıp.(S.K.: 122)
şuudura-		+							1	3	hışkırdamak	Sarala çöptördü şuuduratıp , mal köp catıp çañdak kılğan takırlardı üylöp mayda cel cortmolop cüröt.(S.K.: 30)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
şuulda-				+					1	3	hışıldı yapmak	Oşol uçurda birdeme şuuldap , kulaktı cep ıskırıp, düñgüröp ötüp, cerdin üstünö, cakın ele tüşköndöy boldu. (S.K.: 484)
şümüröy-							+		1	1	büzülmek, somurtmak, surat asmak	Ildırgan cuka çatırlarınan toktolboy camgır elenip, köçük basar kurgak orun kalbay, ötmö katarınan ötüp, suuga tüşkön çıčkanday şümüröyüşüp , ak caandan soñku çıkıroongo kök tumşuk bolup toñuşup, tınımsız bir betkey ırıldap cürüp turgan şamalga öpkölörün kaktırıp, aldı köz körünöo iç ooruga çaldıgıp, sasıgan tokulga camına bük tüşüp cıgıla baştaştı. (S.K.: 197)
şüy-	+								-	2	örmek, düğümleyip bağlamak	Zambildin içine salgan ayuu talpagın aldına tüşögön Almambet gana şüyügön dalısı düñküyüp, caak, terisi şalbırap, közünün köñçögü salañdap, karıgan arstan öñdönüp, eçtemeden kaparsız. (S.K.: 638)
											" T "	
taamp/tamıp-					+				1	9	damlamak	Abil biy tilinen bal taamp , uşundayça çeçmelep süylödü. (S.K.: 413)
taanı-		+	+	+	+	+		+	6	92	tanımak, itiraf etmek	Oşonu menen Eşimdi elge taanıştırdı . (S.K.: 398)
taap/tap-	+	+	+	+	+			+	5	213	bulmak, ele geçirmek	Tuş keldi taragan köp asker kımkuut tüşüp, kay biröo kuralın tappay , kay biröo atın tapray, kay biröo öz onbaşısın, öz tobun tappay kıcı-kıyma bolup ketti.(S.K.: 510)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
taarın	+		+						1	16	darılmak, küsmek	Abışka eç coop aytpay, cüzün üyrügön boydon, tuytuñdap taarınıp , etegin kağınıp çıgıp ketti.(S.K.: 550)
tabala-	+	+						+	2	19	başkasının felaketine sevinmek	Dombunun ölümün tabalap , бүткүл camandıktı, cabırdı oşogo şıltap, karalamandı soorotup, xan atın, xan daracasın kir cuguzbay korgop oturbadı bele.(S.K.: 239)
tak-	+		+						1	7	takmak, asmak	Nüzüp atın baladay bağıp, kımıktan cabuu caap, kökülünö közmonçok tagıp , ayl arasında carkıldatıp alıp cürdü.(S.K.: 82)
taka-			+	+	+		+		4	11	sımsıkkı yaklaştırmak, yanaştırmak	Celdet:—Bul emne dep catam, men! — dep, buudaydı dağı anın betine takadı . (S.K.: 179)
takı-		+						+	2	7	bıktırmak, takılmak, sımaşmak	Sen meni takıba! (S.K.: 620)
takıl-da-				+					1	3	takırtı yapmak	Cana cemdi köböytköndö burdugup cooşuy tüşkön taş kayra takıldap , tıyakka ırgıp ketçüdöy katıulap çimirilip, tacal ün saldı. (S.K.: 336)
takmazala-	+								-	3	istihza karışık paylamak	Tapkanmın deseñ taanıganına kayta beresiñ, — dedi atayı taktap, takmazalap .(S.K.: 323)
takta-		+	+		+			+	4	17	muayyeniyet vermek, ince ve noktası noktasına hrsap yapmak	Çum kapkara kiyim celdetter kırkar tartıp, eldin bir çetinen tüşüp, bet kelgen kişiden buudaydı betine taktap surap kirişti. -Bul emne? -Bugday... -Bul emne? -Bugday...(S.K.: 177)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tala-	+	+					+		2	21	soymak, yağma etmek	Öz kalkın coodoy çaptı, öz şaarın karakçıday taladı . (S.K.: 403)
talaş-	+	+			+	+		+	4	46	münakaşa etmek, münazaa etmek, itiraz etmek	Senin tagıñdı talaşat . (S.K.: 105)
talıkşı-	+		+	+					2	10	sölpümek, yorulmak	Köp kündön beri attan tüşpöy, at üstündö talıkşıp , at üstündö ürgülöp kelgenine karabay, eç kirpik kaga albadı. (S.K.: 618)
talı-	+								-	6	donakalmak, yumuşamak (uzuv hakkında), bayılmak	Oşol şańkaygan uluu toolordun içinde, asıl Φargananın betinde kumurska bolup cogolup, çekesi terdep cöö basıp, butu talıp , bu düynönün keñdigin sezıp cürgön sıyaktuu boldu. (S.K.: 474)
talkala-		+		+				+	3	2	havanda dövmek, ufalamak, param-parça etlemek	Taşkendin sırtında Şor-Töbö degen cerde Ma-Şeriφtin askerin talkalap , özün kolgo tüşürüp, Nüzüp şaarga kirdi. (S.K.: 105)
talpın-	+		+						1	6	1. çırpınmak, kurtulmaya çalışmak; 2. ileriye atılmak, yeltenmek	Erteden keçke şırp etken dabış ugulsa oşol cakka talpınat . (S.K.: 257)
tamaktan-	+								-	2	bir parça yemek	Bir az kol cılıtıp, tamaktanışıp , arak menen iç cılıtıp alışıp, üydön çığıştı. (S.K.: 606)
tamılcı-	+			+	+			+	3	7	1. kızarmak, pembeleşmek (şiddetli ısıdan yahut şaraptan); 2. tam bir uyuşukluk ve rahvet durumunda bulunmak	Karakaş ayım tigi kubanıçtan eki beti tamılcıp , kara közdörü çaş kılğıra oynoktop kaşında turgan çiykil cigitti xanzaada uşu dep daroo sezdi. (S.K.: 306)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tamşan-	+	+					+		2	3	1. bir şeyin tadına bakarken yahut hayret ederek dilini şakırdatmak ve dudaklarını şapıratmak; 2. hoş bir şeyi hatırlamak; 3. taacup etmek	Karasakal oozuna kan keke tüşköndöy tamşanıp , nes bolup oturup kaldı. (S.K.: 657)
tanda-	+	+							1	21	seçmek, iyisini ayırıp almak	Birok, Musulmankul andan kiçüü Kudayar bekti atayı tandadı . (S.K.: 132)
tañ-		+	+					+	3	14	bağlamak	-Seni baş kılıp baarızdı atka tañıp berip, İsköbül paşadan sıyık alat imiş...(S.K.: 611)
tañırka-			+	+				+	3	28	hayret etmek	Madıl agasın bir kur tañırkap , kubanıp tiktep kaldı. (S.K.: 300)
tapıra-	+								-	6	kalabalık olmak, gürültü yapmak	Ene kekilik tapırap , cumalanıp ketip, kaça albagan, uça albagan bolup, kişinin köñülün özünö tartıp, kişiniözünö eerçitip, temir kanat balapandarı eptep bekinip ketkençe alaksitat, öz başın sayat. (S.K.: 600)
tapşır-		+	+	+				+	4	20	teslim etmek	— Şeralini silerge tapşırdım, silerdi imanıñarga tapşırdım ... Allau akbar!..(S.K.: 62)
tapta-	+	+							1	16	antreman yaptırmak	Al kayrılıp karap, artında dağı kamçısı taptap , sekirgeni kalgan madılday eki közü tirmeyip turgan öspürümdü kördü.(S.K.: 443)
tara-/tarka-	+	+	+		+	+	+	+	6	43	1.taramak; 2. tarlada sürgü sürmek, tırmıkla çalışmak; 3. her tarafa dağılmak	Kelgen el kara aşın cep taradı . (S.K.: 444)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tarı-				+	+		+	+	4	13	(manaca) tarıl, terisi tarıp ketken: derisi daralmış (çabuk kızıyor, çabul sinirleniyor)	Bu tüzdöğü diykandın da ceri tarıdı , şaardagı soodagerdin malı dükönündö çiridi.(S.K.: 452)
tarsılda-	+	+							1	8	takırtı gürültü yapmak (tüfek hak.)	Pansat tarsıldap cügürgön boydon dubaldan tüşüp, atına minip karañgıda tatırata çapkan boydon ketti.(S.K.: 78)
tart-	+	+	+					+	3	510	1. çekmek, sürüklemek; 2. sofraya yemek çekmek, yemek sunmak; 3. <i>mec.</i> iğdiş etmek (hayalarını çıkarmak); 4. tartmak (teraziye çekmek); 5. (üfleme suretiyle çalınan müziki alet.) çalmak, akordeon çalmak; 6. öğütmek; 7. hareket etmek, yönelmek; 8. tütün içmek yahut tütünü ağza atmak; 9. sürmek, yapıştırmak(mes. yakıyı); 10. muayyen bir renge girmek; 11. katlanmak, yaşamak (baştan geçirmek); 12. biriuhhhh çekmek (benzemek)	Bilikten çıkan birtke ak calın ulam pastap, ulam karoolonup, muzdak abanın içinde akırın termelip öçüp, İbragim Xayaldın tünörgön kabagı küñgürt tartıp , karañgılıkka ulam cutulup barattı. (S.K.: 79) Keldi dedi ele, keleri menen dagı birdeme degen eken a? — dedi kanı içine tartıp . (S.K.: 83) Tün katıp Talastı közdöy col tarttı . (S.K.: 84) Kuu Nüzüp tıyakka calgan ot caktırıp taştap, kolun bölüp-bölüp, şaardın darbazalarınan ança alıstatpay buygaga tartıp , attan tüşpöy, kılıçın kınınan suurop, öñüp kalganın bilgen cok. (S.K.: 90)
taşı/taşkında-	+								-	10	1. kıyılarında çıkmak, taşmak, kenarlarından taşmak. 2. taşımak, bir yerden bir yere geçirmek	Küzdün bul sandugaçı birde köñülü ergip kötörünkü, şaıduu, mukamduu ün saldı, til bütönü cadabay kubulcutup kumarı taşıp ırdap cürgön ırına özü berilip, özü erip cürögünün alabın sayradı, birde caratkan anı al-musaktan ıldıybaş caratkanına öktö ayıp, ömür öksüğün muñkanıp koştı (S.K.: 366)
taşta-		+	+						2	186	1. atmak; 2. yardımcı fiil rolünde iy ve ciber fiillerine yakındır.	Emne kılúu kerek? degen gana söz ortogo taşaldı . (S.K.: 377)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tat-	+	+							1	7	yemek tadına bakmak	Eñ akırkı daam ı tatıp attangıla, törölör kuş etin cakşı köröt degeninen dep kaldı Abil. (S.K.: 707)
taya-	+	+	+					+	3	53	dayamak	Atsa atkanın köröbüz, catıp ölgönçö atıp öl bolot, anı köröbüz...—dep, kögünö tayandı biröö. (S.K.: 641)
tay-	+	+			+			+	3	14	1. kaymak; 2. <i>mec.</i> eksilmeye yüz tutmak	Altınbeşıktin baldarı oşondo işke carayt, oşolor col baştap, oşolor kol baştap, kalmaktardı selin toktotup, üşün taydırıp , başka tarapka oodurup ciberip, oşondo barktarı katuu kötörülöt. (S.K.: 58)
tayman-	+								-	6	kuşkulanmak, korkmak	Tigi da taymanbay tike keldi.(S.K.: 144)
taysalda-	+								-	2	kaçamak, yola sapmak, doğru-dürüst söylemekten çekinmek	Enesi Nüzüptün kebetesinen çooçudu, atası eköösünün ortosuna ot cakpayın, caman sözgö ötüşüp ketpesin dep, taysaldap , korsunup oturganın başkaga cootkottu. (S.K.: 83)
tazala-	+	+						+	2	5	temizlemek	Büt bugumdu çıkarıp celge sapırıp taştap, eç künöösüz köödönümdü boş alıp, tazalap keteyin debedim bele?!(S.K.: 438)
tazar-		+						+	2	3	temizlenmek	Bu ölgöndün imanın tazartuu . (S.K.: 441)
tebele-	+	+						+	2	14	ayakla ezmek	Kudayar-xan bizdin köñülübüz dü tebeledi . (S.K.: 410)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
teep-/tep-		+	+			+	+		4	37	tepmek, çifte atmak, ayakla vurmak, ayakla dürtmek	Cigit kolun üylöp, butu menen cer tepkilep , köşörüp coop kütüp turdu.(S.K.: 609)
tegerekte-		+						+	2	15	kuşatmak, etrafında dolaşmak	Al künü erööl maydandı kılka-kılka tegerektep , attuu-cöö cardap, kim ölümgö çıkarın kütüp turgan el köp.(S.K.: 308)
tegeren-	+	+		+					2	65	yuvarlanmak, dönmek	Közünö çaş tegerenip , Ayzaada suudan bir uurtadı.(S.K.: 395)
tekşer-		+							1	3	kontrol etmek	Margalandığı askerlerdi teskep, bir sıyra közdön ötkörüp, kay bir cigitter menen erkeletip süylöşkön bolup, sırdaşıp, askerlerdin zardesin, demin tekşerdi . (S.K.: 122)
telmir-	+		+						1	5	imrenmek, intizarla bakmak	Sarıbaydın közdörü çaşıldanıp boz asmanga telmirdi , eç kötörö albay turgan, eç könö albay turgan sarı ubayım bastı.(S.K.: 267)
temin-	+	+							1	22	1. (atlı hakkında) atı sürmek için ayaklariyle onun böğürlerine vurmak, tepinmek; 2; <i>mec.</i> ileri gitmeye cehdetmek	Beknazar kara-kaşka argımağtı akırın temindi : —Tartkıla!(S.K.: 36)
temsele-	+								-	8	elyardımiyle yürümek, emin olmaksızın korka korka gitmek	Sarıbay: -Közün kaşaygır! — dep kıykırıp ciberdi, temselep eşiktin közün sıypalap cürüp. (S.K.: 301)
temteñde/temtey-	+			+					1	10	sendelemek, sallanarak yürümek	Gm... — dep ontöp ciberdi al, esi eñgirep, turgan ordunda tegerenip, temteñdep , — ıya? (S.K.: 527)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
teñe-	+	+						+	2	5	denk gelmek, müsavi olmak	Allayar, ordo minday bolboyt... Ordoñuzdu kembagaldın üyünö teñedi... (S.K.: 116)
teñsel-	+							+	1	15	mevzun ve ağır bir surette sallanmak	Eki coo dabıl, kernay, at dübürtü cer teñseltip , eki too biri birine karap urap cönögön sıyaktuu tacaal aybat, sür menen betteşti. (S.K.: 515)
tenti-	+						+		1	17	başı boş gezmek, serserice dolaşmak	Baatır uul bir kün üydö çok bolup kalsa ele, aygırı çok üyürdöy tentirep , başsız kalasıñarbi, ıya?!(S.K.: 388)
tepçi-		+							1	3	delip geçmek	Ala buluttardı tepçip ülbürögön kök zakımgı cele tartıp kirip ketip baratkan akkuulardın ötkünün karap turgansıp, meltirep köç kıyrınan közün alalbad. (S.K.: 280)
terde-	+						+		1	19	terlemek	Xa-xa-xa! Anda at terdetpey üydö catıp can бага beret turbaymınbı! (S.K.: 27)
tereñde-	+								-	6	derinleşmek	Cangaraç biy ün kötörböy, kıcırlanbay, demikpey, cayma-cay maani tereñdetti :-Te, ilgeri Karkıra aşıp, Tektestin kalmagı üç kaptadı — anda kalka bolgon çok ordobuz. (S.K.: 193)
ter-	+	+			+				2	11	dermek, toplamak	Eköobüz talaadan kuuray terip , kötörüp kelebiz. (S.K.: 271)
teriştir-	+	+							1	4	sorup soruşturmak, detaylarını incelemek, iyice düşünmek	Köp bolgon soñ, küçtüübolgon soñ alar emne kılsa oşol adilet iş, kim teriştiret , kimdin aldında coop bermekçi?! (S.K.: 636)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
termel-	+			+			+	+	3	18	deprenmek, sallanmak	Askerbaşı at üstündö termele , esin cıydı belem, arañ kılçayıp artın karadı. (S.K.: 22)
termet-	+	+							1	7	depretmek, sallatmak, dalgalandırmak	Şa-au-u etip, nıksıroo tartkan şrokumu cayma-cay, köñüldü tınçtantıp, beypil tündü termetet . (S.K.: 385)
teş-		+				+		+	3	6	delmek, deşmek	Oktor gıy-y, gıy-y etip, asmandı ayra tilip, tündün kara tuurdugun teşip , kaydadır citip ketip cattı. (S.K.: 592)
teske-	+	+							1	12	1. yoklamak, incelemek (şu veya bu işi); 2. tanzim etmek	Soy!— dep çañırdı İsxak teskebey , sözgö kelbey. (S.K.: 588)
tezde-	+								-	4	tacil etmek	Al salam ayta elekte: —Al cak dayarba? Kedeybay, tezdetpeysiñerbi! — dedi Nüzüp. (S.K.: 64)
tıbıra-	+	+					+		2	14	tepinmek, çırpınmak (ağlayan çocuk hakkında), ayak patırtısı çıkarmak	Ulugum, sarala örüktünbaşına salañdatıp taştap, cönöy berbeybizbi? — dedi kuturgan sotnik atın tıbiratıp . (S.K.: 702)
tıkılda-		+							1	1	kesik kesik ve sık sık takırtı yapmak	Musulmankul kaalganı özü tıkıldattı , kimdir biröölör menen enesinin süylöşkön ünün ukkan baldar eşikti açıştı. (S.K.: 132)
tigil-	+		+						1	30	1.dikilmek, nasbedilmek; 2. dikilmek (iğne ve iplikle); 3. aşırı derecede dikkatle bakmak	Közdör aga cıbrap tigildi . (S.K.: 289)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tigint-	+								-	4	böyle yapmak	Çeki deşke tigintip Dombu ölüp olturat, atkan cerinen karmap keldik deşip, mintip Kulkişini dört kazıkka kerip koyup oturuşat. (S.K.: 350)
tikçiy-	+								-	8	1. dim dik durmak, örpermek, dik-dik bakmak, dikkatle bakmak	Eñ aldında, eşik tördöy aldıda kulançaar argımak elirip, kamaş kulagın bir capırıp, bir tikçiytip , tıbray cortot. (S.K.: 515)
tikte-	+	+	+	+	+	+	+	+	7	544	1. dim dik koymak, tikmek; 2. dim dik bakmak	Biri oozunan aşık söz ıgıara albay, ...a-a... dep, kılıya suroo menen tikteyt . (S.K.: 147)
tik-			+					+	2	6	dikmek	Cüz teşe cerge dört çarçı kılıp tiktirgen . (C.K.:452)
tile-		+			+				2	28	dilemek, istemek	Eç bir kañırttı ukpaska eki kulagın çıp basıp, oşondon narı memirep uktap ketüünü tileçü . (S.K.: 425)
til-	+	+							1	8	dilmek, tahtayı testere ile biçmek	Cüröğü tız-tız tilindi . (S.K.: 127)
tint-	+								-	2	araştırmak	Kay biri kımırıla basıp, üylörgö kirip tintip , cıyılğan cük astındağı bokçolorun suurup, kılıç menen carıp, izdegeni altın, eçteme tappay söğünüp çıgıp çatıştı. (S.K.: 603)
tımpıy-	+						+		1	12	susmak	İsa-ouliya zamatta ireñi suup, tomsorup, dağı tırmagın bekitip oturgan erkek kara mışıktay tımpıyıp , birpasta cat boldu. (S.K.: 483)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tın-	+				+				1	53	dinlenmek, rahat etmek	Mintip ölkö tıştan da tınbay , içten da bölüştü bolup, bir kepke, bir müdöögö kele albay kalganı kalpıs mezgil. (S.K.: 90)
tınçı/tınçtan-	+	+			+				2	23	1. rahat etmek, sükûnet bulmak; 2. (et hakkında) bir parça bozulmak	Kayra düynö tınçıp , cortkon celdin şuu-şuu etkeni gana kaldı. (S.K.: 435)
tıñşa-		+			+				2	44	dinlemek, kulak vermek	İbragim Xayal artınan seldeyip tıñşap , attın takasının ünü basılğanga çeyin tıñşap turdu. (S.K.: 78)
tıpıra-	+								-	3	çırpınmak, titremek	Karatel' arsaktap, ce kubanganıbı, ce zaarıbı, katuu külüp, kekirtegin culmakçı boldu ele, bala candalbas kılıp tıpırap , anın kolun tiştep aldı. (S.K.: 601)
tırçı-			+						1	2	alınmak, hırslanmak, kızmak	Al sılıktık üçün bolso da tiginin ordunan tura kelip karşı albaganına tırçıdı . (S.K.: 454)
tırcıy-		+					+		2	6	aşırı zayıf olmak, buruşmak	Kalander betin kaygıluu tırcıyıp :— Senin kanıñ... senin kanıñ... — dep akırın kübürödü (S.K.: 180)
tire-	+								-	17	dayamak, diremek	Köp ötpöy döñdögü atçanga eki kanat bolup, kanattın uçu körünböy, baarı atçan, baarı carakçan, arasınan cılçık körünböy, aska bolup tireldi . (S.K.: 512)
tiril-	+								-	9	dirilmek	Birinçi körgöndögü şegi kayra tirildi . (S.K.: 79)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tirmey-	+								-	16	dikkatli bakmak	Kempirdin kızıktarı kızarıp eti ösüp ketken zaarduu közdörü tirmeyip tosup aldı anı: —Iya?! Keçinde şıyragıbzıdı cagabızbı otko?! Kuuray az go? (S.K.: 270)
tırış-	+	+	+				+		3	33	1.büzülmek, kırışmak. <i>mec.</i> çalışmak, çabalamak	Ayzaada dayıma elpek boluuga tırışçu . (S.K.: 270)
tırma-	+	+					+	+	3	9	kaşımak	Sarıbay ars çıkkan dın iynin tırmalap , oozun buzup, köpkö üñküñdyp araket kıldı. (S.K.: 261)
tırmaş-	+		+						1	13	çabalamak	İsxak unçukpay, şatıga tırmaştı , tizesi uyup, buunu titirep, zındandın oozuna cetti.(S.K.: 478)
tişte-		+	+				+		3	33	ısırmak	Murdunan kan ketken balban ulam boşoñ, a Taş-Palban koydu baskan karışkırd ay kıcınıp, tištenip , ulam silkip, ulam bulkup tizeletip süyröyt.(S.K.: 146)
tıt-	+	+				+		+	3	20	ditmek, atmak, perişan etmek	Köktü sagınıp boosun tıtıp kaçkan kuş sıñarı közdörü caynap, kan tolkugan kızıl cüzünö bir sabırkoo, bir ümüt kalkıp çıgıp, talpınıp kelattı.(S.K.: 278)
titire-	+				+				1	59	titirmek	Al dağı ele içinen titirep , caak terileri kupkuu bolup tırışıp oturdu. (S.K.: 174)
tıy-		+							1	11	menetmek, tutmak	Çıtıyt da tımpıyat, mırzalıq saltın koë bergisi kelbey, caştık avazköylüg ün özü tıyat . (S.K.: 304)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tiy-		+	+				+	+	4	98	1.değmek, dokunmak, düşmek; 2. hucum etmek	Sultanmurat bektin ölör cerine tiydi . (S.K.: 530)
tizele-	+		+	+					2	40	diz üstünde durmak, dizle basmak, ezmek	Beknazar baştağan top ökürüp bütüşüp, kumsarıp-kumsarıp ar kimisi ar cerde sına tizelep , oturup kalıştı. (S.K.: 40)
tizginde-		+						+	2	6	dizginden tutmak, dizgini kapmak	Kurmancan ayım el közünö da baybiçe, kaadasın tutuna toktono albay sekelek kelin simak duu ete çurkap, cetip ele argıma tizgindep :- Kelgile, kalgile, — dep, ünü kaggadıp, şıbraganday basmırt küñküldöp, toktotpoy koşo cele bastı. (S.K.: 229)
tiz-		+	+	+					3	11	dizmek	Eşikten törgö çeyinki eki kapşı tika parad mundirçen arda karool tizilgen . (S.K.: 672)
toğolon-				+	+				2	14	yuvarlanmak	Katuu çeñgeldeşip, biri kışıldap, biri kuşıldöp, ulam biri aldına basıp, cumgalaktaşıp, keriden ıldıy togolonuştu , birin-biri ırayımsız tıttı. (S.K.: 269)
toz-	+								-	1	1.dağılıp toz olmak; 2. büsbütün eskimek	Kursagım açpadı, üstüm tozbodu . (C.K.:396)
tokto-		+	+	+				+	4	328	durdurmak	Koştıy kelgen Beknazar baatır kuralduu udayçıların ulaga çenge toktotup , özü da bosogogo turup kaldı. (S.K.: 539)
toku-	+	+	+						2	15	1. dokumak; 2.eyerlemek	Cana colgo kamınuuga buyruk bolgondon beri cigitter topurap, attarın izdep tabışıp, tokuşup , ot cakkandar ottorun öçürüp, düülüğüp çatışkan ele. (S.K.: 34)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tol-		+	+					+	3	98	dolmak, olgunlaşmak	Ayıl çuuga toldu . (S.K.: 83)
tolğo-	+		+		+				2	31	burmak, çevirmek, döndürmek	Cüzünön iç tolgoo , suroo köründü. (S.K.: 116)
tolku-							+	+	2	45	dalgalamak	- Keñ maydanda kulaktarı tiyişip turgan köp el kübür-kübür bolup, cel urgan köldün betindey tolkup , ordo caktı karay beriştı.(S.K.: 613)
tolukşu-	+			+	+		+	+	4	16	tam kuvetinde, tam özünde bulunmak	İsxak mayıp butun sunup, oñdonup, negedir cüzünö kan teep, tolukşup , közü caynap, alsız entigip eki caktı tiktep aldı. (S.K.: 608)
tompoy-				+					1	6	kabarık, şişmiş halde gözükek	Bar turmanı uşul, kılımdardın tuman baskan arasına, ıñcısız boz adırda tompoygon beyitinen bölök, bir belgi, cartı taman iz kaltırbay, too şamalınday korgonsuz, baştoosuz cürgön el...(S.K.: 274)
tomsor-	+			+					1	35	yüzde hiddet ve gazap eseri belirlemek, sumurtmak, surat asmak	Abil biy kaygıluu tomsorup , başın cerge saldı. (S.K.: 355)
tomuray-				+			+		2	7	pürüzlü gözükmek	Bala aylası ketti belem, karga başın katıp, kudu arık çildey tomurayıp , solup cata kaldı. (S.K.: 601)
toñ-	+		+						1	7	donmak, üşümek	Töögö mingeñ ayaldar, uçkaşkan-çirkeşken baldar çümköñüp catkan boydon toñup , üstün kere karış kar 6asıp tomurayıp-tomurayıp körünöt. (S.K.: 589)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tono-		+						+	1	3	1. soymak (yağma etmek); 2. çıplak bırakmak	Munun kim ekenin oşol zamat bildi tilmeç, mınday türkün kişilerdin dalayın tonogon , darooötö oylonup kalgan kebete kiyip, kayra tımpıya imeriptiktep, bir ubakta:-Ne, siler menen süylöşsö ne carabasın?..— dep, asta mıñkıldap, kep eerçitip koydu. (S.K.: 655)
tooru-		+							1	11	gözetlemek keşifle uğraşmak	Emi biz... — Sol kolun beline kayırıp, oñ butun çiyin basıp turgan sol butunun sogonçok cagına imerip, oyun erecesi uşunday, çiyinge cakın catkan çükönü imerip toorudu , çükö kılt ete çiyinden tışka cıgıp ketet da, kızıl tompoy çimirilip barıp cayılğan çükölördün bir çetine catıp kaldı, bek anı sayın mançırkap, tamşanıp: — Mına emi biz... — dep, cüyürtö sıñar tizeley, ötö kıldat, tompoyun oñ koldop alıp, çükölördü bir çetinen çıkıldatıp çertip çıkara baştadı. (S.K.: 135)
toot/toğot-		+							1	4	önem vermemek	Öktöm buudan corgonun cürüşü, üstündöğü düynögö kark bolgon, döölötkö mas, aldın toskon baleeni tootpoy mançırkagan adamdın zardesi sezilet...(S.K.: 142)
topto-	+	+						+	2	25	1. yığın şekilde yığmak, küme şeklinde toplamak; 2. grup yapmak, toplamak	A Nüzüp koşumça küçtör toptop , on miñdey atçan menen coldordu böğöp kaluuga ülgürüp kalgan ele. (S.K.: 104)
topura-	+				+		+		2	16	1. rahatsızlanarak hareket etmek, rahat durmayıp yeri çiğnelemek	Algaç börü körgön malday topurap , Beknazardın canına toptolo kalgan eldi Abil biy kamçısız aydap tarattı. (S.K.: 361)
toro-	+	+						+	2	4	yolu kesmek, yolu lesmek	Munu menen Kurmancan cesir kiyinki bolor uşak, kinee kep-keleştin ayıñm torodu . (S.K.: 248)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tos/toz-		+	+		+	+		+	5	180	1.yolu kapatmak, karşılamak; 2. beklemek intizar etmek	Eşim gana özsünüp batınıp:- Ay... ay... ceñe... — dep, aldın tostu . (S.K.: 309)
toy-	+		+						1	12	doymak, bıkmak	Karakaş ayım Madıldı etke , kımızga şıkap toyguzdu . (S.K.: 430)
tök-	+	+	+	+	+			+	5	71	dökmek	Karakaş ayım asteydil köz çaşın töktü . (S.K.: 700)
töldö -	+								-	6	doğum yapmak, çoğalmak (hayvan hakkında)	Sayganın köktöyt, cayganın töldöyt , çaçkanın çaylayt. (S.K.: 609)
tölö-		+						+	2	1	ödemek	Bu nemene özü, kadırman, aziret xanıbizdın ar birinin kara başına pul tölöp , köp kunava cep kuragan koşunun calgız atçan, calañ tonçon aydap çıgıpsız go? (S.K.: 205)
töşö-	+		+	+				+	3	24	döşemek, sermek	Üñkürdün töründö ayuuşaşır töşötüp , anın üstünö at körpöçösün saldırap, maldaş urunup bir adam oturgan. (S.K.: 154)
törö/tuu-		+		+					2	38	doğum yapmak	Kelip, Soloykonu kolunan çıkarbay bayına nike kıydırgan eken, cıl aylanganda Soloyko köç üstündö uul töröp , atın Köçümkul koyup alışkan eken. (S.K.: 256)
tultuy-	+	+							1	7	surat asmak	Öz elin coodoy ańdıgan özü oturat ko, kara betin tultuytup ?! (S.K.: 246)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tumçuk-		+							1	4	nefes kısılmak	Oygoo oturuu oor, tumçukturat anı . (S.K.: 425)
tuncura-	+								-	38	1. tam bir rahat ve sükûn içinde bulunmak. 2. kederli, abûs ve düşünceli olmak	Abdıraxman miñbaşı oturgan cerinde bık etpey, beyittin başına koygon taşbaba sıyaktu tuncurap , oturup kala berdi. (S.K.: 468)
tundu-	+								-	7	1. dinmek. 2. temiz ve şeffâf olmak, durulmak. 3. memnun ve mahzuz olmak, tatmin edilmek	Kerney ulam küçöp, kulak tundurup , too arasına kandaydır bir şaň tolturup, eldi toptoluuga çakırıp cattı. (S.K.: 43)
tur-				+	+			+	3	1088	kalkmak, bulunmak	Koonun çetinde boz üy urat . (S.K.: 602)
tukur-	+	+							1	6	kışkırtmak	Kokon ordosunda Nüzüpkö karşı küçtör toptolup catkanı menen toluk kabardar bolup turgan amir Nasrulla bir caktan koop salıp tak talaştırıu için emi Alim-xandın ekinçi uulu Murad bekti tukurdu da İbargim bektey kılıp calgız ciberbesten köp kol alıp özü kirmekçi bolup kaldı. (S.K.: 107)
tut-		+	+	+	+			+	5	80	tutmak, yakalamak	Ak boz argımağtın tizginin ciya tutup , sarı talaanı tuş-tarabına, boz çaptuu mayda adırlarga, öñüt tandap bölünüp ketip catışkan koşun kıyrına nazar taştadı. (S.K.: 16)
tutan/tutalan-	+				+				1	19	tutuşmak, yanmaya başlamak <i>mec.</i> hırslanmak, kin beslemek	Madıl: —Toru kaşka... Toru kaşka... — degenden başka eçteme ayta albay, bir otura kalıp, bir tura kalıp, toru kaşkanın ele özü, a kulan çaar kaydan çıgıp kalğanına akılı cetpey, köz körünöö küydü, tutalandı . (S.K.: 324)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tuy-		+					+		2	36	duymak, farkına varmak	Neçen ordo şumduktarına katışıp körgön kuu uşu azır kiçine aldanıp turganın tuydu . (S.K.: 35)
tuy-la-	+	+					+		2	10	sıçamak	Karabek kıykırap sögüp, atın tuylatıp , araçaçılarga boy berbey culkunup cattı. (S.K.: 87)
tügön-	+								-	52	tükenmek, kurumak	Al dahlısın üñküytüp, aylası tügönüp , şaldırap turdu. (S.K.: 256)
tüktöy-	+	+							1	11	tüylü gözükmek	Ümüt kılıp, münüşkerdin üşküügü çıkkın cakka talpına açuu şaşıp, sañoor cündörün tüktöytüp , temir kanat balapanday oozun açıp calınıçtuu kıykıldap ciberip turdu. (S.K.: 532)
tükür-				+					1	1	tükürmek	General kamırabay cerge tükürüp , appak cüzarçu menen erinderin sürtkön boldu da, karalcın sargıl murutun sılap turup, tigi akboz attuu toptu bir orudiye menen atkılöögo buyruk kıldı. (S.K.: 19)
tünö-	+								-	3	gecelemek, gece geçirmek	Al künü attardın birin soyuşup, ookat kılışp, tünöp , ertesi erte menen kök melcigen aşuunu karay kayra colgo çığıştı. (S.K.: 594)
tünör-				+			+		2	11	azacık gözükmek, uzakta kararıp gözükmek	Bürküt tıtp sert kılğan ireñi, oy baskanda ogo beter tünörüp , çeke tamırı kööp, kökürögünö öktö, arman küü tolup ketti. (S.K.: 445)
tüñül-					+				1	9	vaz geçmek, yüz çevirmek	Sultanmurat bek alıstan kırgındı karap turup, canınan tüñülüp , artınan kara taanday çuuldap kaptap Ualı sarkerdin kolu çıkkanda ele aldındagı atın sozultup çaap kaçıp kete bergen boluçu. (S.K.: 518)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
türt-		+				+		+	3	31	dürtmek, itmek	Aydagan soldat mılıktın kundagı menen İsxaktı celkege türttü . (S.K.: 615)
tür-	+						+		1	3	dürmek, kaldırmak	Uşul uçurda kütpögön cerden artı suyula tüştü, köz açırbay kaptap kelatışkan sansız atçandar cel başka cakka aydap cönögön cöo tumanday türölüp , salgılaşka kirbey, kıya salıp, çettep kete baştaştı. Aldı kömöksüz, demsiz kaldı. (S.K.: 24)
tüş-		+	+		+	+		+	5	596	düşmek, inmek, sarmak	Soldattar, atçan kozak cüzdörü attarınan түşüşüp, cerge sulap catışıp, çabuuldan ok menen kalkalanışıp, tigi capan atçandardın aldına katuu bülgün tüşürüp , birok, kantse da kısılup, azdap artka çeginip turuuga macbur bolup catıştı. (S.K.: 21)
tüt-	+		+					+	2	11	(murat olduğu üzere menfi şekilde)1. Kaldırmak (dayanmak), sabretmek; 2. yetmek	Buga İsxak tütpödü . (S.K.: 580)
tütö-	+	+		+	+				3	42	tütmek hafif duman çıkarmak, tutuşmaya başlamak	Zambirekçi soldattar milte kösöönü tütötüp , daroo atuuga dapdayar. (S.K.: 613)
tüymölö-			+						1	2	düğümlemek, bağlamak	Köp künü sıy körüp, köp künü şaani-şökötün kızıdırıp, kanike menen sırdaşıp, eñ akırkı Tolu bike kaytmakçı bolgon künü kanike öz çaçındagı çaçbağın çeçip, kayın ecesine çaçına tüymölöp , kiyit kılğan eken (S.K.: 255)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
tüyşöl-	+								-	15	1. bir yandan bir yana dönmek; 2. rahatsız edilmek	Bir ookumda Alım Bek datka bir süyök kep talap kıla dağı özü tüyşöldü , üygö tüşölü emi degen oyu ooz uçuna kelip(S.K.: 231)
tüy-		+	+		+			+	4	12	örmek, düğümlemek	Çaçımdı celkeme tüyüp , tebetey kiyip, Temirinin orduna Temir bolup kalayın(S.K.: 290)
tüzdö/tüzüktö-		+							1	11	düzeltilmek	Baştağan, caki bütürgön, caki kılam degen işlerinde başında bolup, kolubuzdan kelse, akılıbız cetse, iyrisin tüzöp , kemdigin bütöp turarbiz! — dep koşumçaladı (S.K.: 556)
tüz-		+		+		+			3	11	düzmek, yoluna komak	Kötörülüştün tamırın birotolo kırkuu üçün Zimnyaya ekspeditsiya dep atalıp, general Skobelevdin başçılığı astında karatel otryad tüzülgön . (S.K.: 597)
											" U "	
ubap-/çuba-	+								-	1	1. katar halinde, biribiri ardınca, ardı sıra; 2.güçbelâ adım atarak	Özü üyünön karış cılğan emes, tabım cok dep cayıp koygon soñ, munu ukkan alısı, cakını tuugandık mildetten kutuluş üçün, bir daarı uşunday uçurda cagınıp, biydin közünö körünüp kalış üçün ubap-çubap kelip, biyden zıyapat sıy körüp ketişken ele. Abil biy, albette, attı, tondu kuru celge sapırbayt(S.K.: 293)
uç-				+	+	+		+	4	95	uçmak	Sarkerler taazim kılıştı. İsxak:—Kuş kanatı menen uçat , kuyruğu menen konot. (S.K.: 506)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
uçkaş-		+	+						2	9	bingeşmek, iki kişi bir hayvana binmek	Te narı çette eşek mingen, atka uçkaşkan , töö mingen körünöt. (S.K.: 524)
uçura-/uçuraş-	+	+	+			+			3	36	rastlamak, karşılaşmak	Tılmeçtin cüzü kadaydır aga cıluu uçuradı . (S.K.: 702)
udurgu-	+		+		+				2	6	(kütle, kalabalık hakkında) çırpınmak, üşüme, akın etmek	Öydölögön sayın aba salkın Taylaktın çuudasınday ülbürögön cuka ak buluttar kaydadır bir cakka şaşıp udurguyt . (S.K.: 381)
uk-		+	+		+	+	+	+	6	36	dinlemek, işitmek, duymak	Cüzbaşılardın çarçañkı ünü, çaalıklan attardın bışkırgı arttan ugulat . (S.K.: 510)
ula-	+	+	+		+	+	+		5	53	1. uçlariyle bitıştirmek, ulamak; 2. aşılama (bitikler); 3. teskin etmek, teselli vermek	Eki coloçu colun ulanttı . (S.K.: 558)
ulğay-	+								-	6	büyüme, yaşlanma	Caşı ulgaygan , tabı kaytkan karı kişiler at üstünö cürö alışpay, kak deneni kızıtıp can aylası kılıp, attarın cöö cetelep, ilelep kelatıştı. (S.K.: 589)
ulu-							+		1	5	ulumak	Karan kün tüşkönün sezebi, uylar mööröp, itter adam bakırganday balbalaktap ulup , kañşılup narı-berı çurkap cürdü. (S.K.: 599)
ulutun-	+						+		1	29	esef izhar ederek, iççekmek	İsxak bir ulutunup , başın iykedi: —Bar, Momunum, bar...—dedi, ünü bas, kargılçıktı. (S.K.: 612)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
umtul-			+						1	18	yeltenmek, ileriye atılmak	Karakaş ayım eşikke umtuldu . (S.K.: 700)
unçuk-	+								-	132	ses çıkarmak, seslenmek	Elçini tañ kaltırıp Şerali özü da unçukpadı . (S.K.: 100)
unut-		+	+						2	49	unutmak	Birin-biri sıyлаşuudan kalat, birigip üy tutunuu mildetin unutuşat . (S.K.: 32)
ur-	+	+							1	162	vurmak, saldırmak	Kudayar-xan alakanın şak-şak urdu . (S.K.: 421)
urmatta-	+								-	4	hürmet etmek, saymak	Şerali tez bögülüp, çaldın sööktüü, arık koldorun koş koldop, urmattap , akırın karmadı: — Keldim, tayake... Çakırtkan ekensiz... — dep cüünü boş süylödü. (S.K.: 53)
ura-				+					1	6	yuvarlanmak, yıkılmak	Uştapta tışta tamdar urap , kamışka ört ketip, adamdardı, baylanıp turgan attardı zambirektin ogu şıpırıp, cer teñselip catkan. (S.K.: 484)
uruş-	+					+			-	19	dövüşmek, kavga etmek	Biz orus menen uruşpaybız , munu sen cakşı bilesiñ. (S.K.: 535)
uşala-	+								-	2	oğalamak, ovuşturmak	Dan bagar karının cüzü külüñdöp, közdörünön tirüü uçkunder cıltıldap, arpadan bir baş üzüp uşalap danın çığardı da, alakanına togolonup tüşkön badıraygan kök dandı tırmaktap körüp, kubanıp başın iykedi:— O! Baya küñü süt ele. (S.K.: 26)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
uşin et-/uşint-	+								-	34	böyle yap	Cal-kuyruğu kızıl kanga boëlgon akboz atçan carçılar uşintip car salıp çabıştı (S.K.: 63)
ut-						+			1	16	kazanmak (oyunda)	Miñbaşının erke uulu Abdıraxman baş bolgon önök Oş beginin çertmeçili menen utkan . (S.K.: 143)
uturla-	+	+						+	2	6	karşılaşmak için gitmek, karşılamak	El cenger cigittin aldına uturlap , seldey düñgüröp ağıla cönöldü.(S.K.: 314)
uuk-	+								-	12	zehirlenmek	Öz zaarına özü uugup , açuusu menen korkuu aralaşıp, al бүtkül denesi menen kalçılday baştağı. (S.K.: 51)
uula-	+								-	2	zehirllemek	Uşunu kurap alsa boldu, köynögü çok teri tonun calañ etine kiyip cürsö meyli, murdun balta kespey, kımız uulap , cañcal izdep, kuturup çaap cürmöy. (S.K.: 273)
uurda-		+						+	1	6	çalmak	Almambettin akılın uurdap , Beknazardın ölümün karay al kelip oturganı kılıt etip esine tüştü. (S.K.: 706)
uurta-	+				+				1	17	kaşıkla yemek	Al canınan çıkpay, ookatın ılgap, ulam tamırın körüp, semiz sooluk soydurup, terisin mayлуу sıyrıtıp, ısıgında İsxaktı terige orop catkırap, ulam ısık çay uurtatıp , ulam töşönçüsün kurgaktap, caap, köl-şal kılıp terdetti da, çaş şirin taruu bozodon cılımdap cutkuzdu. (S.K.: 489)
uyal-		+			+			+	3	12	utanmak	Menin atımdan öz balam uyalar . (S.K.: 547)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
uykaş-	+								-	3	1. ahenkli olmak, ölçülü olmak; 2. kafiyelemek	Bu ar bir sözün küñküldögönsüp akırın nıgırıp süylögön, maani uykaşıp türmöktölgön, içi iygi, sırtı sestüü körüngön adamdı kubanıp tiktedi İsxak. (S.K.: 451)
uykusıra-	+								-	1	uykuda sayıklamak	E-e-ey... bizdin küyöö, özü baatır, olturat,sanaası tınç, nıksırıp, uykusırap , uşu bolso körör kün, tagdırıbiz,biz aytışkan sırluu ölöñ ne kılrat?! (S.K.: 645)
uypalan-	+		+						1	5	1. karma karış etmek, perişan bir hale komak (<i>mes.</i> saçları); 2. buruşturmak	Kempir uypalangan , cüdögön ele. (S.K.: 316)
uyu-	+								-	17	1.pıhtılanmak (kan ve süt hakkında), birikmek, toplanmak; 2. peşini bırakmadan takip etmek	Eki tizesi uyup , kölşal terge tüşüp, aptıgıp toktoy kaldı. (S.K.: 389)
uyuştur-		+							1	5	teşkilatlandırmak	Köp ötpöy bütkül Rossiyanın egesi uluk daracaluu imperator Aleksandr II mından narı da cer keñitüü işterin cıldıra bere turgan özünçö bir biylik orunun uyuşturdy . (S.K.: 327)
uzar-	+						+		1	7	uzamak	Abil kiyin orusakimçiligi kelgenge deyre padişadan algan özgöçö karlık katarı öz aymagına köp cılı çark imeriptoñ biylik kılışına ukuk bolup bergen oşol kagazdı közünö sürtüp, toop kılıp, kölökösü uzarıp , üñküyüp kalıp kaldı... (S.K.: 708)
uza-		+	+	+	+			+	5	22	uzaklaşmak, uzağa gitmek	El karool taştuu biyikte kıkıldap, tımtırs karap, col-coldo cardap uzattı . (S.K.: 370)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
											" Ü "	
üksöy-		+							1	2	sarkık durmak	Bürkütüñd ^ü üksöytüp tıttın başına kondurup koysoñ boldu, oşondo ele çımçık atpay bu çölkömgö coloboy kalat. (S.K.: 27)
ülbürö-	+				+		+		2	27	1. nârin, ince tüylü, zarif olmak; 2. gevşemek, sölpülemek, keyfi kaçmak	Kün menen tündü töbödü asılıp turgan bir uçuk ak ciptey ülbürögön carıktın birde öçüp, birde payda bolgonunan gana ayırmalayt. (S.K.: 473)
üldürö-	+	+							1	13	1. kuvvetsiz, gevşek, aciz olmak; 2. eskimek, örselenmek	Molla Alımkul közün üldürötüp , cüyögö makul bolgonsup, karşı aytar coobu çok sıyaktuu başın iykegilep tim oturdu. (S.K.: 227)
ülgür-			+						1	23	yetişmek	Kudayar-xan şaşıp kaldı:—Kup... A kup...—dep, eşikten katçı mırza körüngöndö, taazim kılıuga ülgürtpöy , ket degendey kolun şiltep saldı. (S.K.: 460)
ülpöldö-				+	+		+	+	4	9	1. pamuk gibi yumuşak olmak; 2. azacık alevlenmek	Türkün çöptör, capayı bedeler mala-kızıl gül açıp, ar cerinde ak kakım ülpöldöp , cıttuu ermendin baştarı sarı tartıp kıkıldap turat. (S.K.: 25)
ümüttön-	+		+						1	2	umutlanmak, umut etmek	Bu sapar murdagı elçiğe közü cıluu uçuragan kişini kolgo alıp, oşol arkıluu Şeralı menen kaday da bolso eptep bir şartnama tüzö salıp, Nüzüptün atalığıtnı coyup ciberüügö ümüttöndü . (S.K.: 103)
ündö-	+	+	+						2	7	ses çıkarmak, seslenmek	Musulmandın musulmandık bir mildeti uşul, kolunan kelse, biröo bolso da, kayridindi, adaşkandı ak colgo ündöp , musulman koomuna tartuu. (S.K.: 549)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
üñküy-	+	+		+			+		2	39	kederden başını eğmek, kamburunu çıkarmak	Oşol saat ta baarı üñküyüp , baarın oy basıp, söz menen, ıy menen aytıp cetkire algıs muñ termetti. (S.K.: 612)
üñül-/üñü-		+	+					+	3	22	bir şeyin içine saplanmak, bir şeyi delmek	Sarıbay körö turgansıp, ölükkö cakin üñülüp , kök taramış baskan arık kolu kaltırıp, ölüktün kan katkan betin, kökürögün sıypalap, ıylay albay, bul iştin çın ekenine işene da albay, apkaarıp, kupkuu bolup oturdu. (S.K.: 439)
üñüröy-	+								-	4	apaçık durmak, mağara görünüşünde bulunmak	Al üñüröyüp tiktep cakin keldi. (S.K.: 383)
ür-	+								-	22	havlamak	İt çebelenip, eesin tegerenip, korgogonsup ürdü . (S.K.: 438)
ürgülö-	+			+					1	23	uyuklamak, pineklemek (yarı uyumuş adam hakkında)	Kuş cazdıkkı çıkanaktap catkan cerinde ürgülöp , Nasirdin-xan eçtemeni sezbedi.(S.K.: 523)
ürk-	+	+	+		+				3	38	ürkmek, korkarak bir yana atılmak	El... kudu börü tiygen köp koy sıyaktuu korgon içinde tuş tarap ka duu-duu ürktü el.(S.K.: 180)
ürö-	+	+							1	6	iptal etmek (borcu: ancak alacaklı tarafından değil de, aracı tarafından)	Sarıbay közdörün bek cuump, bütkül küçün üröp , çımırkanıp karmaştı. (S.K.: 269)
ürpöy/ürpüy-	+	+							1	10	horozlanmak, hırslanmak	Emi azır erdi bek kımtılıp, koyuu kara kaşı ürpöyüp közün caap, tuncurap oygo battı.(S.K.: 453)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
üşkür-	+								-	24	fişnamak, ıslık çalar gibi ses çıkartmak	Enesinin uuzu menen oozantıp, altın sırluu beşikke salıp, üstünö ak şayı oromol caap, cup attanarda tütpöy Sultan Babır naristenin mañdayına kolunun uçun tiygizip ööp, bir üşkürüp , anan belindegi kauxar kemerin çeçip beşıktin üstünö arta taştayt. (S.K.: 55)
üşü-		+	+		+			+	4	14	üşüme, <i>mec.</i> korkutmak	Al sukka üşüböyt . (S.K.: 589)
ütüröy-	+								-	2	1. Somurtmak; 2. miskin, nâhoş kıyafette bulunmak	Een, eski kıştöo, Sarıbaydın üyü, Madıldın üyü ütüröyüp kunu kaçıp kalıp kaldı. (S.K.: 427)
üülö-/üylö-		+				+			2	9	üflemek	Küzgü sarı calbıraktardı cel üülöp , kıldıratıp ahtarıp cattı. (S.K.: 435)
üyral-	+								-	3	alışmak	Eki cak üyralışıp ketiştı. (S.K.: 705)
üyrön-			+						1	18	öğrenmek	Tört-beş çaşınan at calına tırmışkan eldin baldarı atka miniş, çabış, cerden birdemeni eñip ala koyuş, at üstündö çapçılaşıp kalış degenge kıynalbayt, atka baylanışkan ar kanday ık ka bat üyrönöt . (S.K.: 344)
üyrü/üyür-	+	+			+				2	55	evirmek, döndürmek, çevirmek	Abdıraxman cüzün üyrüdü : —U cüzün kurgur... (S.K.: 412)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
üz-		+			+				2	55	koparmak, kesmek	Cakşılıktan ümüt üzbögülö . (S.K.: 565)
											" Y "	
yakınla-	+								-	1	yakınlaşmak, yaklaşmak	Tezrak kabar etiñ, azreti, İsköbül paşa yakınlap keler eken, ne akıl bergaysız?... (S.K.: 576)
yet-			+						1	1	yetişmek, ulaşmak	Azreti inşa-alla, sizniñ kuş tilidak kabarıñız bizge yettılar . (S.K.: 575)
											" Z "	
zaarkan-	+								-	1	nefret hissetmek	Cakın turgandar içterinen kelme keltirişip, kabaktarın zaarkanıp tırıştırıp, ce bul cerden tigi ordo kişilerinin közüñçö basıp çıgıp kete alıspay, canagıday kıy-kırık salıp tura bere alıspay, köbüktönüp iyirilip tamanga kirip kele catkan kandan ürküp ketençiktep carılıp turuştu. (S.K.: 172)
zarık-	+								-	14	üzülmek, canı sıkılmak	El kızığıp, zarığıp turgansıyt. (S.K.: 64)

Fiiller	Aldığı Hâl Ekleri										Fiillerin Anlamı	Örnek cümleler
	Eksiz	Yükleme	yaklaşma	Bulunma	Ayrılma	Vasıta	eşitlik	ilgi	İstem sayısı	sıklık		
zeki-	+								-	2	korkutmak	Bek sömöyün kezedi:—Çuu kötörböñüz. Paydası cok. Çuu kötörböñüz — dep akırın zekip süylöp, carlıktı Nüzüptün aldına ırgıtıp taştadı. (S.K.: 123)
zerik-					+				1	3	sıklamak	Birinen da çiytebey, zerikpey alardın küñküldöşö uzakka aytkan sözdörün öto intaa koyup ugup, özü da sözgö aralaşa birdemeni taktaşıp, köpkö maekteşçü ele.(S.K.: 215)
ziñğıra-	+								-	2	çınlamak, tınlamak	Öñköy bek, eki tarap önok eki cerde top, kimdir oyunbaşını kütüşköndöy, daamga biri da sugulbay, kımkap çepkenderi celbegey, ar birinin kolunda ar türkün boëlgon birden tompoy, öz koluna ökçöp, ziñğıraşıp imerile basıp turuşat.(S.K.: 133)
zirkilde-	+								-	6	titremek	Ur!, Sok! degen öçtüü, zaarduu ündör zirkildep , eñ aldı kuyun sıyaktuu aralaşıp ketti. (S.K.: 515)
zirkire-					+				1	3	akmak, fişkirmek	Kudayar-xan açuudan zirkirep , narı-beri bastı: Kırk! Kırk uruktun colbaşcısı tındım bolso... gm... topuragan uruular topurap kayda barat? — dedi, suroosun Kalnazar parvanaçıga bağıştap. (S.K.: 421)
zoñkulda-	+								-	5	bağırmak	Kimdin, kimdin zamanı? — dep carçılar saltanat kılıp, ünün biyik taştap, zoñkuldap , dürbögön eldi araladı. (S.K.: 71)
zordo-	+	+							1	10	zorlamak	Cürögün birdeme öyüp, köñülü uygu-tuygubolup, tün bir ubakta da ulam közün açıp, çooçun cerdin şookumun tıñşap, kayra özün zordop közün cumat, uktay albayt. (S.K.: 618)